ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל בפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורת הלוח פסח תשע"א ש"ל בלבד

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב״ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֲמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בְּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִַם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

סוף זמן קידוש לבנה: יום שלישי בערב, י״ד חשון

אגרות קודש

ב״ה, י״א מ״ח, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ

מוה״ר ראובן צבי יהודא שי׳

שלום וברכה!

הנני לאשר בזה קבלת הספרים, מאסף לכל המחנות שני חלקים, שולחן מלכים ח״א, ספר דרכי חיים ושלום, ותולדות אהרן (המכורך עם תולדות יעקב).

ת״ח ת״ח על תשורתו זו, ויה״ר מהשי״ת אשר כאו״א מאתנו יזכה לקיום בקשתינו כ״פ ביום, שיתן חלקנו בתורתו ית׳.

לפלא ולתמי׳ על שאחרי שנדברתי אתו עמו שיקח ספרים - בחילוף - מספרי הוצאותינו בהיותו כאן, הנה על שאלתי בזה אמרו לי שלא עשה את זה ועכ״פ יעשה זה עתה ע״י שיכתוב להמל״ח איזה ספרים מהוצאתיהם מענינים אותו ואינם עדיין אצלו, ואם נצרך למילוי בקשתי זו ״קבלת עול״ יעזרו השי״ת שיהי׳ לו.

אתענין ג״כ לדעת אם ביחד עם הס׳ תולדות אהרן והגהות בעה״מ שער הכולל נמצאו במקום זה עוד מספריו עם הגהות שלו ות״ח מראש בעד הידיעות בזה.

בברכה לו ולזוגתו לבנם ולבתם שיחיו.

המחכה לבשו״ט.

נ״ב: הקטלוג של ביגעלאייזן נתקבל ונמים אלו אחזירהו בלבד

מהדורה שלא נמסרה מרשת אש

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה ואשה אחת
שבת פרשת וירא, ח״י מרחשון, ה׳תשכ״ה .....ה

ד) שיחת שבת פרשת וירא,
י״ח מרחשון ה׳תשכ״ה ..... יא

ה) לקוטי-שיחות פרשת וירא כרך טו, ג ..... כד

ו) לקוטי-שיחות כ׳ מרחשון כרך טו .....כט

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג
הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .. לד

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וירא .....לה

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וירא .....לו

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וירא ..... סח

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וירא ..... סט

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וירא .....עט

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פב

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת וירא.....פה

טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת וירא .... קלז

טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת וירא.....קנט

יז) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק כז, דברי הימים פרק יג ..... קסא

יח) משניות – מסכת ביכורים
ביאור קהתי .....קסג

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קסט

כ) מסכת נדרים עם ביאורים
מדף יב עד דף יח ..... קע

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....קצח

כב) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....קצט

כג) תורה אור פתח אליהו אנת הוא חד
אדמו״ר הזקן ..... רא

כד) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רז

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רח

כו) תורת שמואל תרל״ג
אדמו״ר מוהר״ש ..... רט

כז) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רי

כח) ספר המאמרים – תרפ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ ..... ריב

כט) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ .....ריג

ל) ספר הזכרונות פרק קלד .....רטו

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... ריז

לב) חומש לקריאה בציבור .....ריט

לג) קריאת התורה למנחת שבת-קודש.....רכט

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת וירא .....רל

לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורת בשרות מ״ש א״ס בע״מ

בס"ד. שבת פרשת וירא, ח"י מרחשון, ה'תשכ"ה*

וְאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע וְגו'[1]. וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן[2] כָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבְּסִפּוּר הַהַפְטָרָה בַּעֲבוֹדַת ה' (סְעִיף ב). וּבְהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר שֶׁל רַבִּי הִלֵּל מִפּאַרִיטשׁ[3] (שֶׁכַּנִּרְאֶה מִיּוֹסֵד עַל מַאֲמַר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן הַנַּ"ל) כְּעֵין הַקְדָּמָה[4], דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁכָּל הַסִּפּוּרִים שֶׁבַּתַּנַ"ךְ, הֲגַם שֶׁהָיוּ כִּפְשׁוּטָם, כִּי אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[5], מִכָּל־מָקוֹם לָמָּה בָּחֲרוּ הַנְּבִיאִים סִפּוּרִים אֵלּוּ דַּיְקָא לְכָתְבָם בַּתַּנַ"ךְ, עַל־כָּרְחֲךָ לוֹמַר מִפְּנֵי שֶׁרָמְזוּ בָּהֶם רָזִין וְסוֹדוֹת עֶלְיוֹנִים וְכַמָּה דְּרָכִים לַעֲבוֹדַת ה' (עַד כָּאן הַהַקְדָּמָה שֶׁל רַבִּי הִלֵּל). וּמוּבָן, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהַהוֹרָאוֹת שֶׁבַּהֲלָכוֹת וְדִינִים שֶׁבַּתּוֹרָה הֵן הוֹרָאוֹת נִצְחִיּוֹת בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם, כִּלְשׁוֹן אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן[6]: הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית [וְזֶהוּ גַּם הַפֵּירוּשׁ בְּמַה שֶׁכָּתוּב כִּי הֵם חַיֵּינוּ[7] (לֹא רַק שֶׁבָּזֶה הִיא חַיּוּתוֹ (אֵין דֶּעם לֶעבֶּט עֶר), שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה מִתּוֹךְ חִיּוּת, אֶלָּא גַּם) שֶׁהַתּוֹרָה פּוֹעֶלֶת אֶת (אוֹפֶן) הַחַיִּים (כֵּיצַד לִחְיוֹת), וְהֵינוּ שֶׁחַיּוּתוֹ שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל־פִּי הוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה], כָּךְ גַּם הַהוֹרָאוֹת שֶׁבְּסִפּוּרֵי הַתּוֹרָה הֵן הוֹרָאוֹת נִצְחִיּוֹת, כִּי כָּל הַתּוֹרָה הִיא תּוֹרָה אַחַת, וְאִי־אֶפְשָׁר לְהַפְרִיד חַס־וְשָׁלוֹם עִנְיָן אֶחָד מִזּוּלָתוֹ. וְכִפְסַק־דִּין הָרַמְבַּ"ם[8] שֶׁהָאוֹמֵר שֶׁאֵין הַתּוֹרָה מֵעַם ה', אֲפִילּוּ פָּסוּק אֶחָד אֲפִילּוּ תֵּבָה אַחַת [וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין הַפָּסוּק[9] "אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ" וּבֵין הַפָּסוּק[10] "וְתִמְנַע הָיְתָה פִּלֶגֶשׁ"[11]], אִם אָמַר: מֹשֶׁה אָמָרוֹ

ביאור בדרך אפשר

1 הפטרת פרשת וירא פותחת בפסוק:
2 **וְאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע וְגו'**[1].
3 **וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן**[2] **כָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבְּסִפּוּר**
4 **הַהַפְטָרָה** כפי שהם **בַּעֲבוֹדַת ה'** של כל אחד ואחד, **כְּדִלְקַמָּן** (**סְעִיף**
5 **ב**). **וּבְהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב**
6 **בַּמַּאֲמָר שֶׁל רַבִּי הִלֵּל**
7 **מִפּאַרִיטשׁ**[3] מגדולי החסידים של
8 אדמו"ר האמצעי, בנו של רבנו הזקן,
9 ושל אדמו"ר הצמח צדק, נכדו של
10 רבנו הזקן (**שֶׁכַּנִּרְאֶה** מאמרו של
11 רבי הלל **מִיּוֹסֵד עַל מַאֲמַר**
12 **אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן הַנַּ"ל**) **כְּעֵין**
13 **הַקְדָּמָה**[4] לביאור סיפור ההפטרה
14 כפי שהוא מתבטא בעבודת ה', **דְּהִנֵּה**
15 **יָדוּעַ שֶׁכָּל הַסִּפּוּרִים**
16 **שֶׁבַּתַּנַ"ךְ, הֲגַם שֶׁהָיוּ** התרחשו
17 בפועל **כִּפְשׁוּטָם, כִּי אֵין מִקְרָא**
18 **יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ**[5], **מִכָּל־**
19 **מָקוֹם לָמָּה בָּחֲרוּ הַנְּבִיאִים**
20 **סִפּוּרִים אֵלּוּ דַּיְקָא** דווקא
21 **לְכָתְבָם בַּתַּנַ"ךְ** למרות שכמובן
22 במשך השנים התרחשו סיפורים
23 נוספים שלא נכתבו בתנ"ך, **עַל־**
24 **כָּרְחֲךָ** בהכרח **לוֹמַר** שסיפורים אלו
25 נכתבו **מִפְּנֵי שֶׁרָמְזוּ בָּהֶם**
26 הנביאים **רָזִין וְסוֹדוֹת עֶלְיוֹנִים**
27 **וְכַמָּה דְּרָכִים לַעֲבוֹדַת ה'** (**עַד**
28 **כָּאן הַהַקְדָּמָה שֶׁל רַבִּי הִלֵּל**).
29 **וּמוּבָן, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהַהוֹרָאוֹת**
30 **שֶׁבַּהֲלָכוֹת וְדִינִים שֶׁבַּתּוֹרָה הֵן**
31 **הוֹרָאוֹת נִצְחִיּוֹת בְּכָל זְמַן**
32 **וּבְכָל מָקוֹם**, והן בתוקף נצחי
33 **כִּלְשׁוֹן אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן**[6]:
34 **הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית [וְזֶהוּ גַּם**
35 **הַפֵּירוּשׁ בְּמַה שֶׁכָּתוּב** על דברי
36 התורה **כִּי הֵם חַיֵּינוּ**[7] **(לֹא רַק**
37 **שֶׁבָּזֶה** בדברי התורה **הִיא חַיּוּתוֹ**
38 **(אֵין דֶּעם לֶעבֶּט עֶר** בזה הוא
חי), **שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה מִתּוֹךְ חִיּוּת**, **אֶלָּא גַּם**) **שֶׁהַתּוֹרָה**
39 **פּוֹעֶלֶת** אצל האדם **אֶת (אוֹפֶן) הַחַיִּים (כֵּיצַד לִחְיוֹת)** והיא
40 הקובעת את אופי החיים ואורח החיים, **וְהֵינוּ שֶׁחַיּוּתוֹ** אופן וצורת החיים
41 **שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל** יהודי **בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם צָרִיךְ לִהְיוֹת**
42 **עַל־פִּי הוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה]**, וכשם
43 שהדברים אמורים בנוגע להוראות
44 ולהלכות **כָּךְ גַּם הַהוֹרָאוֹת**
45 **שֶׁבְּסִפּוּרֵי הַתּוֹרָה** והלקחים שיש
46 להפיק מהם בעבודת ה' **הֵן**
47 **הוֹרָאוֹת נִצְחִיּוֹת** והן בתוקף בכל
48 זמן ובכל מקום, **כִּי כָּל הַתּוֹרָה**
49 **הִיא תּוֹרָה אַחַת, וְאִי־אֶפְשָׁר**
50 **לְהַפְרִיד חַס־וְשָׁלוֹם עִנְיָן**
51 **אֶחָד מִזּוּלָתוֹ** ולכן אין מקום
52 לגישה שרק ההוראות וההדרכות של
53 חלק אחד בתורה הן נצחיות, אלא
54 האמת היא שגם ההוראות של חלק
55 ההלכה וגם ההוראות בעבודת ה'
56 מסיפורי התורה הן נצחיות באותה
57 מידה. **וְכִפְסַק־דִּין הָרַמְבַּ"ם**[8]
58 **שֶׁהָאוֹמֵר שֶׁאֵין הַתּוֹרָה מֵעַם**
59 **ה', אֲפִילּוּ** אם הוא לא אומר זאת
60 על כללות התורה אלא רק לגבי **פָּסוּק**
61 **אֶחָד** או **אֲפִילּוּ תֵּבָה** מילה **אַחַת**
62 **[וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין הַפָּסוּק**[9]
63 **"אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ"** שהוא
64 הפסוק הפותח את עשרת הדברות
65 ועוסק בנושא האמונה בה' **וּבֵין**
66 **הַפָּסוּק**[10] **"וְתִמְנַע הָיְתָה**
67 **פִּלֶגֶשׁ"**[11] העוסק במשפחתו של
68

---

*) ע"פ לקו"ש ח"ה ע' 332 ואילך. 1) מלכים־ב ד, א ואילך. - התחלת ההפטרה דפרשתנו. 2) בהביכלאַך שיצאו לאחרונה מהשבי', וישנו גם מה שנדפס כבר מזמן (בגנזי נסתרות ח"ג סד. מאה שערים יב־יג (כט, ב - ל, א). לקוטים יקרים (ריגא 1939) ע"ו (בתוס' הערות בחצע"ג)), בשינויים קלים. ולאח"ז במאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים ע' קלז. וראה שם ע' קלו. 3) נדפס בפלח הרמון ס"פ וירא (נח, א ואילך). - ולהעיר מהידוע בנוגע למאמרי החסידות של ר' הלל, שהיו מעיינים בהם וגם לומדים אותם (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קפב. וש"נ). 4) שם נח, א. 5) שבת סג, א. 6) תניא פי"ז. 7) ברכת "אהבת עולם" דתפלת ערבית (ע"פ נצבים ל, כ). 8) הל' תשובה פ"ג ה"ח. 9) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 10) וישלח לו, יב. 11) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"י (בעיקר השמיני מי"ג העיקרים).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

עשו, כי כל פסוק וכל מילה בתורה חשובים באותה מידה], **אם אָמַר: מִשֶּׁה אֲמָרוֹ מִפִּי עַצְמוֹ (אֲפִילוּ אִם מוֹדֶה שֶׁזֶּהוּ** הפסוק המסויים או המילה המסוימת בתורה שלגביה חסר לו באמונה שזו תורת ה׳, **אֱמֶת וְקָדוֹשׁ, אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין בָּזֶה דַּרְגַּת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״**[12]**), הֲרֵי זֶה כּוֹפֵר בְּ(כָל הַ)תּוֹרָה** ולא רק בחלק מסויים, כי כל התורה היא עניין אחד **(וְכֵן אִם אוֹמֵר כֵּן אֲפִילוּ עַל עִנְיָן אֶחָד בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה** הרי זה בדיוק כמו אם אומר כן לגבי חלק מסויים מתורה שבכתב). **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** כשם שאמירה שחלק מסויים בתורה היא לא דבר ה׳ נחשבת כפירה בתורה, כך גם **אִם לֹא מִתְיַחֲסִים לַהוֹרָאוֹת שֶׁבְּסִפּוּרֵי הַתּוֹרָה כְּהוֹרָאוֹת נִצְחִיּוֹת** שתקפות בכל זמן ובכל מקום, **הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁחֲסֵרוֹת הוֹרָאוֹת אֵלּוּ,** ההוראות הנלמדות מסיפורי התורה, **אֶלָּא חֲסֵרוֹת גַּם הַהוֹרָאוֹת שֶׁבְּהִלְכוֹת הַתּוֹרָה, וְעַד לְ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״** כי, כאמור, כל חלקי התורה הם עניין אחד. **וּבְדוּגְמַת סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁחָסֵר בּוֹ אוֹת אַחַת, הֲרֵי זֶה פּוֹגֵם בְּכַשְׁרוּת כָּל הַסֵּפֶר־תּוֹרָה**[13]**,** למרות ששאר חלקי הספר, מלבד האות החסרה, שלמים, **דְּכֵיוָן שֶׁחֵלֶק מְסוּיָם בַּתּוֹרָה אֵינוֹ נִצְחִי אֶצְלוֹ, שֶׁבִּזְמַן זֶה אֵינוֹ קַיָּם אֶצְלוֹ, הֲרֵי זֶה פְּסוּל בְּכָל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא אֶצְלוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לַסִּפּוּר שֶׁבְּהַפְטָרָה זוֹ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה הַסִּפּוּר כִּפְשׁוּטוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת [דְּנוֹסָף לְכָךְ שֶׁאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ, הֲרֵי סִפּוּר זֶה הוּא אֶחָד מִט״ז הַמּוֹפְתִים שֶׁהֶרְאָה אֱלִישָׁע (וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל עַל פָּסוּק[14] ״פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ״, מִכָּאן אַתָּה דּוֹרֵשׁ שְׁמוֹנָה מוֹפְתִים בְּאֵלִיָּהוּ, שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה לֶאֱלִישָׁע[15])], הִנֵּה מִזֶּה שֶׁהַסִּפּוּר נִקְבַּע בַּתּוֹרָה** שהיא נצחית, **מוּבָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת ה׳** בכל מקום ובכל זמן. **וְאֵין לוֹמַר שֶׁסִּפּוּר זֶה** הנס של אסון השמן **נִקְבַּע בַּתּוֹרָה רַק כְּדֵי לְסַפֵּר שֶׁנִּתְקַיְּמָה הַבַּקָּשָׁה דְּ״פִּי שְׁנַיִם״** ואכן אלישע עשה מופתים רבים, כפול ממספר המופתים שעשה אליהו, **כִּי בִּשְׁבִיל זֶה מַסְפִּיק לוֹמַר שֶׁהָיוּ ט״ז מוֹפְתִים** ואין צורך לפרט איזה מופתים בדיוק נעשו. **וְכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת סִפּוּר זֶה, וּבְכַמָּה פְּרָטִים,** ולא מסתפקת בציון ה׳מופת׳ באופן כללי אלא גם מפרטת בו פרטים רבים, **מוּכָח שֶׁכְּלָלוּת הַסִּפּוּר וְכָל פְּרָטָיו שֶׁנִּקְבְּעוּ בַּתּוֹרָה** – גם כללות הענין וגם הפרטים שלו **הֵן הוֹרָאוֹת נִצְחִיּוֹת בַּעֲבוֹדַת ה׳.**

ביאור בדרך אפשר

בְּגַשְׁמִיּוּת [דְּנוֹסָף לְכָךְ שֶׁאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ, כַּנַּ״ל, ובוודאי שמלבד הסודות והרמזים, הדברים הם כפשוטם, **הֲרֵי סִפּוּר זֶה הוּא אֶחָד מִט״ז הַמּוֹפְתִים שֶׁהֶרְאָה אֱלִישָׁע (וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל עַל פָּסוּק[14] ״פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ״, מִכָּאן אַתָּה דּוֹרֵשׁ שְׁמוֹנָה מוֹפְתִים בְּאֵלִיָּהוּ, שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה לֶאֱלִישָׁע[15])], הִנֵּה מִזֶּה שֶׁהַסִּפּוּר נִקְבַּע בַּתּוֹרָה, מוּבָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת ה׳. וְאֵין לוֹמַר שֶׁסִּפּוּר זֶה נִקְבַּע בַּתּוֹרָה רַק כְּדֵי לְסַפֵּר שֶׁנִּתְקַיְּמָה הַבַּקָּשָׁה דְּ״פִּי שְׁנַיִם״, כִּי בִּשְׁבִיל זֶה מַסְפִּיק לוֹמַר שֶׁהָיוּ ט״ז מוֹפְתִים. וְכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת סִפּוּר זֶה, וּבְכַמָּה פְּרָטִים, מוּכָח שֶׁכְּלָלוּת הַסִּפּוּר וְכָל פְּרָטָיו שֶׁנִּקְבְּעוּ בַּתּוֹרָה - הֵן הוֹרָאוֹת נִצְחִיּוֹת בַּעֲבוֹדַת ה׳.**

---

12) ומארז״ל אשר משנה תורה אמרה משה מפי עצמו (מגילה לא, ב) הרי שמע בסיני (רש״י ד״ה כאשר צוך, סנה׳ נו, ב. - נוסף* על זה שגם ״מפי עצמו״ דמשה הי׳ ברוח הקודש, כמ״ש התוספות במגילה שם), וההפרש שבין משנה תורה לד׳ ספרים הראשונים הוא שמשנה תורה נתלבשה בהשגתו (ברוח הקודש שלו). וכ״ה גם בנוגע לתורה שבעל־פה - שברמב״ם שם - כל חידושי התורה שנתגלו ע״י תלמיד ותיק שבכל דור ודור, שכולם ניתנו למשה מסיני, הם דבר הוי׳ ממש, אלא שנתלבשו בהשגתם (ראה בכ״ז בארוכה לקו״ש ח״ד פ׳ דברים, ובהנסמן שם). 13) ראה זח״ג עא, א. תקו״ז תכ״ה (ע, א). שו״ת נו״ב מהד״ת או״ח סק״ט. שו״ת אבני נזר חיו״ד סשע״א. 14) מלכים־ב ב, ט. 15) רד״ק שם, יד.

*) כי מה ששמע בסיני הוא כמו כל התורה, שהיא למעלה מבחי׳ רוה״ק של משה, ורק שד׳ ספרים הראשונים לא נתלבשו גם ברוה״ק של משה, משא״כ ספר משנה תורה (ראה לקו״ש שם הערה 9).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ב) **וְזֶה־לְשׁוֹן** מַאֲמַר הַנַּ"ל בַּבִּיכְלַאדְּ[16]: כְּשֵׁם שֶׁצּוֹעֲקִים בַּ'יְחִידוּת' עַל רְחוּקוֹ מֵאֱלֹקִים חַיִּים, כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן כָּל נְשָׁמָה בַּעֲלוֹתָהּ בַּלַּיְלָה - צוֹעֶקֶת בְּקוֹל מַר עַל רְחוּקָהּ מֵאֱלֹקִים חַיִּים. וְאָמַר עַל פָּסוּק "וְאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי בְּנֵי הַנְּבִיאִים" כו': "אִשָּׁה" הִיא בְּחִינַת נְשָׁמָה הַנִּקְרֵאת אִשָּׁה יִרְאַת ה'. "אַחַת" - אֲשֶׁר הִיא אַחַת עִם הֲוָיָ'. "מִבְּנֵי בְּנֵי הַנְּבִיאִים" שֶׁהוּא כְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה, שֶׁעִנְיַן הַנְּבוּאָה מִלְּשׁוֹן נִיב שְׂפָתַיִם[17] שֶׁמְּקַבְּלִים מִבְּחִינַת דְּבַר הֲוָיָ', כֵּן כָּל נְשָׁמָה הִיא כְּלִי קִיבּוּל לְקַבֵּל הַשָּׂגוֹת וְגִילוּי אֱלֹקוּת[18]. "צְעָקָה אֶל אֱלִישָׁע", נוֹטְרִיקוֹן "אֱלִי שַׁע" מִלְּשׁוֹן שַׁע וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל כו', פֵּירוּשׁ "שַׁע אֵלַי". "עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת", פֵּירוּשׁ: אִישִׁי - הוּא אֵשׁ יו"ד[19] שֶׁבְּחִינַת אֵשׁ יו"ד שֶׁהָיָה אֶצְלִי בְּהִתְלַהֲבוּת וְהִתְלַהֲטוּת אַהֲבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ לְהִכָּלֵל וּלְהִבָּטֵל בִּבְחִינַת יו"ד חָכְמָה עִילָּאָה - מֵת אֶצְלִי. "וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת הֲוָיָ' ", פֵּירוּשׁ: יָרֵא - אוֹתִיּוֹת יָאֵר, שֶׁהָיָה בּוֹ כֹּחַ[20] לְהוֹסִיף תּוֹסֶפֶת אוֹר בַּהֲוָיָ', "וְהַנּוֹשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים", פֵּירוּשׁ: "וְהַנּוֹשֶׁה" - מִלְּשׁוֹן "כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹקִים"[21], שֶׁזֶּה קָאֵי עַל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁהִיא מְשַׁכַּחַת אוֹתִי מֵאֱלֹקוּת, "בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי" הֵם דְּחִילוּ וּרְחִימוּ, וְהוּא רוֹצֶה שֶׁיִּהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים[22] לְ'אַהֲבוֹת זָרוֹת' תַּאֲוֹת הַגּוּף, וּלְ'יִרְאוֹת זָרוֹת' פֶּן יֶחְסַר לַחְמוֹ. "וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מַה יֶּשׁ לָךְ אֲשֶׁר יו"ד אש של אלוקות שֶׁהָיָה אֶצְלִי בְּהִתְלַהֲבוּת וְהִתְלַהֲטוּת אַהֲבָה לה' בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ מתוך רצון ותשוקה לבטל את הישות העצמית לְהִכָּלֵל להיות נכלל וּלְהִבָּטֵל להתבטל לגמרי עד כדי אבדן המציאות האישית בִּבְחִינַת יו"ד שהיא בחינת חָכְמָה עִילָּאָה החכמה האלוקית העליונה (כמבואר בחסידות שעניינה של ספירת החכמה הוא ביטול לאלוקות והיא נרמזת באות יו"ד של הוי' שצורתה כנקודה בלבד) - מֵת אֶצְלִי והאהבה וההתלהבות והתשוקה הזו כבר לא קיימת באדם. "וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת הֲוָיָ'", פֵּירוּשׁ: יָרֵא - אוֹתִיּוֹת יָאֵר, שֶׁהָיָה בּוֹ כֹּחַ[20] לְהוֹסִיף תּוֹסֶפֶת אוֹר בַּהֲוָיָ' ועתה לאחר ש'מת', הכוח הזה לא קיים עוד, "וְהַנּוֹשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים", לפי פשוטו של מקרא, הנושה הוא המלווה שבא לגבות את חובו, ולפי פנימיות העניינים פֵּירוּשׁ: "וְהַנּוֹשֶׁה" - מִלְּשׁוֹן "כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹקִים"[21], גרם לי לשכוח שֶׁזֶּה קָאֵי מכוון עַל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁהִיא מְשַׁכַּחַת אוֹתִי את הנשמה מֵאֱלֹקוּת, "בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי" שני ה'ילדים' שהנפש הבהמית רוצה להשכיח מהנפש האלוקית הֵם דְּחִילוּ וּרְחִימוּ, יראה ואהבה, וְהוּא הנפש הבהמית רוֹצֶה שֶׁיִּהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים[22] שהיראה והאהבה לא יהיו לאלוקות אלא לעניינים של הנפש הבהמית, היינו לְ'אַהֲבוֹת זָרוֹת' שהן אהבות של תַּאֲוֹת הַגּוּף, וּלְ'יִרְאוֹת זָרוֹת' כמו החשש והדאגה פֶּן יֶחְסַר לַחְמוֹ שהיא דבר לא רצוי כי יהודי צריך לבטוח בה' שיספק לו את פרנסתו. אִישִׁי מֵת" פֵּירוּשׁ: אִישִׁי - הוּא אותיות אֵשׁ יו"ד[19] שֶׁבְּחִינַת

---

16) לע"ע מצאתיו: א) ב"ביכל הורוויץ" [בוך 1201]. ב) ב"ביכל וואָלף" [בוך 94] (בלא סימני פיסוק). בכותרת שם: "מאדמו"ר הזקן נבג"מ זי"ע מה שאמר בלאדי. ובזה"ל אמר" (כן הוא בביכל הורוויץ. בביכל וואָלף, בגנזי נסתרות וכו': שהשיב לאחד על שאלתו ביחידות). 17) לשון הכתוב - ישעי' נז, יט. 18) הדיוק בני הנביאים - ראה בפלח הרמון שם. 19) (עפמש"כ בלקו"ת שלח (מד, ד) אולי יש לבאר:) יו"ד, אות הראשון דשם הוי'. דשם הוי' הוא נעלה מכל השמות שאין נמחקין, דשם הוי' הוא שם המפורש ושם העצם. ובשם הוי' עצמו, היו"ד הוא התחלתו וראשיתו. וראה לקמן "תוס' אור בהוי'". 20) בכת"י הורוויץ: כי כל נשמה בכחה. 21) מקץ מא, נא. 22) (עפמש"נ (ירמי' ב, יג) שתים רעות גו' אותי עזבו גו' לחצוב להם גו' - אולי יש לבאר:) דלבד זאת שהנה"ב משכחת אותו מאלקות ורוצה לבטל ח"ו את האהוי"ר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

״וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מַה יֶּשׁ לָךְ בַּבַּיִת[23] כּוּ׳, וַתֹּאמֶר אֵין לִי כִּי־אִם אָסוּךְ שָׁמֶן״, פֵּירוּשׁ: שנתרחקה הנשמה מאלוקות עד כדי כך שֶׁאֵין לָהּ אהבה ויראה או השגה באלוקות ולא נשאר לה כִּי־אִם אלא עֶצֶם נְקוּדַת הַנְּשָׁמָה (שהיא לא נפגמת בשום מצב).

״וַיֹּאמֶר גּוּ׳ כֵּלִים רֵקִים״ גוּ׳, פֵּירוּשׁ במענה לזעקת הנשמה על ריחוקה העצום מאלוקות, ועד שלא נשאר לה השגה או אהבה ויראה לאלוקות, אומר לה הנביא שעליה לעבוד את ה׳ באופן של ׳כלים ריקים׳: כְּמַאֲמַר רַב מְתִיבְתָּא ראש הישיבה בְּגַן־עֵדֶן[24] אָעָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא לֵיהּ, עץ שלא עולה בו האור (עץ עבה שהאש לא נתפסת בו), מבקעים אותו לחתיכות קטנות כָּךְ גּוּפָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ[25] וְסָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא כּוּ׳ גוף שלא עולה בו אור הנשמה מבטשים ומבטלים אותו ועולה בו האור (של הנשמה). וְזֶהוּ עִנְיַן ״כֵּלִים רֵקִים״ גוּ׳ שֶׁצָּרִיךְ האדם המודע לריחוקו מאלוקות לְהִתְבּוֹנֵן הַרְבֵּה[26] במצבו החמור אֵיךְ שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן, בְּלִי שׁוּם דַּעַת השגה באלוקות בַּמֹּחַ ובְּלִי שׁוּם דְּחִילוּ וּרְחִימוּ אהבה ויראה, רגש לאלוקות בלב, וְיִתְמַרְמֵר ויצטער מְאֹד עַל רְחוּקוֹ וְיִצְעַק אֶל הַוָּיָ׳ ויבקש ויתחנן עַל רְחוּקוֹ מֵאֱלֹקִים חַיִּים מְקוֹר הַחַיִּים, וְאַחַר־כָּךְ לאחר שיבטל ויבטש את היישות והמציאות שלו יָבֹא לְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ[27], דווקא בגלל שנתרחק מאד, יבוא בסופו של דבר להתקרבות גדולה מאד, כשם שאור המאיר מתוך חשיכה יש לו מעלה ויתרון על אור רגיל כִּי בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ - יֵשׁ יִתְרוֹן לָאוֹר כְּשֶׁהוּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא.

וְזֶהוּ ״וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר״[28]. ״אַתְּ״ הוּא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, ״וּבָנַיִךְ״ הֵם שני ה״לדים׳ האמורים, דְּחִילוּ וּרְחִימוּ יראה ואהבה שֶׁבְּכָל נְשָׁמָה - ״תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר״ ״נותר״ לא מלשון ״נשאר״ אלא מלשון מעלה ויתרון בְּיִתְרוֹן אוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ. כֵּן יְזַכְּנוּ ה׳, כֵּן יְהִי־רָצוֹן, אָמֵן (עַד־כָּאן לְשׁוֹנוֹ של מאמר רבנו הזקן).

ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעַל־פִּי הַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר הַנַּ״ל, יֵשׁ לְבָאֵר הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת שֶׁל הַתְּחָלַת הַהַפְטָרָה (וְאִשָּׁה אַחַת וְגוּ׳) עִם הַתְּחָלַת פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, וַיֵּרָא אֵלָיו הַוָּיָ׳. וּבְהַקְדִּים, תחילה, שֶׁבְּפַשְׁטוּת הָעִנְיָנִים, בדרך הפשט, לפני ביאור הענין על־פי הסוד והפנימיות, הַשַּׁיָּכוּת שֶׁל הַפְטָרָה זוֹ לְפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ הִיא, בִּגְלַל שֶׁבַּהַפְטָרָה מְסוּפָּר אוֹדוֹת בֶּן הַשּׁוּנַמִּית, שֶׁאֱלִישָׁע הִבְטִיחַ לָהּ ״אַתְּ חוֹבֶקֶת בֵּן״[29], וְגַם לְאַחֲרֵי־כֵּן כאשר הבן מת פָּעַל שֶׁיִּהְיֶה קִיּוּם לְהַבֵּן כּוּ׳[30] והחייה אותו. וְזֶהוּ בְּדוּגְמַת הַסִּפּוּר בַּפָּרָשָׁה אוֹדוֹת יִצְחָק, שֶׁהַמַּלְאָךְ בִּישֵׁר ״וְהִנֵּה בֵּן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ״[31]. וְגַם בְּנוּגֵעַ לְקִיּוּמוֹ שֶׁל הַבֵּן, כִּדְאִיתָא כפי שמובא בַּמִּדְרָשׁ[32] עַל הַפָּסוּק[33] ״וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל״, שהמשתה נחשב ״גדול״ כי ״גדולי הדור״ השתתפו בו, עוֹג וְכָל

ביאור בדרך אפשר

1 בַּבַּיִת[23] כּוּ׳, וַתֹּאמֶר אֵין לִי כִּי־אִם אָסוּךְ שָׁמֶן״,
2 פֵּירוּשׁ: שֶׁאֵין לָהּ כִּי־אִם עֶצֶם נְקוּדַת הַנְּשָׁמָה.
3 ״וַיֹּאמֶר גּוּ׳ כֵּלִים רֵקִים״ גוּ׳, פֵּירוּשׁ: כְּמַאֲמַר רַב
4 מְתִיבְתָּא בְּגַן־עֵדֶן[24] אָעָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא
5 מְבַטְּשִׁין לֵיהּ, כָּךְ גּוּפָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא
6 דְּנִשְׁמָתָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ[25] וְסָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא כּוּ׳.
7 וְזֶהוּ עִנְיַן ״כֵּלִים רֵקִים״ גוּ׳ שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן
8 הַרְבֵּה[26] אֵיךְ שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן, בְּלִי שׁוּם דַּעַת
9 בַּמֹּחַ וּבְלִי שׁוּם דְּחִילוּ וּרְחִימוּ, וְיִתְמַרְמֵר מְאֹד
10 עַל רְחוּקוֹ וְיִצְעַק אֶל הַוָּיָ׳ עַל רְחוּקוֹ מֵאֱלֹקִים
11 חַיִּים מְקוֹר הַחַיִּים, וְאַחַר־כָּךְ יָבֹא לְיִתְרוֹן הָאוֹר
12 מִן הַחֹשֶׁךְ[27], כִּי בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ - יֵשׁ יִתְרוֹן לָאוֹר
13 כְּשֶׁהוּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא. וְזֶהוּ ״וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי
14 בַּנּוֹתָר״[28]. ״אַתְּ״ הוּא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, ״וּבָנַיִךְ״ הֵם
15 דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שֶׁבְּכָל נְשָׁמָה - ״תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר״
16 בְּיִתְרוֹן אוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ. כֵּן יְזַכְּנוּ ה׳, כֵּן יְהִי־
17 רָצוֹן, אָמֵן (עַד־כָּאן לְשׁוֹנוֹ).
18 ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעַל־פִּי הַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר
19 הַנַּ״ל, יֵשׁ לְבָאֵר הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת שֶׁל
20 הַתְּחָלַת הַהַפְטָרָה (וְאִשָּׁה אַחַת וְגוּ׳) עִם הַתְּחָלַת
21 פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, וַיֵּרָא אֵלָיו הַוָּיָ׳. וּבְהַקְדִּים,
22 שֶׁבְּפַשְׁטוּת הָעִנְיָנִים, הַשַּׁיָּכוּת שֶׁל הַפְטָרָה זוֹ
23 לְפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ הִיא, בִּגְלַל שֶׁבַּהַפְטָרָה מְסוּפָּר
24 אוֹדוֹת בֶּן הַשּׁוּנַמִּית, שֶׁאֱלִישָׁע הִבְטִיחַ לָהּ ״אַתְּ
25 חוֹבֶקֶת בֵּן״[29], וְגַם לְאַחֲרֵי־כֵּן פָּעַל שֶׁיִּהְיֶה קִיּוּם
26 לְהַבֵּן כּוּ׳[30]. וְזֶהוּ בְּדוּגְמַת הַסִּפּוּר בַּפָּרָשָׁה אוֹדוֹת
27 יִצְחָק, שֶׁהַמַּלְאָךְ בִּישֵׁר ״וְהִנֵּה בֵּן לְשָׂרָה
28 אִשְׁתֶּךָ״[31]. וְגַם בְּנוּגֵעַ לְקִיּוּמוֹ שֶׁל הַבֵּן, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[32] עַל הַפָּסוּק[33] ״וַיַּעַשׂ
29 אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל״, עוֹג וְכָל גְּדוֹלִים עִמּוֹ הָיוּ שָׁם, וְהָיָה עוֹג לוֹעֵג עַל

באלקות, הנה עוד זאת, בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים, שהאהוי״ר יהיו כו׳. 23) בלקוט״י: פי׳ בפנימיות. 24) זח״ג קסח, א. 25) עפ״ז יומתק התרגום ואגדה (הובא ברד״ק שם ד, ו) שככלות הכלים, הביאו לה מאני תבירי, ומתחברי במימרא דה׳, ויצקה השמן גם בהם. 26) כנראה זהו פירוש: אל תמעיטי. 27) ע״פ לשון הכתוב - קהלת ב, יג. וראה ספר הערכים חב״ד ערך אור - ביחס לחושך ס״ח. וש״נ. 28) ראה גם לקו״ת ס״פ מסעי. 29) מלכים־ב ד, טז. 30) שם, לה. 31) פרשתנו יח, י. 32) ב״ר פנ״ג, י. 33) פרשתנו כא, ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

גְּדוֹלִים עִמּוֹ הָיוּ שָׁם, וְהָיָה עוֹג לוֹעֵג עַל יִצְחָק, וְאוֹמֵר שֶׁיָּכוֹל לְבַטְּלוֹ ולהפסיק את קיומו בְּאֶצְבָּעוֹ (וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה דָּבָר קַיָּם), אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: מָה אַתָּה מְבַזֶּה כוּ', וְאַדְרַבָּה, אֵין סוֹפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ (עוֹג) לִיפּוֹל אֶלָּא בְּיָדוֹ של משה מזרעם של אברהם ויצחק (אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה יצחק דָּבָר קַיָּם מִצַּד הָעֲמִירָה בפרשת העקידה "וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה" גו'[34], וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשָׂה הַקִּיּוּם של מציאותו של יצחק – "אַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה"[35]).

אֲבָל עַל־פִּי־זֶה, לפי הסבר הקשר והשייכות בין פרשת השבוע, פרשת וירא, וההפטרה לפי הפשט הֲרֵי רַק הַסִּפּוּר אוֹדוֹת בֶּן הַשּׁוּנַמִּית שַׁיָּךְ לַפָּרָשָׁה, וְאִם־כֵּן הָיְתָה הַהַפְטָרָה צְרִיכָה לְהַתְחִיל בְּסִפּוּר זֶה (וּבִפְרָט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בסיפור זה בלבד כ"א פְּסוּקִים וְיוֹתֵר[36]), לְלֹא הַהַקְדָּמָה "וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים" גו'. אַךְ עַל־פִּי הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר הַנַּ"ל, אוֹדוֹת הפירוש של פסוקים אלו על פי חסידות יֵשׁ לְבָאֵר גַּם הַקֶּשֶׁר שֶׁל הַתְחָלַת הַהַפְטָרָה (וְאִשָּׁה אַחַת גו') עִם הַפָּרָשָׁה.

ד) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַתְחָלַת הַפָּרָשָׁה וַיֵּרֶא אֵלָיו הָוָי', אַף שֶׁזֶּה בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְסוֹף פָּרָשַׁת לֶךְ־לְךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּמּוֹל אַבְרָהָם, לָכֵן וַיֵּרֶא אֵלָיו, לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה[37], הֲרֵי זוֹ פָּרָשָׁה חֲדָשָׁה, שֶׁמּוֹרָה שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן חָדָשׁ, כִּי בְּסוֹף פָּרָשַׁת לֶךְ־לְךָ נֶאֱמַר שֶׁנִּמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ גו' נִמּוֹלוּ אִתּוֹ. דְּהַיְנוּ: כּוּלָּם בְּיַחַד. וְאִילּוּ בְּפָרָשַׁת וַיֵּרֶא נֶאֱמַר וַיֵּרֶא אֵלָיו הָוָי', לְאַבְרָהָם דַּוְקָא, שֶׁהוּא עִנְיַן "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ"[38]. וְהִנֵּה, הַגִּילּוּי דְּ"וַיֵּרֶא גו' הוּא גִּילּוּי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, כִּי עִנְיָנוֹ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, דְּ'חוֹלֶה' בְּגִימַטְרִיָּא מ"ט[39], כֵּיוָן שֶׁהָיָה אַצֶּל אַבְרָהָם רַק מ"ט שַׁעֲרֵי בִינָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתַּן לַנְּבָרִאים שֶׁיּוּכְלוּ לְהַמְשִׁיךְ בְּכֹחַ עַצְמָם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[40] בגמרא חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִינָה נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם, וְכוּלָּן נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה - חָסֵר אֶחָד, היינו שלבני אדם ניתנו מ"ט שערי בינה וְאִילּוּ שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים אֵינוֹ בְּשַׁיָּכוּת לַנְּבָרָא[41], כי הוא למעלה מהשגתו ואפילו משה רבנו לא זכה לשער הנו"ן אֶלָּא שער הנו"ן שייך לבחינת - בּוֹרֵא, בְּחִינַת אֶחָד, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁמְּקַבְּלִים מִלְּמַעְלָה ואדם לא יכול להשיג בכוח עצמו. וְזֶהוּ "וַיֵּרֶא אֵלָיו", שגילוי האלוקות לו זכה אברהם אבינו היה כדי לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, שֶׁהַגִּילּוּי מִלְּמַעְלָה רִיפָּא[42] אֶת הַחוֹלִי

ביאור בדרך אפשר

כִּי בְּסוֹף פָּרָשַׁת לֶךְ־לְךָ נֶאֱמַר שֶׁנִּמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ גו' נִמּוֹלוּ אִתּוֹ. דְּהַיְנוּ: כּוּלָּם גם אברהם וגם ישמעאל וגם אנשי ביתו של אברהם נזכרים בְּיַחַד. וְאִילּוּ בְּפָרָשַׁת וַיֵּרֶא נֶאֱמַר וַיֵּרֶא אֵלָיו הָוָי', לְאַבְרָהָם דַּוְקָא, שֶׁהוּא עִנְיַן "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ"[38] ונבדלנו כמו שנאמר בתורה לגבי ההבדלה של עם ישראל מכל האומות.

וְהִנֵּה, הַגִּילּוּי דְּ'וַיֵּרֶא' גו' הוּא גִּילּוּי אלוקי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, כִּי עִנְיָנוֹ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, והמשמעות הפנימית של 'ביקור חולים' היא דְּ'חוֹלֶה' בְּגִימַטְרִיָּא מ"ט[39], כֵּיוָן שֶׁהָיָה אַבְרָהָם רַק מ"ט שַׁעֲרֵי בִינָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתַּן לַנְּבָרָאים שֶׁיּוּכְלוּ לְהַמְשִׁיךְ ולגלות מלמעלה למטה בְּכֹחַ עַצְמָם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[40] בגמרא חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִינָה נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם, וְכוּלָּן נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה - חָסֵר אֶחָד, היינו שלבני אדם ניתנו מ"ט שערי בינה וְאִילּוּ שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים אֵינוֹ בְּשַׁיָּכוּת לַנְּבָרָא[41], אֶלָּא לַבּוֹרֵא, בְּחִינַת אֶחָד, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁמְּקַבְּלִים מִלְּמַעְלָה. וְזֶהוּ "וַיֵּרֶא אֵלָיו", לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, שֶׁהַגִּילּוּי מִלְּמַעְלָה רִיפָּא[42] אֶת הַחוֹלִי שֶׁל אַבְרָהָם, וְהַיְנוּ שֶׁנִּתְבַּטֵּל

---

34) שם כב, ב. 35) שם, יב. 36) מגילה כג, א. וכאן (גם להמסיימים ב"ותאמר שלום") בלאו־הכי סליק ענינא. 37) פירש"י עה"פ. 38) תשא לג, טז. 39) ראה טעמ"צ (להאריז"ל) ר"פ וירא. ד"ה חמישים שע"ב תרנ"ג (בקונטרס חי אלול תש"ג. בהוספה לסה"ש תש"ג ע' 201. ולאח"ז - בסה"מ תרנ"ג ע' ער ואילך). 40) ר"ה כא, ב. 41) פתיחת הרמב"ן לפירושו על התורה. 42) ראה בהשיחה ס"ב (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ריש ע' 237).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע וגו׳

ביאור בדרך אפשר

שֶׁל אַבְרָהָם, וְהֵינוּ שֶׁנִּתְבַּטֵּל הָעִנְיָן שֶׁהָיָה חוֹלֶה (בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט), כֵּיוָן שֶׁקִּיבֵּל עַל ידי גילוי זה של ״ויראא אליו ה״ גַּם שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים.

וְהִנֵּה, גַּם עִנְיָן זֶה אף שהוא נעלה ביותר **הוֹרִישׁ אַבְרָהָם לְבָנָיו אַחֲרָיו, לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ לוֹ בִּירוּשָׁה לֹא רַק מַה שֶּׁאַבְרָהָם אָבִינוּ הִשִּׂיג עַל־יְדֵי הַיְגִיעָה בַּעֲבוֹדָתוֹ** בכוח עצמו, היינו מ״ט השערים, **אֶלָּא גַּם הַגִּילוּי דְּ״וַיֵּרָא״ שֶׁנִּמְשַׁךְ מִלְּמַעְלָה,** גם אותו הוריש אברהם לכל אחד ואחד מישראל **וְהֵינוּ לְפִי שֶׁיּוֹרֵשׁ מְקַבֵּל הַכֹּל** כל מה שהיה למוריש, ולא רק חלק מזה.

אָמְנָם כָּל זֶה הוּא מִצַּד הַנִּשְׁמָה, שאכן מקבלת בירושה את כל העניינים הנעלים שהיו לאברהם אבינו, **אֲבָל הַגּוּף הֲרֵי הוּא מַעְלִים וּמַסְתִּיר כּוּ׳** ומונע מהאור האלוקי להתגלות ולפעול. **אַךְ עַל זֶה נֶאֱמַר בַּהַפְטָרָה: וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע וְגוֹ׳, שֶׁאֲפִילוּ כַּאֲשֶׁר הַנְּשָׁמָה נִמְצֵאת בַּגּוּף הַמַּעְלִים, וְהַהֶעְלֵם הוּא עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁ״עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת״, הִנֵּה גַּם אָז הֲרֵי הִיא ״אִשָּׁה אַחַת״, שֶׁהִיא ״אַחַת״ (מְאוּחֶדֶת) עִם הָרַוָּי׳, שֶׁלָּכֵן נוֹגֵעַ וְאִכְפַּת לָהּ הַהֶעְלֵם, וְכִלְשׁוֹן הַמַּאֲמָר: ״בַּלַּיְלָה צוֹעֶקֶת בְּקוֹל מַר״, וְהֵינוּ, שֶׁזֶּהוּ אָמְנָם מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל לַיְלָה, הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי הִיא צוֹעֶקֶת כּוּ׳. וּצְעָקָה זוֹ פּוֹעֶלֶת אֲשֶׁר ״אַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיִי בַּנּוֹתָר״, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן, וּכְמַאֲמַר[43] כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, כֵּיוָן שֶׁיִּתְרוֹן הָאוֹר הוּא מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא. כֵּן יְזַכֵּנוּ ה׳, כֵּן יְהִי־רָצוֹן, אָמֵן.**

ביאור בדרך אפשר

הנשמה **״אִשָּׁה אַחַת״, שֶׁהִיא ״אַחַת״ (מְאוּחֶדֶת) עִם הָרַוָּי׳, שֶׁלָּכֵן נוֹגֵעַ וְאִכְפַּת לָהּ הַהֶעְלֵם** וזה עצמו הוא הוכחה שעדיין מאוחדת באלוקות, **וְכִלְשׁוֹן הַמַּאֲמָר: ״בַּלַּיְלָה צוֹעֶקֶת בְּקוֹל מַר״, וְהֵינוּ, שֶׁזֶּהוּ אָמְנָם מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל לַיְלָה** כשאין אור, **הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר,** שהגוף מעלים ומסתיר על הנשמה, כאמור, **אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי הִיא** הנשמה **צוֹעֶקֶת כּוּ׳** כי הריחוק מאלוקות נוגע לה ואכפת לה, כאמור.

וּצְעָקָה זוֹ פּוֹעֶלֶת אֲשֶׁר ״אַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיִי בַּנּוֹתָר״, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן, וּכְמַאֲמַר[43] הזוהר **כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין,** כאשר הסטרא־אחרא (הצד האחור, שאינו צד הקדושה) נכפה ונכנע, עולה כבודו של הקדוש ברוך הוא בכל העולמות **כֵּיוָן שֶׁיִּתְרוֹן הָאוֹר הוּא מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא** וכפי שנתבאר לעיל.

כֵּן יְזַכֵּנוּ ה׳, כֵּן יְהִי־רָצוֹן, אָמֵן.

---

43) ראה תניא פכ״ז. לקו״ת ר״פ פקודי. שם פ׳ חוקת ד״ה על כן יאמרו פ״ב (סה, ג). ד״ה באתי לגני תש״י בתחלתו (סה״מ ה׳שי״ת ע׳ 111).

המשך ביאור למסכת נדרים ליום רביעי עמ׳ ב

שהנשבע בשום דבר אינו כלום אלא הנשבע בשם. או שאמר ׳**לא קָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ מוּתָּר**. לפי שאומר ׳לא יהיה קרבן מה שלא יאכל׳ וזה אינו כלום. [והחידוש בזה, שאין אומרים ׳מכלל לאו אתה שומע הן׳, כי אילו היינו מדקדקים בדבריו ׳מכלל לאו אתה שומע הן׳, הרי יש במשמעות דבריו שרק מה שלא יאכל לא יהיה קרבן אבל מה שיאכל יהיה קרבן, ואסור לו לאכול משל חבירו, אבל לדעת התנא במשנתינו אין אומרים ׳מכלל לאו אתה שומע הן׳, וכיון שלא פירש שמה שיאכל יהיה קרבן אינו אסור].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת* ש"פ וירא, י"ח מרחשון, ה'תשכ"ה.

א. כל סדרה בתורה, מהתחלתה, יש לה שייכות לא רק לשבוע הקודם, החל מיום ראשון

- ולכן: (א) כל השבוע, החל מיום ראשון, נקרא ע"ש הסדרה (כמו בשבוע זה, שמיום ראשון נקרא השבוע בשם (פרשת) וירא); (ב) מיום ראשון צריך ללמוד בכל יום פרשה חומש עם פירוש רש"י מהסדרה שיקראו בשבת (בסוף השבוע)[1] -

אלא כל הסדרה יש לה שייכות גם לימי השבוע הבא, שהרי היא נקראת בשבת ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"[2], הימים שלאחרי השבת,

(שזהו החילוק בין הימים שלפני השבת לגבי הימים שלאחרי השבת: הימים שלפני השבת הם הכנה לשבת, כמאמר רז"ל[3] "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", והם העושים את השבת, כמו שכתוב[4] "לעשות את השבת". והימים שלאחרי השבת "מתברכין" משבת) -

ואופן הברכה הוא כברכתו של הקב"ה, שמקבלים לא רק את ה"עיקר", אלא גם - תוספת, ו"תוספתו של הקב"ה שמרובה על העיקר"[5] - מהסדרה שקוראים בשבת.

ב. על התיבות "וירא אליו" בהתחלת הסדרה, מפרש רש"י [שפירושו על החומש הוא "יינה של תורה"[6], דהיינו, שרש"י מגלה את הפנימיות והסוד שבתורה, וכמרומז במארז"ל[7] "נכנס יין יצא סוד"] - "לבקר את החולה".

ויש בזה ב' ענינים: א) כפשוטו, ביקור חולים. ב) "לבקר" מענין "בקורת תהיה"[8] - לבקר על מנת לתקן[9]. ושני ענינים אלה קשורים זה בזה, כיון שעל־ידי ביקור חולים כפשוטו נמשכת גם רפואה[10].

ועל־פי האמור לעיל, שכל הימים שלאחרי השבת מתברכים - ועוד עם תוספות - מהסדרה שקוראים בשבת, נמצא, שבכל ימי השבוע הבא נתברך ונמשך ה"וירא אליו הוי'" - "לבקר את החולה", שנמשכת רפואה לחולי ישראל, ויהי רצון - רפואה שלימה ורפואה קרובה.

ג. כאמור לעיל, מפרש רש"י על הפסוק "וירא אליו" - "לבקר את החולה". ואחר־כך מוסיף רש"י עוד ענין: "אמר[11] ר' חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלומו".

כמדובר בהתוועדויות הקודמות, מפרש רש"י - לכל־לראש - פשוטו של מקרא. ומזה מובן, ששני הענינים שרש"י מביא כאן - ש"וירא אליו" היה "לבקר את החולה", וב"יום שלישי למילתו" - מוכרחים מהפסוק.

וצריך להבין[12]:

מהו ההכרח בפסוק שזה היה ב"יום שלישי למילתו"?

- בשלמא שזה היה "לבקר את החולה", הרי כיון שנאמר בפסוק "וירא אליו הוי'" סתם (ולא נאמר בשביל איזו מטרה היה הדבר, כרגיל בפסוקים, שכאשר מספרים שהקב"ה נתגלה, נאמר מיד לאחרי־זה

---

*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ה ע' 312 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) תקנת אדה"ז - ראה סה"ש תש"ב ע' 27.
2) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.
3) ע"ז ג, סע"א.
4) תשא לא, טז. וראה ד"ה את שבתותי ש"ת ספ"ג (סה"מ ה'ש"ת ע' 85).
5) דב"ר פ"א, יג.
6) מאמר אדה"ז - סה"ש תרצ"ז ס"ע 197. הובא ב"היום יום" כט שבט. וראה שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 192).
7) עירובין סה, א. סנהדרין לח, א.
8) קדושים יט, כ. וראה פירש"י שם: "לבקר את הדבר שלא לחייבו כו'".
9) נדרים מ, רע"א. וראה רמב"ן ריש פרשתנו ("שהי' לו במראה השכינה ריפוי למחלת המילה"). אוה"ת ריש פרשתנו.
10) שם לט, ב. ב"מ ל, ב.
11) מב"מ פו, ב.
12) שיחה זו נדפסה לאח"ז גם בלקו"ש ח"ה ע' 77 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(שזה היה בשביל) "וידבר" וכדומה), על כן צריך לומר, שזה בא בהמשך לפסוקים שלפני־זה[13]: לפני זה (בסוף פרשת לך־לך[14]) נאמר "בעצם היום הזה נימול אברהם", שמזה מובן שאברהם היה אז חולה, ולכן "וירא אליו הוי'" - "לבקר את החולה". אבל היכן מוכרח בפסוק שזה היה ב"יום שלישי למילתו"?

ב) יתירה מזה יש להקשות: למה הקב"ה לא הגיע מיד לבקר את אברהם בחליו? מצות ביקור חולים - שנלמדת מזה שהקב"ה בא לבקר את אברהם בחליו[15] - היא מהיום הראשון[16], ואם־כן למה המתין הקב"ה בביקור חולים עד היום השלישי?

ג) מה היא ההוראה מ"יום שלישי למילתו היה" - בעבודתנו?

ד. מאמר המוסגר:

בעצם הענין שהקב"ה בא "לבקר את החולה" - אינו מובן: מצות ביקור חולים למדים מהפסוק[17] "אחרי ה' אלקיכם תלכו"[15], או מהפסוק[18] "והודעת להם את הדרך ילכו"[19], והרי ב' הפסוקים נאמרו לאחרי מתן־תורה[20], ואם־כן מהו ענין ביקור חולים קודם מתן־תורה[21]?

קושיא זו היא גם בנוגע למצות כיבוד אב שקיים אברהם אבינו[22] (שדובר בשבת הקודמת[23]): הרי על כיבוד אב נצטוו רק לאחרי זה, ואם־כן, איזו טענה יכולה להיות על אברהם אבינו ש"לא קיים אברם את כבוד אביו"?

בנוגע לביקור חולים אפשר לתרץ, שיתכן שהמצוה היתה גם אצל בני נח, כדברי הגמרא[24], שכמה ענינים של "קום עשה" נצטוו בהם גם בני נח, אף שאינם נכללים בשבע מצוות, כי בשבע מצוות נכללים רק ענינים של "שב ואל תעשה"; אבל בנוגע לכיבוד אב - אי אפשר לתרץ כן, שהרי על כיבוד אב נצטוו במרה[25], ואם גם בני נח היו מצווים על זה, לא היה צורך בציווי במרה[26].

עוד יש לתרץ בנוגע לביקור חולים:

ביקור חולים (וכן הכנסת אורחים, ניחום אבלים וכו') נכללים במצות גמילות חסדים (ואף־על־פי שלאחרי מתן־תורה הן מצוות נפרדות[27], הנה כפי שהיו קודם מתן־תורה, היו כלולות בגמילות חסדים). וכיון שגמילות חסדים היה גם אצל אברהם - ואדרבא, זה היה עיקר ענינו - במילא היה אצלו גם ביקור חולים (והכנסת אורחים).

ועל־פי־זה יובן המשך הפסוק[28] "וישא עיניו וירא גו'" לפסוק "וירא אליו הוי'" (שהשייכות היא לא רק לסיום הפסוק: "כחום היום" (כדפירש רש"י), אלא גם לתחילת הפסוק) - כי ביקור חולים והכנסת אורחים הם ענין אחד, ששניהם נכללים בגמילות חסדים, ורצה הקב"ה להחליף הכנסת אורחים בביקור חולים.

- ואף־על־פי שביקור חולים היה מהקב"ה, והכנסת אורחים היתה צריכה להיות מאברהם אבינו, הרי זה כולא חד: על־ידי קיום מצות הכנסת אורחים - מצוה מלשון צוותא וחיבור[29] - מתחבר אברהם ופועל

---

13) ראה במפרשי רש"י במקומו. מהרש"א ב"מ שם. פרישה יו"ד סשל"ה סק"א.
14) יז, כו.
15) סוטה יד, א.
16) כדלהלן ס"ה.
17) פ' ראה יג, ה.
18) יתרו יח, כ.
19) ב"מ ל, ב. תיב"ע שם.
20) רש"י שם, יג.
21) ראה תו"א (לד, ד): "קדשנו במצותיו דייקא כו' וקדשנו שבאתדל"ת בעשיית האדם מצות ה' גורם כו'". ושם (סח, א): "וישמור כו' מצותי כו' הקב"ה מבקר חולים".
22) רש"י ס"פ נח.
23) שיחת ש"פ לך לך סט"ז ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 226 ואילך).
24) סנהדרין נח, סע"ב.
25) שם נו, ב.
26) התירוץ על זה - ראה שיחת ש"פ וישלח סי"ח (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 343 ואילך).
27) (רמב"ם סדר תפלות בתחלתו): "קורין משנה זו אלו דברים כו' וגמ"ח כו' ובקו"ח כו' והכנסת אורחים". וראה שבת קכז, סע"א. שו"ת רש"ל סס"ד. - ולהעיר מרמב"ם הל' אבל רפי"ד.
28) שם, ב.
29) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיהיה זה כמו שהקב"ה מכניס אורחים, וביקור חולים של הקב"ה כפי שנמשך למטה, ה"ז כמו שמדת חסד שלמעלה עומדת ומשמשת למטה, שזהו ענינו של אברהם[30] -

אבל כיון שזהו מ"דברים שאין להם שיעור" - לכן נצטער אברהם (שהרי יכולים להתקיים שניהם).

גם אפשר לומר, שהכנסת אורחים על־ידי אברהם היא ענין של גמילות חסדים יותר מאשר ביקור חולים דהקב"ה, ולכן נצטער, והיה צריך להיות "וישא עיניו והנה שלושה אנשים וגו'". עד כאן מאמר המוסגר.

ה. מפרשים[31] מתרצים הקושיא למה ביקר הקב"ה את אברהם רק ביום השלישי - כי ביום הראשון היה אברהם עסוק במילת "אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף"[32]. (גם יש לומר - על־פי מאמר רז"ל[33] על הפסוק[34] "וכרות עמו הברית", שאברהם "היה מתיירא שהיה זקן .. שלח (הקב"ה) ידו ואחז עמו" - שביום הראשון היה כבר הקב"ה אצל אברהם וביקר אותו, ולא היה צריך להיות "וירא" כדי לבקרו). וביום השני - אין סכנה, כי הסכנה היא רק ביום הראשון וביום השלישי[35].

אבל תירוץ זה אינו מספיק, כי: (א) מצות ביקור חולים היא גם לחולה שאינו מסוכן, (ב) רש"י סובר[36] שגם לפני היום השלישי יש סכנה, ואדרבא, אז יש סכנה גדולה יותר לגבי היום השלישי, ואם־כן למה אומר רש"י "יום שלישי למילתו היה"[37]?

ה'אור החיים הקדוש' מתרץ, שהטעם שהקב"ה המתין בביקור חולים עד היום השלישי הוא, לפי ש"אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה"[38]. ואף־על־פי ש"קרובים נכנסים מיד לבקרו"[39], והרי הקב"ה הוא קרוב לבני־ישראל (כמו שכתוב[40] "מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו"), מכל־מקום לא בא הקב"ה לבקרו עד היום השלישי, כי זה ש"קרובים נכנסים מיד לבקרו" הוא מפני שעל־ידי ביקורם לא מתפרסם דבר חוליו (מה־שאין־כן על־ידי ביקור של רחוקים נעשה פרסום, "אוושא מילתא")[41], וטעם זה לא שייך אצל הקב"ה, כי אף־על־פי שהוא קרוב, הרי זה "בפרסום כל העולמות".

אבל תירוץ זה אינו מובן, כי: (א) הקב"ה היה יכול לבוא לבקרו באופן שלא יהיה פרסום, (ב) גם ה"וירא אליו הוי'" לא היה באופן של פרסום, שהרי היה זה "כחום היום", ולא היו עוברים ושבים[42]. ומזה שלמטה לא היה הדבר מפורסם, מוכח, שגם למעלה לא היה זה מפורסם (שהרי צריך להבטיח שלא יהיה "אוושא מילתא" גם למעלה, מצד המקטרגים), דכיון שכל הענינים שלמטה משתלשלים מהענינים שלמעלה, הרי מובן שהם בדוגמתם.

ו. ויובן זה בהקדם המבואר בחסידות[43] במעלת מצות מילה שקיים אברהם אבינו לגבי מה שקיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה[44]:

קיום כל התורה על־ידי אברהם אבינו, היה (א) בכח עצמו, (ב) המצוות שקיים לא היה בהם הכח לחדור בקדושתם בדברים הגשמיים שבהם נעשו המצוות, שהם - הדברים הגשמיים - ייעשו קדושים.

ענין זה הוא מהמעלות שבמצוות שאנו מקיימים לאחר מתן־תורה לגבי המצוות שקיימו האבות -

30) זח"א רסד, ב (נתבאר בפרדס שכ"ב פ"ד. ד"ה וידבר אלקים גו' לאמר תרס"ד (סה"מ תרס"ד ע' ע)).
31) רא"ם במקומו.
32) ס"פ לך לך.
33) ב"ר פמ"ט, ב. יל"ש נחמי' עה"פ (רמז תתרעא). רש"י ס"פ לך לך.
34) נחמי' ט, ח.
35) וכמ"ש הר"ן שבת קלד, ב.
36) שבת שם.
37) וכמו שהקשה שם הרא"ם עצמו.
38) רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ה. - באוה"ח שם כתב שרק ביום א' אין מבקרין, ולכן תירץ זה לדעת הר"ן שביום ב' ליכא סכנה (וכתב שם, שהסוברים שאין הפרש בין יום א' ליום ב', גורסים כגירסת הטור שלא כתב יום ג', עיי"ש. וצ"ע, שהרי רש"י ס"ל שאין הפרש כו' כנ"ל, ובפירושו עה"ת כתב יום שלישי למילתו הי'). אך לפימ"ש הרמב"ם, תירוצו הוא גם לדעת רש"י.
39) טושו"ע יו"ד סשל"ה (וידועה התמי' על שלא הביאו הרמב"ם).
40) ואתחנן ד, ז.
41) ב"ח ביו"ד שם.
42) ב"מ פו, ב. פירש"י עה"ת במקומו.
43) ראה בכ"ז לקו"ש ח"א ע' 41. ח"ג ע' 758 ואילך, ובהנסמן שם.
44) יומא כח, ב. קידושין פב, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהמצוות שלאחרי מתן־תורה (א) הם ציוויים מהקב"ה שציוה עליהם בשעת מתן־תורה[45], (ב) הן ממשיכות את קדושתן בדברים הגשמיים, שהגשם ייעשה קדוש.

[וכמרומז בדברי הרמב"ם[46]: "ושים לבך על העיקר הגדול .. שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה על־ידי משה רבינו עליו־השלום", ולא מצד קיומם על־ידי האבות].

ואף־על־פי־כן, מצד הענין ד"מעשה אבות סימן לבנים", שדוקא קיום המצוות על־ידי האבות (קודם מתן־תורה) נתן לנו את הכח[47] (לאחרי מתן־תורה) שנוכל לקיים את המצוות בגשמיות - היתה צריכה להיות לכל־הפחות מצוה אחת של האבות שתהיה בדוגמת[48] המצוות שלאחרי מתן־תורה. וזו היתה מצות מילה: (א) עליה נצטווה אברהם אבינו מהקב"ה, (ב) מצוה זו (גם קודם מתן־תורה) המשיכה קדושה בדבר הגשמי[49], באופן שקדושת המצוות נשארה בדבר הגשמי גם לאחרי קיום המצוה.

וענין זה מרומז - ככל ענין בחסידות - גם בנגלה[50]:

כאשר אברהם אבינו השביע את אליעזר, אמר לו: "שים נא ידך תחת ירכי"[51]. ולכאורה למה "תחת ירכי" דוקא - הרי זה ענין של היפך הצניעות?

ועל־פי הנ"ל יובן: הדין[52] הוא, שבעת השבועה צריך הנשבע להחזיק "חפץ של מצוה", והמצוה היחידה קודם מתן־תורה שבה נשארה הקדושה בחפץ - היתה מצות מילה.

ומזה מובן, שמצות מילה (אף שהיתה קודם מתן־תורה) קיים אברהם אבינו באותו אופן שקיום המצוות צריך להיות לאחרי מתן־תורה.

ז. מהענינים שיש בקיום המצוות לאחרי מתן־תורה - ההשתדלות שקיום המצוות יהיה על־פי טבע, לא על־ידי נס[53], דכיון שהמצוות שלאחרי מתן־תורה צריכות לפעול זיכוך ולהמשיך קדושה בדברים הגשמיים שבעולם הטבעי, לכן עליהם להיות על־פי טבע, בכדי שגם טבע העולם (לא יתבטל, אלא) יזדכך.

יתירה מזו: לא רק המצוה עצמה, אלא אפילו ההכנה למצוה צריכה להיות על־פי טבע. וכידוע[54] הסיפור אודות רבינו הזקן, שהמתין עם ברכת קידוש לבנה עד שפעל על הפקיד שהוא יעצור את הסירה (אף שלפני־זה עצר רבינו הזקן את הסירה בעצמו בנס), בכדי שגם ההכנה למצוה תהיה מלובשת בדרכי הטבע.

---

45) כי רק אז נעשה החיבור דעליונים ותחתונים (שמו"ר פי"ב, ג), רוחניות וגשמיות. ומצות מילה שלפני מ"ת (אף שהיתה מצד ציווי הקב"ה ולא כשאר המצוות שקיימו האבות בכח עצמם), היתה רק הכנה למ"ת (ולחיבור הנ"ל), שלכן גם קיום מצות מילה "אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול" (פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז).

עפ"י מ"ש בפנים יומתק לשון הרמב"ם שמסיים שם "שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה" - (דלכאורה, מה מקום להזכיר א"א והרי אנו מלין מפני הציווי למשה רבינו, אלא) - כי מעשה אבות (מילת א"א) היא הנתינת כח על המצוות (מילה) דלאחרי מ"ת, ובמיוחד מצות מילה דאברהם, שהיא המקשרת את כללות "מעשה אבות" שיהיו "סימן (ונתינת כח) לבנים", כנ"ל בפנים.

לשון הרמב"ם בענין איסור אבר מן החי: "שצוה בסיני שיתקיים איסור אבמה"ח", אינו שייך לנדו"ד והלשון "שיתקיים" הוא מפני שאינו איסור חדש, כי כבר נצטוה על זה נח מהקב"ה (אף את"ל - (כי סברא לכאן ולכאן) - שאיסור אבמה"ח לאחר מ"ת אינו ע"י הנתינת כח דאיסור נח אף שגם האבות קיימו אותו, כיון שקיומם הי' שלא בתור אבות כ"א בתור ב"נ). ובאיסור גדה"נ כתב הרמב"ם סתם "אלא מצות מרע"ה" ולא כתב "שיתקיים" - כי גדה"נ קיים יעקב מעצמו ולא שנצטווה על זה מהקב"ה (רמב"ם הל' מלכים רפ"ט ובכ"מ שם).

46) פיה"מ שם.

47) ראה ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. אוה"ת ר"פ לך לך.

48) אבל לא בשוה ממש, כנ"ל הערה 45.

49) גוף מקיים המצוה, אבל לא בגשם העולם (שנזדכך רק ע"י כור הברזל דמצרים - תו"א עד, א). ואכ"מ.

50) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ס"ע 316. וש"נ.

51) חיי שרה כד, ב.

52) שבועות לח, ב. שו"ע חו"מ ספ"ז סי"ג־יז.

53) מלבד בדאי אפשר, או שנעשה הנס במיוחד לזה וכמו נס השמן דחנוכה. וכמו שאכלו המן אף שאין נהנין ממעשי נסים. וצע"ק מתוד"ה חטין (מנחות סט, ב) ואכ"מ.

54) לקו"ד (כרך ד') תשנב, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכשם שהדברים אמורים בנוגע להכנות למצוה, כן הוא (מאותו הטעם) גם בנוגע לתוצאות של המצוה - שהענינים שעל־פי טבע צריכים לבוא על־ידי קיום המצוה, אין להשתמש בנס כדי להסירם, כיון שאז חסר בקיום המצוה.

ח. ומזה מובן, שכאשר המצוה קשורה, על־פי טבע, עם קשיים מסויימים (אם הקשיים הם בקיום המצוה עצמה, או בהכנה להמצוה, או בתוצאות של המצוה), אין להסירם או להחלישם באופן בלתי טבעי, כיון שאז חסר בקיום המצוה.

ועל־דרך מה שכתוב בזוהר[55], שקיום המצוות צריך להיות שלא "בריקנייא ובמגנא" (כיון שאז לא נמשך על־ידי המצוה "רוחא דקודשא"). - זהו סדר של "מצרים", וכמו שכתוב[56] "אשר נאכל במצרים חנם" - אלא צריך "לאשתדלא ביה כדקא יאות כפום חיליה" ו"באגר שלים".

וזהו גם מה שכתוב אודות האריז"ל[57], שלא היה מתווכח בנוגע למצוה, ושילם כמה שביקשו ממנו, וכמסופר בגמרא[58] אודות רבן גמליאל, שקנה אתרוג באלף זוז[59].

אין הכוונה לומר שצריך לחפש קשיים, אבל הקשיים שישנם על־פי טבע, אין להשתמש במשהו לא טבעי כדי למנוע אותם.

וכאמור לעיל, שכמו שאין להסיר באופן זה את הקשיים הקשורים עם ההכנות למצוה, כך אין להסיר את הקשיים שעל־פי טבע הם תוצאות מהמצוה.

ט. על־פי־זה יובן הפירוש ש"יום שלישי למילתו היה":

ההכרח לזה הוא (לא מצד הענין של ביקור חולים, שהרי אדרבא, ביקור חולים צריך להיות גם בשני הימים הראשונים כנ"ל, אלא) מהפסוק השני - "וירא והנה שלשה אנשים", שענין זה בהכרח לומר שהיה ביום השלישי (כדלהלן), וכיון ש"וירא והנה שלשה אנשים" ו"וירא אליו הוי'" היו באותו זמן[60], על כן צריך לומר שגם "וירא אליו הוי'" היה ביום השלישי.

ועל־פי־זה יש לומר (דקושיא למה לא ביקר לפני יום ג' - מעיקרא ליתא), כי גם בשני הימים הראשונים בא הקב"ה "לבקר את החולה", רק הסיפור "וירא אליו הוי'" שנאמר בפסוק היה ביום השלישי. ואין להקשות: למה לא מספרת התורה שהקב"ה ביקרו גם בשני הימים הראשונים - כי בזה אין חידוש, ומובן מעצמו, ובמכל־שכן מזה שביקרו ביום השלישי, שהרי בשני הימים הראשונים הסכנה היא גדולה יותר מאשר ביום השלישי, כנ"ל.

---

55) ח"ב קכח, א.

56) בהעלותך יא, ה. וראה ספרי שם - הובא בפרש"י שם.

57) בטעמ"צ פ' ראה מצות הצדקה. והעילוי בהנהגת האריז"ל לגבי הנהגת כאו"א בזה ע"פ הזוהר - שאפילו ע"י פעולות שבטבע לא רצה לבטל או למעט כו'.

58) סוכה מא, ב. (וכן מובא הל' בתוס' (ד"ה אילימא, ב"ק ט, ב) - אתרוג). וראה בזהח"מ לזח"ב שם: "כשקונים אתרוג כו'".

59) הראי' בכללות - שהנהגת האריז"ל נרמזה גם בנגלה: 1) ששלמו בעד מצוות סכומים שלא בערך שווים, 2) שזהו ענין כללי באופן קיום המצוות ואינו שייך לתוכן המצוה פרטית, שלכן ממצוה אחת נלמד בפשיטות לכל המצוות.

אלא שי"ל ראי' מכאן גם לענין המדובר בפנים. - כי רחוק לומר שא"א הי' בשו"א להוריד המחיר דאלף זוז, שהוא שלא בערך כלל; גם - באם זהו מקרה יוצא מן הכלל לגמרי, הרי בכלל "אין למדין מחידוש". אפילו את"ל (כדמשמע מתוס' ב"ק שם) שר"ג לא מצא אתרוג בזול יותר, והחידוש שקנה באלף זוז הוא כי מצד הדין לא הי' מחוייב לבזבז כ"כ בשביל קיום המצוה, אלא שמפני "חביבות" המצוות עליהן - רצה לקיימן אף במצב ש(האדם) לא נצטווה ע"ז - קשה לכאורה - על מה חלה החביבות שלו - כשאין עליו ציווי (היינו - שאין מצוה). - (ולהעיר משו"ע אדה"ז או"ח סו"ס צג ור"ס קח. אתוון דאורייתא כלל יג). - וי"ל ההסברה בזה - דגם כשאין ענין החיוב שבמצוה (שזהו רק כשנצטווה עלי') ישנה המצוה מצד מציאות האתרוג (וכח העשי' שלו) שלולא מניעה חיצונית "ארי' דרביע עלי'" (ולא על האתרוג כו') - יכולים להעשות ענין שבו תתקיים המצוה - פעולה בהאתרוג (שבמצוות שלאחרי מ"ת זהו ענין עיקרי במצוות) - וזהו "כמה חביבות כו'" (סוכה שם).

החידוש שבזה (על המובא לעיל שהאריז"ל לא הי' מסרב על השער): האלף זוז אי"ז שהאתרוג יקר ביותר, כי א"א שהאתרוג יהי' שויו כ"כ, כ"א מפני סיבה וענין צדדי - (וע"ד "כל ממון שבעולם אתם נותנים" - קדושין לא, סע"א). וזוהי הנהגה הב' דהאר"י (מובא שם) "ולפעמים הי' מניח לפניהם הכיס עם המעות, והי' אומר להם שיקחו (המוכרים) מה שירצו". דמזה נלמד שאין להשתדל להסיר (לא רק המניעות שבהדבר עצמו, אלא אפילו גם לא) מניעות הצדדיות. ובנדו"ד - שני ענינים אלו הם: א) סכנת המילה עצמה. ב) מצד זה שהי' זקן (שלכן הי' צ"ל "וכרות עמו" - כנ"ל ס"ה), ונלמד מר"ג, דגם על זה אין להביא מלאך רפאל קודם בוא הזמן בטבע. ואכ"מ.

60) כמובן משבת קכז, א. פירש"י בפרשתנו יח, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועל־פי־זה יומתק לשון רש"י "לבקר את החולה, אמר ר' חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה כו'" - דלפי פשוטו שזה ענין אחד, ש"יום שלישי למילתו היה" הוא המשך וטעם לכך שהקב"ה בא "לבקר את החולה" (ובשני הימים הראשונים לא בא), היה רש"י יכול לקצר ולומר "יום שלישי למילתו היה ובא הקב"ה לבקר את החולה"? ומזה שרש"י (א) מקדים תחילה "לבקר את החולה", (ב) ומפסיק באמצע בתיבות "אמר ר' חמא בר חנינא" - מוכח שהם שני ענינים שונים: ענין אחד - ש"וירא אליו" היה "לבקר את החולה" (ומצד ענין זה אין הכרח שהיה זה ביום השלישי, ואדרבא, כנ"ל), ועוד ענין מביא רש"י מ"ר' חמא בר חנינא" ש"יום שלישי למילתו היה", שההכרח לזה הוא רק מהפסוק השני[61].

י. ההכרח לכך ש"וירא והנה שלשה אנשים" היה ביום השלישי:

אחד משלושת המלאכים שבאו לאברהם אבינו היה המלאך רפאל, שבא "לרפאות את אברהם"[42]. וכיון שעל־פי טבע, הנימול חולה שלושה ימים, אי אפשר לומר שהקב"ה שלח מלאך "לרפאות את אברהם" לפני היום השלישי, להסיר ממנו קשיים אלו שעל־פי טבע צריכים לבוא מהמצוה (שהרי מצות מילה גם קודם מתן־תורה היתה כמו לאחרי מתן־תורה, כנ"ל). ולכן בהכרח לומר, שהיה זה ביום שלישי למילתו, והמלאך רפאל פעל שאברהם יתרפא ביום זה, שזהו על־פי טבע (שלכן הדין[62] הוא שלאחרי יום השלישי אין מרחיצין).

יא. אך עדיין אינו מובן: כיון שביום השלישי מתרפאים על־פי טבע, מה צורך היה במלאך רפאל[63]?

ויובן זה על־פי מה שכתב הרמב"ם[64], שגם כחות טבעיים נקראים לפעמים בשם "מלאכים".

וטעם הדבר: כל ענין למטה יש לו שורש למעלה, וכמאמר רז"ל[65] "אין לך עשב למטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל", וכיון שהכחות הטבעיים משתלשלים מהמלאכים, לכן נקראים לפעמים בשם "מלאכים", על שם שרשם.

ונמצא, שהעובדה שעל־פי טבע מתרפא הנימול במשך היום השלישי, הרי זה מצד מלאך רפאל (הממונה על הרפואות[66]), אלא שזה משתלשל בריבוי השתלשלות, עד שמתלבש בפרט זה ובלבוש טבעי. אלא, שאצל אחרים נראה רק הענין הפרטי ובלבוש הטבע, ומלאך רפאל - השורש לזה - הוא בהעלם ובשרשו; ואילו אצל אברהם האיר השורש בגילוי בעולם - "וירא", שראה את מלאך רפאל[67].

יב. ההוראה מפסוק זה ופירוש רש"י בעבודתינו היא:

נוסף על ההוראה (שלמדים מהפסוק כפשוטו) במעלת מצות ביקור חולים, שהרי "אחרי הוי' אלקיכם תלכו", "מה הקב"ה ביקר חולים כו'"[15],

- שלכן נאמר בפסוק הלשון "וירא אליו הוי'" (ולא "אל אברהם"), וכן אומר רש"י "לבקר את החולה" (סתם), כי אפשר לפרש שהסיבה לכך שהקב"ה הגיע לבקר את אברהם היא מצד מעלתו של אברהם אבינו, ואין מזה ראי' שצריכים לבקר סתם יהודי, ולכן הושמטה תיבת "אברהם", כדי שידעו שאין זה מצד "אברהם", אלא מצד "חולה", הענין דביקור חולים[68] -

---

61) ומה שמסיים רש"י "ובא הקב"ה ושאל בשלומו" - בכדי לרמז שזה שבא ביום השלישי הי' ג"כ מצד ביקור חולים, כנ"ל בפנים. (ושני ענינים מחדש: (א) מה שבא ביום השלישי, והוא מצד ביקור חולים, "ובא הקב"ה ושאל בשלומו" - שאף ביום הג' עדיין חולה הוא - ועדמ"ש רש"י בשבת שם לענין סכנה. (ב) מה שקרה ביום השלישי - שהי' "כחום היום גו' וירא גו'").

62) שבת קלד, ב. שו"ע או"ח סשל"א ס"ט.

63) וקשה לומר שזהו בשביל שעות האחדות מ"כחום היום" - שש שעות (ב"ר פמ"ח, ח) עד סופו.

64) מו"נ ח"ב פ"י.

65) ב"ר פ"י, ו. זח"א רנא, א.

66) מדרש כונן. י"ר בראשית. ולהעיר מזח"א כו, ב.

67) ואף שגם לאברהם נראו המלאכים בדמות אנשים - (נוסף על שלפי פירוש רש"י (יח, י) צ"ל שאח"כ ידע שהם מלאכים, דאל"כ למה לא הוקשה לאברהם איך אומר "למועד אשוב") - אברהם ראה את רפאל והוא רפאו ולא (א) את הפרט, (ב) שנשתלשל מעולם לעולם ועד שנתעלם בלבוש טבעי - טבע הגוף שיתרפא מעצמו.

68) וכמש"כ בשפתי חכמים במקומו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישנה גם הוראה באופן קיום המצוות - שאין לחפש נסים כדי "להקל" על קיום המצוה, ושקיום המצוה צריך להיות מלובש בדרכי הטבע, ולעשות מהטבע כלי לאלקות.

* * *

יג. בשבת[69] פרשת וירא תרצ"ג, סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[70], שכאשר אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן היה ילד בן ארבע או חמש שנים

- ההכרח לכך שלא היה יותר מגיל חמש, הוא מזה שאדמו"ר נשמתו־עדן נולד בכ' מר־חשוון, שנת כתר"א[71], וה'צמח־צדק' נסתלק בי"ג ניסן תרכ"ו; וההכרח שהיה כבר בן ארבע, הוא מזה שנכנס ל"חדר" בהיותו בן שלש ומחצה[72] -

בשבת־קודש פרשת וירא, שהיה אז ביום הולדתו כ' מר־חשוון, או השבת שלפני יום ההולדת, הכניסתו אמו הרבנית רבקה אל ה'צמח צדק' לקבל הברכה. כשנכנס אל ה'צמח צדק', פרץ בבכי. שאלו ה'צמח צדק' למה הוא בוכה. וענה, שלמד ב"חדר"

- מזה רואים שכבר למד אז ב"חדר" לא רק "עברי" או סידור, אלא גם חומש -

שהקב"ה נתגלה לאברהם אבינו, ואילו אלינו אינו מתגלה, ועל כך הוא בוכה. וענהו ה'צמח צדק': כשיהודי בן תשעים ותשע שנה, מחליט, שעליו למול את עצמו, אזי ראוי הוא לכך שהקב"ה יתגלה אליו. ועוד נוסח: כשיהודי צדיק בן תשעים ותשע שנה וכו' (כנ"ל בנוסח הראשון).

והסביר אז כ"ק מו"ח אדמו"ר כיצד היתה אפשרות לשתי נוסחאות - כיון שאדמו"ר נשמתו־עדן עצמו לא זכר זאת (כאמור, שהיה אז ילד קטן), והנוסחאות באות מפי המספרים.

יד. כללות ההוראה ממאמר זה של ה'צמח צדק' - לפי ב' הנוסחאות - היא[73]:

אפילו יהודי בן תשעים ותשע, היינו, שבמשך תשעים ותשע שנה עבד עבודתו - לא רק שעל־פי ה"לוח" הוא בגיל תשעים ותשע, אלא כמו שכתוב[74] באברהם שהיה "בא בימים", שהיו אצלו "יומין שלמין", אף־על־פי־כן, כיון שהוא רק בן תשעים ותשע, היינו, שאוחז (בדרגא אחת) למטה מ"בן מאה" - עליו "למול" את עצמו, היינו, להבטיח את עצמו מפני כיסוי והעלם העולם.

- רק על "בן מאה" נאמר[75] "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", שהעולם אינו מסתיר עליו; אבל כשנמצאים - אפילו במדריגה אחת בלבד - למטה מ"בן מאה", אזי צריך להבטיח את עצמו מפני העלם העולם.

טו. מצות מילה נפעלה על־ידי אברהם. אדם הראשון נצטוה על שש מצוות; לנח נוספה מצוה שביעית; ואילו אברהם אבינו פעל גם את מצות מילה[76]. זאת אומרת, שמצות מילה היתה עיקר ענינו של אברהם.

ומזה מובן בנוגע להחלטת אברהם בהיותו בן תשעים ותשע שצריך למול את עצמו, שאין הכוונה שהחליט שצריך להוסיף עוד "משהו" על עבודתו הקודמת, אלא ההחלטה היא - שלאחרי כל עבודתו, חסר אצלו עדיין עיקר ענינו.

ובפרט לפי מה שנתבאר לעיל[77], שמצות מילה היתה הכנה למתן תורה, ומצוה זו חיברה את כל שאר המצוות שקיים אברהם עם המצוות שלאחרי מתן־תורה, שה"מעשה אבות" יהיה "סימן לבנים". ונמצא,

69) שיחה זו נדפסה לאח"ז גם בלקו"ש ח"ה ע' 86 ואילך.
70) נדפס (בקצרה) ב"היום יום" ט חשון. וראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רעו. וש"נ.
71) לשון הצ"צ ("היום יום" כ חשון).
72) ראה לקו"ש שם הערה 4.
73) ראה גם בשיחות שנסמנו ברשימת היומן שם.
74) חיי שרה כד, א. זח"א רכד, א. תו"א טז, א. עט, ב.
75) אבות ספ"ה. וראה שיחת ש"פ לך לך סט"ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 225). וש"נ.
76) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"א.
77) ס"ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלאחרי העבודה של אברהם אבינו במשך תשעים ותשע שנה, הגיע להחלטה (שלא זו בלבד שחסר לו עוד ענין, וענין עיקרי, אלא) שחסר לו גם־כן בכל שאר עבודותיו הקודמות; הוא צריך למול את עצמו, בכדי לפעול גם בכל עבודותיו הקודמות, שיהיו בשלימות.

וזוהי הוראה לכל אחד ואחד, שככל שיהיה גדול, הרי - כל זמן שלא הגיע עדיין למדריגת "בן מאה" - לא זו בלבד שעדיין לא סיים עבודתו, וצריך לעבוד עבודה נוספת ועבודה עיקרית, אלא הוא צריך גם לפעול שלימות בכל עבודתו הקודמת.

טז. כאמור לעיל, יש במאמר ה'צמח צדק' ב' נוסחאות, ואף־על־פי שהנוסחאות הם מפי המספרים (כנ"ל), מכל־מקום, כיון שב' הנוסחאות סופרו על־ידי רבי, נשיא בישראל, על כן צריך לומר שיש הוראה מב' הנוסחאות, ושבכל נוסח ישנו חידוש (שאין בזולתו), שלכן יש צורך בב' הנוסחאות.

ואינו מובן, מהו החידוש בנוסח הראשון (יהודי - סתם) על השני (- צדיק): כיון שאומרים (בנוסח השני) שאפילו "יהודי צדיק" - (שהרי גם קודם המילה היה אברהם צדיק[78]; ורק התואר "תמים" ניתוסף לו על־ידי המילה[79]) - זקוק להחלטה שעליו למול את עצמו, הרי יהודי שאינו צדיק בודאי זקוק להחלטה זו, שהרי "יש בכלל מאתיים מנה"[80]. ואם־כן מהו החידוש בנוסח הראשון[81]?

ויובן על־פי האמור לעיל, שמצות מילה היתה הכנה למתן־תורה:

החידוש במצוות שלאחרי מתן־תורה - ועל־דרך־זה גם של מצות מילה - לגבי המצוות שאברהם קיים לפני־זה הוא, שמצוות אלו הם מצד כח הבורא, כח המאציל (לא כמו קיום המצוות שלפני־זה שהיה רק בכח הנבראים).

ולכן, בנוסח הראשון אינו אומר תיבת "צדיק", כי לגבי ענין זה שנפעל על־ידי מצות מילה, אין חילוקי דרגות[82]; לא זו בלבד שלא נוגע אם הוא צדיק או שאינו צדיק (וכידוע שלגבי ה'מאציל', עולם האצילות - ולפעמים מובא גם הלשון 'אדם־קדמון' - ועולם העשיה שוין[83]), אלא ההחלטה צריכה לבוא לא מצד המקום בנפש שבו שייכים חילוקי דרגות (ואדרבה: כדי לקבל גילוי בחינת מאציל, צריך להתבטל ממדרגותיו. ובמכל־שכן ממה שמצינו[84] בנוגע לרבי זירא, שהיה צריך לשכוח תלמוד בבלי כדי שיוכל ללמוד תלמוד ירושלמי).

וזהו הביאור בב' הנוסחאות: הנוסח הראשון מדבר על הענין כפי שהוא לאמיתתו - מצד המאציל, שלגביו עולם האצילות ועולם העשיה (שבעולם ושבאדם) שוין. והנוסח השני מדבר כפי שהענין הוא מצד הרגש הנבראים, ובהרגש הנבראים הרי זה חידוש שאפילו צדיק צריך למול את עצמו.

יז. ההוראה מהנ"ל אלינו - לאחרי מתן תורה - היא:

על־ידי כל מצוה - מלשון צוותא וחיבור[29] - נעשים מאוחדים עם הקב"ה בתמידות, כפי שאומר רבינו הזקן[85] "ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד".

ויחוד זה שנעשה על־ידי קיום המצוות הוא אצל כל יהודי, כדברי הגמרא[86]: אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות - מלשון צוותא וחיבור. שלכן אומר כל אחד מישראל הנוסח דברכת המצוות, ובשם ומלכות (דהיינו שאין בזה ספק וספק ספיקא[87]) - לא רק את התיבות "מלך העולם", אלא גם - "אלקינו" (אלקה שלנו) ו"אשר קדשנו במצוותיו וצונו" (מלשון צוותא וחיבור).

---

78) תנחומא (בובער) לך כו: "יחידו של עולם והי' צדיק".

79) לך לך יז, א ובפרש"י.

80) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב.

81) בנוגע להשכר (שראוי ל"וירא אליו ה'") - הרבותא יותר בבן צט' שנה סתם, שגם החלטתו מביאה שכר זה. אלא שיש לבאר רבותא גם בנוגע לעבודתו.

82) ומה שגם בנוסח זה אומר: "אַ איד צו ניין און ניינציק יאָר", שהכוונה בזה היא שעבד עבודתו 99 שנה כנ"ל - אינו בשביל החידוש אשר גם הוא צריך להחליט שעליו להמול (כי מצד המאציל אין כל חידוש בזה), כי אם - לפי שבלא זה, אין בהחלטתו כל חידוש ועבודה וגם כשיחליט שצריך להמול, אינו ראוי לוירא כו'.

83) ראה לקו"ש שם ס"ע 90. וש"נ.

84) ב"מ פה, סע"א. ונת' בד"ה זה היום תרס"ו ואילך (המשך תרס"ו ע' יג ואילך). ד"ה יחיינו מיומיים תרצ"א (סה"מ קונטרסים ח"א קמז, א. סה"מ תרצ"א ס"ע רמח ואילך) בסופו.

85) תניא פכ"ה.

86) ברכות נז, א. וש"נ.

87) ראה תניא אגה"ת פי"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכיון שכל יהודי "מלא" במצוות, שעל־ידי־זה הוא מאוחד עם הקב"ה "לעולם ועד" - יכול הוא לחשוב שהוא כבר שלם. ועל זה היא ההוראה, שתמיד יש לדעת שצריך למול את עצמו.

ובשעה שמחליט כן, אזי - כסיום מאמר ה'צמח צדק' - ראוי הוא שהקב"ה יתגלה אליו, ועד לאופן כפי שנתגלה לאברהם אבינו - בחינת נבואה (שהיא למעלה מחכמה), ראיית המהות[88].

* * *

חי. בתחילת הסדרה מסופר - על־פי פירוש רש"י שמביא ממדרשי חז"ל - איך שאברהם אבינו היה מכניס־אורחים גדול, והיה חשש שמבלי הבט על כך שהיה חולה, יטריח את עצמו בהכנסת אורחים יותר מכפי כוחותיו, ולכן "הוציא הקב"ה חמה מנרתקה, שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים"[42],

והיינו, שהקב"ה עשה שינוי הטבע, שהמלאכים יבואו לאברהם אבינו (שהיה רגיל במלאכים) "בדמות אנשים", וכדיוק לשון רש"י "ולפי כו' הביא המלאכים (בה"א הידיעה) עליו בדמות אנשים"[89],

- ביאת המלאכים כשלעצמה אינה חידוש: בלאו־הכי היו המלאכים צריכים לבוא, כפי שרש"י מפרש בפסוק השני, שהיה צורך בכל שלושת המלאכים: "אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם"; החידוש כאן היה בזה שהמלאכים באו "בדמות אנשים" -

כדי שאברהם יהיה סבור שהם אנשים, ויקיים בהם מצות הכנסת אורחים.

ומזה למדים בגמרא[90]: "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה", שהרי רואים שאברהם אבינו ביקש מהקב"ה להמתין, ורץ לקבל את האורחים.

יט. כפי שלומדים את הסיפור בפשטות, נמצא, שבאמת לא קיים בזה אברהם אבינו מצות הכנסת אורחים, שהרי באמת לא היו אנשים, אלא מלאכים שאינם צריכים לאכילה, ואכן לא אכלו, ורק ש"נראה כמו שאכלו"[91].

- ואפילו לפי הדיעה[92] ש"אוכלין ושותין ממש", הרי זה רק "מפני כבודו של אברהם"[93], או מפני ש"אזלת לקרתא הלך בנימוסי"[94], אבל לא שהיו צריכים לאכילה ושתי'; ובמילא לא היה זה הכנסת (וגמילות חסדים ל)אורחים -

ועל־פי־זה - תמיהה עצומה:

איך יתכן שמלמעלה יעשו ענין של היפך הטבע בשביל דבר שאינו אמיתי?

על־פי הנ"ל נמצא, שבאמת אסור היה לאברהם אבינו לעזוב "הקבלת פני השכינה", שהרי (באמת) לא קיים מצות הכנסת אורחים, ואיך אפשר שאברהם אבינו נכשל בעזיבת "הקבלת פני השכינה"?

הן אמת שהיה זה בשוגג, אבל אפילו בשוגג - "לא יאונה לצדיק כל און"[95], ובפרט מדריגת האבות, שעליהם נאמר[96] ש"האבות הן הן המרכבה", ו"מרכבה" היא למעלה מ"צדיק" סתם - ואם־כן איך יכול להיות (אפילו) ענין של שוגג אצל אברהם אבינו?

אילו היו אומרים על אברהם אבינו שלקח מעות של צדקה ונתנם לעניים שאינם מהוגנים, הרי מיד

---

88) ראה תניא אגה"ק סי"ט.

89) שמזה מוכח (דדעת רש"י) שאין שייך הכנסת אורחים במלאכים.

90) שבת קכז, א. וש"נ.

91) רש"י פרשתנו יח, ח (מב"מ פו, ב).

92) תוד"ה נראין (ב"מ שם) מסדר אלי' רבה. וכ"ה גם בזח"א קמד, א (ראה ד"ה והוא עומד תרס"ג בתחלתו (סה"מ תרס"ג ח"א ע' נ. ח"ב ע' כד)). - ובזוהר שם קב, א מובאות שתי הדיעות. הביאור ע"פ דא"ח, ראה ד"ה והוא עומד הנ"ל.

93) תוס' שם.

94) שמו"ר פמ"ז, ה.

95) משלי יב, כא. ובתניא אגה"ק סו"ס כח: "השגגות שהן מהתגברות נפה"ב שמנוגה".

96) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היתה נשאלת הקושיא: איך שייך לומר דבר כזה על אברהם אבינו, אפילו בשוגג[97]. ומכל־שכן בנידון־דידן, שגרוע יותר מנתינת צדקה לעניים שאינם מהוגנים, שעל־כל־פנים עניים הם[98], אלא ש"אינן מהוגנים", ואילו כאן לא היתה הכנסת אורחים לגמרי?

איך יתכן ש"תורת אמת" קבעה באופן כזה שילמדו דין אמת - "גדולה הכנסת אורחים כו'" - מענין שאינו אמיתי, מפעולה שהיתה (באמת) היפך הדין?

ועל כן צריך לומר, שאף־על־פי שהיו רק "בדמות אנשים", לא היה חסר דבר ב"הכנסת אורחים" של אברהם אבינו. אין הכוונה שהיה נדמה לו שמקיים מצות הכנסת אורחים, אלא זו היתה האמת.

כ. הביאור בזה יובן בהקדם המבואר בחסידות והובא לעיל[77]

- ובזה נראה גם היחוד של גליא דתורה עם פנימיות התורה, ששניהם "תורה אחת", שלכן - כאמור כמה פעמים[99] - ישנם כמה ענינים בנגלה דתורה שבלי פנימיות התורה, נשארים בקושיא והעדר הבנה -

החילוק בין המצוות שקיימו האבות קודם מתן־תורה, למצוות שאנו מקיימים לאחרי מתן־תורה:

קיום המצוות של האבות היה ברוחניות. וכמובא ב'תורה אור'[100] ראיה לדבר, מכמה וכמה מצוות שבימי האבות לא היו יכולים כלל לקיימם בגשמיות. ולדוגמא: מצות תפלין, שבפרשיות התפלין כתוב אודות יציאת מצרים, ובימי האבות לא היה עדיין כל הענין דיציאת מצרים.

אבל אין הכוונה שקיום המצוות של האבות היה רק ברוחניות, ללא פעולות בגשמיות; הם עשו גם פעולות בגשמיות (על־כל־פנים בכמה מצוות),

- וכדמוכח ממצות תפלין גופא: איתא בזוהר[101], שיעקב המשיך על־ידי המקלות את ההמשכות שנמשכות על־ידי מצות תפלין. ומזה מוכח, שאף־על־פי שהאבות לא יכלו לקיים מצות תפלין בגשמיות באותו אופן כמו לאחרי מתן תורה, כנ"ל, מכל־מקום בקיומם ברוחניות היתה גם פעולה בגשמיות, הפעולה במקלות -

מה שאומרים שעבודת האבות היתה ברוחניות, הכוונה בזה - שעל־ידי עבודתם לא קבעו את קדושת המצוה בפנימיות ובגלוי בדברים הגשמיים שבהם עבדו עבודתם; לא נשארה במקלות קדושה, לאחרי סיום העבודה בהם. וכך גם בנוגע למאכל ומשתה שבהם קיים אברהם אבינו מצות הכנסת אורחים[102].

[קשה לומר שלא נפעל מאומה במקלות (וכיוצא בו דברים הגשמיים), והם נשארו בדיוק כמו קודם העבודה. ובפרט - כיון ש"מעשה אבות סימן לבנים", היתה מוכרחת להיות איזה דוגמא על־כל־פנים למצוות שלאחרי מתן־תורה. אבל אף־על־פי־כן, אין זה כמו קיום המצוות לאחרי מתן־תורה, שממשיכים קדושה בפנימיות ובגלוי בדברים הגשמיים שבהם נעשית המצוה, שהם עצמם נעשים דבר קדוש, והקדושה נשארת בהם בגלוי גם לאחרי קיום המצוה].

כא. על־פי־זה מובן, שיש חילוק בין קיום המצוות של האבות ובין עבודת הנשמות שבבחינת לויתן:

מבואר ב'לקוטי תורה'[103] החילוק בין הנשמות שבבחינת שור הבר, שעבודתם צריכה להיות בגשמיות דוקא, לנשמות שבבחינת לויתן - מלשון "ילוה אישי אלי"[104] - שעל־ידי עבודתם ברוחניות (אף שפשוט שמחוייבים בקיום כל המצוות כפשוטן) הם ממשיכים כל ההמשכות הנמשכות על־ידי קיום המצוות.

---

97) וכמאמר רבי "אוי לי שנתתי כו'" (ב"ב ח, א. ועי' ב' פי' הריטב"א - בברכ"י לשו"ע יו"ד סרנ"א סי"א).

98) שלכן מדייק בש"ס (ב"ק טז, ב. ב"ב ט, ב) "בני אדם שאינן מהוגנים (שאז דוקא) לא יקבלו עליהן שכר" - דהיינו רמאי דכתובות (סז, סע"ב ושם).

99) ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 77. וש"נ.

100) יא, ד. מא, ב.

101) ח"א קסב, א. וראה תו"א ויצא כג, ג.

102) אף שמצוה זו קיים באותו האופן שמקיימים לאחרי מ"ת (ולא כקיום מצות תפלין שהיתה ע"י המקלות). וראה סה"מ תש"י ע' 223 בהערה.

103) שמיני יח, א ואילך. עיי"ש.

104) ויצא כט, לד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יש כאלו שרוצים לפרש, שעבודת הנשמות שבבחינת לויתן ועבודת האבות הם אותו ענין ממש. על־פי הנ"ל מובן, שהם ענינים שונים:

העבודה דבחינת לויתן היא רק ברוחניות, ללא אחיזה בגשמיות (כמובן מזה שמביא שם דוגמא על בחינת לויתן מרבי שמעון בן יוחאי בהיותו במערה, שלא היה לו שם מצה וכו', ואף־על־פי־כן המשיך את כל ההמשכות - על־ידי עבודתו ברוחניות), מה־שאין־כן עבודת האבות היתה לה אחיזה בגשמיות, ורק מצד זה שהעולם לא היה מזוכך עדיין, לא היתה עבודתם יכולה לפעול המשכת הקדושה בדברים הגשמיים, בפנימיות.

כב. על־פי כל הנ"ל לכאורה אינו מובן: כיון שהאבות על־ידי עבודתם לא פעלו בדברים הגשמיים - לשם מה היתה צריכה להיות עבודתם (גם) בגשמיות, הרי יכלו לעשות את כל עבודותיהם רק ברוחניות (בדוגמת העבודה דבחינת לויתן)?

והביאור בזה בהקדם המדובר לעיל[77] ענין "מעשה אבות סימן לבנים", ש"מעשה אבות" היה (סימן ו)'נתינת כח' לעבודת ה"בנים" שלאחרי מתן־תורה: הא גופא שקיום המצוות, אחרי מתן־תורה, פועל זיכוך וממשיך קדושה בדברים הגשמיים בפנימיות, הנה הכח על זה הוא מ"מעשה אבות".

וכיון ש"מעשה אבות", אפילו אלולי ענין המילה, היה סימן ו'נתינת כח' לבנים, לכן היה צריך להיות בדוגמא, על־כל־פנים, למעשה המצוות שלאחרי מתן־תורה. ולכן, גם לעבודת האבות היתה צריכה להיות אחיזה בגשמיות[105], שעל־ידי־זה דוקא היתה יכולה להיות סימן ו'נתינת כח' לקיום המצוות (דבנים) שלאחרי מתן־תורה.

וזוהי גם ההסברה לכך שאצל האבות לא מצינו שיהיה מדוייק ובפרטי פרטיות הענינים של הדברים הגשמיים שבהם נעשו מעשה אבות (כמו המקלות דיעקב, שהיו במקום תפלין) - דכיון שהצורך שגם עבודת האבות תהיה בגשמיות הוא (לא בכדי לפעול בדבר הגשמי, שהרי זה נעשה רק לאחרי מתן־תורה, אלא) בכדי שיהיה חיבור באופן של סימן עם המצוות שלאחרי מתן־תורה, ענינים גשמיים, לכן לא מדוקדקים כל־כך הפרטים של הדבר הגשמי[106].

כג. בדוגמת הנ"ל מצינו בענינים שלאחרי מתן־תורה גופא[107]:

מצינו בכמה נבואות, שבשעה שהקב"ה צוה לנביא לומר איזו נבואה, צוה עליו גם לעשות פעולות שונות בגשמיות, בהתאם לנבואה. וכפי שהקב"ה צוה ליחזקאל הנביא "שכב על צדך השמאלי .. ושכבת על צדך הימני"[108], "עשה לך כלי גולה"[109], בהתאם לנבואה אודות הגלות. ולכאורה: לשם מה היה צריך לקשר את הנבואה עם פעולה גשמית? ומבואר בזה[110], שנבואה (מצד עצמה) יכולה להישאר רק ברוחניות, ולא לירד בגשמיות; והפעולה הגשמית הוציאה את הנבואה מרוחניות, והורידה וקישרה אותה עם גשמיות, שזה מבטיח, שבבוא הזמן, תתקיים הנבואה בגשמיות.

וכיון שהפעולה הגשמית היא רק כדי לקשר את הנבואה עם עולם הזה הגשמי, הספיקה גם פעולה שהיא רק דוגמא על הנבואה. כמו ה"כלי גולה" שלקח יחזקאל, שהיו רק דוגמא על גלות, שהרי (א) הגלות באה רק כמה שנים לאחרי־זה, (ב) יחזקאל לקח את ה"כלי גולה" מתוך שלום ושלוה וכו'.

ועל־דרך־זה הוא בנוגע ל"מעשה אבות סימן לבנים": אף שבכדי ש"מעשה אבות" יהיה 'נתינת כח' לבנים, היו צריכים להיעשות בגשמיות, מכל־מקום הספיקה לזה דוגמא בלבד. וכמו ציווי הקב"ה

---

105) בלקו"ש ח"ג ע' 888 מבואר: לפי שהאבות היו מרכבה לאלקות גם באברי גופם (ראה תניא פכ"ג: "שכל אבריהם כו'"), ולכן עבודתם הרוחנית החדירה גם את אברי גופם והתבטאה בפעולה גשמית - וכאן מבאר איך שזהו מוכרח ושגם מצד הפעולה בעולם צ"ל כן. - וראה גם ד"ה זכור תרס"ה ס"ט (סה"מ תרס"ה ע' רכ ואילך).

106) ראה גם ד"ה זכור שם.

107) ראה בלקו"ש שם ע' 758 מבוארת דוגמא זו גם לענין קישור מצוות האבות עם המצוות שלאחרי מ"ת, שנעשה ע"י מצות מילה.

108) יחזקאל ד, ד־ו.

109) שם יב, ג.

110) רמב"ן עה"ת לך לך יב, ו. לבוש על הרקנטי לך לך שם. וראה ג"כ דרשות הר"ן ד"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לאברהם "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה"[111], שזה היה 'נתינת כח'[112] על כיבוש ארץ ישראל (בבוא הזמן) - אף ש"התהלך בארץ גו'" לא היה כיבוש בפועל[113], אלא רק דוגמא לכיבוש.

וכן הוא בנוגע לקיום המצוות של האבות, שאף־על־פי שבכדי שיהיו 'נתינת כח' על קיום המצוות שאחרי מתן־תורה, היו צריכים להיעשות בגשמיות, מכל־מקום ב"מעשה אבות" לא היה נוגע (א) פעולת העבודה בדבר הגשמי (נוגע רק שהעבודה, העשיה, תהיה בגשמיות, אבל לא מה שנפעל בהגשם על־ידי העבודה), (ב) גם בפעולה ועבודה עצמה, לא נוגע ומדוקדק כל־כך פרטי דבר הגשמי, כיון שבו עצמו לא נפעל דבר, אלא זהו רק דוגמא וסימן.

כד. על־פי כל הנ"ל יובן, שאף־על־פי שהאורחים שבאו לאברהם היו באמת מלאכים, מכל־מקום לא נחסר דבר בהכנסת אורחים של אברהם אבינו:

הכנסת אורחים של אברהם אבינו היתה אמנם צריכה להיות בגשמיות, בכדי שתהיה 'נתינת כח' למצות הכנסת אורחים שלאחרי מתן תורה[114], אבל אף־על־פי־כן, בענין זה היה נוגע רק שעבודת אברהם תהיה בגשמיות (כנ"ל), אבל מה נעשה עם המאכלים לאחרי שאברהם עושה את החלק שלו הן בגשמיות והן ברוחניות, אם נעשה בהם שימוש על־ידי האורחים או לא - אין זה עיקר בענין.

ולכן, אף שבאמת היו מלאכים, הרי כיון שלאברהם אבינו נראו "בדמות אנשים", ובמילא גילה הדבר אצלו את מדת החסד והכנסת אורחים האמיתית שלו, והוא גם עשה את הפעולות "ויקח בן בקר גו'"[115], בגשמיות - הנה בהכנסת אורחים שלו, שהיתה צריכה לפעול 'נתינת כח' לבנים, לא היה חסר מאומה, כיון שמצידו היה לזה אחיזה בגשמיות.

[גם הענין שאברהם אבינו על־ידי הכנסת אורחים שלו הראה את הדרך לכל העולם כיצד צריך לנהוג בדרכי החסד - היה בשלימות, שהרי המלאכים היו בדמות אנשים, כך שהעולם ראה אותם בתור אנשים, וגם ראו ש"ויאכלו"].

כה. על־פי־זה נמצא, שהנהגת אברהם אבינו שביקש מהקב"ה להמתין לו, ובעצמו התעסק עם האורחים, היתה (לא עבירה בשוגג חס־ושלום, אלא) על־פי דין, דכיון שהכנסת אורחים שלו היתה בשלימות (כנ"ל), הוצרך על־פי דין, לוותר בגללה על "הקבלת פני השכינה", כי "גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה".

ואף ש"הכנסת אורחים" שלו לא היתה בה המעלה שב"הכנסת אורחים" לאחרי מתן־תורה - הרי גם "הקבלת פני השכינה" שלו לא היתה כמו "הקבלת פני השכינה" שלאחרי מתן־תורה, ובמילא, "הכנסת אורחים" שלו היתה גדולה מ"הקבלת פני השכינה" שלו. ומזה למדים על הזמן שלאחרי מתן־תורה - ששני הענינים יחד נשתנו.

כו. ויש לומר בדרך אפשר:

הצער של אברהם אבינו על זה "שלא היו אורחים" - בא אצלו על־ידי הגילוי של "וירא אליו הוי'", "כמים הפנים לפנים"[116]. לפני גילוי זה, התבטאה מדת החסד שלו בכך שבשעה שיש אורח, מי שצריך לעזרתו, אזי משפיע לו; ואילו הענין ד"וירא אליו הוי'" פעל אצלו ראיית ("וירא") הענין שאליו היה "מרכבה" (מדת החסד) - שמדת החסד שלו היתה בגילוי גם כשאין מקבלים, שלכן היה "מצטער שלא היו אורחים"[117].

---

111) לך לך יג, יז.

112) וכמארז"ל (ב"ב ק, א): "כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו". וראה בהנסמן לעיל הערה 47.

113) ראה ב' הדיעות בב"ב שם (ואפילו לר"א - רק מקום הילוכו קנה). ב"ר פמ"ד, כב (דמאמרו של ה' מעשה ונותן הארץ לזרעו).

114) ראה רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ב. לקו"ש ח"ג ע' 765. תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 313 ואילך.

115) פרשתנו יח, ז.

116) משלי כז, יט.

117) ועפי"ז יומתק א) מה שמתחילה "הוציא הקב"ה חמה מנרתקה", בשביל טובתו, "שלא להטריחו באורחים", אף שלאח"ז הצטער ע"ז - כי התעוררות חסדו (סיבת הצער) נתחדשה לאח"כ ע"י הגילוי ד"וירא". ב) הוצאת חמה מנרתקה לא היתה לבטלה כלל, כי אפי' צער לא הי' לו - עד אשר "וירא". ג) דיוק הל' "ולפי שראהו מצטער" - דלכאורה די שיאמר "ולפי שהצטער".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועל־פי־זה מובנת השייכות של הפסוק "וישא עיניו וירא והנה שלושה אנשים" לפסוק שלפני־זה "וירא אליו הוי'" (שהשייכות אינה רק לתיבות "כחום היום", אלא גם לתחילת הפסוק)[118] - כי מצד "וירא אליו הוי'" הצטער אברהם על זה שלא היו אורחים, ומצד זה עשה הקב"ה "והנה שלושה אנשים".

כז. ויומתק ביותר על־פי המבואר ב'המשכים' דראש־השנה, שמלכות נבדלת משאר המדות, בכך שלא שייך מלכות בלא זולת, וכמאמר "אין מלך בלא עם"[119].

- במדות, הנה רק פעולת המדות אינה יכולה להיות בלא זולת, אבל יכולה להיות התעוררות המדות, כפי שרואים שאף שלא היה זולת, התעורר אברהם אבינו במדת חסדו (שלכן "מצטער שלא היו אורחים") - (ולכן אין זה סתירה להמבואר בכמה מקומות שמדות הם בשביל העולמות, כמו שכתוב[120] "זכור רחמיך וחסדיך כי מעולם המה", כי שם מדובר אודות התגלות המדות לפעול). מה־שאין־כן מלכות, אפילו התעוררות המלכות אינה יכולה להיות בלא זולת.

והטעם לזה, כי המדות הן בבחינת העלם שישנו במציאות, ולכן יכולים הם להתעורר מצד עצמם, ואילו מלכות היא בבחינת העלם שאינו במציאות, ולכן היא מתעוררת על־ידי זולת דוקא[121].

[ומזה מובן גודל ענין בנין המלכות שבראש השנה, שצריך להגיע ולהמשיך מהעלם שאינו במציאות].

ובנוגע לענינו: העובדה שאברהם אבינו הצטער על זה שלא היו אורחים - היא מצד זה שמדת החסד נמצאת בהעלם שישנו במציאות. ולכן היה יכול להיות - וכן היה - שעל־ידי "וירא אליו הוי'" נמשך זה במציאות ממש.

כח. מכל הנ"ל מובן, שבפסוקים שבריש פרשת וירא התורה מספרת אודות אופן המשכת החסד אצל אברהם אבינו:

לכל־לראש היה הגילוי מלמעלה - "וירא גו'" - אתערותא דלעילא. וענין זה פעל שאברהם אבינו נתעורר במדת חסדו. והתעוררות זו המשיך והוריד בעשי' בפועל, בפעולה בגשמיות, "וירץ לקראתם וגו'" (ועל־ידי־זה הרי זה נעשה 'נתינת כח' על הכנסת אורחים שלאחרי מתן־תורה, כנ"ל באריכות).

ההוראה מזה בעבודתנו היא:

כאשר אדם מתעורר פתאום, ללא הכנות מצידו (שזה בא מצד אתערותא דלעילא), צריך מיד לקשר זאת עם ענין של פועל, ובאם לאו - יכולה ההתעוררות להתבטל[122].

ועל־ידי־זה שמקשר זאת מיד עם ענין של פועל, אזי אפילו אם (נדמה לו, ואפילו אם האמת היא כך, ש)אינו כלי לקבל את כל ההתעוררות שמלמעלה - הנה סוף כל סוף הרי זה יומשך אליו ובפנימיות,

כמו מעשה אברהם אבינו, שאף־על־פי שבשעה ש"וירא אליו" לא היה יכול לקיים מצות הכנסת אורחים באופן שהמצוה תחדור בהגשם (כי קודם מתן־תורה העולם לא היה כלי לזה), הנה על־ידי־זה שקישר את ההתעוררות עם פעולה בגשמיות, הרי זה נעשה 'נתינת כח' לבנים, שלאחרי מתן־תורה יומשך זה בפנימיות.

כט. נמצאים עתה ביום השבת בעלות המנחה, "עת רצון", שלכן אומרים במנחת שבת "ואני תפלתי לך הוי' עת רצון", ויתירה מזו - "אלקים ברב חסדך"[123], שגם "אלקים", שמורה על מדת הדין, נהפך ל"ברב חסדך"[124].

המשך בעמוד נד

118) ראה גם לעיל ס"ד.

119) עמה"מ שער שעשועי המלך רפ"א. ס' החיים פ' גאולה פ"ב. בחיי וישב לח, ל. תניא ח"ב רפ"ז.

120) תהלים כה, ו. ושם כתוב "רחמיך הוי' וחסדיך", אבל בכ"מ בדא"ח הועתק כמ"ש כאן, כנראה מפני כבוד השם, נוסף על הידוע בספרי כללי הש"ס שהדרך לקצר הכתובים (ראה תוס' ד"ה ונתן שבת קכח, א ובכללי הש"ס).

121) ראה בכ"ז ד"ה החודש ש"ת פ"ג ואילך (סה"מ ה'ש"ת ע' 21 ואילך). המשך ר"ה תש"ח פכ"ז ואילך (סה"מ תש"ח ע' 47 ואילך). המשך ר"ה תש"ט פ"י (סה"מ תש"ט ע' טו).

122) ראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך.

123) תהלים סט, יד. וראה זח"ב קנו, א.

124) סד"ה ואני תפלתי תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 170).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי־שיחות פרשת וירא כרך טו שיחה ג

א.

דברי הגמרא והמדרש על "ויקרא שם בשם ה'..."

על הפסוק[1] "ויקרא שם בשם ה' א־ל עולם" נאמר בגמרא[2] "אל תיקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב[3]. כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם וכי משלי אכלתם משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם".

במדרש[4] מוסיפים על כך, שאלה[5] אשר לא רצו לברך "למי שאמר והיה העולם" לאחר אכלם, דרש אברהם לשלם הון רב עבור מה שאכלו ושתו, מתוך נימוק, שהתשלום הוא כה גדול, מפני שבמדבר אין מצויים מאכלים וכו'. בשמעם על הסכום הגבוה שנדרש מהם, הם נכנעו ואמרו: "ברוך א־ל עולם שאכלנו משלו".

בפשטות יוצא שבאומרם לאחר זאת "ברוך א־ל עולם...", הם עשו זאת בלית ברירה, כדי שלא ייאלצו לשלם[6], ולא מפני שהסכימו בלבבם לברך.

דבר זה תמוה: אלה אשר אברהם שכנעם לברך את ה' מרצונם הטוב, מובן שבכך הוא קיים את הענין של "הקריא... לשמו של הקב"ה...". אך מהי התועלת באמירת "ברוך א־ל עולם..." באופן חד פעמי, אצל אברהם בלבד, ע"י אלה אשר אברהם הכריחם לברך? כיצד ייתכן לומר שבמעשה זה הוא פרסם את שמו של הקב"ה בעולם, בעוד אשר חסרה אצלם ההכרה בבורא עולם?

לגבי יהודים, ידוע פסק דינו של הרמב"ם[7], שאפילו כאשר כופים יהודי לקיים מצוה (או "להתרחק מן העבירות"), נחשב הדבר "לרצונו", מפני ש"הוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו" כלומר, בעצם ובפנימיות נפשו רוצה היהודי לקיים את המצוות, ואי־רצונו בכך הוא ענין חיצוני בלבד, ולכן גורמת הכפיה לביטול ההתנגדות החיצונית של היצר, ואמירתו "רוצה אני" נובעת מגילוי רצונו של היהודי.

אך כאשר מדובר על "כל עובר ושב"*[7] אין הדבר כך.

ב.

פירוש ה"יפה תואר" והשאלות עליו

ב"יפה תואר"[8] נאמר על כך, ש"אף כי יכול להיות שהם מכזבים לו ובאונס דברו לו כאלה, מכל־מקום אברהם עשה זאת רק לצאת ידי חובתו נגד ה' ואם המה רמוהו העוון תלוי בהם ולא בו".

נדרש על כך הסבר: א) אם זהו ענין של "רמוהו" ו"מכזבים לו", מה הוא פעל בכך? ב) ובעיקר – קשה לומר שאברהם עשה זאת רק כדי לצאת ידי חובתו, ולמעשה ייתכן ש"המה רמוהו"[9], כי המדרש אומר במקום אחר[10], שבזכות פעולות אלה של אברהם (ש"כל עובר ושב" אמר "ברוך א־ל עולם שאכלנו משלו") אמר הקב"ה "מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בברייתו של עולם", ו"אני לא היה שמי ניכר לבריות והכרת אותי בבריותי". מכך מובן, שבמעשהו הביא אברהם להכרה בבורא עולם, ולכן הוא כשותף בברייתו של עולם[11]. ואין אנו מוצאים הבחנה וחלוקה, שדברים אלו אמורים רק לגבי אלו שהסכימו לכך ללא שום לחץ וכדומה[12].

ג.

דרך נוספת לגילוי הרצון הפנימי

הדברים יובנו ע"י שיוסבר תחילה, שמוצאים דרך נוספת של גילוי הרצון האמיתי, הנעשה באמצעות "הכאה" ו"תשישת היצר", שהרצון הפנימי איננו מתגלה

---

1) פרשתנו כא, לג.

2) סוטה יוד, סע"א ואילך. הובא בפרש"י פרשתנו שם. וראה ב"ר ספנ"ד.

3) בב"ר פמ"ג, ז (עה"פ (לך יד, יט) קונה שמים וארץ) "הי' מקבל את העוברים ואת השבים כו' והוא אומר ברוך א־ל עולם שאכלנו משלו". בב"ר ספל"ט עה"פ (לך יב, ח) "ויקרא בשם ה'" – "מלמד שהקריא שמו של הקב"ה בפי כל ברי' ד"א כו'".

4) ב"ר פמ"ט, ד. הובא בתוס' שאנץ סוטה שם.

5) מלשון שהובא בתוס' שאנץ שם "שלא רצו לברך ברצונם עד כו'" משמע שכן הי' אצל כולם.

6) בתוס' שאנץ שם: אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם על מנת שלא יפרעו שום דבר. וראה לקמן בפנים.

7) ספ"ב דהל' גירושין.

*7) ראה קונטרס ההתפעלות (לאדהאמ"צ) מט, ב. ובלקוטי ביאורים שם (להר"ה מפאריטש) מח, א.

8) המקוצר (במדרש רבה דפוס ווילנא כו'). ובהשלם משמע באופן אחר – ראה הערה הבאה והערה 11.

9) וביפה תואר השלם: ואע"פ שבאונס הי' ואפשר יכזב בלשונו כו' לא הוה קפידא דאברהם רק שלא יהי' שלחנו מגואל ודי שיתברך ה' מפי כל אוכליו. ואף כי על הרוב מכיון דקבלו עלייהו כחבריה' יקבלו בלב שלם כו'.

10) ב"ר פמ"ג שם.

11) וכן משמע ביפה תואר (השלם) שם לפנ"ז: ואין להק' שיראה כלעג שמאכילם לשיקבלו אמונתו כו' כי אסור לו לחונן ריקים ופוחזים כו'.

12) ובפרט ע"פ התוס' שאנץ שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

באמירת "רוצה אני" בלבד, שבגלוי היא אמירה מתוך כורח, אלא שהרצון הפנימי משפיע באופן גלוי על הרצון החיצוני*[12].

כך מוצאים[13] אצל מעשה המרגלים, שבתחילה אמרו "כי חזק הוא ממנו, אל תקרי ממנו..."*[13] ויבכו העם... ויאמרו... נתנה ראש ונשובה מצרימה", ובאמצעות "וידבר משה" – הכאה בדברים קשים – הוא גרם ל"ויתאבלו העם מאד", והם אמרו "הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה'".

בכך גם מובנים דברי המשנה[14] "בכל יום ויום בת־קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף...".

שהרי לכאורה תמוה: כוונתה של בת־קול היא לעורר את ישראל לעסוק בתורה, ואם כך, צריכה היתה ההכרזה לספר בעיקר על החשיבות והמעלות של לימוד התורה וכדומה, ומדוע מודגש בה רק הפגם שבאי־לימוד: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה...?

במיוחד קשה הדבר, שהרי בת־קול מכוונת גם ליהודים מן הסוג המכונה "בריות" ("אוי להם לבריות..."), כפי שמסביר זאת אדמו"ר הזקן[15] שאלה הם "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא". כלומר, מעלתם היחידה היא היותם נבראים של הקב"ה, והפניה לעסוק בתורה מכוונת גם אליהם, וכיצד ייתכן, לכאורה, שההכרזה "אוי להם לבריות מעלבונה..." ללא הסבר על חשיבות לימוד התורה, תספיק כדי לשכנע יהודים כאלה?

ההסבר לכך הוא: לכל יהודי יש נפש אלקית השואפת לקיים את כל המצוות, ואף יותר מכך, בפנימיותו של כל יהודי חבויים "אוצרות יקרים" (של אמונה בה' ואהבת ה' – שורש כל רמ"ח מצוות־עשה)[16], ולפיכך אין לו צורך בהסברים על חשיבות לימוד התורה. צריך רק להביא את פנימיותו לידי גילוי, ואז הוא יעסוק ממילא בתורה.

אם הוא לא היה בדרגה של "בריות" בלבד, ניתן היה לגלות את ה"אוצרות יקרים" אשר בקרבו באמצעות "גילוי אור", ע"י הדגשת החשיבות שבלימוד התורה. אך כיוון שהוא בדרגה של "בריות", אשר בגלל חומריות וגסות כוחותיו הגלויים אין אור הנשמה מאיר אצלו, צריך להסיר, לשבור את החומריות העוטה על אור הנשמה. הסרה זו נעשית באמצעות ההכרזה וה"נזיפה" של "אוי להם לבריות... שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף..."[17].

ד.
אין די בבת־קול ליהודים שאינם מסוגלים לחוש בשפלות מצבם

אמנם, אופן השבירה ע"י הכרזת בת־קול הוא בשביל יהודים, שמסוגלים לחוש שמצבם הרוחני הירוד נובע מכך שהם גורמים ל"עלבונה של תורה", אשר גם במצבם הנוכחי, כאשר החומריות מכסה על אור הנשמה, הם חשים וקולטים ענין רוחני, נשמתי. ויוצא אפוא, שה"נזיפה" ושבירת החומריות איננה שבירה בלבד, אלא גילוי פנימיותם מן ההעלם אל הגילוי[18].

אך ישנה דרגה נמוכה יותר, כאשר ענין רוחני כלל איננו מורגש, מפני שהחומריות והגסות מכסות לחלוטין על הפנימיות והנשמה[19]. יהודי כזה איננו יכול לחוש בשפלות מצבו, והוא זקוק ל"נזיפה" שכל מהותה הוא שבירה – ל"צעקה" "אתה רע ורשע ומשוקץ..."[20] – וזה גורם לשבירה בכל מהותו, וכך הוא נעשה "כלי" לקדושה.

---

*12) בהבא לקמן – להעיר מקונטרס ההתפעלות שם מז, ב ואילך.

13) שלח יג, לא ואילך. תניא פכ"ט, עיי"ש באורך.

*13) סוטה לה, א. וש"נ.

14) אבות פ"ו מ"ב.

15) תניא פרק לב.

16) ראה תורת הבעש"ט – הוספות לכש"ט סי' מד (ובהערה שם), וש"נ.

17) להעיר מאוה"ת וארא ס"ע קכב ואילך.

18) כמובן ג"כ מזה שהבת קול פועלת עליו, כידוע (ראה כש"ט בהוספות סע"ט ובהנסמן שם. וראה שם ח"א סקמ"ו. ח"ב סרנ"ה. ועד"ז בחרדים בחתימת הספר) שפעולת הבת־קול היא באופן שהנשמה למעלה שומעת אותה ומזה נמשכת התעוררות בהנשמה למטה. ונמצא שהמדובר במי ששרש נשמתו נרגש בנשמתו כמו"ש מלובשת בגוף.

19) כמש"נ (משלי כד, כ) נר רשעים ידעך. וראה תניא ספי"א.

20) לשון התניא פכ"ט (לז, א) – אלא ששם מסיים "עד מתי תסתיר וכו'", שמזה משמע* שהמדובר שם בזה שנוגע לו הריחוק מה', משא"כ באופן המדובר בפנים שה"ירעים עלי" הוא רק זה שהוא "רע ורשע ומשוקץ וכו'". ועד"ז הוא גם בהפעולה שנעשה ע"י ההכנעה ושבירת הלב גבי המרגלים (תניא שם) שההכנעה היתה (לא מצד זה שהם מרוחקים מאלקות, כי אם) מצד "במדבר הזה יפלו פגריכם גו'"**.

---

*) וי"ל שלא כן הוא, שהרי ממשיך שם שזה "יוגיל לנפה"א".

**) אבל גם בזה י"ל שלא כן הוא, שהרי מקדים בתניא שם "שאמר להם איך שקצף ה' עליהם".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.
הסיפור בגמרא על ה"איש המכוער"

דוגמא לדרך השניה נמצאת בסיפור בגמרא[21]:

"מעשה שבא ר' אלעזר בר"ש... נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר... אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש... אמר לו... לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית...".

מתעוררת השאלה בלשון הנפוצה בגמרא: מעיקרא מאי קסבר (=מה חשב מלכתחילה?) – כלום לא ידע ר' אלעזר מלכתחילה, לפני תשובתו של האיש "לך ואמור לאומן...", שגוף האדם וצורתו הם "יציר כפיו של הקב"ה"?

בנוסף לכך יש להבין: כיצד ייתכן שר' אלעזר אמר דברים כאלו ("ריקה כמה מכוער...")?

ההסבר לכך הוא: במילים "ריקה כמה מכוער אותו האיש" התכוון ר' אלעזר בעיקר ל"ריקנות" ול"כיעור" האמיתיים, במובן הרוחני. הוא הבחין שאותו האיש ירוד מאד מבחינה רוחנית, ללא שום מעלה אמיתית ברוחניות[22].

יתר־על־כן: גם ה"יתרון" היחיד שבאלה הנקראים "בריות בעלמא", כדלעיל, לא היה ניכר בו. ר' אלעזר ראה שבמצב הרוחני שבו שרוי האיש אי אפשר להחזיר לו שלום, אי אפשר להשפיע עליו אלא בדרך של הכנעה וביטול: "ריקה כמה מכוער...", השוברת את חומריותו וגסותו[23].

ואכן, מיד לאחר ההכנעה והשבירה ענה האיש: "לך ואמור לאומן שעשאני" – הוא הכיר בקיומו של "אומן שעשאני". הוא הכיר במעלתו שהוא נברא של הקב"ה, ואף יותר מכך: הוא לא נכלל בסוג של סתם "בריות", אלא "אומן שעשאני"*[23], הכולל גם הבחנה במטרת הבריאה, כשם שיצירת האומן היא בכוונה ולמטרה מסויימת[24].

ו.
הסיפור על ברכת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בתחילת נשיאותו

באופן דומה ניתן להסביר את הסיפור החסידי על אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, סיפור אשר אירע בתחילת נשיאותו:

יהודי נכנס ל"יחידות" לרבי נ"ע וביקש את ברכת הרבי לענין חשוב, שהוא היה זקוק בו לרחמים מרובים, אך הרבי נ"ע ענה לו, שאין הוא יכול לעשות דבר בענין זה, ואין הוא יכול לעזור לו.

לאחר ששמע היהודי תשובה כזאת, הוא יצא מחדר הרבי ופרץ בבכי מר. בעודו בוכה והנה פגש את הרז"א, אחיו של הרבי נ"ע, וכתשובה על שאלתו על מה הוא בוכה כל־כך סיפר לו היהודי את הקורות אותו, ואת תשובת הרבי.

הרז"א נכנס לחדר של אחיו הרבי (כאמור לעיל, היה זה בתחילת הנשיאות) ואמר לו: הזוהי הדרך? כאשר יהודי בא לבקש את ברכתך, אתה אומר לו שאינך יכול להועיל לו, עד שהוא בוכה בדמעות שליש מרוב צער?

חגר הרבי נ"ע את חגורתו, והורה שהיהודי ייכנס אליו בשנית, וכאשר נכנס הלה בירך אותו הרבי נ"ע, והברכה אכן התקיימה בפועל.

לכאורה, יש להבין: מדוע סירב הרבי נ"ע מלכתחילה לעזור ליהודי זה, ובאופן חמור כל־כך, עד שהלה ממש נשבר, והרי אף אם יתואר, שהרבי לא יכול היה לעזור לו, גם אז יכול היה הרבי לעודדו ולחזקו בדברי בטחון, כמאמר חז"ל[25] "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים".

ז.
היהודי לא היה מתאים לברכה באותה שעה

ההסבר לכך, בדרך האפשר, הוא בדומה למוסבר לעיל[26]:

ועפ"ז יש לומר שכוונת אדה"ז בתניא שם בזה שמביא הדוגמא מהמרגלים היא [לא רק להביא ראי' על מ"ש לפנ"ז "שמצינו דבר זה מפורש בתורה", כי אם] גם (לרמז) שהתועלת הבאה ע"י הביטושים היא לא רק כשהביטוש הוא מצד זה ש"הוא רחוק מה' בתכלית הריחוק" (תניא שם לו, ריש ע"ב), שמזה מוכח שהוא בדרגא כזו שנוגע לו הריחוק, אלא גם במי ש(בגילוי) אינו מאמין ביכולת ה' – גם הוא, כשנכנע (ע"י ביטוש גשמי וכיו"ב) מתגלית פנימיותו.

21) תענית כ, סע"א ואילך.

22) ראה עיון יעקב לע"י תענית שם. וראה גם לקו"ש ח"ט ע' 262 ואילך (ובארוכה – לקו"ש חי"ט ע' 80 ואילך) בביאור הגמ' סוף תענית "מכוערות שבהם מה היו אומרות".

23) וזהו שמסיים "ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן", ולא "ובלבד שלא יעשה עוד" (ראה חדא"ג שם) – כי בכלל ישנה הנהגה זו, אלא שאצ"ל בכל אדם, כי רוב בנ"א אין צריכים דוקא נזיפה כזו כדי שיתעוררו כו' (אף שבחיצונית נראה שהוא מכוער).

*23) עפ"ז י"ל, דמה שר"א "ידע בעצמו שחטא" (לאחרי דברי האיש) וביקש מחילתו – הוא, כי מכיון שאמר תומ"י "לך ואמור לאומן שעשאני .. כלי זה שעשית", היינו שידע והכיר ותיכף לא רק זה שהוא "בריות" (שנברא ע"י הקב"ה) כ"א גם זה שהוא כלי ויש לו "אומן שעשאני" (כבפנים), מוכח מזה, שגם לפני אמירת ר"א "ריקה כמה מכוער כו'" לא הי' ריק ומכוער כ"כ.

24) ולהעיר מד"ה ויטע אשל תש"א פ"א.

25) ברכות יוד, סע"א.

26) ראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 227.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היהודי שביקש את ברכת הרבי לא היה מתאים באותה שעה, בגלל מעמדו ומצבו הרוחני, לקבל ברכה גדולה כל כך, כפי שדרש מצבו – הוא לא היה כלי לכך. לפיכך אמר לו הרבי שהוא אינו יכול לעזור לו.

אך ע"י ששמע את דברי הרבי הנ"ל, אשר גרמו לשבירתו ולכניעתו, ולשפיכת לבו לפני הקב"ה – דוקא ע"י כך הוא הפך למציאות חדשה, ולכלי לברכתו של הקב"ה[27].

ח.
אופן השבירה אצל לא־יהודי

אופן זה של הכנעה ו"נזיפה", שאיננו מכוון לעורר ולגלות את אור הנשמה (מפני מצב אשר האדם איננו כלי לאור הקדושה בשעה זאת), אלא כדי לגרום לו לעסוק בשבירת החומריות והגסות, יכול להיות קיים, באופן דומה, גם אצל לא־יהודי.

אך ההבדל הוא: ליהודי, בכל מצב בו הוא נמצא, יש נשמה, נפש אלקית[28]. ולפיכך גם בשעת החטא הוא "רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות...", והשבירה אצלו היא שבירת החיצוניות בלבד, כי בפנימיותו הוא טוב לפני השבירה, ותכלית שבירת החומריות הוא גילוי הפנימיות שכבר קיימת.

שונה מכך הדבר אצל לא־יהודי, שאין לו נפש אלקית. אצלו יכולה השבירה לגרום רק ל"יכולת" להיות מסוגל להגיע לדרגה הרוחנית, שלא־יהודי יכול להגיע אליה[29].

ט.
ההסבר לדרכו של אברהם אבינו

לפי זה תובן הסיבה לכך שאברהם אבינו "לחץ" על העוברים ושבים שאכלו אצלו לומר "ברוך א־ל עולם שאכלנו משלו":

גם בן נח, (ובמיוחד לאחר המבול[30]), מסוגל[31] להכיר בכך שיש בעל־בית לבירה זו. לכן עסק אברהם אבינו בפרסום האלקות "בפה כל עובר ושב", ע"י הסברים רבים בעניני אלקות[32].

אך בראותו שחלק מהם אינו מקבל את ההסברים, וזאת מפני שהחומריות אצלם היא גסה ועצומה כל כך, יותר מאשר אצל בן־נח רגיל (בדומה להבדל בין חם, שם ויפת), הוא היה נוהג כדי לשבור את החומריות הנוספת הזאת, להכניסם למצב של "לחץ", "עקתא"[33] (=צרה) וכך הוא גרם לקליטת ההסברים[34] על ידם במידה מסויימת[35], וכתוצאה מכך הם הכירו ואמרו "ברוך א־ל עולם שאכלנו משלו".

י.
אופן פרסום אלקות ל"עוברים ושבים"

ההוראה מכך בפשטות היא:

"מעשה אבות סימן לבנים" – יש לנהוג כאברהם אבינו ולפרסם אלקות בעולם, כפי שהוא נהג, ואף אופן פעולתו הוא סימן לבנים"

אין להסתפק בקירוב יהודים הנמצאים בביתו, אלא צריך לצאת ל"רחוב" ולטפל שם ביהודים ה"עוברים ושבים" – ב"כל עוברים ושבים".

בפעילות זו יש להשתדל בכל דרך אפשרית, גם כאשר לשם כך צריך לתת ל"עוברים ושבים" מזון ומשקה[36]. יתר־על־כן: אפילו כאשר הדרך להשפעה עליהם היא באמצעות לחץ (בדרך התורה, כמובן, שדרכיה דרכי נועם).

ואם יבוא הטוען ויטען: מהי התועלת בכך? האדם שלחצו עליו לברך, לקרוא קריאת שמע, להתפלל – עושה זאת ללא רצון, ללא חשק. האחר מניח תפילין בפעם הזאת, כדי ל"התפטר" מן הלחץ, אך אין לדעת מה יהיה מחר.

על כך מסופר לנו בתורה – מלשון הוראה – בסיפור הנ"ל, ובדרך של קל־וחומר: אם בימי אברהם, כאשר

---

27) וי"ל שעד"ז הוא בר"א בן דורדיא (ע"ז יז, א) שע"י ששמע ש"אין מקבלין אותו בתשובה" וכן שאין מי שיבקש עליו רחמים, "געה בבכי' כו'".

28) ש"גם בשעת החטא הייתה באמנה אתו ית'" (תניא ספכ"ד).

29) דרגת חסידי או"ה (ע"י קיום ז' מצות ב"נ – שכל ב"נ נצטוו עליהם – רמב"ם הל' מלכים ספ"ח) שיש להם חלק לעוה"ב (רמב"ם שם), והם נלקחים מנוגה כו' כידוע בשער ההמ"צ בסידור – ליקוטי ביאורים (להר"ה מפאריטש) מז, ב.

30) ראה בארוכה לעיל ע' 55 ואילך, וש"נ. ע' 90, 95.

31) שהרי מחוייב באמונת ה' היפך דע"ז (ולכמה דיעות (ראה פת"ש יו"ד סקמ"ז סק"ב) מוזהר גם על השתוף – ראה סהמ"צ להצ"צ נט, ב ואילך. ד"ה מי כמוכה תרכ"ט – לאדמו"ר מהר"ש נ"ע).

32) ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג. ד"ה ויטע אשל שם. וראה ד"ה כי חלק תרצ"ד (תשי"א) פ"ח. לך לך ה'ש"ת פ"ג. ובכ"מ.

33) לשון המדרש שם "מן דהוה חמי ההיא עקתא דהוה עיק לי' הוה אמר כו'".

ע"פ הנ"ל (בפנים) י"ל הכוונה (ברמז עכ"פ), שע"י דיבורו של אברהם "דהוה עיק לי'" ראה ה"עקתא" שבו נמצא, היינו גסותו וחומריותו (היינו דזה שלא רצה לברך קודם הוא מפני תוקף החומריות שלו), וזה הביא ד"הוה אמר ברוך א־ל עולם שאכלנו משלו".

34) להעיר מיפה תואר השלם שם ד"ה ומ"מ בסופו, שגם זה שאמר להם שישלמו (אם לא יברכו) "הי' מכריחם בטענה" (שזה גופא היתה הסברה והוכחה שהם צריכים לברך), ע"ש.

35) להעיר מד"ה ויטע אשל שם ספ"ב שהיו חילוקי דרגות ד"הודו ושבחו וברכו".

36) להעיר משל"ה רפ, ב קרוב לסופו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מדובר בבני נח, ולפני מתן תורה, הביאה דרך זו ל"הכרת אותי בבריותי",

על־אחת־כמה־וכמה לאחר מתן תורה, וכאשר מדובר על יהודי, שהוא "רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות...", ועשיית המצוות היא לרצונו. יתר־על־כן: הכפיה והלחץ יגרמו לכך, שזה יהא רצונו הגלוי, עד לידי מצוה גוררת מצוה[37], והוא יקיים את כל המצוות באופן מושלם.

עבודה זאת של פרסום שמו של הקב"ה בעולם באופן של "הכרת אותי בבריותי" תחיש, במידה כנגד מידה, את קיום ההבטחה[38] "כי מלאה הארץ דעה..." ע"י ש"יעמוד מלך מבית דוד... ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה"[39] של התורה שבכתב והתורה שבעל־פה, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ במדבר תש"ל)

37) אבות פ"ד מ"ב.

38) ישעי' יא, ט. רמב"ם סוף הל' מלכים.

39) רמב"ם שם ספי"א.

המשך ביאור למסכת נדרים ליום רביעי עמ' א

שעברה בבל יחל למפרע במה שנהנתה משלו לפני הפסח, ואף שמה שאמר 'שאת נהנית לי' הוא עיקר האיסור, ו'אם תלכי לבית אביך עד החג' הוא רק תנאי, הרי שאדם נזהר אף בתנאי, ואם כן קשה מכאן על רב יהודה הסובר שהתולה נדרו בתנאי אסור לו לעבור על הנדר שמא אחר כך לא יזהר בתנאי [משום שאדם אינו נזהר בקיום התנאי, אלא נזהר רק מלעבור על עיקר האיסור], ונמצא שעבר למפרע על הנדר.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אַבָּא**, כך הוא פירושה של המשנה, אם **הָלְכָה לִפְנֵי** חג **הַפֶּסַח** לבית אביה, הדין שהיא **אֲסוּרָה** באיסור גמור מן התורה ליהנות משלו עד חג הפסח, **וְאִם** עברה ונהנתה משלו עד חג הפסח, **לוֹקָה** משום 'לא יחל', שהרי עברה על הנדר, אבל כל עוד **שֶׁלֹּא הָלְכָה** לבית אביה, אינה אלא **אֲסוּרָה בְּעָלְמָא** – אסורה מדרבנן ליהנות משלו, שחוששים שמא תלך לבית אביה, ונמצא שנאסרה למפרע, אבל אינה לוקה אם נהנתה.

הגמרא מקשה מהמשך משנה זו על רב יהודה: **אֵימָא סֵיפָא** של אותה משנה, אם הלכה לבית אביה **אַחַר** חג **הַפֶּסַח**, עברה **בְּכָל יַחֵל דְּבָרוֹ**, כיון שעל ידי הליכתה לבית אביה התקיים התנאי וחל הנדר, ונמצא שעברה למפרע על הנדר במה שנהנתה ממנו קודם חג הפסח. **וְאִי דְּלֹא אִיתְּהֵנֵי לִפְנֵי הַפֶּסַח** – ואם מדובר במשנה שהיא לא נהנתה מהבעל קודם חג הפסח, קשה, **מִי אִיכָּא כָּל יַחֵל** – וכי כשלא נהנתה משלו היא עוברת באיסור בל יחל, הרי אף שהלכה לבית אביה וחל הנדר למפרע, הרי לא עברה על הנדר, **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שהמשנה מדברת באופן **דְּאִיתְּהֵנֵי** – שנהנתה משל בעלה קודם הפסח, ובאופן כזה שייך לומר שהיא באיסור 'בל יחל', מפני שבזה שהלכה לבית אביה מתברר שחל הנדר ועברה בבל יחל למפרע. ואם כן קשה, **אַלְמָא** – רואים ממשנה זו **שְׁמִיתְּהֵנֵי** – שמותר ליהנות כל עוד לא התקיים התנאי, ואין אנו חוששים שמא אחרי שיהנו לא יזהרו בתנאי, ונמצאו עוברים למפרע ב'לא יחל',

---

המשך ביאור למסכת נדרים ליום חמישי עמ' א

הגמרא מפרשת מפני מה מיאן אביי בתירוצו של רב אשי, ורב אשי בשל אביי:

אַבַּיֵי לֹא אָמַר טַעַם כְּרַב אַשִׁי שהעמיד המשנה באומר 'שבועה שאי אוכל', משום **דְּלֹא קָתָנֵי** במשנה **'שֶׁאִי אוֹכֵל'** אלא 'שאוכל', ולכן הוצרך לתרץ שהאומר 'שבועה שאוכל' שתי לשונות משמע.

וְרַב אַשִׁי נָאדֵי – נדד והתרחק **מִן טַעַם דְּאַבַּיֵי** – מהתירוץ של אביי, כלומר שסירב לתרץ שהאומר 'שבועה שאוכל' שתי לשונות משמע, **קָסָבַר** – לפי סשבר שכמו שאמר אביי לגבי 'שאוכל', הוא הדין לגבי האומר 'שבועה **שֶׁלֹּא אוֹכֵל' נַמִּי מַשְׁמַע שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת**, וכגון אם **הָיוּ מְסָרְבִין** [–מפצירים] **בּוֹ לֶאֱכוֹל, וְאָמַר** להם **לֹא אֲכִילְנָא לֹא אֲכִילְנָא** – איני אוכל, איני אוכל, בלשון תמיהה, כלומר וכי הינך סבור שלא אוכל עמך, ודאי אוכל עמך, **וְאָמַר נַמִּי שְׁבוּעָה** – ואחר כך נשבע, **בֵּין** אם נשבע **'שֶׁאוֹכֵל', בֵּין** אם נשבע **'שֶׁלֹּא אוֹכֵל', הָדֵין** [–השבועה הזו] **'אֲכִילְנָא' מַשְׁמַע דְּאָמַר** – משמעות דבריו שנשבע שיאכל, ואף אם אמר 'שבועה שלא אוכל' כוונתו לומר 'וכי נשבעתי שלא אוכל עמכם שאתם מפצירים בי כל כך שאוכל', ובא לקיים מה שתמה ואמר וכי לא אכילנא. **וְאִיכָּא לְתַרְוַיְיהוּ נַמִּי לִישְׁנָא 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכֵל'** – וכמו כן אפשר לפרש את מה שאמר 'שבועה שלא אוכל' דהיינו **'שְׁבוּעָה דְּלֹא אֲכִילְנָא' קָאָמַר** – שכוונתו להשבע שלא יאכל. ונמצא שבין האומר 'שבועה שאוכל' יכול להתפרש שלא יאכל, ובין האומר 'שבועה שלא אוכל' יכול להתפרש שיאכל, ולמה סתם התנא וקבע שהאומר 'שבועה שלא אוכל' אסור לאכול, ולא פירש את שתי האפשרויות, מכיון שדינו תלוי במעשה שקדם לשבועה וכשם שפירש שתי אפשרויות לגבי 'שבועה שאוכל' לפי תירוצו של אביי.

אֶלָּא – מסיק רב אשי שעל כרחך **הַתֵּנָא פַּסְקֵהּ** – פסק את הדין בלא חילוק, שכל האומר **'שֶׁאוֹכֵל' – דַּאֲכִילְנָא מַשְׁמַע**, ואין משמעות אחרת לדבריו, **וְ'שֶׁלֹּא אוֹכֵל' – לֹא אוֹכֵל מַשְׁמַע**, ודלא כאביי שתלה את הדין לפי המעשה שקדם לנדרו.

משנה

המשנה מונה את החומרות שישנן בנדרים ואינן בשבועות: **זֶה חוֹמֶר** – מה שלמדנו עד עתה הן חומרות שיש **בִּשְׁבוּעוֹת** יותר **מִבְּנְדָרִים. וְחוֹמֶר בִּנְדָרִים מִבִּשְׁבוּעוֹת** – ויש גם חומרות בנדרים שאינן בשבועות.

מבארת המשנה, **כֵּיצַד, אָמַר קוֹנָם סוּכָּה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה** – שאסר עליו בנדר את הישיבה בסוכה בחג הסוכות, או שאמר קונם **לוּלָב שֶׁאֲנִי נוֹטֵל** – שאסר עליו בנדר את נטילת הלולב בחג הסוכות, או שאמר קונם **תְּפִילִין שֶׁאֲנִי מֵנִיחַ** – שאסר עליו בנדר את הנחת התפילין. בכל המקרים האלו נדר חמור משבועה, שרק **בִּנְדָרִים** חל הנדר באופן זה **וְאָסוּר** לו לעבור על נדרו לישב בסוכה או ליטול את הלולב או להניח את התפילין, משום שהנדרים חלים לבטל מצוה, ואם יקיים את המצוה יעבור ב'לא יחל דברו'. אבל אם אסר דברים אלו על עצמו **בִּשְׁבוּעוֹת**, כגון שנשבע שלא ישב בסוכה או שלא יטול לולב או שלא יניח תפילין, **מוּתָּר** לו לישב בסוכה וליטול לולב ולהניח תפילין, לפי **שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין לַעֲבוֹר עַל הַמִּצְוֹת** – אין שבועה חלה לעבור על המצוה.

מהדורת "הרבשה" ושל פרשת ש"ב בלבד

לקוטי שיחות כ׳ מרחשון כרך טו

א.

שתי הגירסאות בסוף מסכת ברכות ומסכת מועד קטן

במאמר חז״ל בסוף מסכת ברכות (וכן בסוף מסכת מועד קטן[1]) ישנן שתי גירסאות: א) ״תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא...״, ב) ״צדיקים אין להם מנוחה...״ (גירסא זו[2] מובאת בכמה מקומות[3]).

ויש לומר, שההבדל בלשונן של הגירסאות מבטא הבדל בתוכנן: לפי הגירסא ״תלמידי חכמים אין להם מנוחה...״ מדובר במאמר חז״ל זה אודות המעלה המיוחדת הקיימת רק בלימוד התורה ״תלמידי חכמים״ – כדלהלן. ואילו לפי הגירסא ״צדיקים אין להם מנוחה...״ אין מדובר כאן אודות המעלה המיוחדת שבלימוד התורה, כי התואר ״צדיק״ כולל[4] גם ״מארי עובדין טבין״[5] (=בעלי מעשים טובים), אשר אינם תלמידי חכמים.

יש להבין את ההסבר להבדל בין שתי השיטות.

ב.

תורה ומצוות - אין סוף וסוף

את הענין של ״תלמידי חכמים אין להם מנוחה...״ מסביר האריז״ל ב״ליקוטי הש״ס״: ״כי בעולם שלאחר המיתה תלמידי חכמים עוסקים בתורה עולין מדריגה למדריגה ומישיבה לישיבה... כי כמו שה׳ יתברך אין לו סוף, כך תורתו אין לה סוף״.

לפי זה מובן הטעם לגירסא ״תלמידי חכמים אין להם מנוחה...״ – כי רק התורה, או בביטוי הידוע – ה״חפצא״ של מצות תלמוד תורה – הוא בבחינת ״אין לה סוף״[6], ולכן אין מנוחה וסוף גם לעליותיהם של ה״גברא״ של מצות תלמוד תורה – תלמידי החכמים העוסקים בתורה. לעומת זאת המצוות, למרות שגם הן ציוויים של הקדוש־ברוך־הוא שהוא אין סוף, בכל זאת הן עצמן מוגבלות[7], ואדרבה: צריכה להיות הגבלה – הן בכלל המצוות שעליהן אנו מצווים ״לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו״, ״לא תוסיפו ולא תגרעו״[8] (לעומת מצות תלמוד תורה, שחייבת להיות באופן של תוספת בהבנה וכו׳ – כנאמר בהלכות תלמוד תורה[9]), והן בכל מצוה בפרט: תפילין – דוקא ארבע פרשיות, ולא חמש וכדומה[10].

לכן גם אצל ה״גברא״ של המצוות האחרות – מארי עובדין טבין – יש סוף ומנוחה.

כלומר, שני האופנים של מנוחה וחוסר מנוחה, מקבילים לשתי הבחינות: גבול, ובלי גבול.

) יום הולדת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע – בשנת תרכ״א. תולדותיו בפרטיות – ראה ״חנוך לנער״.

וראה רשימת כ״ק אדמו״ר (מהוריי״ץ) נ״ע מכ׳ כ״ף מרחשון תש״ה (נעתקה בלקו״ש ח״ב [המתורגם] ע׳ 191): ״בחלומי ראיתי את הוד כ״ק אאמו״ר כו׳ ואמר במעל״ע זה שנתמלאו פ״ד שנים לירידת נשמתי.. וכפי הסדר הנה כל א׳ מכ״ק רבותינו ואבותינו הק׳ יאמר דרוש על פסוק דקאפיטל פ״ד״. ומזה מוכח שהעליות כו׳ שביום הולדת ישנן גם לאחר ההסתלקות (לקו״ש שם. ועד״ד שם ע׳ 285).

שיחה זו נדפסה בלה״ק בלקו״ש חי״ד ע׳ 179 ואילך. וכאן היא בשינויים והוספות.

1) בטעם השינויים בין מס׳ ברכות ומס׳ מו״ק – ראה לקו״ש חי״ד ע׳ 173 ואילך.

2) של״ה בהקדמה (יז, א). עמק המלך שער הדיקנא פ״ח (סא, ג). ועוד.

3) אוה״ת ואתחנן ע׳ ס״ז. המשך תרס״ו ע׳ יב.

4) ראה נדה טז, ב. ובכו״כ מקומות. רמב״ם הל׳ תשובה רפ״ג.

5) ד״עיקר פי׳ צדיק נק׳ כן מי שמקיים המצות״ (לקו״ת מסעי צא, א. שה״ש טז, ג).

ואף שבתו״א צח, ב׳ מביא (בהמשך להמבואר שם ע״ד העליות בהשגת התורה) ״מ״ש בלקוטי הש״ס להאריז״ל על מארז״ל צדיקים אין להם מנוחה כו׳״ (ולא הגירסא ״ת״ח״)

– הרי צדיק במרז״ל (ולא רק בתושב״כ) – ישנו במובן הכי רחב (וכמו רשע או צדיק לא קאמר – נדה טז, ב. וראה תניא פ״א דשולל רק רשע בדינו), כולל גם בע״ת, ת״ח וכו׳ ועד במובנו הכי מצומצם – רק אלה שעבודתם במדת היסוד (תניא פי״ד מתיקונים – בהקדמה. וראה זח״ג קט, ב). – אבל בשום מקום אין לפרשו שפי׳ (רק ת״ח ו)לא מארי עובדין טבין.

ולהעיר מר״פ חלק: כל ישראל כו׳ שנאמר ועמך כולם צדיקים כו׳ חוץ כו׳. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ה. פהמ״ש שם סוף ההקדמה.

6) כמש״נ (איוב יא, ט): ארוכה מארץ מדה גו׳.

7) אגה״ק ס״י. ד״ה השקיפה תרפ״ט פ״ב ואילך (נדפס בסה״מ ה׳שי״ת ע׳ 272 ואילך). ובכ״מ.

8) ראה יג, א. ואתחנן ד, ב. רמב״ם הל׳ יסוה״ת רפ״ט. ממרים פ״ב ה״ט. סהמ״צ להרמב״ם ל״ת שי״ג שי״ד. – ולא הביא הרמב״ם כלל קרא הקודמו דואתחנן. וכ״כ באגה״ק סכ״ט (קנ, א). וראה רמב״ן עה״ת שפי׳ כן (ד״בדא לעשות מצוה בפ״ע כו׳ עובר בלאו״) בקרא דפ׳ ואתחנן. וממשיך שם דהוספת מצוה ״היא בכלל לא תוסיף עליו״ – קרא דראה. והוא דלא כמש״כ בפסיקתא זוטרתא שם ובאדרת אלי׳ דקרא דפ׳ ואתחנן – הוא שלא להוסיף על תרי״ג מצות בכלל, ודפ׳ ראה שלא להוסיף באותה מצוה גופא. וראה פי׳ הר״י פערלא לסהמ״צ דרס״ג מ״ע ה׳ ומל״ת קמא. מנחת חינוך מצוה תנד. ואכ״מ.

9) לאדה״ז פ״ב ס״ב. וראה זח״א יב, ב: לאפשא לה כו׳. ובאגה״ק סכ״א (קמה, א) דכל איש ישראל מחוייב לחדש בתורה.

10) ראה ספרי ופרש״י ראה שם. פרש״י ואתחנן שם.

---

*) בענין יום הולדת – ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 86 בשוה״ג להערה 1 ובנסמן שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג.
חובת הגברא בתורה ומצוות

בדומה לכך יש הבדל בין התורה לבין המצוות לגבי אופן חובת האדם בהם – גברא: חובת תלמוד תורה אינה מוגבלת, כדברי הרמב״ם[11] ״כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין...״, וכן זמן חובת האדם בכך הוא תמידי[12]. ואילו במצוות, יש לכל מצוה הגבלות משלה בזמן קיומה, או מקום מסויים וכדומה.

ד.
גם במצוות יש ענין של בלי גבול

אך לפי זה קשה להבין את הגירסא ״צדיקים אין להם מנוחה...״, שבה נכללים גם מארי עובדין טבין, עבודת קיום המצוות, כדלעיל: כיצד ייתכן שגם בעבודה זו, שהיא מוגבלת, יהיה ״אין להם מנוחה״, ענין של בלי גבול?

הכרחי אפוא לומר, שגם במצוות יש מעלה של בלי גבול, ובכך תובן הגירסא ״צדיקים אין להם מנוחה...״.

ה.
מבטלין תלמוד תורה מפני מצוה שא״א לעשותה ע״י אחרים

לכאורה ניתן לומר, שההלכה[13] ״מבטלין תלמוד תורה מפני מצוה שאי־אפשר לעשותה על ידי אחרים״ מוכיחה שגם במצוות יש ענין של בלי גבול, כי אילו הן היו רק בדרגה של גבול, כיצד ייתכן שידחו את תלמוד תורה, שהוא בלי גבול[14]?

אך לאמיתו של דבר אין זו הוכחה לכך שגם המצוות הן בבחינת בלי גבול, כי ההלכה ״מבטלין תלמוד תורה מפני מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים״ אינה מצד מעלת המצוות, אלא כיון שעל ידי פגם בקיום המצוות נפגם גם לימוד התורה, כדלהלן.

ו.
לימוד התורה בלא קיום מצוות אינו מושלם

בענין ההלכה המוזכרת לעיל אומר אדמו״ר הזקן[15]: ״יפסיק תלמודו ויעשה המצוה... כי זה כל האדם, כמו שאמרו[16] חכמים תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות ונוח לו[17]...״.

מכך שלאחר שאדמו״ר הזקן מציין[18] את הטעם החיובי (לפסק ״יפסיק תלמודו ויעשה המצוה״), שהוא ״כי זה כל האדם״ לקיים את המצוות, הוא מוסיף: ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות״ (כלומר, ללא קיום המצוות גם לימוד התורה אינו כראוי) – מובן, שהטעם ״כי זה כל האדם״ אינו מספיק כדי שהמצוה תדחה תלמוד תורה. שהרי אמנם, קיום המצוות הוא ״כל האדם״, אך בכל זאת, בהיותו דבר מוגבל, אין הוא יכול לדחות את התורה, שהיא בלי גבול. לפיכך מוסיף אדמו״ר הזקן: ״ואם אינו עושה כן, נמצא שלמד שלא לעשות״.

כלומר, קיום המצוות, אשר ״זה כל האדם״[19] – האדם כולו כולל כחותיו השכליים – כפי שאמרו חכמים ״תכלית (ה״תכלית״ היא גם השלימות) חכמה תשובה ומעשים טובים״, ולפי זה, שקיום המצוות הוא התכלית והשלימות של החכמה – תורה – הרי ״אם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות״, כלומר, הלימוד אינו כראוי.

ז.
המצוות - ״גבול״ ו״בלי גבול״

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: במצוות[20] ישנם שני ענינים[21] – כפי שרואים מנוסח ברכות המצוות: החלק הזהה לכולן ״אשר קדשנו במצוותיו״, והחלק המיוחד לכל אחת ״וצונו מצוה פלונית״, וכדומה: א) לכל מצוה יש

---

11) הל׳ ת״ת פ״א ה״ח. הועתק בשו״ע יו״ד ר״ס רמ״ו. שו״ע אדה״ז או״ח ר״ס קנה. ולהעיר מהשינויים בשו״ע מל׳ הרמב״ם – ואכ״מ.

12) כמש״נ (יהושע א, ח) לא ימוש גו׳ והגית בו יומם ולילה. ולהעיר מהעונש הכי חמור דכל האפשר לו לעסוק כו׳ (סנהדרין צט, סע״א. ועיין תו״א מג״א צח, ג).

13) מו״ק ט, סע״א ואילך. רמב״ם הל׳ ת״ת פ״ג, ה״ד. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ס״ג.

14) בתניא פל״ז (מט, סע״א. ועד״ז בהל׳ ת״ת שם כדלקמן בפנים): ומבטלין ת״ת לקיום מצוה מעשית כשא״א לעשותה ע״י אחרים משום כי זה כל האדם ותכלית בריאתו כו׳ להיות לו ית׳ דירה בתחתונים כו׳.

אבל: מכיון שהמעלה שבמצות שהם ״כל האדם״ היא רק בנוגע לתכלית בריאת האדם – הרי באם ביחס התורה ומצות עצמן, המצות הן שלא בסוג מדרי׳ התורה, אין הטעם מספיק שיבטלו ת״ת מפני מצות, כי איך ידחה (ענין של) בל״ג מפני (ענין של) גבול, כבפנים.

15) הל׳ ת״ת שם.

16) ברכות יז, א.

17) ירושלמי פ״ק דברכות (ה״ב), ובבלי ספ״ב דברכות.

18) וכמ״ש בתניא – כנ״ל הערה 14.

19) להעיר שהן בכתוב הנ״ל (קהלת יב, יג) והן בהעתקתו במרז״ל נאמר גם ״את האלקים יירא״, ״תשובה״.

20) ולהעיר אשר כן הוא גם בכל הבריאה ופרטי׳: ישנו הענין הכללי והשווה בכולם – התהוות תמידית מאין ליש בדבר הוי׳ (בכח מהותו ועצמותו ב״ה כו׳) וצורת ופרטי כאו״א ע״י חפץ הוי׳ (ע״י התלבשותו בחכמה) – ראה קונטרס עה״ח בתחלתו (ותו״א ד״ה נ״ח מצוה) בפי׳ מש״נ כל אשר חפץ הוי׳ עשה.

ולהעיר לשון הנ״ל הוא בתהלים קלה, ו. – ובד״ה ויקם עדות ה׳ש״ת מביא גם ההמשך ״בשמים ובארץ גו׳״,

אבל בתו״א שם (אף שמעתיק ג״כ ״חפץ הוי׳״) מקשר כ״ז עם מש״נ: למה יאמרו הגויים גו׳, שהוא בתהלים קטו.

21) להעיר מלקו״ת שלח (לט, א ואילך). ובארוכה – עטרת ראש נג, א ואילך. נח, ב ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרטים מסויימים המבדילים בינה ובין המצוות האחרות, ומצד הגבלות אלו המצוות הן בבחינת גבול. ב) הצד הזהה בכל המצוות, אשר בגללו המצוות הן בבחינת בלי גבול.

כלומר, בפרטים השונים של כל מצוה, המבדילים מצוה אחת מן השאר, מתבטאת ההגבלה הקיימת במצוות. ואילו מצד הנקודה המשותפת של כל המצוות, אשר כולן מלשון ״ציווי״ – כלומר, רצון הקדוש־ברוך־הוא הקיים בשווה בכל המצוות, כי רצון ה׳ אשר במצוות נעלה מהגבלותיהן, כמאמר חז״ל[22] ״לא תהא יושב ושוקל מצוותיה של תורה... קלה שבקלות... וחמורה שבחמורות...״ – מצד נקודה כללית זו המצוות הן בלי גבול.

יותר מכך: ידוע[23] ש״עוסק במצוה פטור מן המצוה״[24], כי כל המצוות כלולות זו בזו, כך שכאשר מקיימים מצוה אחת, הרי זה כאילו מקיימים בו זמנית את כל שאר המצוות, וזאת, מצד רצון ה׳ שבמצוות, הנעלה מהתחלקות[25].

ויוצא אפוא, שגם כאשר עוסקים במצוות מסויימות קשורים לכלל המצוות – לבחינת האין־סופיות שבהן – למרות שהמצוה מובדלת בפרטיה המסויימים משאר המצוות.

ח.

שתי הגירסאות: מצד פרטי המצוות ומצד כללותן

וכשם שכן הוא בקשר למצוות עצמן – ״חפצא״ – כך הוא גם לגבי קיום המצוות על ידי ישראל – ״גברא״: אמנם, חובתה של כל מצוה שונה ומוגבלת בזמן מסויים וכדומה, אך עם זאת מוטלת חובה תמידית על היהודי על קיום המצוות בכללותן, כדברי חז״ל במשנה[26]: ״אני נבראתי לשמש את קוני״ – כל רגע בקיומו של האדם הוא למען התפקיד והתכלית לשמש את קונו, כאמור – ״כי זה כל האדם״, ועד לדין הנפסק בשולחן ערוך ״וכל מעשיך יהיו לשם שמים״[27], ו״בכל דרכיך דעהו״[28].

ט.

תלמידי חכמים - צדיקים: אין להם מנוחה

לפי כל האמור לעיל מובן ההבדל בין שתי הגירסאות – שתי השיטות: מצד הפרטים המוגבלים שבמצוות, רק ״תלמידי חכמים אין להם מנוחה...״, אך מצד כללות המצוות – שהן בלי גבול – כל ה״צדיקים (כולל ״מארי עובדין טבין״) אין להם מנוחה...״.

י.

משמעות הביטוי ״עולם הבא״ שונה לפי שתי השיטות

אך עדיין דרוש הסבר בענין זה: במקום אחר[29] מוסבר, שהטעם לכך ש״תלמידי חכמים אין להם מנוחה... ולא בעולם הבא״ הוא כפי שאומר האריז״ל ב״לקוטי הש״ס״: ״וזה סוד יצא אדם לפעלו[30], רצה לומר לעסוק בתורה במה שפעל בעולם הזה...״. ולכן רק ״תלמידי חכמים אין להם מנוחה... בעולם הבא״, כי בגן־עדן, ששם ה״אדם״ ״יוצא״ מהעולם הזה קיימת רק בחינת ״פעלו״ בעיסוקו בתורה[31], ולא פעולתו בקיום המצוות[32].

לפי זה אין מובנת הגירסא ״צדיקים...״: אמנם, גם בקיום המצוות יש עליה ללא סוף, כי גם בהן יש ענין של אינסופיות, אך כיצד אפשר לומר ש״צדיקים אין להם מנוחה... בעולם הבא״ מפני ש״יצא אדם לפעלו בעולם הבא״ – והרי בגן־עדן אינו קיים ״פעלו״ של קיום המצוות?

ההסבר לכך הוא: ידוע, שלביטוי ״עולם הבא״ יש שני פירושים: א) גן־עדן – והוא נקרא בשם עולם הבא, כי ״באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה״[33], ב) עולם התחיה[34].

ולפי זה יש לומר שמשמעות הביטוי ״עולם הבא״ במאמר חז״ל זה כרוך בשתי הגירסאות: לפי הגירסא ״תלמידי חכמים אין להם מנוחה...״ – עקב מעלת התורה – יוצא שכוונת הביטוי ״עולם הבא״ היא גם גן־עדן, ששם קיים רק ״פעלו״ של לימוד התורה, ולא של קיום המצוות. ואילו לפי הגירסא ״צדיקים אין להם מנוחה...״ – הכוללת

---

22) תנחומא עקב ב. וב״ר פ״ו, ב. יל״ש יתרו רמז חצר. ועוד.

23) המשך תרס״ו ע׳ סח. תרכב. ד״ה לסרבה המשרה ה״ש״ת פ״ג (סה״מ קונט׳ ח״ב תלה, ב).

24) סוכה כה, א.

25) ראה המשך תרס״ו שם ע׳ תקכב. ולהעיר מפיה״מ להרמב״ם אבות רפ״ב. לקו״ש [המתורגם] ח״ד ע׳ 121 ואילך (ובהערה 2 שם).

26) סיום מס׳ קידושין.

27) אבות פ״ב מי״ב.

28) משלי ג, ו. רמב״ם הל׳ דעות ספ״ג. טושו״ע או״ח סרל״א.

29) ראה לקו״ש חי״ד שם ס״ע 174 ואילך. וש״נ.

30) תהלים קד, כג.

31) ראה אגה״ק סי״ז. לקו״ת ואתחנן ו, ב ואילך. סהמ״צ להצ״צ טו, ב. ובכ״מ.

32) ראה סהמ״צ שם. ובכ״מ.

33) רמב״ם הל׳ תשובה ספ״ח. ועיין שם שמעתיק מהכתוב (בגירסת דפוס רומי): אשר צפנת גו׳ פעלת.

34) וכמחז״ל (סנהדרין ר״פ חלק) ״כל ישראל יש להם חלק לעוה״ב כו׳ ואלו שאין להם חלק כו׳ האומר אין תחה״מ כו׳״. ובגמרא שם: הוא כפר בתחה״מ לפיכך לא יהי׳ לו חלק בתחה״מ .. מדה כנגד מדה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גם את עבודת קיום המצוות – משמעות הביטוי ״עולם הבא״ במאמר חז״ל זה היא – עולם התחיה, שאז יהא שוב ״פעלו״ בקיום המצוות.

יא.
עולם התחיה - שתי תקופות

לכאורה ניתן לשאול: א) הרי חז״ל[35] אומרים ״מצות בטילות לעתיד לבוא״, ואדמו״ר הזקן[36] מפרש: ״היינו בתחית המתים״? ב) מוסבר בספרי החסידות במספר מקומות[37], שכוונת דברי חז״ל ״צדיקים אין להם מנוחה...״, והם עולים תמיד מדרגה לדרגה, היא לעליות בגן־עדן, ואילו לעתיד לבוא יהא זמן של שבת ומנוחה גם לגבי העליות[38], כיצד מתאים ענין זה להסבר האמור, שלפי הגירסא ״צדיקים אין להם מנוחה... בעולם הבא״ אין מדובר כאן על גן עדן, אלא על עולם התחיה?

ההסבר לכך הוא: התקופה של עולם התחיה כוללת שתי תקופות[39]. התקופה הראשונה היא זו, שעליה אומר כל יהודי[40] ״ושם נעשה לפניך... כמצות רצונך״, אז יהיה קיום מצוות, ולכן יהיו גם העליות הכרוכות בכך. ואילו התקופה השניה יהיו ה״מצוות בטילות״.

אחת ההוכחות לכך היא: ידועים דברי חז״ל[40], שלעתיד לבוא ״משה ואהרן יהא עמנו״ ויקריבו קרבנות – וזה קיום מצוות. ובמיוחד, כאשר כל ענין הקרבת הקרבן כרוך בעליה: העלאת חיות הבהמה מלמטה למעלה, כמוסבר בכמה מקומות. מכך רואים שגם לאחר תחית המתים יהא ענין של מצוות ועליות וכו׳.

יב.
בגן עדן אין מושג של זמן

אך עדיין אין מובן: הכוונה ב״אין להם מנוחה״ היא שעליות הצדיקים הן רצופות ללא הפסק, ואילו לפי ההסבר האמור לעיל יוצא שה״צדיקים אין להם מנוחה בעולם הבא״ הכוונה היא לעולם התחיה, ואם כך, יש להם הפסקה ו״מנוחה״ בגן עדן, שאז אין ״פעלו״ של קיום המצוות, ואשר הוא בין העולם הזה לבין עולם התחיה?

ההסבר לכך הוא: נאמר לפני כן, שקיום המצוות אפשרי רק בעולם הזה, כאשר הנשמה נמצאת בגוף, ואילו כאשר הנשמה בגן עדן, ללא גוף, בלתי אפשרית עבודת המצוות.

ולכן, ביחס לעבודתם של ״מארי עובדין טבין״ (צדיקים), אשר יכולה להתקיים רק כאשר הנשמה ביחד עם הגוף, אין הזמן שבו הנשמה בלי גוף – כאשר היא בגן עדן – נחשב כלל למציאות. במלים ברורות יותר: קיום המצוות קשור בגוף וממילא מחייב קיום גוף, וכאשר אין הגוף קיים עם הנשמה אין כאן כלל מציאות של זמן[41]. וכך, התקופה שבה אין לנשמות של ״מארי עובדין טבין״ עליות בשהותם בגן עדן, אינה נחשבת כלל הפסקה בעליותיהם.

דוגמא לכך: הגאון הרוגוטשובי אומר[42], שבלתי אפשרית תוספת של זמן כאשר הנשמה למעלה. כלומר, כאשר נפסק החיבור של הנשמה עם הגוף והנשמה עולה לגן עדן, אז אין אצלה כלל מושג של זמן בקשר לדיני התורה. (אם־כי מושג זה קיים שם בקשר לשכר המצוות, עסק התורה וכו׳, כפי שידוע לגבי חצות לילה בגן עדן וכו׳).

יג.
לצדיקים גמורים - גם בגן עדן יש מעין קיום מצוות

ועוד יש לומר בזה: כ״ק אדמו״ר הרש״ב נ״ע – שיום הולדתו חל בכ׳ מר־חשוון – כותב (בצוואתו[43]): ״ועוד יש לומר בדרך אפשר בעומק יותר, על־פי מה ששמעתי בשם כ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה, שלצדיקים גמורים גם בגן עדן מאיר להם בחינת אור אין סוף הסובב כל עלמין[44] .. ולפי זה יש לומר דשייכות שם מעין עשיית המצוות

35) נדה סא, ב. ועיין בזה (ובמש״כ לקמן בפנים) – בשד״ח (כללים וד״ח) בערך מצות אם בטלות. וש״נ.

36) אגה״ק סכ״ו (קמה, סע״א).

37) אוה״ת והמשך תרס״ו שבהערה 3.

38) וכמ״ש האריז״ל בלקוטי הש״ס שם: כי לעתיד אחר התחי׳ יהי׳ להם מנוחה – אבל שם מבואר להגירסא ״ת״ח אין להם מנוחה כו׳״, משא״כ במקומות שבהערה הקודמת.

39) ראה המשך תרס״ו ע׳ צז ואילך. ושם (ע׳ קה): ומה שלעתיד לא יהי׳ עוד עליות כו׳.

40) תפלת מוסף.

41) תוס׳ פסחים (קיד, ב ד״ה אחד). וראה ג״כ יומא ה, ב. שד״ח שם.

42) עפ״ז יומתק מה דלא אשתמיט בשום מקום לומר להשיטה* דשיעור בן י״ג למצות הוא הלכה למשה מסיני (גזירה) קטן כשיעמוד בתחה״מ חייב במצות מיד באם עברו י״ג שנה משנולד.

43) צפע״נ לרמב״ם הל׳ תשובה פ״ח ה״ד. וראה לקו״ש ח״ה (ע׳ 103 בהערה 45) דגם לדעת הראב״ד שם, י״ל שעכ״פ לא שייך אז הענין דזמן דעוה״ז.

44) נדפסה בקונטרס חנוך לנער ס״ע 31 ואילך.

*) שו״ת הרא״ש כלל טז. פי׳ הב׳ שברש״י אבות (פ״ה מכ״א) ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועל־דרך מעין ודוגמא המצות שיהיו לעתיד לבוא .. וזהו ענין כיבוד אב ואם מה שמכניס את האבות לגן עדן...״.

זהו ההסבר בפנימיות לדברי הרמב״ם[45]: ״כך אמרו[46] חכמים הראשונים העולם הבא... אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף (כי במאמר חז״ל זה מפרש הרמב״ם את הביטוי ״עולם הבא״ במשמעותו – גן עדן[47]) .. וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן, כלומר, דעת שידעו .. והיא העטרה שלהן, כענין שאמר שלמה[48] בעטרה שעטרה לו אמו .. כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה. ומהו זהו שאמרו נהנין מזיו השכינה, שיודעין ומשיגין מאמתת הקדוש־ברוך־הוא מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל״.

ויש לומר, שהכוונה היא, שבגן עדן יש שני ענינים: ״עטרותיהן בראשיהן״ – שה״עטרה״ היא מעל הראש ומקיפה אותו, וזוהי הידיעה שמצד האור הסובב כל עלמין שהוא בבחינת ״מקיף״ מעליהם[49], ״נהנין מזיו השכינה .. שיודעים ומשיגין[50]...״ – עלייתם מדרגה לדרגה בהשגת התורה, בידיעה פנימית ועמוקה[50],

ולפי זה, שגם בגן עדן אפשרית ״מעין עשיית המצוות״ יוצא, שלפחות ״צדיקים גמורים״[51] אין להם מנוחה – גם לגבי ״פעלו״ של קיום המצוות – אפילו בגן עדן.

(משיחת כ״ף מנחם אב תשל״ה)

---

45) ועיי״ש הראי׳ לזה מפרש״י ברכות (יח, ב) ״ויושבים בעגולה״.

ויש לקשר זה עם משארז״ל (תענית בסופה): עתיד הקב״ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בג״ע (ובע״י גריס: עתיד הקב״ה לעשות מחול לצדיקים בג״ע) – דענין המחול שהוא עיגול הוא בחי׳ סוכ״ע (לקו״ת ואתחנן ז, ב).

ואף שבלקו״ת שם מבאר זה על גילוי בחי׳ סוכ״ע שיהי׳ לעת״ל דוקא – הנה כמה פי׳ בלעת״ל – וכנ״ל – דבכ״מ כולל כל הבא לאחרי עוה״ז (וכפי׳ הרמב״ם הל׳ תשובה ספ״ח), ועד לקצה השני ובכ״מ – שפי׳ רק לאחרי תחה״מ ואז גופא – כשמצוות בטילות (אגה״ק שם).

46) הל׳ תשובה פ״ח ה״ב.

47) ברכות יז, א.

48) שלא כדעת הרמב״ן (בשער הגמול שלו) דקאי על תחה״מ.

49) שה״ש ג, יא. וי״ל שכוונת הרמב״ם לפי׳ המשנה (בסוף תענית) דכתוב זה מדבר (כפרש״י שם) בהקב״ה וכנס״י [ועפ״ז תובן ראית הרמב״ם מכתוב זה, דלכאורה מאי אולמי דהכתוב, הרי כפשוטו יל״פ ״עטרה״ כפשוטה].

50) כמ״ש באגה״ק (סי״ז): ״עטרותיהם בראשיהם .. עטרה היא בחי׳ מקיף וסובב״.

51) עיין רמב״ם בסופו: יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם – ג׳ דרגות*. ולהעיר מתחלתו (הל׳ יסוה״ת פ״ב ה״ב): בשעה שיתבונן כו׳ ויראה מהן חכמתו כו׳ ומתאוה כו׳ לידע כו׳. ואכ״מ.

52) ויש בזה ב׳ דרגות: ״נהנין מאותו זיו שלא ישיגו כל כך, אבל הצדיקים שזכו ניזונין עד שישיגו השגה שלמה״ (זח״א (במהנ״ע) תולדות קלה, רע״ב).

53) משא״כ הצדיקים סתם – ולכן בלקוטי הש״ס נקט הגירסא (ופי׳) ת״ח דמילתא דפסיקא לי׳ קתני (תמורה כג, ב), ורק ת״ח – כולם בכלל, משא״כ צדיקים.

*) ראה ״הדרן על הרמב״ם״ (קה״ת תשמ״ה) סכ״ט ובהערות.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ו מ״ח תשי״ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום ו׳ חיי שרה, ובמענה על שאלתו שאחותו נישאת לאחיו של המשודכת שלו ושואל חוות דעתי בענין זה כי המשודכת היא ממשפחת ת״ח צנועה וכו׳.

הנה ענין זה מובא בצוואת רבינו יהודא החסיד ס״ק ל״ג והביאור בזה בפסקי דינים לאדמו״ר הצמח צדק חלק יו״ד דף רי״ג ע״א שכותב שהוא בעצמו עשה מעשה להשיא בן ובת בת ובן עיי״ש הטעם בארוכה, ומדובר בזה ג״כ בספר שבעים תמרים פירוש על צוואת רבינו יהודא החסיד ובאוצר הפוסקים (הנדפס בירושלים ת״ו) אה״ע סימן ב׳ סמוך לסופו.

ובהנוגע לפועל, נכונה ההצעה ויעלה זיווגם ליפה ומהנכון אם בקל הוא שלא ידורו בעיר אחת, היינו שני זוגים הנ״ל, ועכ״פ לא בשכונה אחת, אשר הוראה כזו ניתנה לנשואי אחים לשתי אחיות ועאכו״כ שמועיל בנשואי בן ובת ובת ובן דקיל יותר, ואפילו לכתחלה לא הקפידו עיי״ש בפוסקים ויתן השי״ת שיהי׳ בשעה טובה ומוצלחת לבנות בנין בית חסידותי.

בברכה - המחכה לבשו״ט.

הדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ס

הסימן שלפנינו כולל ביאורים במהותם של עשרה מחדשי השנה, וקנו את מקומם כאן אגב הזכרת החדשים בדברי הכתוב דלעיל "ראש חדשים .. לחדשי השנה"

חודש תשרי

ביאור צירוף שֵׁם הוי' בחודש "תשרי", היוצא מסופי תיבות (לך לך יב, טו) "ויראו אותה שרי פרעה"

צירוף[1] שֵׁם הוי' בחודש תשרי הוא יוצא מסופי תיבות[2] ויראו אותה שרי פרעה כמ"ש במשנת חסידים[3] ריש מסכת ליל ראש השנה עיי"ש.

ושרי פרעה[4] הם שייכים לראש השנה, כי בראש השנה הוא השינה והתרדמה[5] שנשארו רק מוחין דקטנות, כמ"ש בלקוטי תורה להאריז"ל[6] פ' וישב בדרוש דשָׂרֵי פרעה ע"ש.

ויום דראש השנה הוא יום הדין, ועליו כתיב[7] ויהי היום ויבואו בני האלקים להתייצב על הוי', בני האלקים דוקא שאז מתעוררים כחות הדינים, לתבוע דין על בני אדם.

ובני האלקים הם הג' מוחין[8] דקטנות שהם בחי' דינים וגבורות שמתעוררים בראש השנה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד תי

* * *

1) בסימן זה יבאר, דצירוף שֵׁם הוי' בחדש תשרי, יוצא מסופי תיבות "ויראו אותה שרי פרעה", מהו הקשר לשרי פרעה?

2) לך לך יב, טו. ראה גם תורת חיים לאדמו"ר האמצעי פ' לך צא, סע"א ואילך.

3) פ"א מ"א וז"ל: תשרי... והוי"ה השולטת בו הוא הצירוף השביעי של י"ב צירופיו היוצא מסופי תיבות ויראו אות"ה שר"י פרע"ה. (וראה לקוטי שיחות חלק כו ע' 90 ואילך. תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ה חלק ג ע' 1583. 1886).

4) פירוש: הנה מבואר בקבלה ובחסידות, ד"פרעה" אותיות "הערף", והוא הי' מלך במצרים מלשון מיצר וגבול, ובעבודה קליפת "פרעה" הוא, דבשעה שיש לאדם השגה והתבוננות באלקות, זה מוליד מדות בלב אהבת ה' ויראת ה', אבל באמצע יש המיצר הגרון, וזהו"ע "הערף" אותיות "פרעה" שאינו מניח שיהי' התפעלות אלקות והרגש המדות בלב. דהנה עיקר פנימיות החיות נמשך מן השכל - המוחין שבראש אל הלב, וע"כ עיקר הארת החיות ניכרת בפנים דוקא לפי ששם עיקר החיות, רק אל הערף נמשכו ג"כ ורידים וגידים עבים להיות כי נמשך להם בחי' חיצוניות החיות וכו'.

והנה מבואר בקבלה וחסידות ד"גרון" בגי' ג' פעמים "אלקים" (86 × 3 = 258, ועם הכולל הוא בגימטריא 259, מספר) "גרון", ושֵׁם "הוי'" הו"ע גילוי אלקות, ושֵׁם "אלקים" בחי' גבורה הוא בגימטריא "הטבע", דהו"ע כמו שאלקות הוא בחי' הסתר כידוע, ונק' ג"כ (ראה תורה אור נח, ב ואילך. ועוד) מוחין דגדלות, ומוחין דקטנות כדלקמן. וזהו הג' פעמים "אלקים" בגי' "גרון", שהם הג' שרי פרעה, שאינם מניחים שיהי' מדות אלקות בלב. ומבואר, דענין הנ"ל הוא לא רק מצד הגי' ג' פעמים "אלקים", אלא דיש בגשמיות ג' חלקים בגרון, שהם כנגד הג' שרי פרעה. והסתלקות בחי' מוחין נק' בחי' שינה (ראה הערה 5).

ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פ' וישב. תורה אור קב, ג. ועוד.

5) פירוש: אדם הראשון נברא ביום ו' למעשה בראשית שהוא "ראש השנה", וכתיב (בראשית ב, כא) "ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם ויישן". שבחי' שינה כנ"ל הוא הסתלקות המוחין, והו"ע קטנות המוחין.

וראה לקוטי תורה מהאריז"ל פ' ואתחנן. ועוד. שזהו הרמז שתיבת "תרדמה" בגי' שלשה פעמים "גבורה" עם הכולל (תרדמה בגי' 649, וכן 3 × 216 גבור"ה = 648 + הכולל הוא 649). שה"תרדמה" - השינה, הוא כנגד השלשה שרי פרעה, והוא ג"כ הבני "אלקים" כדלקמן.

וראה ביאורי הזהר להצמח צדק ח"א ע' תיד.

6) ראה לעיל סי' נב הערה 8. ילקוט לוי יצחק חלק ג' סימן מח ע' 128.

7) איוב א, ו.

8) ראה גם לעיל סי' נו.

המשך מעמוד כג

ובכדי שההתעוררות דיום השבת תומשך לימי החול - ששבת וימי החול הם בדוגמת אבות ובנים, כי (א) שבת היא בחינת (בינה) מוחין (הנקראים אבות), וששת ימי החול הם בחינת שש מדות (הנקראות בנים), ו(ב) משבת מתברכין כולהו יומין[2] - צריך מיד לקשר את ההתעוררות (של שבת בכלל, ובעלות המנחה בפרט) עם ענין של פועל (בענינים כאלו שמותר לעשותם גם בשבת), שעל־ידי־זה הנה ה"מעשה אבות" של שבת, יהיה "סימן לבנים", ימי החול.

* * *

ל. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ואשה אחת מנשי בני הנביאים גו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יח, יב – ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן

א. ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן וגו'. שמעתי אומרים בשם המנוח הגאון ר' ישראל בעל שם טוב זללה"ה מנוחתו כבוד, ז"ל בקיצור נמרץ, שהיצר הרע מצחק ואומר [אחרי בלותי] בעפר [היתה לי עדנה] דייקא בתחיית המתים, בתמיהה, בלתי אפשר הוא, ועוד שואל ואומר, הלא אתה גוף נגוף מוכרח לשמוע ליצר הרע על פי התורה שנאמר בה (בפרשת קדושים) והדרת פני זקן, וזהו אומרו [ואדוני זקן] היינו היצר הרע שהוא אדון להגוף הנקרא שרה [זקן], הנה שאלות האלה שואל הגוף הנקרא שרה ומצחק.

ובא התשובה [ויאמר ה' אל אברהם] זה הנשמה [למה זה צחקה שרה] בשני שאלות אלו [לאמר] ר"ל אמור לה תירוץ שני שאלות אלו, על הראשונה אמור [האף אמנם אלד] דייקא, ר"ל אם אני מוליד וברא את האדם מטיפה מים בתחלת הווייתו במעי אמו, ומכל־שכן שאוכל להחיות את האדם אחרי בלותו בעפר, שמכל־מקום נשאר ממשות כדאיתא בדברי חכמינו ז"ל (סנהדרין צא, א) משני יוצרי חרס, אחד מעפר ואחד ממים וכו'.

ועל השאלה השנית שהיצר הרע זקן כמו שכתוב (בפרשת בראשית) לפתח חטאת רובץ, באה התשובה [ואני זקנתי] דייקא, והיצר טוב אומר דברי השם יתברך שהוא עתיק יומין וחי וקיים לעד דו"ק, עד כאן שמעתי.

בעל שם טוב על התורה

ב. הנה ידוע לכל כי כל תיבה ותיבה מתוה"ק קדושתה גדולה למאד, וכולן מנויות וספורות מהקב"ה נותן התורה, וע"כ לכאורה יפלא, למה האריכה התורה כל־כך בסיפור זה, ולספר בגנותה של שרה אמנו, לומר שהיתה מקטני אמנה ולא האמינה בדברי המלאך, וגם כל הויכוח של הקב"ה עם אברהם ועם שרה, שהיא אמרה שלא צחקה והוא אמר שצחקה, מאד קשה להבין הדבר כפשוטו. ואמרתי בודאי ענין גדול נרמז בפי' זו, עד שהאיר ד' את עיני לבאר הענין הזה.

מעשה אבות סימן לבנים, וכל מה שאירע לאבותינו אירע לנו. וע"כ לענ"ד גם מאורע זה סימן לנו, ומרמז על עיקבתא דמשיחא, בזמן שיגיע העת שיתגלה כבוד ד' בעולם ע"י ביאת משיח צדקנו, בודאי ימצאו אנשים מגדולי ישראל, שיהיו במקום הנביאים מלפנים ויזרזו להמון ישראל שיתחזקו באמונה וישובו בתשובה, וגם יעוררו את העם להכין עצמם בתורה ומעשים טובים לביאת משיח צדקנו.

ומרמזת לנו תורה"ק, כי בעת ההיא ימצאו אנשים קטני אמנה, שלא יאמינו לדברי המוכיחים, וכמו שמצינו בגלות מצרים שכתוב "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". ע"ז בא לנו לרמז בתורה"ק שיהי' להקב"ה תרעומות עליהם, ויאמר, הממני יפלא דבר?

אחרי בלותי היתה לי עדנה. אנחנו תמהים ומתפלאים אחרי שנות נדודינו כי ארכו קרוב לאלפים שנה, היתכן שיולד שוב עמנו וישוב לתחיית עולמים כמקדם.

אבל התורה משיבה, היפלא מד' דבר, "דבר זה" לא נאמר אלא "דבר", וכן הנביא אומר בשם ד' (ירמיהו לב): "הממני יפלא כל דבר", ללמדנו בא, ששום דבר לא יפלא ממפליא לעשות, וכמאמרו בורא ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, וגם אנחנו נגאל מהר וישיב שופטינו כבראשונה ויחדש נעורינו וישיבנו לארצנו

חפץ חיים

יט, כד – וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים

ג. מבואר בחסידות[1] בטעם עונש סדום, שנאבד ונחרב לגמרי, כי הנהגת סדום, היפך השלום ואחדות, היא ע"ד עולם התהו, שבתהו "כל אחד בפני עצמו, ענפין מתפרדין", וזה טעם המ"ד[2] ד"האומר שלי שלי ושלך שלך . . זו מדת סדום", כי עצם ענין הפירוד וההתחלקות זה מזה הרי זה כענין עולם התהו, ענפין מתפרדין. וזהו ענין איבוד סדום ועמורה כו', שהוא ע"ד ה"שבירה" דעולם התוהו (כמאמר חז"ל[3] "שהי' בורא עולמות ומחריבן"), שמטרתו הוא "סותר על מנת לבנות", בשביל בריאת עולם התיקון שענינו עולם של התכללות ואחדות כו'.

אמנם, תכלית הכוונה היא, שב"כלים" דתיקון יומשכו ויתגלו גם ה"אורות דתהו" שהם למעלה ממדידה והגבלה, אלא כיון שיהי' ב"כלים דתיקון", אין בזה ענין של פירוד ושבירה, אלא אדרבה, תכלית האחדות כו'.

ועפ"ז יש לפרש מה שכתוב ביחזקאל[4] שלעתיד ישובו ערי סדום, "ושבתי את שביתהן את שבית סדום ובנותי'", דיש לומר, התוכן הפנימי דשיבת ובנין ערים אלו הוא, שבזמן הגאולה יתגלו למטה אורות דתהו, אלא שאז יומשכו אורות אלה בכלים דתיקון דוקא (בנין, היפך השבירה).

וזהו גם מה שאמרו במדרש[5] "מצאתי[6] דוד עבדי, היכן מצאתי אותו **בסדום**", דלכאורה תמוה, כיצד יתכן שדוד מלכא משיחא יהי' שייך לסדום דוקא? אלא זה מצד המעלה הפנימית שבה, גילוי אורות דתהו, ולכן "מצאתי אותו בסדום" דוקא, כי זהו ענינו של דוד מלכא משיחא, שעל ידו יהי' גילוי אורות דתהו (שלמעלה ממדידה והגבלה), אלא שיומשכו בכלים דתיקון דוקא.

לקוטי שיחות חלק לה

---

1) אור התורה פרשתנו צט, ב ואילך. וראה תורת חיים נח (עז, א). פרשתנו (קח, ג). ובכ"מ.

2) אבות פרק ה משנה י.

3) ב"ר פ"ג, ז.

4) טז, נג. וראה של"ה חלק תורה שבכתב פרשת לך (רעט, א), ועיין שם שזהו הטעם שאברהם השתדל כל כך בהצלת סדום.

5) ב"ר פרשתנו (פ"נ, י. הובא בשל"ה שם). וראה יבמות עז, א. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ריש עמוד תג.

6) תהלים פט, כא.

מהדורה לזוג פסח ושימושא של בלבד

◆ יום ראשון י"ב מרחשון ◆

יח (א) **וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם:**

א וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמִשְׁרֵי מַמְרֵא וְהוּא יָתֵב בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא כְּמֵיחַם יוֹמָא:

רש"י◄ **וַיֵּרָא אֵלָיו • לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה.** (בבא מציעא פו) אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ. **בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא •** הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ עֵצָה עַל הַמִּילָה, לְפִיכָךְ נִגְלָה עָלָיו בְּחֶלְקוֹ (ב"ר). **יֹשֵׁב •** (ב"ר) "יָשַׁב" כְּתִיב, בִּקֵּשׁ לַעֲמֹד, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'שֵׁב וַאֲנִי אֶעֱמֹד, וְאַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ, שֶׁעָתִיד אֲנִי לְהִתְיַצֵּב בַּעֲדַת הַדַּיָּנִין וְהֵן יוֹשְׁבִין', שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פב) "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". **פֶּתַח־הָאֹהֶל •** לִרְאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשָׁב, וְיַכְנִיסֵם בְּבֵיתוֹ. **כְּחֹם הַיּוֹם •** (ב"מ פו) הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים, וּלְפִי שֶׁרָאָהוּ מִצְטַעֵר שֶׁלֹּא הָיוּ אוֹרְחִים בָּאִים, הֵבִיא הַמַּלְאָכִים עָלָיו בִּדְמוּת אֲנָשִׁים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 84 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַכְנָסַת אוֹרְחִים בְּגִיל תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע

אַבְרָהָם אָבִינוּ עָסַק בְּפִרְסוּם דְּבַר ה' לַבְּרִיּוֹת בְּמָשֶׁךְ כָּל שְׁנוֹתָיו, וְאַף בִּהְיוֹתוֹ בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ, יָשַׁב עַל פֶּתַח הָאוֹהֶל לִרְאוֹת אוּלַי יַעֲבוֹר עוֹד אָדָם אֶחָד שֶׁיּוּכַל לְהַאֲכִילוֹ וּלְהַשְׁקוֹתוֹ וְלִפְעוֹל עָלָיו לְבָרֵךְ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (עיין סוטה י, סע"א ואילך).

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ "וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם" (יח, א), וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁיָּשַׁב שָׁם "לִרְאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשָׁב וְיַכְנִיסֵם לְבֵיתוֹ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש"פ לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"מ)

יָדוּעַ סִפּוּר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ (הַיּוֹם יוֹם ט' חֶשְׁוָן): בִּהְיוֹת אֲדֹנִי־אָבִי־מוֹרִי־וְרַבִּי בֶּן ד' אוֹ ה' שָׁנִים, נִכְנַס אֶל זְקֵנוֹ הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בְּשַׁבָּת־קֹדֶשׁ פָּרָשַׁת וַיֵּרָא, וְהִתְחִיל לִבְכּוֹת, בְּאָמְרוֹ: מִפְּנֵי מַה נִרְאָה ה' אֶל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְלָנוּ אֵינוֹ נִרְאֶה? וַיַּעֲנֵהוּ הַ'צֶּמַח צֶדֶק': "אַז אַ אִיד אַ צַדִּיק, צוּ נַיִין אוּן נַיינְצִיג יָאר, אִיז מַחְלִיט אַז עֶר דַארְף זִיךְ מָל זַיִין, אִיז עֶר וֶווערְט אַז דֶער אוֹיפְגערִשְׁטֶער זָאל זִיךְ בַּאוַוייזֶען צוּ אִים" (כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי צַדִּיק, בִּהְיוֹתוֹ בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה, בָּא לִידֵי הַחְלָטָה לָמוּל אֶת עַצְמוֹ, רָאוּי הוּא לְכָךְ שֶׁהַקָּבָּ"ה יִתְגַּלֶּה אֵלָיו).

וְהַהוֹרָאָה מִזֶּה:

כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי טוֹעֵן מַה נִּזְכְּרוּ עַכְשָׁו לָבוֹא אֵלָיו בִּטְעָנוֹת? בִּשְׁלָמָא אִם הָיוּ מְדַבְּרִים עִמּוֹ לִפְנֵי כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, כַּאֲשֶׁר כֹּחוֹ הָיָה בְּמָתְנָיו - הָיְתָה אֶפְשָׁרוּת שֶׁיִּשְׁנֶה אֶת עַצְמוֹ. אֲבָל עַכְשָׁו, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר פָּעַל רַבּוֹת בְּמָשֶׁךְ חַיָּיו, וְהֶעֱמִיד תַּלְמִידִים וְתַלְמִידֵי תַּלְמִידִים כּוּ' - הוּא כְּבָר זָקֵן וְאֵין לוֹ כֹּחַ, וּמַה נִּזְכְּרוּ פִּתְאֹם לִתְבֹּעַ מִמֶּנּוּ לְשַׁנּוֹת אֶת עַצְמוֹ?!

הִנֵּה עַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מֵעִנְיָנָן הַנַּ"ל - שֶׁלְּמִרּוֹת שֶׁמִּדְּבָר אוֹדוֹת אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁכָּל יָמָיו הָיָה בִּבְחִינַת מֶרְכָּבָה לַהקָבָּ"ה [שֶׁהֲרֵי "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה", וּבְמַצָּב כָּזֶה הָיוּ כָּל יְמֵיהֶם (תַּנְיָא פֶּרֶק כג. שָׁם פֶּרֶק לד)], הִנֵּה בְּהַגִּיעוֹ לְגִיל תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה, לְאַחֲרֵי כָּל עֲבוֹדָתוֹ בְּמָשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, כּוֹלֵל "אֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן" - בָּאִים וְאוֹמְרִים לוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ לָמוּל אֶת עַצְמוֹ!

וּמִכֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָן זֶה בֵּאֵר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' לְאַדְמוֹ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בִּהְיוֹתוֹ בֶּן ד' אוֹ ה' שָׁנִים - מוּבָן, שֶׁעִנְיָנָן זֶה שַׁיָּךְ לַהֲבָנָתוֹ וּמִזֶּה הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

גַּם מִי שֶׁכְּבָר עָסַק רַבּוֹת בְּקֵירוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּכְבָר רָאָה פְּרִי טוֹב בַּעֲמָלוֹ, וְיהוּדִים רַבִּים כְּבָר נִתְקָרְבוּ עַל־יָדוֹ, אֵין לוֹ לַחְשׁוֹב שֶׁאוּלַי יָכוֹל הוּא לְהַפְסִיק בָּזֶה לִרְגָעִים, וְ"לָנוּחַ" קְצָת מֵעֲבוֹדָתוֹ.

אֶלָּא גַּם אַחֲרֵי "תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנִים" שֶׁל הִתְעַסְּקוּת בָּזֶה, עָלָיו לְהַמְשִׁיךְ וְלַעֲבוֹד בָּזֶה בְּמֶרֶץ, וּלְחַפֵּשׂ אוּלַי יֵשׁ עוֹד יְהוּדִי אֶחָד, שֶׁיָּכוֹל לְקָרְבוֹ וּלְחַבְּרוֹ לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיֵּרָא הִנֵּה קְצָת אָמְרוּ כִּי הַשֵּׁם ג' אֲנָשִׁים הוּא אֶחָד וְהוּא ג' וְלֹא יִתְפָּרְדוּ. וְהִנֵּה שָׁכְחוּ וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה.וּמִמַּרְשִׁים אָמְרוּ שֶׁהַשֵּׁם נִרְאָה אֵלָיו בְּמַרְאוֹת נְבוּאָה, וְאַחַר כֵּן נָשָׂא עֵינָיו וְרָאָה ג' מַלְאָכִים. הָאֶחָד בָּא לְבַשֵּׂר שָׂרָה, וְהַשְּׁנַיִם הָלְכוּ לְסְדוֹם. הָאֶחָד לְהַשְׁחִית, וְהַשֵּׁנִי לְהַצִּיל אֶת לוֹט. וּפֵרוּשׁ וַיֹּאכְלוּ כִּי נָאֱכַל הַלֶּחֶם כְּטַעַם אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ. וּפֵרוּשׁ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם כְּדִבְרֵי קַדְמוֹנֵינוּ זַ"ל הוֹאִיל וַעֲבַרְתֶּם. כְּמוֹ כִּי עַל כֵּן בָּאוּ: תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ פְּשׁוּט שֶׁבִּפְשׁוּטִים, שֶׁהֲרֵי נִתַּן לְהַסְבִּיר זֹאת אֲפִלּוּ לְיֶלֶד קָטָן! - וְאַדְּרַבָּה: אֵצֶל יֶלֶד קָטָן מִתְקַבֵּל הַדָּבָר בְּפַשְׁטוּת יְתֵרָה.

וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר יֶלֶד יְהוּדִי טוֹעֵן וּבוֹכֶה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁהַקָּבָּ"ה יִתְגַּלֶּה אֵלָיו עַכְשָׁו, "נַאוּ", אוֹמְרִים לוֹ שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹ פְּעֻלָּה בְּעִנְיָן זֶה. כִּי לֹא יִתְּכֵן שֶׁדָּבָר זֶה יָבוֹא מֵאֵלָיו! - מְצִינוּ אָמְנָם שֶׁחִזְקִיָּהוּ אָמַר "אֲנִי שׁוֹכֵב עַל מִטָּתִי", בְּסָמְכוֹ עַל הַקָּבָּ"ה... אֲבָל: עִנְיָן זֶה הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְסַנְחֵרִיב שֶׁנִּמְצָא מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְסַנְחֵרִיב שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (יֵצֶר־הָרַע) - בְּהֶכְרֵחַ שֶׁתִּהְיֶה פְּעוּלָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי!

וְהַפְּעֻלָּה הִיא - לָמוּל אֶת עַצְמוֹ, לְשַׁנּוֹת אֶת טִבְעוֹ וּרְגִילוּתוֹ כו' כַּנַּ"ל בָּאֲרוּכָה.

וְכַמְּדוּבָּר כַּמָּה פְּעָמִים שֶׁכַּאֲשֶׁר שׁוֹמְעִים מֵרַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ סִיפּוּר מְסָיָם, וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי שֶׁהַסִּיפּוּר נִדְפַּס וְנִתְפַּרְסֵם עַל־פִּי הוֹרָאָתָם - הֲרֵי כַּוָּנַת הַדָּבָר הִיא, לֹא כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחוּ אֶת הַסֵּפֶר שֶׁבּוֹ נִדְפְּסָה הַשִּׂיחָה עַל־גַּבֵּי הַ"מַּדָּף", וּמִזְּמַן לִזְמַן יְעַיְּנוּ בַּדָּבָר וְיֹאמְרוּ: אַה, כַּמָּה נִפְלָא עִנְיָן זֶה!... - לֹא זוֹ הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בִּשְׁאֵלָתוֹ, לֹא זוּ הָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בְּדִבְרֵי תְּשׁוּבָתוֹ, וְלֹא זוּ הָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁל נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ כַּאֲשֶׁר סִיפֵּר אֶת הַדָּבָר וְצִוָּה לְפַרְסְמוֹ בְּדְפוּס! - הַכַּוָּנָה הָיְתָה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ מִזֶּה הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לְפֹּעַל, וְכַפִּתְגַּם הַיָּדוּעַ: "טַאפָּארוּ דָא פְּלַאחוּ" - הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ!

וְגַם עִנְיָן זֶה מִתְקַבֵּל בְּפַשְׁטוּת יוֹתֵר אֵצֶל יֶלֶד קָטָן - כִּי כַּאֲשֶׁר אוֹמְרִים לוֹ שֶׁיֶּשְׁנוֹ "עֵץ" וְיֶשְׁנוֹ "גַּרְזֶן", הֲרֵי הוּא מֵבִין בְּפַשְׁטוּת שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא - שֶׁתִּהְיֶה פְּעֻלַּת הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר מְדַבְּרִים עִם אָדָם מְבוּגָר - אֲזַי צְרִיכִים לְהַסְבִּיר לוֹ שֶׁתַּכְלִית הַלִּמּוּד הוּא כְּדֵי שֶׁיָּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפֹעַל.

וִיהִי־רָצוֹן שֶׁהַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים לְעֵיל יִפְעֲלוּ אֶת פְּעוּלָּתָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 77 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רִפּוּי אַבְרָהָם אָבִינוּ עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה

יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וּבָא הַקָּבָּ"ה וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ (יח, א. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַדּוּעַ נִשְׁתַּהָה הַקָּבָּ"ה מִלְּבַקֵּר אֶת אַבְרָהָם עַד לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ וְלֹא בָּא לְבַקְּרוֹ קֹדֶם?

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (נדרים לט, ב), שֶׁעַל־יְדֵי בִּקּוּר חוֹלִים מְבִיאִים רְפוּאָה לַחוֹלֶה. וַהֲגַם שֶׁבְּבִקּוּר חוֹלִים נוֹטֵל הַמְּבַקֵּר רַק אֶחָד מִשִּׁשִּׁים מֵחָלְיוֹ, הִנֵּה בְּבִקּוּרוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה אֵצֶל אַבְרָהָם, "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" אוֹמֵר הָרַמְבַּ"ן "שֶׁהָיָה לוֹ בְּמַרְאֵה הַשְּׁכִינָה רִפּוּי לְמַחֲלַת הַמִּילָה" דִּבְפַשְׁטוּת לְשׁוֹנוֹ מַשְׁמַע שֶׁרִפְּאָהוּ לְגַמְרֵי (רַק שֶׁהָרִפּוּאָה נִמְשְׁכָה לְמַטָּה בְּגָלוּי וּבִשְׁלֵמוּת עַל־יְדֵי מַלְאָךְ רְפָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י בְּפָרָשָׁתֵנוּ).

וְהַנָּה שְׁלֵמוּת הַמִּצְוָה הִיא, כַּאֲשֶׁר קִיּוּמָהּ הוּא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע וְלֹא בְּדֶרֶךְ נֵס. וּכְמוֹ־כֵן הוּא גַּם בַּהֲכָנוֹת לַמִּצְוָה, וּבַתּוֹצָאוֹת דִּקִּיּוּם הַמִּצְוָה שֶׁצְּרִיכוֹת לִהְיוֹת עַל־פִּי טֶבַע וְלֹא בְּדֶרֶךְ נֵס. וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר נוֹצְרִים קְשָׁיִים כְּתוֹצָאָה מִקִּיּוּם הַמִּצְוָה, אֵין לְבַטְּלָם (אוֹ לְהַחְלִישָׁם) בְּאֹפֶן בִּלְתִּי טִבְעִי, כִּי אָז חָסֵר בִּשְׁלֵמוּת הַמִּצְוָה, אֶלָּא רַק בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.

וְלָכֵן, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרִפּוּי ה' אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי עַל־יְדֵי הַמַּלְאָךְ רְפָאֵל הָיָה בְּאֹפֶן טִבְעִי, שֶׁהֲרֵי בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע מָשָׁךְ זְמַן רִפּוּי הַמִּילָה הוּא שְׁלוֹשָׁה יָמִים, וְלָכֵן בִּקֵּר ה' אֶת אַבְרָהָם רַק בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְלֹא קֹדֶם לָזֶה, בִּכְדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ בְּאֹפֶן טִבְעִי.

(ב) **וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה:**

ב וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גֻּבְרִין (נ"י גַּבְרִין) קָיְמִין עִלְּוֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט לְקַדָּמוּתְהוֹן מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים** • אֶחָד לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה, וְאֶחָד לַהֲפֹךְ אֶת סְדוֹם וְאֶחָד לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם, שֶׁאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחֻיּוֹת (ב"ר). תֵּדַע לְךָ, שֶׁכֵּן כָּל הַפָּרָשָׁה הוּא מַזְכִּירָן בִּלְשׁוֹן רַבִּים: "וַיֹּאכְלוּ", "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו", וּבִבְשׂוֹרָה נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ", וּבַהֲפִיכַת סְדוֹם הוּא אוֹמֵר (לקמן יט): "כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר לְבִלְתִּי הָפְכִּי" (ב"ר). וּרְפָאֵל, שֶׁרִפֵּא אֶת אַבְרָהָם, הָלַךְ מִשָּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן יט) "וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אוֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ", לָמַדְתָּ שֶׁהָאֶחָד הָיָה מַצִּיל. **נִצָּבִים עָלָיו** • לְפָנָיו, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה", אֲבָל לָשׁוֹן נְקִיָּה הוּא כְּלַפֵּי הַמַּלְאָכִים. **וַיַּרְא** • מַהוּ "וַיַּרְא", "וַיַּרְא" שְׁתֵּי פְּעָמִים? הָרִאשׁוֹן כְּמַשְׁמָעוֹ, וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן הֲבָנָה, נִסְתַּכֵּל שֶׁהָיוּ נִצָּבִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהֵבִין שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהַטְרִיחוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיּוֹדְעִים הָיוּ שֶׁיֵּצֵא לִקְרָאתָם, עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם לִכְבוֹדוֹ, וּלְהַרְאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַטְרִיחוֹ, וְקָדַם הוּא וְרָץ לִקְרָאתָם (כך הגרסא ברש"י ישן). (שם) כְּתִיב "נִצָּבִים עָלָיו", וּכְתִיב "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם"? כַּד חַזְיוּהוּ דַּהֲוָה שָׁרֵי וְאָסַר, פָּרְשׁוּ הֵימֶנּוּ, מִיָּד: "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש כרך ב עמ' רכח)

שֶׁאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחִיּוֹת (רש"י יח, ב) בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' (אמור לז, ג) מַבִּיא סְמוּכִין לְכָךְ מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם (הַקְדָּמָה לְפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת): בַּעֲלֵי חַיִּים . . יֵשׁ לָהֶם **פֹּעַל אֶחָד** בִּלְבַד אוֹ שְׁנֵי פְּעָלִים. וְקָשֶׁה, שֶׁהֲרֵי הָרַמְבַּ"ם כָּתַב גַּם "**שְׁנֵי** פְּעָלִים". וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי דִּבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת (בְּבָא מְצִיעָא פו, ב), שֶׁרְפוּאַת אַבְרָהָם וְהַצָּלַת לוֹט אֵינָן נֶחְשָׁבוֹת לִשְׁתֵּי **שְׁלִיחִיּוֹת**, כִּי "רְפוּאָה וְהַצָּלָה עִנְיָן אֶחָד הוּא". וּלְפִי־זֶה נִיחָא, שֶׁמַּלְאָךְ אֶחָד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי **שְׁלִיחִיּוֹת שֶׁאֵינָן מִשְׁתַּנּוֹת**, וְכֵן יִתְּכֵן שֶׁיִּהְיוּ בְּבַעַל־חַי "שְׁנֵי פְּעָלִים" **שֶׁאֵינָם מְנֻגָּדִים**.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי שיחת ש"פ וירא, ח"י מרחשון, ה'תשמ"ט)

וְזוֹהִי הַהוֹרָאָה שֶׁלְּמַדִּים מִ"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" - "וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ" - שֶׁבְּכֹחוֹ וּבִיכָלְתּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל (בָּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ) לִזְכּוֹת לְגִלּוּי דְ"**וַיֵּרָא אֵלָיו ה'**", עַל יְדֵי הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים, מַתְחִיל מֵהַהֲכָנוֹת לָזֶה (וּגְמִילוּת חֲסָדִים בִּכְלָל).

וּמִזֶּה מוּבָן עַד כַּמָּה צְרִיכִים לְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים - דְּגִמַת הַנְהָגָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ **שֶׁחִפֵּשׂ** אַחַר אוֹרְחִים, וּכְשֶׁרָאָם, רָץ לִקְרָאתָם כו', וְהֶאֱכִילָם וְהִשְׁקָם דְּבָרִים מְשֻׁבָּחִים בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ "ג' לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל", וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים, מִתּוֹךְ זְרִיזוּת, וּבְסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְכו'.

וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּנוֹגֵעַ לְמָזוֹן **גַּשְׁמִי** שֶׁל הַגּוּף - כֵּן הוּא גַּם (וּבְמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר) בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּנוֹגֵעַ לְמָזוֹן **רוּחָנִי** שֶׁל הַנְּשָׁמָה, עַל יְדֵי הֲפָצַת הַתּוֹרָה וְהַיַּהֲדוּת, וַהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּרוּחָנִיּוּת, מָדְגָּשׁ יוֹתֵר הַגִּלּוּי דְ"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'":

בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּגַשְׁמִיּוּת - הַשַּׂיָּכוּת לְהַגִּלּוּי דְ"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'", הִיא מִצַּד כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁגֹּמֵל חֶסֶד לַזּוּלַת, זוֹכֶה שֶׁהַקָּבָּ"ה יִגְמֹל לוֹ חֶסֶד וְיִתְגַּלֶּה אֵלָיו.

אֲבָל בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּרוּחָנִיּוּת - הַשַּׂיָּכוּת לְהַגִּלּוּי דְ"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" הִיא **בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ**, שֶׁהֲרֵי פְּעוּלָּתוֹ בִּגְמִילוּת חֲסָדִים הִיא **לְקָרֵב יְהוּדִי לַהקָּבָּ"ה**, וְלָכֵן זוֹכֶה אַף הוּא **לְהִתְקָרֵב יוֹתֵר לַהקָּבָּ"ה** - "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'".

(ג) וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ:

ג וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ (נ"י בְּעֵינָיךְ) לָא כְעַן תְּעַבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ:

רש"י ◄ **וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא וְגוֹ'** • לַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם אָמַר, וּקְרָאָם כֻּלָּם אֲדוֹנִים. וְלַגָּדוֹל אָמַר: "אַל־נָא תַעֲבֹר", וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הוּא, יַעַמְדוּ חֲבֵרָיו עִמּוֹ, וּבְלָשׁוֹן זֶה הוּא חוֹל (שבועות לה). דָּבָר אַחֵר: קֹדֶשׁ הוּא, וְהָיָה אוֹמֵר לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיָּרוּץ וְיַכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּתוּב אַחַר "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם", הָאֲמִירָה קֹדֶם לָכֵן הָיְתָה, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל: "לֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם", שֶׁנִּכְתַּב אַחַר "וַיּוֹלֶד נֹחַ", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, אֶלָּא־אִם־כֵּן קֹדֶם גְּזֵרַת מֵאָה־וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּשְׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה'.

(ד) יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:

ד יִסְּבוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא:

רש"י ◄ **יֻקַּח־נָא** • עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שִׁלֵּם לְבָנָיו עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע". **וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם** • כְּסָבוּר שֶׁהֵם עֲרָבִיִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם, וְהִקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבֵיתוֹ (ב"מ פו), אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הִקְפִּיד, הִקְדִּים לִינָה לִרְחִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם". **תַּחַת הָעֵץ** • תַּחַת הָאִילָן.

(ה) וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

ה וְאֶסַּב פִּתָּא דְלַחְמָא וּסְעִידוּ לִבְכוֹן בָּתַר כֵּן תְּעִבְרוּן אֲרֵי עַל כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמָרוּ כֵּן תַּעְבִּיד כְּמָא דִי מַלֵּלְתָּא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם•** בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים, מָצִינוּ - דְּ׳פִתָּא סְעַדְתָּא דְּלִבָּא׳. בַּתּוֹרָה: "וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם", בַּנְּבִיאִים: (שופטים יט ה) "סְעַד לִבְךָ פַּת לֶחֶם", בַּכְּתוּבִים: (תהלים קד) "וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד". אָמַר רַבִּי חָמָא: "לְבַבְכֶם" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "לִבְּכֶם", מַגִּיד שֶׁאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמַּלְאָכִים (ב"ר). **אַחַר תַּעֲבֹרוּ•** אַחַר כֵּן תֵּלְכוּ. **כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם•** כִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לִכְבוֹדִי. **כִּי־עַל־כֵּן•** כְּמוֹ ׳עַל אֲשֶׁר׳, וְכֵן כָּל ׳כִּי עַל כֵּן׳ שֶׁבַּמִּקְרָא: (לקמן יט) "כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי", (לקמן לג) "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ", (שם לח) "כִּי־עַל־כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ", (במדבר י) "כִּי־עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ".

(ו) **וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת:**

ו וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא תְּלַת סְאִין קְמְחָא דְּסָלְתָּא לוּשִׁי וְעַבִּידִי גְּרִיצָן:

רש"י◄ **קֶמַח סֹלֶת•** סֹלֶת לְעוּגוֹת, קֶמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים לְכַסּוֹת אֶת הַקְּדֵרָה, לִשְׁאֹב אֶת הַזֵּהֲמָה.

(ז) **וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:**

ז וּלְוַת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּדְבַר בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטַב וִיהַב לְעוּלֵמָא וְאוֹחִי לְמֶעְבַּד יָתֵהּ:

רש"י◄ **בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב•** שְׁלֹשָׁה פָּרִים הָיוּ, כְּדֵי לְהַאֲכִילָן שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל (ב"מ פז). **אֶל־הַנַּעַר•** זֶה יִשְׁמָעֵאל, לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת (ב"ר).

(ח) **וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ:**

ח וּנְסִיב שְׁמַן וַחֲלָב וּבַר תּוֹרֵי דִּי עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עִלְּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ:

רש"י◄ **וַיִּקַּח חֶמְאָה וְגוֹ׳•** וְלֶחֶם לֹא הֵבִיא, לְפִי שֶׁפִּרְסָה שָׂרָה נִדָּה, שֶׁחָזַר לָהּ אֹרַח כַּנָּשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמֵאת הָעִסָּה (ב"מ שם). **חֶמְאָה•** שֶׁמַּן הֶחָלָב שֶׁקּוֹלְטִין מֵעַל פָּנָיו. **וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה•** אֲשֶׁר תִּקֵּן. קַמָּא קַמָּא שֶׁתִּקֵּן, אַמְטִי וְאַיְתִי קַמֵּיהוּ. **וַיֹּאכֵלוּ•** נִרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ, מִכָּאן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג (ב"מ שם. ב"ר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, ה'תשי"ג)

עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאַבְרָהָם עָמַד עֲלֵיהֶם, פָּעַל שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהַיְנוּ שֶׁמַּלְאָכִים מִצַּד עַצְמָם הֵם בְּמַדְרֵגַת הָעוֹלָמוֹת, אֲבָל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת אַבְרָהָם, פָּעַל עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהוּא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת. אַף שֶׁמַּלְאָכִים מִצַּד עַצְמָם אֵין שַׁיָּךְ בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, מִכָּל־מָקוֹם עַל־יְדֵי הַנְּשָׁמוֹת נַעֲשָׂה בָּהֶם גַּם־כֵּן אֲכִילַת אָדָם.

וְזֶהוּ "וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ", דְּעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ"הוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם", עֶר שְׁטֵייט אוֹיף זַיי אוּן צוּגֶעבּוּנְדֶען מִיט זַיי, פּוֹעֵל שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהַיְנוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל בְּכָל מְקַשְּׁרָיו שֶׁלְּמַטָּה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה אֶצְלָם תּוֹסֶפֶת חַיּוּת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

(ט) **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל:**

ט וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא:

רש"י◄ **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו•** נָקוּד עַל אי"ו שֶׁבְּ"אֵלָיו", וְתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהַכָּתָב רָבֶה עַל הַנְּקֻדָּה, אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַכָּתָב וְכוּ׳, וְכָאן הַנְּקֻדָּה רָבָה עַל הַכָּתָב, אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַנְּקֻדָּה, שֶׁאַף לְשָׂרָה שָׁאֲלוּ: אַיּוֹ אַבְרָהָם? לְמַדְנוּ, שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ, לָאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלָאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. בְּ׳בָבָא מְצִיעָא׳ (דף פז) אוֹמְרִים: יוֹדְעִים הָיוּ מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת שָׂרָה אִמֵּנוּ הֵיכָן הָיְתָה, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁצְּנוּעָה הָיְתָה, כְּדֵי לְהַבְבָּהּ עַל בַּעְלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: ׳כְּדֵי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה׳. **הִנֵּה בָאֹהֶל•** צְנוּעָה הִיא.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) כֵּן תַּעֲשֶׂה. דֶּרֶךְ מוּסָר שֶׁפַּת לֶחֶם דַּי: תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(י) וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו:

יַ וַאֲמַר מִתַּב אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא אֲחוֹרוֹהִי:

רש"י◄ **כָּעֵת חַיָּה.** כָּעֵת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה, וּפֶסַח הָיָה, וּלְפֶסַח הַבָּא נוֹלַד יִצְחָק, מִדְּלָא קָרִינָן כְּעֵת (בשו"א) אֶלָּא כָּעֵת. **כָּעֵת חַיָּה.** כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁתִּהְיֶה חַיָּה לָכֶם, שֶׁתִּהְיוּ כֻּלְּכֶם שְׁלֵמִים וְקַיָּמִים. **שׁוֹב אָשׁוּב.** לֹא בִּשְׁרוֹ הַמַּלְאָךְ שֶׁיָּשׁוּב אֵלָיו, אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה' הַרְבָּה אַרְבֶּה", וְהוּא אֵין בְּיָדוֹ לְהַרְבּוֹת אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אַף כָּאן בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ כֵּן (בראשית רבה). (אֱלִישָׁע אָמַר לַשּׁוּנַמִּית: "לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חוֹבֶקֶת בֵּן, וַתֹּאמֶר אַל אֲדוֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל תְּכַזֵּב בִּשְׁפְחָתֶךָ", אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁבִּשְׂרוּ אֶת שָׂרָה אָמְרוּ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב", אָמַר לָהּ אֱלִישָׁע: 'אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם, אָמְרוּ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב", אֲבָל אֲנִי בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁהַיּוֹם חַי וּמָחָר מֵת, בֵּין חַי וּבֵין מֵת: "לַמּוֹעֵד הַזֶּה וְגוֹ'"). **וְהוּא אַחֲרָיו.** הַפֶּתַח הָיָה אַחַר הַמַּלְאָךְ.

(יא) וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים:

יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עַלּוּ בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה אוֹרַח כִּנְשַׁיָּא:

רש"י◄ **חָדַל לִהְיוֹת.** פָּסַק מִמֶּנָּה. **אֹרַח כַּנָּשִׁים.** אֹרַח נִדּוּת.

(יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן:

יב וְחַיְכַת שָׂרָה בִּמְעָהַהּ לְמֵימַר בָּתַר דְּסִיבִית הֲוַת לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב:

רש"י◄ **בְּקִרְבָּהּ.** מִסְתַּכֶּלֶת בְּמֵעֶיהָ, וְאָמְרָה: 'אֶפְשָׁר הַקְּרָבַיִם הַלָּלוּ טְעוּנִין וָלָד, הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ שֶׁצָּמְקוּ מוֹשְׁכִין חָלָב'? (תנחומא). **עֶדְנָה.** צִחְצוּחַ בָּשָׂר, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: מֵסִיר אֶת הַשֵּׂעָר וּמְעַדֵּן אֶת הַבָּשָׂר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן עִדָּן, זְמַן וֶסֶת נִדּוּת.

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי:

יג וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָא דְּנָן חַיְכַת שָׂרָה לְמֵימַר הַבְרַם בְּקוּשְׁטָא אוֹלִיד וַאֲנָא סִיבִית:

רש"י◄ **הַאַף אֻמְנָם.** הֲגַם אֱמֶת אֵלֵד?. **וַאֲנִי זָקַנְתִּי.** שִׁנָּה הַכָּתוּב מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם, שֶׁהֲרֵי הִיא אָמְרָה "וַאדֹנִי זָקֵן".

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י) **כָּעֵת חַיָּה.** כָּעֵת הַזֹּאת בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת, וְשָׂרָה חַיָּה. כְּמוֹ כֹּה לֶחָי: **וְהוּא אַחֲרָיו.** זֶה הַמַּלְאָךְ הַמְדַבֵּר עִם אַבְרָהָם הָיָה אַחֲרֵי הָאֹהֶל, וְאַבְרָהָם יוֹשֵׁב בְּפֶתַח הָאֹהֶל וְלֹא רָאָה שָׂרָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים פֶּתַח הָאֹהֶל שֶׁלָּהּ הָיָה אַחֲרֵי אֹהֶל אַבְרָהָם: תורה יא

יא) בָּאִים בַּיָּמִים. הִגִּיעוּ לְיָמִים רַבִּים: תורה יב

יב) הָיְתָה לִי. כְּמוֹ תִּהְיֶה לִי: עֶדְנָה כְּמוֹ עֵדֶן וְעֹנֶג, וְכֵן וַיִּתְעַדְּנוּ. וְהַטַּעַם אַחֲרֵי שֶׁבַּלּוֹתִי וְזָקַנְתִּי אֵיךְ תִּתְחַדֵּשׁ לִי עֵדֶן וְעֹנֶג הַנַּעַר. וְעוֹד כִּי אֲדוֹנִי זָקֵן. וְטַעַם בְּקִרְבָּהּ, בְּנַפְשָׁהּ. וְהַשֵּׁם גִּלָּה סוֹדוֹ לַמַּלְאָךְ: תורה יג

יג) וַאֲנִי זָקַנְתִּי. פֵּרוּשׁוֹ אַחֲרֵי בְלֹתִי. וְהַמַּלְאָךְ אָמַר אֱמֶת; וּמ"ם **אֻמְנָם.** נוֹסָף כְּמֵ"ם שִׁלְשֹׁם. וּמִפְּרָשִׁים אֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי אֵלּוּ ג' אֲנָשִׁים נְבִיאִים הָיוּ. וְאִם טָעַן טוֹעֵן וְהַלֹּא אַבְרָהָם נָבִיא הָיָה, וְאֵיךְ בָּא נָבִיא אֶל נָבִיא, רַק אִם הָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בִּנְבוּאָה כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּתְשׁוּבָתָם שֶׁלֹּא בָּאוּ לְאַבְרָהָם רַק לְשָׂרָה. וְכֵן אָמְרוּ אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ, וְהַשְּׁנַיִם הָלְכוּ אֶל סְדוֹם. וְאַל תִּתְמַהּ עַל מִלַּת כִּי מִשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ, כִּי כֵן כָּתוּב וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל הַמּוֹפְתִים. וְהַשֵּׁם עֲשָׂאוּם. וּסְמָכָם אֲלֵיהֶם בַּעֲבוּר שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל יָדָם. וְהִנֵּה יִהְיֶה פֵּרוּשׁ וַיֹּאכְלוּ כְּמַשְׁמָעוֹ. וּפֵרוּשׁ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן, אֵינֶנּוּ קֹדֶשׁ רַק הוּא כְּמוֹ רַבּוֹתַי. עַל כֵּן פָּתוּחַ הַנּוּ"ן, וְלֹא נִקְמַץ כְּמִשְׁפָּטוֹ. וּבַסְּפָרִים שֶׁהוּא קָמוּץ יִהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ נְבִיא הַשֵּׁם. וְטַעַם בְּעֵינֶיךָ. שֶׁדִּבֵּר מִתְּחִלָּה עִם הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם וְאַחַר כֵּן עִם כֻּלָּם. וּמְצָאנוּ שֶׁנִּקְרָא הַנָּבִיא מַלְאָךְ בְּחַגַּי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי אַבְרָהָם בִּקֵּשׁ רְשׁוּת מֵהַשְּׁכִינָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מְקֻדָּם וּמְאֻחָר. וְכֵן הוּא: וַיִּשָּׂא, וּכְבָר נָשָׂא עֵינָיו וְעָשָׂה כָּךְ וְכָךְ, וְאַחַר כָּךְ נִרְאָה אֵלָיו הַשֵּׁם וְאָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם. גַּם זַעֲקַת סְדוֹם: וְאֵלּוּ הַהוֹלְכִים הִגִּיעוּ אֶל סְדוֹם וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי ה'. וְעַל כָּל פָּנִים וַה' אָמַר, עִם אַבְרָהָם יְדַבֵּר אוֹ עִם

(יד) הֲיִפָּלֵא מֵיהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן׃

יד הֲיִתְכַּסֵּי מִן קֳדָם יְיָ פִּתְגָּמָא לִזְמַן אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין וּלְשָׂרָה בַּר׃

רש"י◄ הֲיִפָּלֵא • כְּתַרְגּוּמוֹ: "הֲיִתְכַּסֵּי", וְכִי שׁוּם דָּבָר מֵפֶלֶא וּמֵפְרָד וּמְכֻסֶּה מִמֶּנִּי מִלַּעֲשׂוֹת כִּרְצוֹנִי?. לַמּוֹעֵד • לְאוֹתוֹ מוֹעֵד הַמְּיֻעָד שֶׁקָּבַעְתִּי לְךָ אֶתְמוֹל, לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת.

◆ יום שני י"ג מרחשון ◆

(טו) וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה ׀ לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יָרֵאָה וַיֹּאמֶר ׀ לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃

טו וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמֵימָר לָא חַיֵּכִית אֲרֵי דְּחֵלַת וַאֲמַר לָא בְּרַם חַיָּכְתְּ׃

רש"י◄ כִּי יָרֵאָה וְגוֹ' כִּי צָחָקְתְּ • הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן 'דֶּהָא', הוּא שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לַדָּבָר: וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה, לְפִי שֶׁיָּרְאָה. וְהַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא': וַיֹּאמֶר לֹא כִּדְבָרֵיךְ הוּא, אֶלָּא צָחַקְתְּ, שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת: אִי, דִּלְמָא, אֶלָּא, דְּהָא.

(טז) וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃

טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וְאִסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזֵל עִמְּהוֹן לְאַלְוָוּאֵיהוֹן׃

רש"י◄ וַיַּשְׁקִפוּ • כָּל "הַשְׁקָפָה" שֶׁבַּמִּקְרָא לְרָעָה, חוּץ מֵ"הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ" (דברים כו), שֶׁגָּדוֹל כֹּחַ מַתְּנוֹת עֲנִיִּים, שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת הָרֹגֶז לְרַחֲמִים. לְשַׁלְּחָם • לְלַוּוֹתָם, כְּסָבוּר: אוֹרְחִים הֵם.

(יז) וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה׃

יז וַיְיָ אֲמַר הַמְכַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דִּי אֲנָא עָבֵד׃

רש"י◄ הַמְכַסֶּה אֲנִי • בִּתְמִיהָה. אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה • בִּסְדוֹם. לֹא יָפָה לִי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. אֲנִי נָתַתִּי לוֹ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, וַחֲמִשָּׁה כְּרָכִין הַלָּלוּ שֶׁלּוֹ הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל י) "גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן וְגוֹ' בְּאָבָה סְדוֹמָה וַעֲמוֹרָה וְגוֹ'". קָרָאתִי אוֹתוֹ אַבְרָהָם, אַב הֲמוֹן גּוֹיִם, וְאַשְׁמִיד אֶת הַבָּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לָאָב, שֶׁהוּא אוֹהֲבִי?.

(יח) וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃

יח וְאַבְרָהָם מֵהֲוָה יֶהֱוֵי לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵהּ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא׃

רש"י◄ וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה • מִדְרַשׁ אַגָּדָה: זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ, בֵּרְכוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: 'וְכִי מִמֶּנּוּ אֲנִי מַעְלִים, וַהֲרֵי הוּא חָבִיב לְפָנַי לִהְיוֹת לְגוֹי גָּדוֹל וּלְהִתְבָּרֵךְ בּוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 42)

מִדְרַשׁ אַגָּדָה, הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ בֵּרְכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה (רש"י יח, יח) וּלְעֵיל, רֵישׁ פָּרָשַׁת נֹחַ, כָּתַב "הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ סִפֵּר בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה", וְלֹא צִיֵּן שֶׁזֶּהוּ מִדְרַשׁ אַגָּדָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט שֶׁל "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה" הוּא, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַזְכִּירִים צַדִּיק יֵשׁ **לְשַׁבְּחוֹ**; וְלָכֵן נָקַט שָׁם "**שֶׁנֶּאֱמַר** זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה". וְאֵלּוּ כָּאן כָּתַב שֶׁכַּאֲשֶׁר מַזְכִּירִים צַדִּיק יֵשׁ **לְבָרְכוֹ**, וּמְקוֹר פֵּרוּשׁ זֶה הוּא בְּמִדְרַשׁ אַגָּדָה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמַּלְאָכִים שֶׁאֹמְרוּ לוֹ. רַק וַיֹּאמֶר ה' זְעֲקַת סְדוֹם, עִם אַבְרָהָם דִּבֵּר. וְאַבְרָהָם נִגַּשׁ וְאָמַר הַאַף תִּסְפֶּה. וְנִכְנַס פָּסוּק וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים, לְהוֹדִיעַ כִּי בְּעֵת שֶׁבָּאוּ אֶל סְדוֹם, אָז אָמַר ה' לְאַבְרָהָם זְעֲקַת סְדוֹם. וְכֵן אֱמוֹר לַנָּעַר וַיַּעֲבֹר לְפָנֵינוּ וַיַּעֲבֹר וְאַתָּה עֲמֹד כַּיּוֹם. וְאֵין לָנוּ צֹרֶךְ לְתִקּוּן סוֹפְרִים. וְהָעֵד שֶׁאָמַר בָּאַחֲרוֹנָה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ה'. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי תִּמְצָאֻנוּ רָמוּז בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת: תורה יד) וּמִלַּת **הֲיִפָּלֵא**. הַיַּעֲלֵם, וְכֵן עָשָׂה פֶּלֶא. וְיֵשׁ אוֹמֵר אֵינֶנּוּ דְּבַר פֶּלֶא בְּעֵינֵי הַשֵּׁם לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְאֵלּוּ הָיָה כֵּן לֹא הָיָה מֵ"ם דָּבֵק עִם הַשֵּׁם: תורה טו

(יט) כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו:

יט אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי (גי׳ רמב״ן יְדַעְתִּנֵּהּ) בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְרוּן אָרְחָן דְּתַקְּנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד צְדַקְתָּא וְדִינָא בְּדִיל אַיְתִי יְיָ עַל אַבְרָהָם יָת דְּמַלֵּל עֲלוֹהִי:

רש״י◄ **כִּי יְדַעְתִּיו•** לְשׁוֹן חִבָּה, כְּמוֹ: (רות ב) "מוֹדַע לְאִישָׁהּ", (שם ג) "הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ", (שמות לג) "וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם". וְאָמְנָם, עִקַּר לְשׁוֹן כֻּלָּם אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהַמְּחַבֵּב אֶת הָאָדָם מְקָרְבוֹ אֶצְלוֹ, וְיוֹדְעוֹ וּמַכִּירוֹ. וְלָמָּה "יְדַעְתִּיו"? "לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה", לְפִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת בָּנָיו עָלַי לִשְׁמֹר דְּרָכַי. וְאִם תְּפָרְשֵׁהוּ כְּתַרְגּוּמוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי בוֹ שֶׁיְּצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְגוֹ', אֵין 'לְמַעַן' נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן. **יְצַוֶּה•** לְשׁוֹן הוֹוֶה, כְּמוֹ: (איוב א) "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב", "עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ". **לְמַעַן הָבִיא•** כָּךְ הוּא מְצַוֶּה לְבָנָיו: 'שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה', כְּדֵי שֶׁיָּבִיא ה' עַל אַבְרָהָם וְגוֹ'. 'עַל בֵּית אַבְרָהָם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "עַל־אַבְרָהָם", לָמַדְנוּ, כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן צַדִּיק - כְּאִלּוּ אֵינוֹ מֵת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון ה'תשל"ז)

וְהִנֵּה שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ דְּוִשְׁמְרוּ דֶּרֶךְ הַוְיָ' (הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה) לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (עֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) יֶשְׁנָם בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת. דְּנוֹסָף עַל זֶה שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה הֵם נִצְחִיִּים, וּבִפְרָט הָעִנְיָנִים דְּמַעֲשֶׂה אָבוֹת סִימָן וּנְתִינַת כֹּחַ לַבָּנִים, הֲרֵי בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן זֶה אוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ "אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו", עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְצִוּוּי זֶה (שֶׁאַבְרָהָם מְצַוֶּה אֶת בָּנָיו גוֹ') הוּא נְתִינַת כֹּחַ מְיֻחָד (נוֹסָף עַל הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' שֶׁמִּצַּד מַעֲשֵׂה אָבוֹת) לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עַל שְׁתֵּי עֲבוֹדוֹת הַנַּ"ל.

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:

כ וַאֲמַר יְיָ קְבֵלַת דִּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת וְחוֹבָתְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת לַחְדָא:

רש״י◄ **וַיֹּאמֶר ה'•** אֶל אַבְרָהָם, שֶׁעָשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר, שֶׁלֹּא יְכַסֶּה מִמֶּנּוּ. **כִּי־רָבָּה•** כָּל 'רָבָּה' שֶׁבַּמִּקְרָא, הַטַּעַם לְמַטָּה בַּבֵּי"ת, לְפִי שֶׁהֵן מְתֻרְגָּמִין: גְּדוֹלָה, אוֹ גְּדֻלָּה וְהוֹלֶכֶת. אֲבָל זֶה טַעְמוֹ לְמַעְלָה בְּרֵי"ש, לְפִי שֶׁמְּתֻרְגָּם: גָּדְלָה כְּבָר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי: (לעיל טו) "וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה", (רות ב) "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ".

(כא) אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ וְכָלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה:

כא אִתְגְּלִי כְּעַן וְאֶדּוּן הֲכִי קְבִלְתְּהוֹן דְּעַלַת לְקָדָמַי עֲבָדוּ אֶעְבֹּד עִמְּהוֹן גְּמִירָא (אִם לָא תְּיִבִין) וְאִם תְּיִבִין לָא אֶתְפְּרָע:

רש״י◄ **אֵרְדָה־נָּא•** לְמַד לַדַּיָּנִים שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֶלָּא בִּרְאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת הַפְּלֻגָּה. דָּבָר אַחֵר: "אֵרְדָה־נָּא" לְסוֹף מַעֲשֵׂיהֶם. **הַכְּצַעֲקָתָהּ•** שֶׁל מְדִינָה. **הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ•** וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, כָּלָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָּהֶם. וְאִם לֹא יַעַמְדוּ בְּמִרְדָּם, אֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה לְהִפָּרַע מֵהֶן בְּיִסּוּרִין, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מָצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר: (שמות לג) "וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ". וּלְפִיכָךְ יֵשׁ הֶפְסֵק נִקְדַּת פָּסֵק, בֵּין "עָשׂוּ" לְ"כָלָה", כְּדֵי לְהַפְרִיד תֵּבָה מֵחֲבֶרְתָּהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ "הַכְּצַעֲקָתָהּ", צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהֲרָגוּהָ מִיתָה מְשֻׁנָּה עַל שֶׁנָּתְנָה מָזוֹן לְעָנִי, כִּמְפֹרָשׁ בְּ'חֵלֶק'.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) וְנִבְרְכוּ בוֹ. מִבִּנְיַן נִפְעַל. וְטַעְמוֹ שֶׁיִּהְיוּ מְבֹרָכִים בִּשְׁבִילוֹ. וּמִלַּת וְהִתְבָּרְכוּ אֵינֶנָּהּ כֵּן רַק הֵם מִתְבָּרְכִים בּוֹ: תורה יט

כ) וּפֵרוּשׁ **זַעֲקַת סְדוֹם.** שֶׁדִּבְּרוּ דְּבָרִים כְּנֶגֶד הַשֵּׁם אוֹ זַעֲקַת הֲחָמָס: **וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה.** וְלֹא תְּכִילֻנָּה הָאָרֶץ: תורה כא

כא) וְיֵשׁ אוֹמְרִים. **הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי.** אִם כֵּן עָשׂוּ. אֶעֱשֶׂה בָּהֶם **כָּלָה:** **וְאִם לֹא אֵדָעָה.** אֲרַחֵם אוֹתָם.וְכֵן יְפָרְשׁוּ וַיֵּדַע אֱלֹהִים. וְעַל דַּעְתִּי פֵּרוּשׁוֹ, אֶרְאֶה אִם עָשׂוּ כְּלָם כְּרָעָה הַזֹּאת. כִּי הָאֱמֶת שֶׁהַכֹּל יָדַע כָּל חֵלֶק. עַל דֶּרֶךְ כֹּל. וְלֹא עַל דֶּרֶךְ חֵלֶק. וְהָעֵד כִּי זֶה הַפֵּרוּשׁ הוּא הָאֱמֶת וְאִם הוּא סוֹד גָּדוֹל שֶׁאָמַר אַבְרָהָם הַאַף תִּסְפֶּה. וְנִפְתַּח הֵ"א הַאַף. וְאִם הוּא לְתֵמָא בְּעִבּוּר הָאָל"ף שֶׁהוּא מֵהַגְּרוֹן שֶׁמִּשְׁפַּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לְהַרְחִיב אֲשֶׁר לְפָנָיו: תורה כב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה:

כב וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וַאֲזָלוּ לְסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ וַיִּפְנוּ מִשָּׁם • מִמָּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לוָם שָׁם. וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי ה' • וַהֲלֹא לֹא הָלַךְ לַעֲמֹד לְפָנָיו, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּא אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ: "זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה", וְהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: 'וה' עוֹדֶנּוּ עֹמֵד עַל אַבְרָהָם', אֶלָּא תִּקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה (ב"ר) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן).

(כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע:

כג וּקְרֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבַרְגַּז תְּשֵׁיצֵי זַכָּאָה עִם חַיָּבָא:

רש"י ◄ וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם • מָצִינוּ הַגָּשָׁה לְמִלְחָמָה: (ש"ב י) "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְגוֹ'", הַגָּשָׁה לְפִיּוּס: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", וְהַגָּשָׁה לִתְפִלָּה: (מ"א יח) "וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא", וּלְכָל אֵלּוּ נִכְנַס (ס"א: נִגַּשׁ) אַבְרָהָם: לְדַבֵּר קָשׁוֹת, וּלְפִיּוּס וְלִתְפִלָּה. הַאַף תִּסְפֶּה • הֲגַם תִּסְפֶּה, וּלְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן רֹגֶז, כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: הָאַף יַשִּׁיאֲךָ שֶׁתִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 55 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַצָּלַת נְפָשׁוֹת אַף שֶׁזֶּה נֶגֶד טִבְעוֹ

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה נִכְנַס אַבְרָהָם לְדַבֵּר קָשׁוֹת (יח, כג. ובפירוש רש"י)

יָדוּעַ שֶׁמִּדָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיְתָה – "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" (ישעיה מא, ח), וּבְטִבְעוֹ הָיָה בַּעַל חֶסֶד, וְאִם כֵּן תָּמוּהַּ, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיְּדַבֵּר אַבְרָהָם קָשׁוֹת, וּבִפְרָט לַהַקָּבָּ"ה? אֶלָּא שֶׁמִּזֶּה רוֹאִים עַד כַּמָּה צָרִיךְ הָאָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַצָּלַת נְפָשׁוֹת, דִּכְשֶׁבָּא עִנְיָן שֶׁל הַצָּלַת נְפָשׁוֹת – הֵן הַצָּלַת אָדָם כִּפְשׁוּטָהּ וְהֵן הַצָּלַת אָדָם בְּרוּחָנִיּוּת – לִידֵי הָאָדָם, אֵין לוֹ "לַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת", וְלַעֲשׂוֹת רַק מַה שֶּׁהוּא לְפִי כְּבוֹדוֹ לְהַצִּיל, אֶלָּא עָלָיו לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר וּלְנַסּוֹת כָּל הָאֶפְשָׁרוּיוֹת. וַאֲפִילּוּ אִם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁהוּא נֶגֶד טִבְעוֹ, עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֶדֶת שַׁחַת.

(כד) אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:

כד מָאִים אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא הֲבַרְגַּז תְּשֵׁיצֵי וְלָא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּי בְגַוֵּהּ:

רש"י ◄ אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם • עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לְכָל כְּרַךְ וּכְרַךְ, כִּי חֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת יֵשׁ.

(כה) חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:

כה קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא הָדֵין לְקַטָּלָא זַכָּאָה עִם חַיָּבָא וִיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ דְּדִין (נ"י הֲדַיָּן) כָּל אַרְעָא לָא (נ"י בְּרַם) יַעְבֵּד דִּינָא:

רש"י ◄ חָלִלָה לְךָ • וְאִם תֹּאמַר לֹא יַצִּילוּ הַצַּדִּיקִים אֶת הָרְשָׁעִים, לָמָּה תָּמִית הַצַּדִּיקִים? חָלִלָה לְךָ • חֵלִין הוּא לְךָ, יֹאמְרוּ, כָּךְ הוּא אֻמָּנוּתוֹ: שׁוֹטֵף הַכֹּל, צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים. כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפַّלָּגָה. כַּדָּבָר הַזֶּה • לֹא הוּא וְלֹא כַּיּוֹצֵא בּוֹ. חָלִלָה לָךְ • לְעוֹלָם הַבָּא. הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ • נָקוּד בַּחֲטַ"ף פַּתָּ"ח הֵ"א שֶׁל "הַשֹּׁפֵט", לְשׁוֹן תְּמִיהָה, וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט, לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפַּט אֱמֶת?.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) תִּסְפֶּה. פֹּעַל יוֹצֵא, וְטַעְמוֹ תְּכַלֶּה. וְכֵן אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת. וְאִם הֵם שְׁנֵי בִּנְיָנִים: תורה כד

כד) וְלֹא תִשָּׂא לַמָּקוֹם. כְּטַעַם תִּסְלַח, כְּמוֹ נוֹשֵׂא עָוֹן. וְלַמָּקוֹם הוּא סְדוֹם. כִּי בַּעֲבוּרוֹ נִגַּשׁ אַבְרָהָם לְהַצִּיל אֶת לוֹט: תורה כה

כה) חָלִילָה. דָּבָר שֶׁלֹּא יִתָּכֵן. וְיֵשׁ אוֹמֵר שֶׁהַמִּלָּה כְּטַעַם חָלוּל שֶׁאֵין בּוֹ כְּלוּם: **וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע.** בַּאֲשֶׁר יִתְחַבְּרוּ שְׁנֵי כְּפֵי"ן הִיא דֶּרֶךְ קְצָרָה. וְהַטַּעַם וְהָיָה הַצַּדִּיק כָּרָשָׁע וְהָרָשָׁע כַּצַّדִּיק. וְכֵן כִּי כָּמוֹךְ כְּפִרְעֹה. כְּעֵמֶי כְעַמֶּךָ. כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה. וְאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט, מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ: תורה כו

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃

כו וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן׃

רש"י◄ אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם וְגוֹ' לְכָל־הַמָּקוֹם • לְכָל הַכִּרְכִּים, לְפִי שֶׁסְּדוֹם הָיְתָה מֻטְרוֹפּוֹלִין וַחֲשׁוּבָה מִכֻּלָּם, תָּלָה בָּהּ הַכָּתוּב.

(כז) וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃

כז וַאֲתִיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְּעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא עָפָר וּקְטָם׃

רש"י◄ וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר • וּכְבָר הָיִיתִי רָאוּי לִהְיוֹת עָפָר עַל־יְדֵי הַמְּלָכִים וְאֵפֶר עַל־יְדֵי נִמְרֹד, לוּלֵי רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כה, עמוד 79 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וּתוּר לְמַעַן הַזּוּלֶת

וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: (יח, כז)

בִּשְׁכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹת, אֵפֶר פָּרָה וַעֲפַר סוֹטָה (סוטה יז, א)

יָדוּעַ שֶׁהַקָּבָּ"ה מְשַׁלֵּם שָׂכָר "מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה" (ראה סוטה ח, ב ואילך), וְאִם־כֵּן יֵשׁ לְעַיֵּן בַּמֶּה "אֵפֶר פָּרָה וַעֲפַר סוֹטָה" הֵם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה לַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

מָצִינוּ שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיְתָה בְּאֹפֶן דְּ"מַשִּׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים" (ראה ראש השנה יז, ריש עמוד ב) בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְעַד שֶׁוִּתֵּר עַל כָּל עִנְיָנָיו וַאֲפִילוּ עַל "קַבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה" בִּשְׁבִיל מִצְוַת "הַכְנָסַת אוֹרְחִים" (ראה שבת קכז, סוף עמוד א), וְאַף שֶׁהָיוּ אוֹרְחִים "עַרְבִיִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם" (רש"י פרשתנו יח, ד).

וּבִשְׂכַר זֶה זָכָה לִשְׁתֵּי מִצְוֹת:

"אֵפֶר פָּרָה" – אַף שֶׁ"כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף" נִטְמָאִים, מִכָּל־מָקוֹם לֹא הִתְחַשְּׁבוּ הַכֹּהֲנִים בָּזֶה, וּכְשֶׁהָיָה מִישֶׁהוּ שֶׁהָיָה טָמֵא לְמֵת, וּתְרוּ הַכֹּהֲנִים וְנִטְמְאוּ כְּדֵי לְטַהֵר אֶת חֲבֵרָם מִטֻּמְאָתוֹ.

"עֲפַר סוֹטָה" – אַף שֶׁמְּחִיקַת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, אֵין לְךָ חִלּוּל ה' גָּדוֹל מִזֶּה, הִנֵּה "לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אָמְרָה תּוֹרָה: שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם" (שבת קטז, א), דְּאַף שֶׁמְּדַבֵּר עַל אִשָּׁה שֶׁלֹּא הִתְנַהֲגָה בִּצְנִיעוּת, מִכָּל־מָקוֹם אָמְרָה תּוֹרָה לִמְחֹק שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה "לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ".

(כח) אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃

כח מָאִים יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין חַמְשָׁא הַתְחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא וַאֲמַר לָא אָחַבֵּל אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא׃

רש"י◄ הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה • וַהֲלֹא הֵן תִּשְׁעָה לְכָל כְּרַךְ, וְאַתָּה צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, תִּצְטָרֵף עִמָּהֶם.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וְטַעַם **בְּתוֹךְ הָעִיר**. שֶׁהֵם יְרֵאִים אֶת הַשֵּׁם בְּפַרְהֶסְיָא. וְכֵן שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם: תורה כז

כז) וְאֵין מִלַּת **הוֹאַלְתִּי** כְּמוֹ הַחִלּוֹתִי, רַק פֵּרוּשׁוֹ רָצִיתִי. וְכֵן הוֹאִיל מֹשֶׁה. וְכ"ף מִלַּת אָנֹכִי, נוֹסָף. אוֹ הֵם שְׁתֵּי מִלּוֹת וְהַטַּעַם אֶחָד: וְטַעַם **וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר**. כִּי עָפָר הָיִיתִי וָאֵפֶר אָשׁוּב. וְהָעִקָּר עַל יְסוֹד הַגּוּף. וְהֵם הָעֲצָמוֹת: תורה כח

כח) אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשָּׁה. וְהַטַּעַם אוּלַי תֶּחְסַר עֲשִׂירִית מֵהַמִּסְפָּר: וְטַעַם **הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה.** בַּעֲבוּר הַחֲמִשָּׁה שֶׁיַּחְסְרוּ אֶת הַכֹּל. וְאַחַר כֵּן אָמַר אוּלַי יַחְסְרוּן הַתְּשִׁיעִית מֵהַמִּסְפָּר אֲשֶׁר אָמַרְתִּי. אִם יִמָּצְאוּן שָׁם לֹא אַשְׁחִיתֵם. וְטַעַם לֹא אֲעֲשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים, לֹא אֲעֲשֶׂה הַשְּׁחָתָה. וְשֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ חִבֵּר שְׁנֵי הַחֶסְרוֹנִים אַחַר כֵּן. אִם יֶחְסַר הָרְבִיעִית, גַּם הַשְּׁלִישִׁית, גַּם הַחֲצִי. וְיֵשׁ אוֹמֵר לָמָּה לֹא הִפְחִית מֵעֲשָׂרָה, בַּעֲבוּר הֱיוֹת שְׁנַיִם בְּכָל עִיר, כִּי חָמֵשׁ עָרִים הָיוּ. וְזֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר בְּסְדוֹם לְבַדָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁחֲכָמֵינוּ זַ"ל הֶעֱתִיקוּ שֶׁאֵין תְּפִלָּה בְּצִבּוּר פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, גַּם זֶה הַפָּסוּק יַחֲזִיק יְדֵי אֻמּוּנָתֵנוּ: תורה כט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כט) וַיֹּסֶף עֹוד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:

כט וְאוֹסִיף עוֹד לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמֵרָא בְּדִיל אַרְבְּעִין:

רש"י◄ אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים • וְיִמָּלְטוּ אַרְבָּעָה הַכְּרַכִּים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים יַצִּילוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם, אוֹ עֶשְׂרִים יַצִּילוּ שְׁנַיִם מֵהֶם, אוֹ עֲשָׂרָה יַצִּילוּ אֶחָד מֵהֶם.

(ל) וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:

ל וַאֲמַר לָא כְעַן יִתְקַף קֳדָם (נ"י רוּגְזָא) דַיְיָ וֶאֱמַלֵּל מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמֵרָא אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין:

(לא) וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים:

לא וַאֲמַר הָא כְעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עֶשְׂרִין וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עֶשְׂרִין:

רש"י◄ הוֹאַלְתִּי • רָצִיתִי, כְּמוֹ: "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה".

(לב) וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:

לב וַאֲמַר לָא כְעַן יִתְקַף קֳדָם יְיָ וֶאֱמַלֵּל בְּרַם זִמְנָא הָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עַשְׂרָא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עַשְׂרָא:

רש"י◄ אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה • עַל פָּחוֹת לֹא בִּקֵּשׁ, אָמַר: דּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ שְׁמֹנָה, נֹחַ וּבָנָיו וּנְשֵׁיהֶם, וְלֹא הִצִּילוּ עַל דּוֹרָם, וְעַל תִּשְׁעָה עַל־יְדֵי צֵרוּף כְּבָר בִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא.

(לג) וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ:

לג וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ כַּד שֵׁצִי לְמַלָּלָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב לְאַתְרֵהּ:

רש"י◄ וַיֵּלֶךְ ה' וְגוֹ' • כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק הַסַּנֵּגוֹר, הָלַךְ לוֹ הַדַּיָּן. וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ • נִסְתַּלֵּק הַדַּיָּן, נִסְתַּלֵּק הַסַּנֵּגוֹר וְהַקַּטֵּגוֹר מִקַּטְרֵג, וּלְפִיכָךְ "וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה" לְהַשְׁחִית: אֶחָד לְהַשְׁחִית אֶת סְדוֹם, וְאֶחָד לְהַצִּיל אֶת לוֹט וְהוּא אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם. וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּא לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה, כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, נִסְתַּלֵּק לוֹ.

◆ יום שלישי י"ד מרחשון ◆

יט (א) וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה:

א וְעַלוּ תְּרֵין מַלְאָכַיָּא לִסְדוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵב בְּתַרְעָא (נ"י בִּתְרַע) דִּסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ. אֶל חֶבְרוֹן. וְזֹאת הַמַּרְאָה הָיְתָה בַּמָּקוֹם שֶׁהָלַךְ אַבְרָהָם לִשְׁלֹחַ הַמַּלְאָכִים, וּמִשָּׁם יַשְׁקִיף עַל פְּנֵי סְדוֹם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּתוּב וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף עַל פְּנֵי סְדוֹם. אַחַר צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ הָיָה. כִּי לֹא נֶהֱפְכָה סְדוֹם בַּלַּיְלָה. כִּי כֵּן הֵעִיד הַכָּתוּב: תורה א

א) וּפֵרוּשׁ **בָּעֶרֶב.** בְּפֶסַח מִצְרַיִם: **אַפַּיִם.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **הַמַּלְאָכִים •** וּלְהַלָּן קְרָאָם "אֲנָשִׁים", כְּשֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם קְרָאָם "אֲנָשִׁים". דָּבָר אַחֵר: אֵצֶל אַבְרָהָם שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל, וְהָיוּ הַמַּלְאָכִים תְּדִירִין אֶצְלוֹ כַּאֲנָשִׁים קְרָאָם "אֲנָשִׁים", וְאֵצֶל לוֹט קְרָאָם: "מַלְאָכִים". **בָּעֶרֶב •** וְכִי כָּל־כָּךְ שֶׁהוּ הַמַּלְאָכִים מֵחֲבְרוֹן לְסְדוֹם? אֶלָּא מַלְאֲכֵי רַחֲמִים הָיוּ וּמַמְתִּינִים שֶׁמָּא יוּכַל אַבְרָהָם לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סַנֵּגוֹרְיָא. **וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם •** "יָשַׁב" כְּתִיב, אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּחוּ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם (בראשית רבה). **וַיַּרְא־לוֹט וְגוֹ' •** מִבֵּית אַבְרָהָם לָמַד לְחַזֵּר עַל הָאוֹרְחִים.

(ב) **וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין:**

ב וַאֲמַר בְּבָעוּ כְּעַן רִבּוֹנַי זוּרוּ כְּעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וּתְקַדְּמוּן וּתְהָכוּן לְאָרְחֲכוֹן וַאֲמָרוּ לָא אֱלָהֵן בִּרְחוֹבָא נְבִית:

רש"י◄ **הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי •** הִנֵּה נָא אַתֶּם אֲדוֹנִים לִי, אַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי. דָּבָר אַחֵר: הִנֵּה נָא צְרִיכִים אַתֶּם לָתֵת לֵב עַל הָרְשָׁעִים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בָּכֶם, וְזוֹ הִיא עֵצָה נְכוֹנָה (בראשית רבה). **סוּרוּ נָא •** עַקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי דֶּרֶךְ עֲקַלְּתוֹן, שֶׁלֹּא יַכִּירוּ שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין שָׁם, לְכָךְ נֶאֱמַר "סוּרוּ" (בראשית רבה). **וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם •** וְכִי דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לָלוּן תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ לִרְחֹץ? וְעוֹד, שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם אָמַר לָהֶם תְּחִלָּה "וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם"? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לוֹט: אִם כְּשֶׁיָּבֹאוּ אֲנָשֵׁי סְדוֹם וְיִרְאוּ שֶׁכְּבָר רָחֲצוּ רַגְלֵיהֶם, יַעֲלִילוּ עָלַי וְיֹאמְרוּ: 'כְּבָר עָבְרוּ שְׁנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה, שֶׁבָּאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ', לְפִיכָךְ אָמַר: מוּטָב שֶׁיִּתְעַכְּבוּ כָּאן בַּאֲבַק רַגְלֵיהֶם, שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִין כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ עַכְשָׁו. לְפִיכָךְ אָמַר: "לִינוּ" תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ "רַחֲצוּ". **וַיֹּאמְרוּ לֹא •** וּלְאַבְרָהָם אָמְרוּ: "כֵּן תַּעֲשֶׂה", מִכָּאן שֶׁמִּסָּרְבִין לַקָּטָן וְאֵין מִסָּרְבִין לַגָּדוֹל (בראשית רבה). **כִּי בָרְחוֹב נָלִין •** חֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא', שֶׁאָמְרוּ: 'לֹא נָסוּר אֶל בֵּיתְךָ, אֶלָּא בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר נָלִין'.

(ג) **וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ:**

ג וְאַתְקֵף בְּהוֹן לַחְדָא וְזָרוּ לְוָתֵהּ וְעָלוּ לְבֵיתֵהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן וַאֲכָלוּ:

רש"י◄ **וַיָּסֻרוּ אֵלָיו •** עִקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ. **וּמַצּוֹת אָפָה •** פֶּסַח הָיָה.

(ד) **טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה:**

ד עַד לָא שְׁכִיבוּ וַאֲנָשֵׁי קַרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מִסּוֹפֵהּ:

רש"י◄ **טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם •** כָּךְ נִדְרַשׁ בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה': "טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ, וְאַנְשֵׁי הָעִיר" הָיוּ בְּפִיהֶם שֶׁל מַלְאָכִים, שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים לְלוֹט: מַה טִּיבָם וּמַעֲשֵׂיהֶם? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: רַבָּם רְשָׁעִים. עוֹדָם מְדַבְּרִים בָּהֶם, "וְאַנְשֵׁי סְדֹם וְגוֹ'". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "וְאַנְשֵׁי הָעִיר", אַנְשֵׁי רֶשַׁע, נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת. וְעַל שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים, נִקְרָאִים: "אַנְשֵׁי סְדֹם", כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים". **כָּל־הָעָם מִקָּצֶה •** מִקְצֵה הָעִיר עַד הַקֵּצֶה, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם מוֹחֶה בְּיָדָם, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם.

(ה) **וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם:**

ה וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן גֻּבְרַיָּא דִּי אֲתוֹ לְוָתָךְ לֵילְיָא אַפֵּקְנוּן לְוָתָנָא וְנִדַּע יָתְהוֹן:

רש"י◄ **וְנֵדְעָה אֹתָם •** בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ" (בראשית רבה).

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עַד שֵׁם אַפָּיו בָּאָרֶץ, וְהֵם הַנִּחִירַיִם שֶׁהֵם גְּבוֹהִים עַל הַפָּנִים: תורה ב

ב) הִנֵּה נָא אֲדֹנַי. רַבּוֹתַי. לְשׁוֹן חֹל. וְכַאֲשֶׁר תִּמְצָא מִלַּת סוּר וְאַחֲרֶיהָ מֵ"ם הִיא כְּמַשְׁמָעָהּ. וְאִם אַחֲרֶיהָ אָל"ף הַפְּתוּחַ בְּפַתָּח קָטָן, טַעֲמָהּ שֶׁיָּסוּר מִמְּקוֹמוֹ וְיֵלֵךְ אֶל הַקּוֹרֵא. אוֹ אֶל הַמָּקוֹם הַנִּקְרָא, כְּמוֹ סוּרָה אֵלַי: **וַיֹּאמְרוּ לֹא.** אִם לֹא תִּפְצַר. וְזֹאת הַמִּלָּה רִבּוּי דְּבָרִים כְּטַעַם פִּיּוּסִים. וְכֵן וְאָוֵן וּתְרָפִים הַצָּר: תורה ג

ד) נָסַבּוּ. מִבִּנְיַן נִפְעַל: **כָּל הָעָם מִקָּצֶה.** שֶׁלֹּא הָיוּ סְמוּכִים אֶל הַבַּיִת: תורה ה

ה) וְנֵדְעָה אֹתָם. כִּנּוּי לִשְׁכִיבָה: תורה ו

(ו) וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו:

ו וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וְדָשָׁא אֲחַד בַּתְרוֹהִי:

(ז) וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ:

ז וַאֲמַר בְּבָעוּ כְּעַן אַחַי לָא תַּבְאִישׁוּן:

(ח) הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי:

ח הָא כְּעַן לִי תַּרְתֵּין בְּנָן דִּי לָא יְדָעִנּוּן גְּבַר אַפֵּק כְּעַן יָתְהֶן לְוָתְכוֹן וְעִיבִידוּ לְהֵן כִּדְתַקֵּן בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגֻבְרַיָּא הָאִלֵּין לָא תַעְבְּדוּן מִדְּעַם אֲרֵי עַל כֵּן עַלּוּ בִּטְלַל שֵׁרוּתִי:

רש"י◄ הָאֵל• כְּמוֹ הָאֵלֶּה. כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ• כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לִכְבוֹדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ "בְּצֵל קוֹרָתִי", תַּרְגּוּם: "בִּטְלַל שֵׁרוּתִי". תַּרְגּוּם שֶׁל קוֹרָה: שֵׁרוּתָא.

(ט) וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת:

ט וַאֲמָרוּ קְרֵב לְהַלָּא וַאֲמָרוּ חַד אֲתָא לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דַיָּין דִּינָא כְּעַן נַבְאֵשׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וּתְקִיפוּ בְּגַבְרָא בְּלוֹט לַחֲדָא וּקְרִיבוּ לְמִתְּבַר דָּשָׁא:

רש"י◄ וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה• קְרַב לְהָלְאָה, כְּלוֹמַר: הִתְקָרֵב לַצְּדָדִין וְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כָּל "הָלְאָה" שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן רְחוּק, כְּמוֹ: (במדבר יז) "זְרֵה הָלְאָה", (שמואל א כ) "הִנֵּה הַחִצִּי מִמְּךָ וָהָלְאָה". "גֶּשׁ־הָלְאָה", הִמָּשֵׁךְ לְהַלָּן, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז טריט"י דנו"ש, וּדְבַר נְזִיפָה הוּא, לוֹמַר: 'אֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לְךָ', וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה סה) "קְרַב אֵלַיִךְ, אַל־תִּגַּשׁ־בִּי", וְכֵן: (ישעיה מט) "גְּשָׁה־לִּי וְאֵשֵׁבָה", הִמָּשֵׁךְ לַצְּדָדִין בַּעֲבוּרִי וְאֵשֵׁב אֶצְלְךָ. אַתָּה מֵלִיץ עַל הָאוֹרְחִין, אֵיךְ מְלָאֲךְ לִבְּךָ? עַל שֶׁאָמַר לָהֶם עַל הַבָּנוֹת, אָמְרוּ לוֹ: "גֶּשׁ־הָלְאָה", לְשׁוֹן נַחַת, וְעַל שֶׁהָיָה מֵלִיץ עַל הָאוֹרְחִים, אָמְרוּ: "הָאֶחָד בָּא־לָגוּר", אָדָם נָכְרִי יְחִידִי אַתָּה בֵּינֵינוּ, שֶׁבָּאתָ לָגוּר: "וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט", וְנַעֲשֵׂיתָ מוֹכִיחַ אוֹתָנוּ. הַדָּלֶת• דֶּלֶת הַסּוֹבֶבֶת לְנֹעַל וְלִפְתֹּחַ.

(י) וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ:

י וְאוֹשִׁיטוּ גֻּבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹן וְאַיְתִיאוּ יָת לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דָּשָׁא אֲחָדוּ:

(יא) וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח:

יא וְיָת גֻּבְרַיָּא דִּי בִתְרַע בֵּיתָא מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא מִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא וּלְאִיוּ לְאַשְׁכָּחָא תַרְעָא:

רש"י◄ פֶּתַח• הוּא הַחֵלֶל שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין. בַּסַּנְוֵרִים• מַכַּת עִוָּרוֹן. מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל• (בראשית רבה) הַקְּטַנִּים הִתְחִילוּ בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִנַּעַר וְעַד זָקֵן", לְפִיכָךְ הִתְחִילָה הַפֵּרְעָנוּת מֵהֶם.

(יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם:

יב וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא לְלוֹט עוֹד מָן לָךְ הָכָא חַתְנָא וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ וְכֹל דִּי לָךְ בְּקִרְתָּא אַפֵּיק מִן אַתְרָא:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **הַפֶּתְחָה.** אֶל הַפֶּתַח. תֵּי"ו דֶּלֶת סִימַן נְקֵבָה, וְנִמְצָא חָסֵר: תורה ז

ח) **יָדְעוּ אִישׁ.** לְשׁוֹן רַבִּים. וְרַבּוֹת בְּפֹעַל שֶׁעָבַר בְּלֹא תּוֹסֶפֶת יו"ד פְּתוּחַ שָׁוָה:

הָאֵל. כְּמוֹ הָאֵלֶּה. וַיֹּאמֶר הַגָּאוֹן כִּי בַּעֲבוּר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁלֹּא בָּא, אָמַר כֵּן. וְזֶה הַטַּעַם רָחוֹק כִּי גַּם שְׁתֵּי הַלְשׁוֹנוֹת תִּמְצָאֵם בְּלָשׁוֹן אֲרָמִית: תורה ט

יא) בַּסַּנְוֵרִים. מִלָּה רְבִיעִית, וַחֲבֵרְתָּהּ בְּמַעֲשֵׂה אֱלִישָׁע. וּפֵרוּשׁוֹ מַחְשָׁךְ הָעַיִן וְהַלֵּב: תורה יב

יב) עוֹד מִי לְךָ פֹּה. אִם יֵשׁ לְךָ חָתָן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ עֹד מִי־לְךָ פֹּה• פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי לְךָ עוֹד בָּעִיר הַזֹּאת, חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וּבְנוֹתֶיךָ שֶׁבַּבַּיִת?. חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ• אִם יֵשׁ לְךָ חָתָן, אוֹ בָּנִים וּבָנוֹת, הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם!. וּבָנֶיךָ• בְּנֵי בְּנוֹתֶיךָ

הַנְּשׂוּאוֹת. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "עוֹד", מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׂין נְבָלָה כָּזֹאת, מִי לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא עֲלֵיהֶם. שֶׁכָּל הַלַּיְלָה הָיָה מֵלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת, קְרֵי בֵּיהּ: 'מִי לְךָ פֶּה'.

(יג) כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:

יג אֲרֵי מְחַבְּלִין אֲנַחְנָא יָת אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי סְגִיאַת קְבִלְתְּהוֹן קֳדָם יְיָ וְשַׁלְחָנָא יְיָ לְחַבָּלוּתַהּ:

(יד) וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר׀ אֶל־חֲתָנָיו׀ לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

יד וּנְפַק לוֹט וּמַלִּיל עִם חַתְנוֹהִי נָסְבֵי בְּנָתֵהּ וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּל יְיָ יָת קַרְתָּא וַהֲוָה כִּמְחָיְךְ בְּעֵינֵי חַתְנוֹהִי:

רש"י◄ חֲתָנָיו• שְׁתֵּי בָּנוֹת נְשׂוּאוֹת הָיוּ לוֹ בָּעִיר. לֹקְחֵי בְנֹתָיו• שֶׁאוֹתָן שֶׁבַּבַּיִת אֲרוּסוֹת לָהֶם.

(טו) וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר:

טו וּכְמִסַּק צַפְרָא הֲוָא וּדְחִיקוּ מַלְאָכַיָּא בְּלוֹט לְמֵימַר קוּם דְּבַר יָת אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּין בְּנָתָךְ דְּאִשְׁתְּכַחַן מְהֵימְנָא עִמָּךְ דִּילְמָא תִּלְקֵי בְּחוֹבֵי קַרְתָּא:

רש"י◄ וַיָּאִיצוּ• כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וּדְחִיקוּ', מִהֲרוּהוּ. הַנִּמְצָאֹת• הַמְּזֻמָּנוֹת לְךָ בַּבַּיִת לְהַצִּילָם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה

יֵשׁ, וְזֶה יְשׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא. תִּסָּפֶה• תִּהְיֶה כָּלֶה. "עַד תֹּם כָּל הַדּוֹר", מְתֻרְגָּם: "עַד דְּסַף כָּל דָּרָא".

(טז) וַיִּתְמַהְמָהּ׀ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר:

טז וְאִתְעַכַּב וְאַתְקִיפוּ גֻּבְרַיָּא בִּידֵהּ וּבִידָא דְּאִתְּתֵהּ וּבְיַד תַּרְתֵּין בְּנָתֵהּ כְּרַחֲם (נ"י כַּד חָס) יְיָ עֲלוֹהִי וְאַפְּקוּהִי וְאַשְׁרוּהִי מִבָּרָא לְקַרְתָּא:

רש"י◄ וַיִּתְמַהְמָהּ• כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת מָמוֹנוֹ. וַיַּחֲזִיקוּ• (ב"ר) אֶחָד מֵהֶם הָיָה שָׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַהֲפֹךְ אֶת

סְדוֹם, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט", וְלֹא נֶאֱמַר: 'וַיֹּאמְרוּ'.

(יז) וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה:

יז וַהֲוָא כַּד אַפִּיקוּ יָתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשָׁךְ לָא תִסְתְּכִי לַאֲחוֹרָךְ וְלָא תְקוּם בְּכָל מֵישְׁרָא לְטוּרָא אִשְׁתְּזֵב דִּילְמָא תִּלְקֵי:

רש"י◄ הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ• דַּיֶּךָ לְהַצִּיל נְפָשׁוֹת, אַל תָּחוּס עַל הַמָּמוֹן. אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ• אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ

עִמָּהֶם, וּבִזְכוּת אַבְרָהָם אַתָּה נִצּוֹל, אֵינְךָ כְּדַאי לִרְאוֹת בְּפֶרְעָנוּתָם וְאַתָּה נִצּוֹל. בְּכָל־הַכִּכָּר• כִּכַּר הַיַּרְדֵּן.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּבָנֶיךָ. אוֹ חֲתָנִים שֶׁהֵם כְּבָנֶיךָ וְכִבְנוֹתֶיךָ. וְהִנֵּה פֹּה טְעָנָה עַל הָאוֹמֵר כִּי הָאֶחָד הָלַךְ לְהַצִּיל אֶת לוֹט. כִּי הִנֵּה שְׁנֵיהֶם דִּבְּרוּ אֵלָיו. וְעוֹד כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ. גַּם הָאֶחָד שֶׁדִּבֵּר לוֹט אַחַר כֵּן עִמּוֹ שֶׁאָמַר לוֹ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ, הוּא אָמַר כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר: תורה יג

יד) לֹקְחֵי בְנֹתָיו. ב' בָּנוֹת אֲחֵרוֹת הָיוּ לוֹ וּמֵתוּ בִּסְדוֹם. וְהָעֵד הַנִּמְצָאוֹת: תורה טו

טו) וּכְמוֹ. וְאָמַר ר' יוֹנָה הַסְּפָרְדִּי הַמְדַקְדֵּק כִּי לֹא יִתָּכֵן לֵאמֹר. וּכְמוֹ עָלָה הַשַּׁחַר. וְשָׁכַח וְרִבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ: **וַיָּאִיצוּ.** כְּמוֹ וַיַּצִּקוּ. כְּמוֹ אָצִים לֵאמֹר: תורה טז

טז) וְאֶתְמַהּ מֵהַפֵּרוּשׁ שֶׁחִבֵּר בֶּן אֶפְרַיִם שֶׁאָמַר כִּי **וַיִּתְמַהְמָהּ.** מִגִּזְרַת מַה. וְהִנֵּה שָׁכַח כִּי שְׁנֵי הַהִיי"ן מַפִּיקִין. רַק הוּא לְשׁוֹן עִבּוּר. וְשָׁרְשׁוֹ מְשֻׁלָּשׁ וְהַפֵּ"א כָּפוּל: **וַיַּחֲזִיקוּ.** יָבָאר שֶׁפָּחַד וְאֵין בּוֹ כֹּחַ לְבָרֹחַ: תורה יז

יז) וּמִלַּת **כְּהוֹצִיאָם.** שֵׁם הַפֹּעַל. וְאֵינוֹ כְּמוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְהַמֵּ"ם

הָהָרָה הִמָּלֵט • אֵצֶל אַבְרָהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יב) "וַיִּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה", **וְאַף עַכְשָׁו הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר:** (לעיל יג) "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה", **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּתוּב:** "וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וְגוֹ'", **אֹהָלִים הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ וְנִמְשְׁכוּ עַד חֶבְרוֹן. הִמָּלֵט • לְשׁוֹן הַשְׁמָטָה, וְכֵן כָּל 'אִמָּלְטָה' שֶׁבַּמִּקְרָא, אשמוצי"ר בְּלַעַ"ז, וְכֵן:** (ישעיה סו) "וְהִמְלִיטָה זָכָר", **שֶׁנִּשְׁמַט הָעֵבֶר מִן הָרֶחֶם.** (תהלים קכד) "כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה", (ישעיה מו) "וְלֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא", **לְהַשְׁמִיט מַשַּׂא הָרְעִי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 190)

אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם (רש"י יט, יז) וְקָשֶׁה, דַּהֲרֵי כְּתִיב "פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן **הָעִיר**". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלּוֹט הִרְשִׁיעַ עִם אַנְשֵׁי סְדוֹם בְּכָךְ שֶׁלֹּא מִחָה בְּיָדָם (וְעַיֵּן רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק ד: שֶׁאֵין אֶחָד מוֹחֶה בְּיָדָם, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם). דְּהִנֵּה, מִסְּתַּבְּרָא שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת צָרִיךְ לִמְחוֹת. וְגַם פְּשַׁט הַכְּתוּבִים מוֹכִיחַ שֶׁמַּגִּיעַ עַל כָּךְ עֹנֶשׁ חָמוּר, שֶׁלְּכֵן הִצְרִיךְ אַבְרָהָם לְבַקֵּשׁ "הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע" (וְלֹא בִּקֵּשׁ רַק שֶׁיִּשָּׂא הַקָּבָּ"ה לְעִיר בִּזְכוּת הַצַּדִּיקִים שֶׁבָּהּ).

(יח) **וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי:**

יח **וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנָי** (נ"י יְיָ):

רש"י ◄ **אַל־נָא אֲדֹנָי •** (שבועות לה) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: שֵׁם זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי", מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, וְתַרְגּוּמוֹ: 'בְּבָעוּ כְעַן ה'". **אַל־נָא • אַל נָא תֹּאמְרוּ אֵלַי לְהִמָּלֵט הָהָרָה. נָא •** לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה.

(יט) **הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי:**

יט **הָא כְעַן אַשְׁכַּח עַבְדָּךְ רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְאַסְגֵּיתָא טֵיבוּתָךְ דִּי עֲבַדְתָּ עִמִּי לְקַיָּמָא יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית אֲנָא יָכִיל לְאִשְׁתֵּזָבָא לְטוּרָא דִּילְמָא תְּעַרְעִנַּנִי בִּשְׁתָּא וְאֵימוּת:**

רש"י ◄ **פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה •** כְּשֶׁהָיִיתִי אֵצֶל אַנְשֵׁי סְדוֹם, הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂה בְּנֵי הָעִיר, וְהָיִיתִי נִרְאֶה צַדִּיק וּכְדַאי לְהִנָּצֵל, וּכְשֶׁאָבֹא אֵצֶל צַדִּיק, אֲנִי כְּרָשָׁע. וְכֵן אָמְרָה הַצָּרְפַת לְאֵלִיָּהוּ: (מ"א יז) "בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי", עַד שֶׁלֹּא בָּאתָ אֶצְלִי הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂה עַמִּי, וַאֲנִי צַדֶּקֶת בֵּינֵיהֶם. וּמִשֶּׁבָּאתָ אֶצְלִי - לְפִי מַעֲשֶׂיךָ, אֲנִי רְשָׁעָה.

(כ) **הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָّלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי:**

כ **הָא כְעַן קַרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמֵעֵירוֹק לְתַמָּן וְהִיא זְעֵירָא אִשְׁתֵּזֵב כְּעַן תַּמָּן הֲלָא זְעֵירָא הִיא וְתִתְקַיַּם נַפְשִׁי:**

רש"י ◄ **הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה •** (שבת י) קְרוֹבָה יְשִׁיבָתָהּ, נִתְיַשְּׁבָה מִקָּרוֹב, לְפִיכָךְ לֹא נִתְמַלְּאָה סְאָתָהּ עַדַּיִן, וּמַה הִיא קְרִיבָתָהּ? מִדּוֹר הַפַּלְגָּה, שֶׁנִּתְפַּלְּגוּ הָאֲנָשִׁים וְהִתְחִילוּ לְהִתְיַשֵּׁב אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ, וְהִיא הָיְתָה בִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג, וּמִשָּׁם וְעַד כָּאן נ"ב שָׁנָה, שֶׁפֶּלֶג מֵת בִּשְׁנַת מ"ח לְאַבְרָהָם. כֵּיצַד? פֶּלֶג חַי אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רְעוּ ר"ט שָׁנָה, צֵא מֵהֶם ל"ב כְּשֶׁנּוֹלַד שְׂרוּג וּמִשְּׂרוּג עַד שֶׁנּוֹלַד נָחוֹר ל', הֲרֵי ס"ב, וּמִנָּחוֹר עַד שֶׁנּוֹלַד תֶּרַח כ"ט, הֲרֵי צ"א, וּמִשָּׁם עַד שֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם ע', הֲרֵי קס"א. תֵּן לָהֶם מ"ח הֲרֵי ר"ט, וְאוֹתָהּ שָׁנָה הָיְתָה שְׁנַת הַפַּלְגָּה, וּכְשֶׁנֶּחְרְבָה סְדוֹם, הָיָה אַבְרָהָם בֶּן צ"ט שָׁנָה, הֲרֵי מִדּוֹר הַפַּלְגָּה עַד כָּאן נ"ב שָׁנָה, וְצוֹעַר אִחֲרָה יְשִׁיבָתָהּ אַחֲרֵי יְשִׁיבַת סְדוֹם וְחַבְרוֹתֶיהָ שָׁנָה אַחַת. הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמָّלְטָה נָא", 'נָא', בְּגִימַטְרִיָּא נ"א.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

סִימָן הַפּוֹעֲלִים וְהֵם הַמַּלְאָכִים וְאַתֶּם פּוֹעֲלִים: **אַל תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ.** אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לְךָ. וְכֵן לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ: תורה יח

יח) אַל נָא אֲדֹנָי. חל. וְנִקְמָץ בַּעֲבוּר שֶׁהוּא סוֹף פָּסוּק. וַיֹּאמֶר רַבִּי שְׁמוּאֵל הַסְּפָרַדִּי הַנָּגִיד זַ"ל כִּי אַל נָא מִגְּזֵרַת הוֹאִיל. וְעַל דַּעְתִּי שֶׁהוּא כְּמוֹ לֹא כִּי, כְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ הָהָרָה הִמָּלֵט, הֵשִׁיב לֹא כֵן רַבּוֹתַי: תורה יט

יט) וְאָמַר לְאֶחָד מֵהֶם עַבְדְּךָ. שֶׁחָשַׁב בְּעֵינָיו שֶׁהוּא גָּדוֹל. גַּם יֵשׁ בַּמַּלְאָכִים שָׂרִים. וְתַי"ו מָוֶת מֻבְלָע בַּתַּי"ו **וָמַתִּי.** כִּי הַתַּי"ו וְהַיּוּ"ד סִימָן הַיָּחִיד בַּפְּעָלִים. וְהָיָה כֵּן בַּעֲבוּר הִתְחַבְּרוּת שְׁנֵי תָּוִי"ן. וְכֵן אוֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכָרַתָּ: תורה כ

כ) מִצְעָר. קְטַנָּה, מִגִּזְרַת צְעִיר. וְהוּא תֹּאַר הַשֵּׁם, וּבָא בְּלֹא סִימַן נְקֵבָה כְּמוֹ שֵׁגַל: תורה כא

הֲלֹא מִצְעָר הִוא • וַהֲלֹא עֲוֹנוֹתֶיהָ מוּעָטִין וְיָכוֹל אַתָּה לְהַנִּיחָהּ. וּתְחִי נַפְשִׁי • בָּהּ, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: הֲלֹא עִיר קְטַנָּה הִיא וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט, אֵין לְךָ לְהַקְפִּיד אִם תְּנִיחֶנָּה וּתְחִי נַפְשִׁי בָּהּ.

◆ יום רביעי ט״ו מרחשון ◆

(כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

כא וַאֲמַר לֵהּ הָא נְסִיבִית אַפָּךְ אַף לִפְתְגָמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא לְמֵהְפַּךְ יָת קַרְתָּא דִּבְעֵיתָא עֲלַהּ:

רש״י ◄ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה • לֹא דַּיֶּךָ שֶׁאַתָּה נִצּוֹל, אֶלָּא אַף כָּל הָעִיר אַצִּיל בִּגְלָלְךָ. הָפְכִּי • הוֹפֵךְ אֲנִי, כְּמוֹ: ״עַד בּוֹאִי״, ״אַחֲרֵי רֹאִי״, (ירמיה לא) ״מִדֵּי דַּבְּרִי בוֹ״.

(כב) מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר:

כב אוֹחִי לְאִשְׁתֵּזֵב תַּמָּן אֲרֵי לָא אֵכוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָּמָא עַד מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא דְּקַרְתָּא צוֹעַר:

רש״י ◄ כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת • זֶהוּ עָנְשָׁן שֶׁל מַלְאָכִים, עַל שֶׁאָמְרוּ: ״כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ״, וְתָלוּ הַדָּבָר בְּעַצְמָן, לְפִיכָךְ לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהֶזְקִקוּ לוֹמַר שֶׁאֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָן. כִּי לֹא אוּכַל • לְשׁוֹן יָחִיד, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהָאֶחָד הוֹפֵךְ וְהָאֶחָד מַצִּיל, שֶׁאֵין שְׁנֵי מַלְאָכִים נִשְׁלָחִים לְדָבָר אֶחָד. עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר • עַל שֵׁם: ״וְהִיא מִצְעָר״.

(כג) הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה:

כג שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַרְעָא וְלוֹט עַל לְצוֹעַר:

(כד) וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם:

כד וַיְיָ אַמְטַר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִיתָא וְאֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא:

רש״י ◄ וַה׳ הִמְטִיר • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַה׳״ הוּא וּבֵית דִּינוֹ. הִמְטִיר עַל סְדֹם • בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה״, שָׁעָה שֶׁהַלְּבָנָה עוֹמֶדֶת בָּרָקִיעַ עִם הַחַמָּה, לְפִי שֶׁהָיוּ מֵהֶם עוֹבְדִין לַחַמָּה וּמֵהֶם לַלְּבָנָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּיּוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לְבָנָה אוֹמְרִים: ׳אֵלּוּ הָיָה בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁהַלְּבָנָה מוֹשֶׁלֶת, לֹא הָיֵינוּ חֲרֵבִים׳. וְאִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּלַּיְלָה, יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחַמָּה אוֹמְרִים: ׳אֵלּוּ הָיָה בַּיּוֹם, כְּשֶׁהַחַמָּה מוֹשֶׁלֶת, לֹא הָיֵינוּ חֲרֵבִים׳, לָכֵן כְּתִיב: ״וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה״, וְנִפְרַע מֵהֶם בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה וְהַלְּבָנָה מוֹשְׁלִים. הִמְטִיר וְגוֹ׳ גָּפְרִית וָאֵשׁ • בַּתְּחִלָּה מָטָר, וְנַעֲשָׂה גָּפְרִית וָאֵשׁ (מכילתא בשלח). מֵאֵת ה׳ • דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ ״נְשִׂי לֶמֶךְ״, וְלֹא אָמַר: ׳נָשַׁי׳. וְכֵן אָמַר דָּוִד: (מלכים א א) ״קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם״, וְלֹא אָמַר: ׳מֵעֲבָדַי׳. וְכֵן אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר: ״בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ״, וְלֹא אָמַר: ׳בִּשְׁמִי׳. אַף כָּאן אָמַר: ״מֵאֵת ה׳״, וְלֹא אָמַר ׳מֵאִתּוֹ׳. מִן הַשָּׁמָיִם • וְהוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: (איוב לו) ״כִּי בָם יָדִין עַמִּים וְגוֹ׳״. כְּשֶׁבָּא לְיַסֵּר הַבְּרִיּוֹת, מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִסְדוֹם, וּכְשֶׁבָּא לְהוֹרִיד הַמָּן מִן הַשָּׁמַיִם: (שמות טז) ״הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם״.

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה:

כה וַהֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל יָתְבֵי קִרְוַיָּא וּצְמִחָא דְּאַרְעָא:

רש״י ◄ וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים וְגוֹ׳ • אַרְבַּעְתָּן יוֹשְׁבוֹת בְּסֶלַע אֶחָד, וַהֲפָכָן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כח) ״בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ וְגוֹ׳״.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) מֵאֵת ה׳. לְשׁוֹן צַחוּת, וְהַטַּעַם מֵאִתּוֹ. וְכֵן תִּמְצָא בְּפָסוּק אֶחָד ה׳ פְּעָמִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה כה

כה) וְצֶמַח הָאֲדָמָה. נִשְׂרְפוּ הָאִילָנוֹת: תורה כו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח׃

כו וְאִסְתְּכִיאַת אִתְּתֵהּ מִבַּתְרוֹהִי וַהֲוַת קָמָא דְּמִלְחָא׃

רש"י◄ **וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו** • מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט. **וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח** • (ב"ר) בְּמֶלַח חִטְאָה וּבְמֶלַח לָקְתָה. אָמַר לָהּ: 'תְּנִי מְעַט מֶלַח לָאוֹרְחִים הַלָּלוּ', אָמְרָה לוֹ: 'אַף הַמִּנְהָג הָרַע הַזֶּה, אַתָּה בָּא לְהַנְהִיג בַּמָּקוֹם הַזֶּה'?.

(כז) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃

כז וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא דְּשַׁמֵּשׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֶדֶם יְיָ׃

(כח) וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן׃

כח וְאִסְתְּכִי עַל אַפֵּי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא דְּמִישְׁרָא וַחֲזָא וְהָא סְלִיק תְּנָנָא דְּאַרְעָא כִּתְנָנָא דְּאַתּוּנָא׃

רש"י◄ **קִיטֹר** • תִּמּוּר שֶׁל עָשָׁן, שור"א בְּלַעַ"ז. **הַכִּבְשָׁן** • חֲפִירָה שֶׁשּׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד, וְכֵן כָּל 'כִּבְשָׁן' שֶׁבַּתּוֹרָה.

(כט) וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט׃

כט וַהֲוָה בְּחַבָּלוּת (נ"י כַּד חָבַל) יְיָ יָת קִרְוֵי מֵישְׁרָא וּדְכִיר יְיָ יָת אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ הֲפֵכְתָּא כַּד הַפַּךְ יָת קִרְוַיָּא דִּי הֲוָה יָתֵב בְּהֵן לוֹט׃

רש"י◄ **וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם** • (ב"ר) מַהוּ זְכִירָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם עַל לוֹט? נִזְכַּר שֶׁהָיָה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה: "אֲחֹתִי הִיא", וְלֹא גִּלָּה הַדָּבָר, שֶׁהָיָה חָס עָלָיו. לְפִיכָךְ, חָס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלָיו.

(ל) וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו׃

ל וּסְלֵק לוֹט מִצּוֹעַר וִיתֵב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ עִמֵּהּ אֲרֵי דָּחִיל לְמִתַּב בְּצוֹעַר וִיתֵב בִּמְעַרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ׃

רש"י◄ **כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצֹעַר** • לְפִי שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָה לִסְדוֹם.

(לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ׃

לא וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לִזְעֵרְתָּא אֲבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא׃

רש"י◄ **אָבִינוּ זָקֵן** • וְאִם לֹא עַכְשָׁו, אֵימָתַי? שֶׁמָּא יָמוּת, אוֹ יִפְסֹק מִלְּהוֹלִיד. **וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ** • סְבוּרוֹת הָיוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם נֶחֱרַב כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל (בראשית רבה).

(לב) לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃

לב אִיתָא נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוּב עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) מֵאַחֲרָיו. מֵאַחֲרֵי לוֹט: **נְצִיב.** כְּטַעַם מַצֵּבָה, כִּי נִשְׁרְפוּ עֲצָמֶיהָ בְּגָפְרִית וְהָיְתָה עִם מֶלַח. כִּי כֵן כָּתוּב גָּפְרִית וָמֶלַח וְגוֹ' כְּמַהְפֵּכַת סְדוֹם. גַּם זֶה הַפָּסוּק יוֹרֶה שֶׁנִּמְלְטָה צֹעַר גַּם כֵּן אָמַר הַמַּלְאָךְ: תורה כז

כח) כִּקִיטוֹר. בֶּעָשָׁן, מִגִּזְרַת קְטֹרֶת. **הַכִּבְשָׁן.** מָקוֹם אֵשׁ דּוֹלֶקֶת תָּמִיד: תורה כט

כט) אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֶן. בְּאַחַת מֵהֶן.וְכֵן וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד. בֶּן אֲתוֹנוֹ. בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אוֹתוֹ וְאֶתְהֶן: תורה ל

לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה. יִתְּכֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת וָמֵתָה בַּתְּחִלָּה. וְהַבָּנוֹת חָשְׁבוּ כִּי אֵשׁ וְגָפְרִית הָיָה בְּכָל הָאָרֶץ כְּמַבּוּל הַמַּיִם: תורה לב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לג) וַתַּשְׁקִין אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ:

לג וְאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהֵן חַמְרָא בְּלֵילְיָא הוּא וְעַלַת רַבְּתָא וּשְׁכִיבָא עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְקִימָהּ:

רש"י◄ וַתַּשְׁקֶיין וְגוֹ' • יַיִן נִזְדַּמֵּן לָהֶן בַּמְּעָרָה, לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁתֵּי אֻמּוֹת. וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ • וּבַצְּעִירָה כְּתִיב: "וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ". צְעִירָה, לְפִי שֶׁלֹּא פָּתְחָה בִּזְנוּת, אֶלָּא אֲחוֹתָהּ לִמְדָתָהּ, חָסַךְ עָלֶיהָ הַכָּתוּב וְלֹא פֵּרֵשׁ גְּנוּתָהּ. אֲבָל בְּכִירָה, שֶׁפָּתְחָה בִּזְנוּת, פֵּרְסְמָהּ הַכָּתוּב בִּמְפֹרָשׁ. וּבְקוּמָהּ • שֶׁל בְּכִירָה נָקוּד, (הֲרֵי כְּאִלּוּ נִכְתַּב וּבְקִימָהּ) לוֹמַר שֶׁבְּקוּמָהּ יָדַע, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא נִשְׁמַר לֵיל שֵׁנִי מִלִּשְׁתּוֹת. (אָמַר רַבִּי לֵוִי: כָּל מִי שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר בַּלְמוּס שֶׁל עֲרָיוֹת, לַסּוֹף מַאֲכִילִים אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ).

(לד) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע:

לד וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לְזְעֵרְתָּא הָא שְׁכִיבִית רַמְשָׁא עִם אַבָּא נַשְׁקִנֵּהּ חַמְרָא אַף בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכִיבִי עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין:

(לה) וַתַּשְׁקֶין גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ:

לה וְאַשְׁקִיאָה אַף בְּלֵילְיָא הַהוּא יָת אֲבוּהֵן חַמְרָא וְקָמַת זְעֵרְתָּא וּשְׁכִיבַת עִמֵּהּ וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְקִימָהּ:

(לו) וַתַּהֲרֶין שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן:

לו וְעַדְיָאן תַּרְתֵּין בְּנַת לוֹט מֵאֲבוּהֵן:

רש"י◄ וַתַּהֲרֶין וְגוֹ' • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה, אֵלּוּ שָׁלְטוּ בְּעַצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֶרְוָתָן (סְפָרִים אֲחֵרִים: עֲדוּתָן) לַחוּץ, וְנִתְעַבְּרוּ מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה.

(לז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:

לז וִילִידַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן דְּמוֹאָבָא עַד יוֹמָא דֵין:

רש"י◄ מוֹאָב • זוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה צְנוּעָה פֵּרְסְמָה שֶׁמֵּאָבִיהָ הוּא, אֲבָל צְעִירָה קְרָאתוּ בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה, וְקִבְּלָה שָׂכָר בִּימֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְנֵי עַמּוֹן: (דברים ב) "וְאַל תִּתְגָּר בָּם" כְּלָל, וּבְמוֹאָב לֹא הִזְהִיר אֶלָּא שֶׁלֹּא יִלָּחֵם בָּם, אֲבָל לְצַעֲרָן הִתִּיר לוֹ.

(לח) וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם:

לח וּזְעֵרְתָּא אַף הִיא יְלִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן דִּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דֵין:

כ (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר:

א וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם לְאַרְעָא דָרוֹמָא וִיתֵב בֵּין רְקָם וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב בִּגְרָר:

רש"י◄ וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם • כְּשֶׁרָאָה שֶׁחָרְבוּ הַכְּרַכִּים וּפָסְקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, נָסַע לוֹ מִשָּׁם. דָּבָר אַחֵר: לְהִתְרַחֵק מִלּוֹט, שֶׁיָּצָא עָלָיו שֵׁם רַע שֶׁבָּא עַל בְּנוֹתָיו (ב"ר).

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) **בְּשִׁכְבָהּ.** שֵׁם הַפֹּעַל. וְאִם הוּא בְּחִירֶק. וְכֵן בְּשִׁבְרִי לָכֶם: תורה לד

לז) **מוֹאָב.** כְּמוֹ מֵאָב: וְטַעַם **עַד הַיּוֹם.** שֶׁלֹּא הִתְעָרֵב עִמָּם גּוֹי זָר. אוֹ זֶה הַדָּבָר יָדוּעַ עַד הַיּוֹם: תורה לח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:

ב וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵהּ אֲחָתִי הִיא וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּגְרָר וּדְבַר יָת שָׂרָה:

רש"י ◄ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם • כָּאן לֹא נָטַל רְשׁוּת, אֶלָּא עַל־כָּרְחָהּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ, לְפִי שֶׁכְּבָר לֻקְּחָה לְבֵית פַּרְעֹה עַל־יְדֵי־כֵן. אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ • עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, וְכַיּוֹצֵא בּוֹ: (שמואל א ד) "אֶל הִלָּקַח אֲרוֹן וְגוֹ'", "וְאֶל מוֹת חָמִיהָ", שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן "עַל".

(ג) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל:

ג וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוַת אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ הָא אַתְּ מִית עַל עֵיסַק אִתְּתָא דְּדַבַּרְתָּא וְהִיא אִתַּת גְּבַר:

(ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג:

ד וַאֲבִימֶלֶךְ לָא קְרֵב לְוָתַהּ וַאֲמַר יְיָ הֲעָם אַף זַכַּאי תִּקְטוֹל:

רש"י ◄ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ • הַמַּלְאָךְ מְנָעוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא נְתַתִּיךְ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ". הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג • אַף אִם הוּא צַדִּיק, תַּהַרְגֶנּוּ? שֶׁמָּא כָּךְ דַּרְכְּךָ לְאַבֵּד הָאֻמּוֹת חִנָּם? כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלָגָה. אַף אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַרַגְתָּם עַל לֹא דָּבָר, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְהָרְגֵנִי.

(ה) הֲלֹא הִוא אָמְרָה־לִּי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֻם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת:

ה הֲלָא הוּא אֲמַר לִי אֲחָתִי הִיא וְהִיא אַף הִיא אֲמָרַת אָחִי הוּא בְּקַשִּׁיטוּת לִבִּי וּבְזַכָּאוּת יְדֵי עֲבָדִית דָּא:

רש"י ◄ גַּם־הִוא • לְרַבּוֹת עֲבָדִים וְגַמָּלִים וְחַמָּרִים שֶׁלָּהּ, אֶת כֻּלָּם שָׁאַלְתִּי וְאָמְרוּ לִי: 'אָחִיהָ הוּא'. בְּתֻם־לְבָבִי • שֶׁלֹּא דִּמִּיתִי לַחֲטֹא. וּבְנִקְיֹן כַּפַּי • נָקִי אֲנִי מִן הַחֵטְא, שֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָּהּ.

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתֻם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשָׂךְ גַּם־אָנֹכִי אֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ:

ו וַאֲמַר לֵהּ מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ בְּחֶלְמָא אַף קֳדָמַי גְּלֵי אֲרֵי בְּקַשִּׁיטוּת לִבָּךְ עָבַדְתָּ דָּא וּמְנָעִית אַף אֲנָא יָתָךְ מִלְּמֶחֱטֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא שְׁבַקְתָּךְ לְמִקְרַב לְוָתַהּ:

רש"י ◄ יָדַעְתִּי כִּי בְתֻם־לְבָבְךָ וְגוֹ' • אֱמֶת שֶׁלֹּא דִּמִּיתָ מִתְּחִלָּה לַחֲטֹא, אֲבָל נִקְיוֹן כַּפַּיִם אֵין כָּאן (הֲדָא אָמְרָה: מִשֶּׁמּוּשׁ יָדַיִם יֵשׁ כָּאן). לֹא־נְתַתִּיךָ • לֹא מִמְּךָ הָיָה שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, אֶלָּא חָשַׂכְתִּי אֲנִי אוֹתְךָ מֵחֲטֹא, שֶׁלֹּא נָתַתִּי לְךָ כֹּחַ, וְכֵן: (לקמן לא) "וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים", וְכֵן: (שופטים טו) "וְלֹא נְתָנוֹ אָבִיהָ לָבוֹא".

(ז) וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:

ז וּכְעַן אֲתֵיב אִתַּת גַּבְרָא אֲרֵי נְבִיָּא הוּא וְיִצְלֵי עֲלָךְ וּתְחֵי וְאִם לֵיתָךְ מָתִיב דַּע אֲרֵי מֵימַת תְּמוּת אַתְּ וְכָל דִּי לָךְ:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) אֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. כְּמוֹ עַל. וְכֵן אֶל הַנַּעַר הַזֶּה: תורה ג

ג) וּבָא הַמַּלְאָךְ בַּחֲלוֹם אֶל אֲבִי מֶלֶךְ בֵּעֱבוּר כְּבוֹד אַבְרָהָם. וּפֹה כָּתוּב לְקִיחָה וְכֵן עִם פַּרְעֹה. רַק עַל פַּרְעֹה הֵבִיא נְגָעִים גְּדוֹלִים וְעַל בֵּיתוֹ. וְנִגְעֵי אֲבִימֶלֶךְ וּבֵיתוֹ לֹא הָיוּ כֵן, כִּי צַדִּיק הָיָה מִפַּרְעֹה: תורה ד

ד) וְטַעַם **הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג.** בְּעַד נַפְשׁוֹ וּבֵיתוֹ וּמַמְלַכְתּוֹ. וְכֵן כָּתוּב, וְאַל תִּשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי חוֹלֵם הַחֲלוֹם. הַמַּחְלִיף מִלָּה בְּמִלָּה שֶׁפֵּרֵשׁ הַגּוֹי אִישׁ. וּבְמִלַּת לְעַם נָכְרִי, אַאֲרִיךְ מְעַט: תורה ה

ו) לִנְגּוֹעַ. לְגַעַת. כְּמוֹ לִנְטֹעַ וְלָטַעַת, וְכֻלָּם הֵם שְׁמוֹת פֹּעַל: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ• וְאַל תְּהִא סָבוּר שֶׁמָּא תִּתְגַּנֶּה בְּעֵינָיו וְלֹא יְקַבְּלֶנָּה, אוֹ יִשְׂנָאֶךָ וְלֹא יִתְפַּלֵּל עָלֶיךָ. (אָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ: 'וּמִי מְפַרְסְמוֹ שֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָּהּ'? אָמַר לוֹ)• כִּי־נָבִיא הוּא• וְיוֹדֵעַ שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, לְפִיכָךְ: "וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ" (ב"ק צב)•

(ח) וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:

ח וְאַקְדִּים אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וּקְרָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וּמַלִּיל יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ גּוּבְרַיָּא לַחֲדָא:

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לְךָ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי:

ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ מָה עֲבַדְתָּ לָנָא וּמָה חָבִית (נ"י חָטֵית) לָךְ אֲרֵי אַיְתֵיתָ עֲלַי וְעַל מַלְכוּתִי חוֹבָא רַבָּא עוֹבָדִין דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא עֲבַדְתָּ עִמִּי:

רש"י◄ מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ• מִכָּה אֲשֶׁר לֹא הֵרְגִּלָה לָבֹא עַל בְּרִיָּה, בָּאָה לָנוּ עַל־יָדְךָ: עֲצִירַת כָּל נְקֵבִים שֶׁל זֶרַע וְשֶׁל קְטַנִּים, וּרְעִי, וְאָזְנַיִם וְחוֹטֶם.

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חָזֵיתָ אֲרֵי עֲבַדְתָּ יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין:

(יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:

יא וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמַרִית לְחוֹד לֵית דַּחַלְתָּא דַיְיָ בְּאַתְרָא הָדֵין וְיִקְטְלֻנַנִי עַל עֵיסַק אִתְּתִי:

רש"י◄ רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים• אַכְסְנַאי שֶׁבָּא לָעִיר, עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: (ב"ק שם) 'אִשְׁתְּךָ הִיא, אוֹ אֲחוֹתְךָ הִיא'?•

(יב) וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה:

יב וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא אֲחָתִי בַּת אַבָּא הִיא בְּרַם לָא בַת אִמִּי וַהֲוַת לִי לְאִנְתּוּ:

רש"י◄ אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא• וּבַת אָב מֻתֶּרֶת לָבֹן נֹחַ, שֶׁאֵין אָבוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וּכְדֵי לְאַמֵּת דְּבָרָיו הֵשִׁיבוֹ כֵּן, וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא בַּת אָחִיו הָיְתָה? בְּנֵי בָּנִים הָרֵי הֵן כְּבָנִים, וַהֲרֵי הִיא בִּתּוֹ שֶׁל תֶּרַח, וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְלוֹט: "כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ"• אַךְ לֹא בַת־אִמִּי• הָרָן, מֵאֵם אַחֶרֶת הָיָה.

(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא:

יג וַהֲוָה כַּד טָעוּ עַמְמַיָּא בָּתַר עוֹבְדֵי יְדֵיהוֹן יָתִי קָרִיב יְיָ לְדַחַלְתֵּהּ מִבֵּית אַבָּא וַאֲמָרִית לַהּ דֵּין (נ"י דָּא) טֵיבוּתִיךְ דִּי תַעְבְּדִי עִמִּי לְכָל אַתְרָא דִּי נְהַךְ לְתַמָּן אֱמָרִי עֲלַי אָחִי הוּא:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) מֶה עָשִׂיתָ לָּנוּ. בְּפִתְּח קָטָן תִּתַּח מֶה, בְּעֲבוּר אוֹת הַגָּרוֹן הַבָּא אַחֲרָיו. וְכֵן הַמִּשְׁפָּט: תורה י

יב) אֲחֹתִי בַּת אָבִי. יֵשׁ אוֹמֵר שֶׁהוּא כְּמוֹ אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁדָּחָה אֲבִימֶלֶךְ בִּדְבָרִים כְּפִי צָרְכּוֹ הַשָּׁעָה. וּבְפָסוּק אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ אָבִיא חֲבֵרִים: תורה יג

יג) הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים. לְשׁוֹן קֹדֶשׁ. וְהַטַּעַם שֶׁהוּא נוֹסֵעַ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְלֹא יָדַע אָנָה יֵלֵךְ. וְכֵן וְהִנֵּה תוֹעֶה בַּשָּׂדֶה. וְאֵין זוֹ הַתְעָיָה בַּלֵּב. גַּם כֵּן כָּתוּב לָמָּה תַּתְעֵנוּ ה': **אִמְרִי לִי.** בִּשְׁבִילִי. וְכֵן וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה יד

רש"י ◄ **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי וְגוֹ'** • אונְקְלוֹס תִּרְגֵּם מַה שֶּׁתִּרְגֵּם, וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב עוֹד דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו: כְּשֶׁהוֹצִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִבֵּית אָבִי לִהְיוֹת מְשׁוֹטֵט וְנָד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְיָדַעְתִּי שֶׁאֶעֱבֹר בִּמְקוֹם רְשָׁעִים: "וְאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ". **כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ** • לְשׁוֹן רַבִּים, וְאַל תִּתְמַהּ, כִּי בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְשׁוֹן אֱלָהוּת וּלְשׁוֹן מָרוּת קָרוּי לְשׁוֹן רַבִּים: "אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים", "אֱלֹהִים חַיִּים", "אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים". וְכָל לְשׁוֹן 'אֱלֹהִים' לְשׁוֹן רַבִּים, וְכֵן: "וַיִּקַּח אֲדוֹנִי יוֹסֵף", "וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים", "אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ", וְכֵן: "בְּבָעֲלָיו יוּמָת", "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו". וְאִם תֹּאמַר: מַהוּ לְשׁוֹן "הִתְעוּ?" כָּל הַגּוֹלֶה מִמְּקוֹמוֹ וְאֵינוֹ מְיֻשָּׁב, קָרוּי תּוֹעֶה, כְּמוֹ: (לקמן כא) "וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע", (תהלים קיט) "תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד", (איוב לח) "יִתְעוּ לִבְלִי־אֹכֶל", יֵצְאוּ וְיִתְעוּ לְבַקֵּשׁ אָכְלָם. **אִמְרִי־לִי** • עָלַי, וְכֵן: (לקמן כו) "וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ", עַל אִשְׁתּוֹ. וְכֵן: (שמות יד) "וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שופטים ט) "פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגָתְהוּ".

(יד) וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

יד וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ צָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִין וְאַמְהָן וִיהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתִיב לֵהּ יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ:

רש"י ◄ **וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם** • כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו.

(טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב:

טו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין בְּעֵינָיךְ תֵּיב:

רש"י ◄ **הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ** • אֲבָל פַּרְעֹה אָמַר לוֹ: "הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ", לְפִי שֶׁנִּתְיָרֵא, שֶׁהַמִּצְרִיִּים שְׁטוּפֵי זִמָּה.

(טז) וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת:

טז וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהָבִית אֶלֶף סַלְעִין דִּכְסַף לְאָחִיךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר (עַיְנִין) חֲלַף דִּשְׁלָחִית דְּבַרְתִּיךְ וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ הֲלָא (עַל) כָּל מַה דַּאֲמָרַת וְאִתּוֹכָחַת:

רש"י ◄ **וּלְשָׂרָה אָמַר** • אֲבִימֶלֶךְ לִכְבוֹדָהּ, כְּדֵי לְפַיְּסָהּ: 'הִנֵּה עָשִׂיתִי לָךְ כָּבוֹד זֶה, נָתַתִּי מָמוֹן לְאָחִיךָ, שֶׁאָמַרְתָּ עָלָיו: "אָחִי הוּא", הִנֵּה הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד הַזֶּה לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם'. **לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ** • יְכַסּוּ עֵינֵיהֶם שֶׁלֹּא יִקְלוּךָ, שֶׁאִלּוּ הֲשֵׁיבוֹתִיךָ רֵיקָנִית, יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר: 'לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלֵּל בָּהּ הֶחֱזִירָהּ'. עַכְשָׁו, שֶׁהָצְרַכְתִּי לְבַזְבֵּז מָמוֹן וּלְפַיְּסֶךָ, יִהְיוּ יוֹדְעִים שֶׁעַל־כָּרְחִי הֲשֵׁיבוֹתִיךָ וְעַל־יְדֵי נֵס. **וְאֵת כֹּל** • וְעִם כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם. **וְנֹכָחַת** • יְהֵא לָךְ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַכֵּחַ וּלְהַרְאוֹת דְּבָרִים נִפְרָים הַלָּלוּ, וּלְשׁוֹן 'תּוֹכָחָה' בְּכָל מָקוֹם - בֵּרוּר דְּבָרִים, וּבְלַעַ"ז אשפרובי"ר, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּפָנִים אֲחֵרִים, וּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא כָּךְ הוּא נוֹפֵל עַל הַתַּרְגּוּם: 'הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת שֶׁל כָּבוֹד עַל הָעֵינַיִם שֶׁלִּי שֶׁשָּׁלְטוּ בָּךְ, וּבְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ', וְעַל כֵּן תַּרְגּוּמוֹ: 'וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ', וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה, אֲבָל יִשּׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא פֵּרַשְׁתִּי.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם. יֵשׁ אוֹמֵר כִּי הוּא רָמֵז עַל כֵּהוּת עֵינֵי בְּנָהּ, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. וְהַיָּשָׁר בְּעֵינַי שֶׁיִּהְיֶה כְּסוּת עֵינַיִם מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחֵר עִמּוֹ, כְּמוֹ אַל בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי, וְרַבִּים אֲחֵרִים. וְהִנֵּה הוּא לָךְ כְּמוֹ מִכְסֶה עֵינַיִם, בַּעֲבוּר אַבְרָהָם שֶׁהוּא בַּעֲלֵךְ. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא יִשָּׂא אֶת אֶת עֵינָיו עָלַיִךְ, גַּם הוּא כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ מֵהַשְּׁפָחוֹת שֶׁהֵם נְשֵׁי עֲבָדָיו. וְיִהְיֶה וָ"ו וְנֹכָחַת כְּפֵ"א רָפָה בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. וּבַמִּקְרָא אֲלָפִים כָּמוֹהוּ כְּמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו. וְטַעַם וְנֹכָחַת דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁלֹּא אָמְרָה עוֹד שָׂרָה עַל אַבְרָהָם אָחִי הוּא. וְהִנֵּה פֵּרוּשׁוֹ **אֶת כֹּל**. וְעִם כָּל זֶה נִתּוֹכַחַת שָׂרָה. וְיֵשׁ אוֹמֵר כִּי הִנֵּה הוּא לָךְ עַל הַכֶּסֶף לִקְנוֹת מַלְבּוּשׁ, וּמִלַּת נָתַתִּי מוֹשֶׁכֶת עַצְמָהּ וְאַחֶרֶת עִמָּהּ. וְכֵן הוּא הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךָ לִקְנוֹת לָךְ בּוֹ מִכְסֶה כְּמוֹ כְּסוּת שֶׁיִּהְיֶה תַּאֲוָה לַעֵינַיִם, וְנָתַתִּי לְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֶת כֹּל אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת. וְיוֹתֵר נָכוֹן לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ כַּאֲשֶׁר אָמַרְתִּי, כִּי אַבְרָהָם הוּא כְּסוּת עֵינַיִם לָךְ וְלַעֲבָדִים אֲשֶׁר אִתָּךְ שֶׁהָיוּ לָךְ, גַּם אֲשֶׁר נָתַתִּים גַּם אֲנִי: **וְאֶת כֹּל**. וְעִם כָּל בְּנֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יז) **וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ:**

יז וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵהּ וְאַמְהָתֵהּ וְאִתְּרָוָחוּ:

רש"י◄ **וַיֵּלֵדוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ 'וְאִתְּרָוָחוּ', נִפְתְּחוּ נִקְבֵּיהֶם וְהוֹצִיאוּ, וְהִיא לֵדָה שֶׁלָּהֶם.

(יח) **כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם:**

יח אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָל פְּתַח לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם:

רש"י◄ **בְּעַד כָּל־רֶחֶם** • כְּנֶגֶד כָּל פֶּתַח. **עַל־דְּבַר שָׂרָה** • עַל־פִּי דִּבּוּרָהּ שֶׁל שָׂרָה.

כא (א) **וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר:**

א וַיְיָ דְּכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא די אֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא די מַלִּיל:

רש"י◄ **וַה' פָּקַד אֶת־שָׂרָה וְגוֹ'** • (ב"ק צב) סָמַךְ פָּרָשָׁה זוֹ, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר, הוּא נַעֲנָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְפַּלֵּל וְגוֹ'" וּסְמִיךְ לֵיהּ: "וַה' פָּקַד אֶת־שָׂרָה", שֶׁפְּקָדָהּ כְּבָר קֹדֶם שֶׁרִפֵּא אֶת אֲבִימֶלֶךְ. **פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר** • בְּהֵרָיוֹן. **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** • בְּלֵדָה. וְהֵיכָן הִיא אֲמִירָה וְהֵיכָן הוּא דִּבּוּר? אֲמִירָה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְגוֹ'". דִּבּוּר: "הָיָה דְּבַר ה' אֶל־אַבְרָם" בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, וְשָׁם נֶאֱמַר: "לֹא יִירָשְׁךָ זֶה וְגוֹ'", וְהֵבִיא הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה. **וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** • לְאַבְרָהָם.

(ב) **וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים:**

ב וְעַדְיָאַת וִילִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִיבְתּוֹהִי לִזְמַן די מַלִּיל יָתֵהּ יְיָ:

רש"י◄ **לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ** • רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי חָמָא. רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר: מְלַמֵּד שֶׁנּוֹלַד לְט' חֳדָשִׁים, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'מִבֵּיתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ הוּא', רַבִּי חָמָא אוֹמֵר: לְז' חֳדָשִׁים. **לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ** • דְּמַלֵּיל יָתֵיהּ, אֶת הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֵּר וְקָבַע, כְּשֶׁאָמַר לוֹ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ", שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכֹּתֶל וְאָמַר לוֹ: כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לִשְׂרִיטָה זוֹ בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת, תֵּלֵד: (לִזְקֻנָיו • שֶׁהָיָה זִיו אִיקוּנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 42)

כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לִשְׂרִיטָה זוֹ בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת (רש"י כא, ב) לְרַשֵּׁ"י הִקְשָׁה: לְאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה **כַּאֲשֶׁר אָמָר** וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר**", פְּשִׁיטָא שֶׁלֵּדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדִיּוּק "לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֵּר אוֹתוֹ אֱלֹקִים", וּלְשֵׁם מַה מְפָרֵט זֹאת הַכָּתוּב. לָכֵן מְפָרֵשׁ, שֶׁיִּתּוּר זֶה מְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַדָּבָר הָיָה **נָכָר לַכֹּל**.

(ג) **וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק:**

ג וּקְרָא אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵהּ דְּאִתְיְלִיד לֵהּ דִּילִידַת לֵהּ שָׂרָה יִצְחָק:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָדָם הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם: **וְנֹכַחַת.** דִּבְרֵי מֹשֶׁה, וְיֵעָמֹד טַעַם הַוּי"ו בִּמְקוֹמוֹ. וְהַגָּאוֹן אָמַר שֶׁהוּא מִן נוֹכֵחַ וְאֵין דְּבָרָיו נְכֹחִים: תורה יז

יז) וַיֵּלֵדוּ. שָׁב אֶל אֵשֶׁת אֲבִימֶלֶךְ וְאַמְהוֹתָיו. לֹא אֶל אֲבִימֶלֶךְ. וְכֵן וַיָּשֶׂם דְּמֵי מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם. בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם. אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה. אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אוֹתָךְ בְּהֵן. אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר וַיַּעַבְדוּ. הֲלֹא תִּרְאֶה שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ בַּפָּסוּק הַשֵּׁנִי, כִּי עָצֹר עָצַר ה' בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ, וְלֹא הִזְכִּיר אֲבִימֶלֶךְ. וְהֶאֱרַכְתִּי כָּל כָּךְ בַּעֲבוּר מְפָרְשִׁים שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שֶׁהָיָה עָצוּר לָצֵאת לַחוּץ: תורה יח

יח) וּמִלַּת כָּל רֶחֶם. טָעֲנָה עֲלֵיהֶם. וּמִלַּת **וַיֵּלֵדוּ.** לַנָּשִׁים כְּמוֹ וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן: תורה א

כ) לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֵּר אֹתוֹ. הַמַּלְאָךְ שֶׁשָּׁאַל אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ, גַּם שָׁב אֵלָיו כִּי כֵּן אָמַר לוֹ. וְלֹא הוֹסִיף הַשֵּׁם עַל שֵׁם יִצְחָק וְלֹא הֶחְלִיפוֹ, כִּי הוּא צִוָּה לְקָרְאוֹ כֵּן: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

ד וּגְזַר אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵהּ בַּר תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא דִי פַקִּיד יָתֵהּ יְיָ:

◆ יום חמישי ט"ז מרחשון ◆

(ה) וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ:

ה וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד אִתְיְלִיד לֵהּ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ:

(ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי:

ו וַאֲמֶרֶת שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דִּשְׁמַע יֶחְדֵּי לִי:

רש"י◄ יִצְחַק־לִי • יִשְׂמַח עָלַי. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הַרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּהּ, הַרְבֵּה חוֹלִים נִתְרַפְּאוּ בּוֹ בַּיּוֹם, הַרְבֵּה תְּפִלּוֹת נַעֲנוּ עִמָּהּ, וְרֹב שְׂחוֹק הָיָה בָּעוֹלָם.

(ז) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו:

ז וַאֲמֶרֶת מָאן מְהֵימָן דַּאֲמַר לְאַבְרָהָם וְקַיִּים דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרֵי יְלִידִית בַּר לְסִיבְתּוֹהִי:

רש"י◄ מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם • לְשׁוֹן שֶׁבַח וְחֲשִׁיבוּת, כְּמוֹ: (ישעיה מא) "מִי פָּעַל וְעָשָׂה", (שם מ) "מִי בָרָא אֵלֶּה", רְאוּ מַה הוּא וּמִי הוּא (וְכַמָּה הוּא גָּדוֹל), שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַבְטִיחַ וְעוֹשֶׂה. מִלֵּל • שִׁנָּה הַכָּתוּב וְלֹא אָמַר 'דִּבֵּר', גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ מֵאָה, כְּלוֹמַר: לְסוֹף מֵאָה לְאַבְרָהָם. הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה • וּמַהוּ 'בָּנִים' לְשׁוֹן רַבִּים? בְּיוֹם הַמִּשְׁתֶּה הֵבִיאוּ הַשָּׂרוֹת אֶת בְּנֵיהֶן עִמָּהֶן וְהֵנִיקָה אוֹתָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת: 'לֹא יָלְדָה שָׂרָה, אֶלָּא אֲסוּפֵי הֵבִיאָה מִן הַשּׁוּק'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 82)

שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת, לֹא יָלְדָה שָׂרָה, אֶלָּא אֲסוּפֵי הֵבִיאָה מִן הַשּׁוּק (רש"י כא, ז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי עֲדַיִן אֵין כָּאן הוֹכָחָה שֶׁזֶּה בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְאִם כֵּן הָיוּ יְכוֹלוֹת לוֹמַר שֶׁנִּתְעַבְּרָה מֵאֲבִימֶלֶךְ (כְּפִי שֶׁאָמְרוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר - רַשִּׁ"י רֵישׁ פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת), שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם הָיָה בֶּן מֵאָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַשָּׂרוֹת לֹא הִתְפַּלְּאוּ עַל כָּךְ שֶׁאַבְרָהָם הוֹלִיד בְּגִיל זֶה, שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ שֶׁהוֹלִיד אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּגִיל שְׁמוֹנִים וָשֵׁשׁ. וְרַק לֵיצָנֵי הַדּוֹר, שֶׁלֹּא חִפְּשׂוּ אֶת הָאֱמֶת, וְלָצוֹן בְּעַלְמָא חָמְדוּ לָהֶם, אָמְרוּ "מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה".

(ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק:

ח וּרְבָא רַבְיָא וְאִתְחַסִּיל וַעֲבַד אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאִתְחַסִּיל יָת יִצְחָק:

רש"י◄ וַיִּגָּמַל • לְסוֹף כ"ד חֹדֶשׁ (גיטין עה). מִשְׁתֶּה גָּדוֹל • שֶׁהָיוּ שָׁם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שֵׁם וְעֵבֶר וַאֲבִימֶלֶךְ (ב"ר).

(ט) וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק:

ט וַחֲזַת שָׂרָה יָת בַּר הָגָר מִצְרֵיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מְחַיְּךְ:

רש"י◄ מְצַחֵק • לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לב) "וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן גִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמָה דְּתִימָא: (לקמן לט) "לְצַחֶק בִּי". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן רְצִיחָה, כְּמָה דְּתִימָא: (שמואל ב ב) "יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ וְגוֹ'".

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) מְצַחֵק. כִּי כֵּן מִנְהָג כָּל נַעַר, וַתְּקַנֵּא בּוֹ בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ גָּדוֹל מִבְּנָהּ: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק:

יַאֲמֶרֶת לְאַבְרָהָם תָּרֵךְ אַמְתָא הָדָא וְיַת בְּרַהּ אֲרֵי לָא יַרֵת בַּר אַמְתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק:

רש"י◄ **עִם־בְּנִי וְגוֹ'** • מִתְּשׁוּבַת שָׂרָה: "כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי", אַתָּה לָמֵד שֶׁהָיָה מֵרִיב עִם יִצְחָק עַל הַיְרֻשָּׁה, וְאוֹמֵר: 'אֲנִי בְּכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם', וְיוֹצְאִים בַּשָּׂדֶה וְנוֹטֵל קַשְׁתּוֹ וְיוֹרֶה בּוֹ חִצִּים, כְּמָה דְתֵימָא: (משלי כו) "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיּוֹרֶה זִקִּים וְגוֹ', וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי". **עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק** • (ב"ר) מִכַּיָּן שֶׁהוּא בְּנִי, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ בְּנִי, אֵין זֶה כְּדַאי לִירַשׁ עִמּוֹ, קַל־וָחֹמֶר "עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק", שֶׁשְּׁתֵיהֶן בּוֹ.

(יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֹת בְּנוֹ:

יא וּבְאֵישׁ פִּתְגָּמָא לַחֲדָא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרֵהּ:

רש"י◄ **עַל אֹדֹת בְּנוֹ** • (ב"ר) עַל שֶׁשָּׁמַע שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. וּפְשׁוּטוֹ: עַל שֶׁאוֹמֶרֶת לוֹ לְשַׁלְּחוֹ.

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע:

יב וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יַבְאַשׁ בְּעֵינָיְךָ עַל עוּלֵימָא וְעַל אַמְתָּךְ כֹּל דִּי תֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנַּהּ אֲרֵי בְּיִצְחָק יִתְקְרוּן לָךְ בְּנִין:

רש"י◄ **שְׁמַע בְּקֹלָהּ** • (בְּקוֹל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּהּ). לָמַדְנוּ, שֶׁהָיָה אַבְרָהָם טָפֵל לְשָׂרָה בִּנְבִיאוּת.

(יג) וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא:

יג וְאַף יָת בַּר אַמְתָא לְעַם אֲשַׁוּנֵהּ אֲרֵי בְנָךְ הוּא:

(יד) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע:

יד וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחֲמָא וְרָקְבָּא דְמַיָּא וִיהַב לְהָגָר שַׂוִּי עַל כַּתְפַּהּ וְיָת רַבְיָא וְשַׁלְחַהּ וַאֲזָלַת וְתָעַת בְּמַדְבְּרָא (נ"י בְּמִדְבַּר) בְּאֵר שָׁבַע:

רש"י◄ **לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם** • וְלֹא כֶּסֶף וְזָהָב, לְפִי שֶׁהָיָה שׂוֹנְאוֹ עַל שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. **וְאֶת־הַיֶּלֶד** • אַף הַיֶּלֶד שָׂם עַל שִׁכְמָהּ, שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עַיִן רָעָה, וַאֲחַזַתּוּ חַמָּה וְלֹא יָכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו (בראשית רבה). **וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע** • חָזְרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ (ב"ר).

(טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם:

טו וּשְׁלִימוּ מַיָּא מִן רָקְבָּא וּרְמַת יָת רַבְיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנַיָּא:

רש"י◄ **וַיִּכְלוּ הַמַּיִם** • לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ חוֹלִים לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) אֹדֹת. כְּמוֹ דְּבַר: תורה יב

יד) וְחֵמַת מַיִם. כְּלִי. וְיִתָּכֵן לִהְיוֹתוֹ מֵעוֹר אוֹ מֵעֵץ. וְכָמוֹהוּ מספח חֲמָתְךָ. וְרַבִּים יִתְמְהוּ מֵאַבְרָהָם אֵיךְ גֵּרַשׁ בְּנוֹ, גַּם שָׁלַח בֵּן עִם אִמּוֹ רֵיקָם וְאֵיךְ נִדְבַּת לִבּוֹ. וְהַתֵּמַהּ מֵאֵלֶּה שֶׁיִּתְמְהוּ כִּי אַבְרָהָם עָשָׂה כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה'. וְאֵלּוּ הָיָה נוֹתֵן מָמוֹן לְהָגָר שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן שָׂרָה, לֹא שָׁמַר מִצְוַת הַשֵּׁם. וְהִנֵּה בָּאַחֲרוֹנָה אַחֲרֵי מוֹת שָׂרָה נָתַן מִתָּנוֹת לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל: **לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם.** נָתַן אֶל הָגָר וְשָׂם עַל שִׁכְמָהּ, וְאָמַר לָהּ קְחִי אִתָּךְ בְּנֵךְ וַיְשַׁלְּחֶהָ. וְיִתָּכֵן שֶׁנָּתַן לָהּ כֶּסֶף וְזָהָב וְלֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב. וְנָתַן לֶחֶם וּמַיִם מַה שֶׁיַּסְפִּיק לָהּ עַד בְּאֵר שָׁבַע, כִּי בִּגְרָר הָיָה אַבְרָהָם. וְהִנֵּה הִיא הָלְכָה וְלֹא יָדְעָה הַדֶּרֶךְ, וַתֵּתַע. וְהִנֵּה בְּנָהּ חָלָה מֵחֹסְרוֹן הַמַּיִם, וְאַחַר שֶׁלִּקְחָתוּ בְּחֵיקָהּ וְרָאָתָה שֶׁנִּפְשׁוֹ יוֹצֵא בַּצָּמָא הִשְׁלִיכָתוּ: תורה טו

טו) תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִים. הָאִילָנִים: תורה טו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כְּמִטַּחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ:

רש"י◄ מִנֶּגֶד• מֵרָחוֹק (ב"ר). כְּמִטַּחֲוֵי קֶשֶׁת• כִּשְׁתֵּי טִיחוֹת, וְהוּא לְשׁוֹן יְרִיַּת חֵץ. בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: 'שֶׁהֵטִיחַ בְּאִשְׁתּוֹ', עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ. וְאִם תֹּאמַר: הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: 'כְּמַטָּחֵי קֶשֶׁת', מִשְׁפַּט הַוּי"ו לִיכָּנֵס לְכָאן, כְּמוֹ: (שה"ש ב) "בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע", מִגְּזֵרַת: (ישעיה יט)

"וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא", וּמִגְּזֵרַת: (תהלים קז) "יָחֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר", וְכֵן: (שם סח) "קַצְוֵי אֶרֶץ", מִגְּזֵרַת קָצֶה. וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד• כֵּיוָן שֶׁקָּרַב לָמוּת, הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק.

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים ׀ אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם:

רש"י◄ אֶת־קוֹל הַנַּעַר• מִכָּאן שֶׁיָּפָה תְּפִלַּת הַחוֹלֶה מִתְּפִלַּת אֲחֵרִים עָלָיו, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהִתְקַבֵּל (ב"ר). בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם• (ר"ה טז) לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עַכְשָׁו הוּא נִדּוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת. לְפִי שֶׁהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַטְרְגִים וְאוֹמְרִים: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד זַרְעוֹ לְהָמִית בָּנֶיךָ בַּצָּמָא, אַתָּה מַעֲלֶה לוֹ בְּאֵר? וְהוּא מְשִׁיבָם: 'עַכְשָׁו, מַה הוּא, צַדִּיק אוֹ רָשָׁע'? אָמְרוּ לוֹ: 'צַדִּיק'. אָמַר לָהֶם: 'לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל עַכְשָׁו אֲנִי דָּנוֹ', וְזֶהוּ: "בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם". וְהֵיכָן הֵמִית אֶת יִשְׂרָאֵל בַּצָּמָא? כְּשֶׁהִגְלָם נְבוּכַדְנֶאצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כא) "מַשָּׂא בַּעֲרָב וגו' לִקְרַאת צָמֵא הֵתִיוּ מָיִם וגו'", כְּשֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֵצֶל עַרְבִיִּים, הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לַשַּׁבָּאִים: 'בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכוּנוּ אֵצֶל בְּנֵי דוֹדֵינוּ יִשְׁמָעֵאל, וִירַחֲמוּ עָלֵינוּ', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כה) "אֹרְחוֹת דְּדָנִים", אַל תִּקְרֵי דְּדָנִים, אֶלָּא דּוֹדִים. וְאֵלּוּ יוֹצְאִים לִקְרָאתָם וּמְבִיאִין לָהֶם בָּשָׂר וְדָג מָלוּחַ וְנֹאדוֹת נְפוּחִים. כִּסְבוּרִים יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֵאִים מַיִם, וּכְשֶׁמַּכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּפוֹתְחוֹ, הָרוּחַ נִכְנֶסֶת בְּגוּפוֹ וּמֵת.

(יח) קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ:

(יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־הַנָּעַר:

(כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת:

רש"י◄ רֹבֶה קַשָּׁת• יוֹרֶה חִצִּים בְּקֶשֶׁת. קַשָּׁת• עַל שֵׁם הָאֻמָּנוּת, כְּמוֹ: חַמָּר, גַּמָּל, צַיָּד, לְפִיכָךְ הַשִּׁי"ן מִדְּגֶשֶׁת, הָיָה יוֹשֵׁב בַּמִּדְבָּר וּמְלַסְטֵם אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל טז) "יָדוֹ בַכֹּל וגו'".

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) כְּמִטַּחֲוֵי קֶשֶׁת. בְּדֶד יָשֵׁב. וְטַעְמוֹ יָדוּעַ כְּהַשְׁלָחַת הַחֵץ: תורה יז

כ) רֹבֶה קַשָּׁת. כְּמוֹהוּ הִשְׁמִיעוּ אֶל בָּבֶל רַבִּים. וְאִם הֵם שְׁנֵי שָׁרָשִׁים כְּמוֹ שָׁרַר וְשָׁרָה. גַּם רַבָּה וּרְבַב, מִגְּזֵרַת רַבָּה: **קַשָּׁת.** שֵׁם הַתֹּאַר, כְּמוֹ גַּנָּב: **הֲגַם חֲלוֹם.** שֶׁשָּׁם נִרְאָה לָהּ הַמַּלְאָךְ בִּתְחִלָּה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה: תורה כא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

כא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן וּנְסִיבַת לֵהּ אִמֵּהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י◄ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם • מִמְּקוֹם גִּדּוּלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וְגוֹ'", הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִנְשֵׁי: 'זְרַק חוּטְרָא לַאֲוִירָא, אַעֲקֶרֵיהּ קָאֵי'.

◆ יום שישי י"ז מרחשון ◆

(כב) וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה׃

כב וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימַר מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דִּי אַתְּ עָבֵד׃

רש"י◄ אֱלֹהִים עִמְּךָ • לְפִי שֶׁרָאוּ שֶׁיָּצָא מִשְּׁכוּנַת סְדֹם לְשָׁלוֹם, וְעִם הַמְּלָכִים נִלְחַם וְנָפְלוּ בְּיָדוֹ, וְנִפְקְדָה אִשְׁתּוֹ לִזְקֻנָּיו.

(כג) וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃

כג וּכְעַן קַיֵּם לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ הָכָא דְּלָא תְּשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּבִבַר בְּרִי כְּטֵיבוּתָא דִּי עֲבַדִית עִמָּךְ תַּעְבֵּד עִמִּי וְעִם אַרְעָא דְּאִתּוֹתַבְתָּא בַּהּ׃

רש"י◄ וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי • עַד כָּאן רַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן. כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי • שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ: "הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ" (בראשית רבה).

(כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃

כד וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֲקַיֵּם׃

(כה) וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃

כה וְאוֹכַח אַבְרָהָם יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל עִיסַק בֵּירָא דְמַיָּא דִּי אַנִּיסוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃

רש"י◄ וְהוֹכַח • נִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ עַל כָּךְ.

(כו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם׃

כו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדַעִית מָאן עֲבַד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְאַף אַתְּ לָא חַוֵּיתְ לִי וְאַף אֲנָא לָא שְׁמָעִית אֶלָּהֵין יוֹמָא דֵין׃

(כז) וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃

כז וּדְבַר אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין וִיהַב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזַרוּ תַּרְוֵיהוֹן קְיָם׃

(כח) וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדָּהֶן׃

כח וַאֲקִים אַבְרָהָם יָת שְׁבַע חוּרְפַן דְּעָאן בִּלְחוֹדֵיהֶן׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) אם תִּשְׁקֹר לִי. מֵהַבִּנְיָן הַקַּל וְאֵין לוֹ אָח: **נֶכְדִּי.** בֶּן בְּנִי: תורה כד

(כט) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃

כט וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה אִנּוּן שְׁבַע חוּרְפַּן אִלֵּין דַּאֲקַמְתָּא בִּלְחוֹדֵיהֶן׃

(ל) וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת׃

ל וַאֲמַר אֲרֵי יָת שְׁבַע חוּרְפַּן תְּקַבֵּל מִן יְדִי בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסַהֲדוּ אֲרֵי חֲפָרִית יָת בֵּירָא הָדֵין (נ״ר הָדָא)׃

רש״י◄ **בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי•** זֹאת. **לְעֵדָה•** לְשׁוֹן עֵדוּת שֶׁל נְקֵבָה, כְּמוֹ: "וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה". **כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר•** מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוֹעֵי אֲבִימֶלֶךְ וְאוֹמְרִים: 'אֲנַחְנוּ חְפַרְנוּהָ'. אָמְרוּ בֵּינֵיהֶם: כָּל מִי שֶׁיִּתְרָאֶה עַל הַבְּאֵר וְיַעֲלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתוֹ, שֶׁלּוֹ הִיא, וְעָלוּ לִקְרַאת אַבְרָהָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו פרשת וירא)

"מַעֲשֶׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים" - יֵשׁ לִנְהוֹג כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ וּלְפַרְסֵם אֱלֹקוּת בְּעוֹלָם, כְּפִי שֶׁהוּא נָהֵג, וְאַף **אִם** פְּעוּלָּתוֹ הוּא סִימָן לַבָּנִים.

אֵין לְהִסְתַּפֵּק בְּקִירוּב יְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לָצֵאת לָ"רְחוֹב" וּלְטַפֵּל שָׁם בִּיהוּדִים הָ"עוֹבְרִים וְשָׁבִים".

בִּפְעִילוּת זוֹ יֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל דֶּרֶךְ אֶפְשָׁרִית, גַּם כַּאֲשֶׁר לְשֵׁם כָּךְ צָרִיךְ לָתֵת לָ"עוֹבְרִים וְשָׁבִים" מָזוֹן וּמַשְׁקֶה. יֶתֶר־עַל־כֵּן: אֲפִלּוּ כַּאֲשֶׁר הַדֶּרֶךְ לְהַשְׁפָּעָה עֲלֵיהֶם הִיא בְּאֶמְצָעוּת **לַחַץ** (בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה, כַּמּוּבָן, שֶׁ"דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם").

וְאִם יָבוֹא הַטּוֹעֵן וְיִטְעַן: מַהִי הַתּוֹעֶלֶת בְּכָךְ? הָאָדָם שֶׁלָּחֲצוּ עָלָיו לְבָרֵךְ, לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע, לְהִתְפַּלֵּל - עוֹשֶׂה זֹאת לְלֹא רָצוֹן, לְלֹא חֵשֶׁק. הָאַחֵר מַנִּיחַ תְּפִלִּין בַּפַּעַם הַזֹּאת, כְּדֵי לְ"הִתְפַּטֵּר" מִן הַלַּחַץ, אַךְ אֵין לָדַעַת מַה יִּהְיֶה מָחָר.

עַל כָּךְ מְסוּפָּר לָנוּ **בַּתּוֹרָה** - מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה - בְּסִיפּוּר הַנַּ"ל, וּבְדֶרֶךְ שֶׁל קַל־וָחוֹמֶר: אִם בִּימֵי אַבְרָהָם, כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר בִּ**בְנֵי נֹחַ**, וְלִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, הֵבִיאָה דֶּרֶךְ זוֹ לְ"**הִכַּרְתָּ אוֹתִי בִּבְרִיּוֹתָי**",

עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה, וְכַאֲשֶׁר מְדֻבָּר עַל יְהוּדִי, שֶׁהוּא "רוֹצֶה לִהְיוֹת מִישְׂרָאֵל וְרוֹצֶה הוּא לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹת...", וַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת הִיא לִרְצוֹנוֹ. יֶתֶר־עַל־כֵּן: הַכְּפִיָּה וְהַלַּחַץ יִגְרְמוּ לְכָךְ, שֶׁזֶּה יִהְיֶה רְצוֹנוֹ **הַגָּלוּי**, עַד לִידֵי "מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה", וְהוּא יְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת בְּאֹפֶן מֻשְׁלָם.

עֲבוֹדָה זֹאת שֶׁל פִּרְסוּם שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בָּעוֹלָם בְּאֹפֶן שֶׁל "**הִכַּרְתָּ אוֹתִי בִּבְרִיּוֹתָי**", תָּחִישׁ בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, אֶת קִיּוּם הַהַבְטָחָה "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה..." עַל־יְדֵי שֶׁ"יַּעֲמֹד מָלֶךְ מִבֵּית דָּוִד... **וְיָכוּף כָּל** יִשְׂרָאֵל לֵילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בִּדְקָהּ" שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְהַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

(לא) עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם׃

לא עַל כֵּן קְרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַּמָּן קַיָּמוּ תַּרְוֵיהוֹן׃

(לב) וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים׃

לב וּגְזָרוּ קְיָם בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי׃

(לג) וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם׃

לג וּנְצִיב נִצְבָּא (נ״ר אִילָנָא) בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי תַּמָּן בִּשְׁמָא דַּיְיָ אֱלָהָא דְּעַלְמָא׃

רש״י◄ **אֵשֶׁל•** רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'פַּרְדֵּס לְהָבִיא מִמֶּנּוּ פֵּרוֹת לָאוֹרְחִים בַּסְּעֻדָּה', וְחַד אָמַר: 'פֻּנְדָּק לְאַכְסַנְיָא, וּבוֹ כָּל מִינֵי פֵּרוֹת', וּמָצִינוּ לְשׁוֹן נְטִיעָה בְּאֹהָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל יא) "וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ".

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) מַה הֵנָּה. לְשׁוֹן נְקֵבוֹת: **לְבַדָּנָה.** עִסהֵ"א וְהִיא לְבַדָּהּ: תורה ל

ל) לְעֵדָה. כְּמוֹ לְעֵדוּת. וְדַע כִּי מִלַּת שְׁבוּעָה, עִקָּרָהּ שִׁבְעָה. וּבְמִלַּת אוֹ הִשְׁבַּע שְׁבוּעָה, אֲפָרְשֶׁנָּהּ: תורה לא

לג) אֵשֶׁל. אִילָן. גַּם וַיִּטַּע לְאוֹת: תורה לד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַיִּקְרָא־שֵׁם וְגוֹ' • עַל־יְדֵי אוֹתוֹ "אֵשֶׁל" נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֱלֹהֵי לְכָל הָעוֹלָם. לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִים וְשׂוֹתִים, אָמַר לָהֶם: 'בָּרְכוּ לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשֶּׁלּוֹ, סְבוּרִים אַתֶּם שֶׁמִּשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אֲכַלְתֶּם' (סוטה י)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך טו, עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַתּוֹעֶלֶת בִּבְרָכָה שֶׁעַל־יְדֵי כִּפּוּיָהּ

וַיִּקְרָא־שֵׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: (כא, לג)

אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא, מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, עָמְדוּ לְבָרְכוֹ. אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם? מִשֶּׁל אֶלֹקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (סוטה י, סוף עמוד א ואילך)

בַּמִּדְרָשׁ (בראשית רבה פרשה מט, ד) מוּבָא, שֶׁאֵלּוּ שֶׁלֹּא רָצוּ לְבָרֵךְ אֶת הַקָּבָּ"ה, תָּבַע מֵהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גָּדוֹל עַל מַה שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, וּמִכֵּיוָן שֶׁלֹּא רָצוּ לְשַׁלֵּם, נִתְרַצּוּ לוֹמַר "בָּרוּךְ אֵ־ל עוֹלָם שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ מְאֹד, מַה תּוֹעֶלֶת מָצָא אַבְרָהָם לְהַכְרִיחַ אֲנָשִׁים לְהַגִּיד "בָּרוּךְ אֵ־ל עוֹלָם כּוּ'", דְּאִם לֹא רָצוּ לְהַגִּיד אֶת זֶה מֵרְצוֹנָם הַטּוֹב, מַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ לְהַגִּיד דְּבָרִים אֵלּוּ רַק מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, מִצַּד הַהָכְרֵחַ?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

כָּל אָדָם, אֲפִילּוּ בֶּן נֹחַ, בִּיכָלְתּוֹ לְהַגִּיעַ לַהַכָּרָה שֶׁ"יֵּשׁ בַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ", וְלָכֵן הִתְעַסֵּק אַבְרָהָם אָבִינוּ לְפַרְסֵם אֶת אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ "בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב".

אַךְ כְּשֶׁרָאָה אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם מְבִינִים אֶת זֶה, וְאֵין הֵם בָּאִים לְהַכָּרָה זוֹ מֵעַצְמָם, הֵבִין אַבְרָהָם שֶׁגַּסּוּתָם וְחֻמְרִיּוּתָם גְּדוֹלָה מְאֹד, וְלָכֵן אֵין הֵם יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לְהַכָּרָה זוֹ.

וְלָכֵן תָּבַע מֵהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גָּדוֹל, וְעַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל בִּטּוּשׁ וּשְׁבִירָה בְּגַסּוּתָם וְחֻמְרִיּוּתָם, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (חלק ג קסח, א. הובא בתניא ריש פרק כט) "אָעָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ, גּוּפָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא כּוּ' מְבַטְּשִׁין לֵיהּ", וְאָז הִגִּיעוּ כְּבָר מֵעַצְמָם לְהַכָּרָה שֶׁ"יֵּשׁ בַּעַל־הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ".

(לד) **וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:**

לד **וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם בְּאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין:**

רש"י◄ **יָמִים רַבִּים** • מְרֻבִּים עַל שֶׁל חֶבְרוֹן, בְּחֶבְרוֹן עָשָׂה כ"ה שָׁנָה, וְכָאן כ"ו, שֶׁהֲרֵי בֶּן ע"ה שָׁנָה הָיָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן, אוֹתָהּ שָׁנָה: "וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא", שֶׁלֹּא מָצִינוּ קֹדֶם לָכֵן שֶׁנִּתְיַשֵּׁב אֶלָּא שָׁם, שֶׁבְּכָל מְקוֹמוֹתָיו הָיָה כְּאוֹרֵחַ, חוֹנֶה וְנוֹסֵעַ וְהוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעְבֹר אַבְרָם", "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם", "וַיְהִי רָעָב... וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה", וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי שִׁלְּחוֹ פַּרְעֹה. מִיָּד: "וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו" עַד "וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן", שָׁם יָשַׁב עַד שֶׁנֶּהֱפְכָה סְדוֹם, מִיָּד: "וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם" מִפְּנֵי בּוּשָׁה שֶׁל לוֹט, וּבָא לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וּבֶן צ"ט שָׁנָה הָיָה, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ בָּאוּ אֶצְלוֹ הַמַּלְאָכִים, הֲרֵי כ"ה שָׁנָה, וְכָאן כְּתִיב: "יָמִים רַבִּים", מְרֻבִּים עַל הָרִאשׁוֹנִים. וְלֹא בָּא הַכָּתוּב לִסְתּוֹם אֶלָּא לְפָרֵשׁ, וְאִם הָיוּ מְרֻבִּים עֲלֵיהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ יוֹתֵר, הָיָה מְפָרְשָׁם, וְעַל־כָּרְחֵךְ אֵינָם יְתֵרִים יוֹתֵר מִשָּׁנָה, הֲרֵי כ"ו שָׁנָה, מִיָּד יָצָא מִשָּׁם וְחָזַר לְחֶבְרוֹן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה קָדְמָה לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ'סֵדֶר עוֹלָם' (ב"ר)◆

◆ שבת קודש י"ח מרחשון ◆

כב (א) **וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:**

א **וְהָוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין יַיִ נַסִּי יָת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אָנָא:**

רש"י◄ **אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** • יֵשׁ מְרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים: (סנהדרין פט) 'אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שָׂטָן, שֶׁהָיָה מְקַטְרֵג וְאוֹמֵר: מִכָּל סְעֻדָּה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם לֹא הִקְרִיב לְפָנֶיךָ פַּר אֶחָד, אוֹ אַיִל אֶחָד'. אָמַר לוֹ: 'כְּלוּם עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹ,

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם. יֵשׁ אוֹמֵר כִּי הַסָּמֵי"ך תַּחַת שִׁי"ן, וְהַהֵי"א תַּחַת הָאָלֶ"ף. וְטַעַם כָּל הַפָּרָשָׁה יַכְחִישֵׁם, רַק נִסָּה כְּמַשְׁמָעוֹ. וְאַנְשֵׁי שִׁקּוּל הַדַּעַת אָמְרוּ כִּי הַדֵּעוֹת הֵם שְׁתַּיִם. הָאַחַת דַּעַת הֶעָתִיד בְּטֶרֶם הֱיוֹתוֹ. וְהַשֵּׁנִית דַּעַת הַיֵּשׁ הַנִּמְצָא. וְזֶה פֵּירוּשׁ נִסָּה. גַּם כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי. וְהַגָּאוֹן אָמַר שֶׁמִּלַּת נִסָּה לְהַרְאוֹת צִדְקָתוֹ לִבְנֵי אָדָם. גַּם מִלַּת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִלּוּ הָיִיתִי אוֹמֵר לוֹ: זְבַח אוֹתוֹ לְפָנַי, לֹא הָיָה מְעַכֵּב׳. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ׳אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהָיָה מִתְפָּאֵר עַל יִצְחָק שֶׁמָּל בֶּן י"ג שָׁנָה, וְלֹא מִחָה, אָמַר לוֹ יִצְחָק:

׳בְּאֵבֶר אֶחָד אַתָּה מְיָרְאֵנִי, אִלּוּ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ׳זְבַח עַצְמְךָ לְפָנַי׳, לֹא הָיִיתִי מְעַכֵּב׳. **הִנְּנִי** • כָּךְ הִיא עֲנָיָתָם שֶׁל חֲסִידִים, לְשׁוֹן עֲנָוָה הוּא וּלְשׁוֹן זְמוּן.

(ב) **וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:**

ב וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דִּי רְחַמְתָּ יָת יִצְחָק וְאֵיזֵל לָךְ לְאַרְעָא פּוּלְחָנָא וְאַסְּקֵהּ קֻדָּמַי תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל חַד מִן טוּרַיָּא דִּי אֵימַר לָךְ:

רש"י◄ **קַח־נָא** • אֵין ׳נָא׳, אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמַר לוֹ: ׳בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, עֲמֹד לִי בְּזֶה הַנִּסָּיוֹן, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁ׳ (סנהדרין פט). **אֶת־בִּנְךָ** • אָמַר לוֹ: ׳שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לִי׳, אָמַר לוֹ: "אֶת־יְחִידְךָ". אָמַר לוֹ: ׳זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ׳, אָמַר לוֹ: "אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ". אָמַר לוֹ: ׳שְׁנֵיהֶם אֲנִי אוֹהֵב׳, אָמַר לוֹ: "אֶת יִצְחָק". וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ מִתְּחִלָּה? שֶׁלֹּא לְעַרְבְּבוֹ פִּתְאֹם, וְתָזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו וְתִטָּרֵף, וּכְדֵי לְחַבֵּב עָלָיו אֶת הַמִּצְוָה וְלִיתֵּן לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר. **אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה** • יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (ב ג): "לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה׳ בִּירוּשָׁלַיִם, בְּהַר הַמּוֹרִיָּה".

(ג) **וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים:**

ג וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וְזָרֵז יָת חֲמָרֵהּ וּדְבַר יָת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּהּ וְיָת יִצְחָק בְּרֵהּ וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם וְאָזַל לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ:

רש"י◄ **וַיַּשְׁכֵּם** • נִזְדָּרֵז לַמִּצְוָה (פסחים ד). **וַיַּחֲבֹשׁ** • הוּא בְּעַצְמוֹ וְלֹא צִוָּה לְאֶחָד מֵעֲבָדָיו, שֶׁהָאַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה. **אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו** • (ב"ר) יִשְׁמָעֵאל וֶאֱלִיעֶזֶר, שֶׁאֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לָצֵאת לַדֶּרֶךְ בְּלֹא שְׁנֵי אֲנָשִׁים, שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ הָאֶחָד לִנְקָבָיו וְיִתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשֵּׁנִי עִמּוֹ. **וַיְבַקַּע** • תַּרְגּוּמוֹ: וְצַלַּח, כְּמוֹ: (שמואל ב יח) "וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן", לְשׁוֹן בִּקּוּעַ, סינדר"א בְּלַע"ז.

(ד) **בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק:**

ד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרָחִיק:

רש"י◄ **בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** • לָמָּה אֵחַר מִלְּהַרְאוֹתוֹ מִיָּד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: ׳הֲמָמוֹ וְעִרְבְּבוֹ פִּתְאֹם וְטָרַף דַּעְתּוֹ, וְאִלּוּ הָיָה לוֹ שָׁהוּת לְהִמָּלֵךְ אֶל לִבּוֹ, לֹא הָיָה עוֹשֶׂה׳. **וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם** • רָאָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יָדַעְתִּי כְּטַעַם הוֹדַעְתִּי. וַהֲלֹא יָדַע זֶה הַגָּאוֹן כִּי בְּשָׁעָה שֶׁעָקַד בְּנוֹ, לֹא הָיוּ שָׁם אֲפִילוּ נְעָרָיו. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי פֵּרוּשׁ וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה שֶׁיַּעֲלֵהוּ אֶל הָהָר, וְזֹאת תֵּחָשֵׁב לוֹ לְעוֹלָה. וְאַבְרָהָם לֹא יָדַע סוֹד הַנְּבוּאָה, וְיִמַּהֵר לִשְׁחֹט אוֹתוֹ, וְהַשֵּׁם אָמַר לוֹ לֹא בִּקַּשְׁתִּי זֹאת. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ הָרְאָה שֶׁתַּעֲלֵהוּ לְעוֹלָה כְּמוֹ וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יַיִן. וְהָצְרְכוּ אֵלֶּה הַגְּאוֹנִים לַפֵּירוּשִׁים הָאֵלֶּה. כִּי יֹאמְרוּ לֹא יִתְּכֵן אַחַר שֶׁיִּצְוֶה הַשֵּׁם מִצְוָה, שֶׁיֹּאמַר אַחַר כֵּן לֹא תַעֲשֶׂנָּה. וְהִנֵּה לֹא שָׂמוּ עַל לֵב הַבְּכוֹרִים שֶׁהֶחְלִיפָם בַּלְּוִיִּם אַחַר שָׁנָה. וְאַחַר שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר בִּתְחִלָּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, סָרוּ כָּל הַטְּעָנוֹת, וְהַשֵּׁם נִסָּהוּ כְּדֵי שֶׁיִּקְבֵּל שָׂכָר: וְטַעַם **כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי**. כְּמוֹ וְאִם לֹא אֵדָעֶה. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ סוֹדוֹ בַּפָּסוּק יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם. אִם יַעַזְרֵנִי הַשֵּׁם יוֹדֵעַ הַנִּסְתָּרוֹת: תורה ב

ב) **אַחַד הֶהָרִים**. שָׁם נִבְנָה הַבַּיִת. וְכֵן מְפֹרָשׁ וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְאֵינֶנּוּ הַר גָּבוֹהַּ. וּבוֹ הָיָה גֹּרֶן אָרַנְנָה: תורה ג

ג) **וַיְבַקַּע עֲצֵי עוֹלָה**. וְשָׁמָם עַל הַחֲמוֹר: תורה ד

ד) **בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי**. שֶׁיָּצָא מִבְּאֵר שָׁבַע: תורה ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמֹור וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃

ה וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וּנְתוּב לְוָתְכוֹן׃

רש"י ◄ **עַד־כֹּה** • כְּלוֹמַר דֶּרֶךְ מוּעָט, לַמָּקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: 'אֶרְאֶה הֵיכָן הוּא מַה שֶּׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם: "כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ"'. **וְנָשׁוּבָה** • נִתְנַבֵּא שֶׁיָּשׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם.

(ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃

ו וּנְסִיב אַבְרָהָם יָת אָעֵי דַּעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵהּ וּנְסִיב בִּידֵהּ יָת אֶשָּׁתָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזָלוּ תַרְוֵיהוֹן בַּתְרָא (נ"י כַּחֲדָא):

רש"י ◄ **הַמַּאֲכֶלֶת** • סַכִּין, עַל שֵׁם שֶׁאוֹכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר, כְּמָה דְתִימָא: (דברים לב) "וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר", וְשֶׁמַּכְשֶׁרֶת בָּשָׂר לַאֲכִילָה. דָּבָר אַחֵר: זֹאת נִקְרֵאת 'מַאֲכֶלֶת', עַל שֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים מַתַּן שְׂכָרָהּ. **וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו** • אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוֹלֵךְ לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ, הָיָה הוֹלֵךְ בְּרָצוֹן וְשִׂמְחָה כְּיִצְחָק, שֶׁלֹּא הָיָה מַרְגִּישׁ בַּדָּבָר.

(ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה׃

ז וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא בְּרִי וַאֲמַר הָא אֶשָּׁתָא וְאָעֵיָא וְאָן אִימְרָא לַעֲלָתָא׃

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃

ח וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ גְּלֵי לֵהּ אִימְרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וַאֲזָלוּ תַרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא׃

רש"י ◄ **יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה** • כְּלוֹמַר: יִרְאֶה וְיִבְחַר לוֹ הַשֶּׂה, וְאִם אֵין שֶׂה, "לְעֹלָה בְּנִי". וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵבִין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִשָּׁחֵט: "וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו", בְּלֵב שָׁוֶה.

(ט) וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנֹו וַיָּשֶׂם אֹתֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים׃

ט וְאָתוּ לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ וּבְנָא תַמָּן אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אָעֵיָא וַעֲקַד יָת יִצְחָק בְּרֵהּ וְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל מַדְבְּחָא עֵיל מִן אָעֵיָא׃

רש"י ◄ **וַיַּעֲקֹד** • (שבת נד) יָדָיו וְרַגְלָיו מֵאֲחוֹרָיו, הַיָּדַיִם וְהָרַגְלַיִם בְּיַחַד הִיא עֲקֵדָה, וְהוּא לְשׁוֹן "עֲקֵדִים", שֶׁהָיוּ קַרְסֻלֵּיהֶם לְבָנִים, מָקוֹם שֶׁעוֹקְדִין אוֹתָן בּוֹ, הָיָה נָכָר.

(י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדֹו וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנֹו׃

י וְאוֹשֵׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵהּ וּנְסִיב יָת סַכִּינָא לְמֵיכַס יָת בְּרֵהּ׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) יֵשׁ אוֹמְרִים אֵיךְ אָמַר אַבְרָהָם **וְנָשׁוּבָה**. וַאֲחֵרִים עָנוּ כִּי הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהָבִיא עַצְמוֹתָיו, וְאַבְרָהָם דָּחָם כְּדֵי שֶׁלֹּא יָסוּרוּ עַד שוּבוֹ. וְשֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ יִצְחָק וְיִבְרַח. וְרִבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ שֶׁהָיָה יִצְחָק כַּאֲשֶׁר נֶעֱקַד בֶּן שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים. וְאִם דִּבְרֵי קַבָּלָה נְקַבֵּל. וּמִדֶּרֶךְ סְבָרָא אֵין זֶה נָכוֹן. שֶׁהָיָה רָאוּי שֶׁתִּהְיֶה צִדְקַת יִצְחָק גְּלוּיָה, וְיִהְיֶה שִׂכְרוֹ כָּפוּל מִשֵּׁכַר אָבִיו שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ בְּרְצוֹנוֹ לִשְׁחִיטָה, וְאֵין בַּכָּתוּב מְאוּמָה עַל יִצְחָק. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ שֶׁהָיָה בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים, גַּם זֶה לֹא יִתְּכֵן בַּעֲבוּר שֶׁיִּשָּׂא עֲצֵי הָעוֹלָה. וְהַקָּרוֹב אֶל הַדַּעַת שֶׁהָיָה קָרוֹב לִי"ג שָׁנִים. וְהִכְרִיחוֹ אָבִיו וַעֲקָדוֹ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ. וְהָעֵד שֶׁאָבִיו הִסְתִּיר הַסּוֹד מִמֶּנּוּ, וְאָמַר אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה, כִּי אִלּוּ אָמַר לוֹ אַתָּה הָעוֹלָה, יִתְּכֵן שֶׁיִּבְרַח: תורה ו

(יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם׃ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃

יא וּקְרָא לֵהּ מַלְאָכָא דַיְיָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא׃

רש"י◄ **אַבְרָהָם אַבְרָהָם.** לְשׁוֹן חִבָּה הוּא, שֶׁכּוֹפֵל אֶת שְׁמוֹ.

(יב) וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי׃ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃

יב וַאֲמַר לָא תּוֹשֵׁיט יְדָךְ לְעוּלֵימָא וְלָא תַעְבֵּד לֵהּ מִדְּעָם אֲרֵי כְּעַן יְדַעְנָא (נ"י יְדָעִית) אֲרֵי דַּחֲלָא דַיְיָ אַתְּ וְלָא מְנַעְתְּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי׃

רש"י◄ **אַל־תִּשְׁלַח • לִשְׁחֹט,** אָמַר לוֹ: 'אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חַבָּלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם', אָמַר לוֹ: "אַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה", אַל תַּעַשׂ בּוֹ מוּם. **כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי •** אָמַר רַבִּי אַבָּא: אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: 'אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי: אֶתְמוֹל, אָמַרְתָּ לִי: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ: "קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ". עַכְשָׁו, אַתָּה אוֹמֵר לִי: "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר"'. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: '"לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה", כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ 'קַח', מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אָמַרְתִּי לְךָ 'שְׁחָטֵהוּ', אֶלָּא "הַעֲלֵהוּ", אַסַּקְתִּיהּ אַחֲתִיהּ'. **כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי •** מֵעַתָּה, יֵשׁ לִי מַה לְהָשִׁיב לַשָּׂטָן וְלָאֻמּוֹת הַתְּמֵהִים: מַה הִיא חִבָּתִי אֶצְלְךָ. יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עַכְשָׁו, שֶׁרוֹאִים: "כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש"פ וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח)

כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים אֶת הַפָּסוּק "וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי" - מִתְעוֹרֶרֶת שְׁאֵלָה פְּשׁוּטָה אֵצֶל בֶּן חָמֵשׁ לְמִקְרָא:

מַהוּ הַצֹּרֶךְ **בִּנְתִינַת טַעַם** - "כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי גו'" - לְצִיווּי "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה", לְכְאוֹרָה, כְּשֶׁשָּׁמַע אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת הַצִּיווּי "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר", בְּוַדַּאי **שָׂמַח בְּיוֹתֵר** שֶׁבְּנוֹ יְחִידוֹ יִשָּׁאֵר בַּחַיִּים, וּמַהוּ הַצֹּרֶךְ בִּנְתִינַת טַעַם "**כִּי** עַתָּה יָדַעְתִּי וְגו'"?!

וְעַל־כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר **שֶׁהָיָה** אֵיזֶה עִנְיָן בֵּינְתַּיִם (לְאַחֲרֵי הַצִּיווּי "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר"), שֶׁעַל זֶה בָּא הַמַּעֲנֶה "כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי וְגו'".

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁבֵּנְתַּיִם הָיְתָה שִׂיחָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם לְהַקָּבָּ"ה, שִׂיחָה שְׁלֵימָה כוּ', "אָמַר לוֹ אַבְרָהָם (לְהַקָּבָּ"ה) **אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי**", וְתֹכֶן דְּבָרָיו, "אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי בְּיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ קַח נָא אֶת בִּנְךָ, עַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר"?!

וְעַל זֶה הֵשִׁיב לוֹ הַקָּבָּ"ה, "לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ קַח, מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שְׁחָטֵהוּ, אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, אַסַּקְתִּיהּ אַחֲתִיהּ, (וְטַעַם הַדָּבָר) כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי, מֵעַתָּה יֵשׁ לִי מַה לְהָשִׁיב לַשָּׂטָן וְלָאֻמּוֹת הַתְּמֵהִים מַה הִיא חִבָּתִי אֶצְלְךָ, יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עַכְשָׁו שֶׁרוֹאִים שֶׁהָיָה זֶה אֶלָּא נִסָּיוֹן לְהַרְאוֹת לַכֹּל "כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה", מִכֵּיוָן שֶׁ"לֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי".

לְיֶתֶר בֵּאוּר:

לִכְאוֹרָה, גַּם אִם אֵינוֹ מֵבִין אֶת הַנְּהָגָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, "אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כוּ' וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ כוּ' עַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר לִי כוּ'" - הָיָה לוֹ לִשְׂמֹחַ שֶׁיִּצְחָק נִשְׁאַר בְּחַיִּים, וּלְהִזְדָּרֵז לְהוֹרִידוֹ מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כוּ', מִבְּלִי לִשְׁאֹל שְׁאֵלוֹת מְיוּתָּרוֹת?!

אֶלָּא, שֶׁאַבְרָהָם לֹא הָיָה יָכֹל לַעֲבֹר לְסֵדֶר הַיּוֹם מִבְּלִי לְפָרֵשׁ אֶת שִׂיחָתוֹ לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה, כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁאֵלָה וְקוּשְׁיָא עַל הַנְהָגָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה - עִנְיָן הַנּוֹגֵעַ לֶאֱמוּנָה בַּהקָּבָּ"ה.

וְהַגַּע עַצְמְךָ:

כָּל נִסָּיוֹן הָעֲקֵידָה לֹא הָיָה אֶלָּא כְּדֵי לְהוֹכִיחַ וּלְהַרְאוֹת לְכָל הָעַמִּים אֶת **גֹּדֶל וְתֹקֶף הָאֱמוּנָה** דְּאַבְרָהָם אָבִינוּ בַּהקָּבָּ"ה, וְאֵיךְ יִתְכַּן שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר יִשָּׁאֵר אַבְרָהָם אָבִינוּ עִם שְׁאֵלָה וְקוּשְׁיָא (הֵפֶךְ עִנְיָן הָאֱמוּנָה) עַל הַנְהָגָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה - הֵפֶךְ תַּכְלִית וּמַטְּרַת נִסָּיוֹן הָעֲקֵידָה?!

וְלָכֵן, לֹא הָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ יָכֹל לְהַחֲרִישׁ, אֶלָּא אָמַר לְהַקָּבָּ"ה "**אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ** אֶת שִׂיחָתִי כוּ'", עַד שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַקָּבָּ"ה שֶׁאֵין כָּאן שׁוּם שִׁינּוּי, "מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה וְכוּ'".

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) אַבְרָהָם אַבְרָהָם. פְּעָמַיִם כְּמוֹ בְּחִפָּזוֹן: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:

יג וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין וַחֲזָא וְהָא דִכְרָא בָּתַר אֲחִיד בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וּנְסִיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵהּ לַעֲלָתָא חֲלַף בְּרֵהּ:

רש"י◄ **וְהִנֵּה־אַיִל.** מוּכָן הָיָה לְכָךְ מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. **אַחַר.** אַחֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ: "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ", רָאָהוּ כְּשֶׁהוּא נֶאֱחָז, וְהוּא שֶׁמְּתַרְגְּמִינָן: וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין (סִפְרִים אַחֲרִים: וּלְפִי הָאַגָּדָה: אַחַר כָּל דִּבְרֵי הַמַּלְאָךְ וְהַשְּׁכִינָה וְאַחַר טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם). **בַּסְּבַךְ.** אִילָן. **בְּקַרְנָיו.** שֶׁהָיָה רָץ אֵצֶל אַבְרָהָם, וְהַשָּׂטָן סוֹבְכוֹ וּמְעַרְבְּבוֹ בָּאִילָנוֹת. **תַּחַת בְּנוֹ.** מֵאַחַר שֶׁכָּתוּב "וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה", לֹא חָסֵר הַמִּקְרָא כְּלוּם, מַהוּ "תַּחַת בְּנוֹ"? עַל כָּל עֲבוֹדָה שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ, הָיָה מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן, שֶׁתְּהֵא זוֹ כְּאִלּוּ הִיא עֲשׂוּיָה בִּבְנִי, כְּאִלּוּ בְּנִי שָׁחוּט, כְּאִלּוּ דָּמוֹ זָרוּק, כְּאִלּוּ בְּנִי מֻפְשָׁט, כְּאִלּוּ הוּא נִקְטָר וְנַעֲשָׂה דֶּשֶׁן'.

(יד) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה:

יד וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פַּלְחַן דָּרְיָא בְּכֵן יִתְאַמַּר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלָח:

רש"י◄ **ה' יִרְאֶה.** פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: ה' יִבְחַר וְיִרְאֶה לוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת. **אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם.** שֶׁיֹּאמְרוּ לִימֵי הַדּוֹרוֹת עָלָיו: "בְּהַר זֶה יֵרָאֶה" הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְעַמּוֹ. **הַיּוֹם.** הַיָּמִים הָעֲתִידִין, כְּמוֹ: "עַד הַיּוֹם הַזֶּה" שֶׁבְּכָל הַמִּקְרָא, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקּוֹרְאִים אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה, אוֹמְרִים: 'עַד הַיּוֹם הַזֶּה', עַל הַיּוֹם שֶׁעוֹמְדִים בּוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ה' יִרְאֶה עֲקֵדָה זוֹ לְסִלֹּחַ לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה וּלְהַצִּילָם מִן הַפֶּרְעָנוּת, כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר הַיּוֹם הַזֶּה בְּכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים "בְּהַר ה' יֵרָאֶה", אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפָּרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 73)

בְּהַר ה' יֵרָאֶה (כב, יד)
לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת (רש"י)
הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה (נִפְעַל) - שֶׁיָּבֹא לִיצְחָק, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עוֹלָה עַל־יְדֵי שֶׁנֶּעֱקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ. **הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת** (פּוּעַל) - שֶׁיָּבֹא לְאַבְרָהָם, שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה וְעָקַד אֶת בְּנוֹ יְחִידוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

(טו) וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם:

טו וּקְרָא מַלְאָכָא דַיְיָ לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן שְׁמַיָּא:

(טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ:

טז וַאֲמַר בְּמֵימְרִי קַיֵּמִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלַף די עֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְלָא מְנַעְתָּא יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ:

(יז) כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו:

יז אֲרֵי בָּרְכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יָת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחָלָא די עַל כֵּיף יַמָּא וְיִרְתּוּן בְּנָיךְ יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) אַחַר נֶאֱחַז. אַחַר שֶׁנֶּאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וְאִם הוּא חי"ת נֶאֱחַז קָמוּץ אָז תֶּחְסַר מִלַּת הָיָה. וְכֵן טַעְמוֹ אַחַר הֱיוֹתוֹ נֶאֱחַז. וְרַבִּים כְּמוֹהוּ. וְיֵשׁ מְפָרֵשׁ כִּי אַחַר דָּבֵק עִם וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו. וְאִלּוּ הָיָה כֵּן, הָיָה אַחֲרֵי אַחַר כֵּן אוֹ אַחֲרֵי זֹאת. כְּמִשְׁפַּט הַלָּשׁוֹן בְּכָל הַתּוֹרָה: תורה יב

יד) בְּהַר ה' יֵרָאֶה. בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים: תורה טו

טז) כִּי נִשְׁבַּעְתִּי. זוֹ הִיא הַשְּׁבוּעָה הַגְּדוֹלָה הָעוֹמֶדֶת לָעַד: **יַעַן.** מִטַּעַם עָנָה. זֶה הַמַּעֲשֶׂה יַעֲנֶה וְיָעִיד: תורה יז

יז) שַׁעַר אֹיְבָיו. מְדִינוֹת בַּעֲלוֹת שְׁעָרִים: תורה יח

רש"י◄ **בָּרֵךְ אֲבָרֶכְךָ** • אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן. **וְהַרְבָּה אַרְבֶּה** • אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן.

(יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֶךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי׃

יח וְיִתְבָּרְכוּן בִּדִיל בְּנָיְךָ כֹּל עַמְמַיָּא דְאַרְעָא חֲלַף דִּי קַבִּלְתָּא לְמֵימְרִי׃

(יט) וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שָׁבַע׃

יט וְתַב אַבְרָהָם לְוַת עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא לְבְאֵר שָׁבַע וִיתִיב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע׃

רש"י◄ **וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע** • לֹא יְשִׁיבָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּחֶבְרוֹן הָיָה יוֹשֵׁב. י"ב שָׁנִים לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק, יָצָא מִבְּאֵר שֶׁבַע וְהָלַךְ לוֹ לְחֶבְרוֹן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:

"וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים", מְרֻבִּים מִשֶּׁל חֶבְרוֹן הָרִאשׁוֹנִים, וְהֵם כ"ו שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ לְמַעְלָה.

(כ) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ׃

כ וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחֲוָא לְאַבְרָהָם לְמֵימַר הָא יְלִידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אָחוּךָ׃

רש"י◄ **אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד וְגוֹ'** • בְּשׁוּבוֹ מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, הָיָה אַבְרָהָם מְהַרְהֵר וְאוֹמֵר: 'אִלּוּ הָיָה בְּנִי שָׁחוּט כְּבָר, הָיָה הוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים, הָיָה לִי לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר, אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא', בִּשְׂרוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה בַּת זוּגוֹ, וְזֶהוּ "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", הִרְהוּרֵי דְּבָרִים שֶׁהָיוּ עַל־יְדֵי עֲקֵדָה. **גַּם־הִוא** • אַף הִיא הִשְׁוָתָה מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ לְמִשְׁפְּחוֹת אַבְרָהָם גַּם כֵּן, מָה אַבְרָהָם י"ב שְׁבָטִים שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב: ח' בְּנֵי הַגְּבִירוֹת וְד' בְּנֵי הַשִּׁפְחוֹת, אַף אֵלּוּ, ח' בְּנֵי גְּבִירוֹת וְד' בְּנֵי פִּלֶגֶשׁ.

(כא) אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם׃

כא יָת עוּץ בּוּכְרֵהּ וְיָת בּוּז אָחוּהִי וְיָת קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַּאֲרָם׃

(כב) וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל׃

כב וְיָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל׃

(כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם׃

כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמַנְיָא אִלֵּין יְלִידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם׃

רש"י◄ **וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה** • כָּל הַיּוּחֲסִין הַלָּלוּ לֹא נִכְתְּבוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל פָּסוּק זֶה.

(כד) וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה׃

כד וּלְחֵנָתֵהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה וִילִידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה׃

פ פ פ

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן. חסלת פרשת וירא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכה - רכח

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) עֵקֶב. שֶׁכָּר בְּאַחֲרִית: תורה יט

יט) וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם. וְלֹא הִזְכִּיר יִצְחָק כִּי הוּא בְּרֹאשׁוֹתוֹ. וְהָאוֹמֵר שֶׁשְּׁחָטוֹ וַעֲזָבוֹ וְאַחַר כָּךְ חָיָה, אָמַר הֵפֶךְ הַכָּתוּב: תורה כ

כ) יָלְדָה מִלְכָּה. לְהַזְכִּיר יַחַס רִבְקָה: תורה כא **חסלת פרשת וירא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ב מרחשון מפרק סו עד סוף פרק סח	**יום רביעי - ט"ו מרחשון** מפרק עז עד סוף פרק עח
יום שני - י"ג מרחשון מפרק סט עד סוף פרק עא	**יום חמישי - ט"ז מרחשון** מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שלישי - י"ד מרחשון מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום שישי - י"ז מרחשון** מפרק פג עד סוף פרק פז
שבת קודש - י"ח מרחשון פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמו, וז"ש בזוה"ק דצדיקא... עד עמ' 292, קודם לברכה:

וְזֶה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[17] **דְּצַדִּיקָא דְּאִתְפַּטַּר אִשְׁתַּכַּח בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין יָתִיר מִבְּחַיּוֹהִי,** – צדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר מאשר בחייו, שלכאורה, נכון הדבר רק בעולמות עליונים, שם הוא נמצא יותר כשהוא עולה לשם, אך בעולם התחתון **הזה** – כיצד הוא נמצא שם יותר אחרי פטירתו והסתלקותו? – **דְּהַיְנוּ שֶׁגַּם בְּזֶה הָעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה** - "**הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם**"[18] – ש"היום" בעולם הזה, הוא עיקר ענין המעשה – קיום המצוות בפועל, כפי שהגמרא[19] אומרת: "היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם", שבעולם הזה הוא עיקר ענין המעשה, ואילו הענינים של קיבול שכר או כמו קיבול שכר – הם "למחר", בעולם הבא. על־כל־פנים העולם הזה הוא עולם המעשה – הרי גם בעולם המעשה **אִשְׁתַּכַּח יָתִיר,** – נמצא הצדיק שנפטר במדה מרובה יותר, ובתלמידים שעליהם השפיע ומשפיע, הכוונה היא, שגם בעולם המעשה **שלהם**, לא רק בעבודתם הרוחנית של אמונה, יראה ואהבה, נמצא הצדיק והשפעתו במדה מרובה יותר מאשר לפני פטירתו, אלא גם בעולם המעשה שלהם, בענינים של מעשה – תשובה ומעשים טובים – הוא נמצא במדה מרובה יותר, שהם מקבלים יותר השפעה, **כִּי הַמַּעֲשֶׂה** – של תלמידיו ומקושריו, (**גָּדוֹל**) [**גָּדַל**] **וְהוֹלֵךְ, גְּדוֹלֵי גְּדוֹלִין, מִן "אוֹר זָרוּעַ לַצַּדִּיק"**[20] **בַּ"שָּׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה'",** – על־דרך הנאמר בספר בראשית[21], שהכוונה היא על גן־עדן. בהתאם לביאור דלהלן על אגרת זו, הכוונה היא לאור הנמשך ומאיר ב"מלכות דאצילות", הנקראת "שדה אשר ברכו ה'", שבה נמשך מ"ז"א דאצילות" המשכת יתר, מצד עליית התורה והעבודה של הצדיק, ומכך באים הרהורי התשובה והמעשים הטובים בתלמידים, וזה נקרא "גידולי גידולין", **הַמֵּאִיר לְאֶרֶץ וְחוּצוֹת,** – בארץ ישראל ובחוץ לארץ, **וְגַם אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹּה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים בִּדְרָכָיו** - "**דֶּרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקְרָא לָהּ**"[22]. – לא רק דרך של קדושה, כי־אם דרך של "קדש" שלמעלה מ"קדוש" בוי"ו. על־כל־פנים יוצא, שהצדיק והשפעתו נמצאים אחרי הסתלקותו גם בעולם המעשה ובמדה מרובה יותר. **זֹאת כַּעֲבוֹדַת ה' בְּמִלֵּי דִּשְׁמַיָּא;** – בענינים רוחניים, שהתלמידים יכולים לקבל מהצדיק אחרי הסתלקותו יותר מאשר לפני הסתלקותו. **וּבְמִלֵּי דְּעַלְמָא** – בענינים והשפעות גשמיות שהצדיק ממשיך, **בְּפֵרוּשׁ אִתְּמַר** – נאמר במפורש **בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[23], **דְּצַדִּיקַיָּא מְגִנִּין עַל עָלְמָא,** – שהצדיקים מגינים על העולם, **וּבְמִיתָתְהוֹן יָתִיר מִבְּחַיֵּיהוֹן,** – ואחרי הסתלקותם – במדה מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, **וְאִלְמָלֵא צְלוֹתָא דְּצַדִּיקַיָּא בְּהַהוּא עָלְמָא** – ולולא תפלתם של הצדיקים בעולם **ההוא**, **לָא אִתְקַיֵּם עָלְמָא רִגְעָא חָדָא.** – לא היה העולם **הזה** מתקיים אפילו רגע אחד, הרי שהצדיקים מגינים על העולם הזה בענינים הגשמיים, אחרי הסתלקותם, במדה מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, **וְכָל הַקָּרוֹב קָרוֹב אֶל מִשְׁכַּן ה'** – לצדיק, **בְּחַיָּיו** - **קוֹדֵם לַבְּרָכָה:** – הבאה על ידי ומן הצדיק.

אגרת הקדש

וז"ש בזוה"ק דצדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחיוהי דהיינו שגם בזה העולם המעשה היום לעשותם אשתכח יתיר כי המעשה (גדול) [גדל] והולך גידולי גידולין מן אור זרוע לצדיק בשדה אשר ברכו ה' המאיר לארץ וחוצות וגם אנחנו אלה פה היום כולנו חיים בדרכיו דרך הקדש יקרא לה. זאת בעבודת ה' במילי דשמיא. ובמילי דעלמא בפירוש אתמר בזוה"ק דצדיקייא מגינין על עלמא ובמיתתהון יתיר מבחייהון ואלמלא צלותא דצדיקייא בההוא עלמא לא אתקיים עלמא רגעא חדא וכל הקרוב קרוב אל משכן ה' בחייו קודם לברכה:

יום שני י"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 292, איתא בזוה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

בֵּאוּר עַל הַנַּ"ל:

רבנו הזקן מסביר בעצמו משמעותה העמוקה יותר של אגרת זו (סימן כ"ז): **אִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, דְּצַדִּיקָא דְּאִתְפַּטַּר אִשְׁתַּכַּח בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין יָתִיר מִבְּחַיּוֹהִי כו'".** – כתוב בזוהר הקדוש, צדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר מאשר בחייו. **וְצָרִיךְ לְהָבִין,**

אגרת הקדש

ביאור על הנ"ל:

איתא בזוה"ק דצדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחיוהי כו' וצריך להבין תינח

---

17. ח"ג עא, ב. **18.** ואתחנן ז, יא. **19.** עירובין כב, א. **20.** תהלים צז, יא. **21.** תולדות כז, כז. **22.** ע"ד ל' הכתוב - ישעי' לה, ח. **23.** ח"ג עא, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תֵּינַח בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים אִשְׁתַּכַּח יָתִיר כַּעֲלוֹתוֹ שָׁמָּה, – מובן הדבר שבעולמות העליונים הוא נמצא אחרי הסתלקותו במדה מרובה יותר כאשר נשמתו עולה למעלה, אֲבָל בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ אִשְׁתַּכַּח יָתִיר? – כיצד הוא נמצא שם במדה מרובה יותר? וְיֵשׁ לוֹמַר, עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁקִּבַּלְתִּי עַל מַאֲמַר חַז"ל דְּ"שָׁבַק – השאיר, חַיִּים לְכָל חַי", – שבשעת הסתלקותו של צדיק אומרים שהוא השאיר חיים לכל החיים, וכנזכר לעיל, שבפשטות הלשון קשה, אם הכוונה היא רק לומר שהוא עזב את העולם ואחרים נשארו בחיים, הרי שלא השאיר את חייו הוא, לא מחייו הם חיים, אלא לפי ההסבר שקיבל רבנו הזקן הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחייו הוא – לכל החיים, כְּנוֹדַע – כידוע, שֶׁחַיֵּי הַצַּדִּיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרִים[24] כִּי־אִם חַיִּים רוּחָנִיִּים, שֶׁהֵם אֱמוּנָה וְיִרְאָה וְאַהֲבָה, – אמונת ה', יראת ה' ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע אותן לתלמידיו ומקושריו, שלש אלו מוגדרות בפסוקים בשם "חיים", כִּי בֶּאֱמוּנָה כְּתִיב: – כתוב: "וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה", וּבְיִרְאָה כְּתִיב: – כתוב: "וְיִרְאַת ה' לְחַיִּים", וּבְאַהֲבָה כְּתִיב: כתוב[25]: "רוֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים", וְחֶסֶד הוּא אַהֲבָה. – אהבה היא פנימיות החסד, הרי כשאומרים על חסד "חיים" הרי שאהבה היא ענין של חיים, וכל השלש: אמונה, יראה ואהבה, הרי מוגדרות בשם "חיים". וּשְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ – אמונה, יראה ואהבה, הֵם בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, – והמדריגות שבעולמות, הרי בכל עולם ישנן הבחינות הנקראות אמונה, יראה ואהבה, הַכֹּל לְפִי עֶרֶךְ בְּחִינַת מַעֲלוֹת הָעוֹלָמוֹת זֶה עַל זֶה – לפי עליונות המדריגה של אותו עולם, כך עליונותן של הבחינות והמדות אמונה, יראה ואהבה שבאותו עולם, בְּדֶרֶךְ עֹלֶה וְעָלוֹל, כַּנּוֹדַע. – העולם העליון יותר משמש "עילה" וסיבה שממנו בא העולם התחתון יותר שהוא "עלול" ומסובב מהעולם העליון יותר.

אגרת הקדש

בעולמות עליונים אשתכח יתיר בעלותו שמה אבל בעוה"ז איך אשתכח יתיר. וי"ל ע"ד מה שקבלתי על מאמר חז"ל דשבק חיים לכל חי כנודע שחיי הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה כי באמונה כתיב וצדיק באמונתו יחיה וביראה כתיב ויראת ה' לחיים ובאהבה כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים וחסד הוא אהבה ושלשה מדות אלו הם בכל עולם ועולם עד רום המעלות הכל לפי ערך בחי' מעלות העולמות זע"ז בדרך עילה ועלול כנודע.

יום שלישי י"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמז, ומצאת תאמין.

וְהִנֵּה, בִּהְיוֹת הַצַּדִּיק חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, – בעולם הזה, הָיוּ שְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ – אמונה, יראה ואהבה, בְּתוֹךְ כְּלִי וּלְבוּשׁ שֶׁלָּהֶם בִּבְחִינַת מָקוֹם גַּשְׁמִי, שֶׁהִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ הַקְּשׁוּרָה בְּגוּפוֹ, וְכָל תַּלְמִידָיו אֵינָם מְקַבְּלִים רַק הָאָרַת מִדּוֹת אֵלּוּ וְזִיוָן, הַמֵּאִיר חוּץ לִכְלִי זֶה – מחוץ לכלי האמור, עַל־יְדֵי דִּבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים, – הרי אותיות הדיבור והמחשבה מגלות הארה בלבד. וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[26] שֶׁאֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דַּעַת רַבּוֹ וְכוּ". – עד ארבעים שנה. אֲבָל לְאַחַר פְּטִירָתוֹ, – של הצדיק, לְפִי שֶׁמִּתְפָּרְדִים בְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּשְׁאֲרָה בַּקֶּבֶר מִבְּחִינַת הָרוּחַ שֶׁ–אחרי ההסתלקות היא בְּגַן־עֵדֶן, שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלָּלוּ, – אמונה, יראה ואהבה, הרי שאין שלש מדות אלו מוגבלות יותר בלבוש ובכלי שלהן שבגוף, אלא הן בגן־עדן שהוא מקום רוחני, ואוירו מתפשט בעולם מסביב לכל אדם, כפי שיסביר להלן, לְפִיכָךְ יָכוֹל כָּל הַקָּרוֹב אֵלָיו – המקושר אל הצדיק, לְקַבֵּל חֵלֶק מִבְּחִינַת רוּחוֹ שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, – חלק מעצם המדות ולא הארה וזיו מהן בלבד, הוֹאִיל וְ–בחינת הרוח של הצדיק, אֵינָהּ בְּתוֹךְ כְּלִי וְלֹא בִּבְחִינַת מָקוֹם גַּשְׁמִי, – אלא בגן עדן, שגם הוא, כפי שיסביר להלן, בעולם זה, כַּנּוֹדַע מַאֲמַר רַז"ל[27] עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ עֲלֵיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁנִּכְנַס עִמּוֹ גַּן־עֵדֶן, – כשנכנס אל יצחק לקבל

אגרת הקדש

והנה בהיות הצדיק חי על פני האדמה היו שלשה מדות אלו בתוך כלי ולבוש שלהם בבחי' מקום גשמי שהיא בחי' נפש הקשורה בגופו וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו וזיון המאיר חוץ לכלי זה ע"י דבוריו ומחשבותיו הקדושים. ולכן ארז"ל שאין אדם עומד על דעת רבו וכו' אבל לאחר פטירתו לפי שמתפרדים בחי' הנפש שנשארה בקבר מבחי' הרוח שבג"ע שהן שלש מדות הללו לפיכך יכול כל הקרוב אליו לקבל חלק מבחי' רוחו שבג"ע הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי' מקום גשמי כנודע מארז"ל על יעקב אבינו

---

24. "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולי הגליון). **25.** משלי כא, כא. **26.** עבודה זרה ה, ב. פרש"י עה"פ נצבים כט, ו. **27.** ב"ר פס"ה, כ"ב. זח"ג פד, א.

מחורות לחיים מוגשים בגאווה

אגרת הקדש

ע"ה שנכנס עמו ג"ע וכ"כ בספר עשרה מאמרות שאויר ג"ע מתפשט סביב כל אדם ונרשמים באויר זה כל מחשבותיו ודבוריו הטובים בתורה ועבודת ה' (וכן להיפך ח"ו נרשמים באויר המתפשט מגיהנם סביב כל אדם) הלכך נקל מאד לתלמידיו לקבל חלקם מבחי' רוח רבם העצמית שהם אמונתו ויראתו ואהבתו אשר עבד בהם את ה' ולא זיוום בלבד המאיר חוץ לכלי לפי שבחי' רוחו העצמית מתעלה בעילוי אחר עילוי להכלל בבחי' נשמתו שבג"ע העליון שבעולמות העליונים ונודע שכל דבר שבקדושה אינו נעקר לגמרי מכל וכל ממקומו ומדרגתו הראשונה גם לאחר שנתעלה למעלה ובחי' זו הראשונה שנשארה למטה בגן עדן התחתון במקומו ומדרגתו הראשונה היא המתפשטת בתלמידיו כל אחד כפי בחי' התקשרותו וקרבתו אליו בחייו ובמותו באהבה רבה כי המשכת כל רוחניות אינה אלא ע"י אהבה רבה כמ"ש בזוה"ק דרוח דרעותא דלבא אמשיך רוח מלעילא רק אם יכון לקראת אלהיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה לקבל שלש מדות הללו כדרך שהורהו רבו וכמארז"ל יגעת ומצאת תאמין.

את הברכות, הרי שגן־עדן נמצא בעולם הזה, **וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת**[28] **שֶׁאֲוִיר גַּן־עֵדֶן מִתְפַּשֵּׁט סָבִיב כָּל אָדָם, וְנִרְשָׁמִים בַּאֲוִיר זֶה** – של גן עדן, **כָּל מַחְשְׁבוֹתָיו וְדִבּוּרָיו הַטּוֹבִים בַּתּוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה'** (**וְכֵן לְהֵפֶךְ חַס־וְשָׁלוֹם** – כשאדם חושב ומדבר דברים שבניגוד לתורה ועבודת ה', **נִרְשָׁמִים הַמִּתְפַּשֵּׁט בַּאֲוִיר מִגֵּיהִנָּם סָבִיב כָּל אָדָם**). **הִלְכָּךְ,** – כיוון שכוחו של הצדיק, אמונתו, יראתו ואהבתו, אינם מוגבלים בכלי ולבוש ובמקום גשמי, אלא הם נמצאים בגן־עדן הקיים גם בעולם הזה, **נָקֵל מְאֹד** – קל מאד, **לְתַלְמִידָיו לְקַבֵּל חֶלְקָם מִבְּחִינַת רוּחַ רַבָּם הָעַצְמִיּת, שֶׁהֵם אֱמוּנָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בָּהֶם אֶת ה', וְלֹא זִיּוָם** – והארתם **בִּלְבַד הַמֵּאִיר חוּץ לַכֵּלִי,** – כפי שהיה בחיים חיותו של הצדיק, כשהם קיבלו זיו בלבד על ידי מחשבותיו ודיבוריו הקדושים. **לְפִי שֶׁבְּחִינַת רוּחוֹ הָעַצְמִית** – אמונתו, יראתו ואהבתו העצמיות, השייכות אליו בלבד ולא לתלמידיו, **מִתְעַלֶּה בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, לְהִכָּלֵל בִּבְחִינַת נִשְׁמָתוֹ שֶׁבְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן שֶׁבָּעוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, וְנוֹדַע**[29] **שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה אֵינוֹ נֶעְקָר לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל מִמְּקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, גַּם לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלֶּה לְמַעְלָה,** – גם אז אין הוא נעקר לגמרי ממקומו ומדריגתו הראשונים, אלא נשאר שם רושם, **וּבְחִינָה זוֹ** – מרוחו של צדיק, **הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּשְׁאֲרָה לְמַטָּה בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן** – שהרי בחינת גן עדן ישנה בכל עולם, גם למטה בעשיה ישנה בחינת גן עדן התחתון, הרי בחינה זו שנשארה למטה בגן עדן, **בִּמְקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, הִיא הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת בְּתַלְמִידָיו,** – שכן, בחינה זו הרי נפרדה מרוחו העצמית של הרבי, וכל ענינה הוא מה שהיא מתפשטת בתלמידים, **כָּל אֶחָד כְּפִי בְּחִינַת הִתְקַשְּׁרוּתוֹ וְקִרְבָתוֹ אֵלָיו** – אל הצדיק, **בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה,** – כל אחד לפי מדת היותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה מדה הוא מקבל מהתפשטות רוחו של הרבי, **כִּי הַמְשָׁכַת כָּל רוּחָנִיּוּת אֵינָהּ אֶלָּא עַל־יְדֵי אַהֲבָה רַבָּה,** – וכשישנה האהבה רבה, נמשכות המדות הרוחניות של אמונה, יראה ואהבה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[30] **דְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ דִּרְעוּתָא דִּלְבָא אַמְשִׁיךְ רוּחַ מִלְּעֵילָא,** – הרוח של הרצון הפנימי של הלב ממשיך רוח מלמעלה, הרי שה"רעותא דלבא" (הרצון הפנימי של הלב) והאהבה של התלמיד לרבו, ממשיכים שיתפשט ממדותיו של הרבי לתלמיד, **רַק אִם יִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהָיו**[31] **כַּהֲכָנָה רַבָּה וִיגִיעָה עֲצוּמָה,** – לפי פירושו של חסיד קשיש, מובא ב"לקוטי הגהות" על "תניא", הכוונה ב"הכנה רבה" היא – ההכנה של **הנשמה** ו"יגיעה עצומה" – יגיעת הגוף, "יגיעת בשר", **לְקַבֵּל שָׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלָּלוּ,** – אמונה, יראה ואהבה, **כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹרָהוּ רַבּוֹ, וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[32]**:** **יָגַעְתָּ וּמָצָאתָ - תַּאֲמִין.** בהתאם לפירושו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[33] על "רק אם יכון לקראת אלקיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה כו'" – הכוונה היא, שהעבודה והיגיעה היא להכניס האמונה, היראה והאהבה בחיים בשריים של קיום התורה והמצוות, וכפי שמובן ממה שהוא מסיים שם, מסתבר (למרות שהדברים לא נאמרו במפורש) ש"יגעת ומצאת תאמין" הכוונה היא שימצא הרבה יותר מאשר יגיעתו, ענין של "מציאה". וכפי שאומר שם בפירוש, שעל־ידי היגיעה מתהווה התקשרות של גידולי הגידולין עם שרשם ומקורם שהוא "עצמות רוחו של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בבחינת נשמתו שבגן־עדן העליון", הרי שלא זו בלבד שיש לתלמידים מרוחו שנשארה בגן־עדן התחתון, אלא גם מרוחו העצמית הנכללת בנשמה שבגן־עדן העליון, הרי זו "מציאה" שלא בערך נעלה יותר מאשר הקבלה הקודמת מהרוח שנשארה בגן־עדן התחתון בלבד. אלא, כפי שהוא מסיים שם, זה מאיר עלידם בבחינת "מקיף" בלבד, אך מקיף **זה** מעניק כוח בגידולי הגידולין שגם בהם יהיה ענין הצמיחה עד אין שיעור. באותו מאמר אומר הרבי (אחרי שהוא מביא חלק גדול מלשון אגרת קודש זו, ובשייכות למה שהוא אומר על ההכנה הרבה והיגיעה העצומה לקבלת שלש המדות, אמונה, יראה ואהבה) – שעל ידי עבודה ויגיעה בדרך שהרבי

28. מאמר חקו"ד ח"ב פי"ב. **29.** פרדס שער י"ד פרק א'. ע"ח שער ל"ד פרק ג'. ובכ"מ. **30.** ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. **31.** ע"פ ל' הכתוב - עמוס ד, יב. **32.** מגילה ו, ב. **33.** ד"ה פזר נתן לאביונים תרצ"ב.

מהדורת אור המשיח - אישי בלבד

לימד, הוא מוריד ומביא את החיים הרוחניים של הרבי באמונה יראה ואהבה, בחיים בשריים של כל עניני העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש, על־ידי־זה נעשה ההתקשרות של גידולי הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת זו) עם שרשם ומקורם, שהוא הרוח העצמית של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בנשמתו שבגן־עדן העליון שבעולמות העליונים, אלא שזה מאיר עליהם בבחינת "מקיף", אך "מקיף" זה מעניק כוח בגידולי הגידולין, שגם בהם יהיה כוח הצמיחה בתוספת וברִיבוי עד אין שיעור, כלומר (לפי המובא שם ב"קיצור") שהתלמידים שהם **גידולי גידולין** של הצדיק, מתקשרים, על ידי עבודתם, ברוח ובנשמה של הצדיק שבגן־עדן העליון.

רביעי ט"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמז, והנה יש עוד... עד עמ' 294, כוכבים:

וְהִנֵּה, יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת הֶאָרָה – המאירה **לְתַלְמִידָיו,** – אחרי הסתלקות הצדיק, **רַק שֶׁאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ מֹחָם**[34] **מַמָּשׁ כָּרִאשׁוֹנָה,** – כמו ההארה הראשונה המאירה לתלמידים מרוחו של הצדיק, הבאה בפנימיות במדות אמונה, יראה ואהבה של התלמיד, ואילו ההארה השניה איננה מתלבשת בפנימיות, **רַק מְאִירָה עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה,** – בבחינת "מקיף", שכן היא למעלה ממדריגתם, **וְהִיא מֵעֲלַיַּת רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ** – של הצדיק, **לְמָקוֹר חֶצְבוֹ,** – למקור שממנו באות הנשמה והרוח, **דְּהַיְנוּ לַ"חֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין",** – ל"מלכות דאצילות", מקור הנשמות, הנקראת שדה של "תפוחין קדישין", **וְעַל־יְדֵי־זֶה** – שהנשמה עולה שם, **נַעֲשָׂה שָׁם יִחוּד,** – ש"מלכות" מתייחדת עם מה שלמעלה ממנה, **עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין"** – התעוררות של אלקות, **מִכָּל מַעֲשָׂיו וְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד כָּל יְמֵי חַיָּיו,** – כפי שיסביר להלן בסימן כ"ח, שכל יגיעתו של האדם מה שעבדה נפשו במשך ימי חייו ו"פעל" למעלה, אשר במשך ימי חייו היה זה באופן של העלם והסתר – הרי זה מתגלה ומאיר בשעת הפטירה וההסתלקות, **וְנִזְרְעוּ בַּ"חֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין"** – במקור הנשמה, **אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים מְאֹד, לְעֻמַּת** – ועל־ידי אורות **תַּחְתּוֹנִים,** – שבאו מהצדיק, **אֲשֶׁר הֵם תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.** – הרי שעל־ידי תורתו ועבודתו נזרעו למעלה אורות נעלים ביותר, והם מתגלים ונמשכים למטה בשעת פטירתו והסתלקותו, **וְהֶאָרַת אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים אֵלּוּ מְאִירָה עַל כָּל תַּלְמִידָיו, שֶׁנַּעֲשׂוּ עוֹבְדֵי ה' עַל־יְדֵי תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.** – הרי בשעה שהאורות העליונים מתורתו ועבודתו של הצדיק מתגלים, הם מאירים על כל התלמידים שנעשו על־ידי התורה והעבודה עובדי ה', **וְהֶאָרָה זוֹ שֶׁ** – מאירה **עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה,** – למרות שהיא בבחינת "מקיף", **מַכְנֶסֶת בְּלִבָּם הַרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְכָל הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים הַנּוֹלָדִים** – ונוצרים, **מֵהֶאָרָה זוֹ שֶׁמְּאִירָה מֵאוֹרוֹת הַזְּרוּעִים בַּשָּׂדֶה** – של "חקל תפוחין קדישין", **הַנִּזְכָּר לְעֵיל - נִקְרָא "גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין".** – שכן, האורות עצמם הם הרי "גידולין" מזריעתו של הצדיק, והמעשים הטובים הבאים מההארה של האורות הם "גידולי גידולין", **וְהֶאָרָה זוֹ הִיא בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר גָּדוֹל**[35]**, כְּמוֹ שֶׁמֶּשׁ הַמֵּאִיר לַכּוֹכָבִים מִתַּחַת לָאָרֶץ, כַּדְּאִיתָא** – כפי המובא **בַּ'תִּקּוּנִים'**[36] **עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁאַחַר פִּטִּירָתוֹ מִתְפַּשֶּׁטֶת הֶאָרָתוֹ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא** – דור ודור, **לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת,** – לשש מאות אלף נשמות, שהן שרשים שכל שאר הנשמות הן ניצוצות מנשמות שרשיות אלו,

אגרת הקדש

והנה יש עוד

בחי' הארה לתלמידיו רק שאינה מתלבשת בתוך מוחם ממש כראשונה רק מאירה עליהם מלמעלה והיא מעליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו דהיינו לחקל תפוחין קדישין ועי"ז נעשה שם יחוד ע"י העלאת מ"נ מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו ונזרעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד לעומת תחתונים אשר הם תורתו ועבודתו והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו והארה זו שעליהם מלמעלה מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים וכל המעשים טובים הנולדים מהארה זו שמאירה מאורות הזרועים בשדה הנ"ל נקרא גידולי גידולין והארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים:

---

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי המקשר תלמיד ורב הוא שכל התלמיד שמתבונן בתורת ושכל ודעת רבו". **35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לתרץ - כשמאיר יחוד שבאצי' באדם למטה (ועד למעשה "מע"ט" שלו) - ה"ז לכאורה יותר מגילוי אלי' (שזהו למטה מאצי') ואפילו מגילוי שרש נשמתו שבאצי' (שהרי המדובר **ביחוד** שבאצי' שכל יחוד נמשך מלמע' ממקום היחוד) וצ"ל לא רק "הרהורי תשובה ומע"ט", כ"א **אן אנדער** מענטש לגמרי! והביאור דוגמת השמש (שבמקומה - **יום**) המאיר לכוכבים (-שבמקומם - **לילה** גם כשמאיר השמש) מתחת ל(ובהפסק ה)ארץ (בין השמש והכוכבים) .. מרע"ה (**אצי'**) כו'. ומוסיף "**לס"ר**" - שמזה ראי' **לכל** תלמידיו. ומוסיף בכל דרא ודרא - ראה ר"פ מ"ב: בכל דור ודור... בגו"נ של חכמי הדור - כבנדו"ד באגה"ק". **36. הערת כ"ק אדמו"ר**

לרכישת הספר: 054-8111954

כפי שהוסבר בפרק ל"ז בחלק ראשון של ספר ה"תניא", **כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ הַמֵּאִיר מִתַּחַת לָאָרֶץ לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא כּוֹכָבִים:** – הרי כפי שנאמר בזוהר על משה רבנו, כך הדבר גם בצדיקים המאירים ל"גידולי גידולין", לתלמידים ולתלמידי תלמידים וכו', המקבלים מהארת תורתו ועבודתו כשהם מתנהגים בהתאם להוראותיו בעניני תורה ועבודה.

יום חמישי ט"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 294, כח למה נסמכה... עד עמ' קמח, מטה מנוגה:

אגרת הקדש

כח מה שכתב למחותנו הרב הגאון המפורסם איש אלקים קדוש ה' נ"י ע"ה פ"ה מו"ה לוי יצחק נ"ע אב"ד דק"ק בארדיטשוב לנחמו על פטירת בנו הרב החסיד מו"ה מאיר נ"ע:

למה נסמכה פ' מרים לפ' פרה לומר לך מה פרה מכפרת וכו'. וצריך להבין למה נסמכה דוקא לפרה אדומה הנעשה חוץ לשלש מחנות אלא דחטאת קריי' רחמנא [בכת"י הנוסחא הנעשה בחוץ. ומן תיבת לשלש עד תיבת רחמנא ליתא בכת"י] **ולא נסמכה לפ' חטאת הנעשה בפנים על גבי המזבח כפרה ממש.**

כח. אחרי אגרת הקודש סימן כ"ז (זך), ששלח רבנו הזקן אל החסידים אחרי פטירתו של רבי מענדעלע מהורודוק (מויטבסק), בה הוא מסביר, שאחרי הסתלקות של צדיק ומנהיג, יכולים עדיין התלמידים לקבל את ההשפעה ממנו ברוחניות, ואף במדה מרובה יותר מאשר לפני ההסתלקות, כשהיה בחיים חיותו בעולם זה, ובגשמיות (בענינים גשמיים) מגינים הצדיקים שנסתלקו, על העולם הזה במדה מרובה יותר מאשר לפני הסתלקותם. אחרי אגרת זו, קבעו מסדרי[1] ה'אגרות קודש', את האגרת שכתב רבנו הזקן אל הרב הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב, בתור ניחומים על פטירת בנו. באגרת זו מסביר רבנו הזקן איך הסתלקות צדיק "פועל ישועות בקרב הארץ", לכפר על עוון הדור, אפילו על זדונות, שגם הם יתכפרו.

מַה שֶּׁכָּתַב – רבנו הזקן, **לְמְחֻתָּנוֹ, הָרַב הַגָּאוֹן הַמְּפֻרְסָם, אִישׁ אֱלֹקִים קָדוֹשׁ ה'**[2], **נֵר יִשְׂרָאֵל עַמּוּד הַיְמָנִי פַּטִּישׁ הֶחָזָק**[3], **מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב לֵוִי יִצְחָק נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, אַב בֵּית־דִּין דִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ בַּארְדִּיטְשׁוֹב, לְנַחֲמוֹ עַל פְּטִירַת**[4] **בְּנוֹ הָרַב הֶחָסִיד מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב מֵאִיר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן:**

"לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מִרְיָם – פרשת "מיתת מרים", **לְפָרָשַׁת פָּרָה,** – אדומה, **לוֹמַר לְךָ: מַה פָּרָה מְכַפֶּרֶת וְכוּ'".** – כך מיתת צדיקים מכפרת, כך אומרת הגמרא במסכת מועד קטן[5], והתוספות[6] מפרשים, שפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, הרי כשם שפרה אדומה מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה נִסְמְכָה** – פרשת מרים **דַּוְקָא לְ**–פרשת **פָּרָה אֲדֻמָּה (הַנַּעֲשָׂה חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת**[7]**, אֶלָּא דְּחַטָּאת קַרְיֵהּ רַחֲמָנָא**[8] – התורה קוראת לה "חטאת". ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" מציין הרבי, שהמלים "הנעשה חוץ לשלש מחנות.. רחמנא" צריכות לבוא בסוגריים. [בכתב־יד[9], הנוסחא: **'הַנַּעֲשָׂה בַּחוּץ'.** ומן תיבת 'לשלש' עד תיבת 'רחמנא' – ליתא בכתב־יד] על־כל־פנים, השאלה היא, מדוע הסמיכה התורה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה דוקא? **וְלֹא נִסְמְכָה** – פרשת פרה אדומה, **לְפָרָשַׁת חַטָּאת הַנַּעֲשָׂה בִּפְנִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** – שהיא **כַּפָּרָה מַמָּשׁ.** – המלים "כפרה ממש" יכולים לפרש, שהן מוסבות על המזבח – שהחטאת נעשה על מזבח־הכפרה, או כפי שנוח יותר לפרש, שזה מוסב על החטאת, שהחטאת היא "כפרה ממש" (שלא כפי שהדבר בפרה אדומה שהיא בעיקר ענין של טהרה). כדי לתרץ שאלה זו – יסביר רבנו הזקן, שענין הקרבנות הוא "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה), מנפש הבהמה שבקליפת "נוגה", העולה לשרשה וממשיכה אור פנימי בעולם, אור שיכול להתלבש בפנימיות בעולם (שלכן נקראים הקרבנות "אכילת מזבח", שהם ענין של אכילה, שהיא אור פנימי, אור כזה כשבא בעולם נעשה מצומצם). ומה זה "פועל"? – לכפר על שוגג הבא מהתגברות הנפש הבהמית שמקליפת "נוגה"; ואילו בפרה אדומה ישנו הענין של "**קידוש** מי חטאת". "קידוש" מלשון "קדש" – שזה ממשיך אור מ"**קדש** העליון" שלמעלה מהעולם, וזה מהפך את חושך עולם התהו לאור של תיקון, פעולה והשפעה זו בעולם באה לטהר מהטומאה החמורה ביותר, "אבי אבות הטומאה", שלמטה מטה מקליפת "נוגה", וכך גם על־ידי פטירת צדיקים נמשך אור שלמעלה מהעולם, מתיקון "נוצר" המורכבת מאותיות "רצון", ויוצרת "**עת רצון**" לכפר על "עון הדור", אפילו על זדונות שהם משלש קליפות הטמאות שלמטה מ"נוגה". בזה משתווה פטירת צדיקים

שליט"א: ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר": לע"ע מצאתי כל הענין בזח"ג רעג, א. וראה שם רטז, ב. ובתיקונים (תס"ט קיב, א. קד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק חלק מהמבואר - ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק, ונשתרבב לו ממש"כ בתניא פמ"ד 'בתיקונים'".

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה "הסכמת הרבנים שי' ... נ"ע" - הנדפסת בתחלת הס'". **2.** ע"ד ל' הכתוב - איוב יא, ו. **3.** ע"ד ל' חז"ל - ברכות כח, ב. **4.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בשנת תקס"ר". **5.** כח, א. **6.** ד"ה מה פרה. וראה גם פרש"י ר"פ חוקת. **7.** פרש"י עה"פ חוקת יט, ג. מיומא סח, א. **8.** פרש"י עה"פ שם, ט. מעבודה זרה כג, ב. חולין יא, א. **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה "מודעה רבה" שבראש הספר (משנת תר"ס – משא"כ בהדפוסים שקודם שנה זו)".

מהדורת ליובאוויטש מ"מאגר שלבב"

לענין פרה אדומה ולא לענין הקרבנות וקרבן חטאת. ובלשון רבנו הזקן: **אָמְנָם**[10] **נוֹדַע מִזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[11] **וְהָאֲרִיז"ל**[12]**, סוֹד הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁ**–הקריבו **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, הֵן בְּחִינַת הַעֲלָאַת "מִין נוּקְבִין"** – העלאה והתעוררות מהתחתונים, **מִנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁבְּנֹגַהּ אֶל שָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן, הֵן בְּחִינוֹת אַרְבַּע חַיּוֹת שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה** – המוזכרות ביחזקאל פרק א', **הַנּוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא**[13]**: פְּנֵי שׁוֹר וּפְנֵי נֶשֶׁר וְכוּ'**, – מ"פני שור" באות נפשות הבהמות, ומ"פני נשר" – נפשות העופות, שמהן מביאים קרבנות, את השתים האחרות, "פני אדם" ו"פני אריה" הוא מרמז ב"וכו'", הרי קרבנות הם "העלאת מ"ן", העלאה מלמטה, אל ד' חיות ה"מרכבה", שהן שורש הענינים שבעולם ויש להן שייכות לעולם, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים "מִין דּוּכְרִין"** – (המשכה (מהמשפיע) מלמעלה), **מִבְּחִינַת "אָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא", הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַלְכָּא" וּ"זְעֵיר אַנְפִּין"**. – הרי האור הנמשך משם הוא אור היורד ומתלבש בעולם בפנימיות, וכנזכר לעיל, שלכן נקראים קרבנות "**אכילת** מזבח", שהם ממשיכים אור פנימי, כדוגמת ענין האכילה והמזון שהם ענין פנימי. **אָכֵן בִּשְׂרֵפַת הַפָּרָה אֲדֻמָּה, הִנֵּה עַל־יְדֵי הַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וְכוּ'** – שגם זה הוא ענין של המשכה[14], ולאחרי זה מתווסף גם **וּנְתִינַת מַיִם חַיִּים אֶל הָאֵפֶר - נִקְרָא בְּשֵׁם "קְדוֹשׁ מֵי חַטָּאת" בַּמִּשְׁנָה**[15], – קידוש" מלשון "קדש", **וְהִיא בְּחִינַת "קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן"**, – הבחינה העליונה ביותר ב"קדש", **הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "טַלָּא דִבְדוּלְחָא"**, – טל הבדולח, כמו הלשון "בעין הבדולח" הכתובה לגבי מן[16], הנקרא גם[17] "טל", "שכבת הטל"; וזה ענין של "טל", שהוא "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה) שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), כמו שכתוב[18]: "ואד יעלה מן הארץ והשקה", אלא כמו "טל" שהוא "אתערותא דלעילא" (הבא מהתעוררות מלמעלה), ובפרט "טלא דבדולחא" הוא "אתערותא דלעילא" שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[19]**, שֶׁ** – טלא דבדולחא" **הִיא בְּחִינַת "חָכְמָה עִלָּאָה"** – חכמה עליונה, **וּ"מֹחָא סְתִימָאָה" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין"**, – "חכמה שבכתר" שלמעלה לגמרי מהעולם, **וַעֲלָה אִתְּמַר בְּדוּכְתֵּי טוּבָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: בְּחָכְמָה אִתְּבְרִירוּ**[20]**,** – עליה, על "חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", כתוב בהרבה מקומות בזוהר הקדוש "בחכמה אתברירו" על־ידי "חכמה" הם מתבררים, שעל־ידי "חכמה" נעשה הבירור והתיקון, הרי כשעל־ידי "קידוש מי חטאת" נמשך מבחינה זו – אזי: **וְאִתְּהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** – מתהפך החושך לאור, **דְּהַיְנוּ עוֹלָם הַתִּקּוּן, שֶׁנִּתְבָּרֵר וְנִתְתַּקֵּן עַל־יְדֵי "מֹחָא סְתִימָאָה" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין"**, – זה מתברר ונתתקן **מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ וּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, שֶׁנָּפְלוּ בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה וְכוּ', כַּנּוֹדַע.** – שהניצוצות משבירת הכלים נפלו בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, וזה מעבודתו של יהודי לברר ולתקן את הניצוצות, **וּלְזֹאת** – ולכן פרה אדומה **מְטַהֶרֶת טֻמְאַת הַמֵּת,** – ממי שנטמא למת, **אַף שֶׁהוּא** – המת הוא **אֲבִי אֲבוֹת וְכוּ'**, – הטומאה, **וּלְמַטָּה מִמַּטָּה מִנֹּגַהּ:** – המדריגה התחתונה ביותר בטומאה, אף־על־פי־כן מטהרת פרה אדומה טומאה זו. שכן, על־ידי "**קידוש** מי חטאת" נמשך מ"חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", אור שלמעלה לגמרי מהעולם, ואור זה יכול להפוך את חושך העולם לאור.

אגרת הקדש

אמנם נודע מזוה"ק והאריז"ל סוד הקרבנות שעל גבי המזבח הן בחי' העלאת מ"נ מנפש הבהמית שבנוגה אל שרשן ומקורן הן בחי' ד' חיות שבמרכבה הנושאות את הכסא פני שור ופני נשר וכו'. ועי"ז נמשכים ויורדים מ"ד מבחי' אדם שעל הכסא הנקרא בשם מלכא וז"א. אכן בשריפת הפרה אדומה הנה ע"י השלכת עץ ארז ואזוב וכו' ונתינת מים חיים אל האפר נקרא בשם קידוש מי חטאת במשנה והיא בחי' קדש העליון הנקרא בשם טלא דבדולחא כמ"ש בזוה"ק שהיא בחי' חכמה עילאה ומוחא סתימאה דא"א ועלה איתמר בדוכתי טובא בזוה"ק בחכמה אתברירו ואתהפכא חשוכא לנהורא דהיינו עולם התיקון שנתברר ונתתקן ע"י מוחא סתימאה דא"א מעולם התהו ושבירת הכלים שנפלו בבי"ע וכו' כנודע. ולזאת מטהרת טומאת המת אף שהוא אבי אבות וכו' ולמטה מטה מנוגה:

---

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ת ר"פ חוקת". **11.** ח"א סד, ב. **12.** לקוטי תורה להאריז"ל פרשת ויקרא. **13.** בחיי תרומה כה, י. ובכ"מ. **14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "כן מפרש כאן. ועיין לקו"ת פ' חוקת שם ובפרט סד"ה תוספת כו' ויקחו אליך (סא, ב)". **15.** פרה פרק ו'. **16.** בהעלותך יא, ז. **17.** בשלח טז, יג. **18.** בראשית ב, ו. **19.** ראה זח"ג קכח, ב. **20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: בלקוטי ביאורים לתניא (להר"י שי' קארף): "ראה תו"א פ' בראשית ד"ה ויאמר ה"א הן האדם. שם מג"א ד"ה ובבואה. בהוספות ד"ה להבין ענין חלב ודבש פ"ב. - וראה זח"ב רנד, ב. ע"ח שי"ח פ"ה. מבו"ש ש"ה ח"א פ"ב. סהמ"צ להצ"צ איסור עבודת בע"מ ועוד - ישוב הסתירות בזה".

מהדורת מוה"ר יוסף ושימוש אישי בלבד

יום שישי י"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמח, והנה מודעת... עד עמ' 296, מי חטאת וכו':

להלן יסביר רבנו הזקן השייכות למיתת צדיקים, שגם במיתת צדיקים נמשך אור נעלה כזה ה"פועל" ומשפיע בעולם להפוך חושך לאור ומכפרת על עון הדור. ובלשון רבנו הזקן:

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת[21], – והרי ידוע הדבר, דְּ"**אַבָּא**" – "חכמה", **יוֹנֵק מִמַּזָּל הַשְּׁמִינִי כו'** – שבי"ג מדות הרחמים הנקראות "מזלות" (שכן ההמשכה משם יכולה להיות רק באופן של "מזל" ו"שערות"), **וְהוּא תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד"**, – כפי שכתוב בי"ג מדות הרחמים[22]: "נוצר חסד לאלפים", **"נוֹצֵר"** – **אוֹתִיּוֹת "רָצוֹן", וְהִיא עֵת רָצוֹן**[23] **הַמִּתְגַּלֶּה וּמֵאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בְּעֵת פְּטִירַת צַדִּיקֵי עֶלְיוֹן, עוֹבְדֵי ה' בְּאַהֲבָה, בְּמְסִירַת נַפְשָׁם לַה' בְּחַיֵּיהֶם עַרְבִית וְשַׁחֲרִית בְּקְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הָיוּ מַעֲלִים "מַיִן נוּקְבִין" לְ"אַבָּא"־וְ"אִמָּא"** – ("חכמה" ו"בינה") **בְּקְרִיאַת שְׁמַע, כַּיָּדוּעַ** – שמסירות הנפש של קריאת שמע, היא "העלאת מ"ן" ל"חכמה" ול"בינה", (**וְכֵן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה** דְּ – תורה **מֵחָכְמָה נְפָקָא**), – התורה באה מ"חכמה", הרי בלימודם תורה יש בו גם מן "העלאת מ"ן" ל"חכמה", **וְעַל־יְדֵי־זֶה הָיוּ נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים בְּחִינַת "מַיִן דּוּכְרִין"** – (המשכה מלמעלה), **מִתִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד"**, – שכאמור יונקת ומקבלת "חכמה" ממנו, **וְהֵם הֵם הַמְּאִירִים בְּבְחִינַת גִּלּוּי בְּפִטִּירָתָם**, – ההמשכות שהיו נמשכות על ידי מסירות נפשם ב'קריאת שמע' ובלימוד התורה – מאירות באופן גלוי בשעת פטירתם, **כַּנּוֹדָע שֶׁכָּל עֲמַל הָאָדָם שֶׁעָמְלָה נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו** – ו"פעל" **לְמַעְלָה בְּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר** – שזה נשאר נעלם ומוסתר למעלה, **מִתְגַּלֶּה וּמֵאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בְּעֵת פְּטִירָתוֹ**. – הרי לכן, כל ההמשכות שפעלו "העלאת מ"ן" של קריאת שמע ולימוד התורה שלהם, שהיו לפני־זה באופן של העלם והסתר למעלה – מתגלות ומאירות למטה בגילוי בשעת פטירתם. **וְהִנֵּה, עַל־יְדֵי גִּלּוּי הָאָרַת תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד" בִּפְטִירָתָן** – של צדיקי עליון, **מֵאִיר "חֶסֶד ה' מֵעוֹלָם** – מ"עלמא דאתכסיא" (העולם המכוסה), **עַד עוֹלָם** – ל"עלמא דאתגליא" (העולם המגולה), **עַל יְרֵאָיו"**[24], **וּ"פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ"**[25], **לְכַפֵּר עַל עֲוֹן הַדּוֹר, אַף גַּם עַל הַזְּדוֹנוֹת** – עבירות שנעשו במזיד, **שֶׁהֵן מְשֻׁלָּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִנֹּגַהּ**, – שמ"נוגה" באות העבירות בשוגג שעליהן מכפרים **קרבנות**, **לְפִי שֶׁמַּזָּל דְּ"נוֹצֵר חֶסֶד"** – בא מ"מֹחָא סְתִימָאָה" – "חכמה שבכתר" **דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" מְקוֹר הַבֵּרוּרִים**, – משם בא הכוח לענין הבירורים, לברר ולתקן את החושך של שבירת הכלים, **וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא** – ומתהפך החושך – **דְּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, לְנְהוֹרָא** – לאור, **דְּעוֹלָם הַתִּקּוּן**. – לכן זה מכפר על הזדונות הבאים משלש קליפות הטמאות, שהן המדריגה התחתונה ביותר שנעשתה על ידי שבירת הכלים. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁאֵינָן מְכַפְּרִים אֶלָּא עַל הַשְּׁגָגוֹת**, – על העבירות שנעשו בשוגג, **שֶׁהֵן** – באות, **מֵהִתְגַּבְּרוּת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** שֶׁ–חיותה היא **מִנֹּגַהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה"** – להאריז"ל, **פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא. וְלָכֵן נִסְמְכָה** – פרשת מרים, **לְפָרָשַׁת פָּרָה** – אדומה, **דַּוְקָא** – ללמד אותנו: "**מַה פָּרָה וְכוּ'**". – מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת, שכן **אופן** הכפרה של מיתת צדיקים הוא כאופן הפעולה של פרה אדומה, כמוסבר לעיל. **וּבְיַלְקוּט** – שמעוני, **פָּרָשַׁת שְׁמִינִי הַגִּירְסָא "מֵי חַטָּאת וְכוּ'"**: – שם מובא אותו מאמר, אלא שבמקום "פרה" ("מה פרה מכפרת") כתוב שם "מי חטאת", זה מתאים יותר למה שהוסבר לעיל. שכן, ענין הפרה המכפרת ופועלת על שלש קליפות הטמאות – הוא הרי ענין "קידוש **מי** חטאת" שבפרה (לא שריפת הפרה, שברוחניות הענינים היא ענין של **העלאה** – כי־אם "קידוש מי חטאת" שהוא **המשכה** מ"קדש העליון" עד "חכמה סתימאה" מקור הבירורים).

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת דאבא יונק ממזל השמיני כו' והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והיא ג"כ עת רצון המתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירת צדיקי עליון עובדי ה' באהבה במסירת נפשם לה' בחייהם ערבית ושחרית בק"ש שעי"ז היו מעלים מ"נ לאו"א בק"ש כידוע. (וכן בת"ת דמחכמה נפקא) ועי"ז היו נמשכים ויורדים בחי' מ"ד מתיקון ונוצר חסד והם הם המאירים בבחי' גילוי בפטירתם כנודע שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה בבחי' העלם והסתר מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו והנה ע"י גילוי הארת תיקון ונוצר חסד בפטירתן מאיר חסד ה' מעולם עד עולם על יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ לכפר על עון הדור אף גם על הזדונות שהן מג' קליפות הטמאות שלמטה מנוגה לפי שמזל דנוצר ממו"ם דא"א מקור הבירורים ואתהפכא חשוכא דשבירת הכלים לנהורא דעולם התיקון. משא"כ בקרבנות שע"ג המזבח שאינן מכפרים אלא על השגגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה כמ"ש בלקוטי תורה פ' ויקרא ולכן נסמכה לפ' פרה דוקא מה פרה וכו' ובילקוט פ' שמיני הגי' מי חטאת וכו':

---

21. ע"ח שט"ז פ"ו. ובכ"מ. **22.** תשא לד, ז. **23.** בתניא לפנינו: "והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והוא ג"כ עת רצון". אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א כבפנים. **24.** ע"פ לו, הכתוב - תהלים קנ, יח. **25.** עשד לל הכתוב - תהלים עד, יב.

הרבנית לרפואה שלמה מאיר בת לבה

יום שבת קודש י"ח מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 296, כט אשת חיל... עד עמ' קמט, דר"י ורכ"ט.

כט. באגרת הקודש הזו, סימן כ"ט, מסביר רבנו הזקן את המעלה הנעלית המיוחדת שבלימוד הלכות התורה, עד שחכמינו ז"ל מציינים את ההלכות כ"תגא" ו"כתרה של תורה", וזאת – מפני שגילוי הרצון העליון של מצוות – אשר הרצון העליון של מצוות הוא למעלה מ"חכמה" שבתורה (ומרצון זה מתהווים הלבושים לנשמה שתוכל "לקבל" התגלות זיו השכינה שבגן־עדן) – מתגלה בעיקר בהלכות שבתורה שבעל־פה – המבטאות בבהירות את הרצון העליון שבמצוות.

"אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ כו'". – זהו פסוק במשלי[1]. כשם שתורה משולה לאשה, על־דרך "ראה חיים עם האשה אשר אהבת"[2] – אומרים חכמינו ז"ל[3] שזה מוסב על חכמת התורה – כך גם כאן משמעות "אשת חיל" היא "תורה", שבתורה עצמה ישנו הענין של "אשת חיל", וישנו "בעלה" של "אשת החיל", וזו כוונת הפסוק, שה"אשת חיל" שבתורה (שכפי שיסביר להלן זה מוסב על ההלכות של תורה שבעל־פה) – היא "עטרה ל"בעלה", לתורה שבכתב, הנקראת "בעל" של ה"אשת חיל". **אִיתָא** – אנו מוצאים **בְּגְמָרָא פֶּרֶק ד' דְּמְגִלָּה**[4]: **"וְדַאשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא חֶלֶף כו'"** – על מה שכתוב ב"אבות"[5] המשתמש בכתר (התורה) נלקח (מהעולם) – אומרת על כך הגמרא במסכת מגילה: **"זֶה הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִי שֶׁשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת, כְּתָרָהּ שֶׁל תּוֹרָה כו'"**. – הב"ח אינו גורס שם המלים "כתרה של תורה", אך רבנו הזקן מקבל את הגירסא כפי שהיא מובאת בגמרא שלנו, עם המלים "כתרה של תורה". להלן אומרת הגמרא שם ב"מגילה": **"תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת מְבִטָּח לוֹ כו'"**. – שהוא בן עולם הבא. שם ב"מגילה" כתוב "כל השונה הלכות" – בלי ההוספה "בכל יום". ואילו בסיום מסכת נדה[6] הלשון הוא "כל השונה הלכות בכל יום", ומפרש רש"י שם: "הלכות" – "משנה ברייתא הלכה למשה מסיני". ב"אגרת הקודש" סימן כ"ג[7] מפרש רבנו הזקן (לקוח מרש"י[8]) ש"הלכות" היינו "הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה".

אגרת הקדש

כט אשת חיל עטרת בעלה כו'. איתא בגמ' פ"ד דמגילה ודאשתמש בתגא חלף כו' זה המשתמש במי ששונה הלכות כתרה של תורה כו' תנא דבי אליהו כל השונה הלכות מובטח לו כו'. וצריך להבין למה נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה וגם למה השונה הלכות דוקא מובטח לו כו' ולא שאר ד"ת. וכן להבין מארז"ל בפי"א דמנחות אפי' לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית כו' יצא י"ח ולמה אינו יוצא י"ח בשאר ד"ת:

אך מודעת זאת מ"ש האריז"ל שכל אדם מישראל צריך לבא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג מצות התורה במחשבה דיבור ומעשה להשלים לבושי

וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה נִקְרְאוּ הַהֲלָכוֹת בְּשֵׁם "תָּגָא" וְ"כִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה"? וְגַם, לָמָּה "הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת" דַּוְקָא מֻבְטָח לוֹ כו'", – שהוא בן עולם הבא, וְלֹא שְׁאָר דִּבְרֵי תּוֹרָה? – מדוע לא גם מי שלומד שאר הענינים שבתורה, כמו מקרא, מדרש ואגדה? וְכֵן לְהָבִין מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּפֶרֶק יא דִּמְנָחוֹת[9]: "אֲפִלּוּ לֹא שָׁנָה אָדָם אֶלָּא פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית כו'" - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, – במצות תלמוד תורה. הגמרא אומרת שם שאותו יהודי קיים מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך"[10], וממה שהגמרא אומרת להלן לפי דעה שניה שפסוק זה אינו **חובה**, הרי מסתבר, שלפי הדיעה הראשונה מוטלת חובה ללמוד תורה בכל הזמנים (פרט לכך, כשמישהו אינו יכול ולמד תורה רק פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית – יצא ידי חובתו), וְלָמָּה אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּשְׁאָר דִּבְרֵי תּוֹרָה? – הלשון "פרק אחד" מורה שמדובר **במשניות**, תורה שבעל־פה, ואם־כן מדוע דוקא בזה הוא יוצא ידי חובתו, ולא בדברי תורה אחרים, כמו מקרא, מדרש ואגדה?

אַךְ מוֹדַעַת זֹאת, – ידוע, מַה שֶּׁכָּתַב הָאַרִיז"ל[11], שֶׁכָּל[12] אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לָבֹא בְּגִלְגּוּלִים רַבִּים עַד שֶׁיְּקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג – 613, מִצְוֹת הַתּוֹרָה בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, – אלה הם שלושת לבושי הנפש שבהם מקיימים מצוות, מן

---

1. יב, ד. 2. קהלת ט, ט. 3. ראה קידושין ל, ב. 4. כח, ב. 5. פרק א' משנה י"ג. 6. עג, א. 7. קלז, א. 8. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. 9. צט, ב. 10. יהושע א, ח. 11. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ס' הגלגולים פ"ד. ש' הגלגולים הקדמה יא, טז. ובהקדמת ש' המצות (ובע"ח שמ"ט פ"ה) קיצר ולכן לא קשה משם. ועייג"כ של"ה תושב"כ בתחלתו (רסד, ב ואילך)". 12. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "להעיר, שבהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד הועתק הענין עם כמה שינויים: (א) באגה"ק "שיקיים", ובשו"ע "שמקיים"* (**הדגשת הבפועל שבהווה**, ואין מספיק אפילו כשהכל באופן **שבודאי** יקיים. וי"ל נפק"מ - כשלא קיים מחמת אונס. וראה של"ה שם). (ב) באגה"ק מוסיף (מצות) **התורה**. וי"ל שזהו תוס' **טעם** ההכרח, ואינו נוגע כ"כ בשו"ע. ועוד **ועיקר** - מוכרח להוסיף כאן כיון שמבאר אח"כ וז"מ **דרבנן** כו'. (ג) בשו"ע הסדר "במעשה דבור ומחשבה". ואולי י"ל הטעם דבשניהם כתב ע"פ הכלל לא זו אף זו (ראה תוס' ריש יבמות). ולכן בשו"ע דעיקרו בנוגע למעשה קמ"ל דאפילו כשיש מעשה - בשביל דבור כו' ג"כ מתגלגל, ובאגה"ק (נשמתא דאורייתא) קמ"ל דאפילו כשיש מח' מתגלגל בשביל דבור וכו'. (ד) בשו"ע שם - **פס"ד ברור** - מוסיף הביאור "ודיבור ומח' הוא לימוד הלכותיהן, ע"ד שאמרו (מנחות קי) חכמים ע"פ זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בת"ת כאילו כו'". ואולי עד"ז הטעם שבמקום "אדם" כאן - כתב שם 'נפש'".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ההכרח שכל נשמה תעבור גלגולים שונים עד שתקיים כל המצוות – כדי **לְהַשְׁלִים לְבוּשֵׁי נַפְשׁוֹ וּלְתַקְּנָם שֶׁלֹּא יְהֵא לְבוּשָׁא דַּחְסַרָא כו'**, – לבושים שחסר בהם, כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שלכל נפש אלקית שלשה לבושים שהם מחשבה, דיבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה, ואם חסר בתרי"ג המצוות – חסר הרי בלבושי הנפש, וכדי שלא יהיו לבושים חסרים – מן ההכרח שהנפש תקיים כל תרי"ג מצוות התורה, שאז לבושיה הם בשלימות, **לְכַד**[13] **מִצּוֹת הַתְּלוּיוֹת בַּמֶּלֶךְ**[14] – המוטלות על המלך, **שֶׁהוּא** – המלך **מוֹצִיא** ידי חובה את **כָּל יִשְׂרָאֵל** – בקיום מצוות אלו, **כִּי הוּא כְּלוּלוֹת כֻּלָּם כו'**[15], – הוא כולל בתוכו את כל בני ישראל, ובקיומו המצוות התלויות בו הרי זה כאילו שכל בני ישראל קיימו אותן, אך שאר המצוות מן ההכרח שכל נשמה תקיים את כולן, וכיוון שבגלגול אחד הוא לא קיים מצוות מסויימות – מן ההכרח שיבוא עוד פעם בגלגול שני כדי לקיים המצוות שחסרו לו בגלגול הקודם, וכו', **וְהַטַּעַם** – מדוע מן ההכרח שיהיו לו הלבושים מכל תרי"ג המצוות, **הוּא כְּדֵי לְהַלְבִּישׁ** – בלבושים של מצוות, **כָּל תַּרְיַ"ג בְּחִינוֹת וְכֹחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ**, – כפי שרבנו הזקן קורא לכך בפרק ד' שב"תניא" תרי"ג אברי הנפש – ילביש את כולם בלבושי מצוות, **אַחַת מֵהֶנָּה לֹא נֶעְדְּרָה כו'**. – שלא יחסר שום לבוש לכל אחת מתרי"ג הבחינות והכוחות של הנפש. **וּבֵאוּר עִנְיָן הֶכְרֵחַ וְצֹרֶךְ לְבוּשִׁים אֵלּוּ**, – מדוע מן ההכרח שיהיו לנפש לבושים אלה, **מְבֹאָר בַּזֹּהַר**[16], **וּמוּבָן לְכָל מַשְׂכִּיל, כִּי לִהְיוֹת שֶׁנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁבָּאָדָם הֵן בְּחִינוֹת נִבְרָאִים, וְאִי־אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג שׁוּם הַשָּׂגָה בְּכוֹרֵא וְיוֹצֵר הַכֹּל, אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.** – נברא שהוא בעל גבול, אינו יכול להשיג שום השגה בבורא שהוא "אין סוף" ובלי גבול. שזה כפי ש"אור אין סוף" הוא למעלה מעולמות בכלל – אי אפשר שתהיה לשום נברא השגה בו, **וְגַם אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֵאִיר ה' מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ** – הארה בלבד מאורו, **וְהֶאֱצִיל בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת, מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה,** – מדריגה למטה ממדריגה, **בִּבְחִינַת צְמְצוּמִים עֲצוּמִים וּלְבוּשִׁים רַבִּים וַעֲצוּמִים** – לבושים רבים המעלימים ביותר על האור ומסתירים אותו, **הַיְדוּעִים לְיוֹדְעֵי חֵן,** – חכמה נסתרה (תורת הקבלה), **וְנִקְרָאִים בְּ"אִדְּרָא רַבָּה"**[17] **בְּשֵׁם "שְׁעָרוֹת"**, – כשם ששערה חיותה מצומצמת, עד שיכולים לגזוז אותה מבלי להרגיש שום כאב – כך החיות הנמשכת על ידי הצמצומים, נקראת "שערות", כלומר המשכה מצומצמת ביותר, **וּכְדִכְתִיב בְּדָנִיאֵל**[18]**: "וּשְׂעַר רֵאשֵׁהּ כַּעֲמַר נְקֵא כו'"** – ושערות ראשו הן כצמר לבן, כלומר, שישנן למעלה המשכות הנקראות בשם "שערות", הרי, גם אחרי כל הצמצומים, **אַף־עַל־פִּי־כֵן, לֹא יָכְלָה הַנֶּפֶשׁ אוֹ הָרוּחַ וּנְשָׁמָה לְמִסְבַּל** – לסבול **הָאוֹר, כִּי טוֹב וּמָתֹק הָאוֹר וְכו'**, – כלומר, טוב כזה ומתיקות כזו שאין בכוח הנברא ל"קבלם" מבלי שיגווע מהמתיקות – כפי שיסביר להלן, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[19]**: "לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה'", לְשׁוֹן נְעִימוּת וַעֲרֵבוּת וּמְתִיקוּת וְתַעֲנוּג עָצוּם לְאֵין קֵץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20]**:**

אגרת הקדש

נפשו ולתקנם שלא יהא לבושא דחסרא כו' לבד מצות התלויות במלך שהוא מוציא כל ישראל כי הוא כללות כולם כו' והטעם הוא כדי להלביש כל תרי"ג בחי' וכחות שבנפשו אחת מהנה לא נעדרה כו'. וביאור ענין הכרח וצורך לבושים אלו מבואר בזהר ומובן לכל משכיל כי להיות שנפש רוח ונשמה שבאדם הן בחי' נבראים וא"א לשום נברא להשיג שום השגה בבורא ויוצר הכל א"ס ב"ה וגם אחרי אשר האיר ה' מאורו ית' והאציל בבחי' השתלשלות מדרגות רבות מדרגה אחר מדרגה בבחי' צמצומים עצומים ולבושים רבים ועצומים הידועים לי"ח ונקראים באד"ר בשם שערות וכדכתיב בדניאל ושער רישיה כעמר נקא כו' אעפ"כ לא יכלה הנפש או הרוח ונשמה למסבל האור כי טוב ומתוק האור וכו' כמ"ש לחזות בנועם ה' לשון נעימות ועריבות ומתיקות ותענוג

---

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שבשו"ע - שכנ"ל צ"ל הפס"ד יותר ברור - אין כל הפיסקא והענין ד'לבד מצות התלויות במלך כו'"". **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל בתו"א נג, ג הלשון: שכ"א מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצות לבד מצות המלך שהמלך הוא מוציא כל ישראל וכל המצות מחויב כ"א לקיים וצריך להיות בגלגול או בבחי' עיבור. ועד"ז בלקו"ת יוהכ"פ (סט, א): ואפי' מצות כהנים וכה"ג ע"י עיבור או גלגול". **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(וכ"ה בתו"א שם) - ולא הזכיר כה"ג. (וכ"ה במשנת חסידים מסכת חיוב הנשמות רפ"ב). ובלקו"ת שם מפורש "צריך כל אדם לקיים... ואפי' מצות כהנים וכה"ג". אבל בס' הגלגולים פ"ד כולל ביחד "מצות... לכהן, ללווים... למלכים... לדיינים וכיו"ב". ואולי י"ל ד"הוא כללות כולם" דבאגה"ק כאן הוא עיבור שכתב בס' הגלגולים שם. ועפ"ז יומתק דבמקום "מפני חשיבותו" שבמ"ח שם - כותב אדה"ז כי הוא כללות כולם". **16.** ח"ב רי, ב. שם רכט, ב. **17.** זח"ג קכח, ב. ואילך. **18.** ז, ט. **19.** תהלים כז, ד. **20.** ישעי' נח, יא.

---

*) כ"ה בדפ' זיטומיר תר"ח, תרט"ז. ווארשא תרנ"ה. ווילנא תרס"ה (ואילך). אבל בדפוס ראשון (שקלאוו תקנ"ד) "שתקיים". וכ"ה בדפוסי: לובב, תקנ"ט; קאפוסט, תקע"ד; קאפוסט, תקפ"ח; ווארשא ת"ר; טשערנאוויץ תר"ט; לובב תר"י; טשערנאוויץ תר"כ.

מחודש ע"י מכון אמת ואמונה

"אָז תִּתְעַנֵּג עַל ה', וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת[21] כּוֹ", – "צחצחות" הוא לְשׁוֹן "צִחֵה צָמָא", – צמאון שאינו נרווה, אלא צמא תמיד ליותר, שכן התענוג הוא אין־סופי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[22], וְאֵין בְּכֹחָהּ – של הנשמה, לְקַבֵּל הַנְּעִימוּת וַעֲרֵבוּת הַצַּחְצָחוֹת, שֶׁלֹּא תֵּצֵא מִנַּרְתִּקָהּ – מהמוגבלות שלה, וְ – לא תִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתָהּ כְּנֵר – הבטל בַּאֲבוּקָה. – מפאת האור הגדול של האבוקה, בטל אור הנר לגמרי במציאות – כך מצד האור הגדול של התענוג והמתיקות היתה הנפש בטלה ממציאותה, אִם לֹא, שֶׁמִּכְּחִינַת אוֹר זֶה עַצְמוֹ תִּשְׁתַּלְשֵׁל וְתִמָּשֵׁךְ מִמֶּנּוּ אֵיזוֹ הֶאָרָה מוּעֶטֶת, בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה בְּצִמְצוּמִים רַבִּים, עַד שֶׁיִּבָּרֵא מִמֶּנָּה – מהההארה שבאה מן האור, לְבוּשׁ אֶחָד נִבְרָא, מֵעֵין מָהוּת אוֹר זֶה, לְהַלְבִּישׁ – בלבוש זה את הַנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה, וְדֶרֶךְ לְבוּשׁ זֶה שֶׁהוּא מֵעֵין אוֹר זֶה, תּוֹכַל – הנשמה לֵהָנוֹת מִזִּיו אוֹר זֶה וּלְהַשִּׂיגוֹ, וְלֹא תִּתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתָהּ, – שכן, כיוון שהלבוש בא מאור זה, הרי זה מעניק כוח לנפש "לקבל" את האור, וכיוון שהלבוש הוא הרי "נברא", יכולה הנשמה להתלבש בלבוש זה, והלבוש עצמו אינו בטל במציאות באור זה, מפני שהוא הרי בא מאור זה עצמו – ואלה הם לבושי המצוות, וְכִמְשַׁל הָרוֹאֶה כַּשֶּׁמֶשׁ דֶּרֶךְ עֲשָׂשִׁית זַכָּה וּמְאִירָה וְכוּ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[23]: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן, וַיַּעַל כּוֹ", – על הר סיני", שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בֶּעָנָן וְעָלָה וְרָאָה דֶּרֶךְ הֶעָנָן וְכוּ', – שהענן שימש כלבוש למשה שיוכל "לקבל" הגילויים על הר סיני, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ב' דַּף רי וְרכט.

אגרת הקדש

עצום לאין קץ כמ"ש אז תתענג על ה' והשביע בצחצחות כו' לשון צחה צמא כמ"ש בזהר ואין בכחה לקבל הנעימות ועריבות הצחצחות שלא תצא מנרתקה ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה אם לא שמבחי' אור זה עצמו תשתלשל ותמשך ממנו איזו הארה מועטת בדרך השתלשלות מדריגה אחר מדרגה בצמצומים רבים עד שיברא ממנה לבוש אחד נברא מעין מהות אור זה להלביש הנפש רוח ונשמה ודרך לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל ליהנות מזיו אור זה ולהשיגו ולא תתבטל ממציאותה וכמשל הרואה בשמש דרך עששית זכה ומאירה וכו' וכמ"ש ויבא משה בתוך הענן ויעל כו' שנתלבש בענן ועלה וראה דרך הענן וכו' כמ"ש בזח"ב דר"י ורכ"ט.

21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א מג"א צח, סע"ב. אוה"ת תצוה (ע' א' תרו). פרדס ש' הצחצחות". **22.** ח"ב רי, ב. **23.** משפטים כד, יח.

אגרות קודש

ב"ה, י"א מ"ח, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' חשון, נהניתי לקרות בו מסדר לימודו בנגלה ובחסידות, ובטח ע"פ פסק רז"ל דמעלין בקדש יוסיף בזה בכמות והעיקר באיכות היינו בהתמדה בשקידה ובעומק הלימוד וידוע מרז"ל יגעת ומצאת.

ובמענה על הודעתו מיום הולדת שלו הבע"ל, הנה ביום הקריאה בס"ת הסמוך לו מלפניו יעלה לתורה וכן יאמר ספר תהלים, וכמובא בהיום יום י"א ניסן אשר "ביום ההולדת, על האדם להתבודד, ולהעלות זכרונותיו ולהתבונן בהם, והצריכים תקון ותשובה ישוב ויתקנם" יקח לו איזה רגעים להתבודדות, אשר ברגעים האלו ילמוד איזה מאמר של דא"ח ויקבל החלטה טובה על שנתו הבע"ל אשר צריכה להיות בערכו, היינו ענין שהוא לפי כחו מתאים לסדרי הישיבה וענין הכרוך בתורה וביראת שמים, ויוכל להתייעץ בזה עם המשפיע שלהם.

ובנוגע לשאלתו אם להניח תפילין דר"ת, הנה לע"ע די שיזהר מהיסח הדעת בהנחת תפילין דרש"י.

בברכה לת"ת ביראת שמים ובהצלחה

מוגה ומהולה לחג הפסח ושימוש אישי בלבד

יום ראשון

יום רביעי — יב חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וירא, רביעי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: וז״ש . . . קודם לברכה.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן – ונקראו אז בשם "ווערטער": שמע ישראל – א איד דערהערט – הוי׳ אלקינו – אז כחנו וחיותינו איז דאָס למעלה מן הטבע, און – הוי׳ אחד.

אַחַת מִתּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – וְנִקְרְאוּ אָז בְּשֵׁם "וועֶרְטעֶר" [״פִּתְגָּמִים״]: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל – יְהוּדִי "קוֹלֵט" – הַוָ״י אֱלֹקֵינוּ – שֶׁכֹּחֵנוּ וְחַיּוּתֵינוּ הֵם לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וַאֲשֶׁר – "הַוָ״י אֶחָד".

יום שני

יום חמישי — יג חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וירא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: איתא . . . 292 ועלול כנודע.

דער בעש״ט פלעגט לערנען מיט זיינע תלמידים א שיעור גמרא. דער אופן פון דעם לערנען איז געווען מיט גרויס חריפות און גאונות, און מ׳האָט געלערענט דעם רמב״ם אלפס רא״ש און אנדערע מפרשים פון די ראשונים וועלכע זיינען שייך געווען צו דער גמרא וואָס מ׳האָט געלערענט. דער בעש״ט פלעגט אָפּטייטשען די ווערטער אין אידיש. אז מ׳האָט געלערענט ערכין און געקומען צום מארז״ל (טו ב) לשון תליתאי קטיל תליתאי, האָט דער בעש״ט דאָס אויסגעטייטשט: לשון הרע הרג׳ט אלע דריי: דעם אויסטראכטער דעם דערציילער און דעם צוהערער, נאָר דאָס איז אין לבושים רוחנים, וואָס דאָס איז שווערער, ווי רציחה אין גשמיות.

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נָהַג לִלְמֹד עִם תַּלְמִידָיו שִׁעוּר בַּגְּמָרָא. אֹפֶן הַלִּמּוּד הָיָה בַּחֲרִיפוּת וּגְאוֹנוּת גְּדוֹלָה, וְלָמְדוּ אֶת הָרַמְבַּ״ם, אַלְפָּס, רא״ש וּשְׁאָר מְפָרְשִׁים מֵהָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ שַׁיָּכִים לַגְּמָרָא הַנִּלְמֶדֶת. הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב תִּרְגֵּם אֶת הַמִּלִּים לְאִידִישׁ. כְּשֶׁלָּמְדוּ [מַסֶּכֶת] עֲרָכִין וְהִגִּיעוּ לְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה (טו, ב): "לָשׁוֹן תְּלִיתָאִי קָטִיל תְּלִיתָאִי", פֵּרְשׁוּ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: "לָשׁוֹן הָרַע קוֹטֶלֶת אֶת כָּל הַשְּׁלֹשָׁה: הַמַּמְצִיא, הַמְסַפֵּר וְהַשּׁוֹמֵעַ [זוֹ דַּעַת רַבֵּינוּ גֵּרְשׁוֹם שָׁם. עַיֵּן לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת ח״ה, עמ׳ 44 הע׳ 74] אַךְ זֶהוּ בִּלְבוּשִׁים רוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּה חָמוּר יוֹתֵר מֵרְצִיחָה בְּגַשְׁמִיּוּת".

יום שלישי

יום שישי — יד חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והנה בהיות . . . קמז תאמין.

"מֵה׳ מִצְּעָדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ", לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ תְּעוּדָה רוּחָנִית בַּחַיִּים, וְהוּא: לְהִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא לַעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְכָל אֶחָד בַּאֲשֶׁר הוּא וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, צָרִיךְ לְהִתְעַנְיֵן בְּכָל מַאֲמְצֵי כֹּחוֹ לְחַפֵּשׂ בְּחֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ לִמְצֹא אֵיזֶה פַּרְנָסָה רוּחָנִית כְּמוֹ שֶׁהוּא מְחֻפָּשׂ אַחַר פַּרְנָסָה גַּשְׁמִית. וְהוּא לְפִי שֶׁדַּרְכּוֹ – שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא – יֶחְפָּץ, כִּדְכְתִיב בְּאַבְרָהָם "כִּי יְדַעְתִּיו גוֹ׳ וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה׳", כִּי יֵשׁ שְׁנֵי דְּרָכִים: דֶּרֶךְ הַטֶּבַע וְשֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, הָעוֹלָם בְּרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־

מהדורה להר״פסה זשמוש א״ש בלבד

הוּא לִהְיוֹת נִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע – בְּעֵינֵי בָּשָׂר – וְהוּא דֶּרֶךְ אֱלֹקִים. תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם דֶּרֶךְ הָרַיָּ׳, וְהוּא הַמְשָׁכָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע, אֲשֶׁר בִּגְלַל זֹאת הִנֵּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע.

יום רביעי

שבת — **טו חשון** — ה׳תש״ד

הַפְּטוֹרָה: וְאִשָּׁה – בְּנָהּ וַתֵּצֵא.

שיעורים. חומש: וירא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה יש . . . כוכבים.

די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראָפּגעהן אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואָס זי קען אויפטאָן זייענדיק דָא למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי׳. איז אויף ווען לייגט מען עס אָפּ?

הַנְּשָׁמָה מְצַפָּה לְמַעְלָה לַזְּמַן בּוֹ תִּזְכֶּה לָרֶדֶת לַגּוּף, כִּי הַנְּשָׁמָה חָשָׁה מַה הִיא מְסֻגֶּלֶת לִפְעֹל בִּהְיוֹתָהּ כָּאן לְמַטָּה. הִיא מְסֻגֶּלֶת לְהַגִּיעַ לַ״לְהִתְעַנֵּג עַל הָרַיָּ״. אִם כֵּן, לְמָתַי דּוֹחִים זֹאת?

יום חמישי

יום ראשון — **טז חשון** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ח״ש, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: עט־פב.
תניא: כח. למה . . . מטה מנוגה.

המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות. בשעה אשר אין לה שירות בשכל או במדות, גם אז פועלת פעולתה לחשוב ולהרהר, אבל פעולתה לא לבד שאינה תוכנית, אלא היא גם פרועה לשמצה . . . ומבואר כי סיבת המחשבות זרות או רעות הוא די פוסטקייט פון קאָפּ, דכאשר השכל עסוק אז יש להמחשבה מה לשרת ואין מקום למחשבות של שטות והבל שאין בהם ממש.

הַמַּחֲשָׁבָה הִיא לְבוּשׁ וּמְשָׁרֵת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת. בְּשָׁעָה אֲשֶׁר אֵין לָהּ שֵׁרוּת בַּשֵּׂכֶל אוֹ בַּמִּדּוֹת, גַּם אָז פּוֹעֶלֶת פְּעֻלָּתָהּ לַחֲשֹׁב וּלְהַרְהֵר, אֲבָל פְּעֻלָּתָהּ לֹא לְבַד שֶׁאֵינָהּ תָּכְנִית, אֶלָּא הִיא גַּם פְּרוּעָה לִשְׁמְצָה... וּמְבֹאָר כִּי סִבַּת הַמַּחֲשָׁבוֹת זָרוֹת אוֹ רָעוֹת הוּא הָרֵיקָנוּת שֶׁל הָרֹאשׁ, דְּכַאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל עָסוּק אָז יֵשׁ לְהַמַּחֲשָׁבָה מַה לְּשָׁרֵת וְאֵין מָקוֹם לְמַחֲשָׁבוֹת שֶׁל שְׁטוּת וְהֶבֶל שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ.

יום שישי

יום שני — **יז חשון** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שני עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה מודעת . . . חטאת וכו׳.

מ׳דארף היטען דעם זמן, מ׳דארף מקבל זיין עולה של תורה. יעדער זמן, יעדער טאָג וואָס גייט אוועק, איז דאס ניט נאָר א טאָג נאָר א ענין אין לעבען, די טעג גייען כמאמר (ירושלמי ברכות פ״א ה״א) יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס כו׳ חדש כו׳ שנה כו׳. דער טאַטע האָט געזאָגט בשם רבינו הזקן: אזומערדיגער טאָג און אווינטערדיגע נאַכט איז א יאהר.

צָרִיךְ לִשְׁמֹר עַל הַזְּמַן, צָרִיךְ לְקַבֵּל עֲלֵהּ שֶׁל תּוֹרָה. כָּל זְמַן, כָּל יוֹם שֶׁחוֹלֵף, הֲרֵי זֶה לֹא רַק יוֹם, אֶלָּא עִנְיָן בַּחַיִּים. הַיָּמִים חוֹלְפִים כְּמַאֲמָר (יְרוּשַׁלְמִי בְּרָכוֹת פֶּרֶק א׳ הֲלָכָה א׳) "יוֹם נִכְנָס וְיוֹם יוֹצֵא שַׁבָּת נִכְנָס כּוּ׳ חֹדֶשׁ כּוּ׳ שָׁנָה כּוּ׳". אַבָּא [אַדְמוֹ"ר הָרַשַׁ"בַּ] אָמַר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: יוֹם קִיצִי וְלַיְלָה חָרְפִּי – זוֹהִי שָׁנָה.

שבת קודש

יום שלישי — יח חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: כט. אשת . . . קמט ורכ"ט.

בְּ"תוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל יָפָה שָׁעָה", יֵשׁ טָעוּת הַדִּפּוּס. וְכָךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת: "וְיִהְיֶה בִּבְחִינַת בִּטּוּל (אֲבָל עַכְשָׁו... הֵינוּ בְּחִינַת אִיסָר, וְעַיֵּן מַה שֶּׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּפֵרוּשׁ אִסְרִי לַגֶּפֶן) שֶׁהוּא בְּחִינַת חֵפֶץ, וּכְתִיב הוֹדוֹ... תּוֹךְ כָּל עָלְמִין, אֲבָל תַּכְלִית הַכַּוָּנָה".

אגרות קודש

ב"ה, י"א מ"ח, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...במכתבו כותב על דבר סדר היום שלו, לימודו ותפלתו, ונבהלתי לקרות בו אודות הנהגתו בענין התעניות, ולפלא שאחרי שכפי מכתבו מתראה מזמן לזמן עם אנשי שלומנו, ובכל זה כנראה שעדיין אינו יודע, שלא זו היא דרך הבעל שם טוב תלמידיו ותלמידי תלמידיו וכל ההולכים בעקבותיהם,

אמת נכון הדבר שגם בדרך זו אפשר לעלות בית א-ל, אבל מלבד שזהו דרך ארוכה יותר, הנה לא הכל מתברר ואין העבודה נעשית בשלימות כל כך, כמו שעושים ופועלים בהעבודה בשמחה, וכמאמר הכתוב עבדו את ה׳ בשמחה, כידוע פירוש הבעל שם טוב על הפסוק, כי תראה חמור שונאך, (ומובא בהיום יום, כ"ח שבט) כי תראה חמור - כאשר תסתכל בעיון טוב בהחומר שלך שהוא הגוף, תראה - שונאך - שהוא שונא את הנשמה המתגעגעת לאלקות ורוחניות, ועוד תראה שהוא - רובץ תחת משאו - שנתן הקב"ה להגוף שיזדכך על ידי תורה ומצות והגוף מתעצל בקיומם, ואולי יעלה על לבבך - וחדלת מעזוב לו - שיוכל לקיים שליחותו, כי אם תתחיל בסיגופים לשבור את החומריות, הנה לא בזו הדרך ישכון אור התורה, כי אם - עזוב תעזוב עמו - לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסיגופים.

ובפרט בדורותינו אלה חלושי בריאות הגוף, ומבואר בכמה ספרים ומהם גם ברמב"ם אשר כשהגוף חלוש פועל זה גם כן חלישות בכח ההבנה, שבמילא זה מבלבל ללימוד התורה ולכוונת התפלה,

ולכן הצעתי שיתייעץ עם הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר ניסן שי׳ נעמענאוו מנהל ישיבת תומכי תמימים בברונא, כי אפשר שצריך התרת נדר בזה וכו׳, ותמורת התענית במיעוט חלבו ודמו מהעדר האכילה, הנה יאכל בעתו ובזמנו מתאים לבריאות הגוף, וכפסק הרמב"ם אשר היות הגוף בריא מדרכי השם הוא, ויטריח את גופו להוסיף בתורה ומצוה, ומוכרח הדבר גם כן שיהי׳ לו איזה עסק או מלאכה אשר על ידם יתפרנס, וככתוב ברמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג׳ הלכה יו"ד וי"א, אהוב את המלאכה וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו ומדת חסידים הראשונים היא ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא.

הנני חותם מכתבי בברכת הסתדרות טובה בהנ"ל ואחכה לבשורה טובה ממנו,

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דיבור נחשב כמעשה? יום ראשון י"ב חשון ה'תשפ"ג

הלכות פסולי המוקדשין פרק יג, הלכה א: שָׁלֹשׁ מַחְשָׁבוֹת הֵן שֶׁפּוֹסְלוֹת אֶת הַקָּרְבָּן, וְאֵלּוּ הֵן... מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם כֵּיצַד? זֶה הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹלָה וְיָחַשׁ שֶׁהוּא שְׁלָמִים.

כתב ה'משנה למלך': לדעת רש"י (זבחים מא, ב ד"ה כגון) והתוספות (שם ד, ב ד"ה מחשבה), מחשבת פיגול פוסלת בקדשים רק אם הוציאה בדיבור. ואילו לדעת הרמב"ם מחשבה פוסלת אף אם לא הוציאה בדיבור.

וה'חסדי דוד' (מנחות ספ"ה) כתב שגם לדעת הרמב"ם מחשבה לבד אינה פוסלת, שכן כתב הרמב"ם (פי"ח ה"ב) שאין לוקים על מחשבת פיגול כיון "שאין המחשבה מעשה", ואם מחשבה היא ללא דיבור, בלאו־הכי אין עליה חיוב מלקות שהרי (אף אם המחשבה נחשבת מעשה) לא יכולה להיות התראת עדים על דברים שבלב (וללא התראה אין מלקות) — ובהכרח צריך להיות גם דיבור!

והקשו אחרונים (חק נתן זבחים כט, ב, נודע ביהודה תנינא יו"ד סי' קסח):

אם מחשבת פיגול בקדשים אינה פוסלת במחשבה ללא דיבור, מדוע אין לוקים עליה, הרי הלכה כר' יוחנן ש'עקימת שפתים' נחשבת כמעשה (ראה הל' שכירות פי"גה"ב ובמ"מ שם)?

ומבאר ה'נודע ביהודה' (שם):

דיבור שמביא לידי מעשה הנראה לעין, אכן נחשב כמעשה (כמו החוסם בהמה בקול בשעת מלאכתה, שלוקה משום 'לא תחסום שור בדישו' כיון שסגירת הפה נראית), אבל המפגל בדיבור, הרי פסילות הקרבן אינה נראית ולכן אינה נחשבת למעשה.

וה'עמודי אור' (סי' סא סק"ט) מבאר:

הדיבור נחשב כמעשה רק אם על ידי הדיבור מתקדש הדבר ומתעלה, כמו דיבור של הממיר בהמת קדשים בבהמת חולין שעושה מחולין קדשים, אבל אם על ידי הדיבור לא נעשה עילוי אין הוא נחשב כמעשה, והמפגל את הקרבן הרי אף שהקרבן נפסל על ידי הדיבור, אין כאן שום עילוי ואינו נחשב כמעשה.

בין 'מנחת העומר' ל'מנחת קנאות' יום שני י"ג חשון ה'תשפ"ג

הלכות פסולי המוקדשין פרק יד, הלכה ג: מִנְחַת הָעֹמֶר שֶׁקְּמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנַּעֲשֵׂית לִשְׁמָהּ... מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִן הַשְּׂעוֹרִים, וְאֵין הַשְּׂעוֹרִים דָּבָר הָרָאוּי לִשְׁאָר קָרְבָּנוֹת. וְכֵן הַמְחַשֵּׁב בְּמִנְחַת קְנָאוֹת וְהַלְּבוֹנָה עָלֶיהָ, קֹדֶם שֶׁיִּלַּקֵּט הַלְּבוֹנָה - אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ דָּבָר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה.

מנחת העומר שקמצה שלא לשמה אינה נפסלת כי "אין המחשבה מועלת אלא בדבר הראוי לעבודה" (לעיל ה"ב). כלומר, מחשבת 'שלא לשמה' פוסלת את הקרבן רק אם הוא נעשה מדבר הראוי גם לקרבן אחר, וכיון שמנחת העומר באה מן השעורים ואינה ראויה לשאר מנחות הבאות מן החיטים, אין עבודתה כקרבן רגיל וכל ענינה הוא רק להתיר תבואה חדשה (כסף משנה ע"פ רש"י מנחות ה, ב) ולכן מנחת העומר אינה נפסלת במחשבת 'שלא לשמה'.

והראב"ד השיג על זה:

לפי הסבר זה שמנחת העומר נעשית בדבר שאינו ראוי לעבודה כיון שבאה מן השעורים (ולכן אינה נפסלת במחשבת 'שלא לשמה'), אינו מובן המשך ההלכה: "המחשב במנחת קנאות [מנחת סוטה] והלבונה עליה, קודם שילקט הלבונה, אין מחשבת 'שלא לשמה' פוסלת אותה כיון שאינה ראויה לעבודה" (כי התורה אמרה "לא יתן עליה לבונה") - הרי מנחת קנאות באה מן השעורים ואם כן, גם אם לא נתן עליה לבונה אין המחשבה פוסלת אותה, כיון שאינה ראויה לשאר המנחות הבאות מן החיטים?

ותירץ ה'כסף משנה': אכן מנחת קנאות נעשית בדבר שאינו ראוי לשאר מנחות, אך כאשר יש עליה לבונה, נוסף עוד טעם - ש'אינה דבר הראוי לעבודה' מצד הלבונה שנתן עליה.

וה'ברכת הזבח' (זבחים כו, ב. וכ"כ המרכבת המשנה) ביאר:

שיטת הרמב"ם היא כדברי רש"י (זבחים שם) שבמנחת קנאות מחשבת 'שלא לשמה' פוסלת (אף שגם היא באה מן השעורים) משום שהתורה קוראת למנחה זו 'חטאת', וכשם שחטאת נפסלת במחשבת 'שלא לשמה' כך גם מנחת קנאות. ולכן דייק הרמב"ם וכתב שאין המחשבה פוסלת במנחת קנאות רק כאשר הלבונה עליה, כי"אינה דבר הראוי לעבודה".

האם ההתחלה קובעת? יום שלישי י"ד חשון ה'תשפ"ג

הלכות פסולי המוקדשין פרק יז, הלכה ב: חָשַׁב בָּרִאשׁוֹנָה מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְשָׁתַק בַּשֵּׁאָר, אוֹ שֶׁנָּתַן כֻּלָּן כְּתִקְּנָן חוּץ מִן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁנָּתְנָהּ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל, עַד שֶׁיַּוֵּה כֻּלָּן בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן.

כלומר: אם בתחילת העבודה חשב מחשבת פיגול ולאחר מכן לא חשב כלום, אין אומרים שהמשך העבודה נעשית על דעת המחשבה הראשונה, אלא כל עוד לא היתה מחשבת פיגול בכל חלקי העבודה, אין הקרבן פיגול. וכן אם לא חשב כלום בתחילה ורק לבסוף חשב מחשבת פיגול, אין אומרים שסופו הוכיח על תחילתו וכאילו נעשה הכל במחשבת פיגול.

מאידך, בגמרא (זבחים ב, ב) נאמר שאם בתחילת ההקרבה התכוון לשם הקרבן ולאחר מכן לא חשב כלום - הקרבן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כשר, כי "כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה", וכן אם התחיל באופן סתמי וסיים במחשבה לשם הקרבן, הרי זה כשר, כי "הוכיח סופו על תחילתו" שמלכתחילה נעשה לשם כך.

וטעם החילוק הוא כי במחשבה המכשירה את הקרבן, גם מחשבה בתחילת המעשה או בסופו בלבד משליכה על כולו, אבל במחשבה הפוסלת (כגון שחושב לאכול את הקרבן לאחר זמנו) שהיא מחשבת איסור, מאחר וכל יהודי בחזקת כשרות, יש להניח כי זו מחשבה רגעית בלבד ואינה מוכיחה על יתר הזמן (שו"ת מהרש"ם ד, קיא).

וכן מצאנו בהלכה שכוונה לשם מצוה בתחילת המעשה פועלת על כולו, כגון בטוויית חוטי הציצית או עיבוד העורות לספר תורה ותפילין לשם מצוה – די שיכוון בפירוש בתחילת העשייה וההמשך נגרר אחר ההתחלה (ראה אנצ"ת כח עמ' תיב).

מאידך, הפוסקים דנו בשותפים שאחד מהם מכר את החמץ לגוי קודם הפסח, ובתוך הפסח השותף השני מכר מאותו החמץ – האם המכירה הראשונה כבר חלה ואין משמעות למעשיו בתוך הפסח או שמא במעשה זה גילה שמעולם לא התכוון למכירה שלפני פסח ואם כן החמץ נאסר כדין חמץ שעבר עליו הפסח?

ועל פי האמור יש שהעלו להקל, כי בנוגע לאיסור הרי אין אומרים הוכיח סופו על תחילתו ולכן יש להניח כי בשעת המכירה הסכים לה ורק לאחר מכן חזר בו ולפיכך אינה מתבטלת למפרע (שו"ת מחזה אברהם או"ח סי' פז בסופו).

מה נעשה ל'שעיר הנשחט'?

יום רביעי ט"ו חשון ה'תשפ"ג

הלכות עבודת יום הכפורים פרק ג, הלכה ד: וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית מִשְׁקַל שְׁתֵּי סְלָעִים בְּרֹאשׁ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שִׁלּוּחוֹ. וְלַנִּשְׁחָט, כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ.

שנינו במשנה (יומא מא, ב): בראש השעיר המשתלח קשר הכהן הגדול לשון של זהורית והעמידו בפתח השער שיוציאו אותו ("כנגד בית שלוחו"), ולאחר מכן נאמר "ולנשחט (השעיר שעלה בגורל לה') - כנגד בית שחיטתו". ומסתפקת הגמרא בפירוש הדברים: האם גם לשעיר הנשחט קשר לשון של זהורית בצוארו ('בית שחיטתו') או שהעמיד את השעיר הנשחט כנגד בית מקום שחיטתו (כנגד העזרה)?

ולמסקנת הגמרא, קשירת לשון של זהורית שימשה לסימן שלא יתערבו שני השעירים בשעירים אחרים, ומכאן שכוונת המשנה היא שגם לשעיר ה'נשחט' קשר לשון של זהורית (ולא שהעמיד את השעיר הנשחט כנגד מקום שחיטתו).

ותמהו ה'כסף משנה' והמהרי"ק: מדוע סתם הרמב"ם וכתב כלשון המשנה "ולנשחט כנגד בית שחיטתו" ולא פירש שלנשחט קשר לשון של זהורית ב'בית שחיטתו' (הצואר)?

וכתב ה'מים חיים': מכך שהרמב"ם לא פירש שהכוונה לקשירת קשר של זהורית בצוואר השעיר, כמבואר בגמרא, משמע שנקט שהעמיד את השעיר הנשחט כנגד מקום שחיטתו (ולא שקשר לשון של זהורית לצוארו), כי כך עולה מהמשך הסוגיה שרבי יוחנן ורבי יונתן פירטו את ההלכות המצריכות קשירת לשון של זהורית ולא ציינו שכך נעשה גם לשעיר הנשחט, משום שכוונת המשנה להעמדת השעיר כנגד מקום שחיטתו.

והנה, הרא"ש (יומא פ"ג ד"ה שלש) תמה על הנאמר ב'סדר אתה כוננת' (סדר העבודה ביום"כ) שהשעיר שעלה עליו הגורל לה' (השעיר הנשחט) העמיד כנגד מקום שחיטתו, הרי למסקנת הגמרא כוונת המשנה היא שקשרו עליו לשון של זהורית. ומסיים ה'מים חיים', שאכן דעת ה'סדר' היא כנתבאר בשיטת הרמב"ם שכוונת המשנה ('ולנשחט כנגד בית שחיטתו') היא כמשמעות דברי האמוראים שהעמידו כנגד מקום שחיטתו ולא שקשרו לו לשון של זהורית.

נוסח תפילתו של כהן גדול

יום חמישי ט"ז חשון ה'תשפ"ג

הלכות עבודת יום הכפורים פרק ד הלכה א: וְכָךְ הָיָה מִתְפַּלֵּל: 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁאִם הָיְתָה שָׁנָה זוֹ שְׁחוּנָה, תִּהְיֶה גְשׁוּמָה';

בדפוס ראשון של הרמב"ם (דפוס רומי), במקום "שאם תהיה שנה זו שחונה... ", הנוסח הוא "שאם הייתה שנה זו שחונה – תהיה גשומה". וצריך להבין את פשר הבקשה לפי נוסחא זו – והרי הכהן גדול מתפלל על השנה שמתחילה ולא על זו שהייתה?

ויש שביאר כי התפילה לגשם באה בהתאם לאקלים ששרר בשנה הקודמת ו"אם הקיץ שעבר היה חם יותר מדאי וה' הדורש את הארץ תמיד מראשית השנה ועד אחרית השנה יודע שמפני החום הגדול הסכנה צפויה שהנחלים והמעיינות ייבשו, אז הכהן גדול מתפלל על הצורך לירידת הגשם יותר מן הרגיל בחורף הבא". וזהו פשר הנוסח "שאם הייתה שנה זו – הקיץ בשנה שעברה – שחונה, תהיה גשומה" (קובץ הדרום חוברת מ עמ' 8).

אולם הרבי העיר על זה:

אם כן, המילים "שאם הייתה שנה זו שחונה" אינן חלק מן הבקשה, אלא הקדמה ותנאי לתפילה – שאם הקיץ הקודם היה שחון, הרי הוא מתפלל שהשנה תהיה גשומה. ולפי זה: א. מילים אלו היו צריכות להופיע בהצעת הדברים שלפני התפילה, ולא כחלק מנוסח התפילה. ב. נמצא שתפילה זו לא נכללה בתפילת הכהן גדול כבקשה קבועה בכל שנה, ו"שונה חלק תפילה זו משאר התפילה – שלא היה אומרה כי אם כשהקיץ שלפניו היה שחון".

אלא הפירוש הוא:

גם לפי נוסח זה, המילים "שאם הייתה שנה זו וכו'" הן חלק מהתפילה. וזאת, על פי נוסח תפילתו של כהן גדול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המופיעה בירושלמי (יומא פ"ה ה"ב) "שלא תצא עלינו גלות לא ביום הזה ולא בשנה הזאת, ואם יצאה עלינו גלות ביום הזה או בשנה הזאת תהא גלותינו למקום תורה", וכוונת המלים "ואם יצאה עלינו גלות" הוא – אם כך נגזר עלינו מאת ה'. וכן יש לפרש בנוסח הרמב"ם: אם יצא גזר דין מלפניו שתהא שחונה – תהא גשומה.

(לקוטי שיחות יב, עמ' 190)

שימוש בהקדש לצורך הקדש

יום שישי י"ז חשון ה'תשפ"ג

הלכות מעילה פרק ג, הלכה יב: לְפִיכָךְ וְלַד הַקָּדָשִׁים, וְכֵן וְלַד הַמַּעֲשֵׂר - לֹא יִנַּק מֵאִמּוֹ, אֶלָּא מִבְּהֵמָה אַחֶרֶת חֹל.

מקור הלכה זו במשנה (מעילה יג, א), ונחלקו הראשונים בפירושה:

לדעת רש"י ותוספות (שם ד"ה ולד), מדובר בוולד שנולד לפני שהקדישו את אמו והרי הוא חולין, ולכן אסור לו לינוק מאמו שהיא בהמת הקדש. ולפי שיטה זו, אם גם הוולד קדוש, אין איסור שינק מהאם.

אולם יש אומרים שמדובר בוולד שנולד לאחר שהקדישו את הבהמה וממילא גם הוא קדוש, ומכל מקום אסור שינק מאמו (תוס' שם ד"ה אתיא בשם רבינו פרץ), וכן נראה מפשטות לשון הרמב"ם (ראה תקנת עזרא כאן ד"ה ועתה נבוא).

ויש להבין:

נאמר בגמרא (שבת כב, ב) שמותר להדליק את נרות מנורת המקדש זה מזה, הרי שמותר להשתמש בדבר של הקדש לצורך חברו, ואם כן, מדוע כאן אסור להשתמש בבהמה של הקדש לצורך וולד של הקדש?

ויש לחלק:

הדלקה מנר לנר מותרת משום שהנר הראשון אינו נחסר מאומה בהדלקה זו, אך ביניקה החלב נחסר מהאם, ואת זאת אין להתיר אפילו לצורך בהמה אחרת שגם היא של הקדש.

ובאופן אחר יש לבאר:

כאשר מקדישים חפץ לבית המקדש, הרי הוא עומד אך ורק לייעודו ואין להשתמש בו לכל צורך אחר (כולל של הקדש), ולכן בהמה העומדת להקרבה אסור להשתמש בה ובחלבה גם לצורך הוולד של הקדש. ואילו השמן שממנו מדליקים את המנורה נקנה מממון בית המקדש ('תרומת הלשכה') המיועד מלכתחילה להדלקת כל נרות המנורה, ולכן אין איסור להדליק מנר לחברו שהרי השמן שממנו דולק כל אחד מהנרות עומד לכך מלכתחילה (תקנת עזרא להלן פ"ח ה"א).

האם אפשר לקנות לולב בהקפה?

שבת קודש י"ח חשון ה'תשפ"ג

הלכות מעילה פרק ו, הלכה ד: וְכֵן הַמַּשְׁאִיל קֶרְדֹּם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - הוּא מָעַל לְפִי טוֹבַת הֲנָיָה שֶׁבּוֹ, וַחֲבֵרוֹ מֻתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִלָּה.

בהלכות לולב (פ"ח ה"י) כתב הרמב"ם: "ואין נותנין אותו (את הלולב) לקטן, שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר".

כלומר, לאחר שהגדול יתן את הלולב לקטן, לא יוכל לזכות בו בחזרה כדי לצאת בו בעצמו (שהרי אין אדם יוצא ידי חובה מדאורייתא אלא בלולב השייך לו), משום שהקטן "אינו מקנה לאחרים מן התורה".

ומשמע מדבריו כי אף שהקטן יכול להקנות מדרבנן, הגדול לא יוכל לצאת בו ידי חובה מהתורה כשיקבלו בחזרה מהקטן, משום שקנין מדרבנן אינו מועיל לדין תורה.

ויש שלמדו מכך שהקונה ארבעת המינים על מנת לשלם עליהם לאחר החג, לא יוכל לצאת בהם ידי חובה שהרי מדין תורה, מטלטלין נקנים בכסף וחכמים תיקנו שיהיו נקנים במשיכה, ונמצא שהמושך את ארבעת המינים ועדיין לא שילם, קנה רק מדרבנן ולא ייצא ידי חובת המצוה מהתורה (ראה מחנה אפרים משיכה ב, ברכי יוסף סי' תרנח ס"ד).

אך לכאורה הדברים עומדים בסתירה לדברי הרמב"ם כאן שהמשאיל קרדום של הקדש לחברו, מותר לשואל לבקע בו כי משעת המשיכה כבר קנה את זכות השימוש בקרדום ויצא לחולין. והרי קניינו של השואל על ידי משיכה הוא רק מדרבנן (הל' שכירות פ"ב ה"ח), ואם כן קנין מדרבנן מועיל לדין תורה - להוציא חפץ של הקדש לחולין!

ומבאר ה'דבר אברהם' (ח"א, סי' א סקט"ז):

יש להבדיל בין תקנת חכמים לגבי האדם הקונה או המקנה, לתקנה בנוגע לאופן הקנין: בהלכות לולב מדובר על קטן שמדין תורה איננו בר הקנאה, וגם לאחר שתיקנו חכמים שיוכל להקנות, אין לכך השלכה על דין התורה, אך כאן מדובר על פעולת קנין (משיכה) שתקנו חכמים והיא מועילה גם לדין תורה, שהרי אפילו קנין שהתחדש מחמת מנהג הסוחרים תקף מהתורה.

ולפי זה, ניתן לקנות לולב במשיכה ולצאת בו ידי חובה מהתורה ולשלם לאחר החג.

כאשר יהודי מקבל על עצמו דבר שלמעלה מכוחותיו ויכולתו (ברגע זה), פותח לו הקדוש-ברוך-הוא "צינורות חדשים" שיוכל לקיים את החלטתו.

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ב־י"ח מרחשון ה'תשפ"ג

יום ראשון י"ב מרחשון ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כל המנחות שקמצן אחד מהפסולים לעבודה, ואם לקט הלבונה.

1 **א. כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁקְּמָצָן אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה**
2 **- הֲרֵי הֵם פְּסוּלוֹת. וְכֵן אִם לִקֵּט הַלְּבוֹנָה - פָּסַל[2],**
3 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָמַץ.**

2) אחרי הקטרת הקומץ מלקט הכהן את כל הלבונה שעל המנחה ומקטירה.

4 **ב. קָמַץ הַכָּשֵׁר וְנָתַן לַפָּסוּל, קָמַץ בִּימִינוֹ וְנָתַן**
5 **לִשְׂמֹאלוֹ, וְאַחַר כָּךְ נְתָנוֹ לַכְּלִי; קָמַץ מִכְּלִי קֹדֶשׁ**
6 **וְנָתַן לִכְלִי חֹל - פָּסַל.**

7 **ג. קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגִּיר מֶלַח אוֹ קֹרֶט**
8 **לְבוֹנָה - פָּסוּל[3].**

3) מפני שהקומץ חסר מקום הצרור או הגרגיר, וקומץ חסר - פסול.

9 **ד. קָמַץ עַד שֶׁהוּא בַּחוּץ[4] וְנִכְנַס לִפְנִים - יַחֲזֹר**
10 **וְיִקְמֹץ בִּפְנִים וְכָשֵׁר.**

4) חוץ לעזרה.

11 **ה. נִתְפַּזֵּר הַקֹּמֶץ עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה - יַחֲזֹר וְיַאַסְפֶנּוּ[5].**

5) והמדובר, כשנתפזר אחר שנתקדש בכלי שרת, אבל אם נתפזר לפני שנתקדש - נפסל, כמו דם שנשפך על הרצפה לפני שנתקבל בכלי.

12 **ו. הָיְתָה הַמִּנְחָה שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת, אוֹ שֶׁהָיָה קֶמְצָהּ**
13 **שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת, אוֹ שֶׁהֶעֱלָהוּ לַמִּזְבֵּחַ שֶׁלֹּא בִּכְלִי**
14 **שָׁרֵת, אוֹ שֶׁבִּלְּלָהּ בְּשַׁמְנָהּ חוּץ לָעֲזָרָה[6] - פְּסוּלָה,**
15 **עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּלִילָתָהּ בִּפְנִים.**

6) ואף על פי שבלילה כשרה בזר - פסולה בחוץ.

16 **ז. כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁיָּצַק עֲלֵיהֶן הַשֶּׁמֶן פָּסוּל לָעֲבוֹדָה,**
17 **כְּגוֹן הַזָּר וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁבִּלְּלָן אוֹ פִּתָּתָם[7] אוֹ מְלָחָן**
18 **- כְּשֵׁרוֹת. הִגִּישָׁן אוֹ הֶנִיפָן[8] - חוֹזֵר הַכֹּהֵן וּמַגִּישׁ אוֹ**
19 **מֵנִיף; וְאִם לֹא הִגִּישׁ וְלֹא הֵנִיף הַכֹּהֵן - כְּשֵׁרוֹת.**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְקָמַץ - מִקְּמִיצָה**
21 **וְאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה; לְמֵד עַל יְצִיקָה וּבְלִילָה שֶׁכְּשֵׁרָה**
22 **בְּזָר.**

7) במנחה על המחבת כתוב בתורה (ויקרא ב, ו): "פתות אותה פתים" ובגמרא שם עה. למדו מכאן לכל המנחות.
8) המנחות יש מהן טעונות הגשה למזבח והנפה, ויש טעונות הגשה ולא תנופה.

23 **ח. מִנְחָה שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ שֶׁמֶן מִנְחָה אַחֶרֶת אוֹ שֶׁמֶן**
24 **חֻלִּין כָּל שֶׁהוּא - נִפְסְלָה. חִסֵּר שַׁמְנָהּ - פְּסוּלָה; חִסַּר**
25 **לְבוֹנָתָהּ[9] - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עָלֶיהָ שְׁנֵי קָרְטֵי לְבוֹנָה,**
26 **אֲבָל קֹרֶט אֶחָד - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת כָּל לְבוֹנָתָהּ.**

9) שנינו (שם קו:) "האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ" ורבינו (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יב הלכה ז) פוסק, שגם הלבונה הבאה עם המנחה שיעורה קומץ. ומלמדנו כאן ששיעור זה הוא לכתחילה אבל בדיעבד אם חיסר כשרה.

27 **ט. רִבָּה שַׁמְנָהּ[10] וּלְבוֹנָתָהּ: עַד שְׁנֵי לֻגִּין[11] לְכָל**
28 **עִשָּׂרוֹן וּשְׁנֵי קֻמְצֵי לְבוֹנָה לְכָל מִנְחָה - כְּשֵׁרָה[12]; שְׁנֵי**
29 **לֻגִּין אוֹ שְׁנֵי קֻמָּצִין אוֹ יוֹתֵר עַל זֶה - פְּסוּלָה.**

10) מצוותה לוג שמן לכל עשרון סולת. 11) כגון שהפריש שני לוגין למנחה זו, אבל אם נפל לתוכה שמן של חולין או של מנחה אחרת אפילו כל שהוא פסול.
12) בריבה שמנה כתב רבינו "שני לוגין לכל עשרון" ואילו כאן כתב "לכל מנחה" ומשמע שאפילו מנחה גדולה בת כמה עשרונות טעונה קומץ אחד לבונה בלבד, אולם בפירושו על המשנה כתב: "והוא שיתן משני קמצים (כך צריך להיות) של לבונה ומעלה בעשרון".

30 **י. מִנְחַת חוֹטֵא[13] שֶׁנָּתַן עָלֶיהָ שֶׁמֶן אוֹ עַל הַקֹּמֶץ**
31 **שֶׁלָּהּ - נִפְסְלָה. נָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה - יְלַקֶּטֶנָּה. הָיְתָה**
32 **שְׁחוּקָה[14] - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה מִסָּפֵק, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר**
33 **לְלַקֵּט.**

13) נאמר בה (ויקרא ה, יא): "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה". 14) ואי אפשר ללוקטה, אבל אינה מעורבת בסולת.

34 **יא. נָתַן שֶׁמֶן עַל שְׁיָרֶיהָ אַחַר שֶׁקָּמַץ - אֵינוֹ לוֹקֶה[15]**
35 **וְלֹא פְּסָלָה, שֶׁהֲרֵי הַקֹּמֶץ כָּשֵׁר.**

15) משום "לא ישים עליה שמן".

36 **יב. נָתַן מַשֶּׁהוּ שֶׁמֶן[16] עַל גַּבֵּי כְּזַיִת מִן הַמִּנְחָה -**
37 **פְּסָלָה מִסָּפֵק. אֲבָל אִם נָתַן הַשֶּׁמֶן עַל פָּחוֹת מִכְּזַיִת**
38 **- לֹא פְּסָלָה[17]. וְאֵינוֹ פּוֹסֵל הַלְּבוֹנָה[18] עַד שֶׁיִּתֵּן כְּזַיִת**
39 **לְבוֹנָה[19].**

16) של חולין או של מנחה אחרת. 17) משום שנאמר (שם): "לא ישים עליה" ועליה משמע שיעור חשוב.
18) פירוש, הלבונה אינה פוסלת. 19) בלבונה נאמר (שם): "לא יתן" ונתינה בכזית, מה שאין כן בשמן שנאמר בו "לא ישים".

יג. אֲפִלּוּ נָתַן הַלְּבוֹנָה עַל כָּל שֶׁהוּא מִן הַמִּנְחָה - פָּסַל[20] עַד שֶׁיְּלַקֵּט.

20) והטעם, מפני שבלבונה נאמר עוד פעם "עליה" שמשמעותה שיעור חשוב, וכלל בידינו: אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

יד. גִּבְּלָהּ בְּמַיִם וְקָמַץ - כְּשֵׁרָה; לֹא נֶאֱמַר חֲרֵבָה[21] אֶלָּא מִשֶּׁמֶן.

21) "וכל מנחה בלולה בשמן וחריבה" (ויקרא ז, ו) וחריבה היינו מנחת חוטא.

טו. מִנְחָה שֶׁקְּמָצָהּ פַּעֲמַיִם - כְּשֵׁרָה. אֲפִלּוּ פְּעָמִים רַבּוֹת. וְהוּא שֶׁיַּקְטִיר כְּזַיִת בְּבַת אַחַת, שֶׁאֵין הַקְּטָרָה פְּחוּתָה מִכְּזַיִת.

טז. הִקְרִיב הַקֹּמֶץ בְּלֹא מֶלַח - פְּסוּלָה; שֶׁהַמֶּלַח מְעַכֵּב בְּמִנְחָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. מִנְחָה שֶׁחָסְרָה קֹדֶם קְמִיצָה - יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה; שֶׁהַקְּמִיצָה הִיא הַקּוֹבַעַת[22], לֹא נְתִינָתָהּ[23] בִּכְלִי שָׁרֵת.

22) בשעת הקמיצה צריכה להיות שלימה. 23) לפני הקמיצה.

יז. הִתְנַדֵּב קֹמֶץ לְבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[24], אִם חָסַר כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל. וְכֵן שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁעִם הַלֶּחֶם[25], אִם חָסַר אֶחָד מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּלִין[26], עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי קְמָצִין מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף.

24) לא עם מנחת סולת. 25) בלחם הפנים כתוב בתורה (ויקרא כד, ז): "ונתת על המערכת לבונה זכה". בזיכים - כלים שנותנים בהם את הלבונה. 26) ואף על פי שאינה באה לבדה אלא עם הלחם.

יח. הִפְרִישׁ שְׁנֵי קְמָצִין[27] לְמִנְחָה אַחַת, וְאָבַד אֶחָד מֵהֶן: קֹדֶם קְמִיצָה - לֹא הֻקְבַּע[28]; לְאַחַר קְמִיצָה - הֻקְבַּע וּפְסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁרִבָּה לְבוֹנָתָהּ. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ אַרְבָּעָה קְמָצִים לִשְׁנֵי בְּזִיכֵי לֶחֶם[29], וְאָבְדוּ שְׁנַיִם מֵהֶם: קֹדֶם סִלּוּק הַבְּזִיכִים[30] - לֹא הֻקְבְּעוּ וּכְשֵׁרִים; לְאַחַר סִלּוּק הַבְּזִיכִין - הֻקְבְּעוּ וּפְסוּלִין מִפְּנֵי הֲרִבּוּי[31].

27) לבונה. 28) לא נקבעה השתייכותם למנחה ולפיכך כשרה, שבשעת קביעתה היה רק קומץ אחד. 29) מצוותה - קומץ לכל מערכת, היינו שני קמצים לשתי המערכות של לחם הפנים. 30) בכל שבת מסדרים את הלחם על השולחן שבהיכל ונותנים עליו את הלבונה ולשבת הבאה מסלקים את הבזיכים ומקטירים את הלבונה ואחר כן מחלקים את הלחם לכהנים. 31) שריבה לבונתם.

יט. קֹמֶץ מִנְחָה שֶׁנִּטְמָא וְהִקְטִירוֹ - הַצִּיץ מְרַצֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָשָׂא אַהֲרֹן. יָצָא הַקֹּמֶץ[32] חוּץ לָעֲזָרָה וְהִכְנִיסוֹ וְהִקְטִירוֹ - אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה. שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הַטָּמֵא, וְאֵינוֹ מְרַצֶּה עַל הַיּוֹצֵא.

32) ונפסל ביוצא.

כ. קָמַץ אֶת הַמִּנְחָה וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאוּ שְׁיָרֶיהָ כֻּלָּן אוֹ נִשְׂרְפוּ אוֹ יָצְאוּ חוּץ לָעֲזָרָה אוֹ אָבְדוּ - לֹא יַקְטִיר הַקֹּמֶץ, וְאִם הִקְטִיר - הֵרֵצָה. נִשְׁאַר מְעַט מִן הַשִּׁירַיִם בְּכַשְׁרוּתָן - יַקְטִיר הַקֹּמֶץ, וְאוֹתָן הַשִּׁירַיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה[33].

33) ולמדו דין זה מהכתוב (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו" ולא הנותרת מן הנותרת.

כא. הָיְתָה מְחִיצָה מִלְּמַטָּה בִּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עִשָּׂרוֹן שֶׁל מִנְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְעֹרָב מִלְּמַעְלָה - לֹא יִקְמֹץ, וְאִם קָמַץ - פְּסוּלָה.

כב. הָיָה הַכְּלִי חָלוּק בִּמְחִיצָה מִלְּמַעְלָה וּמְעֹרָב מִלְّמַטָּה - קוֹמֵץ מִמֶּנּוּ[34].

34) עריבת תרנגולים דינה ככלי אחד. ומפרש רבינו שעריבת תרנגולים חלוקה במחיצה למעלה והמחיצה אינה מגיעה לשולי הכלי.

כג. חָלַק הָעִשָּׂרוֹן בִּכְלִי אֶחָד, וְאֵין חֲלָקָיו נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה, וְאֵין בֵּינֵיהֶן מְחִיצָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מְצָרֵף הַכְּלִי לְקֹמִיצָה אוֹ אֵינוֹ מְצָרֵף. לְפִיכָךְ לֹא יִקְמֹץ, וְאִם קָמַץ - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֵרֵצָה, וְלֹא יֵאָכְלוּ הַשִּׁירַיִם.

כד. קָמַץ וְנָתַן הַקֹּמֶץ לְמַעְלָה עַל הַשֻּׁלְחָן כְּנֶגֶד גֹּבַהּ מַעֲרֶכֶת לֶחֶם הַפָּנִים - קִדְּשׁוֹ הַשֻּׁלְחָן[35] לְהִפָּסֵל[36], אֲבָל אֵינוֹ מְקַדְּשׁוֹ לִקָּרֵב. וְאֵינוֹ קָרֵב עַד שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלִי[37] שָׁרֵת הָרָאוּי לְקֹמֶץ.

35) כשם שאויר השולחן מקדש את לחם הפנים כך הוא מקדש את הקומץ באותו הגובה היינו חמישה עשר טפחים לר' יהודה שם צו. 36) בלינה וביוצא. לפני קידושו בכלי שרת אינו נפסל בלינה וביוצא. 37) רש"י בפירושו השני שם פז: מפרש, שהקומץ נפסל לגמרי ואין להקריבו אפילו אם יקדשוהו אחר כן בכלי שרת, ורבינו סובר כפירושו הראשון, שקידוש השולחן אינו מספיק כדי להקריב את הקומץ וטעון קידוש נוסף בכלי שרת.

כה. הִדְבִּיק הַקֹּמֶץ לְדֹפֶן הַכְּלִי וְקָמַץ[38], אוֹ שֶׁהָפַךְ הַכְּלִי עַל יָדוֹ וְקָמַץ מִתּוֹכוֹ וּפִיו לְמַטָּה - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֵרֵצָה.

38) מן הסולת שעל יד דופן הכלי ממש, כך מפרש רבינו את האיבעיא. אבל רש"י שם מפרש שהמדובר שאחרי הקמיצה הדביק את הקומץ לדופן כלי שרת כדי לקדשו ולא הניחו בתוך הכלי על שוליו.

כו. עִשָּׂרוֹן שֶׁחִלְּקוֹ וְאָבַד אֶחָד מֵחֲלָקָיו, וְהִפְרִישׁ חֵלֶק אַחֵר תַּחְתָּיו וְנִמְצָא הָאָבוּד, וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן מֻנָּחִין בִּכְלִי אֶחָד וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה[39]: נִטְמָא זֶה

1 שֶׁאָבַד - הֲרֵי הוּא מִצְטָרֵף עִם חֵלֶק רִאשׁוֹן וְנִפְסְלוּ[40],
2 וְזֶה שֶׁהִפְרִישׁ אֵינוֹ מִצְטָרֵף[41] אֶלָּא יַשְׁלִים עָלָיו[42].
3 נִטְמָא הַמֻּפְרָשׁ - מֻפְרָשׁ וְרִאשׁוֹן מִצְטָרְפִין[43] וְנִפְסְלוּ,
4 וְזֶה שֶׁנִּמְצָא אֵינוֹ מִצְטָרֵף עִמָּהֶן[44]. נִטְמָא הַחֵלֶק
5 הָרִאשׁוֹן - הֲרֵי הָאָבוּד וְהַמֻּפְרָשׁ תַּחְתָּיו מִצְטָרְפִין[45].

39) ושנינו במסכת חגיגה כ: "כלי (שרת) מצרף מה שבתוכו" (לעניין טומאה) ואפילו אין נוגעים זה בזה. 40) שהרי לפני שאבד היו שניהם מצורפים למנחה אחת. 41) שהרי שני אלה לא עמדו מעולם להצטרף יחד ולפיכך אין הכלי מצרפם להיפסל. 42) כדין מנחה שחסרה בהלכה טז. 43) מפני שהצטרפו למנחה אחת לפני שנמצא החלק האבוד. 44) כי מעולם לא עמד להצטרף עם המופרש. 45) מפני ששניהם היו מצורפים לראשון.

6 כז. וְכֵן לְעִנְיַן קְמִיצָה: קָמַץ מִן הַנִּמְצָא - שְׁיָרָיו
7 עִם הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן[46] נֶאֱכָלִין, וְהַמֻּפְרָשׁ אֵינוֹ נֶאֱכָל.
8 קָמַץ מִן הַמֻּפְרָשׁ - שְׁיָרָיו נֶאֱכָלִין[47], וְהַנִּמְצָא אֵינוֹ
9 נֶאֱכָל. קָמַץ מִן הָרִאשׁוֹן - שְׁנֵיהֶן[48] אֵין נֶאֱכָלִין;
10 לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶן שְׁיָרִים יְתֵרִים[49], שֶׁהֲרֵי הֵן עִשָּׂרוֹן
11 שָׁלֵם, וְדוֹמִין לְמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה.
12 וְהֵיאַךְ קָרֵב הַקֹּמֶץ הַזֶּה, וַהֲרֵי לְפָנָיו עִשָּׂרוֹן
13 וּמֶחֱצָה? מִפְּנֵי שֶׁהַקְּמִיצָה תְּלוּיָה בְּדַעַת הַכֹּהֵן,
14 וּבְעֵת שֶׁקּוֹמֵץ אֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל הָעִשָּׂרוֹן בִּלְבַד[50],
15 וַהֲרֵי הַחֲלָקִים אֵינָן נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה.

46) כולו, שהקומץ של הנמצא עשה אותו שיריים. 47) וכן כל החלק הראשון. 48) האבוד והמופרש; אבל שיירי הראשון נאכלים. 49) הקומץ שייך לכל שלושת החלקים, היינו עשרון ומחצה ואינו יכול להתיר אלא עשרון אחד. ואף על פי כן נאכלים השיריים של חלק הראשון. 50) היינו חצי העשרון שממנו קמץ ואחד משני חצאי העשרונים האחרים ומפני שאין אנו יודעים איזה הצטרף - שניהם אסורים.

16 כח. קֹמֶץ מִנְחָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּקֹמֶץ מִנְחָה אַחֶרֶת -
17 מַקְטִיר שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת וְהֵן כְּשֵׁרוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב
18 הַקֹּמֶץ בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים[51] אוֹ בְּמִנְחַת הַנְּסָכִים אוֹ
19 בַּחֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל[52] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת וְיַקְטִיר הַכֹּל
20 כְּאֶחָד, שֶׁהַכֹּל לָאִשִּׁים[53].

51) שכולה כליל. 52) כהן גדול מקריב בכל יום מנחה עשרון סולת, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה כליל. 53) מוקטר על האש. ואין האחת מבטלת את השנייה, מפני ש"עולים (דברים העולים למזבח להקרבה) אין מבטלים זה את זה" (שם כב:), מה שאין כן שאר מנחות שהשיריים נאכלים ואסור להקטירם.

21 כט. שְׁתֵּי מִנְחוֹת שֶׁלֹּא נִקְמְצוּ שֶׁנִּתְעָרְבוּ זוֹ בָּזוֹ: אִם
22 יָכוֹל לִקְמֹץ מִזּוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ[54] וּמִזּוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ -
23 כְּשֵׁרוֹת, וְאִם לָאו - פְּסוּלוֹת.

54) ולא יתערב בקומץ קמח מהמנחה השנייה.

24 ל. קֹמֶץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה - לֹא
25 יַקְטִיר[55]; וְאִם הִקְטִיר הַכֹּל - זוֹ שֶׁנִּקְמְצָה עָלְתָה
26 לַבְּעָלִים[56], וְזוֹ שֶׁלֹּא נִקְמְצָה לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים.

55) שאסור להקטיר את המנחה שלא נקמצה. 56) יצאו ידי חובתם.

27 לא. נִתְעָרֵב קֻמְצָהּ בִּשְׁיָרֶיהָ, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבוּ שְׁיָרֶיהָ
28 בִּשְׁיָרֵי חֲבֶרְתָּהּ - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - עָלְתָה
29 לַבְּעָלִים[57].

57) ולמה אין השיריים מבטלים את הקומץ? בגמרא שם (כג:) למדו בגזירה שווה שיריים מקמצים, כשם שקמצים אינם מבטלים זה את זה כך גם שיריים אינן מבטלים את הקומץ.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שתי הלחם ולחם הפנים ועומר התנופה שהוסיף או חסר במדתם.

30 א. שְׁתֵּי[2] הַלֶּחֶם[3] וְלֶחֶם הַפָּנִים[4] וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה[5]
31 שֶׁהוֹסִיף בְּמִדָּתָן אוֹ חִסֵּר כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּלוֹת.

2) תוספתא מנחות פרק ח הלכה א. 3) שמקריבים בחג השבועות, מצוותם עשרון לכל לחם. 4) שמסדרים בכל שבת, מצוותם שני עשרונים לכל לחם. 5) שמקריבים בששה עשר בניסן, מצוותו עשרון אחד. בתוספתא לא נזכר עומר התנופה, והוא נכלל בכל המנחות שנאמר שם דינן. וראה ברייתא מנחות עו:

32 ב. חַלּוֹת[6] תּוֹדָה[7] וּרְקִיקֵי נָזִיר[8] שֶׁחָסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא
33 נִזְרַק דַּם הַזֶּבַח - פְּסוּלִין; מִשֶּׁנִּזְרַק דַּם הַזֶּבַח -
34 כְּשֵׁרִין.

6) תוספתא שם פרק ד הלכה ה. 7) המביא בהמה לקרבן תודה, מביא עמה ארבעים חלות. 8) נזיר אחרי מלאת ימי נזרו חייב להקריב שלוש בהמות, ומביא עמהן עשר חלות ועשרה רקיקים (משנה שם עח.). ומה בין חלות לרקיקים? חלות נילושות בשמן ובמים פושרים, ורקיקים נילושים במים פושרים בלבד, ואחרי אפייתם מושחים אותם בשמן (הלכות מעשה הקרבנות פרק יג הלכה ח).

35 ג. וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[9] שֶׁחָסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָן שֶׁל
36 כְּבָשִׂים[10] - פְּסוּלִין; מִשֶּׁנִּזְרַק דָּמָן - כְּשֵׁרִים.

9) שם עו: 10) בחג השבועות מקריבים שני כבשים שלמי ציבור, ועמהם שתי הלחם. ראה הלכה א.

37 ד. וְכֵן[11] שְׁנֵי סִדָּרִים[12] שֶׁחָסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא הֻקְטְרוּ
38 הַבְּזִיכִין[13] - פְּסוּלִין; מִשֶּׁהֻקְטְרוּ - כְּשֵׁרִים.

11) תוספתא שם. 12) שתי מערכות של לחם הפנים. 13) ראה למעלה פרק יא הלכה יז.

39 ה. אֲבָל[14] הַנְּסָכִים[15] שֶׁחָסְרוּ, בֵּין מִשֶּׁקָּרַב הַזֶּבַח בֵּין
40 עַד שֶׁלֹּא קָרַב - כְּשֵׁרִים, וְיָבִיא נְסָכִים אֲחֵרִים
41 לְמַלֹּאתָן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

14) תוספתא שם. 15) הבאים עם הקרבנות.

1 **ו. נְסָכִים[16] שֶׁקִּדְּשׁוּ בִּכְלִי שָׁרֵת וְנִפְסַל הַזֶּבַח: אִם**
2 **נִפְסַל בַּשְּׁחִיטָה - לֹא קִדְּשׁוּ הַנְּסָכִים לִקְרֵב[17]; נִפְסַל**
3 **מִקַּבָּלָה וְאֵילַךְ[18] - קִדְּשׁוּ הַנְּסָכִים לִקְרֵב[19]; שֶׁאֵין**
4 **הַנְּסָכִים מִתְקַדְּשִׁים לִקְרֵב אֶלָּא בִּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח. וּמַה**
5 **יַּעֲשֶׂה בָּהֶן?[20] אִם הָיָה שָׁם זֶבַח אַחֵר זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ**
6 **שָׁעָה[21] - יִקְרְבוּ עִמּוֹ; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם זֶבַח אַחֵר**
7 **זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁנִּפְסְלוּ בְּלִינָה**
8 **וְיִשָּׂרְפוּ[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרְבַּן צִבּוּר, מִפְּנֵי**
9 **שֶׁלֵּב בֵּית דִּין מַתְנֶה עֲלֵיהֶן[23]; אֲבָל בְּקָרְבַּן יָחִיד -**
10 **הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ עִם זֶבַח אַחֵר[24], וְאַף עַל פִּי**
11 **שֶׁהוּא זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֶלָּא מַנִּיחָן עַד שֶׁיִּפָּסְלוּ**
12 **בְּלִינָה[25] וְיִשָּׂרְפוּ.**

16) משנה שם עט. וברייתא שם מז. 17) אבל קדשו להיפסל בלינה. 18) פירוש, הקבלה היתה פסולה. כסף־משנה. 19) שהשחיטה מקדשת את הנסכים ליקרב, כדעת רבי בברייתא שם. ובזה מסולקת השגתו של הראב"ד (ראה כסף־משנה). 20) הלא אי־אפשר לנסכם על המזבח בלי קרבן? 21) ואין עמו נסכים. 22) שם עט: נעשו כמו שנפסלו בלינה. ואעפ"כ צריך להלינם ואחר־כך ישרפם, מפני שמן התורה הם כשרים (ראה הערה כב), וגם אין פסולם בגופם אלא מחמת דבר אחר. וראה בסוף הלכה זו בדין קרבן יחיד, כשיש זבח זבוח. 23) בית־הדין דואג לכל המכשולות האפשריים, ומַתְנֶה שאם ייפסל הזבח, יקרבו הנסכים עם זבח אחר, ומן הדין מותר להקריבם אפילו עם זבח שלא היה זבוח באותה שעה, וחכמים גזרו ואסרו (שם). 24) שבקרבן יחיד אין לומר לב בית־דין מַתְנֶה. ראה תוספות שם טו: ד"ה אפשר. 25) בלשון התלמוד: "עיבור צורה". שנינו בתוספתא פסחים פרק ו הלכה ו, ובגמרא שם לד: "זה הכלל, אירע פסול בגופו יישרף מיד, בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה". ובדין שלפנינו, אין הפסול בגוף הנסכים, ולפיכך טעונים עיבור צורה.

13 **ז. וְכָל הַזְּבָחִים[26] שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - יִקְרְבוּ**
14 **נִסְכֵּיהֶם.**

26) שם צא. למדו דין זה מכלל ופרט וכלל.

15 **ח. וְלַד תּוֹדָה[27] וּתְמוּרָתָהּ, וְהַמַּפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה**
16 **וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ: אִם הֶבִיאָן לְאַחַר שֶׁכִּפֵּר[28]**
17 **בְּתוֹדָה רִאשׁוֹנָה - אֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם; וְאִם עֲדַיִן לֹא**
18 **כִּפֵּר בָּהּ, וַהֲרֵי הִיא וַחֲלִיפָתָהּ אוֹ הִיא וּוְלָדָהּ אוֹ הִיא**
19 **וּתְמוּרָתָהּ עוֹמֶדֶת - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן צְרִיכִין לֶחֶם[29]. בַּמֶּה**
20 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[30] בְּנוֹדֵר תּוֹדָה[31]; אֲבָל תּוֹדַת נְדָבָה[32]**
21 **- חֲלִיפָתָהּ וּתְמוּרָתָהּ טְעוּנִין לֶחֶם[33], וּוְלָדָהּ אֵינוֹ**
22 **טָעוּן לֶחֶם, בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה[34].**

27) משנה וגמרא שם עט: 28) כלומר, אחר שקרבה ראשונה. 29) כלומר, יקריב איזו מהן שירצה והלחם עמה, אבל השניה אינו טעונה לחם. כן שנינו בפירוש בברייתא שם. 30) ששניהם טענים לחם. 31) שאמר הרי עלי להביא תודה ונתחייב באחריותה (אם נאבדה או מתה, חייב להביא אחרת), ולפיכך יכול לצאת ידי חובתו גם בולד הבהמה שהפריש, שהרי "אדם מתכפר בשבח הקדש" (ר' יוחנן שם פ.). ומובן שמקריב עמו את הלחם, כשהוא מקריבו ראשון. 32) שאמר הרי זו תודה, ואינו חייב באחריותה. 33) כל אחת כדינה: חליפתה – בין לפני כפרה בין לאחר כפרה, מפני שהוא כ"מרבה בתודות" (לשון הגמרא שם) פירוש, השניה אינה כלל חליפתה של הראשונה, שהרי הבעלים אינם חייבים להביא אחרת במקום האבודה, ואם הביאו הרי זו תודת נדבה חדשה, ולפיכך טעונה לחם אפילו לאחר כפרה. אבל בתמורת תודה, אין טעם לחלק בין נודר לנודב, וכשם שתמורת תודה חובה אינה טעונה לחם לאחר כפרה, כך גם תמורת תודת נדבה. וכן פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה יג, ראה שם. 34) פיסקה אחרונה זו נמשכת לדין ולד תודה בלבד. ובגמרא (שם פ.) נתבאר למה אינו טעון לחם כשהקריבו ראשון, מפני שהולד הוא מותר תודה, וכל מותר תודה אינו טעון לחם. פירושנו זה מסלק תמיהתו של הרש"ש בהגהותיו למנחות שם על רבינו, שסותר דברי עצמו בהלכה יג, ונתבלטו בזה החזון־איש ואחרונים אחרים.

23 **ט. הִפְרִישׁ[35] תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ**
24 **וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנוֹת**
25 **וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת: נִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה - שְׁנִיָּה**
26 **אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם[36], שְׁלִישִׁית טְעוּנָה לֶחֶם[37]; נִתְכַּפֵּר**
27 **בַּשְּׁלִישִׁית - שְׁנִיָּה אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם, רִאשׁוֹנָה**
28 **טְעוּנָה לֶחֶם; נִתְכַּפֵּר בָּאֶמְצָעִית - שְׁתֵּיהֶן אֵינָן**
29 **טְעוּנוֹת לֶחֶם[38].**

35) שם: 36) שהרי היא חליפתה של הראשונה. 37) מפני שאינה חליפתה של הראשונה, אלא של השניה והיא לא הוקרבה. 38) לפי שלשתיהן קשר ישיר עם האמצעית.

30 **י. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת[39] לְתוֹדָתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת**
31 **אֲחֵרוֹת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לִקַּח בָּהֶן תּוֹדָה עַד**
32 **שֶׁנִּמְצְאוּ מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת - יָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ**
33 **תּוֹדָה בְּלַחְמָהּ, וְהַשְּׁאָר יָבִיא בָּהֶן תּוֹדָה וְאֵינָהּ טְעוּנָה**
34 **לֶחֶם[40], אֲבָל טְעוּנָה נְסָכִים[41]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ**
35 **וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת תַּחְתֶּיהָ וְאַחַר כָּךְ נִמְצָאת -**
36 **יָבִיא בַּמָּעוֹת תּוֹדָה בְּלֹא לֶחֶם[42]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת**
37 **לְתוֹדָתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ תּוֹדָה תַּחְתֶּיהָן וְאַחַר כָּךְ**
38 **נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת - יָבִיא מִן הַמָּעוֹת תּוֹדָה וְלַחְמָהּ[43],**
39 **וְזוֹ הַתּוֹדָה הָאַחֲרוֹנָה תִּקְרַב בְּלֹא לֶחֶם.**

39) תוספתא שם פרק ח הלכה יא. 40) שדינה כמותר תודה. 41) ככל תודה. 42) פירוש, בראשונה יקריב את האבודה עם הלחם, ואחריה בלי לחם, את השניה שקנה במעות שהפריש. 43) כלומר, מקריבים בתחילה את התודה שקנה בדמים שהופרשו קודם שהפריש את הבהמה

לתודה. ואין בדינים אלה סתרה להאמור למעלה בהלכה ח, שיכול להקריב איזו מהן שירצה, כי יש לחלק בין בהמות למעות.

יא. הָאוֹמֵר[44]: הֲרֵי זוֹ תּוֹדָה וַהֲרֵי זֶה לַחְמָהּ, אָבַד הַלֶּחֶם - מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר, אָבְדָה הַתּוֹדָה - אֵינוֹ מֵבִיא תּוֹדָה אַחֶרֶת. מִפְּנֵי שֶׁהַלֶּחֶם בָּא בִּגְלַל הַתּוֹדָה[45], וְאֵין הַתּוֹדָה בָּאָה בִּגְלַל הַלֶּחֶם.

44) שם פ. מימרא של רבא. 45) ולפיכך, אע"פ שאמר "הרי זו", חייב להביא לחם אחר כשהתודה קיימת.

יב. הִפְרִישׁ[46] מָעוֹת לְתוֹדָתוֹ וְנוֹתְרוּ - מֵבִיא בָּהֶן לֶחֶם; הִפְרִישׁ לַלֶּחֶם וְהוֹתִיר - אֵינוֹ מֵבִיא בָּהֶן תּוֹדָה.

46) מימרא של רבא שם. והטעם, מפני שלחם נקרא תודה, שנאמר (שם): "והקריב על זבח התודה חלות מצות", אבל תודה אינה קרויה לחם.

יג. הָאוֹמֵר[47]: הֲרֵי זוֹ תּוֹדָה, וְנִתְעָרְבָה בִּתְמוּרָתָהּ, וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - הֲרֵי זוֹ הַנִּשְׁאֶרֶת אֵין לָהּ תַּקָּנָה; שֶׁאִם יָבִיא עִמָּהּ לֶחֶם - שֶׁמָּא הַתְּמוּרָה הִיא[48], וְאִם הֵבִיאָהּ בְּלֹא לֶחֶם - שֶׁמָּא הַתּוֹדָה הִיא. לְפִיכָךְ לֹא תִּקְרַב זוֹ לְעוֹלָם, אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם[49].

47) שם. תני ר' חייא. 48) ותמורה אינה צריכה לחם. ואע"פ שאמרנו למעלה בהלכה ח שתמורה לפני כפרה טעונה לחם, וכאן לפני כפרה אנו עומדים, דעת רבינו שבאומר "הרי זו" ומתה, דינה כלאחר כפרה, מפני שאינו חייב להביא אחרת במקומה. 49) ותימכר ויפריש מעות לתודה אחרת, ויקח מדמים אלה ואלה בהמה לתודה ולחמה, ומותר הדמים יהיו למותר תודה, ואינה צריכה לחם, כמו שכתב בהלכה י באבודה, באומר הרי עלי (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה, ותשובות חכם־צבי סי' כד).

יד. תּוֹדָה שֶׁנִּפְרְסָה חַלָּה מֵחֲלוּתֶיהָ - כֻּלָּן פְּסוּלוֹת[50]. יָצְאַת הַחַלָּה אוֹ נִטְמְאָה - שְׁאָר הַחַלּוֹת כְּשֵׁרוֹת[51]. נִפְרַס לַחְמָהּ אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה הַתּוֹדָה - מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר וְשׁוֹחֵט[52]; וְאִם אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט נִפְרַס אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא - הַדָּם יִזָּרֵק, וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וְהַלֶּחֶם כֻּלּוֹ פָּסוּל[53], וִידֵי נִדְרוֹ לֹא יָצָא[54]. נִזְרַק הַדָּם וְאַחַר כָּךְ נִפְרַס מִקְצָת הַלֶּחֶם אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא - תּוֹרֵם[55] מִן הַשָּׁלֵם עַל הַפָּרוּס, וּמִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, וּמִמַּה שֶּׁבִּפְנִים עַל שֶׁבַּחוּץ.

50) שם יב: והמדובר כשנפרסה בין שחיטת התודה ובין זריקת הדם. 51) רבא שם לומד מהברייתא, שיצאה אחת מהן לא נפסלו הנשארות, ומכל־שכן נטמאה, שהרי הכל מודים שהציץ מרצה על הטומאה. 52) המדובר, כשנפרסו, יצאו ונטמאו כולן, אבל אם מקצתן נפרסו או נטמאו ישלים. בברייתא שם מו. אנו שונים, אם יצא לפני שחיטה מכניסו, מפני שלפני שחיטה לא נפסל ביוצא. ולפלא, שרבינו כתב כאן "מביא לחם אחר", ומשמע שגם ב'יצאו' הדין כן. 53) ברייתא שם. רבינו משווה כאן דין נטמא ויצא, לדין נפרס. וזה מנוגד לדבריו בתחילת ההלכה. ובדוחק אפשר לפרש, שכאן המדובר כשנטמאו או יצאו כולן (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה). 54) וצריך להביא תודה אחרת ולחמה. בברייתא שם נאמר בנטמא "וידי נדרו יצא, שהציץ מרצה על הטמא". וכנראה שגירסת אחרת היתה לרבינו. 55) ארבעה מיני לחם באים עם התודה, עשרה עשרה מכל מין, והכהן מרים אחד מכל מין ומניפם, ונאכלים לכהנים (פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יב, יז־יח). וארבע חלות אלו נקראות "מורם מתודה".

טו. תּוֹדָה[56] שֶׁנִּשְׁחֲטָה עַל שְׁמוֹנִים חַלּוֹת - לֹא קָדְשׁוּ[57] אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים. וְאִם אָמַר: יִקְדְּשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים - מוֹשֵׁךְ אַרְבָּעִים[58] מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים וּמַרִים מֵהֶם אַחַת מִכָּל קָרְבָּן[59], וְהָאַרְבָּעִים הַשְּׁנִיּוֹת יִפָּדוּ[60] וְיֵצְאוּ לְחֻלִּין[61].

56) שם מח. וע: מחלוקת חזקיה ור' יוחנן. 57) כר' יוחנן שם. 58) כר' זירא שם, שבזה גם ר' יוחנן מודה, שקדשו ארבעים מתוך שמונים. והמחלוקת היא, כשהביא שמונים עם התודה ולא אמר כלום. 59) מכל מין מארבעת מיני הלחם. ראה למעלה הי"ד. 60) בגמרא שם מח: משמע שבכגון זה הנשארים צריכים פדיון (ויש לשאול, הלא שם המדובר בשתי הלחם שבאים מכספי הקדש, אבל כאן בקרבן יחיד, אם לא קדשו הארבעים הנשארים למה צריכים פדיון? והרי רבינו כתב בפ"ט ממעשה הקרבנות הכ"ד: "ומעשה הלחם של שניהם (נזיר ותודה) חוץ לעזרה". יוצא מזה, שלא נתקדשו בכלי והם חולין גמורים. ואפשר שהמדובר כאן כשהקדיש את כולם בפה, שאמר הרי אלו ללחמי תודה, אלא שבשעת שחיטת התודה אמר יקדשו ארבעים מתוך השמונים). 61) לא פירש רבינו מה יעשה בדמים (ראה למעלה הי"ג).

טז. הַשּׁוֹחֵט[62] אֶת הַתּוֹדָה וְהָיָה לַחְמָהּ חוּץ לְחוֹמַת בֵּית פַּגִּי[63] - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם; אֲבָל אִם הָיָה חוּץ לָעֲזָרָה - קָדַשׁ הַלֶּחֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לִפְנִים[64].

62) משנה וגמרא שם עח: 63) חומת הר הבית (רבינו בפירושו על המשנה, וכן פירש רש"י שם. וראה רש"י בבא מציעא צ.). 64) בעזרה. כר' יוחנן שם.

יז. שְׁחָטָהּ[65] עַד שֶׁלֹּא קָרְמוּ פְּנֵי הַלֶּחֶם בַּתַּנּוּר, וַאֲפִלּוּ קָרְמוּ כֻּלָּן חוּץ מֵאַחַת מֵהֶן - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם[66].

65) משנה שם. 66) בגמרא שם משמע, שאם לא נאפה כראוי הרי הוא כפרוס, ולמדנו למעלה בהלכה י"ד שאם נפרס אחד כולם פסולים.

יח. שְׁחָטָהּ[67] וְנִפְסְלָה בִּשְׁחִיטָתָהּ בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן[68] אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם[69] - קָדַשׁ הַלֶּחֶם[70]. נִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם[71] אוֹ טְרֵפָה אוֹ שֶׁשְּׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[72] - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם. וְכֵן הַדִּין בְּאֵיל נָזִיר[73] עִם הַלֶּחֶם שֶׁלּוֹ.

67) משנה וגמרא שם. 68) חשב לאכלה אחרי יום ולילה. 69) לאכול את המורם חוץ לעזרה או לזרוק את הדם בחוץ (ראה פי"ג ה"א). 70) מפני שהפסול בא עם השחיטה ולא לפניה. 71) כחכמים שם. טריפה ובעלת מום פסולין לפני השחיטה. "זה הכלל, כל שפיסולו קודם שחיטה, לא קדש הלחם. פיסולו אחר שחיטה, קדש הלחם". ברייתא שם. 72) אלא לשם קרבן אחר, ואע"פ שפיסולו אחר שחיטה, לא קדש הלחם. בתורת כהנים (פרשת צו פרק יא) דרשו מהכתוב (ויקרא ז, יב) "על זבח התודה", מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהא זביחתה לשם תודה. 73) משנה שם. וכפי פירושו של רב פפא שם עט. והטעם, מפני שכל הזבחים שמביאים עמהם לחם לומדים מתודה, ובמשנה שם כתוב: וכן שני כבשי עצרת וכו'. ורבינו כאן השמיט דין זה, ולא נתברר למה.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר המחשבות שפוסלות הקרבנות, ובאי זו עבודה מעבודותיה המחשבה פוסלת.

1 **א. שָׁלֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת הֵן שֶׁפּוֹסְלִין אֶת הַקָּרְבָּנוֹת, וְאֵלּוּ**
2 **הֵן: מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[2], וּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם,**
3 **וּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן. מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם כֵּיצַד? זֶה**
4 **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹלָה**
5 **וְיַחְשֹׁב שֶׁהוּא שְׁלָמִים[3], אוֹ יִשְׁחָטֶנּוּ לְשֵׁם עוֹלָה**
6 **וּשְׁלָמִים, אוֹ לְשֵׁם שְׁלָמִים וּלְשֵׁם עוֹלָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט**
7 **הַזֶּבַח שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלָיו - זוֹ הִיא מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי**
8 **הַשֵּׁם. מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אֶת**
9 **הַזֶּבַח לִשְׁמוֹ עַל מְנָת לִזְרֹק דָּמוֹ אוֹ לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ**
10 **דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטָרָה חוּץ לָעַזָּרָה, אוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ**
11 **דָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ - זוֹ הִיא**
12 **מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם. וּזְבָחִים שֶׁחָשַׁב בָּהֶן מַחֲשָׁבָה זוֹ -**
13 **הֵם הַנִּקְרָאִים זְבָחִים שֶׁשְּׁחָטָן חוּץ לִמְקוֹמָן. מַחֲשֶׁבֶת**
14 **הַזְּמַן כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אֶת הַזֶּבַח לִשְׁמוֹ עַל מְנָת**
15 **לִזְרֹק דָּמוֹ מֵאַחַר שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, שֶׁאֵינוֹ זְמַן**
16 **זְרִיקָתוֹ, אוֹ לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטִיר**
17 **לְמָחָר מֵאַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, שֶׁאֵינוֹ זְמַן**
18 **הַקְטָרָתוֹ, אוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה לְאַחַר**
19 **זְמַן הָרָאוּי לַאֲכִילָתוֹ - זוֹ הִיא מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן.**
20 **וּזְבָחִים שֶׁחָשַׁב בָּהֶן מַחֲשָׁבָה זוֹ - הֵם הַנִּקְרָאִים**
21 **זְבָחִים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ חוּץ לִזְמַנָּן, וְהֵם הַנִּקְרָאִים פִּגּוּל**
22 **בְּכָל מָקוֹם, וְזֶהוּ פִּגּוּל הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[4].**

2) משנה, זבחים ב, א. כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח והחטאת (שהם פסולים ממש). 3) ואע"פ ששנינו שעולה שנשחטה שלא לשמה כשרה, כולל אותה רבינו כאן במחשבות הפוסלות, מפני שלא עלתה לשם חובה וחייב להביא אחרת. 4) ויקרא ז, יח: "פיגול יהיה" (ראה ה"ב).

23 **ב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[5]: וְאִם**
24 **הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו - אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא**
25 **בְּמְחַשֵּׁב[6] בִּשְׁעַת הַקְרָבָה שֶׁיֵּאָכֵל מִמֶּנּוּ בַּשְּׁלִישִׁי.**
26 **וְהוּא הַדִּין לְכָל קָרְבָּן שֶׁחָשַׁב עָלָיו בִּשְׁעַת מַעֲשָׂיו**
27 **שֶׁיֵּאָכֵל מִמֶּנּוּ לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לַאֲכִילַת אוֹתוֹ קָרְבָּן.**
28 **וְכֵן אִם חָשַׁב לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ בַּמִּזְבֵּחַ דָּבָר הָרָאוּי**
29 **לְהַקְטָרָה [לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לְהַקְטָרָה]. כָּךְ לָמְדוּ**
30 **מִפִּי הַשְּׁמוּעָה: אֶחָד אֲכִילַת אָדָם וְאֶחָד אֲכִילַת**
31 **מִזְבֵּחַ[7], אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן אַחַר זְמַנָּן - הֲרֵי הַקָּרְבָּן**
32 **פִּגּוּל.**

5) שם. 6) שם כט. 7) שם כח. התורה כתבה: "ואם האכל יאכל", שתי אכילות משמע.

33 **ג. אֲבָל קָרְבָּן שֶׁלֹּא נִפְסְדָה מַחֲשַׁבְתּוֹ, אֶלָּא נִזְרַק דָּמוֹ**
34 **עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתוֹ וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתוֹ**
35 **- אוֹתוֹ הַנִּשְׁאָר נִקְרָא נוֹתָר, וְאָסוּר לְאָכְלוֹ, וְהַקָּרְבָּן**
36 **כְּבָר נִרְצָה וְכִפֵּר. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּדָּם: וַאֲנִי נְתַתִּיו**
37 **לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ דָּם לַמִּזְבֵּחַ**
38 **כְּהִלְכָתוֹ נִתְכַּפְּרוּ הַבְּעָלִים וְנִרְצָה הַקָּרְבָּן. לְפִיכָךְ אֵין**
39 **מִתְפַּגֵּל אֶלָּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין בֵּין לָאָדָם בֵּין**
40 **לַמִּזְבֵּחַ[8], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[9]. אֶחָד זֶבַח שֶׁחָשַׁב בּוֹ אַחַת**
41 **מִשָּׁלֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁחָשַׁב**
42 **בִּשְׁעַת קַבָּלַת הַדָּם, אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ, אוֹ**
43 **בְּעֵת זְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.**

8) משנה, שם מג, א. 9) לקמן פי"ח ה"ז, עיי"ש. 10) משנה, זבחים יג, א. "שהזבח נפסל בארבעה דברים וכו'".

44 **ד. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁבְּאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת[10] הַזֶּבַח נִפְסָל**
45 **בְּמַחֲשָׁבָה: בִּשְׁחִיטָה, וּבְקַבָּלָה, וּבְהוֹלָכַת הַדָּם,**
46 **וּבִזְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.**

47 **ה. וְהָעוֹף - בִּשְׁנֵי דְּבָרִים[11]: בִּמְלִיקָה, וּבְמִצּוּי**
48 **הַדָּם[12].**

11) משנה, שם סד, ב. וס"ה, א. 12) רבינו סובר שמחשבה פוסלת במיצוי הדם בין בעולת העוף ובין בחטאת העוף, ואע"פ שחטאת העוף טעונה הזאה, וזה בהתאם לדעתו בפ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ז, שמיצוי בחטאת העוף מעכב, ולפיכך הוא גמר ההזאה, וכן במשנה שם שנינו בחטאת העוף "מיצה דמה שלא לשמה — פסול".

49 **ו. וְהַמִּנְחוֹת הַנִּקְמָצוֹת - בְּאַרְבָּעָה[13]: בִּקְמִיצָה[14],**
50 **וּבִנְתִינַת הַקֹּמֶץ בִּכְלִי שָׁרֵת[15], וּבְהוֹלָכַת הַקֹּמֶץ**
51 **לַמִּזְבֵּחַ, וּבִזְרִיקָתוֹ עַל הָאֵשׁ.**

13) משנה, מנחות יב, א. 14) דומה לשחיטה בזבח, השחיטה מפרידה בין חלק מזבח (הדם) לבשר, וגם הקומץ כן (רש"י זבחים יג:). 15) דומה לקבלת הדם.

52 **ז. אֲבָל אִם חָשַׁב בִּדְבָרִים אֲחֵרִים חוּץ מֵאֵלּוּ[16], כְּגוֹן**
53 **שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת הִפְשֵׁט אוֹ בִּשְׁעַת נִתּוּחַ אוֹ בִּשְׁעַת**
54 **הוֹלָכַת אֵמוּרִין לַמִּזְבֵּחַ, אוֹ בִּשְׁעַת בְּלִילַת הַמִּנְחָה[17]**

אוֹ בִּשְׁעַת הַגְּשָׁתָהּ[18], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵין אוֹתָהּ הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת כְּלוּם. בֵּין שֶׁהָיְתָה מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, בֵּין מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, בֵּין מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן.

16) ב'תורת כהנים' פרשת צו פי"ב ה"ד - למדו, שאין המחשבה פוסלת אלא בדברים המעכבים את הכפרה, וכל אלו אינם מעכבים. 17) לפני הקמיצה, ואין מחשבה פוסלת לפני קמיצה כמו בזבח לפני השחיטה (ראה 'תוספות' זבחים יג, ב - ד"ה זה הכלל). 18) ראה ההערה הקודמת.

ח. וְכֵן הַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ אוֹ בְּכֻלָּן מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת חוּץ מִשָּׁלֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ - אֵין אוֹתָהּ הַמַּחֲשָׁבָה מַפְסֶדֶת כְּלוּם. כֵּיצַד? הַמְחַשֵּׁב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וְקַבָּלָה וְהוֹלָכָה וּזְרִיקָה לְהַנִּיחַ דַּם הַזֶּבַח אוֹ אֲמוּרָיו לְמָחָר אוֹ לְהוֹצִיאָן חוּץ לָעַזָּרָה[19], אוֹ שֶׁחָשַׁב לִזְרֹק הַדָּם עַל הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד, אוֹ לִתֵּן אֶת הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה לְמַטָּה וְאֶת הַנִּתָּנִין לְמַטָּה לְמַעְלָה, אוֹ לִתֵּן דָּמִים הַנִּתָּנִין בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי אוֹ אֶת הַנִּתָּנִין בַּפְּנִימִי לַחִיצוֹן, אוֹ לְהַכְנִיס דַּם הַחַטָּאת לִפְנִים, אוֹ שֶׁחָשַׁב שֶׁיֹּאכְלוּ הַזֶּבַח טְמֵאִים אוֹ שְׁאָר הַפְּסוּלִין לַאֲכִילָה, אוֹ שֶׁיַּקְרִיבוּם טְמֵאִים אוֹ שְׁאָר הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה, אוֹ לְעָרֵב דַּם הַזֶּבַח בְּדַם הַפְּסוּלִין, אוֹ שֶׁחָשַׁב לִשְׂרֹף עַצְמוֹת הַפֶּסַח וְלֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ נָא, אוֹ שֶׁחָשַׁב לִשְׂרֹף חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת חוּץ לִזְמַנָּן אוֹ חוּץ לִמְקוֹמָן - בְּכָל אֵלּוּ הַמַּחֲשָׁבוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן הַזֶּבַח כָּשֵׁר[20]. וְכֵן אִם חָשַׁב בִּשְׁעַת קְמִיצַת הַמִּנְחָה וּבִשְׁעַת נְתִינָתוֹ לַכְּלִי וּבִשְׁעַת הוֹלָכָתוֹ וּבִשְׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל הָאֵשׁ לְהַנִּיחַ קֻמְצָהּ אוֹ לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר אוֹ לְהוֹצִיאוֹ לַחוּץ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

19) כחכמים במשנה, זבחים לה, ב - בניגוד לדעת רבי יהודה, הפוסל בשלושה אלה. 20) כל הדינים שנמנו כאן חוץ מדיני חטאת הנשרפת, נשנו שם לה, ב. ולו, א - בלי מחלוקת. דיני חטאת הנשרפת, שנינו בברייתא שם לה, א.

ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[21], שֶׁהוֹלָכָה שֶׁלֹּא בְּרֶגֶל - אֵינָהּ הוֹלָכָה, לְפִיכָךְ אֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. וְהַמְהַלֵּךְ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ - הֲרֵי זוֹ הוֹלָכָה, וְהַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. כֵּיצַד? קִבֵּל הַדָּם וְהוּא עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ וּפָשַׁט יָדוֹ לִזְרֹקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ[22], וְחָשַׁב בְּעֵת שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ בַּדָּם - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ; אֲבָל אִם קִבֵּל הַדָּם בִּפְנִים וְלֹא הָלַךְ בּוֹ לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא הָלַךְ בּוֹ וְהוֹצִיאוֹ לַחוּץ[23], וְחָשַׁב בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ לַחוּץ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְכַיּוֹצֵא בָהּ - הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת[24].

21) למעלה פ"א הכ"ג. 22) זוהי הולכה שלא ברגל. 23) זבחים טו, ב - לא מחוץ לעזרה אלא ריחוק מן המזבח (רש"י שם). 24) מחלוקת תנא־קמא ורבי אלעזר שם יג, א. ופסק כתנא־קמא. (כסף־משנה. לפי גירסתנו בסוגיה שם טו, ב - משמע שהמחשבה פוסלת רק בשעת החזרתו למזבח אחרי שהרחיקו, אבל בהולכה המרחיקה מן המזבח לא, וכן דעת רש"י שם. ואולי גירסה אחרת היתה לעיני רבינו. ראה ברטנורא בפירושו על המשנה, שם).

יום שני י"ג מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר אם המחשבה הולכת אחר העובד או אחר הבעל, אין המחשבה מועלת אלא בהראוי לעבודה ובדבר הראוי לה.

א. אֵין הַמַּחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד, אֲבָל מַחֲשֶׁבֶת בַּעַל הַקָּרְבָּן אֵינָהּ מוֹעֶלֶת כְּלוּם[2]. אֲפִלּוּ שָׁמַעְנוּ הַבְּעָלִים שֶׁפִּגְּלוּ, וְהָיְתָה מַחֲשֶׁבֶת הָעוֹבֵד נְכוֹנָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

2) ובמדרש רבה (ויקרא כב, ז)"תני ר' ישמעאל אף על פי שהבעלים יושבים ומחשבים כל היום אין הכל הולך אלא אחר השוחט".

ב. וְאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא מִמִּי שֶׁהוּא רָאוּי לָעֲבוֹדָה, וּבְדָבָר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה, וּבְמָקוֹם רָאוּי לָעֲבוֹדָה. מִמִּי שֶׁהוּא רָאוּי כֵּיצַד? אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה שֶׁקִּבֵּל הַדָּם אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק, וְחָשַׁב בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם אוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - לֹא פָּסַל בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָעֲבוֹדָה. וְאוֹתוֹ הַדָּם שֶׁקִּבֵּל אוֹ שֶׁזָּרַק מִקְצָתוֹ - יִשְׁפֵּךְ לָאַמָּה[3]. וְאִם נִשְׁאַר דַּם הַנֶּפֶשׁ - יַחֲזֹר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה וִיקַבֵּל בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה. אֲבָל אִם חָשַׁב הַפָּסוּל בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה - פָּסַל בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ; שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בִּפְסוּלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. יֵשׁ קָרְבָּנוֹת, שֶׁאִם נַעֲשׂוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - כְּשֵׁרִין, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל הַדָּם כֹּהֵן זֶה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָעֲבוֹדָה אוֹ הוֹלִיכוֹ אוֹ זָרְקוֹ - פָּסַל הַזֶּבַח, כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהוּ לִשְׁמוֹ שֶׁהוּא פָּסוּל. וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ דַּם הַנֶּפֶשׁ, וְחָזַר הַכָּשֵׁר וְקִבֵּל וְזָרַק - כְּבָר נִפְסַל הַזֶּבַח[4]. וְלֹא מִפְּנֵי מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם פָּסַל אוֹתוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּסוּל לָעֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וְאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא מִמִּי שֶׁהוּא רָאוּי לָעֲבוֹדָה . . אֲבָל אִם חָשַׁב הַפָּסוּל בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה – פָּסַל בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ; שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בִּפְסוּלִין כו'".

מקורו בגמרא זבחים "כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה . . ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעין בבשר כו'", ומכל מקום "אם עבר ושחט, הזבח כשר". והקשו במפרשי הש"ס היאך יתכן בכלל שיהיה טמא שוחט את הזבח ששחיטתו על ירך המזבח, ואפילו אם נאמר שמדובר בטמא שרץ שמותר ליכנס בחיל, הרי עזרת נשים ארוכה קל"ה אמה, ואיך יתכן שתהיה הסכין ארוכה כל כך. אלא שחייבים לומר שנטמא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעזרה, וקודם שהוציאוהו משם הספיק לשחוט, ומכיון שמדובר בטמא שרץ שאינו נעשה אב הטומאה לטמא כלים, הרי אין גם קבלת טומאה על ידי הסכין.
מכאן רואים גודל מעלתו של יהודי, שבאיזה מצב שיהיה, אפילו אם נטמא וצריכים להוציאו מהעזרה, יכול לשחוט אפילו קדשי קדשים, כולל "פר כהן גדול של יום הכיפורים", וכל זה לא מפני שהשחיטה אינה עבודה חשובה, אדרבא היא העיקר כפי שנתבאר בהלכות שלפנ"ז "אין הנסכים מתקדשים ליקרב אלא בשחיטת הזבח", אלא רק בגלל מעלתו של השוחט.
זוהי גם כוונתו של שמואל בן חנה שאמר ההלכה "שחיטה כשרה בזר" להדגיש מעלתו של יהודי, שאף שאינו כהן, יכול לעסוק בעבודת השחיטה שהיא עבודה עיקרית.

יין מלכות ספר עבודה סימן נו.

3) למרזב שברצפת העזרה והדם יוצא לחוץ. ולמה לא יזרוק כשר מן הדם שנשאר אחר זריקת הפסול, שהרי פסול אינו עושה שיריים? דעת רבינו שרק הדם שנשאר בצוואר הבהמה אינו שיריים אבל הדם שנשאר במזרק - שיריים הוא. וראה למעלה פרק א הלכה כז, שבזריקה שלא כהלכתה גם הדם שבמזרק כשר. ואולי כאן הזריקה היא כהלכתה, מפני שהמחשבה אינה מועילה. 4) הכוונה לטמא שעושה שיריים, אבל בשאר פסולים יחזור הכשר ויקבל.

1 **ג. בְּדָבָר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה כֵּיצַד? מִנְחַת הָעֹמֶר**
2 **שֶׁקְּמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנַּעֲשֵׂית לִשְׁמָהּ**
3 **וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִן הַשְּׂעוֹרִים, וְאֵין**
4 **הַשְּׂעוֹרִים דָּבָר הָרָאוּי לִשְׁאָר קָרְבָּנוֹת[5]. וְכֵן הַמְחַשֵּׁב**
5 **בְּמִנְחַת קְנָאוֹת[6] וְהַלְּבוֹנָה עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁיְּלַקֵּט הַלְּבוֹנָה**
6 **- אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ דָּבָר הָרָאוּי**
7 **לָעֲבוֹדָה[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[8].**

5) שכל המנחות האחרות באות מן החטים. רבינו גורס בגמרא שם "דחידוש הוא" פירוש, מנחה זו דינה יוצא מן הכלל, שבאה מן השעורים, ואף על פי שמנחת סוטה באה גם מן השעורים, אינה דומה למנחת העומר שבאה גריסים גסים אבל מנחת סוטה היא קמח (רש"י), והראב"ד גורס "דחדש היא" פירוש באה מן התבואה החדשה, אבל שאר המנחות אסור להביאן מתבואה חדשה עד הקרבת שתי הלחם בשבועות. 6) מנחת סוטה שקינא לה בעלה, ואמרה תורה (במדבר ה, טו) ולא יתן עליה לבונה. במנחות ד. למדו מן המקרא שאם עשאה שלא לשמה פסולה כחטאת.
7) מפני שיש עליה לבונה. 8) כגון חיסר שמנה, ריבה שמנה ופסולים אחרים שנמנו למעלה בפרק יא.

8 **ד. בְּמָקוֹם הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה כֵּיצַד? מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם[9]**
9 **וְחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן אוֹ מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - לֹא פָּסַל**
10 **הַזֶּבַח בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין הַמָּקוֹם עַתָּה רָאוּי**
11 **לָעֲבוֹדָה[10]. קָמַץ אֶת הַמִּנְחָה בַּחוּץ[11] וְחָשַׁב בִּשְׁעַת**
12 **קְמִיצָה מַחֲשֶׁבֶת זְמַן אוֹ מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - אֵין**
13 **מַחֲשָׁבָה זוֹ כְּלוּם.**

9) בזבחים נט. למדו מהכתוב (שמות כ): "וזבחת עליו" כשהוא שלם ולא כשהוא חסר (וראה למעלה פרק ג הלכה כ"ב). 10) ואף על פי שיהיה ראוי לעבודה אחרי שיתקנוהו. 11) חוץ לעזרה.

14 **ה. אֵלּוּ דְבָרִים[12] שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה מִן הַקָּרְבָּנוֹת**
15 **וּרְאוּיִין לְהַקְטָרָה: הַדָּם[13] וְהָאֵמוּרִין וּבְשַׂר הָעוֹלָה,**
16 **וְהַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מִן הַמִּנְחוֹת הַנִּקְמָצוֹת.**

12) הלכות ה־ז משמשות הקדמה להלכות הבאות אחריהן.
13) אף על פי שאין מקטירים את הדם אלא זורקים אותו, כלל אותו רבינו בין הראויים להקטרה מפני שהוא אכילת מזבח.

17 **ו. וְאֵלּוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה וְאֵינָן רְאוּיִין לְהַקְטָרָה:**
18 **הַבָּשָׂר הַנֶּאֱכָל מִכָּל הַזְּבָחִים, בֵּין הַנֶּאֱכָל לַכֹּהֲנִים[14]**
19 **בֵּין הַנֶּאֱכָל לְכָל אָדָם, וּשְׁיָרֵי הַמִּנָחוֹת, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם**
20 **וְלֶחֶם הַפָּנִים.**

14) בשר חטאות ואשמות וחזה ושוק של קדשים קלים.

21 **ז. וְאֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לֹא לַאֲכִילָה וְלֹא**
22 **לְהַקְטָרָה: בְּשַׂר חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[15], וְהָעוֹר שֶׁל בְּהֵמָה**
23 **כֻּלּוֹ, חוּץ מֵעוֹר הָאַלְיָה[16] שֶׁהוּא [רָאוּי] לַאֲכִילָה.**
24 **אֲבָל הַמַּרְאָה, וְהוּא הַקְּרוּם הַדַּק הַדָּבֵק בָּעוֹר וּמַבְדִּיל**
25 **בֵּינוֹ וּבֵין הַבָּשָׂר - אֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה. וְכֵן הָעֲצָמוֹת**
26 **וְהַגִּידִים וְהַקַּרְנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, וְהַנּוֹצָה שֶׁל עוֹף**
27 **וְהַצִּפָּרְנַיִם וְהַחַרְטוֹם שֶׁלּוֹ, וְרָאשֵׁי אֲגַפַּיִם וְרֹאשׁ**
28 **הַזָּנָב. אֲפִלּוּ מְקוֹמוֹת הָרַכִּים מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבוּקִים**
29 **בַּבָּשָׂר, שֶׁאִלּוּ יַחְתְּכוּ מִן הַחַי יִבָּצְבֵּץ הַדָּם וְיֵצֵא,**
30 **הוֹאִיל וְאֵינָן חֲשׁוּבִין - נִקְרָאִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי**
31 **לַאֲכִילָה לְעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת. וְכֵן הַמָּרָק וְהַתַּבְלִין,**
32 **וְהַשְּׁלִיל[17] וְהַשַּׁלְיָא[18] וּבֵיצַת הָעוֹף, וְהַבָּשָׂר שֶׁפּוֹלַטַּתּוּ**
33 **הַסַּכִּין בִּשְׁעַת הֶפְשֵׁט וְיִשָּׁאֵר מֻדְבָּק בָּעוֹר, וְהוּא**
34 **הַנִּקְרָא אַלָּל - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חֲשׁוּבִין לְעִנְיַן מַחֲשֶׁבֶת**
35 **הַקָּרְבָּנוֹת, וַהֲרֵי הֵן כְּדָבָר שֶׁאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה.**

15) כולה במקום המיוחד לכך בעזרה אחר הקטרת אימוריה למזבח. 16) במשנה קכב. "העור שתחת האלייה".
17) עובר שנמצא במעי הבהמה השחוטה ורוב האנשים אינם אוכלים אותו. 18) העור שהעובר מונח בו ויוצא אחר הלידה.

36 **ח. וּמְחַשְּׁבִין עַל דָּבָר הָעוֹמֵד לְאִבּוּד אוֹ עַל דָּבָר**
37 **הָעוֹמֵד לִשְׂרֵפָה[19]. הַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאוֹתָן אַרְבַּע**
38 **הָעֲבוֹדוֹת אוֹ בְּכֻלָּן לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לַאֲכִילָה**
39 **אוֹ לְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְטָרָה, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת**
40 **הַמָּקוֹם בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. כֵּיצַד?**
41 **חִשֵּׁב לִשְׁתּוֹת מִדַּם הַזֶּבַח אוֹ לֶאֱכֹל מֵאֵמוּרָיו אוֹ מִן**

הַקֶּמֶץ וּמִן הַלְּבוֹנָה בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר, אוֹ שֶׁחִשֵּׁב לְהַקְטִיר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח אוֹ מִשְּׁיָרֵי הַמִּנְחָה בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר - הֲרֵי הַזֶּבַח כָּשֵׁר. וְכֵן אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל אוֹ לְהַקְטִיר מִן הָעוֹר וּמִן הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִין וְהַמָּרָק אוֹ הָאֵלֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. וְכֵן אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל מִפְּרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִים[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

19) אין הכוונה לדבר שמצוה לשורפו, אלא לדבר שסופו להישרף או ליאבד, ובשעה שמחשב עליו הוא עודנו קיים. 20) "חישב באכילת פרים ובשריפתם לא עשה ולא כלום". כאן אנו עומדים בדיני מחשבת אכילה בדברים שאינם ראויים לאכילה ולכן מקומו של דין זה כאן, אבל חישב בשריפתם, שזו היא מצוותם, אין מקומו כאן אלא בפרק יג.

ט. חָשַׁב שֶׁיֹּאכְלוּ הַטְּמֵאִים אוֹ הַפְּסוּלִין מִדָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה אוֹ שֶׁיַּקְטִירוּ הַטְּמֵאִים אוֹ הַפְּסוּלִין מִדָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטָרָה חוּץ לִזְמַן אֲכִילָה וְהַקְטָרָה - הַזֶּבַח פִּגּוּל[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָה וְהַקְטָרָה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[23] וְאֵינוֹ פִּגּוּל.

21) והאוכלו חייב כרת, והטעם, מפני שאכילת טמאים ופסולים נקראת אכילה, ולפיכך המחשבה באכילתם פוסלת. 22) בהלכה א, שמחשבת חוץ לזמנו היא פיגול. 23) ואין חייבים כרת על אכילתו.

י. אֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, וְלֹא הַקְטָרָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת. לְפִיכָךְ, הַמְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל מִדָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה פָּחוֹת מִכַּזַּיִת אוֹ שֶׁחָשַׁב לְהַקְטִיר מִדָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטָרָה פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. חִשֵּׁב לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת בַּפְּנִים, אוֹ שֶׁחָשַׁב לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת אַחַר זְמַן אֲכִילָה וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת אַחַר זְמַן הַקְטָרָה - הַזֶּבַח כָּשֵׁר; שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין. וְאִם הוֹצִיאוּ בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה וְאָמַר: שֶׁיֹּאכַל כַּחֲצִי זַיִת וְתֹאכַל הָאֵשׁ חֲצִי זַיִת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין; לְשׁוֹן אֲכִילָה אֶחָד הוּא. חִשֵּׁב לֶאֱכֹל אוֹ לְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, וְחָזַר וְחָשַׁב עַל חֲצִי זַיִת אַחֵר בְּאוֹתָהּ הַמַּחֲשָׁבָה - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. חָשַׁב לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת וְשֶׁתֹּאכַל בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה כַּחֲצִי זַיִת, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין; שֶׁשֵּׁם אֲכִילָה אֶחָד הוּא[24]. חָשַׁב עַל כְּזַיִת שֶׁיֹּאכְלוּהוּ שְׁנַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. חָשַׁב לֶאֱכֹל כְּזַיִת בְּיוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס[25] - הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף. חָשַׁב בִּשְׁעַת זְבִיחָה לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת וּבִשְׁעַת זְרִיקָה לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן. וְכֵן אִם חָשַׁב עַל כְּזַיִת[26] בִּשְׁעַת קַבָּלָה וְעַל כְּזַיִת בִּשְׁעַת הוֹלָכָה; שֶׁאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת מִצְטָרְפוֹת וַהֲרֵי הֵן כַּעֲבוֹדָה אַחַת. חָשַׁב לְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת מִן הַקֶּמֶץ וְכַחֲצִי זַיִת מִן הַלְּבוֹנָה - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין; שֶׁהַלְּבוֹנָה עִם הַקֶּמֶץ לַמִּנְחָה כָּאֲמוּרִין לַזֶּבַח. לְפִיכָךְ, אִם חָשַׁב לְהַקְטִיר כְּזַיִת מִן הַלְּבוֹנָה חוּץ לִזְמַנּוֹ - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. אֶחָד הַמְחַשֵּׁב לִזְרֹק דַּם הַזֶּבַח כֻּלּוֹ בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר, אוֹ שֶׁחָשַׁב לִזְרֹק מִקְצָת דָּמוֹ בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר - כֵּיוָן שֶׁחָשַׁב עַל כְּדֵי הַזָּיָה מִן הַדָּם פָּסַל[27].

24) מפני שאכילת כלבים נקראת אכילה, שנאמר (מלכים־ב ט, י): ואת איזבל יאכלו הכלבים. 25) זמן אכילת שלוש ביצים. 26) צריך להיות: "כחצי זית" (כסף משנה). 27) כלומר, בחוץ כדינו - פסול, ולמחר כדינו - פיגול.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם.

א. כָּל הַזְּבָחִים[2] שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר[3] - כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה[4]; חוּץ מִן הַחַטָּאת וְהַפֶּסַח, שֶׁאִם נַעֲשׂוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - פְּסוּלִין[5]. וְאֶחָד הַמְשַׁנֶּה שֵׁם הַזֶּבַח בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה אוֹ בִּשְׁעַת קַבָּלָה אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכָה אוֹ בִּזְרִיקָה[6], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7]. כֵּיצַד לֹא עָלוּ לְשֵׁם חוֹבָה? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט עוֹלָה לְשֵׁם שְׁלָמִים - לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים לֹא מִשּׁוּם עוֹלָה שֶׁהֵם חַיָּבִין בָּהּ וְלֹא מִשּׁוּם שְׁלָמִים, אֶלָּא חַיָּבִין לְהָבִיא זֶבַח אַחֵר. וְכֵן אִם שָׁחַט עוֹלַת רְאוּבֵן לְשֵׁם שִׁמְעוֹן[8] - לֹא עָלְתָה לֹא לִרְאוּבֵן וְלֹא לְשִׁמְעוֹן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָקַר שֵׁם הַזֶּבַח בְּזָדוֹן; אֲבָל אִם טָעָה[9] וְדִמָּה שֶׁזּוֹ הָעוֹלָה שְׁלָמִים הִיא, וְעָשָׂה כָּל עֲבוֹדוֹתֶיהָ לְשֵׁם שְׁלָמִים - עָלְתָה לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. וְכֵן הַחַטָּאת וְהַפֶּסַח שֶׁעֲשָׂאָן בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם בְּטָעוּת - כְּשֵׁרִים. שֶׁעֲקִירָה בְּטָעוּת - אֵינָהּ עֲקִירָה. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף[10] שֶׁמְּלָקָהּ אוֹ שֶׁמִּצָּהּ דָּמָהּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - כְּשֵׁרָה, וְלֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים. וְחַטַּאת הָעוֹף - פְּסוּלָה[11].

2) משנה זבחים ב. 3) שם ד. שינוי קודש (שינוי השם) ישנו בציבור (רבינו בפירושו על המשנה שם כתב, ששינוי השם בקרבנות ציבור עלו לשם חובה, כנראה חזר בו כאן, מפני שזה מנוגד לכמה מקומות בגמרא. ראה תוספות ר' עקיבא איגר שם. וצ"ע). 4) לקמן מפרש. 5) משנה שם. ובגמרא שם ז: דרשו דין זה מן המקרא, ראה הלכה ג. 6) משנה שם יג. 7) למעלה פרק יג הלכה ד. 8) זה נקרא "שינוי בעלים" ופוסל בשחיטה, קבלה והולכה על־מנת לזרוק דמו לשם אחר או בחישב בשעת זריקה שזורק לשם אחר, אבל שחיטה קבלה והולכה לשם אחר כשרים ועלו לשם חובה (שם ד. ופסחים ס:), ראה משנה־למלך כאן. 9) מנחות מט. פסק כרבא (הכסף־משנה גורס "רבא") וגם סתמא דגמרא פסחים עב: עומדת בשיטה זו. 10) משנה זבחים סד: אע"פ שהיא נעשית למעלה כחטאת בהמה. 11) שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. וְכֵן[12] כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - כְּשֵׁרוֹת, וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים; חוּץ מִמְּנָחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת[13], שֶׁאִם חָשַׁב בְּאֶחָת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת[14] שֶׁלָּהֶן מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - פְּסוּלוֹת. שִׁנּוּי הַשֵּׁם בְּמִנְחָה כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּמַץ מִנְחַת נְדָבָה לְשֵׁם מִנְחַת חוֹטֵא, אוֹ מַרְחֶשֶׁת[15] לְשֵׁם מַחֲבַת, אוֹ מַחֲבַת לְשֵׁם מַרְחֶשֶׁת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) מנחות ב. 13) מנחת סוטה, שתי אלו דינן כחטאת, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה. 14) קמיצה, נתינה בכלי שרת, הולכה, הקטרה על המזבח (משנה שם יב. וראה למעלה פרק יג הלכה ו). 15) פרטי דיני מרחשת ומחבת, נתבארו בפרק יג מהלכות מעשה הקרבנות.

ג. אָסוּר לְחַשֵּׁב בְּקָדָשִׁים מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ נְכוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[16]. לְפִיכָךְ, זֶבַח שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ אוֹ מִנְחָה שֶׁקְּמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, בֵּין בִּזְדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - חַיָּב לְהַשְׁלִים שְׁאָר עֲבוֹדוֹת לִשְׁמָן. אֲפִלּוּ שָׁחַט וְקִבֵּל וְהוֹלִיךְ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - חַיָּב לִזְרֹק בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה[17]. וּמִפְּנֵי מָה נִשְׁתַּנָּה דִּין הַחַטָּאת וְהַפֶּסַח מִכָּל הַזְּבָחִים, וְדִין מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת מִכָּל הַמִּנְחוֹת? מִפְּנֵי שֶׁעִיֵּן עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב[18]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּחַטָּאת: וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת - שֶׁתְּהֵיֶה שְׁחִיטָה לְשֵׁם חַטָּאת. וְכֵן שְׁאָר עֲבוֹדוֹתֶיהָ לִשְׁמָהּ. וְנֶאֱמַר: עַל חַטָּאתוֹ - שֶׁתַּעֲשֶׂה לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֵטְא. וְנֶאֱמַר: וְכִפֶּר עָלָיו - שֶׁתְּהֵיֶה לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ. וְנֶאֱמַר בְּפֶסַח: וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיְ אֱלֹהֶיךָ - שֶׁתְּהֵיֶה כָּל עֲשִׂיָּתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח. וְנֶאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְ - שֶׁתְּהֵיֶה זְבִיחָתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח. הָא אִם שִׁנָּה שְׁמוֹ אוֹ שֵׁם בְּעָלָיו - פָּסוּל. וּבְמִנְחַת חוֹטֵא הוּא אוֹמֵר: מִנְחָה הִיא, וּבְמִנְחַת סוֹטָה נֶאֱמַר: כִּי מִנְחַת קְנָאֹת הִיא - שֶׁיִּהְיוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶן לִשְׁמָן[19].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אָסוּר לְחַשֵּׁב בְּקָדָשִׁים מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ נְכוֹנָה . . לְפִיכָךְ, זֶבַח שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ . . בֵּין בִּזְדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה – חַיָּב לְהַשְׁלִים שְׁאָר עֲבוֹדוֹת לִשְׁמָן".

כלומר, אע"פ שהקרבן נפסל כבר בעבודה הראשונה "חייב להשלים שאר העבודות לשמן", ואפילו אם עשה שלוש עבודות במחשבת שינוי השם "חייב לזרוק במחשבה נכונה", כי ישנו חיוב על כל עבודה ועבודה שתהיה לשמה. ויש לחקור בזה, מה יהיה הדין בחטאת (שקודמת לעולה) ששחטה שלא לשמה ונפסלה, האם גם אז קודמין כל עבודותיה לעולה, או כיון שנפסלה אפשר לאחר שאר עבודותיה לאחרי העולה. ולהעיר שחקירה זו שייכת רק לחטאת שקדמה לעולה מצד דין נוסף, משא"כ בקדימה המוכרחת מצד עצם חיוב הקרבן, כמו קדימת העומר לכבש הבא עמו, שתי הלחם לשני הכבשים, פשוט שאם נפסל בשחיטה נשאר סדר ההקרבה כדינו, ומסתבר שכן הדין בקדימת החטאת לעולה, ויש לעיין בדבר.

ענין הקרבנות ישנו גם בנפש האדם, וההוראה מהלכה זו היא שגם אם פרט מסויים היה שלא כדבעי, ולא עוד אלא שנכשל בכמה וכמה ענינים עד שרוב העבודות נעשו שלא כדבעי, מכל מקום הענין שבא אחר כך - חייב להיות "במחשבה נכונה".

יין מלכות' ספר עבודה סימן נז.

16) לקמן פרק יח הלכה א, ראה שם הערות. 17) מימרא של רבא שם ז: 18) הזהיר עליהם ביותר. 19) שם ז. ומנחות ד.

ד. חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם זֶבַח אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם עוֹלָה אוֹ לְשֵׁם אָשָׁם אוֹ לְשֵׁם שְׁלָמִים - פְּסוּלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל אִם שְׁחָטָהּ לְשֵׁם חֵלִין - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[20], וְלֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים[21].

20) זבחים מו: 21) כפירושו של אביי שם.

ה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַקָּדָשִׁים מְחַלְּלִין קָדָשִׁים, וְאֵין הַחֵלִין מְחַלְּלִין קָדָשִׁים[22].

22) שם למדו זה מהכתוב. ורבינו סובר שהדין הוא הלכה למה מסיני, והסמיכוהו על הכתוב. ראה הקדמת רבינו לפירושו על המשנה חלק א מחלקי הדינים.

ו. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם חֵטְא אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁבָּאָה עַל אֲכִילַת חֵלֶב וּשְׁחָטָהּ עַל אֲכִילַת דָּם - פְּסוּלָה[23].

23) כרב אחא בריה דרבא, שם ט:

ז. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם אָדָם אַחֵר שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת, אֲפִלּוּ חַטָּאת שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה[24] - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[25].

24) כגון אם נכנס טמא למקדש שמביא קרבן עולה ויורד. היינו, עשיר - מביא בהמה. ועני - שני עופות, ועני מדוכא — סולת. 25) בעיא של רבא שם שלא נפשטה.

ח. אֲבָל אִם שְׁחָטָהּ לְשֵׁם אֶחָד שֶׁהוּא מְחֻיָּב עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[26], וְלֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים[27]. וְכִפֶּר עָלָיו - וְלֹא עַל חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת כְּמוֹתוֹ[28].

26) מימרא של רבא שם ג: ויש גורסים "רב". 27) רבינו מדמה זה לדין לשם חולין שבהלכה ד. דעת רבינו, שכל אלו המחשבות שיש בהן שינוי מהששה דברים שנשנו במשנה שם, אפילו אלו שאינן פוסלות את החטאת, לא עלתה לשם חובה. וכן יש לדייק מדברי אביי שם. 28) פירוש, שינוי בעלים למדנו מהכתוב "וכפר עליו" ולא על חבירו. ומשמעות חבירו, שהוא מחוייב חטאת כמותו, אבל אם שחט לשם אדם שאינו מחוייב חטאת - לא נפסלה.

ט. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם מֵת - כְּשֵׁרָה[29], וְלֹא עָלְתָה[30] לַבְּעָלִים; שֶׁאֵין כַּפָּרָה לַמֵּתִים. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב קָרְבָּן כְּלָל, לֹא חַטָּאת וְלֹא עוֹלָה וְלֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שְׁאָר קָרְבָּנוֹת - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, שֶׁמָּא מְחֻיָּב הוּא[31] וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ.

29) שם ט: 30) כמו בהלכה ד' וח'. 31) מימרא של רבא שם "שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה", וחטאת מכפרת קצת (בלשון הגמרא: מקופיא) על עשה. ומובן שגם רבינו מתכוון לעשה. ואעפ"כ כששחטה על מי שמחוייב עולה, כשרה (ראה הלכה הקודמת), מפני שהעולה שהפריש תכפר על כל מצוות־עשה שעבר.

י. שְׁחָטָהּ לִשְׁמָהּ וְחִשֵּׁב בִּשְׁעַת הַשְּׁחִיטָה לִזְרֹק דָּמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. לְפִי שֶׁמְּחַשְּׁבִין מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה, וְזֹאת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת הַשְּׁחִיטָה - כְּאִלּוּ חֲשָׁבָהּ בִּשְׁעַת זְרִיקָה, וּלְפִיכָךְ פְּסוּלָה[32].

32) מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש שם ט: והלכה כר' יוחנן. ודין זה נאמר בעל־מנת לזרוק בלבד, אבל על־מנת לקבל או על־מנת להוליך — כשר, שהרי דין זה למדנו מפיגול או משינוי בעלים, ובשניהם רק מחשבת זריקה או מחשבת הקטרה פוסלות (ראה מל"מ).

יא. הַפֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, בֵּין שֶׁשִּׁנָּהּ שְׁמוֹ לְשֵׁם זֶבַח אַחֵר[33] בֵּין שֶׁשִּׁנָּהוּ לְשֵׁם חֻלִּין - פָּסוּל[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁשְּׁחָטוֹ בִּזְמַנּוֹ, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן. אֲפִלּוּ שְׁחָטוֹ בְּשַׁחֲרִית[35] בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - פָּסוּל. אֲבָל אִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - כָּשֵׁר; שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלָיו[36] - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים[37] בִּזְמַנּוֹ וּפָסוּל.

33) שם יג: 34) לא מצאתי מקור לדין זה. ואדרבה, המשנה כוללת חטאת ופסח יחד, ומשמע שדינם שווה. ובחטאת פסק רבינו עצמו (למעלה הלכה ד) לשם חולין כשרה (בכסף־משנה מנמק דין זה מפני שנאמר בו "לה'", משמע שצריך לזבוח לשם ה' ולא לשם חולין). 35) פסק כבן־בתירה שם יא: נגד דעת ר' יהושע, מפני שבגמרא יש שקלא־וטריא בדברי בן בתירה. 36) שלא בזמנו. 37) נקט לשון הגמרא (פסחים סא.). והפירוש, כשחט שלא לשם בעלים (ראה למעלה הלכה א הערה ז).

יב. פֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ לִשְׁמוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר קֹדֶם חֲצוֹת - פָּסוּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ זְמַנּוֹ[38]. עָבְרָה שְׁנָתוֹ[39] וּשְׁחָטוֹ בִּזְמַנּוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט שְׁאָר זְבָחִים לְשֵׁם פֶּסַח, אֲפִלּוּ שְׁחָטָן אַחַר חֲצוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[40], וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה.

38) ר' יוחנן שם יב. בדעת בן־בתירה. 39) ופסולה לקרבן פסח. 40) כר' יהושע שם יא.

יג. תּוֹדָה[41] שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם שְׁלָמִים - עָלְתָה לַבְּעָלִים; וּשְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם תּוֹדָה - לֹא עָלוּ לַבְּעָלִים. לְפִי שֶׁהַתּוֹדָה נִקְרֵאת שְׁלָמִים[42], וּשְׁלָמִים לֹא נִקְרְאוּ תּוֹדָה.

41) זבחים ד. 42) שנאמר (ויקרא ז, טו): "זבח תודת שלמיו", משמע שהתודה היא שלמים, שם.

יד. עוֹלָה שֶׁשְּׁחָטָהּ עַל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב קָרְבָּן כְּלָל - לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה שֶׁשְּׁחָטָהּ לִשְׁמוֹ אֵינוֹ מְחֻיָּב כְּלוּם בְּעִנְיָנוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה חַיָּב כַּפָּרָה לַשָּׁמַיִם; שֶׁאֵין לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָבַר מֵעוֹלָם עַל מִצְוַת עֲשֵׂה[43].

43) ראה הלכה ט, הערה ל.

טו. עוֹלָה הַבָּאָה לְאַחַר מִיתָה[44] שֶׁעֲשָׂאָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ - עָלְתָה לַבְּעָלִים[45] לְשֵׁם חוֹבָה[46], שֶׁאֵין בְּעָלִים לְאַחַר מִיתָה.

44) שמתו בעליה והיורשים מקריבים אותה. 45) שם ז: 46) ואין היורש מחוייב להביא אחרת, אפילו כשהמוריש אמר "הרי עלי עולה".

טז. שְׁנֵי כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת[47] שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים - לֹא עָלוּ לַצִּבּוּר[48] לְשֵׁם חוֹבָה[49]. וְאִם דְּמָה שֶׁהֵן אֵילִים וּשְׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים - עָלוּ לָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲקִירָה בִּטְעוּת[50].

47) מנחות מט. 48) בגמרא שם: "בעלים", והכוונה לציבור, שהם בעליהם של כל הקרבנות הציבור. 49) כדין כל זבח שנשחט במחשבה בלתי נכונה. וחייבים להביא שני כבשים אחרים. 50) ראה הלכה א.

יז. אֲשַׁם מְצֹרָע[51] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן מִדָּמוֹ עַל גַּבֵּי בְּהוֹנוֹת[52] - טָעוּן נְסָכִים[53]; שֶׁאִם יִקְרַב בְּלֹא נְסָכִים - נִמְצָא כְּמַקְרִיב נְדָבָה[54], וְאֵין הָאָשָׁם בָּא נְדָבָה.

51) שם ה. ברייתא. 52) מצורע שנתרפא מביא אשם, והכהן נותן מדמו על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית. ובשני המקרים הללו לא נפסל הקרבן, אבל לא יצא ידי־חובתו וצריך להביא אשם אחר. 53) ככל אשם מצורע. 54) כלומר, כמקריב אשם נדבה, ואין אשם טעון נסכים אלא אשם מצורע בלבד.

יח. כֶּבֶשׂ הַבָּא עִם הָעֹמֶר[55] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - לֹא יָבִיא מִנְחַת נְסָכִים שֶׁלּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים, אֶלָּא עִשָּׂרוֹן אֶחָד כִּשְׁאָר הַנְּדָבוֹת[56]; שֶׁהֲרֵי לֹא עָלָה לְשֵׁם חוֹבָתוֹ. וְכֵן תָּמִיד שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - לֹא יַעֲלֶה עִמּוֹ שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים[57] כִּשְׁאָר הַתְּמִידִים; שֶׁהֲרֵי לֹא עָלָה לְחוֹבַת הַתָּמִיד, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּכָל הַנְּדָבוֹת.

55) בששה עשר בניסן, כל נסכי כבש עשרון אחד הוא, חוץ ממנחת העומר, שהיא טעונה שני עשרונים. 56) ואין זה דומה לאשם מצורע בהלכה הקודמת, מפני שכבש זה הוא עולה, ועולה באה נדבה ומנחתה עשרון אחד, פסק כרבא שם פט: (ראה תוספות שם ד"ה שאם, שגרסו "רבא") נגד אביי. 57) אע"פ שהבעירו בבוקר מערכת עצים על

המזבח, מביאים ביחד עם קרבן התמיד שני גזרי עצים, ומוסיפים אותם על המערכה (פ"ב מהלכות תמידין ומוספין ה"ב).

יט. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֵרֶת[58] שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן בֵּין לִפְנֵי זְמַנָּן בֵּין לְאַחַר זְמַנָּן - הַדָּם יִזָּרֵק[59] וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל[60], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלוּ לַצִּבּוּר לְשֵׁם חוֹבָה. וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת - לֹא יִזְרֹק[61], וְאִם זָרַק - הֲרָצָה לְהַקְטִיר אֵמוּרִין לָעֲרֶב.

58) שלמי ציבור שמקריבים בחג השבועות. 59) ברייתא שם מח. 60) רבינו לא גילה דעתו אם מותר לאכול את הבשר ביום, ואע"פ שלא הקטירו עדיין את האימורים, שהרי אסור להקטירם ביום־טוב ככל קרבנות נדבה (ראה פרק א מהלכות חגיגה הלכה ח. ובתוספות ביצה כ: ד"ה מאי, מצדדים להתיר אכילתם ביום, מפני שאסור להקטיר האימורים הרי זה כאילו נאבדו שמותר לאכול את הבשר. וראה תוספות נזיר כח: ד"ה כבשי, וצל"ח ביצה שם שהאריך בזה). 61) חכמים לא גזרו על שבות זריקה ביום־טוב, אבל בשבת גזרו על שבות זו.

כ. וְכֵן שַׁלְמֵי נָזִיר[62] שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים - הֲרֵי הֵן נֶאֱכָלִין[63] לְיוֹם וָלַיְלָה[64], וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. וְכֵן אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצֹרָע שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים - הֲרֵי הֵן נֶאֱכָלִים.

62) נזיר כד: "תני לוי, שאר שלמי נזיר ששחטן שלא כמצוותן, כשרין ולא עלו לבעלים לשם חובה ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לא לחם ולא זרוע". ומפרש רבינו "שלא כמצוותן" שלא לשמם (רש"י שם פירש אחרת, ובמנחות מח: הביא שני הפירושים). 63) מנחות מח. תני לוי. אע"ג שלדעת רב (שם ד:) פסולים, פסק כלוי, מפני שדעת רב הופרכה (שם ה). 64) כדין שלמי נזיר ולא כשלמים אחרים, שנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אם עירב עם מחשבת זמן מחשבה אחרת, וחישב על הדמים הניתנים למטה למעלה או איפכא.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת מַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הַקָּרְבָּן פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל; וְאִם חִשֵּׁב מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הַקָּרְבָּן פִּגּוּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא עֵרֵב עִם מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן מַחְשָׁבָה אַחֶרֶת; אֲבָל אִם[3] עֵרֵב מַחְשֶׁבֶת מָקוֹם, אוֹ מַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם בְּפֶסַח וּבְחַטָּאת[4], עִם מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הַקָּרְבָּן פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל. כֵּיצַד? שָׁחַט וְקִבֵּל וְהוֹלִיךְ וְזָרַק, וּמַחְשַׁבְתּוֹ בְּאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ[5] מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁהָיְתָה מַחְשַׁבְתּוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּעְתָּן מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וּבִשְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת הָיְתָה מַחְשַׁבְתּוֹ נְכוֹנָה אוֹ לֹא הָיְתָה שָׁם מַחְשָׁבָה כְּלָל בִּשְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְקִבֵּל אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁחַט בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם וְקִבֵּל אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ פִּגּוּל, אֶלָּא פָּסוּל בִּלְבַד. וְכֵן הַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן בְּמַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[6] וְקִבֵּל וְהוֹלִיךְ וְזָרַק בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְקִבֵּל אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק בְּמַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - אֵין זֶה פִּגּוּל, אֶלָּא פָּסוּל. וְהוּא הַדִּין בְּעוֹפוֹת[7] וּבַמְּנָחוֹת[8]. אֵין שֵׁם פִּגּוּל אֶלָּא קָרְבָּן שֶׁנִּפְסַל בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְלֹא עֵרֵב עִמָּהּ מַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, וְלֹא עֵרֵב עִמָּהּ מַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁנִּפְסָלִין בְּמַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[9].

2) למעלה פי"ג ה"א. ראה שם, פירוש המונחים הנזכרים כאן. 3) משנה, זבחים כט, ב. 4) ששינוי השם פסול בהם. 5) בכולן. 6) שם. 7) שם סד, ב. 8) משנה, מנחות יב, א. 9) אבל בקדשים ששינוי השם אינו פוסל בהם, אין מחשבת שינוי השם מוציאה מידי פיגול, ואע"פ שאינם עולים לשם חובה. ראה למעלה פט"ו ה"א.

ב. הַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת אוֹ בְּכֻלָּם לֶאֱכֹל כְּזַיִת מִדָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה בַּחוּץ וּכְזַיִת לְמָחָר, אוֹ כְּזַיִת לְמָחָר וּכְזַיִת בַּחוּץ[10], אוֹ כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, אוֹ כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ - הֲרֵי הַקָּרְבָּן פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל[11]. וְכֵן אִם עֵרֵב הַמַּחְשָׁבָה בַּהַקְטָרָה[12] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל[13].

10) כלומר, בין אם הקדים מחשבת הזמן למחשבת המקום, ובין להיפך. 11) זבחים כט, ב – כחכמים, בניגוד לדעת רבי יהודה האומר שאם קדמה מחשבת הזמן למחשבת המקום – הרי זה פיגול. 12) שחט על־מנת להקטיר כזית חוץ לזמנו וכזית חוץ למקומו או הקדים מחשבת המקום. 13) שדין אכילת מזבח כדין אכילת אדם. (רבינו לא פירש מה הדין אם חישב לאכול כזית חוץ לזמנו ולהקטיר כזית חוץ למקומו. אפשר לצדד ולומר שמפני ששנינו "שאין אכילה והקטרה מצטרפים" (ראה למעלה פי"ד ה"י) אין מחשבת ההקטרה פוגמת כלל במחשבת האכילה, ולפיכך הקרבן פיגול. בתוספתא זבחים פ"ב ה"ב נאמר בפירוש לפי גירסת הגר"א שאינו פיגול).

ג. חִשֵּׁב לֶאֱכֹל אוֹ לְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם וְלֶאֱכֹל אוֹ לְהַקְטִיר כְּזַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל. בֵּין שֶׁהִקְדִּים מַחְשֶׁבֶת כְּזַיִת בֵּין שֶׁאִחֵר אוֹתָהּ. שֶׁאֵין חֲצִי זַיִת חָשׁוּב אֵצֶל כְּזַיִת.

ד. חִשֵּׁב[14] עַל חֲצִי זַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְעַל חֲצִי זַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, וְחָזַר וְחָשַׁב עַל חֲצִי זַיִת אַחֵר בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן[15] - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל. וְכֵן אִם חָשַׁב עַל חֲצִי זַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְחָזַר וְחָשַׁב עַל כְּזַיִת[16] חֶצְיוֹ בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְחֶצְיוֹ בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל.

14) ראה ההלכה הסמוכה. 15) שם לא, א. כרבא האומר "ויקץ כישן הפיגול". כלומר, אע"פ שמחשבת המקום הפסיקה בין שתי מחשבות הזמן – הן מצטרפות לפגל. 16) הדין הקודם מדבר כשיחשב על כל חצי זית בפני עצמו. וכאן משמיענו רבותא, שאפילו אם כלל בדיבור אחד את מחשבת הזמן והמקום, מצטרף כחצי הזית של הזמן עם כחצי זית של הזמן הראשון והקרבן נתפגל, מימרא של רב אשי, שם.

1 **ה. חָשַׁב עַל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין לְמַטָּה לִתֵּן אוֹתָם**
2 **לְמַעְלָה, אוֹ עַל הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה לִתְּתָם לְמַטָּה,**
3 **וְכַיּוֹצֵא בְּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין כְּמוֹ**
4 **שֶׁבַּאַרְנוּ[17], וְעֵרֶב עִמָּהֶן[18] מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה**
5 **פִּגּוּל[19]. וְאִם חָשַׁב עִמָּהֶן מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם לְבַדָּהּ[20] -**
6 **הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל.**

17) למעלה פי"ג ה"ח. 18) פירוש, בעבודה אחרת חישב מחשבת זמן. 19) שם כז, א - ברייתא. 20) פירוש, בלי מחשבת הזמן. קשה להבין מה בא להשמיענו. בדוחק אפשר לפרש, שלא תטעה לחשוב, שמחשבות בלתי נכונות אלו אמנם אינן מוציאות מידי פיגול החמור, אבל מוציאות מידי פסול הקל. ורצוי למחוק את המילה "לבדה".

7 **ו. חָשַׁב[21] עַל הַדָּם הַנִּתָּן לְמַעְלָה לִתְּתוֹ לְמָחָר לְמַטָּה,**
8 **אוֹ עַל הַדָּם הַנִּתָּן לְמַטָּה לִתְּתוֹ לְמָחָר לְמַעְלָה, אוֹ**
9 **שֶׁחָשַׁב עַל הַדָּם הַנִּתָּן בִּפְנִים בַּהֵיכָל לִתְּתוֹ לְמָחָר**
10 **בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אוֹ שֶׁחָשַׁב עַל הַדָּם הַנִּתָּן בַּמִּזְבֵּחַ**
11 **הַחִיצוֹן לִתְּתוֹ לְמָחָר בִּפְנִים בַּהֵיכָל - אֵינוֹ פִּגּוּל. אַף**
12 **עַל פִּי שֶׁחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, הוֹאִיל וְשִׁנָּה מְקוֹם**
13 **נְתִינַת הַדָּם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל.**
14 **וּמֵאַחַר שֶׁבַּאַרְנוּ בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ[22], שֶׁהַדָּם שֶׁנִּתַּן שֶׁלֹּא**
15 **בִּמְקוֹמוֹ - כְּאִלּוּ נִתַּן בִּמְקוֹמוֹ, לָמָּה לֹא יִהְיֶה זֶה**
16 **פִּגּוּל בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ שֶׁחָשַׁב לִתֵּן הַדָּם שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ**
17 **לְמָחָר? מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם הַנִּתָּן שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ, אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁהַזֶּבַח כָּשֵׁר, אֵינוֹ מַתִּיר הַבָּשָׂר בַּאֲכִילָה, כְּמוֹ**
19 **שֶׁבַּאַרְנוּ[23]; וְכָל זְרִיקָה[24] שֶׁאֵינָהּ מַתֶּרֶת הַבָּשָׂר**
20 **בַּאֲכִילָה, אִם חָשַׁב לִתְּנָהּ חוּץ לִזְמַנּוֹ - לֹא פִּגֵּל.**
21 **לְפִיכָךְ[25], אִם חָזַר וְחָשַׁב בִּזְבַח זֶה מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן -**
22 **הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל.**

21) שם. אין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, מפני שכאן מחשבת הזמן עצמה מעורבת עם מחשבת פסול אחרת, ולכן אינה מפלגת אלא פוסלת (ראה כסף־משנה). 22) פ"ב ה"י. 23) שם. 24) זבחים כז, א - מימרא של מר זוטרא. 25) פיסקה זו היא סיום תשובת רבינו על השאלה שלמעלה: "למה לא יהיה זה פיגול?".

23 **ז. חָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בִּשְׁעַת קְמִיצָה אֲבָל לֹא בִּשְׁעַת**
24 **לִקּוּט הַלְּבוֹנָה, אוֹ שֶׁחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בִּשְׁעַת**
25 **לִקּוּט הַלְּבוֹנָה[26] אֲבָל לֹא בִּשְׁעַת קְמִיצָה - הֲרֵי זוֹ**
26 **פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל[27]; עַד שֶׁיַּחְשֹׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן**
27 **בְּכָל הַמַּתִּיר[28], שֶׁהוּא הַקְּמִיצָה עִם הַלְּבוֹנָה, בִּשְׁעַת**
28 **קְמִיצַת הַקֹּמֶץ וְלִקּוּט הַלְּבוֹנָה, אוֹ בִּשְׁעַת נְתִינַת**
29 **שְׁנֵיהֶן בַּכְּלִי, אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכָתָן, אוֹ בִּשְׁעַת זְרִיקָתָן[29].**

26) אחרי שקמץ הכהן מן הסולת, מניח את הקומץ בכלי שרת ומלקט את כל הלבונה שעל המנחה, ומניחה על הקומץ ומקטירם ביחד (פי"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב), ושניהם – הקומץ והלבונה – נקראים מתיר אחד. 27) כחכמים במשנה, מנחות טז, א. האומרים אין פיגול בחצי מתיר. 28) ואע"פ שחישב בחצי המתיר הראשון – בקומץ – ובילקוט הלבונה שתק, אין אנו אומרים שליקט על דעת מחשבת הראשונה. כשמואל לדעת החכמים. ואע"ג שהלכה כרב באיסורין, פסק רבינו נגד דעתו משום שהופרכה שם, ראה משנה־למלך. 29) טעות סופר, וצ"ל "הקטרתם" (כסף־משנה).

30 **ח. חָשַׁב בִּשְׁעַת הַקְטָרַת הַקֹּמֶץ שֶׁיַּקְטִיר הַלְּבוֹנָה**
31 **לְמָחָר - אֵינָהּ פִּגּוּל, שֶׁאֵין הַקְטָרָה מְפַגֶּלֶת**
32 **הַקְטָרָה[30]. וְכֵן אִם הִקְטִיר הַלְּבוֹנָה לְבַדָּהּ אוֹ הַקֹּמֶץ**
33 **לְבַדּוֹ וְהוּא מְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל שְׁיָרִים לְמָחָר - הֲרֵי זוֹ**
34 **פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל[31], שֶׁאֵין מְפַגְּלִין בַּחֲצִי מַתִּיר.**
35 **אֲבָל אִם הִקְטִיר אֶת הַקֹּמֶץ לְבַדּוֹ וְחָשַׁב שֶׁיַּקְטִיר**
36 **לְבוֹנָה לְמָחָר, וְאַחַר כָּךְ הִקְטִיר הַלְּבוֹנָה וְחָשַׁב**
37 **שֶׁיֹּאכַל הַשְּׁיָרִים לְמָחָר - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה**
38 **מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בְּכָל הַמִּנְחָה[32].**

30) אלא אם חישב בעבודה אחרת להקטיר חוץ לזמנו, כרב חסדא בשם רב, שם יז, א. נגד דעת "חריפי דפומבדיתא". 31) שם, רב המנונא בשם רבי חנינא. 32) ואע"פ שכל מחשבה בפני עצמה אינה מפלגת, שהרי הראשונה היא הקטרה, ואינה מפלגת הקטרה (ראה בתחילת ההלכה), והשניה היא מחשבה בחצי מתיר – שתיהן יחד מפלגות. (צ"ע מה בין דין זה לחישב לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית, שאמרנו למעלה (פי"ד ה"י), שהזבח כשר, מפני שאין אכילה והקטרה מצטרפים. ואולי, יש הבדל בין חצי שיעור לחצי מתיר. וראיה לדבר, שהרי שם הזבח כשר, ובחצי מתיר הזבח פסול).

39 **ט. הִקְטִיר כְּדֵי שֶׁמְּשׁוּם[33] מִן הַקֹּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה**
40 **וְהוּא מְחַשֵּׁב שֶׁיֹּאכַל כְּדֵי שֶׁמְּשׁוּם מִן הַשְּׁיָרִים**
41 **לְמָחָר, עַד שֶׁהִשְׁלִים[34] כָּל הַקֹּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה**
42 **בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל; שֶׁאַף**
43 **עַל פִּי שֶׁדֶּרֶךְ אֲכִילָה בְּכָךְ מְעַט מְעַט - אֵין דֶּרֶךְ**
44 **הַקְטָרָה בְּכָךְ[35], אֶלָּא הֲרֵי זוֹ כְּמִנְחָה שֶׁלֹּא הֻקְטַר**
45 **קֻמְצָהּ.**

33) גרעין קטן. 34) פירוש, שהקטיר כדי שומשום אחרי כדי שומשום באותה המחשבה עד שגמר את כל הקומץ והלבונה. 35) מחלוקת אמוראים שם טז, ב. אחד אומר כשר, ואחד אומר פסול, ואחד אומר פיגול. ופסק רבינו "פסול", מפני שדעת האומר פיגול נדחתה מפני דעת השניים, וכן דעת האומר "כשר" נדחתה מפני דעת השניים שסוברים שהמנחה אינה כשירה (כסף־משנה).

י. מִנְחַת חוֹטֵא אוֹ מִנְחַת קְנָאוֹת[36] שֶׁהָיָה עָלֶיהָ לְבוֹנָה[37] וְחָשַׁב בָּהּ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן קֹדֶם שֶׁיְּלַקֵּט הַלְּבוֹנָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל. וְאִם אַחַר שֶׁלִּקֵּט הַלְּבוֹנָה[38] חָשַׁב עָלֶיהָ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל[39].

36) שאינן טעונות לבונה (ראה למעלה פי"ד ה"ג, והערות שם). 37) ופסולות כל זמן שאינו מסלק את הלבונה (ראה למעלה פי"א ה"י). 38) וחזרה להכשירה (שם). 39) שהרי קרב המתיר כמצוותו.

יא. שְׁיָרִים שֶׁחָסְרוּ[40] בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה, וְהִקְטִיר הַקֹּמֵץ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִקְבְּעוּ לְפִגּוּל וַהֲרֵי הֵן פִּגּוּל, אוֹ לֹא נִקְבְּעוּ וְאֵינוֹ פִּגּוּל.

40) בעיא שלא נפשטה (מנחות יב.). (אמנם שם ע"ב חזר בו רבא מדבריו, ונראה כאילו רצה לומר, שאפילו לרבי עקיבא אין ההקטרה מועילה לקובעו בפיגול. אבל רבינו סובר, שחזר בו רק ממה שפשט לפני־זה שלרבי עקיבא קובעת ההקטרה לפיגול, ואמר שאין ראיה לזה מדברי רבי עקיבא, ובכן נשארה הבעיה בתיקו, 'הר המוריה').

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דמים הניתנים על מזבח החיצון והפנימי שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה נכונה, והשנית במחשבה בלתי נכונה.

א. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנְּתָנָן מֵהֶם מַתָּנָה רִאשׁוֹנָה בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה, וְנָתַן מִמַּתָּנָה שְׁנִיָּה וְאֵילַךְ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם אוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה כִּפֵּר וְהֲרֵצָה הַקָּרְבָּן[2]. וְאִם נָתַן אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְהַשְּׁלִים הַמַּתָּנוֹת בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל[3]; שֶׁמַּתָּנָה רִאשׁוֹנָה הִיא הָעִקָּר[4]. אֲבָל כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, הוֹאִיל וְכֻלָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אִם נָתַן אַחַת מֵהֶן שֶׁלֹּא כְּתִקְּנָהּ אֶלָּא הִכְסִיד בָּהּ הַמַּחֲשָׁבָה, אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנָן כָּל הַשְּׁאָר כְּתִקְּנָן - הַזֶּבַח פָּסוּל[5].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנְּתָנָן מֵהֶם מַתָּנָה רִאשׁוֹנָה בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה, . . הֲרֵי זֶה כִּפֵּר . . אֲבָל כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי . . "וְכֻלָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה . . אִם נָתַן אַחַת מֵהֶן שֶׁלֹּא כְּתִקְּנָהּ . . הַזֶּבַח פָּסוּל".

ההוראה בעבודת ה' מהלכה זו: המזבח החיצון והפנימי בעבודת האדם הם הענינים החיצוניים והפנימיים, היינו קיום המצוות ולימוד התורה. קיום המצוות קשור עם דברים גשמיים שבעוה"ז, כמו למשל מצות צדקה שעם היותה קשורה ל"החיות נפש העני", מכל מקום מדובר על ממון גשמי.

בשני המזבחות ישנו ענין של מתן דמים, (שדם ענינו חיות והתלהבות שבלב), כי גם ענינים של פנימיות הלב וגם ענינים הקשורים לחיצוניות הלב צריכים להעשות בחיות ובהתלהבות. אלא שבענינים החיצוניים, היינו קיום המצוות "מתנה ראשונה היא העיקר", כלומר הגישה הכללית צריכה להיות מחשבה נכונה לקיום רצון ה', שזהו תוכנן של מצוות - "אשר קדשנו במצותיו וצוונו", ובזה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב ענין אחר בזה, אבל אחר שפעל זאת במחשבה הראשונה גם אם יתערב ענין בלתי רצוי, אין ביכולתו לפסול את העבודה, כי הענין הלא רצוי אינו מפנימיותו של יהודי אלא מדבר חיצוני שאינו קשור בו, או מ"הגוי אשר בקרבך".

אבל בעניני פנימיות הלב צריכה להיות זהירות יתירה, ש"כולן מעכבין זה את זה", כי בעבודה של פנימיות הלב צריכה להיות זהירות על כל פרט ופרט, וככל שהענין נעלה יותר כך פוגם בו ענין פעוט יותר, על דרך תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו. משא"כ אצל מי אינו תלמיד חכם שאינו כלום.

כך גם בלימוד התורה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב בו ענין בלתי רצוי, שלא יבוא ח"ו לידי מצב ש"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה", כי בענינים של "תורת אמת" שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה "אפילו נתן אחת מהן שלא כתיקנה, הזבח פסול".

יין מלכות' ספר עבודה סימן נח.

2) ואין הבעלים צריכים להביא קרבן אחר. 3) ואף על פי שאמרנו למעלה בפרק טז הלכה א שאם עירב מחשבת המקום עם מחשבת הזמן פסול ואינו פיגול. 4) ולפיכך מחשבת המקום במתנות האחרות אינה מבטלת את הפיגול שהרי קרב המתיר כמצוותו. 5) כאן אין המדובר במחשבת הזמן שדיניה מבוארים בהלכה הסמוכה.

ב. חָשַׁב בָּרִאשׁוֹנָה מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְשָׁתַק בַּשְּׁאָר[6], אוֹ שֶׁנָּתַן כֻּלָּן כְּתִקְּנָן חוּץ מִן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁנָּתַן בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן[7] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל, עַד שֶׁיַּזֶּה[8] בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן בְּמַתָּנָה אַחַת הֵן[9].

6) משמיענו רבינו, שאין אנו אומרים: "על דעת מחשבה הראשונה הוא עושה". 7) אין אנו אומרים שהמתנה האחרונה היא הקובעת. 8) כולן. 9) ואין מפגלים בחצי מתיר.

ג. טְבִילַת אֶצְבַּע בְּדַם הַחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת[10] מְפַגֶּלֶת. כֵּיצַד? חָשַׁב בִּשְׁעַת טְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה כְּמְחַשֵּׁב בִּשְׁעַת הַזָּיָה.

10) דם חטאות הפנימיות מזה הכהן באצבעו על מזבח הפנימי שבהיכל וטובל אצבעו לפני כל הזייה בדם שבמזרק ככתוב בתורה (ויקרא ד, ו): וטבל הכהן את אצבעו.

ד. הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה וְחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בַּחֲטָאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים - אֵינוֹ פִּגּוּל. חָשַׁב בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל.

ה. כֵּיצַד? הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה[11] וְאָמַר: הֲרֵינִי שׁוֹחֵט לְהַזּוֹת דָּמוֹ לְמָחָר - אֵינוֹ פִּגּוּל; שֶׁהַהַזָּיָה לִפְנִים בַּהֵיכָל.

11) לגבי היכל חוץ היא.

ו. הָיָה עוֹמֵד בַּהֵיכָל וְאָמַר: הֲרֵי אֲנִי מַזֶּה לִשְׁפֹּךְ שְׂיָרִים[12] לְמָחָר - אֵינוֹ פִּגּוּל; שֶׁהֲרֵי חָשַׁב בִּפְנִים בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה וְשָׁחַט וְהוּא מְחַשֵּׁב לִשְׁפֹּךְ שְׂיָרִים לְמָחָר אוֹ לְהַקְטִיר אֵמוּרִין[13] לְמָחָר - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל; שֶׁהֲרֵי חָשַׁב בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ.

12) שיירי דם חטאות הפנימיות נשפכים אל יסוד מזבח החיצון, אף על פי ששפיכת שיריים אינה מעכבת - מפגלים בה מפני שהיא אכילת מזבח. 13) אימוריהן מקטירים גם כן על מזבח החיצון.

ז. הַתּוֹדָה מְפַגֶּלֶת אֶת הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַתּוֹדָה. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה וְהוּא מְחַשֵּׁב שֶׁיֹּאכַל מִבְּשָׂרָהּ אוֹ יִזְרֹק דָּמָהּ אוֹ שֶׁיַּקְטִיר אֵמוּרֶיהָ לְמָחָר - הַזֶּבַח עִם הַלֶּחֶם פִּגּוּל. אֲבָל אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל מִן הַלֶּחֶם לְמָחָר - הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ פִּגּוּל, וְזֶבַח הַתּוֹדָה אֵינוֹ פִּגּוּל[14].

14) והטעם נאמר בגמרא שם: לחם גלל תודה ואין תודה גלל לחם. פירוש, הלחם הוא טפל לתודה ולכן אם נתפגלה התודה נתפגל גם הלחם, אבל לא להיפך.

ח. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת עִם שְׁתֵּי לֶחֶם הַבָּאוֹת עִמָּהֶן: שֶׁאִם חָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בַּכְּבָשִׂים - נִתְפַּגְּלוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם; חָשַׁב שֶׁיֹּאכַל מִשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם לְמָחָר - שְׁתֵּי הַלֶּחֶם פִּגּוּל, וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן פִּגּוּל. חָשַׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת לֶאֱכֹל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַזֶּבַח עִם הַלֶּחֶם[15] לְמָחָר - הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ פִּגּוּל, וְהַתּוֹדָה אוֹ הַכְּבָשִׂים אֵינָן פִּגּוּל.

15) פירוש, כחצי זית בשר וכחצי זית לחם (כסף משנה).

ט. הַמַּקְטִיר שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁעִם לֶחֶם הַפָּנִים וְחָשַׁב בִּשְׁעַת הַקְטָרָתָן שֶׁיֹּאכַל לֶחֶם הַפָּנִים לְמָחָר - הֲרֵי הַלֶּחֶם פִּגּוּל[16].

16) זה פשוט, שהרי הקטרת הבזיכין מתירה את הלחם לאכילה.

י. הַשּׁוֹחֵט שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת וְחָשַׁב לֶאֱכֹל אַחַת מִשְּׁתֵּי הַחַלּוֹת לְמָחָר - שְׁתֵּיהֶם פִּגּוּל.

יא. הִקְטִיר שְׁנֵי הַבְּזִיכִים וְהוּא מְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל אֶחָד מִשְּׁנֵי הַסִּדָּרִים[17] לְמָחָר - שְׁנֵי הַסִּדָּרִים פִּגּוּל.

17) לחם הפנים נערך על השולחן בשתי מערכות או שני סדרים, ששה לחמים בכל סדר. מובן שגם אם חישב על לחם אחד, שני הסדרים פיגול.

יב. וְכֵן אִם חִשֵּׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בְּאַחַת מֵחַלּוֹת הַתּוֹדָה אוֹ בְּאַחַת מֵחַלּוֹת מִנְחַת מַאֲפֵה הַתַּנּוּר - הֲרֵי כָּל הַחַלּוֹת פִּגּוּל.

יג. אֲבָל אִם נִטְמְאַת אַחַת מִשְּׁתֵּי הַחַלּוֹת אוֹ אֶחָד מִשְּׁנֵי הַסִּדָּרִים אוֹ אַחַת מֵחַלּוֹת הַתּוֹדָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה - אוֹתָהּ הַחַלָּה וְאוֹתוֹ הַסֵּדֶר אָסוּר, וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ יֵאָכֵל.

יד. חָשַׁב בַּעֲבוֹדַת אֶחָד מִשְּׁנֵי הַכְּבָשִׂים שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מִשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם לְמָחָר, וְכֵן אִם חָשַׁב בְּהַקְטָרַת אֶחָד מִשְּׁנֵי הַבְּזִיכִין שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מִלֶּחֶם הַפָּנִים לְמָחָר - הֲרֵי הַלֶּחֶם פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל; עַד שֶׁיְּחַשֵּׁב בְּכָל הַמַּתִּיר, שֶׁהוּא עֲבוֹדַת שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים[18] וְהַקְטָרַת שְׁנֵי הַבְּזִיכִין[19].

18) לפי שאין הלחם ניתר באכילה אלא בהקרבת שניהם. 19) ולפני הקטרת שניהם אסור לאכול את לחם הפנים.

טו. שָׁחַט אֶחָד וְחָשַׁב לֶאֱכֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ לְמָחָר, וְשָׁחַט הַשֵּׁנִי וְחָשַׁב לֶאֱכֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה שְׁנִיָּה לְמָחָר - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לְפִגּוּל[20]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין עִם שְׁנֵי הַסִּדָּרִים.

20) שהרי חשב בכל המתיר. ואין זה דומה להקטיר שומשום שפסק למעלה בפרק טז הלכה ט, שאינו פיגול אלא פסול, מפני ששם המדובר בהקטרה ואין דרך הקטרה בכך, אבל כאן אנו עוסקים בחישב בשעת שחיטה.

טז. חָשַׁב בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַכְּבָשִׂים מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְעָשָׂה הַשֵּׁנִי בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה - זֶה שֶׁעָשָׂאוּהוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן פִּגּוּל[21], וְהַשֵּׁנִי כָּשֵׁר[22].

21) הלחם מתקדש בשחיטת שני הכבשים ולפיכך שחיטת כבש אחד אינה מפגלת את הלחם, אבל הכבש עצמו מתפגל, שהרי הכבש השני אינו מתיר שלו. 22) ואין זה דומה לדינים שבהלכות יא־יב, מפני שכל כבש הוא קרבן בפני עצמו והשני אינו מתיר שלו.

יז. שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְחָשַׁב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתוֹ שֶׁיֹּאכַל מִבְּשַׂר הַשֵּׁנִי לְמָחָר - שְׁנֵיהֶן כְּשֵׁרִים; שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין מִזֶּה עַל זֶה[23].

23) "אין מתיר מפגל את המתיר" (שם יג:).

יח. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַלֶּחֶם אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה[24]. כֵּיצַד? שְׁחָטָם וְזָרַק דָּמָם בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - לֹא קִדֵּשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָן לִשְׁמָן וְזָרַק דָּמָם שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ[25]. שְׁחָטָן

שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אַף עַל פִּי שֶׁזָּרַק לִשְׁמָן - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם.

24) כרבי נגד דעת ר' אלעזר בר' שמעון, כלל הוא בידינו: "הלכה כרבי מחבירו". 25) לשון הברייתא שם ולא פירש רבינו מה זה "קדוש ואינו קדוש". ובגמרא שם חולקים בזה אביי ורבא ומובן שרבינו פוסק כרבא שאמר: "אינו ניתר לכהנים", פירוש, אסור באכילה.

יט. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁיָּצְאוּ בֵּין שְׁחִיטָה לִזְרִיקָה, וְזָרַק דַּם הַכְּבָשִׂים בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - נִתְפַּגְּלוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּחוּץ; שֶׁהַזְּרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא[26] אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הוּא בַּחוּץ.

26) כר' עקיבא שם בברייתא, שזריקת הדם קובעת בפיגול גם את הלחם אף על פי שאינו מגוף הזבח. ורק לחומרא פוסק רבינו שהלחם כגוף הזבח. אבל לקולא לא, ולפיכך כשזרק שלא לשמו הלחם אסור באכילה אף על פי שבשר הכבש מותר באכילה.

כ. כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן לִשְׁמָן וְאָבַד הַלֶּחֶם: אִם זָרַק דָּמָן לִשְׁמָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[27]; זָרַק דָּמָן בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן אַחַר שֶׁאָבַד הַלֶּחֶם - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק אִם הֶתְּרוּ[28] בַּאֲכִילָה[29] אוֹ לֹא הֶתְּרוּ[30].

27) שהלחם מעכב את הכבשים. 28) הכבשים. 29) כשלמים שנזרק דמם שלא לשמם ואבידת הלחם אינה אוסרת אותם, מפני שאין דינם ככבשי עצרת הטעונים לחם. 30) מכיוון שהוקבעה זיקתם ללחם נפסלו על ידי אבידת הלחם, ואין מחשבת שלא לשמם מוציאה אותם מזיקתם.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים, האוכל מקרבן שנאמר עליו שהוא פסול או פיגול או קדשים שהוטל בהם מום.

א. כָּל הַמְחַשֵּׁב מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ נְכוֹנָה בְּקָדָשִׁים - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לֹא יֵחָשֵׁב[2].

2) כרבי ינאי, זבחים כט:

ב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבְּכְלַל דִּין זֶה שֶׁלֹּא יַפְסִיד הַקָּדָשִׁים בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמַטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים. וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ לוֹקֶה[3], שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מַעֲשֶׂה[4].

3) אע"פ שהמטיל מום בקדשים – לוקה (פרק א מהלכות איסורי מזבח הלכה ז). 4) וכל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו (פי"ח מה' סנהדרין ה"ב).

ג. כָּל קָרְבָּן שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהוּא פָּסוּל, בֵּין שֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשָׁבָה בֵּין בְּמַעֲשֶׂה בֵּין שֶׁאֵרַע בּוֹ דָּבָר שֶׁפְּסָלוֹ, כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת בְּמֵזִיד - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה[5];

5) כדעת אחרים בספרי פרשת ראה פיסקה צט. ראה בהערות בהלכות ד־ה.

ד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[6], שֶׁאֵין הַכָּתוּב מַזְהִיר אֶלָּא[7] עַל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

6) בספרי שם, למדו זאת מגזירה־שוה, ורבינו מגדיר כל גזירה־שוה "מפי השמועה", מפני שאין אדם דן גזירה־שוה אלא אם למדה מפי רבו. 7) רבינו מדגיש, שכתוב זה אינו כולל איסורים אחרים אלא פסולי המוקדשים בלבד, כדי שלא יוקשה לך הלא אין לוקין על לאו שבכללות (הל' סנהדרין שם). וכל פסולי המוקדשים ענין אחד הם, ולכן אין זה לאו שבכללות. ראה החינוך הוצאת מוסד הרב קוק, מצוה תעח.

ה. וְכֵן קָדָשִׁים שֶׁהוּטַל בָּהֶם מוּם[8], הָאוֹכֵל מֵהֶם כְּזַיִת - לוֹקֶה[9]. הֲרֵי הֵם בִּכְלַל כָּל תּוֹעֵבָה[10], עַד שֶׁיִּוָּלֵד לָהֶם מוּם אַחֵר וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[11], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12]. וְכָל שֶׁפְּסוּלוֹ מִסָּפֵק - אֵין לוֹקִין עָלָיו.

8) בידי אדם מישראל. 9) אם אכל לפני פדיונם (ראה לקמן בהערה הבאה). 10) בספרי שם שנינו: "ר' אליעזר אומר, מנין לצורם אוזן בכור ואוכל ממנו, שעובר בלא־תעשה? ת"ל (דברים יד, ג): לא תאכל כל תועבה. אחרים אומרים: בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, נאמר כאן תועבה, ונאמר להלן (שם יז, א) לא תזבח... אשר יהיה בו מום כי תועבת וגו', מה תועבה האמורה להלן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, אף תועבה האמורה כאן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר". וסובר רבינו, שלדעת "אחרים" נכלל בלאו זה מטיל מום בקדשים אחרים, אבל אינו כולל צורם אוזן בכור, ואינו אסור באכילה מן התורה אלא משום קנס מדרבנן. וקיבל רבינו דעת "אחרים" בדין בכור, מפני שכל הסוגיא בבכורות לד: עומדת בשיטה זו, ולפיכך פסק בפרק ב מהלכות בכורות הלכה ז, שהמטיל מום בבכור אסור לאוכלו על מום זה משום קנס, כלומר מדרבנן, ובפסולי המוקדשים פסק כאן – לוקה. ומה בין בכור לפסולי המוקדשים? בכור בעל מום אינו צריך פדיון ופקעה קדושתו, והרי בחולין אין המום תועבה, ולפיכך מותר מן התורה וחכמים קנסוהו, אבל קדשים אחרים שהוממו לא פקעה קדושתם לגמרי וצריכים פדיון, ולפיכך גם אחרי הטלת המום ממשיכים להיות תועבה עד שייפדו, ויצאו לחולין. ולאחר פדיונם מותרים מן התורה, ומובן מאליו שגם בפסולי המוקדשים קנסוהו רבנן, כמו בצורם אוזן בכור, שלא ייפדו במום זה עד שיוממו מאליהם שנית, כמו שמסיים רבינו כאן (ודברי רבינו אלה מוכיחים נכונות ההסבר שלנו, שאם לא כן למה מותרים באכילה אחרי שנפל בהם מום אחר, וכי איסור "לא תאכל כל תועבה" להיכן הלך?). ראה רש"י על התורה פסוק זה, ור' אליהו מזרחי שם, ומשנה־למלך פ"ד מהלכות בכורות ה"א ד"ה ודע, וד"ה הכלל. וראה זית רענן על ילקוט שמעוני סימן תתצא שכתב בדעת אחרים שהמדובר לפני פדיונם. ונראה שהתכוון למטיל מום בקדשים, כדעת רבינו כאן וכפי שביארנו. 11) בכור כדינו בלי פדיון, ושאר הקדשים

כדינם אחר שייפדו. מן התורה מותר לפדותם אפילו על המום שהטיל, אבל משום קנס אסור. ומפני שכאן מדבר על היתר אכילה, מצריך מום אחר. וכולל כאן בכור ושאר קדשים, שבזה דינם שווה. 12) בהלכות בכורות פרק ב הלכה ז (יש להניח, שרבינו כתב הלכה זו אחרי כתבו הלכות בכורות).

1 ו. כָּל קָרְבָּן שֶׁנִּתְפַּגֵּל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,
2 כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[13]; שֶׁנֶּאֱמַר:
3 וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא[14]. וְאִם אָכַל מִמֶּנּוּ
4 בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[15].

13) משנה כריתות ב. 14) בתורת כהנים פרשת צו פרק יג, למדו גזירה־שוה מנותר, שנאמר בו (ויקרא י, ח): "ואוכליו עוונו ישא", ונאמר בו "ונכרתה הנפש ההיא". 15) בין עני ובין עשיר מביא קרבן בהמה.

5 ז. אֵין חַיָּבִין[16] כָּרֵת אֶלָּא עַל אֲכִילַת דְּבָרִים
6 שֶׁהֻתְּרוּ[17], בֵּין לָאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ; אֲבָל אִם אָכַל מִן
7 הַמַּתִּיר עַצְמוֹ[18] - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, אֶלָּא לוֹקֶה כְּאוֹכֵל
8 פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁאֵין בָּהֶם פִּגּוּל. כֵּיצַד? מִנְחָה
9 שֶׁנִּתְפַּגְּלָה, הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִשְּׁיָרֶיהָ בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת;
10 אֲבָל אִם אָכַל מִן הַקֹּמֶץ שֶׁלָּהּ אוֹ מִן הַלְּבוֹנָה - אֵינוֹ
11 חַיָּב כָּרֵת, לְפִי שֶׁהֵן הֵן הַמַּתִּירִים אֶת הַשְּׁיָרִים לָאָדָם.
12 וְכֵן זֶבַח שֶׁנִּתְפַּגֵּל, הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשָׂרוֹ אוֹ מֵאֵמוּרָיו
13 אוֹ מִבְּשַׂר הָעוֹלָה - חַיָּב כָּרֵת; אֲבָל אִם אָכַל כְּזַיִת
14 מִן הַדָּם - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל. שֶׁהַדָּם מַתִּיר
15 אֶת הָאֵמוּרִין לִקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ, וְהָאֵמוּרִין מַתִּירִין אֶת
16 הַבָּשָׂר לָאָדָם. וְדַם הָעוֹלָה מַתִּיר בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ. וְדַם
17 חַטַּאת הָעוֹף מַתִּיר בְּשָׂרָהּ לַכֹּהֲנִים. וְדַם עוֹלַת הָעוֹף
18 מַתִּיר בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ. וְדַם חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת מַתִּיר
19 אֵמוּרֵיהֶם לַמִּזְבֵּחַ, לְפִיכָךְ חַיָּבִין עַל אֵמוּרֵיהֶן מִשּׁוּם
20 פִּגּוּל. הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מַתִּירִין הַשְּׁיָרִים לַכֹּהֲנִים. שְׁנֵי
21 כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת מַתִּירִין שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[19] לַכֹּהֲנִים. וְכֵן שְׁנֵי
22 בְּזִיכֵי לְבוֹנָה מַתִּירִין לֶחֶם הַפָּנִים לַכֹּהֲנִים. אֲבָל
23 דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם מַתִּירִין, כְּגוֹן בְּשַׂר חַטָּאוֹת
24 הַנִּשְׂרָפוֹת[20] וּמִנְחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת - אֵינָן מִתְפַּגְּלִין
25 לְעוֹלָם.

16) משנה זבחים מב: ומג. 17) על־ידי עבודה בגוף אחר. 18) שלא הותר ע"י מתיר אחר, ולפיכך אימורים יש בהם משום פיגול (ראה שם לה:), אע"פ שהם מתירים את הבשר לאכילה, מפני שיש לדם מתיר, שהדם מתיר את האימורים להקטרה, כמו שכתב רבינו כאן (ראה תוספות שם ד"ה והלבונה, שכתבו, שאימורים אינם חשובים כמתיר, מפני שאם אבדו או נטמאו הבשר מותר באכילה, אבל מלשונו של רבינו כאן לא משמע כדבריהם, ראה רש"י שם מב: ד"ה הקומץ). 19) ולפיכך הלחם מתפגל, אבל גם הכבשים מתפגלים, כמו שכתב למעלה בפרק יז הלכה טז, שהרי דמו מתיר אימוריהם להקטרה, ואימורים מתירים בשרם לאכילה. 20) מבואר בהלכה ח.

26 ח. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל
27 לְעוֹלָם: הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת וְהַדָּם וְהַיַּיִן, בֵּין
28 יַיִן הַבָּא עִם הַנְּסָכִים[21] בֵּין יַיִן הַבָּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ[22].
29 וּמִנְחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת כֻּלָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶם קֹמֶץ
30 לְהַתִּירָן, כְּגוֹן מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת נְסָכִים. וּבְשַׂר
31 חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת. וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע. וְאִם
32 תֹּאמַר: וַהֲלוֹא דַּם הָאָשָׁם מַתִּירוֹ? אֵינוֹ תָּלוּי בּוֹ,
33 שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא אֲשָׁמוֹ הַיּוֹם וְלֹג אַחַר כַּמָּה
34 יָמִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[23].

21) עם הקרבן ומנחתו שנקראת מנחת נסכים, כחכמים במשנה שם. ואע"פ שהקרבן מתירו אינו מתפגל. מפני שיכול להביא את הנסכים לאחר זמן, אינם תלויים בקרבן. 22) מתנדבים יין, משנה מנחות קד: 23) פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב. והרי זה דומה למנחת נסכים.

35 ט. אָסוּר לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַקֳּדָשִׁים לְאַחַר זְמַן
36 אֲכִילָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר בְּקָרְבַּן תּוֹדָה: לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד
37 בֹּקֶר, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים כֻּלָּם[24]. וְהַמּוֹתִיר
38 אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי נִתְּקוֹ הַכָּתוּב לַעֲשֵׂה[25], שֶׁנֶּאֱמַר:
39 וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ.

24) בתורת כהנים פרשת צו פי"ב מרבה כל הקרבנות, אמנם בתו"כ שם מדובר על פיגול, אבל גם להותיר למדים מכאן, שהרי איסורו נכתב באותה פרשה. 25) פסחים פד. טעמו של ר' יהודה שם הוסבר שלוקין על לאו שאין בו מעשה. ותמוה למה הוצרך רבינו לנימוק זה, הלא לדעתו אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (כסף־משנה).

40 י. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר קָדָשִׁים שֶׁנּוֹתַר: בְּמֵזִיד - חַיָּב
41 כָּרֵת, בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה; שֶׁנֶּאֱמַר:
42 וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל וְנִכְרְתָה.
43 וּמֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב כָּרֵת עַל אֲכִילַת הַנּוֹתָר? אִם קָדְשֵׁי
44 קָדָשִׁים הֵם[26] - חַיָּב עֲלֵיהֶן מֵאַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד
45 הַשַּׁחַר[27]; וְאִם קָדָשִׁים קַלִּים הֵם[28] - חַיָּב עֲלֵיהֶן
46 מִשְּׁקִיעַת הַחַמָּה שֶׁל יוֹם שֵׁנִי[29], שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַלַּיְלָה
47 שֶׁל יוֹם שְׁלִישִׁי. וְהֵיכָן הִזְהִיר הַכָּתוּב עַל הַפִּגּוּל וְעַל
48 הַנּוֹתָר? בַּמְּלוּאִים[30]. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר שָׁם: לֹא יֵאָכֵל כִּי
49 קֹדֶשׁ הֵם[31] - לְהַזְהִיר עַל כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ[32] שֶׁהוּא
50 בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

26) שנאכלים ליום ולילה. 27) אע"פ שנאכלים רק עד חצות הלילה, אינם נעשים נותר עד שיעלה עמוד השחר, תוספתא זבחים פרק ו הלכה ז. 28) הנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם, חוץ מתודה ואיל נזיר שנאכלים ליום ולילה, ודינם לענין זה כקדשי קדשים. 29) תוספתא שם ור' יוחנן זבחים נו: 30) קרבנות שקרבו כשנכנסו אהרן ובניו לעבודה במשכן. 31) כנראה הכוונה לַכָּתוּב השני "לא יאכל כי קודש הוא". "הם" נאמר בזר, ולא בפסולי קודש. 32) פסחים כד.

יא. וְהַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר מִצְּטָרְפִין[33] זֶה עִם זֶה לִכְזַיִת. וְכָל הַפִּגּוּלִים וְהַנּוֹתָרִין מִצְּטָרְפִין[34].

33) במשנה מעילה יז: שנינו הפיגול והנותר אין מצטרפים מפני שהן שני שמות. ובגמרא שם אמר שמואל שהמשנה מדברת בטומאת ידים, אבל לאיסור אכילה מצטרפים. פירוש, אם אכל כחצי זית מזה וכחצי זית מזה בשוגג חייב חטאת, ובמזיד והתרו בו חייב מלקות. 34) משנה שם טו: ושם הגירסא: "כל הפיגולים וכל הנותרים מצטרפים זה עם זה", ואפשר לפרש שפיגולים בפני עצמם ונותרות בפני עצמם, כגון פיגול מזבח וממנחה או מעולה ושלמים, וכן נותרות משני מינים. אבל פיגול ונותר שהם משני מינים אין מצטרפים, מפני שהם חלוקים גם במין וגם בשם האיסור. ולכן דייק רבינו וכתב: "וכל הפיגולים והנותרים מצטרפים" והשמיט ה"וכל" השני, להשמיע שגם אלה מצטרפים (ראה הר המוריה, כנראה לא הרגיש בשינוי לשון זה).

יב. אָסוּר לְטַמֵּא אֶת הַקֳּדָשִׁים אוֹ לְסַבֵּב לָהֶם טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי פּוֹסְלָן. וְהַמְטַמֵּא אֶת הַקֳּדָשִׁים - אֵינוֹ לוֹקֶה[35]. אֲבָל אָדָם טָהוֹר שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִקָּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁאִם אָכַל כְּזַיִת מִלְּבוֹנַת הַמִּנְחָה שֶׁנִּטְמְאָה אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בַּכְּלִי - לוֹקֶה[36]. אֶחָד קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ לִפְנֵי כַּפָּרָה[37] אוֹ לְאַחַר כַּפָּרָה. בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאַב הַטֻּמְאָה[38] אוֹ בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה שֶׁל דִּבְרֵי תּוֹרָה. אֲבָל אִם נִטְמְאוּ בְּטֻמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ לוֹקֶה עַל אֲכִילָתָן, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[39]. וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא הָאוֹכֵל אַחַר זְרִיקַת דָּמִים; אֲבָל אִם אָכַל קֹדֶם זְרִיקָה - אֵינוֹ לוֹקֶה[40] מִשּׁוּם אוֹכֵל קֹדֶשׁ טָמֵא[41], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

35) כר' יוחנן זבחים לג: 36) שם לד. 37) לפני זריקה, וזרקו את הדם ואחר־כך אכל הטהור את הבשר. גמרא במנחות כה: בשר שנטמא לפני זריקת דמים ואכלו לאחר זריקת דמים, מפני מה חייבים עליו? מפני שהציץ מרצה. 38) כגון אדם שנגע במת. בהקדמתו לטהרות, מונה רבינו אחד עשר אבות. והנוגע באב הטומאה, בין אדם וכלים ובין אוכלין, נעשה ולד הטומאה או ראשון לטומאה, ואוכל הנוגע בראשון נעשה שני. 39) כעובר על איסורי דרבנן אחרים. 40) כר' יוחנן שם לד. ולמד דין זה מגזירה־שוה. 41) הוסיף רבינו ארבע מלים אלו, להשמיענו שעל איסור קודש טמא אינו לוקה, אבל לוקה משום אוכל קודש לפני זריקה, כמו שכתב בפי"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שהאוכל בשר קדשים לפני זריקה לוקה, משום שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך (משנה־למלך כאן).

יג. כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא טֻמְאָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ[42] וְאָכַל כְּזַיִת מִן הַקָּדָשִׁים, בֵּין בְּקֹדֶשׁ טָהוֹר בֵּין בְּקֹדֶשׁ טָמֵא[43]: בְּמֵזִיד - הֲרֵי זֶה נִתְחַיֵּב כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיְיָ וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה; וְאִם אָכַל בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[44]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּטֻמְאַת הַגּוּף?[45] שֶׁנֶּאֱמַר: וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טָמֵא בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכָל שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיְיָ וְנִכְרְתָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְהֵיכָן הִזְהִיר עַל עָוֹן זֶה? בְּיוֹלֶדֶת. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע[46].

42) שם לג: למדו אזהרה לאוכל קודש בטומאה בגזירה־שוה מביאת מקדש, ולפיכך תלה רבינו הדין שלפנינו בדין ביאת מקדש (כסף־משנה). 43) משנה שם קו. ופסק כתנא־קמא. 44) דין מפורש בתורה (ויקרא ה), עשיר מביא בהמה, עני – שני תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא – סולת. 45) שגוף האדם נטמא ולא בטומאת בשר הקודש, שהרי אפשר לפרש שהמלה "עליו" נמשכת אל "מִזֶּבַח". 46) המשך הלימוד בתחילת ההלכה הבאה. רבינו מקבל כאן לימודו של ריש לקיש שם לג: נגד דעתו של ר' יוחנן שלמד זה בגזירה־שוה. והטעם, מפני ששנינו בברייתא כריש לקיש.

יד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְטָמֵא שֶׁלֹּא יֹאכַל קֹדֶשׁ קֹדֶם שֶׁיִּטְבֹּל. וְהָאוֹכֵל קֹדֶשׁ אַחַר שֶׁטָּבַל קֹדֶם שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[47] קֹדֶם שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ[48] - לוֹקֶה וְאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[49]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו - עַד שֶׁתִּהְיֶה כָּל טֻמְאָתוֹ עָלָיו.

47) שתשקע החמה לגמרי, כלומר, אחרי צאת הכוכבים. טמא שטבל נקרא "טבול יום" עד צאת הכוכבים, ואסור להכנס למקדש ולאכול תרומה וקדשים. 48) זב וזבה, יולדת ומצורע חייבים להביא קרבנות, ולפני הקרבת קרבנותיהם נקראים מחוסרי כיפורים, ואע"פ שטבלו הם מוזהרים על כניסה למקדש ואכילת קודש. 49) ולמעלה בפרק ג מהלכות ביאת מקדש הלכה ט, פסק רבינו שגם על ביאת מקדש אין מחוסר כיפורים חייב כרת, ונראה שגם ב'טבול יום' דעתו כך. ותמהו עליו מברייתא מפורשת במנחות כז: "מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה, בשוגג חייב חטאת, במזיד ענוש כרת". והדרשה "כל טומאתו עליו" לא נמצא מקורה, ראה כסף־משנה שם ביישוב דברי רבינו אלה.

טו. הָיָה טָמֵא בְּטֻמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[50] - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[51].

50) כמו בטומאת בשר, למעלה בהלכה יב. 51) זה נמשך אל הבבא הראשונה של הלכה הקודמת, המדברת בטמא שאכל קודש לפני טבילה. אבל אחרי שטבל, שנינו במסכת פרה פי"א, משנה ה "כל הטעון ביאת מים (כלומר, טבילה) מדברי סופרים וכו' לאחר ביאתו מותר בכולם", ראה פירוש רבינו שם (וראה בפרק ט מהלכות אבות הטומאות הלכה א שמחלק בין טומאות שעיקרן מדברי סופרים, ובין טומאות שעיקרן מן התורה).

טז. אֵינוֹ חַיָּב[52] כָּרֵת עַל קֹדֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין עַד שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו; אֲבָל אִם אָכַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 אֶת הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם - אֵינוֹ לוֹקֶה[53] מִשּׁוּם
2 טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ. זֶה הַכְּלָל[54]: כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ
3 מַתִּירִין - אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל אוֹ מִשּׁוּם נוֹתָר
4 אוֹ מִשּׁוּם טָמֵא עַד שֶׁיִּקְרְבוּ מַתִּירָיו כְּהִלָּכָתָן; וְכֹל
5 שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין - כֵּיוָן שֶׁקָּדַשׁ בִּכְלֵי חַיָּבִין עָלָיו
6 מִשּׁוּם טֻמְאָה. אֲפִלּוּ נִטְמָא הַבָּשָׂר קֹדֶם שֶׁיִּטְמָא
7 הָאוֹכֵל[55], הוֹאִיל וְקָרְבוּ הַמַּתִּירִין וְאַחַר כָּךְ אָכַל -
8 חַיָּב כָּרֵת. וְכֵן אִם אָכַל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[56]
9 וְהוּא טָמֵא אַחַר שֶׁנִּזְרַק דָּמָם - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת.

52) משנה מעילה י. 53) כר' יוחנן זבחים לד. (ראה למעלה הי"ב). 54) משנה מעילה י. 55) למעלה בהלכה יג למדנו, שטמא שאכל בשר קודש טמא חייב כרת, וכאן משמיענו רבינו שאפילו נטמא בשר תחילה ואחר־כך נטמא האדם חייב כרת, ואע"פ שאין איסור חל על איסור, כאן איסור טומאת הגוף חל על איסור טומאת בשר, מפני שאיסור טומאת הגוף כולל דברים שלא נאמרו לפני כן על אדם זה, זבחים קח. 56) משנה מעילה ט.

10 יז. כְּבָר נִתְבָּאֵר לְךָ[57], שֶׁאַף דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין
11 עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל - חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נוֹתָר
12 וְטָמֵא. כֵּיצַד? דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם מַתִּירִין - אֵין חַיָּבִין
13 עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם נוֹתָר
14 וְטָמֵא. וְכֵן הַמַּתִּירִין עַצְמָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חַיָּבִין
15 עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - חַיָּבִין עֲלֵיהֶן
16 מִשּׁוּם נוֹתָר[58] וְטָמֵא. חוּץ מִן הַדָּם[59], שֶׁאֵין חַיָּבִין
17 עָלָיו לְעוֹלָם אֶלָּא מִשּׁוּם דָּבָר אֶחָד בִּלְבַד.

57) למעלה בהלכה ז כתב רבינו, שאין חייבים על פיגול אלא על דבר שיש לו מתירין, ובהלכה הקודמת כתב: "וכל שאין לו מתירין, כיון שקדש בכלי חייבים עליו משום טומאה". והוא־הדין לנותר, כמו שמסיים כאן רבינו. 58) הכוונה לדברים הנאכלים, אבל שאינם נאכלים - פסק בסוף הפרק שפטורים. 59) במשנה שם מה:

18 יח. טָמֵא שֶׁאָכַל אֵמוּרִין - חַיָּב כָּרֵת[60].

60) ברייתא שם לו:

19 יט. אָכַל[61] פֶּסַח שֶׁלֹּא נִצְלָה, וְלַחְמֵי תוֹדָה שֶׁלֹּא
20 הוּרְמָה חֲלָתָן[62] - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת מִשּׁוּם טֻמְאַת
21 הַגּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְמַה שֶׁהֵן[63]. אִי
22 אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְחַיֵּב אָדָם עַל אֲכִילָה אַחַת מִשּׁוּם פִּגּוּל
23 וּמִשּׁוּם נוֹתָר[64]; שֶׁהַפִּגּוּל הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁנִּפְסַל
24 בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְאֵינוֹ עוֹלֶה לְשֵׁם קָרְבָּן וְלֹא נִרְצָה
25 כְּלָל, וְהַנּוֹתָר הוּא הַנִּשְׁאָר מִקָּרְבָּן שֶׁקָּרַב כְּמִצְוָתוֹ
26 לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתוֹ.

61) אדם טמא (מדברי הכסף־משנה כאן יש ללמוד שגרס "אבל", ומתוך כך טרח לפרש פירוש דחוק. וגירסתנו נכונה). 62) המקריב תודה מביא עמה ארבעה מיני לחם, עשר מכל מין. ומרים חלה אחת מכל מין ונותנה לכהן, והשאר נאכלים לבעלים. ולפני ההרמה כולם אסורים באכילה. 63) מכיון שקרבו המתירין, ורק מעשה צדדי אחר מעכב על היתר אכילה, רב דימי בר חיננא ורבא שם. ראה כסף־משנה. 64) "פיגול ונותר, בחדא בהמה לא משכחת לה" (כריתות יד.) ובמסקנה שם אמרו, שרק בכזית אחד אי־אפשר הדבר, אבל בשני כזיתים ישנה אפשרות, ולכן כותב רבינו כאן: "על אכילה אחת".

27 כ. הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר וְהַטָּמֵא שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה וַאֲכָלָן -
28 חַיָּב. אַף עַל פִּי שֶׁרִבָּה מִין עַל חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ מְבַטֵּלוֹ,
29 שֶׁאֵין הָאִסּוּרִין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה[65].

65) כר' אלעזר (זבחים עט.) נגד דעת ריש לקיש, מפני שר' יוחנן (ירושלמי חלה פרק א הלכה א) סובר כר' אלעזר – באיסורין.

30 כא. וּפִגּוּל אוֹ נוֹתָר אוֹ טָמֵא שֶׁהֶעֱלָן לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ
31 - מִשֶּׁמָּשְׁלָה הָאוּר בְּרֻבָּן פָּקַע אִסּוּרָן מֵהֶן[66].
32 וְהָאֵמוּרִין מִצְטָרְפִין עִם הַבָּשָׂר לִכְזַיִת, בֵּין בְּעוֹלָה
33 בֵּין בִּשְׁאָר קָדָשִׁים[67], לְחַיֵּב עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל אוֹ
34 נוֹתָר אוֹ טָמֵא.

66) ר' יוחנן שם מג: 67) שם קט. ראה למעלה הלכה יא בהערות.

35 כב. זֶבַח שֶׁנִּתְפַּגֵּל[68] אוֹ שֶׁנּוֹתַר לְאַחַר זְמַנּוֹ, וְאָכַל
36 מִמֶּנּוּ מִן הָעוֹר אוֹ מִן הַמָּרָק אוֹ מִן הַתַּבְלִין אוֹ מִן
37 הָאֲלָל[69] אוֹ מִן הַמַּרְאָה[70], מִן הַגִּידִים וּמִן הַקְּרָנַיִם
38 וּמִן הַטְּלָפַיִם, מִן הַצִּפָּרְנַיִם מִן הַחַרְטוֹם וּמִן הַנּוֹצָה
39 וּמִבֵּיצֵי הָעוֹף - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת. וְכֵן טְמֵא הַגּוּף
40 שֶׁאָכַל דְּבָרִים אֵלּוּ מִקָּרְבָּן כָּשֵׁר - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת.
41 אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

68) משנה שם לה. 69) ראה למעלה פי"ד ה"ז. 70) שלא כר' אלעזר שם בגמרא, אבל בשליל ושליה פסק כמותו בהלכה הסמוכה.

42 כג. אָכַל מִן הַשְּׁלִיל אוֹ מִן הַשִּׁלְיָא[71] - חַיָּב[72] מִשּׁוּם
43 פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, כְּאוֹכֵל מִשְּׁאָר בְּשַׂר הַזֶּבַח.

71) ראה למעלה שם. 72) כלומר, אם פיגל בבשר נתפגל גם השליל. אבל אם פיגל בשליל עצמו, פסק רבינו (למעלה שם) שלא נתפגל. ראה ראב"ד כאן.

44 כד. קָדְשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם
45 פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא[73]. וְכֵן דַּם הַקֳּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.
46 וְכֵן הַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת וְהָעֵצִים - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן
47 כָּרֵת לֹא מִשּׁוּם פִּגּוּל וְלֹא מִשּׁוּם נוֹתָר[74] וְלֹא מִשּׁוּם
48 טֻמְאַת הַגּוּף[75].

73) שנינו (שם מה.) קדשי גויים אין חייבים עליהם משום פיגול נותר וטמא, והשוחטם בחוץ – פטור, דברי ר' שמעון, ור' יוסי מחייב. ורבינו מחלק את המשנה לשתי בבות: א. פיגול נותר וטמא, סתם רבי כר' שמעון שאין חייבים עליהם. ב. השוחטם בחוץ, כאן מביא רבי מחלוקת ר' יוסי ור' שמעון. ופסק רבינו כאן כסתם משנה, אע"פ שבכל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מקום הלכה כר' יוסי נגד ר' שמעון, ובתוספתא זבחים פ"ה חולק ר' יוסי על ר' שמעון גם בפיגול ונותר וטמא, מפני שסתם משנה כשיטתו (כסף־משנה), ובשחטם בחוץ פסק (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יט הלכה טז) כר' יוסי (ראה 'תוספות יום טוב' שם. וראה רבינו בפירושו על המשנה שכתב "והלכה כר' יוסי". ואולי התכוון לשחטם בחוץ בלבד, או שחזר בו כאן). 74) כר' שמעון בתוספתא שם, ה"ב. לא נתבאר למה פסק כר' שמעון ולא כחכמים. 75) במשנה שם מה: נחלקו ר' שמעון וחכמים בטמא. ר"ש אומר פטור וחכמים מחייבים. ובגמרא שם נאמרו שלוש שיטות באותה המחלוקת: א. מחלוקת בטומאת עצמם, אבל בטומאת הגוף דברי הכל אינו לוקה. ב, מחלוקת בטומאת הגוף, אבל בטומאת עצמם דברי הכל לוקה. ג, בשתיהן מחלוקת. ופסק רבינו בטומאת הגוף אינו לוקה, מפני שלשיטה זו זה דברי הכל, וגם לפי שיטה ב' וג' דעת ר' שמעון כן. ובטומאת עצמם פסק שלוקה (ראה למעלה הי"ב), מפני שלכל שלוש השיטות כן היא דעת חכמים (ראה כסף־משנה, ואולי התכוון לביאורנו זה).

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לשרוף קדשים שנטמאו והנותר וכל שפיסולו מספק.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׂרֹף כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ,**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ**
3 **יִשָּׂרֵף. וְכֵן הַנּוֹתָר - מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׂרֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:**
4 **וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזָּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף.**
5 **וּבִכְלַל הַנּוֹתָר הַפִּגּוּל וְכָל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, הַכֹּל**
6 **נִשְׂרָפִין[2].**

2) תוספתא תמורה פ"ד ה"ד, גמרא פסחים כד, א.

7 **ב. קָרְבָּן שֶׁנִּתְפַּגֵּל אוֹ נִפְסַל - יִשָּׂרֵף בַּמִּקְדָּשׁ מִיָּד[3].**
8 **וְכֹל שֶׁפִּסּוּלוֹ מִסָּפֵק[4] - תְּעֲבַר צוּרָתוֹ[5] וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂרֵף**
9 **בַּמִּקְדָּשׁ[6].**

3) תוספתא פסחים פ"ו ה"ו: אירע פסול בגופו יישרף מיד, בדם או בבעלים – תעובר צורתו ויצא לבית השריפה, פסחים לד, ב. 4) מדובר בפסול שבגוף הקרבן. אבל אם הפסול הוא בבעלים, אפילו פסול ודאי, טעון עיבוד צורה. 5) ילינו אותו, כדי שייפסל פסול ודאי. 6) בשלושה מקומות, קדשים נשרפים: בעזרה, בהר הבית, בבית הדשן שמחוץ לירושלים (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג־ד), לפיכך דייק רבינו וכתב "במקדש" היינו בעזרה.

10 **ג. פָּרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים[7] - יֵשׁ בָּהֶם סָפֵק, אִם**
11 **הַלִּינָה וְהַיְצִיאָה קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּם לָצֵאת[8] פּוֹסֶלֶת**
12 **בְּשָׂרָם כְּאִמּוּרֵיהֶן[9], אוֹ אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת בְּשָׂרָן. לְפִיכָךְ**
13 **פּוֹסְלִין אוֹתָן לְהַחְמִיר[10] וְיִשָּׂרְפוּ בָּעֲזָרָה. וְכֵן אִם יָצָא**
14 **חֲצִי הַבְּהֵמָה[11] בְּרֹב הָאֵבֶר[12] - אִם מַחֲזִיקִין אוֹתָן**
15 **כְּיוֹצֵא, הוֹאִיל וְיָצָא רֹב הָאֵבֶר; אוֹ עֲדַיִן אֵינָן יוֹצְאִין,**
16 **שֶׁהֲרֵי לֹא יָצָא רֹב הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ נִפְסְלוּ מִסָּפֵק**
17 **וְיִשָּׂרְפוּ בָּעֲזָרָה. וְכֵן אִם נִשְׂאוּם חֲמִשָּׁה[13] לְהוֹצִיאָן,**
18 **וְיָצְאוּ שְׁלֹשָׁה וְנִשְׁאֲרוּ שְׁנַיִם, וְהוֹצִיאוּ הַשְּׁלֹשָׁה חֲצִי**
19 **הַבְּהֵמָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִפְסְלוּ מִסָּפֵק וְיִשָּׂרְפוּ בָּעֲזָרָה.**
20 **וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין אֵלּוּ צְרִיכִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁתְּעֻבַּר**
21 **צוּרָתָן[14], הוֹאִיל וְהֵן עוֹמְדִין לִשְׂרֵפָה[15] לְעוֹלָם אֲפִלּוּ**
22 **לֹא נִפְסְלוּ.**

7) שאימוריהם נקטרים, והבשר מצוותו בשריפה בבית הדשן מחוץ לירושלים, ואם נפל בו פסול לפני שהוציאוהו מחוץ לעזרה שורפים אותו בעזרה. 8) לפני זריקת הדם. 9) אין כל ספק בדבר שהאימורים נפסלים ביוצא ובלינה כאימורי קרבנות אחרים, אבל בבשרם שאל רבי ירמיה (זבחים קד:) אם הוא נפסל, ודינו כפסולי המוקדשים ונשרף בעזרה (שם, תני לוי) או יישרף בבית הדשן חוץ לירושלים כמצוות הכשרים. והאיבעיא לא נפשטה. 10) (בגמרא שם, משמע שהאיבעיא היא לפי דעת ריש לקיש (שם פט:) בלבד, הפוסל בשר קדשים קלים שיצא חוץ לעזרה לפני זריקת הדם, אבל לרבי יוחנן שמכשיר מפני שסופו של הבשר לצאת (בשר קדשים קלים נאכל בכל ירושלים אחר זריקת הדם) – ברור שגם בשר קרבנות הנשרפים אינו נפסל, שהרי סופו לצאת. ולפיכך תמהו הר"י קורקוס וה'כסף משנה' על רבינו, שפסק (למעלה פ"א הל"ב) כרבי יוחנן, ולמה פסק כאן להחמיר מספק? (ראה כסף־משנה כאן, ולחם־משנה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג). ותירץ הר"י קורקוס, שגם בקדשים קלים הבשר אסור באכילה (ראה הערות למעלה פ"א הל"ב)). 11) בעיא שלא נפשטה, שם. 12) בחצי הבהמה שיצא נמצא רוב מאבר אחד, ואם תצרף לו את מיעוטו שנשאר בפנים יהיה רובה של הבהמה בחוץ. 13) כהנים, גם זו בעיא שלא נפשטה, שם קה, א. 14) כשאר ספק פסול. 15) וכל הבעיה נוגעת רק למקום שריפתה, לפיכך אין בזה משום ביזוי קדשים, מה־שאין־כן בספק פסולי קדשים אחרים, שהספק הוא אם הם טעונים שריפה.

23 **ד. בָּשָׂר הַנִּמְצָא בָּעֲזָרָה[16]: אֵיבָרִים[17] - עוֹלוֹת,**
24 **וַחֲתִיכוֹת - חַטָּאוֹת[18]. וְהַנִּמְצָא בִּירוּשָׁלַיִם - שְׁלָמִים.**
25 **וְהַכֹּל תְּעֻבַּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, שֶׁמָּא נוֹתָר**
26 **הוּא. אִם כֵּן, מַה הוֹעִיל שֶׁתְּהֵיֶה חֶזְקָתוֹ עוֹלָה אוֹ**
27 **חַטָּאת אוֹ שְׁלָמִים? לְמִי שֶׁעָבַר וְאָכַל[19]. אֵין שׂוֹרְפִין**
28 **אֶת הַנּוֹתָר אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ**
29 **יִשָּׂרֵף.**

16) משנה, שקלים פ"ז. 17) שלמים (ל' צרויה). 18) אין לחשוש שמא הן עולות, ואע"פ שמותר לחתוך איברי עולת יחיד (ראה הל' מעשה הקרבנות פ"ו הי"ט) לא נהגו הכהנים לחתכם, מפני שכולם כליל (רבינו בפירוש המשנה, שם). 19) אם עולה היא – חייב קרבן מעילה, אבל האוכל בשר חטאת אינו מביא קרבן מעילה מפני שהוא מותר באכילה לכהנים (הל' מעילה פ"א ה"ה).

30 **ה. אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁלָמִים אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה מִתְּחִלַּת**
31 **לֵיל שְׁלִישִׁי - אֵין שׂוֹרְפִין אוֹתָן אֶלָּא בַּיּוֹם[20]. בֵּין**
32 **בִּזְמַנּוֹ[21] בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ[22]. וְכֵן הַפִּגּוּל אֵינוֹ נִשְׂרָף**
33 **אֶלָּא בַּיּוֹם[23]. וְאֵין שְׂרֵפַת טָמֵא וְנוֹתָר וּפִגּוּל דּוֹחֶה**

אֶת יוֹם טוֹב[24], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אֶת הַשַּׁבָּת. וּמֵתָּר לִשְׁרֹף טָמֵא וְנוֹתָר וּפִגּוּל כְּאֶחָד[25].

20) זבחים נו, ב. 21) ביום השלישי בבוקר. 22) אם לא שרפו בזמנו (במכילתא פ' בא פ"ו אנו שונים, שפסח נשרף אור ליום ששה עשר – היינו במוצאי יום־טוב – ואם חל בשבת נשרף אור לשבעה עשר, אבל בגמרא שלנו שבת כד, ב - תני דבי חזקיה "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו"... ליתן לו בוקר שני לשריפתו. פירוש, אין שורפים אותו בליל ששה עשר אלא ביומו). 23) "באש ישרף, בנה אב לכל הנשרפים שלא יהיו נשרפים אלא ביום", 'תורת כהנים' פ' צו פי"ב. 24) שבת כג, ב. 25) פסחים טו, ב - כבית הלל, ואף־על־פי שאסור לטמא קדשים בידיים, והטעם, מפני שנותר ופיגול יש בהם טומאת עצמם ומטמאים את הידים מדרבנן.

ו. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא בִּפְנִים - שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בִּפְנִים, וְאִם נִטְמָא בַּחוּץ - שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בַּחוּץ. בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה[26] בֵּין שֶׁנִּטְמָא בִּוְלַד הַטֻּמְאָה[27]. וּמִמֵּיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים[28] לֹא נִמְנְעוּ מִלִּשְׂרֹף אֶת הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה, שֶׁהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, עִם הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בִּוְלַד הַטֻּמְאָה[29], שֶׁהֲרֵי הוּא שְׁלִישִׁי[30], אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין לוֹ טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ, שֶׁהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנָּגַע בָּרִאשׁוֹן - יַחֲזֹר שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וְלֹא עוֹד[31], אֶלָּא אֲפִלּוּ שֶׁמֵּן שֶׁנִּפְסַל בִּטְבוּל יוֹם[32], שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי - מֻתָּר לְהַדְלִיקוֹ בְּגַר שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁנָּגַע בָּהּ טְמֵא מֵת, שֶׁהַגַּר אַב הַטֻּמְאָה[33]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַשֶּׁמֶן נַעֲשָׂה רִאשׁוֹן[34] כְּשֶׁיִּגַּע בַּגַּר, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם שׁוּם טֻמְאָה - אֵין מַקְפִּידִין עַל תּוֹסַפְתָּהּ. וְאֵין נִזְהָרִין אֶלָּא מִן הַטָּהוֹר שֶׁלֹּא יִפָּסֵל.

26) ראה למעלה פי"ח הי"ב. 27) במס' שקלים פ"ח מ"ו־ז, נאמרו ארבע דעות בזה, ורבינו פוסק כרבי עקיבא. 28) משנה, פסחים יד, א. 29) לשון המשנה, ובגמרא שם אמרו שמדובר בולד ולד. 30) בשר שנטמא בולד הטומאה הוא שני ולא שלישי, ואם יגע בבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לא תתווסף לו טומאה. ולפיכך תיקן ה'כסף משנה' וגורס "בולד ולד" (בכמה הוצאות נפלה טעות ב'כסף משנה', וצ"ל כמו שכתבנו). 31) במשנה שם, ב - הוסיף רבי עקיבא. 32) טמא שטבל וטרם החשיך היום. ביבמות עה, א - למדו שטבול יום פוסל את התרומה והקודש בנגיעתו מן התורה. אוכל שנטמא ומטמא אחרים נקרא טמא, אולם אוכל שהוא עצמו נטמא בשלב הנמוך ביותר ואינו מטמא בנגיעתו אפילו אוכלין ומשקין – נקרא פסול. 33) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (במדבר יט, טז) "בחלל חרב" שחרב הוא בחלל עצמו, פירוש מקבלת דרגת טומאה של הדבר שנגעה בו, ולאו דוקא חרב אלא כל כלי מתכת דינו כך. 34) ויש כאן תוספת שתי דרגות, מה־שאין־כן בבבא ראשונה המדברת בתוספת דרגה אחת.

ז. נוֹתָר שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים[35] - שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּעָלָיו בְּבָתֵּיהֶן[36].

35) שנאכלים בכל ירושלים. 36) משנה, שם פא, ב.

ח. מִי שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ בְּשַׂר קֹדֶשׁ[37]: אִם עָבַר הַצּוֹפִין[38] - שׂוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ[39]; וְאִם לָאו - אִם יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת[40] אוֹ יָתֵר, חוֹזֵר וְשׂוֹרְפוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. וְאִם הוּא אוֹרֵחַ שֶׁאֵין לוֹ בַּיִת[41] - שׂוֹרְפוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה[42] מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[43].

37) משנה, שם מט, א. 38) שם מקום, שממנו אפשר לראות עוד את בית המקדש, וממנו והלאה אין רואים אותו. 39) לא הטריחוהו לחזור. 40) כרבנן, שם. 41) בירושלים. 42) בית המקדש כולו כולל הר הבית נקרא "בירה". 43) עצים המוכנים להבעירם על המזבח, מפני שקשה לו לאורח להביא עצים משלו אל הבירה, לא חייבוהו חכמים, ובית־דין מתנה על כך בשעת הקדשת העצים, שמותר יהיה לשרוף בהם בשר קודש שנפסל (ראה 'תוספות' שם פא: ד"ה נטמא).

ט. כָּל עַצְמוֹת הַקָּדָשִׁים[44] שֶׁאֵין בָּהֶן מֹחַ[45] - אֵינָן טְעוּנִין שְׂרֵפָה[46], חוּץ מֵעַצְמוֹת הַפֶּסַח[47]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[48], שֶׁהַקְרָבָן שֶׁנִּפְסַל אַחַר שֶׁהִפְשַׁט - הָעוֹר לַכֹּהֲנִים[49], אוֹ לִבְעָלָיו בְּקָדָשִׁים קַלִּים[50]; אֲבָל אִם נִפְסַל קֹדֶם הֶפְשֵׁט - הֲרֵי הָעוֹר כַּבָּשָׂר וְיִשָּׂרֵף הַכֹּל[51]. וְכֵן זֶבַח שֶׁהִפְשַׁט וְנִמְצָא טְרֵפָה, אוֹ שֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, הוֹאִיל וְלֹא נִרְצָה הַזֶּבַח - יִשָּׂרֵף הָעוֹר[52]. בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין בְּקָדָשִׁים קַלִּים. אֲבָל אִם נַעֲשָׂה בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[53], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלָה לַבְּעָלִים, הוֹאִיל וְנִרְצָה - הֲרֵי הָעוֹר לַכֹּהֲנִים אוֹ לִבְעָלָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[54]. וְזֶבַח שֶׁהִפְשַׁט קֹדֶם זְרִיקָה[55] - אֵינוֹ פּוֹסֵל[56].

44) ברייתא, שם פג, א. 45) פירוש, שהיה בהן מוח ושברו את העצמות וחילצו את המוח, שאם לא היה בהן מוח מעולם גם עצמות הפסח אינן טעונות שריפה (גמרא, שם). 46) ואע"פ שעצמות ששימשו את הנותר טעונות שריפה, כאן אנו אומרים, שהבעלים שברו את העצמות וחילצו את המוח, לפני שנעשה נותר. 47) שנאמר בתורה (שמות יב, מו) "ועצם לא תשברו בו", אין להניח שעברו על איסור תורה ושברו את העצמות לפני שהמוח נעשה נותר, אלא ודאי אחרי שנפסל נשברו, כרבי שמעון שם שדורש: ועצם לא תשברו בו – בכשר ולא בפסול (כלומר, בפסול מותר לשבור), ולפיכך העצמות טעונות שריפה שהרי שימשו נותר. כך מפרש שם רב נחמן בר יצחק את הברייתא (ראה ב'משנה למלך' קושיא חמורה על רבינו, שהרי פסק בפ"י מהל' קרבן פסח ה"ו שאסור לשבור עצמות פסח פסול. ותירץ שאנו מניחים, שהפסח נפסל לפני זריקת הדם, ובזה סובר רבינו שם כרבי יעקב שמותר לשבור את העצמות). 48) בהל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ה. 49) בקדשי קדשים. 50) כמו עורות קרבנות כשרים (שם, הי"ט). 51) משנה,

זבחים קג, ב - כחכמים (ראה כסף־משנה ולחם־משנה בהל' בכורות פ"ג ה"י). 52) משנה, שם: "כל שלא זכה המזבח בבשרה, לא זכו כהנים בעזרה" וכל אלה – טריפה, מחשבת הזמן ומחשבת המקום – אין מקטירים אימוריהם על המזבח. 53) במשנה, שם. 54) למעלה בהלכה זו. 55) ואחר־כך נפסל הזבח. 56) את העור, ואם נזרק הדם הותר העור לכהנים או לבעלים, כרבי שם קד, א. ואע"פ שאין מפשיטין לפני זריקת הדם (הל' מעשה הקרבנות פ"ה הי"ח), מדובר כאן כשעבר והפשיט.

1 **י. אֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִים: בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא[57] אוֹ נוֹתַר**
2 **אוֹ נִפְסַל, וְכֵן הַמִּנְחָה שֶׁנִּטְמֵאת[58] אוֹ נִפְסְלָה אוֹ**
3 **נוֹתְרָה. וְאָשָׁם תָּלוּי[59] שֶׁנּוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא קֹדֶם**
4 **שֶׁנִּזְרַק דָּמוֹ[60]. וְחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק[61].**
5 **וּשְׂעַר נָזִיר[62] טָהוֹר[63]. וְהָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם. וְדָבָר**
6 **שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִשָּׁרֵף, כְּגוֹן מַשְׁקִין שֶׁל עָרְלָה וְשֶׁל**
7 **כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - הֲרֵי אֵלּוּ יִקָּבְרוּ[64].**

57) משנה, תמורה לג, ב. 58) משנה, סוטה כב, ב - במנחת סוטה, והוא הדין בשאר המנחות. 59) הבא על ספק חטא, שם. 60) עיקר הכפרה היא בזריקת הדם, ואם נודע לו לפני הזריקה שלא חטא, הרי אינו צריך כפרה כלל, ולכן נפסל האשם, אבל אם נזרק הדם לפני שנודע לו, הרי כיפר על הספק כמצוותו. 61) שם, אסור לאכלה וטעונה שריפה. 62) דיני נזיר מפורשים בספר הפלאה, הל' נזירות. 63) אחרי מלאת ימי נזרו מגלח בבית המקדש בעזרת נשים, ואת השער נותנים על האש שבה מתבשל איל השלמים שלו (במדבר ו, יח). 64) שם.

8 **יא. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְבָּרִים: קָדָשִׁים שֶׁמֵּתוּ[65], בֵּין קָדְשֵׁי**
9 **מִזְבֵּחַ בֵּין קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[66]. וְקָדָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ**
10 **נֵפֶל[67]. הִפִּילוּ שִׁלְיָא[68] - תִּקָּבֵר. וְשׁוֹר הַנִּסְקָל. וְעֶגְלָה**
11 **עֲרוּפָה. וְצִפֳּרֵי מְצֹרָע. וּשְׂעַר נָזִיר טָמֵא[69]. וּפֶטֶר**
12 **חֲמוֹר[70]. וּבָשָׂר בְּחָלָב. וְחֵלֶב שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה.**

65) משנה, שם לב, א. 66) בעלי חיים שהוקדשו לצרכי בית המקדש, אבל לא להקרבה על המזבח. 67) שם לג, ב. 68) שם. 69) נזיר שנטמא במת בתוך תקופת נזירותו, מביא קרבנות ומגלח ומתחיל למנות מחדש את ימי הנזירות, ולא ציוותה התורה לשרוף את השער. 70) בכור חמור שלא נפדה בשה ונערף.

13 **יב. הָאוֹרֵג[71] מִלֹּא הַסִּיט[72] מִשְׂעַר נָזִיר וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר**
14 **בְּשַׁק - יִדָּלֵק[73].**

71) משנה, ערלה פ"ג. 72) בפירושו על המשנה שם, וכן בשבת פי"ג כותב רבינו, שהסיט הוא חצי הזרת (זרת = חצי אמה), אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז כתב, שהסיט הוא המרחק שבין אגודל לאצבע כשני שלישי הזרת, וכן פירש רש"י בתמורה לד, א. ובשבת קה, ב - כותב רש"י ששיעורו כמרחק אצבע מאמה, וצ"ע. 73) ואע"פ שפטר חמור ייקבר (ראה הי"א), היינו השיער כמו שהוא, אבל ארגו בשק אין לקברו, שמא ימצא אותו אדם ולא ידע שהוא אסור בהנאה וישתמש בו. כך פירשו בגמרא שם. ראה 'כסף משנה' פ"ג מהל' בכורות הי"ג.

15 **יג. כָּל הַנִּקְבָּרִין[74] - אֶפְרָם אָסוּר. וְכָל הַנִּשְׂרָפִין[75] שֶׁל**
16 **הֶקְדֵּשׁ - אֶפְרָן מֻתָּר, חוּץ מִדֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ[76] הַחִיצוֹן**
17 **וְהַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה.**

74) שם לד, א. 75) בגמרא, שם. 76) שם דרשו את הכתוב (ויקרא כה, ג): "ושמו אצל המזבח", ושמו - בנחת, ושמו – כולו, ושמו - שלא יפזר, משמע שאסור בהנאה. פסוק זה נאמר במזבח החיצון, וממנו לומדים דישון מזבח הפנימי והמנורה (כסף־משנה). ונראה שרבינו התכוון לתרומת הדשן, היינו מה שמרים הכהן בכל בוקר במחתה של כסף ונותן על רצפת העזרה, אבל שאר הדשן אינו אסור בהנאה, שהרי "ושמו" כתוב בתרומת הדשן, וכן דעת הראב"ד כאן. ולא בא לחלוק על רבינו אלא לפרש דבריו.

18 **יד. כָּל הַנִּשְׂרָפִין[77] לֹא יִקָּבְרוּ[78], וְכֵן כָּל הַנִּקְבָּרִים לֹא**
19 **יִשָּׂרְפוּ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַחְמִיר בִּשְׂרֵפָתָן - הֲרֵי**
20 **הֵקֵל בְּאֶפְרָן, שֶׁאֵפֶר הַנִּקְבָּרִים אָסוּר.**

77) משנה, שם. 78) שמצוותם בשריפה.

21 **טו. הָיָה מַקְרִיב[79] עִמּוֹ בִּזְבָחִים וְאָמַר לוֹ: נִתְפַּגְּלוּ[80],**
22 **עוֹשֶׂה עִמּוֹ בִּטְהָרוֹת וְאָמַר לוֹ: נִטְמְאוּ - נֶאֱמָן[81]. לֹא**
23 **נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ[82]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: זְבָחִים**
24 **שֶׁהִקְרַבְתִּי לְךָ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[83] נִתְפַּגְּלוּ, וְאוֹתָן הַטְּהָרוֹת**
25 **נִטְמְאוּ, אִם הָיָה נֶאֱמָן לוֹ - סוֹמֵךְ עַל דְּבָרָיו; וְאִם**
26 **לָאו - שׁוּרַת הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן[84], וְהָרוֹצֶה לְהַחְמִיר**
27 **עַל עַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[85].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הָיָה מַקְרִיב עִמּוֹ בִּזְבָחִים וְאָמַר לוֹ: נִתְפַּגְּלוּ, עוֹשֶׂה עִמּוֹ בִּטְהָרוֹת . . כו' סוֹמֵךְ עַל דְּבָרָיו . . כו' וְהָרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ – הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח".

צריך להבין לכאורה מהי החומרא בזה שמאמינו על התפגלות הזבחים, הרי בזה גורם לשריפת קדשים, ולכאורה אין זו קולא אלא חומרא.

ויש לומר שזהו שמדייק הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו", אף שהיה מספיק לכתוב "הרוצה להחמיר", כי בנוגע לקדשים עצמם אין זו חומרא כיון שנפסלים וטעונים שריפה, והחומרא היא "על עצמו" דווקא.

ויש להוסיף ולבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם, ש"הרוצה להחמיר" יעשה זאת בעיקר "על עצמו". ובפרטיות יותר, שלא ינהג ב"מדת חסידות" כלפי העולם שמסביבו, וכפי הדין בנוגע לעצמו, היינו ילמד תורה רק על פי המתחייב בשו"ע למעמדו ומצבו, ויתן צדקה רק כאשר הכנסותיו יאפשרו זאת. זוהי ההוראה מדברי הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו" שההחמרה תהיה בנוגע לצרכים שלו, ובנוגע למותרות באכילה ושתיה שלו וכו', ודווקא על ידי זה נעשה "הרי זה משובח", כי הנהגה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זו עושה אותו "משובח" ומכובד בכל עניניו גם בעיני אומות העולם.

יין מלכות' ספר עבודה סימן נט.

79) גיטין נד, ב. 80) ועודם בידו. וכן "נטמאו" מדובר בעודן בידו. 81) רישא של הברייתא, שם. 82) שישקר ויגרום לשריפת קדשים ולתקלות אחרות. 83) ביום מסוים שכבר עבר ואינם עכשיו בידו. 84) כאביי שם נגד דעת רבא, מפני שרבי אמי שם סובר כאביי (בכסף־משנה מעיר, שבפי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ח פסק רבינו כרבא. ותירץ בדוחק, עיי"ש). 85) זה יוצא מלשונו של רבי אמי, שאמר: "שורת הדין אינו נאמן", משמע שרצוי לעשות לפנים משורת הדין.

1 סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין בְּסִיַּעְתָּא
2 דִשְׁמַיָּא

יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשפ"ג

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים

3 מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם
4 הַכִּפּוּרִים כֻּלּוֹ עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי
5 מוֹת: הַקָּרְבָּנוֹת, וְהַוִּדּוּיִין, וְשִׁלּוּחַ הַשָּׂעִיר, וּשְׁאָר
6 הָעֲבוֹדוֹת.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים".

בכותרת להלכות אלו, כתב שהם "הלכות עבודת יום הכיפורים", אבל כשמתחיל לבאר את ההלכות, נקט הלשון "יום הצום".

ויש לומר על פי מה שכתב בהקדמתו ש'היד החזקה' הוא ספר הלכות הלכות, וממילא כאשר מתחיל לבאר את פרטי ההלכות של יום זה, מעדיף לנקוט בלשון שיש בו גם ענין של הלכה, ולכן כתב "יום הצום" שזבה מודגש החיוב ההלכתי של יום הכיפורים - הצום. משא"כ יום הכיפורים שנקט בכותרת, הוא על שם הכפרה אבל אין בו ענין הלכתי.

יין מלכות' ספר עבודה סימן ס.

וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר סדר הקרבנות שמקריבים ביום הצום ושאין עבודתן אלא בכהן גדול.

7 **א. בְּיוֹם הַצּוֹם מַקְרִיבִין[2] תָּמִיד בַּשַּׁחַר וְתָמִיד בֵּין**
8 **הָעַרְבַּיִם, כְּסֵדֶר כָּל יוֹם וָיוֹם. וּמַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם**
9 **פַּר וָאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּם עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת**
10 **נַעֲשֶׂה בַחוּץ[3], וְהוּא נֶאֱכָל לָעֶרֶב. וְעוֹד מַקְרִיבִין יָתֵר**
11 **עַל מוּסַף זֶה פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף, וְאַיִל**
12 **לְעוֹלָה. וּשְׁנֵיהֶם מִשֶּׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. וְאַיִל הַבָּא מִשֶּׁל**
13 **צִבּוּר הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, וְהוּא הָאַיִל הָאָמוּר**
14 **בְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים[4] בִּכְלַל הַמּוּסָף, וְהוּא הַנִּקְרָא אֵיל**
15 **הָעָם. וְעוֹד מְבִיאִין מִשֶּׁל צִבּוּר שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים:**
16 **אֶחָד קָרֵב חַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף, וְהַשֵּׁנִי שָׂעִיר**
17 **הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. נִמְצְאוּ כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרֵבִים בְּיוֹם זֶה**
18 **חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה: שְׁנֵי תְּמִידִין, וּפַר, וּשְׁנֵי אֵילִים[5],**
19 **וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - כֻּלָּם עוֹלוֹת; וּשְׁנֵי שְׂעִירִים חַטָּאת:**
20 **אֶחָד נַעֲשֶׂה בַּחוּץ וְנֶאֱכָל לָעֶרֶב, וְהַשֵּׁנִי נַעֲשֶׂה בִּפְנִים**
21 **וְנִשְׂרָף; וּפַר כֹּהֵן גָּדוֹל לְחַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף.**

2) כל הקרבנות האמורים כאן, מפורשים בתורה (ויקרא טז: במדבר כט, ח). 3) דמו נזרק על המזבח שבעזרה, ושעיר חטאת שני מזים דמו בקודש הקדשים ובהיכל - ונשרף. 4) במדבר שם. ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שתחילתו מפקד בני ישראל. 5) אחד של ציבור ואחד של כהן גדול.

22 **ב. עֲבוֹדַת כָּל חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה בְּהֵמוֹת אֵלּוּ הַקְּרֵבִין בְּיוֹם**
23 **זֶה אֵינָהּ אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בִּלְבַד[6], אֶחָד כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ**
24 **בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אוֹ הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים[7]. וְאִם הָיְתָה**
25 **שַׁבָּת - אַף מוּסַף שַׁבָּת אֵין מַקְרִיב אוֹתוֹ אֶלָּא כֹּהֵן**
26 **גָּדוֹל. וְכֵן שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת שֶׁל יוֹם זֶה, כְּגוֹן הַקְטָרַת**
27 **הַקְּטֹרֶת שֶׁל כָּל יוֹם וַהֲטָבַת הַנֵּרוֹת - הַכֹּל עָשׂוּי בְּכֹהֵן**
28 **גָּדוֹל נָשׂוּי. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ; 'בֵּיתוֹ'**
29 **- זוֹ אִשְׁתּוֹ.**

6) מלשונו של רבינו כאן משמע, שאין כל הבדל בין קרבנות שהם עבודת היום ממש ובין עבודות של כל יום, כגון תמידים, קטורת על מזבח הזהב וכדומה, וכולן מן התורה זקוקות לכהן גדול. אולם הריטב"א (מביאו הכסף משנה כאן) כותב בשם רבינו, שמן התורה רק עבודות המיוחדות ליום הכיפורים חובתן בכהן גדול, אבל לא עבודות של כל יום. ראה בעל המאור ורמב"ן בתחילת מסכת יומא, וראה לקמן פרק ד הלכה א. ובסדר העבודה ליום כיפור, המיוחס להגאונים כתוב, שהיו פייסות (הגרלות) מי יזכה בעבודות שונות. מזה מוכח שכשרות בכהן הדיוט. 7) שלובש שמונה בגדי כהונה, המפורשים בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה א, אבל לא נמשח בשמן המשחה. בכל תקופת בית שני וכן בזמן בית ראשון מימי יאשיהו המלך ואילך לא היה שמן המשחה (הוריות יב.).

30 **ג. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם לְיוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְרִישִׁין כֹּהֵן**
31 **גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לִלְשְׁכָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה**
32 **מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִשְׁתּוֹ כָּל שִׁבְעַת**
33 **יָמִים אֵלּוּ, שֶׁמָּא תִּמְצָא אִשְׁתּוֹ נִדָּה, וְנִמְצָא טָמֵא**
34 **שִׁבְעַת יָמִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹד. וּמַתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן**
35 **גָּדוֹל אַחֵר, שֶׁאִם יֵאָרַע בָּזֶה פִּסּוּל - יַעֲבֹד הָאַחֵר**
36 **תַּחְתָּיו. בֵּין שֶׁאֵרַע בּוֹ פִּסּוּל קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[8] בֵּין**
37 **שֶׁאֵרַע בּוֹ פִּסּוּל אַחַר שֶׁהִקְרִיב קָרְבָּנוֹ - זֶה שֶׁנִּכְנַס**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 תַּחְתָּיו אֵינוֹ צָרִיךְ חִנּוּךְ[9], אֶלָּא עֲבוֹדָתוֹ מְחַנְּכָתוֹ[10],
2 וּמַתְחִיל מֵעֲבוֹדָה שֶׁפָּסַק בָּהּ הָרִאשׁוֹן. עָבַר יוֹם
3 הַכִּפּוּרִים - חֲרֵי הָרִאשׁוֹן חוֹזֵר לַעֲבוֹדָתוֹ, וְהַשֵּׁנִי
4 עוֹבֵר[11]. וְכָל מִצְוֹת כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה עָלָיו[12], אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ
5 עוֹבֵד כְּכֹהֵן גָּדוֹל. וְאִם עָבַד[13] - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה[14].
6 וְאִם מֵת הָרִאשׁוֹן - זֶה הַשֵּׁנִי מִתְמַנֶּה תַּחְתָּיו.

8) לפני שהתחיל לעבוד. 9) מחלוקת בין אמוראים שם יב. אם כהן גדול חדש מחוייב להתחנך בתפקידו ככהן גדול לפני שהוא ניגש לעבודת היום. אם אירע פסול בכהן גדול לפני הקרבת תמיד של שחר ברור שהוא מתחנך בעבודת התמיד, שהוא עושה אותה בבגדי כהן גדול (רש"י שם), בעיית החינוך מתעוררת איפוא רק אם אירע הפסול אחרי העבודות היום־יומיות. 10) אף על פי שהיא נעשית בארבעה בגדים ככהן הדיוט. פסק כרב פפא שם: 11) מפסיק פעולותיו בבית המקדש ונקרא "כהן גדול שעבר" (ראה משנה מגילה ט:) ויש גורסים "עובד", ראה כסף משנה ולחם משנה. 12) כל המצוות שהכהן הגדול חייב בהן מוטלות גם על זה שעבר, כגון איסור פריעה ופרימה על מת, אסור באלמנה וכדומה (שם עג.). 13) בשמונה בגדים. 14) כי מן התורה דינו ככהן גדול וחכמים גזרו שלא יעבוד ככהן גדול, כדי שלא תתעורר איבה בין שני הכהנים הגדולים. ואם עבד בארבעה בגדים ככהן הדיוט - עבודתו פסולה (רש"י שם).

7 ד. בְּשִׁבְעַת יָמִים אֵלּוּ מַזִּין עָלָיו מֵאֵפֶר הַפָּרָה
8 בַּשְּׁלִישִׁי לְהִפָּרְשָׁתוֹ וּבַשְּׁבִיעִי[15] שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם
9 הַכִּפּוּרִים, שֶׁמָּא נִטְמָא בְּמֵת וְלֹא יָדַע. וְאִם חָל יוֹם
10 שַׁבָּת בַּשְּׁלִישִׁי אוֹ בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ - דּוֹחִין אֶת הַהַזָּיָה[16].

15) ואף על פי שהתורה כתבה (במדבר יט, יט) "והזה ... ביום השלישי וביום השביעי", ואם כן יש לחוש שמא נטמא שני ימים או יום אחד לפני הפרשתו ונצריכו הזאה כל שבעת הימים, סובר ר' יוסי שהתורה הקפידה רק שלא יקדים הזאה ראשונה לפני יום השלישי ושתהיה הפסקה של ארבעה ימים בין הזאה להזאה, אבל מותר לדחות את ההזאה הראשונה לזמן מרובה. 16) ואף על פי שהזייה בשבת היא שבות (=גזירת חכמים) וכלל בידינו "אין שבות במקדש", לא התירו כאן, מפני שלשכת פלהדרין שבה נמצא הכהן הגדול באותם שבעת הימים, לא נתקדשה בקדושת עזרה, אלא בקדושת הר הבית, ובה לא התירו איסורי דרבנן (ראה שער המלך כאן). ובהלכות פרה אדומה פרק ב הלכה ד כתב רבינו, שמזים שבעת ימים על הכהן השורף ומשמע שגם בשבת מזים, והטעם, מפני שבפרה אדומה עשו מעלות יתרות.

11 ה. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים מַרְגִּילִין אוֹתוֹ בַּעֲבוֹדוֹת. זוֹרֵק
12 אֶת הַדָּם, וּמַקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת[17],
13 וּמַקְטִיר אֵיבְרֵי תָּמִיד עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל
14 בָּעֲבוֹדָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמוֹסְרִין לוֹ זְקֵנִים מִזִּקְנֵי
15 בֵּית דִּין, וְקוֹרְאִים לְפָנָיו וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ עֲבוֹדַת הַיּוֹם
16 וְסִדּוּרָהּ. וְאוֹמְרִין לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, קְרָא אַתָּה
17 בְּפִיךָ, שֶׁמָּא שָׁכַחְתָּ אוֹ שֶׁמָּא לֹא לָמַדְתָּ דָּבָר זֶה.

17) מסיר את הפתילות שכבו, מנקה את המנורה ונותן פתילות חדשות ומדליקן.

18 וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית הָיוּ מַעֲמִידִין אוֹתוֹ
19 בְּשַׁעֲרֵי הַמִּזְרָח וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים וְאֵילִים
20 וּכְבָשִׂים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מַכִּיר וְרָגִיל בָּעֲבוֹדָה.

18) צמחה. 19) נימוקם של הצדוקים. 20) אדוני.

21) כלומר, אנו משביעים אותך על דעתנו ועל דעת בית דין (פירוש, לא לפי הכוונה שבדעתך להכניס לנוסח השבועה, אלא לפי כוונתנו וכוונת בית הדין), אבל לא נתכוונו לומר שהוא שליח בית דין לעבודה, שהרי רבינו פוסק בהלכות נדרים פרק ו הלכה ה והלכה ח שכהנים שלוחי הקדוש־ברוך־הוא הם.

21 ז. בִּימֵי בַּיִת שֵׁנִי צָץ[18] הַמִּינוּת בְּיִשְׂרָאֵל, וְיָצְאוּ
22 הַצְּדוּקִין, מְהֵרָה יֹאבֵדוּ, שֶׁאֵינָן מַאֲמִינִין בַּתּוֹרָה
23 שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהָיוּ אוֹמְרִין, שֶׁקְּטֹרֶת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים
24 מַנִּיחִין אוֹתָהּ עַל הָאֵשׁ בַּהֵיכָל חוּץ לַפָּרֹכֶת, וּכְשֶׁיַּעֲלֶה
25 עֲשָׁנָהּ מַכְנִיס אוֹתָהּ לִפְנִים לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. הַטַּעַם[19]:
26 זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת, אָמְרוּ
27 כִּי הוּא עֲנַן הַקְּטֹרֶת. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ חֲכָמִים,
28 שֶׁאֵין נוֹתֵן הַקְּטֹרֶת אֶלָּא בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים לִפְנֵי הָאָרוֹן,
29 שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'. וּלְפִי שֶׁהָיוּ
30 חוֹשְׁשִׁין בְּבֵית שֵׁנִי שֶׁמָּא כֹּהֵן גָּדוֹל זֶה נוֹטֶה לְצַד
31 מִינוּת, הָיוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים
32 וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי[20] כֹּהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין,
33 וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין[21]. מַשְׁבִּיעִין אָנוּ עָלֶיךָ
34 בְּמִי שֶׁשִּׁכֵּן אֶת שְׁמוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה שֶׁלֹּא תְּשַׁנֶּה דָּבָר
35 שֶׁאָמַרְנוּ לְךָ. וְהוּא פּוֹרֵשׁ וּבוֹכֶה, עַל שֶׁחֲשָׁדוּהוּ
36 בְּמִינוּת; וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבוֹכִין, לְפִי שֶׁחֲשָׁדוּ לְמִי
37 שֶׁמַּעֲשָׂיו סְתוּמִין, שֶׁמָּא אֵין בְּלִבּוֹ כְּלוּם.

18) צמחה. 19) נימוקם של הצדוקים. 20) אדוני.

21) כלומר, אנו משביעים אותך על דעתנו ועל דעת בית דין (פירוש, לא לפי הכוונה שבדעתך להכניס לנוסח השבועה, אלא לפי כוונתנו וכוונת בית הדין), אבל לא נתכוונו לומר שהוא שליח בית דין לעבודה, שהרי רבינו פוסק בהלכות נדרים פרק ו הלכה ה והלכה ח שכהנים שלוחי הקדוש־ברוך־הוא הם.

44 ח. כָּל לֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים כֹּהֵן גָּדוֹל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ,
45 אִם הָיָה חָכָם. וְאִם הָיָה תַּלְמִיד - דּוֹרְשִׁים לְפָנָיו. אִם
46 הָיָה רָגִיל לִקְרֹא - קוֹרֵא, וְאִם לָאו - קוֹרִין לְפָנָיו,
47 כְּדֵי שֶׁלֹּא יִישַׁן. וּבַמֶּה קוֹרִין לְפָנָיו? בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[22].
48 בִּקֵּשׁ לְהִתְנַמְנֵם - פִּרְחֵי לְוִיָּה[23] מַכִּין לְפָנָיו בְּאֶצְבַּע
49 צְרָדָה[24], וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, עֲמֹד
50 וְהִצְטַנֵּן[25] מְעַט עַל הָרְצָפָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּישַׁן.
51 וּמִתְעַסְּקִין עִמּוֹ[26] עַד שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן שְׁחִיטָה. וְלֹא הָיוּ
52 שׁוֹחֲטִין עַד שֶׁמַּכִּירִין שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר בְּוַדַּאי[27],
53 שֶׁמָּא יִשְׁחֲטוּ בַּלַּיְלָה.

22) במשנה שם אמרו: באיוב, דניאל, עזרא ודברי הימים. ובירושלמי מוסיף, תהלים ומשלי. 23) לויים צעירים. במשנה שלפנינו הגירסה "פרחי כהונה". 24) בגמרא מפרש אגודל. מקרבים אגודל לאצבע ושומטים אותה בכוח וזה משמיע קול. בירושלמי שם משמע שקול זה שימש ליווי לזמר שבעל פה. 25) הרצפה צוננת והעומד עליה רגליו מצטננות וזה מפיג את התרדמה. 26) במשנה "ומעסיקים אותו" ופירשו בגמרא, שהיו מזמרים לפניו. 27) ונזהרו בזה מאוד, מפני שפעם אחת טעו, ראו אור הלבנה וחשבו שזה עמוד השחר ושחטו את התמיד ונפסל.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר סדר הבגדים שהיה משמש ביום זה, וכמה טבילות היה טובל.

1 **א. כָּל מַעֲשֵׂה[2] הַתָּמִידִין וְהַמּוּסָפִין שֶׁל יוֹם זֶה כֹּהֵן**
2 **גָּדוֹל עוֹשֶׂה אוֹתָן וְהוּא לָבוּשׁ בְּבִגְדֵי זָהָב, וַעֲבוֹדוֹת**
3 **הַמְיֻחָדוֹת לְיוֹם זֶה - בְּבִגְדֵי לָבָן. וַעֲבוֹדָה הַמְיֻחֶדֶת**
4 **לְיוֹם זֶה הִיא מַעֲשֵׂה הַפָּר שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, וּשְׁנֵי**
5 **הַשְּׂעִירִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ[3], וְהַקְטָרַת**
6 **הַקְּטֹרֶת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים[4]. כָּל אֵלּוּ בְּבִגְדֵי לָבָן הֵם**
7 **נַעֲשִׂים.**

2) יומא לא: לב. ולד. 3) אבל שעיר החטאת השני מעשהו בבגדי זהב. 4) אבל הקטרת הקטורת בהיכל נעשית בבגדי זהב.

8 **ב. כָּל עֵת שֶׁיְּשַׁנֶּה הַבְּגָדִים[5] וְיִפְשֹׁט בְּגָדִים וְלוֹבֵשׁ**
9 **בְּגָדִים אֲחֵרִים טָעוּן טְבִילָה[6], שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָשַׁט אֶת**
10 **בִּגְדֵי הַבָּד וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ**
11 **אֶת בְּגָדָיו. וְחָמֵשׁ טְבִילוֹת[7] וַעֲשָׂרָה קִדּוּשִׁין[8] טוֹבֵל**
12 **כֹּהֵן גָּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם. כֵּיצַד? בַּתְּחִלָּה פּוֹשֵׁט**
13 **בִּגְדֵי חֹל שֶׁעָלָיו, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ**
14 **בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט אֶת הַתָּמִיד,**
15 **וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר שֶׁל כָּל יוֹם, וּמֵטִיב אֶת**
16 **הַנֵּרוֹת, וּמַקְטִיר אֵיבְרֵי הַתָּמִיד עִם הַחֲבִתִּין[9]**
17 **וְהַנְּסָכִים, וּמַקְרִיב הַפָּר וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף**
18 **הַיּוֹם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי**
19 **הַזָּהָב, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג[10], וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן,**
20 **וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת הַיּוֹם: כָּל**
21 **הַדּוּבִּים עִם הַהַגְרָלָה[11], וּזְרִיקַת הַדָּמִים בִּפְנִים[12],**
22 **וְהַקְטָרַת הַקְּטֹרֶת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וּמוֹסֵר הַשָּׂעִיר**
23 **לְמִשַּׁלְּחוֹ לַעֲזָאזֵל, וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי הַפָּר וְהַשָּׂעִיר**
24 **הַנִּשְׂרָפִים וּמוֹסֵר שְׂאָרָן לִשְׂרֵפָה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ**
25 **יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה**
26 **וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו.**
27 **וּמַקְרִיב שְׂעִיר חַטָּאת שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם, וְאֵילוֹ וְאֵיל**
28 **הָעָם, וְהֵם עוֹלוֹת, וּמַקְטִיר אֲמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר**
29 **הַנִּשְׂרָפִין, וּמַקְרִיב תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[13]. וְאַחַר**
30 **כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל**
31 **וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו**
32 **וְרַגְלָיו. וְנִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וּמוֹצִיא מִשָּׁם אֶת**
33 **הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו,**
34 **וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ**
35 **בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל**
36 **בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁל כָּל יוֹם, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת בֵּין**
37 **הָעַרְבַּיִם. וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב,**
38 **וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי חֹל וְיוֹצֵא.**

5) מבגדי זהב לבגדי לבן או להיפך. 6) במקוה שיש בה ארבעים סאה מים. לא נתברר בדיוק שיעור הסאה. על סמך הנתונים שבידינו, יש להניח שהסאה מכיל 10 עד 12 ליטר. 7) משנה שם ל. 8) רחיצת ידים ורגלים מן הכיור או מקיתון של זהב (ראה לקמן הלכה ה). 9) מנחה שהכהן גדול מקריב בכל יום (ראה פרק יג מהלכות מעשה קרבנות הלכה ב). 10) מתנגב. 11) הטלת הגורל, איזה משני השעירים יקרב חטאת ואיזה ישתלח לעזאזל (ראה לקמן פרק ג). 12) כאן לא הקפיד רבינו על הסדר המדויק, והקדים הזאת הדם לפני הקטורת. אבל לקמן בפרק ד הלכה א הקדים הקטורת, לפי הסדר הקבוע במשנה שם מז. ונג: 13) רש"י שם סז: ד"ה ה"ג כתב, שהוצאת כף ומחתה קודמת להקרבת תמיד של בין הערבים, וכדבריו משמע ב'תורת כהנים' פרשת אחרי פרק ו. אולם רבינו מסתמך על דעת ר' יוחנן בירושלמי יומא פרק ז הלכה ב: "הכל מודים בהוצאת כף ומחתה, שהוא לאחר תמיד של בין הערבים" (ראה רמב"ן על התורה פרשת אחרי).

39 **ג. כָּל הַטְּבִילוֹת[14] הָאֵלּוּ וְהַקִּדּוּשִׁין - כֻּלָּן בַּמִּקְדָּשׁ,**
40 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. חוּץ**
41 **מִטְּבִילָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא רַשַּׁאי לִטְבֹּל אוֹתָהּ בַּחֹל,**
42 **שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְהוֹסִיף כַּוָּנָתוֹ[15]; שֶׁאִם יִזְכֹּר טֻמְאָה**
43 **יִשָּׁנָה שֶׁבְּיָדוֹ - יִפְרֹשׁ מִמֶּנָּה בִּטְבִילָה זוֹ לִשְׁמָהּ. וְכָל**
44 **כֹּהֵן שֶׁלֹּא טָבַל בֵּין בְּגָדִים לִבְגָדִים אוֹ שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ**
45 **בֵּין בֶּגֶד לְבֶגֶד וּבֵין עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה וְעָבַד - עֲבוֹדָתוֹ**
46 **כְּשֵׁרָה[16].**

14) משנה שם ל. 15) שישתדל להזכר, כר' יהודה בתוספתא שם פ"א. 16) גמרא שם ל:

47 **ד. הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל זָקֵן אוֹ חוֹלֶה[17] - מְלַבְּנִין[18]**
48 **עַשָּׁשִׁיּוֹת[19] שֶׁל בַּרְזֶל בְּאֵשׁ מִבְּעֶרֶב, וּלְמָחָר מְטִילִין**
49 **אוֹתָן בַּמַּיִם[20] כְּדֵי לְהָפִיג צִנָּתָן; שֶׁאֵין שְׁבוּת**
50 **בַּמִּקְדָּשׁ[21]. אוֹ מְעָרְבִין מַיִם חַמִּין בְּמֵי הַמִּקְוֶה עַד**
51 **שֶׁתָּפִיג צִנָּתָן.**

17) וקשה לו לטבול במים קרים. 18) ר' יהודה בברייתא שם לד: 19) גושים. 20) שם אמרו שאיסור הטלת ברזל מלובן למים קרים הוא משום "מצרף" (מחזק ומקשה), וצירוף אינו איסור תורה אלא גזירת חכמים ("שבות" בלשון התלמוד). 21) חכמים לא גזרו בעבודות שבמקדש. [נימוק זה אמרו בגמרא שם. וכל מפרשי הרמב"ם שואלים, הלא רבינו עצמו אומר בהלכות שבת פי"ב הלכה ב: "המכבה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גחלת של מתכת פטור, ואם נתכוון לצרף – חייב". משמע שמצרף הוא איסור תורה. ובמגיד־משנה שם מבאר בשם הרמב"ן, שצירוף ממש הוא איסור תורה, אבל צירוף של עששיות שהטילו למקווה כדי לחמם את המים, אינו צירוף ממש, מפני שהמים שמתחממים מחזקים את הברזל. ראה בלחם־משנה שם תירוץ נפלא ביישוב סתירה זו].

1 ה. בְּכָל יוֹם כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן
2 הַכִּיּוֹר כְּשֶׁאָר הַכֹּהֲנִים, וְהַיּוֹם מְקַדֵּשׁ מִקִּיתּוֹן שֶׁל
3 זָהָב[22], מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ. בְּכָל יוֹם הַכֹּהֲנִים עוֹלִים
4 בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ[23] וְיוֹרְדִין בְּמַעֲרָבוֹ[24], וְהַיּוֹם
5 עוֹלִים בָּאֶמְצַע[25] וְיוֹרְדִין בָּאֶמְצַע לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל,
6 כְּדֵי לְהַדְּרוֹ[26]. בְּכָל יוֹם מִי שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה[27] חוֹתֶה
7 בְּמַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף[28] וּמְעָרֶה[29] הָאֵשׁ לְמַחְתָּה שֶׁל
8 זָהָב[30], וְהַיּוֹם חוֹתֶה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּמַחְתָּה שֶׁל זָהָב
9 וּבָהּ נִכְנָס לַהֵיכָל, שֶׁלֹּא לְיַגְּעוֹ בְּתוֹסֶפֶת עֲבוֹדָה.
10 וְכֵן מַחְתָּה שֶׁל כָּל יוֹם מַחֲזֶקֶת אַרְבָּעָה קַבִּין,
11 וְשֶׁל הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה קַבִּין; וּבְכָל יוֹם הָיְתָה כְּבֵדָה,
12 וְהַיּוֹם קַלָּה[31]; וּבְכָל יוֹם יָדָהּ קְצָרָה, וְהַיּוֹם
13 אֲרֻכָּה[32]; כְּדֵי לְהָקֵל עַל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יִיגַע.
14 בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שָׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת[33]
15 שֶׁל אֵשׁ, וְהַיּוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע[34]. מוֹסִיפִין
16 מַעֲרָכָה, כְּדֵי לְהַדֵּר הַמִּזְבֵּחַ וּלְעַטְּרוֹ[35].

22) משנה שם מג: כתנא־קמא. בירושלמי יומא פרק ד הלכה ה, חולקים ר' יונה ור' יוסה אם קידוש ראשון גם כן היה מקיתון של זהב. רבינו כתב סתם: והיום בקיתון של זהב, ומשמע שגם קידוש ראשון כך. 23) קרש רחב שש עשרה אמה, מונח בצד דרום של המזבח ובו הכהנים עולים. בכל יום היו עולים בשפת המזרח מפני שעליהם לפנות לימין, שהרי אמרו: "כל פינות (פניות) שאתה פונה לא יהיו אלא לימין" ולפיכך עולים בשפת מזרח, כדי לקצר את הדרך, כי אם יעלו בשפתו המערבית יצטרכו לעבור את כל רחבו של הכבש (משנה שם וגמרא מ.). 24) אחרי שהקיפו את כל המזבח, מגיעים לשפתו המערבית של הכבש ושם יורדים. 25) במשנה שלפנינו הגירסא: "כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע, ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע", וגירסת רבינו כמו שכתב כאן. ובגמרא שם מה. משמע כגירסת רבינו, ראה לחם־משנה. 26) לכבד את הכהן הגדול שילך ברוב עם מלווים אותו. 27) לחתות בה גחלים מהמערכה שעל המזבח, כדי להקטיר עליה את הקטורת. 28) "התורה חסה על ממונם של ישראל" (שם), כי המחתה מתקלקלת קצת כשחותים בה תדיר באש. 29) שופך את הגחלים. 30) ובה היה מקטיר, משום כבוד המקדש. 31) בגמרא שם מד: מפרשים, שהמחתה היומיומית דפנותיה עבים, ושל היום דקים. 32) כדי שתתמוך את זרועו של כהן גדול. 33) במשנה שם מג: נחלקו ר' מאיר ור' יוסי ור' יהודה במנין המערכות, ופסק כר' יוסי "שהלכה כמותו מחבריו" (עירובין מו.). 34) שלוש מערכות שבכל יום הן: א. מערכה גדולה שעליה מקטירים את הקרבנות: ב. מערכה שניה של קטורת, שממנה לוקחים את הגחלים להקטרת הקטורת בהיכל: ג. לקיום האש, אם לא הספיקה אש המערכה הגדולה להתגבר על רוב הבשר מוסיפים עליה אש ממערכה זו. 35) וממערכה זו נוטלים גחלים להקטיר הקטורת שמכניסים לקודש הקדשים.

17 ו. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ
18 וּבְעַד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[36] לָמְדוּ,
19 שֶׁזֶּה וּדּוּי דְּבָרִים[37]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהוּא מִתְוַדֶּה
20 בְּיוֹם זֶה שְׁלֹשָׁה וִדּוּיִים: אֶחָד - עַל יְדֵי עַצְמוֹ
21 תְּחִלָּה. וּדּוּי שֵׁנִי - עַל יְדֵי עַצְמוֹ עִם שְׁאָר
22 הַכֹּהֲנִים[38]. וּשְׁנֵיהֶם עַל פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ.
23 וְהַוִּדּוּי שְׁלִישִׁי - עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שָׂעִיר
24 הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וּמַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּכָל וִדּוּי מֵהֶן שָׁלֹשׁ
25 פְּעָמִים. כֵּיצַד[39] הוּא אוֹמֵר? אָנָּא הַשֵּׁם, חָטָאתִי
26 עָוִיתִי וּפָשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא
27 לַחֲטָאִים וְלָעֲווֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי
28 וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי וְכוּ'. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר
29 עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה'
30 תִּטְהָרוּ. הֲרֵי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם. וְכֵן
31 בְּכָל וִדּוּי מֵהֶן. וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַגּוֹרָל עַל שְׂעִיר
32 הַחַטָּאת, אוֹמֵר: לַהַשֵּׁם חַטָּאת. נִמְצָא מַזְכִּיר אֶת
33 הַשֵּׁם בְּיוֹם זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים[40]. וּבְכֻלָּם הוּא מַזְכִּיר
34 כִּכְתָבוֹ[41], שֶׁהוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה
35 מַגְבִּיהַּ אֶת קוֹלוֹ בַּשֵּׁם[42]. כֵּיוָן שֶׁרַבּוּ פְּרוּצִין[43] -
36 חָזְרוּ לְאָמְרוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ. וּמַבְלִיעוֹ בַּנְּעִימוּת[44], עַד
37 שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בּוֹ אֲפִלּוּ חֲבֵרָיו הַכֹּהֲנִים.

36) הלכה למשה מסיני. 37) סומך ידיו על הקרבן, ומתודה על עבירות המתכפרים, שם לא: מא: 38) משנה שם מא: ובגמרא שם מג: "יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב". 39) כל הנוסחאות הן על פי המשניות שם. רבינו גורס "אנא השם חטאתי וכו' אנא השם כפר", וכן הגירסא במשנה שלפנינו. ורבינו חננאל (שם לה:) מביא דעת ר' חגי בירושלמי (פרק ג הלכה ז) "בראשונה היה אומר אנא השם, ובשניה אנא בשם", ודחה דבריו מפני נוסחת המשנה. אולם בסדר העבודה "אתה כוננת" הנקרא "נוסח ספרד" כתוב כדעת ר' חגי, וכן הוא בתוספתא. 40) שם לט: 41) ולא כמו שקוראים בכינוי "א־ד־נ־י". בראב"ש יומא פרק ח סימן יט מביא בשם רב האי גאון, שהיה מזכיר שם בן מ"ב אותיות. 42) כשהזכיר את השם. 43) שהתחילו לקרוא את השם ככתבו, כמו כהן גדול. 44) בזמרה. היה מאריך ומסלסל בזמרה ומבליע את השם. בגמרא קידושין עא. אמרו: "מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים". והמדובר שם בשם בן שתים עשרה אותיות שנמסר רק לכהנים צנועים, והם הזכירוהו בנשיאת כפים בהבלעה.

38 ז. כָּל הַכֹּהֲנִים[45] וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה, כְּשֶׁהֵם
39 שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹּהֵן גָּדוֹל
40 בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים

1 עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
2 לְעוֹלָם וָעֶד. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל
3 לֵאלֹהֵינוּ. וּבְשְׁלִשֶׁת הַיְּהוּדִיִּים הָיָה מִתְכַּוֵּן לִגְמֹר אֶת
4 הַשֵּׁם[46] כְּנֶגֶד הַמְּבָרְכִין, וְאוֹמֵר לָהֶן תִּטְהָרוּ. וְכָל
5 הַיּוֹם כָּשֵׁר לִיהוּדִי יוֹם הַכִּפּוּרִים[47] וּלְיִהוּדִי הַפָּרִים
6 הַנִּשְׂרָפִים[48].

45) משנה יומא סו. והמרדכי יומא פרק ח גורס רק "והם עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", וכן גם גירסת הגר"א שם. 46) לא נמצא בתלמוד אלא בפיוטים. 47) משנה מגילה כ: 48) פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח. ראה הלכות שגגות פי"ב ה"א, ופט"ו ה"א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר הגורלות שמגריל, אם צריך שיהיו שוין וממה היו והיכן מגריל וכיצד.

7 א. שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת[2] - אֶחָד כָּתוּב עָלָיו לְהַשֵּׁם, וְאֶחָד
8 כָּתוּב עָלָיו לַעֲזָאזֵל. וְהֵם כְּשֵׁרִים מִכָּל דָּבָר[3]: בֵּין מִן
9 הָעֵץ, בֵּין מִן הָאֶבֶן, בֵּין מִן הַמַּתֶּכֶת. אֲבָל לֹא יִהְיֶה
10 אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אֶחָד כֶּסֶף וְאֶחָד זָהָב, אֶלָּא
11 שְׁנֵיהֶם שָׁוִין[4]. וְשֶׁל עֵץ הָיוּ. וּבְבֵית שֵׁנִי עָשׂוּ אוֹתָם
12 שֶׁל זָהָב[5]. וּמַנִּיחִין שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּכְלִי אֶחָד הַמַּחֲזִיק
13 שְׁתֵּי הַיָּדַיִם[6], כְּדֵי שֶׁיַּכְנִיס שְׁתֵּי יָדָיו וְלֹא יִתְכַּוֵּן[7].
14 וּכְלִי זֶה חֹל[8] הוּא, וְשֶׁל עֵץ הָיָה, וְקַלְּפֵי שְׁמוֹ.

2) כתוב בתורה (ויקרא טז, ח): ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. פרטי דיניהם של שני השעירים הללו מבוארים בהלכות הבאות. 3) ברייתא, יומא לז, א. 4) שם. 5) משנה, שם: "של אשכרוע (מין עץ) היו, ועשאן בן גמלא של זהב", פירוש, מכספו נדב כשנתמנה כהן גדול. 6) כלומר, רק שתי ידים ולא יותר. 7) שלא יוכל למשמש בידיו ולהכיר איזה גורל הוא לה' ויוציאו בידו הימנית (סימן טוב היה כשיצא גורל זה בימין). רבא שם לט, א. וראה רש"י שם. 8) לא קידשוהו בקדושת כלי שרת מפני שהיה של עץ, ואין עושים כלי שרת של עץ (שם).

15 ב. הֵיכָן מַגְרִיל?[9] בְּמִזְרַח הָעֲזָרָה בִּצְפוֹן הַמִּזְבֵּחַ[10].
16 מַנִּיחִין שָׁם הַקַּלְּפֵי, וּמַעֲמִידִין שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים פְּנֵיהֶן
17 לְמַעֲרָב וַאֲחוֹרֵיהֶם לְמִזְרָח. וְכֹהֵן גָּדוֹל בָּא לְשָׁם,
18 וְהַסְּגָן מִימִינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אָב[11] מִשְּׂמֹאלוֹ. וּשְׁנֵי
19 הַשְּׂעִירִים לְפָנָיו, אֶחָד לִימִינוֹ וְאֶחָד לִשְׂמֹאלוֹ.

9) משנה, שם לז, א. 10) כלומר, צפונית מזרחית למזבח, ולא מול קיר המזרח של המזבח. רבינו עומד בשיטתו שבפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ו־טז, שאע"פ שהמזבח משוך שבע אמות למחיצתה הצפונית של העזרה, לא נקרא צפון אלא המקום שהוא צפוני מקיר המזבח, היינו ששים אמות וחצי ברוחב לכל אורך העזרה מכותל האולם עד כותל המזרחי של העזרה, היינו שבעים ושש אמות. ראה כסף־משנה ולחם־משנה כאן, ו'תוספות יום־טוב' יומא פ"ג מ"ט. 11) הכהנים חולקו ל־24 משמרות, וכל משמר עבד שבוע אחד, וראש כל משמר מחלק את משמרו לבתי אבות, בית אב ליום, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג והי"א.

20 ג. טָרַף[12] בַּקַּלְּפֵי וְהֶעֱלָה שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו[13]
21 לְשֵׁם שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וּפוֹתֵחַ יָדָיו. אִם שֶׁל שֵׁם עָלָה
22 בִּימִינוֹ - הַסְּגָן אוֹמֵר: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל[14], הַגְּבַהּ
23 יְמִינְךָ. וְאִם בִּשְׂמֹאל עָלָה - רֹאשׁ בֵּית אָב אוֹמֵר לוֹ:
24 אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הַגְּבַהּ שְׂמֹאלְךָ. וְנוֹתֵן שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת
25 עַל שְׁנֵיהֶם: שֶׁל יָמִין עַל יָמִין, וְשֶׁל שְׂמֹאל עַל שֶׁל
26 שְׂמֹאל. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא עִכֵּב[15], אֶלָּא שֶׁחִסֵּר
27 מִצְוָה; שֶׁהַהַנָּחָה מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְהַהַגְרָלָה
28 מְעַכֶּבֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה[16]. לְפִיכָךְ, הַהַנָּחָה
29 כְּשֵׁרָה בְּזָר, וְהַעֲלַיַת הַגּוֹרָלוֹת מִן הַקַּלְּפֵי פְּסוּלָה
30 בְּזָר[17].

12) חטף, לקיחה פתאומית, כדי שלא יוכל למשמש בגורלות ולבחור איזה לקחת בימין ואיזה בשמאל (ראה למעלה הערה ו). משנה, שם לט, א. 13) אחד בימין ואחד בשמאל. 14) משנה, שם. 15) לכתחילה צריך להניח את הגורלות על השעירים. ובדיעבד, אם לא הניח ושחט את שעיר החטאת – כשר, שם מ, ב - מסקנות הגמרא שהגרלה מעכבת והנחה אינה מעכבת. 16) שם לט, ב - שהרי כשרה גם בסגן (רש"י שם). 17) ואע"פ שרבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרו של כהן גדול בזר כשרה, והרי שחיטה מעכבת אלא שאינה עבודה (ראה יומא מב.) אין לדמות הגרלה לשחיטה, כי שחיטה אינה מצוה מיוחדת לקרבנות, מה־שאין־כן הגרלה (לחם־משנה).

31 ד. וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן[18] שֶׁל זְהוֹרִית[19] מִשְּׁקַל שְׁתֵּי סְלָעִים[20]
32 בְּרֹאשׁ שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שִׁלּוּחוֹ[21],
33 וְלַנִּשְׁחָט כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ[22]. וְשׁוֹחֵט אֶת פַּר
34 הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַשָּׂעִיר[23] שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל
35 לַשֵּׁם.

18) משנה, שם מב, ב. 19) צמר צבוע אדום. רגילים היו לקפל את חוטי הצמר בתבנית לשון. 20) כרבי אבין בשם רבי יונתן, שם מג, א. 21) מול השער שדרכו יוציאוהו. 22) לשון המשנה, שם. ובגמרא שאלו אם הכוונה לקשירת זהורית בצוארו או הכוונה שמעמידים את השעיר כנגד בית שחיטתו, והמסקנה שמדובר בקשירה. ורבינו סתם כלשון המשנה. ובפיוט סדר העבודה "אתה כוננת", כתוב: "אף שעיר של שם יעמידנו נגד בית שחיטתו". ותמה הרא"ש בהל' סדר עבודת יום הכיפורים על הפייטן - מהגמרא שהבאנו, עיי"ש. 23) רבינו אינו מקפיד כאן על רציפות הסדר, שהרי בין שחיטת הפר לשחיטת השעיר, הקטיר קטורת והזה דם הפר בפנים, ומפני שרצה להשמיענו דיני ההזיות בפר ובשעיר, הסמיך כאן שחיטת השעיר לשחיטת הפר, וסמך על הסדר המבואר בפרק הבא.

36 ה. וּמַכְנִיס דָּמָן לַהֵיכָל[24], וּמַזֶּה מִדַּם שְׁנֵיהֶן בַּיּוֹם
37 הַזֶּה אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ הַזָּיוֹת[25]. וְאֵלּוּ הֵן: מַזֶּה תְּחִלָּה

1 מִדַּם הַפָּר שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בֵּין בַּדֵּי
2 הָאָרוֹן קָרוֹב לַכַּפֹּרֶת[26] בְּטֶפַח[27], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי
3 הַכַּפֹּרֶת[28] יַזֶּה וְגוֹמֵר. וּמַזֶּה שָׁם אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע
4 לְמַטָּה[29]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[30] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: שֶׁבַע
5 פְּעָמִים - יַזֶּה יָתֵר עַל הַזָּיָה רִאשׁוֹנָה[31]. וְכָךְ הָיָה
6 מוֹנֶה: אַחַת. אַחַת וְאַחַת. אַחַת וּשְׁתַּיִם. אַחַת וְשָׁלֹשׁ.
7 אַחַת וְאַרְבַּע. אַחַת וְחָמֵשׁ. אַחַת וָשֵׁשׁ. אַחַת וָשֶׁבַע.
8 וְלָמָּה מוֹנֶה כָּכָה? שֶׁמָּא יִשְׁכַּח[32] וְיִמְנֶה הַזָּיָה
9 רִאשׁוֹנָה מִכְּלַל הַשֶּׁבַע. וְאַחַר כָּךְ מַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר
10 בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה,
11 וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה בְּדַם הַפָּר. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה בַּהֵיכָל
12 עַל הַפָּרֹכֶת[33] מִדַּם הַפָּר שְׁמוֹנֶה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע
13 לְמַטָּה, שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר בְּדַם הַפָּר: עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי
14 הַכַּפֹּרֶת[34], וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה בִּפְנִים. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה
15 מִדַּם הַשָּׂעִיר כֵּן עַל הַפָּרֹכֶת שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת, אַחַת
16 לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּדַם הַשָּׂעִיר: וְעָשָׂה
17 אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר, וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה
18 בִּפְנִים. וְכָל אֵלּוּ הַהַזָּיוֹת אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן בָּהֶן לְהַזּוֹת לֹא
19 לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֶלָּא כְּמַצְּלִיף[35]. וְאַחַר כָּךְ מְעָרֵב
20 שְׁנֵי הַדָּמִים, דַּם הַפָּר וְדַם הַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם
21 אַרְבַּע הַזָּיוֹת[36] עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת[37] מִזְּבַח הַזָּהָב
22 שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ[38] שֶׁל מִזְּבֵחַ זֶה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל כו'".

ואינו אומר "מזה מדם התערובת" כפשטות (וכנוסח "סדר העבודה ליום כפור"), כי אם "ומזה משניהם ארבע".

וי"ל שכוונתו בזה לומר בהלכה ובנגלה שגם ההזאה שעל המזבח הפנימי (ולא בקדש הקדשים) קשורה עם מספר שמונה - "מזה משניהם ארבע הזאות", שתי פעמים ארבע (שמונה).

ויש לבאר דיוק המספר 'שמונה' בהזיות שבין הבדים ועל הפרוכת. עבודת התשובה של יוה"כ היא תשובה עילאה עד תכלית השלימות. תשובה עילאה בכללותה היא "בשמחה רבה" כמבואר באגה"ת שהרי יוה"כ הוא "שבת שבתון" וכפס"ד אדה"ז בשו"ע "הלובש שק מחמת תשובה צריך לפשטו ביוה"כ מפני שהוא יו"ט וצריך לכבדו בכסות נקיה" היינו, כיון שצום יוה"כ אינו קשור עם הנהגה של "קרעו בגדיכם" ולבוש שק, אלא צריך להיות מתוך שמחה ועוד זאת, שצריך "לכבדו בכסות נקי'" כי "לקדוש ה' מכובד זה יוה"כ".

ענין זה קשור למתן תורה, שיוה"כ הוא "יום שניתנו בו לוחות אחרונות" ותשובה עילאה ענינה תורה שעלי' נאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב" ענין של שמחה. זהו שמדייק במספר 'שמונה' בהזאות של יוה"כ, כי המספר שמונה מורה על תשובה עילאה שהיא בספירת הבינה, וספירת הבינה ענינה "אם הבנים שמחה" - ענין השמחה ובנוסף, בינה ענינה "רחובות הנהר" המשכת הגילוי ד'עתיקא קדישא' למטה באופן של הרחבה.

לקוטי שיחות חכ"ט עמוד 315. יין מלכות ספר עבודה סימן לז.

24) כל סדר ההזיות הוא ע"פ המשנה, שם נג, ב. 25) ברייתא, זבחים מב, א. 26) הכפורת היתה מונחת על הארון שבו מונחים שני לוחות הברית ועוביה טפח. 27) מזה באויר מול הטפח של עובי הכפרת. בגמרא שם נה, א: "נגד עוביה של כפורת". והדם לא נפל על הכפורת אלא על הקרקע סמוך לארון (אפשר גם לפרש כוונת רבינו שיזה במקום לא רחוק יותר מטפח מן הכפורת). 28) "לפני" משמע לא על הכפורת ממש. 29) משנה, שם נג, ב. ובברייתא שם נה, א פירשו: "כשהוא מזה למעלה מצדד ידו למטה, וכשהוא מזה למטה מצדד ידו למעלה". פירש 'רבינו חננאל' שם ש"מצדד ידו למטה" הכוונה כף ידו למטה ואצבעותיו למעלה, וכן "מצדד ידו למעלה" הכוונה כף ידו למעלה ואצבעותיו למטה. וכן פירש רש"י שם ('רבינו־תם' בספר הישר, בחידושיו ליומא, כותב בפירוש, שברייתא זו מפרשת את המשנה, ושכן נוטים דברי 'רבינו חננאל'. ומוסיף ואומר, שכל ההזיות נעשו במקום אחד, והוספה זו מנוגדת לשיטת רש"י שם). ורבינו הולך לשיטתו של 'רבינו חננאל', ראה להלן הערה לד. 30) תורה שבעל־פה. 31) וביחד הן שמונה. 32) כרבי אלעזר שם, ראה 'לחם משנה'. 33) המסך המבדיל בין קודש הקדשים להיכל. 34) בדם הפר כתוב (ויקרא טז, יד): "על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת", מפסוק זה למדו (שם נה.) אחת למעלה ושבע למטה בקודש הקדשים. ולמטה (שם טז) כתוב: "וכן יעשה לאוהל מועד", ופירשו חכמים (שם נו:) שגם בהיכל יזה כך. 35) לשון המשנה. ורבינו בפירושו שם אומר: כמלקה בשוט, ונראה שכוונתו לפרש שהכהן לא עשה תנועה בידו כלפי מעלה ולא כלפי מטה אלא תנועה אופקית כמלקה בשוט, ורק את היד היה מצדד למטה או למעלה כמו שביארנו למעלה ע"פ דעת 'רבינו חננאל' (רש"י פירש "כמכה ברצועה שמתחיל בין הכתפים ומכה והולך למטה", ברור שהכוונה למלקות בבית־דין). 36) משנה, שם נח, ב. 37) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז. 38) פירוש, על גג המזבח, בריחוק מקום מן הקרנות.

23 ו. וְכָל אֵלּוּ הָאַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ הַזָּיוֹת טוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ
24 בַּדָּם טְבִילָה עַל כָּל הַזָּיָה[39], לֹא שֶׁיַּזֶּה שְׁתֵּי הַזָּיוֹת
25 מִטְּבִילָה אַחַת. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי
26 שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.

39) תוספתא יומא פ"ג, ה"ב: על כל הזייה טבילה.

27 ז. וְאַחַר כָּךְ[40] מְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר הַחַי בְּיַד אִישׁ
28 הַמּוּכָן[41] לְהוֹלִיכוֹ לַמִּדְבָּר. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהוֹלִיכוֹ[42],
29 אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קֶבַע וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִים אֶת
30 יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. וְסֵכוֹת[43] הָיוּ עוֹשִׂין מִירוּשָׁלַיִם עַד

40) כל הזייה טבילה. 41) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז. 42) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז. 43) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תְּחִלַּת הַמִּדְבָּר, וְשׁוֹבֵת אִישׁ אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה בְּכָל סֵכָּה וְסֵכָּה מֵהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ מִסֵּכָּה לְסֵכָּה. עַל כָּל סֵכָּה וְסֵכָּה אוֹמְרִין לוֹ: הֲרֵי מָזוֹן וַהֲרֵי מַיִם. אִם כָּשֵׁל כֹּחוֹ וְצָרִיךְ לֶאֱכֹל - אוֹכֵל. וּמֵעוֹלָם לֹא הֵצְרַךְ אָדָם לְכָךְ. וְאַנְשֵׁי הַסֵּכָּה הָאַחֲרוֹנָה עוֹמְדִין בְּסוֹף הַתְּחוּם[44] וְרוֹאִין אֶת מַעֲשָׂיו מֵרָחוֹק. כֵּיצַד הָיָה עוֹשֶׂה? חוֹלֵק לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית שֶׁבְּקַרְנָיו[45], חֶצְיוֹ קוֹשֵׁר בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ קוֹשֵׁר בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו. וְדוֹחֲפוֹ לַאֲחוֹרָיו וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד. לֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הָהָר עַד שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה אֵיבָרִים אֵיבָרִים. וּבָא וְיוֹשֵׁב לוֹ תַּחַת סֵכָּה הָאַחֲרוֹנָה[46] עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְדַרְכִּיּוֹת[47] הָיוּ עוֹשִׂין, וּמְנִיפִין בְּסוּדָרִין, כְּדֵי שֶׁיִּדְּעוּ שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. וְאַחַר שֶׁמְּשַׁלְּחַ אֶת הַשָּׂעִיר[48] בְּיַד מוֹלִיכוֹ, חוֹזֵר אֵצֶל הַפָּר וְהַשָּׂעִיר שֶׁהִזָּה דָּמָן לִפְנִים, וְקוֹרְעָן וּמוֹצִיא אֶת אֵמוּרֵיהֶן וְנוֹתְנָם בַּכְּלִי וּמַקְטִירָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּמְחַתֵּךְ שְׂאָר בְּשָׂרָן חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת מְעֹרוֹת זוֹ בָּזוֹ[49] כְּמִין קְלִיעָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵק אוֹתָן, וּמְשַׁלְּחָן בְּיַד אֲחֵרִים לְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[50], וּמְנַתְּחִין אוֹתָן שָׁם בְּעוֹרָן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[51].

40) משנה, שם סו, א. 41) קובעים ערב יום הכיפורים מי יוליך את השעיר, שנאמר בתורה (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי". 42) שנאמר (שם) "איש" ולא נאמר "כהן". 43) משנה, שם סו, ב. מפירושו על המשנה, משמע שדעתו כרבי מאיר במשנה שם, שעשר סוכות היו ובין סוכה וסוכה מיל (מרחק שמותר ללכת בשבת), ובין הסוכה האחרונה למקום דחיפת השעיר - שני מילים. 44) בסוף המיל הראשון, שהוא גבול היתר ההליכה בשבת ויום הכיפורים. פסק כרבי מאיר נגד רבי יהודה ורבי יוסי בברייתא, מפני שסתם רבי כמותו במשנה, שם. 45) אותה לשון של זהורית שנזכרה למעלה ה"ד. במשנה כאן לא נאמר "בקרניו", וגם למעלה במשנה מא, ב - נאמר "קושר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח" ולא נזכרו קרניים. 46) התירו לו ללכת יותר מתחום שבת, כדי שלא יישאר לבדו במדבר עד הלילה. 47) אנשים שעומדים על כל הדרך במרחק מסוים זה מזה, וכשהגיע השעיר למדבר מניף האחרון הקרוב למדבר סודרים, וזה שלפניו רואה ומניף גם הוא סודרים, והשלישי רואה ומניף וכן השאר עד שראו בירושלים את הסימן. 48) משנה, שם סז, ב. כל האמור כאן מותר לעשות לפני שהגיע השעיר למדבר, אבל הקריאה בתורה מצוותה אחר שהגיע השעיר למדבר ונגמרה מצוותו. ראה שם סח, ב - סוף פרק ששי. 49) ברייתא, שם סז, ב. 50) חוץ לירושלים ונקרא בית הדשן (ראה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד). 51) פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ח.

ח. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ[52] שָׂעִיר לַמִּדְבָּר יָצָא כֹּהֵן גָּדוֹל לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים[53] לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבִזְמַן קְרִיאָתוֹ[54] שׁוֹרְפִין הַפָּר וְהַשָּׂעִיר בְּבֵית הַדֶּשֶׁן. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא - אֵינוֹ רוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין. וּשְׂרֵפָתָן כְּשֵׁרָה בְּזָר[55], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[56].

52) משנה, שם סח, ב. 53) שם סט, ב. מימרא של רב חסדא. 54) שם סח, ב במשנה. 55) "ירושלמי" יומא פ"ו סוף ה"ו (ראה 'שירי קרבן' שם). 56) פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ה.

ט. קְרִיאָה זוֹ[57] אֵינָהּ עֲבוֹדָה. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי הֹל לְבָנִים מִשֶּׁלּוֹ - קוֹרֵא. וְאִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי לָבָן - קוֹרֵא; שֶׁבִּגְדֵי כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לַכְּהֻנּוֹת בָּהֶן[58] שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[59].

57) משנה, שם סח, ב. 58) ראה 'תוספות' יומא סט, א - ד"ה בגדי. 59) פ"ח מהל' כלי המקדש הי"א. שם מגביל רבינו את ההיתר ואומר, שרק ביום שהוא עובד מותר ללבוש גם שלא בשעת עבודה.

י. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא?[60] יוֹשֵׁב[61] בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים, וְכָל הָעָם עוֹמְדִין לְפָנָיו. וְחַזָּן[62] הַכְּנֶסֶת[63] נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת[64], וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל. עוֹמֵד וְקוֹרֵא אַחֲרֵי מוֹת וְאַךְ בְּעָשׂוֹר שֶׁבְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת[65] עַד סוֹף הָעִנְיָן[66], וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ וְאוֹמֵר: יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקָּרָאתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן. וּבֶעָשׂוֹר שֶׁבְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים[67] עַד סוֹף הָעִנְיָן קוֹרֵא אוֹתוֹ עַל פֶּה. וְלָמָּה קוֹרֵא עַל פֶּה? לְפִי שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר[68]. וְלָמָּה לֹא יִקְרָא בְּסֵפֶר אַחֵר? לְפִי שֶׁאֵין אֶחָד קוֹרֵא בִּשְׁנֵי סְפָרִים, מִשּׁוּם פְּגָם רִאשׁוֹן[69].

60) משנה, שם. 61) בגמרא למדו זה, ממה שנאמר למטה במשנה: "וכהן גדול עומד ומקבל", משמע שלפני כן ישב. שם סט, א. 62) בזמן המשנה, קראו לשמש – חזן, כך פירש רש"י כאן, אולם בפירושו על המשנה שבת (יא.) "החזן רואה היכן תינוקות קוראים", כותב רבינו "מלמד תינוקות". ורש"י פירש שם, המקריא בתורה לשבעת הקרואים. ונראה ששני התפקידים היו מוטלים על אדם אחד. 63) בבית המקדש היה מקום מיוחד לתפילה ולקריאה בתורה, ונקרא כנסת או בית־כנסת. בתוספתא חגיגה פ"ב ה"ד כתוב: "ובשבתות וימים־טובים נכנסים לבית המדרש שבהר הבית", נראה שכאן היה גם מקום התפילה בבית שני. 64) הממונה על עניני הכנסת, וכל צרכיה נחתכים על פיו (רש"י שם). 65) פרשת אמור (ויקרא כג, כו). 66) עד תשבתו שבתכם. 67) בפרשת פינחס (במדבר כט, ז־יא), ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שמתחיל במפקד בני ישראל. ראה למעלה פ"א ה"א. 68) שלא להטריח את הציבור לחכות עד שיגללו. 69) שלא יאמרו נמצא פגם (פסול) בספר שקרא בו תחילה.

יא. בְּעֵת שֶׁקּוֹרֵא[70] מְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמוֹסִיף לְאַחֲרָיו שֶׁבַע[71] בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'. מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ'. סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ וְכוּ',

1 וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
2 בְּרַחֲמִים. הֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כְּתִקָּנָן[72]. וּמְבָרֵךְ עַל
3 הַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. יִהְיֶה עִנְיָנָהּ, שֶׁיַּעֲמֹד
4 הַמִּקְדָּשׁ וּשְׁכִינָה בְּתוֹכוֹ. וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
5 שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. וּמְבָרֵךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.
6 עִנְיָנָהּ, שֶׁיּוֹשִׁיעַ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יָסוּר מֵהֶן מֶלֶךְ.
7 וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַבּוֹחֵר בְּיִשְׂרָאֵל. וּמְבָרֵךְ
8 עַל הַכֹּהֲנִים בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. עִנְיָנָהּ, שֶׁיִּרְצֶה
9 הַמָּקוֹם מַעֲשֵׂיהֶם וַעֲבוֹדָתָם וּיְבָרְכֵם. וְחוֹתֵם בָּהּ:
10 בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר תְּפִלָּה
11 וּתְחִנָּה וְרִנָּה וּבַקָּשָׁה כְּפִי מַה שֶּׁהוּא רָגִיל, וְחוֹתֵם:
12 הוֹשַׁע ה' עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין
13 לְהִוָּשֵׁעַ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה[73].

70) משנה, שם סח, ב. וגמרא ע, א. 71) במשנה כתוב "שמונה", אבל שם אמרו: "ומברך עליה" וגם הברכה שלפני הקריאה בכלל, ורבינו כאן כותב ומוסיף "לאחריה", ולפיכך כתב "שבע". ושתי הברכות שכל אדם מברך נמנות כברכה אחת, שאם לא כן הרי תשע ברכות. (בפירושו על המשנה, סוטה מ, ב - כותב רבינו סדר ברכות אחר. ראה 'תוספות יום־טוב' ו'תפארת ישראל' כאן). 72) כפי שהן סדורות בתפילת שמונה־עשרה. 73) רבינו מונה "שומע תפלה" במנין שבע הברכות, ורש"י במשנה אינו מכניסה לחשבון שמונה הברכות (רבו השיטות והגירסאות במנין הברכות, ופירושנו כאן הוא לפי הגירסה שלפנינו בהלכה זו).

יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר סדר כל המעשים שביום הכיפורים איך היו.

14 א. סֵדֶר כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁבְּיוֹם זֶה כָּךְ הוּא: כַּחֲצוֹת
15 הַלַּיְלָה מְפִיסִין[2] לִתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן[3]. וּמְסַדְּרִין אֶת
16 הַמַּעֲרָכָה, וּמְדַשְּׁנִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל
17 יוֹם עַל הַסֵּדֶר שֶׁבְּאַרְנוּ, עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לִשְׁחִיטַת הַתָּמִיד.
18 כְּשֶׁיַּגִּיעוּ לִשְׁחֹט אֶת הַתָּמִיד, פּוֹרְסִין סָדִין שֶׁל בּוּץ[4]
19 בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל וּבֵין הָעָם. וְלָמָּה שֶׁל בּוּץ? כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר
20 שֶׁעֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי בּוּץ. וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי חֹל, וְטוֹבֵל,
21 וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט
22 בַּתָּמִיד רֹב שְׁנַיִם, וּמַנִּיחַ אַחֵר לִגְמֹר הַשְּׁחִיטָה,
23 וּמְקַבֵּל הַדָּם וְזוֹרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּמִצְוָתוֹ. וְאַחַר כָּךְ
24 נִכְנָס לַהֵיכָל וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר וּמֵטִיב אֶת
25 הַנֵּרוֹת. וּמַקְטִיר אֵיבְרֵי הַתָּמִיד וְהַחֲבִתִּין וְהַנְּסָכִים,
26 כְּכָל סֵדֶר הַתָּמִיד שֶׁל כָּל יוֹם שֶׁבְּאַרְנוּ. וְאַחַר הַתָּמִיד
27 מַקְרִיב הַפָּר וְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם. וְאַחַר
28 כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל,
29 וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּבָא לוֹ אֵצֶל
30 פָּרוֹ. וּפָרוֹ הָיָה עוֹמֵד בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, רֹאשׁוֹ
31 לְדָרוֹם וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וְהַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרָח וּפָנָיו
32 לְמַעֲרָב. וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַפָּר וּמִתְוַדֶּה.
33 וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם, חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי
34 לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים
35 וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי
36 לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לֵאמֹר:
37 כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל
38 חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. וְאַחַר כָּךְ מַגְרִיל עַל שְׁנֵי
39 הַשְּׂעִירִים, וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית בְּרֹאשׁ הַמִּשְׁתַּלֵּחַ
40 וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שִׁלּוּחוֹ, וְלַנִּשְׁחָט כְּנֶגֶד בֵּית
41 שְׁחִיטָתוֹ. וּבָא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ שְׁנִיָּה, וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו
42 עַל רֹאשׁוֹ וּמִתְוַדֶּה וְדוּי שֵׁנִי. וְכָךְ הוּא אוֹמֵר: אָנָּא
43 הַשֵּׁם, חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי
44 אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים
45 וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי
46 לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ. כַּכָּתוּב
47 בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה וְגוֹמֵר. וְאַחַר כָּךְ
48 שׁוֹחֵט אֶת הַפָּר וּמְקַבֵּל אֶת דָּמוֹ, וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁהוּא
49 מְנַדְּנְדוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַשׁ[5], [וּמַנִּיחָהּ] עַל הָרִכֶּד[6] הָרְבִיעִי
50 שֶׁל הֵיכָל מִבַּחוּץ[7]. וְנוֹטֵל אֶת הַמַּחְתָּה וְחוֹתָהּ בָּהּ
51 אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִן הַסָּמוּךְ לְמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעַל
52 הַמִّזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה', וְיוֹרֵד וּמַנִּיחָהּ עַל הָרִכֶּד שֶׁבַּעֲזָרָה.
53 וּמוֹצִיאִין לוֹ אֶת הַכַּף וּכְלִי מָלֵא קְטֹרֶת דַּקָּה מִן
54 הַדַּקָּה[8], וְחוֹפֵן מִמֶּנָּה מְלֹא חָפְנָיו, לֹא מְחוּקוֹת[9] וְלֹא
55 גְּדוּשׁוֹת[10], אֶלָּא טְפוּפוֹת[11], הַגָּדוֹל לְפִי גָדְלוֹ וְהַקָּטָן
56 לְפִי קָטְנוֹ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַכַּף. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוֹלָכָה
57 בִּשְׂמֹאל פּוֹסֶלֶת בְּדַם הַקֳּדָשִׁים וּבִשְׁאָר הֲעֲבוֹדוֹת,
58 וּלְפִיכָךְ הָיָה מִן הַדִּין שֶׁיּוֹלִיךְ הַמַּחְתָּה בִּשְׂמֹאלוֹ וְכַף
59 הַקְּטֹרֶת בִּימִינוֹ; אֲבָל מִפְּנֵי כֹּבֶד הַמַّחְתָּה, וָעוֹד
60 שֶׁהִיא חַמָּה, אֵינוֹ יָכוֹל לְסָבְלָהּ בִּשְׂמֹאלוֹ עַד הָאָרוֹן,
61 לְפִיכָךְ נוֹטֵל הַמַּחְתָּה בִּימִינוֹ וְכַף הַקְּטֹרֶת בִּשְׂמֹאלוֹ[12],
62 וּמְהַלֵּךְ בַּהֵיכָל עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים.
63 מָצָא הַפָּרֹכֶת פְּרוּפָה[13]. נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד
64 שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרוֹן. הִגִּיעַ לָאָרוֹן, נוֹתֵן הַמַּחְתָּה בֵּין
65 שְׁנֵי הַבַּדִּים. וּבְבֵית שֵׁנִי, שֶׁלֹּא הָיָה אָרוֹן, הָיָה
66 מַנִּיחָהּ עַל אֶבֶן הַשְּׁתִיָּה[14]. וְאוֹחֵז שְׂפַת הַכַּף בְּרֹאשֵׁי
67 אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ בִּשְׁנָיִן, וּמְעָרֶה הַקְּטֹרֶת בְּגוּדְלוֹ לְתוֹךְ
68 חָפְנָיו עַד שֶׁמַּחֲזִירָהּ לִמְלוֹא חָפְנָיו כְּשֶׁהִיתָה. וְזוֹ
69 הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. וְצוֹבֵר[15] אֶת הַקְּטֹרֶת עַל
70 גַּבֵּי הַגֶּחָלִים בְּיָדוֹ לִפְנִים בַּמַּחְתָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה
71 הַקְּטֹרֶת קְרוֹבָה לָאָרוֹן וּרְחוֹקָה מִפָּנָיו, שֶׁלֹּא יִכָּוֶה.
72 וּמַמְתִּין שָׁם עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא הַבַּיִת עָשָׁן וְיוֹצֵא. וְהוּא
73 מְהַלֵּךְ אֲחוֹרַנִּית מְעַט מְעַט, פָּנָיו לַקֹּדֶשׁ וַאֲחוֹרָיו
74 לַהֵיכָל, עַד שֶׁיֵּצֵא מִן הַפָּרֹכֶת. וּמִתְפַּלֵּל שָׁם בַּהֵיכָל
75 אַחַר שֶׁיָּצָא תְּפִלָּה קְצָרָה, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת הָעָם,
76 שֶׁמָּא יֹאמְרוּ מֵת בַּהֵיכָל. וְכָךְ הָיָה מִתְפַּלֵּל: יְהִי רָצוֹן
77 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאִם תִּהְיֶה שָׁנָה זוֹ שְׁחוּנָה

1 **תִּהְיֶה גְּשׁוּמָה. וְלֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִבֵּית יְהוּדָה. וְלֹא**
2 **יִהְיוּ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְפַרְנָסָה. וְאַל תִּכָּנֵס**
3 **לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְרָכִים.**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"סֵדֶר כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁבְּיוֹם זֶה כָּךְ הוּא . . כְּשֶׁיִּגִּיעוּ לִשְׁחֹט אֶת הַתָּמִיד, פּוֹרְסִין סָדִין שֶׁל בּוּץ כו'".

וצריך להבין, מה נשתנו עבודות תרומת הדשן, סידור המערכה ודישון המזבח שאינן צריכות להיעשות על ידי הכהן הגדול אלא "מפיסין כדרך שעושין בכל יום".

ואין לומר שעבודות אלו אינן חשובות כל כך שיצטרכו להיעשות על ידי כהן גדול, הלא דברים קל וחומר: "שחיטת קדשים כשרה בזרים אפילו קדשי קדשים", ולא עוד אלא שאפילו "פר כהן גדול של יום הכיפורים אע"פ שנאמר בו ושחט אהרן, אם שחטו זר כשר". ולעומת זאת, הרמת הדשן צריכה כהן, וכן זר שסידר את המערכה "סידורה פסול". על פי זה, אם שחיטת התמיד ביוהכ"פ צריכה כהן, תרומת הדשן וסידור המערכה על אחת כמה וכמה!

ולאידך, אם עבודות אלו אינן מוכרחות כה"ג דווקא, מדוע צריכה שחיטת התמיד להיעשות בידי כהן גדול?

יין מלכות' ספר עבודה סימן סג.

2) מטילים גורל. 3) אחר חצות הלילה מוריד כהן קצת מן הדשן שעל המזבח ומניחו לא רחוק מן המזבח וזה נקרא תרומת הדשן. מדברי רבינו יוצא, שתרומת הדשן ביום הכיפורים כשרה בכהן הדיוט (=לא כהן גדול) ומה שכתב למעלה בפרק א הלכה ב "הכל עשוי בכהן גדול" זה בעבודת היום בלבד, אבל לא בתרומת הדשן הנעשית בלילה (רמב"ן במלחמות בתחילת מסכת יומא ראה בעל המאור שם). 4) של פשתן, משנה שם. "ולמה של בוץ? כדי שיכיר, שעבודת היום בבגדי בוץ" (גמרא שם לא:).
5) בזמן שהוא מקטיר את הקטורת בקודש הקדשים, שהרי הקטרה זו מקומה בין שחיטת הפר ובין הזיית דמו.
6) שורת מרצפות (בלטות). 7) בזמן שכהן גדול מקטיר הקטורת אסור לכל אדם להכנס להיכל. 8) בערב יום הכיפורים כותשים שנית את הקטורת הדקה העומדת להקטרה למחרת (כריתות ו:). 9) ראשי אצבעות היד נוגעות בכף היד. 10) בין האצבעות וכף היד מפסיקה כמות ניכרת של קטרת. 11) האצבעות מרוחקות קצת מכף היד, כאילו צפות, (רש"י שם מח.), בערוך פירש: מידה נכונה ומדוייקת. וכדבריו משמע במנחות ז. שאמרו "בביסה טפופה" ושם קשה לפרש כרש"י. 12) ואף על פי שהולכת דם בשמאל פוסלת מן התורה (שהרי רק בהולכת איברים לכבש אמר אביי בזבחים כד: ששמאל אינה פוסלת מן התורה), הולכת הקטורת בשמאל פסולה רק מדרבנן וביום הכיפורים לא גזרו, מפני חולשתו של כהן גדול (כסף משנה). 13) מקופלת קצת מן הצד והקיפולים מחוברים בקרסים, משנה שם נב: ותנא קמא אומר שהיו שתי פרוכות, וכן כתב רבינו בפרק ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב. אולם שם המדובר בבית שני, אבל בבית ראשון הבדילה בין היכל לקודש הקדשים חומה שעובייה אמה, ונגד הפתח הייתה פרוכת אחת (שם נד.) ורבינו בבית ראשון מדבר, שהרי מסיים "עד שהוא מגיע לארון" ובבית שני לא היה ארון. 14) שנינו (שם נג:) "אבן הייתה שם (בקדש הקדשים) מימות נביאים ראשונים ושתייה הייתה נקראת". 15) פירוש, אינו מפזר את הקטורת, אלא צובר שכבה עבה (ברייתא שם יט:) היינו קרובה יותר לארון.

4 **ב. בִּשְׁעַת הַקְּטָרַת הַקְּטֹרֶת[16] בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כָּל הָעָם**
5 **פּוֹרְשִׁים מִן הַהֵיכָל בִּלְבַד, וְאֵינָן פּוֹרְשִׁים מִבֵּין**
6 **הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ[17]; שֶׁאֵין פּוֹרְשִׁים מִבֵּין הָאוּלָם**
7 **וְלַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְּטָרָה בַּהֵיכָל בְּכָל יוֹם וּבִשְׁעַת**
8 **מַתַּן דָּמִים בַּהֵיכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּמִידִין.**
9 **וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל דַּם הַפָּר מִזֶּה שֶׁהוּא מְנַדְנְדוֹ, וְנִכְנָס**
10 **בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וּמִזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת**
11 **בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא וּמַנִּיחוֹ בַּהֵיכָל עַל כַּן[18] הַזָּהָב**
12 **שֶׁהָיָה שָׁם. וְאַחַר כָּךְ יוֹצֵא מִן הַהֵיכָל, וְשׁוֹחֵט אֶת**
13 **הַשָּׂעִיר וּמְקַבֵּל אֶת דָּמוֹ, וְנִכְנָס בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים,**
14 **וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא**
15 **וּמַנִּיחוֹ עַל כַּן הַזָּהָב שֵׁנִי שֶׁבַּהֵיכָל. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל**
16 **דַּם הַפָּר מֵעַל הַכַּן וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת כְּנֶגֶד**
17 **הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת. וּמַנִּיחַ דַּם הַפָּר, וְנוֹטֵל דַּם**
18 **הַשָּׂעִיר וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת כְּנֶגֶד הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה**
19 **הַזָּיוֹת. וְאַחַר כָּךְ מְעָרֶה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר,**
20 **וּמַחֲזִיר הַכֹּל לַמִּזְרָק שֶׁהָיָה בּוֹ דַּם הַפָּר, כְּדֵי**
21 **שֶׁיִּתְעָרְבוּ יָפֶה יָפֶה. וְעוֹמֵד לִפְנִים מִמִּזְבַּח הַזָּהָב בֵּין**
22 **הַמִּזְבֵּחַ וְהַמְּנוֹרָה, וּמַתְחִיל לְהַזּוֹת[19] מִדַּם הַתַּעֲרֹבֶת**
23 **עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב, וְהוּא מְסַבֵּב וְהוֹלֵךְ וּמַזֶּה עַל**
24 **הַקְּרָנוֹת מִבַּחוּץ. וּמַתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית,**
25 **לְצִפּוֹנִית מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לְדְרוֹמִית**
26 **מִזְרָחִית. וְעַל כֻּלָּן הוּא נוֹתֵן מִלְּמַטָּן לְמַעְלָן[20], חוּץ**
27 **מִן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו שֶׁהוּא נוֹתֵן מִלְּמַעְלָן**
28 **לְמַטָּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ כֻּלָּיו[21]. וְחוֹתֶה הַגֶּחָלִים**
29 **וְהָאֹפֶר שֶׁבְּמִזְבַּח הַזָּהָב הֵילַךְ וְהֵילַךְ עַד שֶׁמַּגִּלָּה**
30 **זְהָבוֹ, וּמַזֶּה מִדַּם הַתַּעֲרֹבֶת עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ שֶׁבַע**
31 **פְּעָמִים בְּצַד הַדָּרוֹם, בַּמָּקוֹם שֶׁשָּׁלְמוּ מַתְּנוֹת**
32 **קַרְנוֹתָיו. וְיוֹצֵא וְשׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי הַדָּם עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי**
33 **שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְאַחַר כָּךְ בָּא אֵצֶל שָׂעִיר**
34 **הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ**
35 **הוּא אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם, חָטְאוּ עָווּ וּפָשְׁעוּ לְפָנֶיךָ**
36 **עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים**
37 **וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ וְשֶׁעָווּ וְשֶׁפָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ**
38 **עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: כִּי**
39 **בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם וְגוֹמֵר. וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּחַ אֶת**
40 **הַשָּׂעִיר לַמִּדְבָּר. וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר שֶׁהִכְנִיס**
41 **דָּמָן לִפְנִים וְנוֹתְנָן בַּכְּלִי, וּמְשַׁלֵּחַ הַשְּׂאָר לְבֵית הַדֶּשֶׁן**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 לִשְׂרֵפָה. וְיוֹצֵא לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים וְקוֹרֵא שָׁם אַחַר
2 שֶׁיְּגִיעַ הַשָּׁעִיר לַמִּדְבָּר. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, וּפוֹשֵׁט
3 בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו
4 וְרַגְלָיו. וְעוֹשֶׂה הַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ, שֶׁהוּא מִכְּלַל
5 קָרְבְּנוֹת מוּסַף הַיּוֹם, וּמַקְרִיב אֵילוֹ וְאֵיל הָעָם;
6 שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת עֹלָתוֹ וְאֶת עֹלַת הָעָם.
7 וּמַקְטִיר הָאֲמוּרִין שֶׁל פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין. וּמַקְרִיב
8 תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו,
9 וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ.
10 וְנִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וּמוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת
11 הַמַּחְתָּה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל,
12 וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ. וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין
13 הָעַרְבַּיִם, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, כִּשְׁאָר
14 הַיָּמִים. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי
15 זָהָב וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי עַצְמוֹ, וְיוֹצֵא לְבֵיתוֹ. וְכָל הָעָם
16 מְלַוִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. וְיוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה עַל שֶׁיָּצָא
17 בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וְיוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה עַל שֶׁיָּצָא בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ".

מקורו במשנה יומא (פ"ז מ"ד), ופירשו בזה שסיבת הגירסא "על שיצא" ולא כגירסא אחרת במשנה "בשעה שיצא" היא, כיון שאין יכול לעשות יו"ט בשעה שיוצא כי אז עדין יוהכ"פ, אלא רק למחרת. אבל כבר הקשו על כך, שאפשר שהיה נמשך עד הערב אחר הטבת הנרות כו' באופן שכשהגיע לביתו כבר היה לילה, וא"כ אפשר לגרוס "בשעה שיצא".

ונראה לומר, ששתי הגירסאות תלויות בשני הטעמים לסיבת היו"ט שהיה עושה הכהן הגדול. האם הוא בתור הודאה על שיצא ממקום סכנה, על דרך "ארבעה שצריכים להודות כו'", שהרי אם לא היה ראוי לא היה יוצא בחיים, ולכן לא האריך בתפילתו כדי שלא להבעית את ישראל. או שהוא מצד שנתרצו מעשיו לפני ה' ברוך הוא ויצא בשלום.

ובהתאם לזה, הן שתי הגירסאות "על שיצא" או בשעה שיצא"; הגורסים "בשעה שיצא" הוא כטעם על שנתרצתה עבודתו, והיו"ט הוא בהמשך ליוהכ"פ שמכפר עוונותיהם של ישראל. אבל הגורסים "על שיצא", סוברים שטעם היו"ט הוא על שלא אירע מוות לכה"ג.

יין מלכת ספר עבודה סימן סד.

16) כתוב בתורה (ויקרא טז, יז): "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", פירוש, שלא יהיה שם אדם בשעה שהכהן הגדול נמצא בקדשי הקדשים, והיכל בבית המקדש הוא כאוהל מועד שבמשכן. 17) בין האולם למזבח עשרים ושתיים אמות. והאולם עצמו, שהוא כעין פרוזדור להיכל, רחבו מן המזבח למערב אחת עשרה אמה. ומשמיענו רבינו שמה ששנינו במסכת כלים פרק א משנה ט "פורשים מבין האולם למזבח בשעת הקטרה" הכוונה בשעת הקטרת הקטורת בכל יום בהיכל, אבל בהקטרה בקודש הקדשים פורשים רק מן ההיכל בלבד, ולא מבין האולם למזבח. 18) בסיס. 19) רצונו לומר לתת הדם באצבע ולא הזאה ממש מרחוק. וכן יש לפרש "ומזה" לקמן. 20) מתחיל להזות למטה וממשיך ועולה למעלה. 21) מכיוון שהקרן היא לפניו ממש אינו יכול לצדד אצבעותיו כלפי מטה כמו בהזיות המרוחקות ואוחזן כלפי מעלה ואם ימשוך את ההזאה מלמעלה למטה במצב זה, יזוב הדם לשרוול כותנתו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אם הקדים מעשה לחבירו בבגד לבן בפנים, ודין הקדים דם השעיר לדם הפר.

18 **א. כָּל עֲבוֹדוֹת[2] שֶׁעוֹבֵד בְּבִגְדֵי לָבָן בִּפְנִים בַּהֵיכָל[3]**
19 **צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָן עַל הַסֵּדֶר שֶׁבְּאַרְנוּ, וְאִם הִקְדִּים בָּהֶן[4]**
20 **מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם.**

2) משנה יומא ס. וכפירושו של ר' יהודה בברייתא שם. 3) בברייתא שם נאמר: "בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים". ופירש רש"י, שהכוונה לקודש הקדשים, אבל בדברים הנעשים בהיכל אין שינוי סדר פוסל. אולם מדברי רבינו כאן יוצא שהוא מפרש "מבפנים" היינו היכל. ובלחם־משנה הקשה, הרי בזבחים מ. אמרו שלר' יהודה סדר הזאות אינו מעכב, והרי אין הזאות בעזרה? (וביומא מ. אמרו, שלר' יהודה אם הקדים דם הפר במזבח לדם השעיר בהיכל — כשר). ולא מצא יישוב לקושיא זו, ואומר שטעות סופר בדברי רבינו, וצ"ל "לפנים מן ההיכל", כלומר, בקודש הקדשים. 4) אבל עבודות שמחוץ להיכל, או לקודש הקדשים, כגון הגרלה, וידוי ושפיכת שירי הדם, אע"פ שהם נעשים בבגדי לבן (בארבעה בגדים) אין הסדר מעכב.

21 **ב. קְטֹרֶת שֶׁחַפְנָהּ[5] קֹדֶם שְׁחִיטַת הַפָּר - לֹא עָשָׂה**
22 **כְּלוּם. אַף עַל פִּי שֶׁהַחִפּוּיָהּ בָּעֲזָרָה, צֹרֶךְ פְּנִים**
23 **בַּעֲבוֹדַת פְּנִים[6] הִיא. וְכֵן שָׂעִיר שֶׁשָּׁחָטוֹ[7] קֹדֶם מַתַּן**
24 **דָּמוֹ שֶׁל פַּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[8]. אַף עַל פִּי**
25 **שֶׁהַשְּׁחִיטָה בָּעֲזָרָה, הֲרֵי דָּמוֹ נִכְנָס לִפְנִים[9].**

5) מימרא של רב חנינא שם. 6) נימוק זה אמרו שם לפי דעת ר' יהודה, שרבינו פוסק כמותו. מכאן שדעת רבינו שהתורה הקפידה לא רק שלא יאחר עבודות פנים אלא גם שלא יקדימן, שאם לא כן היה עליו לנמק שהשחיטה היא צורך פנים. אבל בתוספות ישנים שם ס. ד"ה אבל, כתבו, שאם הקדימן — כשר. ולפי שיטתם, הפסול כאן הוא מפני שהשחיטה היא צורך פנים. 7) מימרא של עולא, שם סא. 8) כלומר, יזה דם הפר וישחוט שעיר אחר. 9) כלומר, ולפיכך השחיטה היא צורך פנים. בגמרא שם לא נמצא נימוק זה ואין אנו צריכים לו כאן, שהרי אפילו אם השחיטה דינה כעבודת חוץ לא עשה כלום, מפני שאיחר

מתן דם הפר בקודש הקדשים, כמו שאמרו ביומא, שאם הקדים מתנות דם הפר שבהיכל למתנות דם השעיר בקודש הקדשים – פסול, ואע"פ שמתנות הפר הם דברים הנעשים מחוץ (ראה למעלה הערה ב גירסת הלחם־משנה, וראה תוספות ישנים שם מ. ד"ה נהי).

ג. אַיִל וְשָׂעִיר הַמּוּסָפִין שֶׁעָשָׂה אוֹתָן קֹדֶם עֲבוֹדַת הַיּוֹם[10] - אֵינָן כְּלוּם[11].

10) פירוש, לפני הזאת דם הפר והשעיר, וזמנם אחר ההזאה ולפני הקטרת אימוריהם (ראה למעלה סוף פ"ד). 11) יעשה עבודות היום, וישחוט איל ושעיר מוסף אחרים. ואע"פ שהם דברים הנעשים בחוץ, נפסלו מפני שהזאת דם הפר והשעיר דברים הנעשים בפנים הם (ראה ההערה הקודמת). לפלא, שרבינו השמיט כאן את אילו של כהן גדול, והרי בסוף פ"ד פסק שזמנו אחר עבודות היום. וצ"ע.

ד. הִקְדִּים דַּם הַשָּׂעִיר[12] לְדַם הַפָּר בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר[13] עֲבוֹדָתוֹ - יַזֶּה מִדַּם הַפָּר כְּמִצְוָתוֹ[14], וְאַחַר כָּךְ יָבִיא שָׂעִיר אַחֵר וְיִשְׁחַט אוֹתוֹ וְיַזֶּה מִדָּמוֹ בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים כְּמִצְוָתוֹ, וְיִפְסֹל הָרִאשׁוֹן. הִקְדִּים דַּם הַשָּׂעִיר לְדַם הַפָּר בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל עַל הַפָּרֹכֶת - יַחֲזֹר וְיַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר פַּעַם שְׁנִיָּה לְאַחַר דַּם הַפָּר[15].

12) משנה שם ס. 13) כלומר, אע"פ שהתחיל להזות דם הפר אלא שלא גמר את כל ההזאות, והפסיק והזה דם השעיר – פסול. 14) תיבה זו הוסיף רבינו מדעתו, ואינה במשנה. והתכוון לומר שאינו מתחיל ממקום שפסק אלא נותן כל ההזאות כאילו לא נתן כלום. פסק כסתם משנה, ולא כר' אלעזר ור' שמעון בברייתא שם סא. וסובר שדין הקדים כדין נשפך (ראה לקמן בהלכה הסמוכה). 15) ואע"פ ששינוי הסדר אינו פוסל בהיכל (ראה למעלה הערה ב), צריך להזות לכתחילה, ורק בדיעבד אם לא חזר והזה – כשר (לחם־משנה בהלכה א). ולמה אינו כך בדין הקודם? מפני ששם הקדים שחיטת השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים, וזה אי אפשר לתקן, ולפיכך נפסל השעיר הראשון ומביאים אחר במקומו.

ה. נִשְׁפַּךְ הַדָּם[16] עַד שֶׁלֹּא גָמַר מַתָּנוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים - יָבִיא דָם אַחֵר[17] וְיַחֲזֹר וְיַזֶּה בַּתְּחִלָּה בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים.

16) משנה שם ס. 17) פירוש, ישחוט בהמה אחרת.

ו. גָּמַר[18] מַתָּנוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וְהִתְחִיל בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם עַד שֶׁלֹּא גָמַר - יָבִיא דָם אַחֵר וְיַתְחִיל מִתְּחִלַּת הַזָּיוֹת שֶׁבַּהֵיכָל[19].

18) שם. 19) אבל אינו צריך לחזור ולהזות בקודש הקדשים, מפני שהן כפרה בפני עצמה ונעשתה כמצוותה (ראה בהלכה הסמוכה).

ז. גָּמַר[20] מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְהִתְחִיל לִתֵּן עַל מִזְבַּח הַזָּהָב וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם עַד שֶׁלֹּא גָמַר - יָבִיא דָם אַחֵר וּמַתְחִיל מִתְּחִלַּת מַתָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁכֻּלָּן כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָן הֵן[21].

20) שם. 21) ולפיכך אין אחד מעכב את השני.

ח. גָּמַר מַתָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאַחַר כָּךְ נִשְׁפַּךְ הַדָּם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא דָם אַחֵר; שֶׁשְּׁפִיכַת הַשְּׂעִירִים עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[22]. וְאִם דַּם הַפָּר הוּא שֶׁנִּשְׁפַּךְ קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַמַּתָּנוֹת[23] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר אַחֵר, וְיַחְפֹּן קְטֹרֶת פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם[24] שְׁחִיטַת הַפָּר, וְיַקְטִיר הַקְּטֹרֶת, וְאַחַר כָּךְ יָבִיא דָמוֹ וְיַזֶּה מִמֶּנּוּ[25].

22) שם סא. ברייתא ומשנה זבחים מז. 23) אפילו אם נתן כבר המתנות בקודש הקדשים ועל הפרוכת, ולא נתן כל המתנות על מזבח הזהב. 24) הכסף־משנה מגיה "אחר", שהרי למעלה בהלכה ב כתב: קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום. 25) לפי הסדר של הפר הראשון, שהקטורת קודמת להזאות. ובהלכות ה, ו, ז המדובר בדם השעיר.

ט. וְאִין[26] מְטַמֵּא בְּגָדִים[27] וְאֵין נִשְׂרָף בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[28] אֶלָּא הַפָּר הַזֶּה הָאַחֲרוֹן שֶׁבּוֹ נִגְמְרָה הַכַּפָּרָה.

26) שם סא: מחלוקת ר' שמעון ורבנן, ופסק כרבנן. 27) כתוב בתורה: "והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים" (ויקרא טז, כח). 28) ראה למעלה פ, ג ה"ז הערה מח. והפר שדמו נשפך נשרף בעזרה (ראה פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד).

י. נִתְעָרֵב לוֹ[29] דַּם הַפָּר בְּדַם הַשָּׂעִיר קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַהַזָּיוֹת - נוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם פַּר[30], וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם שָׂעִיר. נִתְעָרְבוּ בְּמַתָּנָה אַחֲרוֹנָה[31] - נוֹתֵן אַחַת לְמַטָּה[32] לְשֵׁם פַּר, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם שָׂעִיר.

29) מימרא של ר' ירמיה, שם נז. 30) המדובר כשנתערבו אחר שנתן דם הפר בקודש הקדשים. ומה שאמר אחת למעלה ושבע למטה, הכוונה להזאות שעל הפרוכת. אבל כשנתערבו לפני כן, הרי שחט את השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים ופסול (ראה למעלה הלכה ב), ולפיכך דייק רבינו, וכתב: "קודם שיגמור ההזאות" (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). ורש"י שם פירש: קודם שנתן בפנים כלום. ובתוספות שם תמהו על פירושו זה. 31) פירוש, שנתן על הפרוכת מדם הפר, אחת למעלה ושש למטה (רש"י גורס "במתנות האחרונות", ופירש שנתן מדם הפר אחת למעלה ונתערבו הדמים). 32) כך היא גירסתו בגמרא שם נז: (ורש"י גורס: שבע למטה).

יא. נִתְחַלְּפוּ[33] הַכּוֹסוֹת וְלֹא יָדַע אֵי זֶה הוּא כּוֹס דַּם הַפָּר וְאֵי זֶה הוּא כּוֹס דַּם הַשָּׂעִיר - נוֹתֵן מֵאֶחָד מֵהֶן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְנוֹתֵן מִן הַשֵּׁנִי אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, (וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן מִן הָרִאשׁוֹן[34] אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה). נִמְצָא מִכָּל מָקוֹם שֶׁנָּתַן מִדַּם הַפָּר וְאַחֲרָיו מִדַּם הַשָּׂעִיר.

33) שם. 34) שמא הכוס הראשונה היא מדם השעיר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והזה אותו לפני דם הפר, ולכן חוזר ומזה ממנו עוד פעם אחר הזאת דם הפר, ראה למעלה ה"ד (למחוק את הסוגריים הסובבים בבא זו בטעות. לעיני בעל כסף־משנה היתה גירסא עם תוספת מוטעית: "וחוזר ונותן מן השני, אחת למעלה ושבע למטה". ועל תוספת זו אמר: וצריך למוחקה, אבל הבבא "וחוזר ונותן מן הראשון" נשארת. ומי שרשם את הסוגריים, טעה בדברי הכסף־משנה).

1 **יב. קִבֵּל דַּם הַפָּר בִּשְׁתֵּי כּוֹסוֹת, וְקִבֵּל דַּם הַשָּׂעִיר**
2 **בִּשְׁתֵּי כּוֹסוֹת, וְנִתְעָרְבוּ[35] מִקְצָת הַכּוֹסוֹת[36] וְלֹא נוֹדַע**
3 **כּוֹס דַּם הַפָּר מִכּוֹס דַּם הַשָּׂעִיר - הֲרֵי זֶה מַזֶּה כָּל**
4 **הַהֲזָיוֹת כְּמִצְוָתָן מִן הַכּוֹסוֹת שֶׁלֹּא נִתְעָרְבוּ, וְשׁוֹפֵךְ**
5 **שְׁיָרֵי אֵלּוּ שֶׁהִזָּה מֵהֶן עַל הַיְסוֹד כַּמִּצְוָה, וְאוֹתָן**
6 **הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ יִשָּׁפְכוּ לָאַמָּה[37].**

35) שם. 36) כלומר, שתי כוסות הוא מכיר איזו דם הפר ואיזו דם השעיר, ושתים האחרות נתחלפו לו, ואינו יודע איזוהי דם הפר ואיזוהי דם השעיר (ורש"י פירש שהדמים מעצמם נתערבו, ולשון הגמרא מוכיחה כפירושו, שאמרו: "מקצת דמים" נתערבו, ולא אמרו "מקצת כוסות". וכנראה גירסא אחרת היתה לפני רבינו). 37) כעין מרזב היה באמצע רצפת העזרה, שלתוכה שופכים את הדמים שנפסלו, והם יוצאים לחוץ דרך חור שבכותל העזרה. כרב פפא, שהכוסות שנתערבו אין עליהם דין שיריים הנשפכים על היסוד, מפני שאינן ראויות למזבח.

7 **יג. פַּר[38] יוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל קוֹנֶה**
8 **מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ - הַמָּקוֹם**
9 **הִפְקִיר מָמוֹנוֹ בּוֹ לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים; שֶׁאִלּוּ לֹא הָיָה**
10 **לָהֶן בּוֹ שֶׁתָּפוּת - לֹא הָיוּ מִתְכַּפְּרִין בּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם**
11 **מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁחֵט הַפָּר - הַכֹּהֵן שֶׁעוֹמֵד**
12 **תַּחְתָּיו אֵינוֹ מֵבִיא פַּר אַחֵר, אֶלָּא שׁוֹחֵט אֶת שֶׁל**
13 **רִאשׁוֹן. וְאֵינוֹ חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ שֶׁתָּמוּת[39], שֶׁאֵין**
14 **חַטַּאת הָרַבִּים מֵתָה. שָׁחַט אֶת הַפָּר וּמֵת קֹדֶם שֶׁיְּכַפֵּר**
15 **בְּדָמוֹ - הַכֹּהֵן הָאַחֵר נִכְנָס בְּדַם זֶה וּמְכַפֵּר בּוֹ[40].**

38) שם נא: 39) ראה פרק ד מהלכות פסולי המוקדשים הלכה א. 40) שם מט: נחלקו ר' חנינא וריש לקיש בדין זה, ופסק רבינו כריש לקיש, מפני שרב אשי (שם נ.) סובר כמותו.

16 **יד. שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים[41] מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין**
17 **בְּמַרְאֶה[42] וּבְקוֹמָה[43] וּבְדָמִים[44], וּלְקִיחָתָן כְּאַחַת. אַף**
18 **עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁוִין - כְּשֵׁרִין[45]. לָקַח אֶחָד מֵהֶן הַיּוֹם**
19 **וְאֶחָד לְמָחָר - כְּשֵׁרִים.**

41) משנה שם סב. 42) שלא יהיה אחד שחור והשני לבן. 43) שלא יהיה אחד גבוה מהשני. 44) שיהיה מחירם שוה. בגמרא שם: דרשו דין זה מהכתוב. 45) שם.

20 **טו. מֵת אֶחָד מֵהֶן[46]: אִם עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל מֵת - יִקַּח**
21 **זוּג לַשֵּׁנִי; וְאִם מִשֶּׁהִגְרִיל מֵת - יָבִיא שְׁנַיִם וַיַּגְרִיל**
22 **עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה[47]. וְרוֹאֶה אֵי זֶהוּ שֶׁמֵּת: אִם הָיָה שֶׁל**
23 **שֵׁם - אוֹמֵר: זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם יִתְקַיֵּם**
24 **תַּחְתָּיו; וְאִם הָיָה הַמֵּת שֶׁל עֲזָאזֵל - יֹאמַר: זֶה**
25 **שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל - יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו. וְהַשֵּׁנִי**
26 **מִן הַשְּׁנַיִם שֶׁהִגְרִיל עֲלֵיהֶן בְּסוֹף[48] - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל**
27 **בּוֹ מוּם, וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה[49]; שֶׁאֵין חַטַּאת**
28 **הַצִּבּוּר מֵתָה.**

46) משנה שם. 47) כמו בהגרלה ראשונה. 48) במשנה כתוב: "והשני ירעה", ורבינו הוסיף: "מן השנים שהגריל עליהם בסוף". בגמרא שם, נחלקו רב ור' יוחנן בדבר איזה מהם קרב ואיזה רועה. רב אומר: השני שבזוג ראשון יקרב, והשני שבזוג שני ירעה. ור' יוחנן אומר להיפך, ופסק רבינו כרב בניגוד למקובל, רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן (ביצה ד.). וכן פסק בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כג, ראה הערה שם (ראה לחם־משנה). 49) ראה שם פרק ד הלכה א, והערה שם.

29 **טז. פַּר וְשָׂעִיר[50] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ**
30 **אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן וְקָרְבוּ, וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים - יִרְעוּ**
31 **עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה. וְכֵן אִם**
32 **נִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים קֹדֶם שֶׁיִּקְרְבוּ אֵלּוּ - יִקְרְבוּ**
33 **הָרִאשׁוֹנִים[51], וְיִרְעוּ הַשְּׁנִיִּים עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם,**
34 **וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה. שֶׁאֵין חַטַּאת הַצִּבּוּר מֵתָה.**

50) ברייתא שם נ: כר' אליעזר ור' שמעון, נגד דעת ר' יהודה האומר: ימותו. 51) כרב, ראה הלכה טו, והערה מז.

35 **יז. הַמּוּם פּוֹסֵל[52] בַּשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אֲפִלּוּ מוּם**
36 **עוֹבֵר[53]. וְכֵן אִם נַעֲשָׂה מְחֻסַּר זְמַן[54] - נִפְסָל[55]. כְּגוֹן**
37 **שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ לְחוֹלֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. שֶׁדְּחִיָּתוֹ**
38 **לַעֲזָאזֵל הִיא שְׁחִיטָתוֹ[56].**

52) שם סג: 53) שיתרפא אחר זמן. 54) עכשיו אינו ראוי, וכשיעבור זמן מסויים יהיה ראוי. 55) שם. 56) והתורה אמרה (ויקרא כא, כח): "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ולפיכך הוא מחוסר זמן, דברי רבא שם סד. [והמדובר כשנשחטה אמו אחרי ההגרלה, כי אם נשחטה לפני כן אין אנו צריכים לריבוי מיוחד לשעיר המשתלח מהכתוב קרבן לה', שהרי הוא פסול מפני ששני השעירים צריכים להיות ראויים לה', היינו לקרבן חטאת, ראה שם בגמרא סג:].

39 **יח. הָיָה טְרֵפָה - פָּסוּל; שֶׁנֶּאֱמַר: יָעָמַד חַי[57].**

57) וטריפה אינה חיה. דין זה מקורו בחולין יא: ושם נימקו: מפני שאין הגורל קובע לעזאזל אלא את הראוי לה', וטריפה פסולה לקרבן. ורבינו הוסיף נימוקו, מפני שהטעם שאמרו בגמרא, כוחו יפה בנטרף לפני ההגרלה בלבד, ומן הכתוב אנו לומדים שאפילו אם נטרף אחרי ההגרלה – נפסל. (משנה־למלך). מפרשי הרמב"ם לא מצאו מקור לדרשה זו, ונראה שמדעת עצמו למד זאת מהכתוב המובא.

40 **יט. חָלָה[58] הַשָּׂעִיר וְאֵין יָכוֹל לְהַלֵּךְ - מַרְכִּיבוֹ עַל**
41 **כְּתֵפוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.**

58) שם סו:

כ. חָלָה הַמְשַׁלֵּחַ[59] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר[60].

59) שם. 60) אע"פ שלא הוזמן לכך מאתמול. ראה פ"ג הלכה ז.

כא. נִטְמָא[61] הַמְשַׁלֵּחַ - הֲרֵי זֶה נִכְנָס לַמִּקְדָּשׁ[62] וְנוֹטְלוֹ וְיוֹצֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיַד אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה - בְּיַד זֶה שֶׁהוּכַן, אֲפִלּוּ נִטְמָא.

61) שם. 62) ואע"פ שטמא הנכנס למקדש חייב כרת, אין שולחים את השעיר בידי אחר טהור. שם דרשו דין זה מהכתוב.

כב. דְּחָפוֹ וְנָפַל הַשָּׂעִיר וְלֹא מֵת - יֵרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ[63] בְּכָל דָּבָר שֶׁמִּמִּיתוֹ. וְאֵיבְרֵי שָׂעִיר זֶה מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה[64].

63) שם. 64) שם סז. מחלוקת בין רב ושמואל, ורבא מכריע (שם סז:) שמותרים "שלא אמרה תורה שלח לתקלה", פירוש שאם תאמר שהם אסורים בהנאה, אפשר שייכשלו בהם בני אדם שימצאום ולא ידעו שאיברי שעיר המשתלח הם וייהנו מהם.

כג. נִפְחֲתָה תִּקְרָה שֶׁל הֵיכָל - לֹא הָיָה מַזֶּה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֹהֶל מוֹעֵד[65].

65) ואין אוהל בלי הכיסוי שלמעלה. זבחים מ.

כד. מִזְבֵּחַ[66] שֶׁלֹּא נִתְחַנֵּךְ בַּקְּטֹרֶת - לֹא יַזֶּה עָלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים.

66) משנה מנחות מט. שאין מחנכים את המזבח אלא בקטורת הסמים. ובגמרא נ. משמע שגרסו במשנה "של בין הרבים", ובברייתא שם נאמר: בקטורת של שחר. ורבינו כאן סתם והסתמך על מה שכתב למעלה בפ"ג מה' תמידין ומוספין ה"א "בקטורת של בין הערבים", כהכרעתו של אביי.

כה. חָסַר[67] מִן הַקְּטֹרֶת אֶחָד מִסַּמָּנֶיהָ[68] אוֹ מַעֲלֶה עָשָׁן[69] - חַיָּב מִיתָה עָלֶיהָ; שֶׁנֶּאֱמַר[70]: וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת. וְכֵן חַיָּב מִיתָה עַל בִּיאָתוֹ בְּלֹא מִצְוָה[71]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁגַג בְּבִיאָה[72] וְהֵזִיד בְּקְטֹרֶת[73], אוֹ שֶׁנִּכְנַס בְּקְטֹרֶת שְׁלֵמָה עִם הַחֲסֵרָה[74] - חַיָּב מִיתָה.

67) בברייתא שם נג. 68) אחד עשר מיני סממנים היו בקטורת (פ"ב מהלכות כלי המקדש ה"ב). בגמרא כריתות ו: אמר רב הונא שדבר זה הלכה למשה מסיני, והסמיכו את ההלכה על הכתוב (שמות ל): קח לך סמים. 69) מין צמח שמעלה עשן רב כשמבעירים אותו, ואינו במנין אחד עשר הסממנים. שם למדו מן הכתובים שמוסיפים גם מעלה עשן, שאינו ממיני צמחי בושם. 70) נימוק למעלה עשן. בגמרא שם מובא גם הפסוק וכסה ענן הקטורת, ואמר רב אשי: חד למצוה וחד לעכב. ויש לתמוה למה הביא רבינו רק את הכתוב הראשון בלבד. 71) שהרי לא קיים מצוות הקטרה.

72) שלא ידע שאסור להכנס לקודש הקדשים בלי מצוה. 73) ידע שאסור להקטיר קטורת חסרה. 74) וא"כ ביאתו היתה עם מצוה, אבל עבר והקטיר קטורת חסירה.

כו. הִקְטִיר מִן הַקְּטֹרֶת שֶׁל קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּזַיִת בַּהֵיכָל - חַיָּב מִיתָה[75].

75) בזבחים קט: משמע שלדעת חכמים החולקים על ר' אליעזר במשנה שם, חייב על הקטרת כזית, ואע"פ ששיעור הקטרה בקודש הקדשים הוא מלא חפניו. והטעם מפני שבהיכל כזית הקטרה היא.

כז. חֲפִינַת הַקְּטֹרֶת[76] - עֲבוֹדָה, וְהַמַּחֲשָׁבָה[77] פּוֹסֶלֶת בָּהּ. וְכֵן חֲתִיַּת הַגֶּחָלִים[78] לַקְּטֹרֶת נִפְסֶלֶת בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁמַּכְשִׁירֵי קָרְבָּן כְּקָרְבָּן.

76) בעיא שנפשטה ביומא מח. 77) בהלכות פסולי המוקדשים פי"ג ה"א מבואר מה הן המחשבות הפוסלות. 78) בעיא שנשארה בתיקו. שם מח: ופסק לחומרא. ופלא הדבר, למה לא כתב שזה ספק, כמו שכתב בדינים שבהלכה כח (כסף־משנה).

כח. חָפַן בְּרֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, אוֹ מִן הַצְּדָדִין, אוֹ מִמַּטָּה לְמַעְלָה[79], אוֹ שֶׁחָפַן בְּיָדוֹ זוֹ וּבְיָדוֹ זוֹ וְקֵרֵב זוֹ לָזוֹ[80], אוֹ שֶׁנִּתְפַּזְּרָה קְטֹרֶת מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ וַאֲסָפָהּ[81], אוֹ שֶׁחָפַן חֲבֵרוֹ וְנָתַן לְחָפְנָיו[82], אוֹ שֶׁחָפַן וָמֵת וְנִכְנַס שֵׁנִי בְּמַה שֶׁחָפַן רִאשׁוֹן[83] - כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וְלֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֲרָצָה.

79) החפינה הנכונה היא כשגב יד הכהן על הקטורת, ומוליכה בלחיצה כשאצבעותיו פשוקות, והקטורת נכנסת לכף ידו. ואם תחב אצבעותיו לתוך הקטורת והעלה לכף ידו — פסולה. 80) שלשה דינים אלה הן בעיות שלא נפשטו (שם מז:). 81) בעיא שלא נפשטה — שם מח. 82) שם מט. 83) שם. בגמרא אמרו שהבעיא היא רק לדעת הסוברים שהכהן הגדול אינו חופן שנית את הקטורת בקודש הקדשים, ומכיון שרבינו פסק (למעלה פ"ד ה"א) שחוזר וחופן אין שם בעיא כלל, אלא מחלוקת רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע. ורבינו לא הכריע כאן הלכה כמי, ולכן אמר שהוא ספק. ראה לחם־משנה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת מְעִילָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת: אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְשַׁלֵּם הַמּוֹעֵל אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְקָרְבָּן. וְזֶהוּ דִּין הַמּוֹעֵל. ב) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּקָדְשִׁים. ג) שֶׁלֹּא לִגְזֹז קָדָשִׁים.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שאסור ליהנות מקדשי השם והנהנה מהם מעל, ואם מעל במזיד או בשוגג.

א. אָסוּר לְהֶדְיוֹט[2] לֵהָנוֹת מִקָּדְשֵׁי הַשֵּׁם[3], בֵּין מִדְּבָרִים הַקְּרֵבִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת[4]. וְכָל הַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה[5] מִקָּדְשֵׁי הַשֵּׁם - מָעַל[6].

2) המונח "הדיוט" כולל כאן כל אדם מישראל. כי לגבי ה' כולם הדיוטות. 3) זה מבואר בתורה (ויקרא ה, יד־טז). 4) משנה, מעילה טו, א. דברים שהם רכוש הקדש ועומדים להשתמש בהם לצרכי תיקונים או שיפורים בבנין המקדש וכדומה, נקראים קדשי בדק הבית. 5) משנה, שם יח, א. הפרוטה היא המטבע הקטנה ביותר בזמן חכמי התלמוד, ופחות משווה פרוטה נידון כחסר ערך. לקמן פ"ז ה"ח וה"ט, כותב רבינו, שפטור רק מקרבן ומהוספת חומש, אבל עבר על איסור תורה ומחויב להחזיר את הקרן. 6) מלשון הכתוב (שם, יד): "ומעלה בו מעל".

ב. דְּבָרִים שֶׁהֻתְּרוּ בַּאֲכִילָה[7] מִן הַקָּרְבָּנוֹת, כְּגוֹן בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם אַחַר זְרִיקַת דָּמָן אוֹ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחַר זְרִיקַת דַּם שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים - אֵין בָּהֶן מְעִילָה[8]. אֲפִלּוּ אָכַל הַזָּר מֵאֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, הוֹאִיל וְהֵן מֻתָּרִין לְמִקְצָת בְּנֵי אָדָם לֵהָנוֹת בָּהֶן - כָּל הַנֶּהֱנֶה מֵהֶן לֹא מָעַל. וַאֲפִלּוּ נִפְסְלוּ וְנֶאֱסְרוּ בַּאֲכִילָה[9], הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה.

7) משנה, מעילה ב, א. 8) כולם נאכלים לכהנים, ולפיכך אינם נקראים קדשי ה'. והתורה אמרה (שם): וחטאה בשגגה מקדשי ה'. 9) במשנה, שם: "כלל אמר רבי יהושע, כל שהיה לה שעת היתר לכהנים - אין מועלים בה, וכל שלא היה לה שעת היתר לכהנים - מועלים בה. איזו היא שהיה לה שעת היתר לכהנים? שלנה ושנטמאה ושיצאה". מובן, שמדובר כשנפסלו אחר זריקת הדם והותרו באכילה.

ג. כָּל הַמּוֹעֵל בְּזָדוֹן - לוֹקֶה[10], וּמְשַׁלֵּם[11] מַה שֶּׁפָּגַם[12] מִן הַקֹּדֶשׁ בְּרִאשׁוֹ[13]. וְאַזְהָרָה[14] שֶׁל מְעִילָה מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְגוֹמֵר וּנְדָרֶיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבְּשַׂר עוֹלָה[15], הוֹאִיל וְכֻלּוֹ לַשֵּׁם[16]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר כָּל קֹדֶשׁ[17] שֶׁהוּא לְהַשֵּׁם לְבַדּוֹ, בֵּין מִקָּדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, אִם נֶהֱנָה בָּהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - לוֹקֶה. מָעַל בִּשְׁגָגָה[18] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ[19], וּמֵבִיא אַיִל בִּשְׁנֵי סְלָעִים[20] וּמַקְרִיבוֹ אָשָׁם וּמִתְכַּפֵּר לוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֲשַׁם מְעִילוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה' וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ וְגוֹמֵר. וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת חֲמִישִׁתוֹ וְגוֹמֵר. וְשִׁלּוּם הַקֶּרֶן בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ עִם הַבָּאַת הַקָּרְבָּן - מִצְוַת עֲשֵׂה.

10) ואינו חייב מיתה בידי שמים. פסק כחכמים בברייתא, פסחים לג, א. 11) לכאורה משמע שנוסף על המלקות, על המועל גם לשלם. אבל אי אפשר לפרש כך, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' נערה בתולה הי"א, וכן בפ"ד מהל חובל ומזיק ה"ט שאין אדם לוקה ומשלם. ובספר 'הר המוריה' מפרש: לוקה או משלם. פירוש, במזיד והתרו בו למלקות – לוקה אבל אינו משלם, כרבי יוחנן בכתובות לב, ב - נגד דעת עולא, הסובר לוקה ומשלם. וכשלא התרו בו משלם ואינו לוקה, כרבי יוחנן שם לד, ב - בניגוד לדעת ריש לקיש. 12) מה שהפסיד להקדש, אבל אם נהנה והקדש לא הפסיד – פטור מלשלם. 13) פירוש, הקרן בלבד בלי כל תוספת. לשון המקרא שם (ה, כד): ושלם אותו בראשו, אבל בשוגג מוסיף חומש. 14) כלל בידינו, שאין עונשים אלא על דבר שהתורה הזהירה שלא לעשותו, ובפרשתנו המובאת למעלה אין כל אזהרה. 15) מכות ז, א. ואפילו לאחר זריקת הדם. 16) מקטירים אותה על המזבח. 17) לומדים מעולה (כסף־משנה). אמנם במסכת תמורה לב, ב - לומד רבי דין מעילה בחטאת ואשם, מהכתוב (ויקרא ג, טז): "כל חלב לה'", אבל שם המדובר בשוגג לחייבו קרן וחומש ואשם, אבל לא מלקות במזיד. 18) דינו מפורש במקרא (שם ה, יד־טז). 19) ראה לקמן ה"ה. 20) בתורה (שם) כתוב: "והביא את אשמו לה' איל וגו' בערכך כסף שקלים". וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא פ"כ, דרשו: יכול (כלומר, יכול מי שהוא לפרש) דינרים? תלמוד־לומר "שקלים": יכול שקלי נחושת? תלמוד־לומר כסף" (גירסת הגר"א). וכן במשנה כריתות כב, א - יביא אשם בשני סלעים. סתם סלע האמור בתלמוד הוא שקל הכתוב בתורה, וערכו ארבעה דינרי כסף רומאיים.

ד. תַּשְׁלוּם הַקֶּרֶן[21] וַהֲבָאַת הָאָשָׁם[22] מְעַכְּבִין הַכַּפָּרָה, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֵיל הָאָשָׁם - אַיִל וְאָשָׁם[23] מְעַכְּבִין, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב.

21) ברייתא, בבא־קמא קיא, א. 22) הקרבן. 23) בגמרא שם למדו מהמקרא, שאשם הנאמר כאן פירושו – הקרן.

ה. הֵבִיא מְעִילָתוֹ[24] עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ[25] - לֹא יָצָא[26]. נִסְתַּפֵּק לוֹ[27] אִם מָעַל אוֹ לֹא מָעַל - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִן הַקָּרְבָּן[28]. וְהַחֹמֶשׁ חֲרֵי הוּא כִּתְחִלַּת הַהֶקְדֵּשׁ, וְאִם נֶהֱנָה בּוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל הַחֹמֶשׁ[29]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[30] כַּמָּה פְּעָמִים, שֶׁהַחֹמֶשׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעָה[31] מִן הַקֶּרֶן, עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְחֻמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה.

24) פירוש, קרבן מעילה. 25) קרן (ראה הלכה הקודמת). 26) הגירסה שלפנינו בברייתא שם, היא להיפך: "מנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא?" והעיר על זאת הראב"ד בהשגותיו, אולם אינו חולק על רבינו בדין עצמו, כי אשם בברייתא פירושו קרבן האשם, ומעילתו היינו קרן (ראה פירוש רש"י שם), ורבינו הודיע לנו כבר בהלכה הקודמת שאשם האמור בתורה במקום זה הכוונה לקרן, ולכן נקט הסגנון המתאים (ראה כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). וגם הברייתא עצמה מפרשת בסופה, שהאשם היינו קרן. 27) במשנה כריתות כב, א - מחייב רבי עקיבא אשם תלוי על ספק מעילה, כמו בספק חייבי כריתות. וחכמים חולקים עליו. ופסק כחכמים. 28) לפי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הענין, מסתיימת כאן ה"ה. 29) בבא־מציעא נד, ב. אמרו דין זה בזר האוכל תרומה ובגואל שדהו שהקדיש, ומשם למדנו לחומש של מעילה. 30) הל' תרומות פ"י ה"כ, ומעשר שני פ"ה ה"א. 31) גמרא, שם נד, א. ובלשון התלמוד: חומשא מלבר.

1 **ו. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה מִדִּבְרֵי**
2 **תּוֹרָה[32], אֲבָל אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**
3 **וְהַנֶּהֱנֶה מֵהֶן - מְשֻׁלָּם קֶרֶן בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מוֹסִיף**
4 **חֹמֶשׁ[33] וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם.**

32) במעילה פ"ג שנינו שיש דברים שאסור ליהנות מהם ואין בהם דין מעילה, "לא נהנין ולא מועלין", ומפרש רבינו לא נהנין היינו מדרבנן, וכן פירשו בגמרא תמורה ג, א - את הברייתא "קדשי גויים לא נהנין ולא מועלין". 33) מעילה ב, ב. דאורייתא משלמים חומש, דרבנן לא.

5 **ז. כָּל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים**
6 **קַלִּים, אֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲבֹד**
7 **בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר**
8 **קָדָשִׁים[34]. וְהַגּוֹזֵז אֶת הַשּׁוֹר אוֹ הָעוֹבֵד בַּצֹּאן -**
9 **לוֹקֶה[35] מִן הַתּוֹרָה. וְתוֹלֵשׁ אֵינוֹ כְּגוֹזֵז[36]. וְיֵרָאֶה לִי,**
10 **שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיִּגְזֹז כְּדֵי רֹחַב הַסִּיט[37] כָּפוּל. לֹא**
11 **יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִשַּׁבָּת[38].**

34) קדשי מזבח, אבל קדשי בדק הבית אסורים בגיזה ועבודה מדרבנן (לקמן הי"ב). 35) ברייתא, בכורות כה, א: "מנין ליתן את האמור של זה בזה, ושל זה בזה? תלמוד־לומר לא תעבוד ולא תגוז". ופירש רש"י: וא"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמדו שניהם זה מזה. 36) שם. וראה משנה, שם כד, ב. 37) שתות הזרת. כך פירש רבינו בהל' ערלה פ"ג, ובהל' שבת פי"ג, אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז, כתב שהסיט כשני שלישי זרת. ראה הערה בהל' פסולי המוקדשין פי"ט הי"ב. 38) שאינו חייב עד שיגזוז כשיעור זה. ראה בהערה הקודמת.

12 **ח. סְפֵק קָדָשִׁים[39], כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁהִיא סְפֵק בְּכוֹר**
13 **וְכַיּוֹצֵא בָהּ - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, וְהַגּוֹזֵז**
14 **אוֹ הָעוֹבֵד בָּהֶן - אֵינוֹ לוֹקֶה[40].**

39) ברייתא, נדרים יט, א. ובבא־מציעא ו, ב. (בכסף־משנה ציין מקור הדין בבכורות יח, ולפלא שהסתמך על דיוק מגמרא, ודילג על ברייתא מפורשת). 40) אין לוקים על ספק עבירה.

15 **ט. בְּהֵמַת הֶקְדֵּשׁ[41] שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם וְנִפְדֵּת כְּמוֹ**
16 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[42] - אֵינָהּ מֻתֶּרֶת בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, וַהֲרֵי הִיא**
17 **בְּאִסּוּרָהּ[43] עַד שֶׁתִּשָּׁחֵט. נִשְׁחֲטָה אַחַר פִּדְיוֹנָהּ -**
18 **הֻתְּרָה בַּאֲכִילָה[44]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקִּדֵּם**
19 **הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן[45] אוֹ קָדַם מוּם עוֹבֵר[46] לְהֶקְדֵּשָׁן;**
20 **אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ לַמִּזְבֵּחַ - אֵינָהּ**
21 **אֲסוּרָה בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[47]; נִפְדֵּת - הֲרֵי**
22 **זוֹ כְּחֵלִין לְכָל דָּבָר, וְתֵצֵא לְחֵלִין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד[48].**

23 **חוּץ מִן הַבְּכוֹר[49] וְהַמַּעֲשֵׂר[50], שֶׁהַקְּדֵשָׁה חָלָה עַל**
24 **גּוּפָן אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין מִתְּחִלָּתָן,**
25 **וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֵלִין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד לְעוֹלָם[51]. וְאָסוּר**
26 **לְהַרְבִּיעַ בְּבְכוֹר[52] אוֹ בְּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[53].**

41) משנה, בכורות יד, א. 42) פ"א מהל' איסורי מזבח ה"י. 43) בגמרא שם טו, א - למדו דין זה מהמקרא. 44) והוא־הדין בגיזה. כך משתמע ממה שכתב למעלה "עד שתשחט", וכך כתבו ה'תוספות' בפירוש בבכורות כה, א - ד"ה שער. 45) וירדה עליהם קדושת הגוף חמורה. 46) מום שיתרפא אחר זמן מסוים. 47) מגזירת חכמים. שם יד, א. 48) מפני שלא חלה עליה מעולם קדושה חמורה אלא קדושת דמים בלבד, שהרי לא היתה ראויה למזבח. 49) עם לידתו חלה על גופו קדושה שאין לה פדיון, ואינו יוצא לחולין לעולם. 50) מצות־עשה לעשר כל שנה את הבקר והצאן שנולדו באותה שנה (פ"ו מהל' בכורות ה"א), ואמרה תורה (ויקרא כז, לב): "לא יגאל", שאינו יוצא לחולין על־ידי פדיון אלא נאכל במומו כבכור בעל מום. 51) כלומר, עד שיישחטו. ראה למעלה הערה מג. 52) מקור הלכה זו בברייתא מועד קטן יב, א: "תנו רבנן, אין מרביעים בהמה בחולו של מועד, כיוצא בו (בדומה לכך) אין מרביעים בבכור ולא בפסולי המוקדשין". ופירש רש"י שם, שהטעם משום איסור עבודה בקדשים. ומשמע מדברי רבינו כאן שרק איסור יש בזה, אבל אינו לוקה. והטעם, מפני שהאדם אינו עושה עבודה רק הוא גורם שהבהמה תעבוד (משנה־למלך, ראה השגותיו החמורות על הכסף־משנה שהביא מקור אחר). 53) קדשים שנפל בהם מום ואסורים בגיזה ועבודה, כנאמר למעלה ה"ט. רבינו עוסק כאן בדיני מעילה ואיסורי עבודה בקדשים ועל איסור זה אינו לוקה, כמו שכתוב בהערה הקודמת, אבל לוקה הוא משום מרביע כלאים כמו שכתב בפ"ט מהל' כלאים הי"א. ראה שם טעמו של דבר.

27 **י. מֻתָּר לִתְלֹשׁ[54] אֶת הַשֵּׂעָר לְכַתְּחִלָּה מִן הַקָּדָשִׁים**
28 **כְּדֵי לְהַרְאוֹת הַמּוּם לְמַמְחֶה. וְאוֹתוֹ הַשֵּׂעָר שֶׁתָּלַשׁ**
29 **אוֹ שֶׁנָּשַׁר מִן הַבְּהֵמָה[55] אוֹ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר - הֲרֵי**
30 **זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה, אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁיִּשָּׁחֲטוּ מִפְּנֵי מוּמָן;**
31 **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אוֹתָן[56], הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין**
32 **לְכַפָּרָה[57]. אֲבָל צֶמֶר הַנּוֹשֵׁר מִן הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם -**
33 **מֻתָּר בַּהֲנָיָה[58] לְאַחַר שְׁחִיטָתָן מִפְּנֵי מוּמָן; הוֹאִיל**
34 **וּלְכַפָּרָה הֵן בָּאִין, אֵינוֹ מַשְׁהֶה אוֹתָן[59]. וְאִם נִתְלַשׁ**
35 **מִן הָעוֹלָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[60]. וְכֹל שֶׁיִּתָּלֵשׁ מִכָּל**
36 **הַקָּדָשִׁים[61] אַחַר שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם - הֲרֵי הוּא מֻתָּר**
37 **בַּהֲנָיָה, שֶׁהֲרֵי לֹא תָּלַשׁ בְּיָדוֹ; חוּץ מִן הַבְּכוֹר**
38 **וְהַמַּעֲשֵׂר[62], שֶׁאַף הַנִּתְלָשׁ מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם**
39 **אָסוּר בַּהֲנָיָה.**

54) משנה, בכורות כד, ב. 55) שהקדישה לשלמים או לתודה, ומדובר כשנשר לפני שנפל בה מום, אבל כשנשר לאחר שנפל בה מום, כותב רבינו בסוף ההלכה שבכל הקדשים מותר חוץ מבכור ומעשר. ראה בהערה שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

56) כדי להשתמש בצמר שינשור מהם. פסק כחכמים במשנה, שם כה, ב. 57) ולא איכפת לו אם יישארו בחיים זמן רב. 58) ואפילו נשר לפני שנפל בה מום, דין זה למד רבינו מהאיבעיא של רבי ינאי שם בעולה תמימה שנתלש ממנה צמר, ואמרו שם שבחטאת ואשם אין כל ספק שהצמר מותר, ומזה יוצא שאפילו נתלש לפני שהוממו מותר (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). ודוקא הנושר, אבל אם תלש בידים אסור. זה מבואר בגמרא שם: "תולש מי איכא מאן דשרי?" (הלא אין מי שיתיר תולש?). 59) כי מעוניין הוא למהר ולהתכפר. 60) איבעיא, שם. עולה עיקרה לא לכפרה, אבל היא מכפרת עבירות על מצוות־עשה, ולפיכך יש פנים לכאן ולכאן. והאיבעיא לא נפשטה. 61) אפילו עולה ותודה ושלמים, רבי ינאי שם שאל מהו דין הצמר שנתלש מעולה תמימה. ומשמע שאם נתלש מבעלת מום, ידוע היה לו שמותר. ראה למעלה הערה נז. 62) משנה, שם כה, א. אסרו חכמים בפירוש את הצמר שנתלש מבכור בעל מום, והוא־הדין למעשר, שהרי קדושת הגוף חלה עליו אפילו כשהבהמה היא בעלת מום כמו בבכור, ראה בהלכה הקודמת. ובסיכום הדינים שנאמרו בהלכה זו, יש לקבוע, שבנוגע לצמר של בהמות קדשים מחלק רבינו את הקרבנות לשלשה סוגים: א. בכור ומעשר: ב. שלמים ותודה. ג. חטאת ואשם. עולה אינה סוג בפני עצמו אלא ספק סוג ב' ספק סוג ג'. ופרטי דיניהם הם: צמר שנתלש בידים אסור בכל שלושת הסוגים. נשר מאליו כשהבהמה תמימה — סוג א' וב' אסור, וסוג ג' מותר. נשר מאליו אחרי שנפל בה מום — ב' וג' מותר, א' אסור. עולה היא כאמור ספק ב' או ג', והולכים לחומרא. פירושנו זה מסלק את תמיהתם של האחרונים שכאילו דברי רבינו כאן סותרים למה שאמר למעלה בהלכה זו עצמה: "או שנשר מן הבהמה", והציעו למחוק את התיבות "מן הבהמה", ולפי פירושנו אין כל סתירה.

1 **יא. הַשּׁוֹחֵט[63] בְּכוֹר אוֹ שְׁאָר מֻקְדָּשִׁין - תּוֹלֵשׁ אֶת**
2 **הַשֵּׂעָר מִכָּאן וּמִכָּאן לַעֲשׂוֹת מָקוֹם לַסַּכִּין, וּבִלְבַד**
3 **שֶׁלֹּא יְזִיזֶנּוּ[64] מִמְּקוֹמוֹ.**

63) משנה, שם כד, ב. 64) פירוש, שלא יזיז ממקומו את הצמר שתלש אלא יניחו כך שהוא מסובך בצמר הקבוע בעור.

4 **יב. קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[65] אֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה מִדִּבְרֵי**
5 **סוֹפְרִים[66], אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵינָן אֲסוּרִין. לְפִיכָךְ,**
6 **הַגּוֹזֵז אוֹתָן אוֹ הָעוֹבֵד בָּהֶן - אֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מַכִּין**
7 **אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[67].**

65) מימרא של רבי אלעזר, שם כה, א. 66) כך פירשו שם את דברי רבי אלעזר. 67) מלקות מדרבנן כפי שיקול דעת בית הדין.

8 **יג. הַמַּקְדִּישׁ[68] עֵגֶל לַמִּזְבֵּחַ[69] - אִמּוֹ אֲסוּרָה בַּעֲבוֹדָה**
9 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. מִפְּנֵי שֶׁעֲבוֹדָתָהּ מַכְחֶשֶׁת אֶת הָעֵגֶל,**
10 **גָּזְרוּ בָהּ. וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת בְּגִזָּה, שֶׁאֵין בָּזֶה הֶכְסֵד**
11 **לַוָּלָד. הִקְדִּישׁ אֵגֶל אֶחָד[70] מִן הַבְּהֵמָה, בֵּין לְבֶדֶק**
12 **הַבַּיִת[71] בֵּין לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק אִם אֲסוּרָה**
13 **כֻּלָּהּ בְּגִזָּה[72] וַעֲבוֹדָה[73] אוֹ אֵינָהּ אֲסוּרָה, לְפִיכָךְ אֵין**
14 **לוֹקִין עָלֶיהָ.**

68) תמורה יא, ב. 69) משמע שאם הקדיש העובר לבדק הבית, אמו מותרת בעבודה, ואע"פ שאמר בהלכה הקודמת, שקדשי בדק הבית אסורים בעבודה. והטעם, מפני שבנידון דלפנינו איסור העבודה הוא מדרבנן, לא גזרו על קדשי בדק הבית, שכל איסור העבודה בהם הוא רק מדרבנן. 70) בעיא (שם) שלא נפשטה. 71) הבעיא שם היא אם היא אסורה מן התורה, ואם נאמר שהתורה אסרה גם בהקדיש אבר אחר, גם בקדשי בדק הבית שאסור מדרבנן הדין כך, שכל שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו ('הר המוריה'). 72) אבל האבר שהקדיש, פשוט שאסור בגיזה. וב'שיטה מקובצת' שם פירש שהאיבעיא היא על אותו אבר. 73) בגמרא שלפנינו הבעיא היא בגיזה בלבד, ומשמע שבעבודה לא היה השואל מסופק כלל, שהרי גם אותו האבר יכחיש ע"י העבודה, וכן פירש רש"י שם. ואולי טעות־סופר כאן, ויש למחוק את המילה "ועבודה".

יום שישי י"ז מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר קדשים קלים אם מועל בהם קודם זריקה או אחריה, ודין כל הקדשים מאימתי מועלים בהם .

15 **א. קָדָשִׁים קַלִּים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּזְרֵק**
16 **הַדָּם[2]. נִזְרַק הַדָּם - מוֹעֲלִין בְּאֵמוּרֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ**
17 **לְבֵית הַדֶּשֶׁן, שֶׁהֲרֵי הֵן לָאִשִּׁים[3], וְאֵין מוֹעֲלִין בְּדָבָר**
18 **הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲפִלּוּ הֶעֱלָה הָאֵמוּרִין שֶׁלָּהֶן**
19 **לַמִּזְבֵּחַ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּזְרֵק**
20 **הַדָּם. הוֹצִיא אֵמוּרֵיהֶן לַחוּץ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין**
21 **מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם; נִזְרַק הַדָּם, אַף עַל פִּי**
22 **שֶׁעֲדַיִן הֵן בַּחוּץ וְלֹא הֶחֱזִירָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן[4].**
23 **שֶׁהַזְּרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא בֵּין לְהָקֵל[5] בֵּין לְהַחְמִיר[6].**

2) אבל אסור מן התורה (משנה למלך). 3) עומדים להקטרה על המזבח. 4) כר' עקיבא. בגמרא שם פירשו דעת ר' עקיבא, שהזריקה אפילו שלא כתיקונה מביאה לידי מעילה. 5) כגון בבשר קדשי קדשים, שמועלים בו עד שייזרק הדם, אבל לאחר זריקה אין בו מעילה ואומר ר' עקיבא (במשנה שם) שאפילו אם הבשר בחוץ בשעת זריקה מוציאה אותו הזריקה מידי מעילה, וכן פוסק רבינו. 6) באימורי קדשים קלים כאמור למעלה (כסף משנה).

24 **ב. כָּל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ עַד**
25 **שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם. נִזְרַק הַדָּם - מוֹעֲלִין בָּהֶן בְּדָבָר שֶׁכֻּלּוֹ**
26 **לָאִשִּׁים עַד שֶׁיִּשָּׂרֵף וְיֵצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן[7], וְאֵין מוֹעֲלִין**
27 **בְּדָבָר הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

7) אבל כל זמן שהאפר על המזבח מועלים בו, כר' יוחנן שם ט.

28 **ג. כֵּיצַד? הָעוֹלָה, אֶחָד עוֹלַת הָעוֹף וְאֶחָד עוֹלַת**

בְּהֵמָה, וְהַקֹּמֶץ[8] וְהַלְּבוֹנָה[9], וּמִנְחַת כֹּהֲנִים[10] וְהַחֲבִתִּין[11] וּמִנְחַת נְסָכִים[12] - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְּׁעַת הֶקְדֵּשָׁן עַד שֶׁיֵּצְאוּ אַחַר שְׂרֵפָתָן עַל הַמִּזְבֵּחַ לְבֵית הַדֶּשֶׁן.

8) המביא סולת למנחה לוקח ממנה הכהן מלא קומצו ומקטיר על המזבח והשיריים נאכלים לכהנים. 9) מין בושם. כל מנחה, חוץ למנחה שחוטא עני מביא במקום בהמה, טעונה לבונה וכולה למזבח. 10) כהן המביא מנחה מקטירים כולה על המזבח שנאמר (ויקרא ו, טז) "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". 11) כהן גדול מקטיר כל יום עשרון סולת למנחה, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה נקטרת ונקראת מנחת חביתין. 12) רוב הקרבנות - בין קרבנות יחיד ובין קרבנות ציבור מביאים עימהם סולת למנחה ונקראת מנחת נסכים מפני שהביאו עימה יין לנסך על המזבח.

ד. וְכֵן פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין[13] - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְּׁעַת הֶקְדֵּשָׁן עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ וְתִגָּמֵר שְׂרֵפָתָן בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[14] וְיִתַּךְ[15] הַבָּשָׂר; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתַּךְ - מוֹעֲלִין בּוֹ וְהוּא בְּבֵית הַדֶּשֶׁן.

13) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר שמביאים בית דין שטעו בהוראה והתירו איסור שיש בו כרת ועשו ישראל על פיהם, ואם שגו והתירו עבודה זרה מביאים פר ושעיר, וכל אלה מקטירים אימוריהם על המזבח ובשרם שורפים בבית הדשן. 14) כאימורי קדשי קדשים. 15) ימס, יתפרק.

ה. וְכֵן פָּרָה אֲדֻמָּה - מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[16], הֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: חַטָּאת הִיא. וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא, שֶׁלֹּא יִמְעַל אָדָם בְּאֵפֶר הַפָּרָה[17].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"פָּרָה אֲדֻמָּה – מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת".

וצריך להבין כקושיית מפרשי הרמב"ם:

א. מהו הלשון "אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית", וכי אין מעילה בקדשי בדק הבית?

ב. מהמילים "תנאי בית דין הוא, שלא ימעול אדם באפר הפרה", משמע שמדין תורה כן מועלים בה אחר שנעשתה אפר ולא היא, שהרי לומדים ממה שנאמר "חטאת היא" מלמד שיש מעילה גם באפרה.

ותירצו, שמה שכתב "שהיא כקדשי בדק הבית", כוונתו שאינה ממש כמותם, וכיון שאינה קדשים ממש לא היה מן הדין שימעלו בה "אלא דקריי' רחמנא חטאת". ובנוגע למה שכתב "תנאי בית דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה", איתא בגמ' ש"שתי תקנות הוו, דאורייתא בה מועלין, באפרה אין מועלין", וכיון שראו חכמים שמזלזלים בה גזרו בה מעילה, וכיון שראו שנמנעים מספק הזאות מפני חשש מעילה העמידוה על דאורייתא.

אמנם גם תירוצים אלו קשים:

א: אם זו כוונת הרמב"ם, היה לו לכתוב בפירוש ובלשון ברורה "אע"פ שאינה קדשי בדק הבית", ולא לכתוב בלשון המשתמעת להיפך "אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית".

ב: פשטות הלשון "תנאי בית דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה" הוא שמדרבנן אין מועלין באפרה, אבל מהתורה מועלין גם באפרה שהרי הרמב"ם לא הזכיר כלל שבתחילה תיקנו חכמים שימעלו גם באפרה, ואח"כ חזרו והעמידו על דין תורה. ויש להאריך בכל זה ותן לחכם ויחכם עוד".

יין מלכות ספר עבודה סימן סח.

16) כלומר, אינה קדשי בדק הבית ממש, אלא כעין קדשי בדק הבית, ולפיכך הוצרכו לדרשה מיוחדת. 17) משנה שקלים פרק ז, ז. ופירש רב אשי בגמרא שם, ששתי תקנות היו, מדאורייתא מועלים בבשרה אבל לא באפרה ומכיוון שראו חכמים שמשתמשים באפרה לצרכי חול התקינו שמועלים גם באפר. וכשנוכחו שספק טמאים מסרבים לקבל הזאות אפר פרה מפני חשש מעילה, ביטלו התקנה והעמידוהו על דין תורה.

ו. חַטַּאת בְּהֵמָה וְאָשָׁם וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר[18] - מוֹעֲלִים בְּכֻלָּן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם; נִזְרַק הַדָּם - מוֹעֲלִין בְּאֵמוּרֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ לְבֵית הַדֶּשֶׁן, וְאֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר. וְכֵן חַטַּאת הָעוֹף - מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה עַד שֶׁיַּזֶּה דָּמָהּ; הֵזָּה דָּמָהּ - אֵין בָּהּ מְעִילָה. אֲבָל אָסוּר לֵהָנוֹת בְּמֵרְאָתָהּ[19] וְנוֹצָתָהּ[20], וְהַנֶּהֱנֶה בָּהֶן אַחַר הַזָּיָה - לֹא מָעַל.

18) בחג השבועות מביא הציבור שני כבשים לשלמים והם קדשי קדשים לכל דבר. 19) הזפק. 20) כתוב בתורה גבי עולת העוף (ויקרא א, טז): "והסיר את מוראתה בנוצתה והשליך אותה וגו'" ושנינו בתוספתא שיצאה מידי מעילה אחרי שהשליכוהו על בית הדשן ועל זה אמרו בתמורה לד. שמעילה אין בה אבל אסורה בהנאה. דין זה נמשך אחרי מה שכתב בהלכה ג בעולת העוף, אבל בחטאת העוף אין מסירים כלל את המוראה ונוצה, שהרי אין מקטירים ממנה כלום על המזבח וכולה ניתנת לכהנים ודין המוראה כדין בשרה, או כשאר חלקי הגוף שאינם ראויים לאכילה.

ז. הַמְּנָחוֹת - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת, עַד שֶׁיַּקְטִיר הַקֹּמֶץ. קָרַב הַקֹּמֶץ - הֻתְּרוּ הַשְּׁיָרִים בַּאֲכִילָה. וְאִם נִפְסְלוּ הַשְּׁיָרִים אוֹ חָסְרוּ וְאַחַר כָּךְ הִקְטִיר הַקֹּמֶץ, הוֹאִיל וְהַקְטָרָה זוֹ אֵינָהּ מַתֶּרֶת הַשְּׁיָרִים בַּאֲכִילָה - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק אִם יָצְאוּ יְדֵי מְעִילָה אוֹ לֹא יָצְאוּ.

ח. לֶחֶם הַפָּנִים[21] - מוֹעֲלִין בּוֹ מִשֶּׁהֻקְדַּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶאֱפָה, עַד שֶׁיַּקְטִיר הַבְּזִיכִין. הִקְטִיר

הַבְּזִיכִין - הֵתַּר בַּאֲכִילָה. וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[22] - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ, קֹדֶם שֶׁיֵּאָפוּ, עַד שֶׁיִּזְרֵק דַּם הַכְּבָשִׂים. נִזְרַק דַּם הַכְּבָשִׂים - הֵתִּרוּ בַּאֲכִילָה.

21) שתים עשרה חלות שמסדרים בכל שבת על שולחן הזהב שבהיכל ועל ידן מעמידים שני בזיכים (כלי מיוחד לכך) ממולאים לבונה, ולשבת הבאה מקטירים את הלבונה והכהנים אוכלים את הלחם. 22) בחג השבועות מביאים עם שני הכבשים גם שתי חלות והן נאכלות לכהנים אחר זריקת דם הכבשים.

ט. הַנְּסָכִים - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ. יָרְדוּ לַשִּׁיתִין[23] - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. מַיִם שֶׁמְּנַסְּכִים בְּחַג הַסֻּכּוֹת, כָּל זְמַן שֶׁהֵן בַּכַּד[24] שֶׁל זָהָב - אֵין נֶהֱנִין[25] בָּהֶן, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל[26]; נָתְנוּ אוֹתָן בַּצְּלוֹחִית - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן[27], שֶׁהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַנְּסָכִים.

23) חלל תחת המזבח שלתוכו נופלים היין והמים שמנסכים על המזבח (רש"י סוכה מט.). 24) המים לניסוך היו שואבים מן נהר השילוח בצלוחית של זהב וממנה מנסכים, ובשבת אסור להביא מן השילוח ואם ישאבו בצלוחית שהיא כלי שרת יוקדשו המים וייפסלו בלינה ככל דבר שנתקדש בכלי שרת, ולפיכך שאבו בערב שבת בכד או בחבית קטנה שאינה כלי שרת ואינה מקדשת את המים להיפסל בלינה ובשבת שופכים את המים לצלוחית וממנה מנסכים. 25) מפני שנלקחו לצורך הקדש. 26) מפני שלא נתקדשו בכלי שרת. 27) מצוה לנסך שלושה לוגין ואם היו בצלוחית יותר משלושה לוגין נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם מועלים בכל המים או רק בשלושה לוגין, ופסק כר' יוחנן שמועלים בכולם.

י. לוֹג שֶׁמֶן[28] שֶׁל מְצֹרָע - מוֹעֲלִין בּוֹ מִשֶּׁהֻקְדַּשׁ בִּכְלִי עַד שֶׁיִּזְרֵק דַּם הָאָשָׁם[29]. נִזְרַק דַּם הָאָשָׁם - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין עַד שֶׁיִּתְּנוּ מִמֶּנּוּ מַתְּנוֹתָיו. נָתְנוּ מִמֶּנּוּ הַמַּתָּנוֹת - הֵתִּרוּ הַשְּׁיָרִים[30] בַּאֲכִילָה[31] כִּבְשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם.

28) ברייתא זבחים מד. מצורע שנתרפא מביא חטאת ועולה ואשם ועימהם גם לוג שמן ואחרי זריקת דם האשם ומתנותיו, מזה הכהן מן השמן שיצק על כפו שבע הזאות ואחר כך נותן שמן על תנוך אזנו הימנית של המצורע ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית והנשאר על כף הכהן נותן על ראשו (ויקרא יד). 29) כחכמים נגד דעת רבי האומר, שמועלים עד אחרי המתנות שאמרנו. 30) השמן שנשאר בלוג. 31) לכהנים.

יא. כָּל דְּמֵי שְׁחִיטַת הַקֳּדָשִׁים[32] - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה, עַד שֶׁיֵּצֵא לְנַחַל קִדְרוֹן[33]. יָצָא לְנַחַל קִדְרוֹן - מוֹעֲלִין בּוֹ[34], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נִמְכָּר לְגַנּוֹת וְדָמָיו הֶקְדֵּשׁ. אֲבָל הַמַּקִּיז דָּם לְבֶהֱמַת קָדָשִׁים - הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה וּמוֹעֲלִין בּוֹ[35]; הוֹאִיל וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִחְיוֹת בְּלֹא דָם, הֲרֵי הוּא כְּגוּפָהּ[36].

32) שיצאו מן הבהמה אחר שנשחטה. 33) נחל קטן לא רחוק מבית המקדש וכל הדמים שנשפכו בעזרה או נזרקו על המזבח יורדים לאמה ויוצאים לנחל זה דרך חור שבכותל. 34) הראב"ד בהשגותיו כותב: "אותה מעילה אינה אלא מדרבנן". ברור שגם דעת רבינו כן, שהרי כך אמרו בפירוש ביומא נט: הכל מודים שמן התורה אין מועלים. ובפירושו על המשנה שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי שמעון שאמר מועלים בדמים אחר שיצאו לנחל קדרון. ונראה שחזר בו כאן. 35) מן התורה (כסף משנה) והמדובר בקדשי קדשים, ובקדשים קלים אין מועלים אבל אסור מן התורה. 36) מפני שאינו ראוי לזריקה מועלים בו, המקראות שלמדו מהם שאין בדם דין מעילה מדברים בדם הראוי לזריקה.

יב. הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם שֶׁפֵּרְשׁוּ מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים - מוֹעֲלִין בָּהֶן[37]; פֵּרְשׁוּ לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן[38]. עַצְמוֹת הָעוֹלָה שֶׁפֵּרְשׁוּ לִפְנֵי זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן לְאַחַר זְרִיקָה[39], שֶׁהַזְּרִיקָה מַתֶּרֶת אוֹתָם[40]; וְאִם פֵּרְשׁוּ אַחַר זְרִיקָה - מוֹעֲלִין בָּהֶן לְעוֹלָם[41]. עַצְמוֹת הָעוֹלָה שֶׁפָּקְעוּ[42] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶם חֲצוֹת הַלַּיְלָה - מוֹעֲלִין בָּהֶן[43]; לְאַחַר חֲצוֹת - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. אַף עַל פִּי שֶׁפָּקְעוּ קֹדֶם חֲצוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת הַלַּיְלָה נַעֲשׂוּ כָּל הָאֵיבָרִים כְּמִי שֶׁנִּתְאַכְּלוּ וְנַעֲשׂוּ אֵפֶר.

37) עד שייזרק הדם, אבל אחר שנזרק הדם הותרו כל החלקים שאינם עומדים להקטרה על המזבח (כסף משנה). 38) אף על פי שאינם ראויים לאכילה. 39) אבל לפני הזריקה מועלים בהן כמו בקדשי קדשים אחרים. 40) מפני שהעצמות שפירשו לפני זריקה אינן ראויות להקטרה. 41) כי הזריקה מכשירה להקטרה את כל העולה על עצמותיה שלא פירשו, ואחרי שפירשו אין מה שיוציא אותן מידי מעילה, מה שאין כן בפירשו לפני זריקה שהתירה אותן הזריקה כמו שאמרנו למעלה. 42) קפצו ונפלו על הרצפה. 43) דין זה נאמר במשנה שם גבי אברים שפקעו, וכתב הכסף משנה שרבינו משווה עצמות לאיברים.

יג. גַּחֶלֶת שֶׁפָּקְעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, בֵּין לִפְנֵי חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. אֲבָל גַּחֶלֶת שֶׁל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - מוֹעֲלִין בָּהּ. וְהַשַּׁלְהֶבֶת - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין.

יד. דֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[44], בֵּין קֹדֶם הֲרָמַת הַדֶּשֶׁן בֵּין אַחַר הֲרָמָה[45] - מוֹעֲלִין בּוֹ.

44) כשעודנו על המזבח. 45) ואף על פי שאין מועלים בדבר שנעשה מצוותו, מפני שלא נגמרה מצוותו עם תרומת הדשן אלא אחרי הוצאת כל הדשן מחוץ למחנה, ככתוב (ויקרא ו, ד) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה".

טו. דֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדֶשֶׁן הַמְּנוֹרָה - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין[46].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

46) רש"י מפרש במשנה, שהמדובר אחרי שהניח את הדשן אצל מזבח החיצון במקום שמניחים תרומת הדשן של מזבח החיצון, אבל כל זמן שהוא על המזבח - מועלים בו.

1 **טז. כָּל בְּהֶמַת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, בֵּין**
2 **שֶׁקְּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁהּ בֵּין שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁהּ**
3 **לְמוּם קָבוּעַ, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְחֻסַּר זְמַן[47] - מוֹעֲלִין**
4 **בָּהֶם מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּפָּדוּ. אֲבָל תּוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ**
5 **זְמַנָּן[48] וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן וְהֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אַף**
6 **עַל פִּי שֶׁאָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן - הַנֶּהֱנֶה לֹא מָעַל[49].**
7 **הוֹאִיל וְאֵינָן רְאוּיִין לְפִדְיוֹן - הֲרֵי הֵם כַּחֲטָאוֹת**
8 **הַמֵּתוֹת, לְפִיכָךְ אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן.**

47) עכשיו אינה ראוייה להקרבה אבל לאחר זמן מסויים תוכשר להקרבה בלי שום מעשה המכשיר, כגון עגל בתוך שמונה ימים ללידתו אינו ראוי למזבח שנאמר (שם כב, כז): "והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה יירצה וגו'". וכן בהמה שאמה נשחטה אסור לשוחטה בו ביום בין לצרכי אדם בין לצרכי מזבח ולמחרת היום תהיה מותרת. 48) תורים כשרים גדולים אבל לא קטנים, ובני יונה רק קטנים כשרים. 49) פסק כחכמים נגד רבי שמעון. ובגמרא שם יב. מנמקים את הבדל דין הבהמה מדין העוף, מפני שבבהמה יש מעילה בבעלת מום אף על פי שאינה ראוייה להקרבה אלא עומדת להיפדות, גם מחוסרת זמן כך, אבל לא מצאנו מעילה בעוף שאינו ראוי להקרבה, שהרי אין פדיון לעוף.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר קדשי מזבח שמתו אם יצאו מידי מעילה ואם הותרו שעה אחת.

9 **א. קָדְשֵׁי[2] מִזְבֵּחַ[3] שֶׁמֵּתוּ - יָצְאוּ מִידֵי מְעִילָה דְּבַר**
10 **תּוֹרָה, אֲבָל מוֹעֲלִין בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אִם**
11 **נִפְסְלוּ בִּדְבָרִים שֶׁיִּפָּסְלוּ בָּהֶן הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁכְּבָר**
12 **בֵּאֲרָנוּם - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים**
13 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר לַאֲכִילַת**
14 **כֹּהֲנִים; אֲבָל אִם הָיָה לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִים שְׁעַת**
15 **הֶתֵּר וְאַחַר כָּךְ נִפְסְלוּ וְנֶאֱסְרוּ בַּאֲכִילָה, הוֹאִיל וְהֻתְּרוּ**
16 **שָׁעָה אַחַת - אֵין מוֹעֲלִין בְּאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהָיָה רָאוּי**
17 **לַאֲכִילָה[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים**
18 **שֶׁנִּפְסְלוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתָן, כְּגוֹן**
19 **שֶׁשְּׁחָטָן בַּדְּרוֹם[5] אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל בַּצָּפוֹן, אוֹ**
20 **שֶׁשְּׁחָטָן בַּצָּפוֹן וְקִבֵּל בַּדְּרוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁחַט בַּיּוֹם וְזָרַק**
21 **בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט בַּלַּיְלָה וְזָרַק בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁעַשָּׁן**
22 **בְּמִחַשֶּׁבֶת הַזְּמַן אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ**
23 **הַפְּסוּלִין[6] אֶת דָּמָן אַף עַל פִּי שֶׁזְّרָקוּהוּ כְּשֵׁרִים, אוֹ**
24 **שֶׁזְّרָקוּהוּ פְּסוּלִין אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלוּהוּ כְּשֵׁרִים, אוֹ**
25 **שֶׁיָּצָא הַדָּם וְהַבָּשָׂר כֻּלּוֹ[7] קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם, אוֹ שֶׁלָּן**
26 **הַדָּם - בְּכָל אֵלּוּ מוֹעֲלִין[8] בְּכֻלָּן לְעוֹלָם[9], שֶׁהֲרֵי לֹא**
27 **הָיָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר. אֲבָל אִם הִגִּיעַ הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ**
28 **כְּמִצְוָתוֹ וְאַחַר כָּךְ לָן הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין, אוֹ שֶׁנִּטְמָא**
29 **הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין, אוֹ שֶׁיָּצָא הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין[10]**
30 **לַחוּץ, אוֹ שֶׁיָּצָא מִקְצָת הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים -**
31 **בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין מוֹעֲלִין בִּשְׁאָר בְּשָׂרָן[11],**
32 **שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ שְׁעַת הֶתֵּר לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12].**

2) מימרא של ר' יוחנן, מעילה יב. 3) ר' יוחנן אמר סתם "קדשים שמתו", ורבינו הוסיף "מזבח" ומכאן ראיה שלדעתו, קדשי בדק הבית שמתו יש בהם מעילה, וכן אמרו (שם טו.): "במאי? (על איזה קדשים אמר ר' יוחנן שאם מתו יצאו מידי מעילה), אילימא (שמא תאמר) בקדשי בדק הבית וכו' לא יהא אלא דאקדיש אשפה (יהיה זה כמו שהקדיש אשפה לבדק הבית)?" ונימוקו של ר' יוחנן נאמר בתמורה לב: מפני שאינם ראויים לכלום, לפדותם אי אפשר, כי בהמת הקדש אינה נפדית בלי העמדה לפני הכהן והערכה, כמו שנאמר (ויקרא כז, יב־יג): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה", ואת המתה אי אפשר להעמיד. ובפסחים כט. אמרו נימוק שני, מפני שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, ונבילה אינה ראויה לאדם מישראל אלא לכלבים. [ויש לתמוה על רבינו כאן שפסק שקדשי בדק הבית שמתו מועלים בהם, ובפרק ה מהלכות ערכין הלכה יב כתב בפירוש שגם קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה, ומסיים שם: ולפיכך אם מתה הבהמה קודם שתיערך ותפדה, אין פודים אותה אלא תקבר. ראה כסף־משנה ורדב"ז שם. ונראה שרבינו התכוון כאן למעט כשהקדיש בהמה בעלת מום – "קדשי מזבח" משמע קדשים הראויים למזבח – וסובר כר' יוחנן בתמורה לג. שאינה צריכה העמדה והערכה, שנאמר (שם) "אותה", ולא שקדם מומה להקדשה, והכל מודים שנפדית. וכן משמע מלשונו בהלכות ערכין שם, שכתב: אם נפל בהם מום. אמנם יש להקשות, הלא אין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, אבל זה קשה גם על הגמרא עצמה. וראה תוספות פסחים שם ד"ה אין פודים, שפירשו, שקדשי בדק הבית פודים מן התורה, ובמעילה שם ד"ה ואפילו, כתבו, שקדשי בדק הבית מותר לפדות להנאות אחרות חוץ לאכילת כלבים]. 4) במשנה מעילה ב. כתוב סתם: "כל שהיה לה שעת היתר לכהנים אין מועלים בה", ובגמרא שם ה. נחלקו חזקיה ור' יוחנן בפירוש המשנה. חזקיה אומר היתר זריקה שנינו, כלומר, אם השחיטה וקבלת הדם נעשו כמצוותן, ומותר היה לזרוק את הדם – אין מועלים בבשר. ור' יוחנן אמר היתר אכילה שנינו, כלומר, כשנזרק הדם והותר הבשר באכילה אין מועלים בו, אבל כל זמן שלא נזרק הדם – מועלים. ופסק רבינו כר' יוחנן, ואע"פ שהוא תלמידו של חזקיה, מפני שבגמרא שם הביאו כמה ראיות לשיטתו, וגם במנחות קב. כל הסוגיא נאמרה לפי שיטתו (כסף־משנה). 5) בדרומו של מזבח, וטעונים שחיטה וקבלת דמם בצפונו (משנה זבחים מז.). רבינו מפרט כאן שורה ארוכה של פסולים, ועל כולם הוא אומר שאין בהם מעילה מן התורה אלא מדברי סופרים. מקור הדין במעילה ב: [אמנם שם פירשו כך את המשנה רק לפי דעת רבה, שאם העלה אימורי הפסולים על המזבח צריך להורידם, אבל דעת רבינו שגם הסוברים אם עלו לא ירדו, מודים לפירוש זה, ולפיכך פסק כאן שאין בהם מעילה מן התורה, ואין בזה ניגוד לדעתו

(פסולי המוקדשים פ"ג ה"ז) שלא ירדו (לחם־משנה, ראה כסף־משנה). 6) לעבודת הקרבנות, כגון מי שאינו מזרע אהרן או בעל מום. 7) כלומר, או הבשר. במשנה שם ו: אמר ר' עקיבא שזריקה מועלת ליוצא להוציאו מידי מעילה, ובגמרא שם מפרש ר' יוחנן שר' עקיבא לא אמר אלא ביצא מקצתו, אבל ביצא כולו מועלים בו, ורב פפא (שם ז.) אומר: לא אמר ר' עקיבא אלא שיצא בשר, אבל דם אין זריקה מועלת ליוצא. פירוש, אם זרק אותו הדם שיצא אין הזריקה מתרת את הבשר, ולפיכך מועלים בו (רש"י שם). 8) פירוש, בבשר, אבל בדם עצמו אין מעילה כלל (למעלה פרק ב הלכה יא). 9) אפילו לאחר שנזרק הדם. 10) לא נתפרש מה ענין אימורים לכאן? הלא באימורים מועלים משעה שהוקדשו עד שיצאו לבית הדשן (כלמעלה פ"ב ה"ב), ומהו ההבדל בין נפסלו לפני זריקת הדם או לאחריה. ראה הגהות חזון־איש. 11) טעות סופר, ויש למחוק את המלה "שאר", ולגרוס אין מועלים בבשרם (חזון־איש), שהרי גם מקצת הבשר שיצא אין בו מעילה (ראה רש"י שם ד"ה איתמר). 12) למעלה בהלכה זו.

1 **ב. קִבְּלוּ[13] הַפְּסוּלִין אֶת הַדָּם[14] וּזְרָקוּהוּ, וְחָזְרוּ**
2 **הַכְּשֵׁרִים לָעֲבוֹדָה וְקִבְּלוּ שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ[15] וּזְרָקוּהוּ**
3 **- אֵין מוֹעֲלִין בִּבְשָׂרָן; שֶׁאֵין הַפְּסוּלִין עוֹשִׂין שְׁאָר**
4 **דַּם הַנֶּפֶשׁ שִׁירַיִם[16]. חוּץ מִן הַטָּמֵא, הוֹאִיל וְרָאוּי**
5 **לַעֲבוֹדַת צִבּוּר[17], עוֹשֶׂה שְׁאָר דָּם שִׁירַיִם[18].**

13) שם ה: 14) פירוש, מקצת הדם. 15) ולא דם העור או הבשר. 16) הדם הנשאר בכלי או בצואר הבהמה אחר זריקת הדם שנתקבל בכלי, נקרא שיריים ומצוותו לשפכו על יסוד המזבח ופסול לזריקה. ומשמיענו רבינו שאם זרקו פסולים לעבודה מקצת הדם, לא נעשה שאר הדם שיריים (ראה פרק א מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כח ובהערות שם), ולפיכך הזריקה השניה כשירה ומוציאה מידי מעילה. 17) שבקרבנות ציבור דוחים את הטומאה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה ט). 18) אפילו בקרבנות יחיד, שאינם דוחים את הטומאה.

6 **ג. כֵּיצַד? קִבֵּל הַטָּמֵא וְזָרַק, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר**
7 **הַכָּשֵׁר[19] וְקִבֵּל שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ וּזְרָקוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא**
8 **הָיְתָה[20] לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר וּמוֹעֲלִין בְּכֻלָּן; שֶׁזֶּה הַדָּם**
9 **שִׁירַיִם הוּא, וְאֵין זְרִיקַת הַשִּׁירַיִם מוֹעֶלֶת. כְּבָר**
10 **בֵּאַרְנוּ[21], שֶׁאֵין בְּקָדָשִׁים קַלִּים מְעִילָה לְעוֹלָם חוּץ**
11 **מֵאֵמוּרֵיהֶן אַחַר זְרִיקַת הַדָּם. וְהוּא[22] שֶׁתְּהֵיֶה זְרִיקָה**
12 **הַמּוֹעֶלֶת; אֲבָל קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁנִּתְפַּגְּלוּ[23], אַף עַל פִּי**
13 **שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - אֵין מוֹעֲלִין[24] בְּאֵמוּרֵיהֶן. וְכֵן אִם יָצָא**
14 **הַדָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירוּ וּזְרָקוּ[25] - אֵין מוֹעֲלִין**
15 **בְּאֵמוּרֵיהֶן.**

19) כלומר, כהן טהור. 20) הבשר לא הותר באכילה, מפני ששתי הזריקות פסולות. 21) למעלה פרק ב הלכה א. 22) בתנאי. 23) שחישב באחת מארבע העבודות לזרוק את הדם או להקטיר את האימורים למחר, והוא־הדין במחשבת שלא במקומם (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק יג הלכה א). 24) שם ג: אמר רב גידל אמר רב, זריקת פיגול וכו' ואינה מביאה לידי מעילה בקדשים קלים. ודין זה לא הופרך שם (הר"י קורקוס, מביאו כסף־משנה). 25) ברייתא שם ז.

16 **ד. כָּל חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת[26], כְּגוֹן וְלַד חַטָּאת וּתְמוּרָתָהּ[27]**
17 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[28] - אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן, וְאִם נֶהֱנָה - לֹא**
18 **מָעַל[29].**

26) שאסור להקריבן ואין להן פדיון. ראה דינן בהלכות פסולי המוקדשים פרק ד הלכה א. 27) היו לפניו בהמת חולין ובהמה שהוקדשה לחטאת, ואמר על בהמת החולין הרי זו תמורת זו, שתיהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג): ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש. 28) חטאת שמתו בעליה, ושכיפרו בעליה באחרת. 29) משנה שם י:

19 **ה. וְכָל חַטָּאת[30] שֶׁתִּרְעֶה[31] עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם -**
20 **מוֹעֲלִין בָּהּ עַד שֶׁתִּפָּדֶה.**

30) שם יא: 31) כגון שעברה שנתה לפני שכיפרו הבעלים באחרת.

21 **ו. הַמַּפְרִישׁ[32] חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ,**
22 **וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת,**
23 **וְשָׁחַט שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת[33] וְזָרַק דַּם אַחַת מֵהֶן - אֵין**
24 **מוֹעֲלִין לֹא בִּבְשַׂר זוֹ שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ וְלֹא בִּבְשַׂר**
25 **חֲבֵרְתָּהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ[34] רָאוּי לַאֲכִילָה, הוֹאִיל**
26 **וְאִם רָצָה מִזֶּה זוֹרֵק וְאִם רָצָה מִזֶּה זוֹרֵק. אֲבָל אִם**
27 **שָׁחַט זוֹ אַחַר זוֹ - אֵין דָּמָהּ[35] מוֹעִיל לִבְשַׂר**
28 **חֲבֵרְתָּהּ[36], וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְרִיקָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה לָהּ**
29 **שָׁעָה הָרְאוּיָה לְהַתִּיר בְּשָׂרָהּ[37].**

32) שם ז. ז: 33) כגון ששחטון שני כהנים (רש"י שם). 34) השני. 35) של אותה ששחט קודם. 36) להוציאו מידי מעילה. 37) מפני שאסור לזרוק דם החטאת שנשחטה באחרונה.

30 **ז. כָּל חַטָּאת עוֹף[38] אוֹ עוֹלַת עוֹף שֶׁנִּפְסְלָה בְּשִׁנּוּי**
31 **עֲשִׂיָּתָהּ[39] אוֹ בְּשִׁנּוּי מְקוֹם עֲשִׂיָּתָהּ[40] - מוֹעֲלִין בָּהּ;**
32 **חוּץ מֵעוֹלַת הָעוֹף שֶׁנִּמְלַק לְמַטָּה כְּמְלִיקַת חַטָּאת**
33 **לְשֵׁם חַטָּאת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים לְשֵׁם**
34 **חוֹבָה[41] - אֵין מוֹעֲלִין בָּהּ[42], הוֹאִיל וְשִׁנָּה שְׁמָהּ**
35 **וּמְקוֹם עֲשִׂיָּתָהּ וְשִׁנָּה מַעֲשֶׂיהָ לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ**
36 **מְעִילָה[43].**

38) משנה זבחים סו. סו: 39) הבדיל הראש מן הגוף בחטאת, וכן אם לא הבדיל בעולה (ראה הלכות מעשה הקרבנות פרק ו הלכה כ, ופרק ז הלכה ו). 40) עולת העוף מזים דמה במחיצתו העליונה של המזבח, ושל חטאת העוף במחיצתו התחתונה, ואם שינה – פסול. וכן אם מלק עולת העוף למטה – פסולה, אבל חטאת העוף מליקתה כשרה בכל מקום (רבינו שם הלכה ט). 41) על הבעלים להביא עולה אחרת (פרק טו מהלכות פסולי המוקדשים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה"א). 42) כר' יהושע שם סו: 43) חטאת העוף שעשאה למטה לשם חטאת אין בה מעילה, ולפיכך גם עולת העוף שנעשתה כך אין מועלים בה.

ח. מִנְחָה[44] שֶׁנִּתְפַּגְּלָה[45] אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם[46], וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁנִּתְפַּגְּלוּ אוֹ שֶׁנִּפְסְלוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - מוֹעֲלִין בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר[47].

44) קרבן קמח. 45) ראה הלכה ג. 46) לזרוק את הדם או להקטיר אימורים שלא במקומם. ההבדל בדין שתי מחשבות פסולות אלו הוא: מחשבת הזמן, האוכל בשר הקרבן חייב כרת. ומחשבת המקום, אין כרת באכילתו. בדרך כלל קוראים לקרבן שנפסל במחשבת הזמן "פיגול", ולנפסל במחשבת המקום – "פסול", ולפעמים כשאין הבדל בדינם, נכללים שניהם במונח "פיגול" או "פסול". 47) כלמעלה בהלכה א.

ט. וְכֵן[48] קֹמֶץ שֶׁיָּצָא לַחוּץ אוֹ לָן וְחָזַר וְהִקְטִירוֹ - מוֹעֲלִין בַּשְּׁיָרִים, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם שְׁעַת הֶתֵּר. אֲבָל אִם נִטְמָא הַקֹּמֶץ[49] וְהִקְטִירוֹ - אֵין מוֹעֲלִין בַּשְּׁיָרִים; שֶׁהַצִּיץ[50] מְרַצֶּה[51] עַל הַטָּמֵא, וְאֵינוֹ מְרַצֶּה לֹא עַל הַלָּן[52] וְלֹא עַל הַיּוֹצֵא. יָצְאוּ הַשְּׁיָרִים[53] אוֹ נִטְמְאוּ וְאַחַר כָּךְ הִקְטִיר הַקֹּמֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן[54], שֶׁהֲרֵי קָרַב הַקֹּמֶץ כְּמִצְוָתוֹ.

48) משנה מנחות כה. 49) דינו כדם בקרבנות בעלי חיים. ראה למעלה הלכה א דין הדם. 50) ציץ הזהב שהכהן הגדול נושא על מצחו. 51) בדיעבד, אם הקריבו קרבן יחיד שנטמא, שנאמר (ויקרא כח, לח): ונשא אהרן את עוון הקדשים. 52) במשנה שנינו "על היוצא", אבל בתוספתא מנחות פרק ד הלכה ח, נאמר: שאין הציץ מרצה על הלן ועל היוצא. 53) פירוש, מקצת השיריים, אבל אם יצאו כולם – מועלים בהם, כמו בבשר שיצא כולו (למעלה בהלכה א). שהרי בכל מקום דין שיריים במנחה כדין בשר בקרבנות בעלי חיים (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק א הלכה ל, ופרק יא הלכה כ). כסף־משנה בשם הר"י קורקוס. 54) כר' עקיבא שם בתוספתא, שהקטרת הקומץ מועלת ליוצא להוציא את השיריים מידי מעילה. בהלכות פסולי המוקדשים פרק ב הלכה ז, כתב רבינו: "ואם נפסלו השיריים או חסרו השיריים וכו' הרי הדבר ספק אם יצאו מידי מעילה". והר"י קורקוס (מובא כאן בכסף־משנה) רואה כאן סתירה גלויה לדבריו שם. ונראה שרבינו התכוון שם לפסול אחר, כגון התליעו (הר המוריה).

י. הַנֶּהֱנֶה מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים כֻּלָּם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים אוֹ מֵאֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לְאַחַר זְרִיקָה, אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה מִן הָעוֹלָה כֻּלָּהּ אוֹ מִן הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וּמִנְחַת כֹּהֲנִים וְהַחֲבִתִּין - יִפֹּל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה[55] לִנְדָבָה[56]. מָעַל בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר - יִפֹּל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה לַלִּשְׁכָּה[57].

55) הקרן והחומש. ראה פרק א הלכה ג. 56) לקרבנות נדבת ציבור. 57) לבדק הבית (כסף־משנה בשם הרא"ש). בתוספתא סוף מעילה, אנו שונים להיפך: קרבנות ציבור לנדבה והמנויים למעלה ללשכה, כנראה גירסא אחרת היתה לעיני רבינו.

יא. נֶהֱנָה[58] קֹדֶם זְרִיקָה[59] מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה מֵאֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱלָן לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[60] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[61].

58) מימרא של רבא מעילה י. 59) וכל־שכן אחר זריקה (רש"י שם). 60) לפני זריקת הדם, ואע"פ שאמרנו (בהלכות פסולי המוקדשים פרק ג הלכה יב) שנעשו לחמו של מזבח ולא ירדו, אין אנו אומרים שההעלאה מבררת החלק שהוא "אשי ה'" ומביאה לידי מעילה (ראה אור־שמח). [דין זה נאמר כבר למעלה בפ"ב ה"א. ואולי כאן המדובר באימורים שנטמאו ולאחר זריקה?]. 61) הטעם אמרו בגמרא שם, מפני שאינו מביא כל הפסד לגבוה, שהרי אינם ראויים לכלום, וגם נעשית כל מצוותם. [מלשונו של רבינו משמע שפטור לגמרי, ואין בהם מעילה אפילו מדברי סופרים, וזה מנוגד למה שכתב למעלה בהלכה א שאם נטמא בשר קדשי קדשים אחר זריקה אין מועלים בו, ומכאן שנטמא לפני זריקה מועלים. וראה תוספות שם ד"ה הכל, שהוכיחו, שבנפסל לפני זריקה הכל מודים שמועלים בו, ולפיכך פירשו שהמדובר כשנהנה אחרי זריקה מהבשר שנטמא לפני זריקה. והוכחה לדבריהם אנו מוצאים בגירסא שלפנינו בגמרא שם: "נהנה מבשר קדשי קדשים שנטמא לפני זריקה". ונראה שיש להזיז כאן ממקומם את המלים "קודם זריקה", ולהעמידן אחרי המלה "שנטמא", ובהתאם לגירסא שבגמרא, והמדובר כשנהנה לאחר זריקה, וכשם שזריקה מועלת ליוצא כך מועלת לטמא].

יב. קָדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ[62] - חֶלְבָּן וּבִיצֵּיהֶן אָסוּר לֵהָנוֹת מֵהֶן, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל[63]. לְפִיכָךְ, וְלַד הַקֳּדָשִׁים[64] וְכֵן וְלַד הַמַּעֲשֵׂר לֹא יִינַק מֵאִמּוֹ, אֶלָּא מִבְּהֵמָה אַחֶרֶת חֵלִין. וְיֵשׁ לְאָדָם לְהִתְנַדֵּב וְלוֹמַר: חֵלֶב בְּהֵמָה זוֹ הַחֵלִין יִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ[65] לְוַלְדוֹת הַקָּדָשִׁים שֶׁיִּינְקוּהוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּתוּ.

62) משנה מעילה יב. 63) מפני שאינם ראויים למזבח (ראה הלכה יג). 64) משנה שם יג. בתוספות פירשו, שהמדובר בוולד שנולד לפני שהבעלים הקדישו את הבהמה, וכן "ולד המעושרת" פירושו שנולד לפני שעישרה. ורבינו סתם, ויש מקום לפרש שהכוונה גם לוולד שנולד לאחר ההקדש, ואסור לו לינק מאמו מפני שזה כעבודה בקדשים. רבינו בפירושו על המשנה אומר נימוק זה. 65) פירוש, יהיה מזומן (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

יג. הִקְדִּישׁ[66] בְּהֵמָה וָעוֹף לַמִּזְבֵּחַ קְדֻשַּׁת דָּמִים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ לִנְסָכִים[67], וּדְמֵי בֶּן יוֹנָה זֶה לִשְׁלָמִים[68] - הֲרֵי הֵן כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת וּמוֹעֲלִין בַּחֲלָבָן וּבְבֵיצֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

66) שם יב: 67) אבל אם אמר דמי בהמה זו לעולה או לשלמים, חלה עליה קדושת הגוף והיא עצמה תוקרב (רבא,

כריתות ה. וכן פסק רבינו בהלכות מעשה הקרבנות פרק טו הלכה ה). 68) אין עוף קרב שלמים, ולפיכך דינה כקדשי בדק הבית. ראה בהערה הקודמת.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר המפריש מעות לחטאת או לעולה או לשלמים אם מועלים בהן.

1 **א. הַמַּפְרִישׁ[2] מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ לְעוֹלָתוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ**
2 **וּלְתוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשָּׁעָה שֶׁהִפְרִישׁ.**
3 **הִפְרִישׁ לִשְׁלָמִים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶם[3].**

2) תוספתא, מעילה פ"א ה"ד: מועלים בדמי חטאת ובדמי עולה, ואין מועלים בדמי שלמים. 3) אינם עדיפים משלמים עצמם שקדושת הגוף עליהם.

4 **ב. הִקְדִּישׁ[4] אֵבֶר אֶחָד לְדָמָיו[5] לַמִּזְבֵּחַ - חֲרֵי זֶה סָפֵק**
5 **אִם פָּשְׁטָה קְדֻשָּׁה בְּכֻלָּן אוֹ לֹא פָּשְׁטָה, לְפִיכָךְ תִּקְרַב**
6 **וְלֹא יִפָּדֶה[6]. וְאִם נִפְדָּה - אֵין מוֹעֲלִין[7] בְּפִדְיוֹנוֹ.**

4) בעיא שלא נפשטה (תמורה יא:). 5) אם הקדישו למזבח, אין כל ספק שקדושת הגוף פשטה בכולה אם היה זה אבר שהנשמה תלויה בו, כגון לב או ראש וכדומה (ראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ב), אבל בהקדיש את האבר לדמיו לצורך קרבן שבהמה זו ראויה לו, שאל רבא שם מהו הדין, וצדדי הבעיה הם: ברור, שאם הקדיש כל הבהמה לדמיה – חלה עליה קדושת הגוף, וברור היה לו לרבא גם־כן שאם הקדיש את האבר קדושת הגוף פשטה הקדושה בכולה. ומסופק היה באבר אחד לדמיו, אם אנו אומרים מתוך שחלה על האבר קדושת דמים חלה עליו קדושת הגוף, ומתוך שקדש אבר אחד קדשה כולה, או אין אומרים שני "מתוך". בלשון התלמוד: "חד מיגו - אמר, תרי מיגו - לא אמר". ויוצא מזה, שמדובר כאן באבר שהנשמה תלויה בו, שאילו אבר שאין הנשמה תלויה בו פסק רבינו פט"ו מהל' מעשה הקרבנות, שאפילו בהקדישו קדושת הגוף לא פשטה הקדושה בכל הבהמה. אולם בפ"ה מהל' ערכין הי"ב כותב רבינו דין זה באומר "דמי רגלה של פרה זו הקדש למזבח". ראה כסף־משנה ולחם־משנה שם. 6) שאין פדיון לקדשים תמימים. 7) משום שאינו ראוי לפדיון, שמא פשטה קדושה בכולה, לפיכך אין הקדושה עוברת על הדמים (ראה ראב"ד וכסף־משנה בשם הר"י קורקוס).

7 **ג. הַמַּפְרִישׁ[8] מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ[9] - אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן,**
8 **וְאִם נֶהֱנָה - לֹא מָעַל; מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לָבוֹא כֻּלָּם**
9 **שְׁלָמִים[10], וְאֵין בִּשְׁלָמִים מְעִילָה אֶלָּא בְּאֵמוּרֵיהֶן**
10 **אַחַר זְרִיקַת דָּמִים[11]. מֵת[12] - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[13]. הָיוּ**
11 **מְפֹרָשִׁים[14]: דְּמֵי חַטָּאת - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח[15], וְלֹא**
12 **נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין; דְּמֵי עוֹלָה - יָבִיאוּ עוֹלָה,**
13 **וּמוֹעֲלִין בָּהֶן[16]. אָמַר: אִלּוּ לְחַטָּאתִי וְהַשְּׁאָר[17]**
14 **לִנְזִירוּתִי, אִם נֶהֱנָה בְּכָל הַשְּׁאָר[18] - מָעַל[19]; נֶהֱנָה**
15 **בְּמִקְצָתוֹ - לֹא מָעַל[20]. וְכֵן אִם אָמַר: אִלּוּ לְעוֹלָתִי**
16 **וְהַשְּׁאָר לִנְזִירוּתִי, וְנֶהֱנָה בְּכֻלָּן - מָעַל[21]; נֶהֱנָה**
17 **בְּמִקְצָתָן - לֹא מָעַל. שֶׁאֵין בִּדְמֵי שְׁלָמִים מְעִילָה[22].**
18 **הִפְרִישׁ מָעוֹת וְאָמַר: אִלּוּ לְעוֹלָתִי וְאִלּוּ לְחַטָּאתִי**
19 **וְאִלּוּ לִשְׁלָמִים, וְנִתְעָרְבוּ - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן וּמוֹעֲלִין**
20 **בְּמִקְצָתָן[23]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה?[24] יִקַּח שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת,**
21 **וּמְחַלֵּל דְּמֵי חַטָּאת בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא עַל הַחַטָּאת,**
22 **וּדְמֵי עוֹלָה עַל הָעוֹלָה, וּדְמֵי שְׁלָמִים עַל שְׁלָמִים.**

8) משנה, מעילה יא, א. 9) אחר שמלאו ימי נזרו, מביא הנזיר שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים. 10) מפני שאמר סתם "לנזירותי" יכול לקנות בכולם שלמים ('תוספות' שם ד"ה הפריש). 11) כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"א. 12) הנזיר לפני שקנה בהמות בדמים אלה, וגם לא קבע איזה כסף הוא לחטאת ואיזה לעולה ולשלמים. 13) לעולות נדבת ציבור, ואע"פ שמעורבים בהם דמי חטאת שדינם השלכה לים המלח, הלכה היא למשה מסיני בנזיר (רבי יוחנן, בנזיר כה.). 14) לפני שמת, פירש אלו דמי חטאת, אלו דמי עולה ואלו דמי שלמים. 15) כדין דמי חטאת שמתו בעליה (פ"ה מהל' פסולי המוקדשין ה"א), ומה שאמר רבי יוחנן: "הלכה היא בנזיר", היינו במעות סתומות. 16) ומובן שבדמי שלמים אין מועלים (למעלה ה"א). 17) נזיר כו, ב. 18) בכל הדמים שנשארו. 19) מפני שנהנה בדמי העולה. 20) אולי נהנה בדמי שלמים בלבד (בגמרא שם הגירסא: והשאר "לשאר" נזירות, וכן גם בתוספתא מעילה פ"א. כלומר, לכל שאר הקרבנות שעליו להביא, היינו עולה ושלמים, ומכאן שאם אמר והשאר לנזירות, אין מעילה אפילו בנהנה בכל המעות, כמו שאמרנו בתחילת הלכה זו בהפריש מעות לנזירות. ויש לתמוה על רבינו, למה השמיט את המילה "לשאר". ונראה שהושמטה בטעות על־ידי המעתיקים). 21) מפני שנהנה בדמי עולה, בין מת בין לא מת, ובדמי חטאת – אם לא מת, כמו שנתבאר למעלה בהלכה זו. 22) ושמא נהנה בדמי שלמים בלבד. 23) פירוש, אם נהנה בדמים העולים על דמי השלמים (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס), אבל אם נהנה בסכום פחות מדמי השלמים לא מעל, שמא נהנה מדמי השלמים בלבד. 24) תוספתא, מעילה פ"א ה"ה.

23 **ד. אֶחָד מִמְּחֻיְּבֵי קִנִּין[25] שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת וְאָמַר: אִלּוּ**
24 **לְחוֹבָתִי - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן וּמוֹעֲלִין בְּמִקְצָתָן[26]. וְאִם**
25 **מֵתוּ - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּנִזִּירוּת[28],**
26 **וּמוֹעֲלִין בָּהֶן.**

25) כגון זב וזבה ויולדת, שמחויבים להביא שני עופות, אחד לחטאת ואחד לעולה. 26) מפני ששני הקרבנות יש בהם מעילה. 27) בנזיר כו, א - אמרו שההלכה למשה מסיני שהובאה למעלה בהלכה הקודמת, נאמרה גם במחוייבי קינים. 28) בדין נזירות, למעלה ה"ג.

27 **ה. הַמַּפְרִישׁ[29] חַטָּאת עַל אֲכִילַת חֵלֶב וֶהֱבִיאָהּ עַל**
28 **אֲכִילַת דָּם - חֲרֵי זֶה לֹא כִפֵּר[30], לְפִיכָךְ לֹא מָעַל[31].**
29 **הִפְרִישׁ מָעוֹת[32] לְחַטַּאת חֵלֶב וְקָנָה בָּהֶן חַטַּאת דָּם:**
30 **בְּשׁוֹגֵג - כִּפֵּר[33], לְפִיכָךְ מָעַל; בְּמֵזִיד - לֹא כִפֵּר,**
31 **לְפִיכָךְ לֹא מָעַל[34].**

29) כריתות כז, ב. 30) כתוב בתורה (ויקרא ד, כח): "קרבנו... על חטאתו", ודרשו במשנה שם, שהקרבן צריך להיות לשם אותו החטא, ולא יעבירנו מחטא זה לחטא אחר. 31) במעשה השינוי, שהרי לא נהנה כלום. 32) שם. ההבדל בין מעות לבהמה הוא, שבהמה היא קדושת הגוף ואינה יוצאה לחולין לעולם, ולפיכך אין הבעלים יכולים לשנות בה כלום, מה־שאין־כן דמים שיוצאים לחולין אם מועל בהם או כשקונה בהם בהמה לקרבן. 33) בגמרא שלנו, נאמר סתם "מעל וכיפר". אבל בתוספתא כריתות פ"ד ה"ו, אנו שונים כדברי רבינו. 34) בגמרא שם תולים את הכפרה במעילה, מפני שמעל – כיפר. ורבינו אומר להיפך (כסף־משנה).

1 ו. הַמַּפְרִישׁ[35] שְׁתֵּי סְלָעִים לְאָשָׁם וְלָקַח בָּהֶן שְׁנֵי
2 אֵילִים לְחֻלִּין, הוֹאִיל וְקָנָה חֻלִּין בִּדְמֵי אָשָׁם - מָעַל.
3 וְחַיָּב לְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה דִינָרִים[36], שֶׁהֵן שְׁתֵּי סְלָעִים
4 וָחֹמֶשׁ[37], וְיָבִיא בָּהֶן אָשָׁם, וְיָבִיא קָרְבַּן אָשָׁם עַל
5 מְעִילָתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אֶחָד מִשְּׁנֵי הָאֵילִים שֶׁקָּנָה
6 יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים וְהַשֵּׁנִי יָפֶה עֲשָׂרָה דִינָרִין - יָבִיא
7 הַשָּׁוֶה עֲשָׂרָה אָשָׁם תַּחַת הַמְּעִילָה עִם הַחֹמֶשׁ[38],
8 וְיָבִיא הַשָּׁוֶה שְׁתֵּי סְלָעִים אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ. לָקַח
9 אֶחָד לְאָשָׁם וְאֶחָד לְחֻלִּין[39], אִם הָיָה שֶׁל אָשָׁם יָפֶה
10 שְׁתֵּי סְלָעִים[40] - יָבִיא אוֹתוֹ לַאֲשָׁמוֹ הָרִאשׁוֹן[41], וְכֵן
11 אִם הָיָה זֶה הַחֻלִּין יָפֶה שְׁתַּיִם - יָבִיא אוֹתוֹ אֲשַׁם
12 מְעִילָתוֹ[42], שֶׁהֲרֵי מָעַל בְּסֶלַע אַחַת מִדְּמֵי הָאָשָׁם;
13 וִישַׁלֵּם חֲמִשָּׁה דִינָרִים[43] וְיִפְּלוּ לִנְדָבָה[44].

35) משנה, שם כו, ב. כפי שנתפרשה בגמרא שם. 36) סלע הוא ארבעה דינרים. 37) ראה למעלה פ"א ה"ג. 38) ובזה השיב להקדש את מה שגזל ותוספת חומש, ואע"פ שהאיל עלה לו רק בסלע אחד, והטעם מפני שהרווח הוא שלו, שהרי האילים הם חולין. 39) ומעל רק באחד. 40) באשם נאמר "כסף שקלים", ולמדו מזה שאין להביא אשם בפחות משני שקלים. שקל שבתורה הוא סלע שבמשנה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד הכ"ב. 41) כאן הרווח להקדש, שהרי לא מעל בדמי אשם זה. 42) ואע"פ שלא הוציא עליו אלא סלע אחד ונתייקר, כלמעלה בהערה לז. 43) הסלע שמעל, וחומשו. וכסף זה יביא מביתו. 44) שהרי הם מותר אשם שנופלים לנדבה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד הי"ד.

14 ז. הַנֶּהֱנֶה[45] מִדְּמֵי חַטָּאת עַד שֶׁלֹּא קָרְבָה חַטָּאתוֹ -
15 יוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְיָבִיא בִּדְמָיו[46] חַטָּאתוֹ[47],
16 וְיָבִיא קָרְבַּן אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ. וְכֵן אִם נֶהֱנָה מִדְּמֵי
17 אָשָׁם עַד שֶׁלֹּא קָרַב אֲשָׁמוֹ - יוֹסִיף חֹמֶשׁ וְיָבִיא
18 בִּדְמָיו אֲשָׁמוֹ, וְיָבִיא אָשָׁם אַחֵר לְמְעִילָתוֹ. שֶׁקָּרְבְּנוֹת
19 הַמִּזְבֵּחַ[48] - מְעִילָתָן לְקָרְבְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, וְקָדְשֵׁי בֶדֶק
20 הַבַּיִת - מְעִילָתָן לְבֶדֶק הַבַּיִת. נוֹדַע לוֹ שֶׁמָּעַל[49] וְאַחַר
21 כָּךְ קָרְבָה חַטָּאתוֹ[50] וַעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ מְעִילָתוֹ[51], אוֹ
22 שֶׁהִפְרִישָׁהּ וְלֹא כְלָלָהּ בִּדְמֵי חַטָּאתוֹ[52] - יוֹלִיךְ
23 הַמְּעִילָה וְחֲמִשָּׁהּ לְיָם הַמֶּלַח[53]. נוֹדַע לוֹ שֶׁמָּעַל אַחַר
24 שֶׁקָּרְבָה חַטָּאתוֹ - יִפְּלוּ מְעוֹת הַמְּעִילָה וְחֲמִשָּׁהּ
25 לִנְדָבָה; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין בַּתְּחִלָּה לְאִבּוּד[54]. וּבֵין כָּךְ
26 וּבֵין כָּךְ יָבִיא אֲשַׁם מְעִילָתוֹ. וּבְאָשָׁם, בֵּין שֶׁנּוֹדַע לוֹ
27 שֶׁמָּעַל קֹדֶם שֶׁקָּרַב אֲשָׁמוֹ אוֹ אַחַר שֶׁקָּרַב - תִּפֹּל
28 מְעִילָתוֹ וְחֲמִשָּׁהּ לִנְדָבָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹתַר אָשָׁם[55].
29 וְיָבִיא אֲשַׁם מְעִילָתוֹ.

45) ברייתא, מעילה ט, ב. 46) דמי הקרן עם החומש. 47) בהמה יותר יפה. 48) הקרן והחומש הם למזבח. כלומר, לקנות בהם קרבן כזה שמעל בו. 49) בחלק מן הדמים. 50) שנקנתה בדמים שנשארו. 51) מה שנהנה וחומשו. 52) אלא קנה בדמים שנשארו בלבד. 53) כדין מותר חטאת (שם יא. אמר אביי, שדין זה הוא לפי דעת רבי שמעון שכל חטאת שכיפרו בעליה תמות, אבל לרבנן הסוברים שאינה מתה אלא אם אבדה וכיפרו בעליה באחרת ואח"כ נמצאה, המעות יפלו לנדבה. ומכיון שרבינו פסק בהל' פסולי המוקדשין פ"ד ה"א כרבנן, למה כותב כאן: ילכו לים המלח? והר"י קורקוס (מובא כאן ה"ז בכסף־משנה) מתרץ שמכיון שידע שמעל יהיה עליו להפריש מה שנהנה וחומשו ולהוסיף על דמי החטאת, ולא עשה כך אלא הקריב חטאתו מהדמים שנשארו, הרי זה כדחייה בידים כמו שהפריש חטאת ואבדה, והפריש אחרת ונמצאת הראשונה ולא בא להמלך בבית־דין ושחט אחת מהן, שאמרנו שם פ"ד ה"ג שהשניה תמות, מפני שדחה אותה בידים). 54) כשנודע לו שמעל לפני שקרבה חטאתו, היה עליו להפריש מעילתו ולהוסיפה על דמי החטאת ולא היו הולכים לאיבוד, ולפיכך כשלא עשה כך הרי זה כדמי חטאת שכיפרו בעליה, אבל אם נודע לו אחרי כפרה, הרי הקרן והחומש שיפריש עכשיו נקבע גורלם מראש לאיבוד. 55) ראה למעלה ה"ו ובהערות.

30 ח. הַמּוֹכֵר[56] עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[57]. וְדִין
31 תּוֹרָה, שֶׁיַּחְזְרוּ הַמָּעוֹת חֻלִּין כְּמוֹ שֶׁהָיוּ[58]; וְקָנְסוּ
32 אוֹתוֹ[59] חֲכָמִים, שֶׁיִּפְּלוּ הַמָּעוֹת לִנְדָבָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה
33 הַבְּהֵמָה שָׁוֶה אַרְבָּעָה וּמְכָרָהּ בַּחֲמִשָּׁה - הַחֲמִשָּׁה
34 כֻּלָּן[60] יִפְּלוּ לִנְדָבָה[61]. וְאֵין כָּאן מְעִילָה לֹא מִדִּבְרֵי
35 תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

56) תוספתא, פסחים פ"ז ה"ז (לפי גירסת הגר"א) וברייתא שם פט, ב. 57) ומקריבים הקרבן לשם בעליו הראשונים (רש"י שם). ראה משנה־למלך. 58) והמוכר יחזירן לקונה. 59) את הקונה, מפני שקנה קרבן של אחרים, כעין החרמת הכסף שנעשה בו משא ומתן בלתי הוגן, אבל את הקרבן אי־אפשר להחרים, שהרי קדושת הגוף עליו. ורש"י פירש, שקנסו את הקונה בהתאם לפתגם העממי: "לא עכברא גנב, אלא חורא גנב" (לא העכבר הגנב, אלא החור שהוא נמלט שם). 60) ואין אנו אומרים שהדינר החמישי מתנה היא למוכר (רש"י שם). 61) לנדבת ציבור.

36 ט. יֵשׁ מְעִילָה בִּנְדָרִים[62]. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: כִּכָּר זוֹ
37 עָלַי קָרְבָּן אוֹ הֶקְדֵּשׁ[63], וַאֲכָלָהּ - מָעַל[64], אַף עַל פִּי
38 שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לַאֲחֵרִים. לְפִיכָךְ[65] אֵין לָהּ פִּדְיוֹן, שֶׁהֲרֵי

אֵינָהּ קֹדֶשׁ אֶלָּא לָזֶה בִּלְבַד. אָמַר: כִּכָּר זוֹ קֹדֶשׁ[66] אוֹ קָרְבָּן, וַאֲכָלָהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר - מָעַל. לְפִיכָךְ[67] יֵשׁ לָהּ פִּדְיוֹן[68]. הָיְתָה לְפָנָיו[69] כִּכָּר שֶׁל הֶפְקֵר[70] וְאָמַר: כִּכָּר זוֹ הֶקְדֵּשׁ, נְטָלָהּ עַל מְנָת לְאָכְלָהּ - מָעַל לְפִי כֻּלָּהּ; עַל מְנָת לְהוֹרִישָׁהּ - מָעַל לְפִי טוֹבַת הַנָּיָה[71] שֶׁבָּהּ.

62) נדרים לה, א. מחלוקת רבי מאיר ורבנן, ופסק כרבי מאיר מפני שרב נחמן שם סובר כן. ועוד, שבשבועות כב, ב - אמרו שיש להפוך את השיטות, היינו חכמים אומרים מעל, ורבי מאיר אומר לא מעל (ר"ן נדרים, שם). 63) פירוש, שאמר "עלי" הקדש. 64) ומשלם להקדש קרן וחומש (נדרים, שם). 65) מפני שהיא מותרת לאחרים, ואינה ממון של הקדש. 66) והוא־הדין אם אמר: ככר זו הקדש. 67) מפני שהיא אסורה לכל אדם ונעשית רכושו של הקדש. 68) ככל קדשי בדק הבית. 69) מימרא של רבא, שם לד, ב. 70) מדובר כשהכיכר מונחת בתוך ארבע אמותיו של המקדיש, וארבע אמות של אדם קונות לו (בבא־מציעא י:), ולפיכך יכול לזכות בה להקדש, כדין המגביה מציאה לחבירו (בשביל חבירו) - קנה חבירו. 71) שמין ערך ההנאה שבנו מוכן לתת לו, כדי שיוריש לו את הכיכר, ואת הסכום הזה וחומש, ישלם להקדש.

י. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[72]: כִּכָּרִי עָלֶיךָ הֶקְדֵּשׁ, וְחָזַר וּנְתָנָהּ לוֹ - הַמְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ מָעַל[73] לִכְשֶׁיּוֹצִיא[74], שֶׁהֲרֵי הַנּוֹתֵן אֵינָהּ אֲסוּרָה עָלָיו[75]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַקּוֹנָמוֹת[76] יֵשׁ בָּהֶן מְעִילָה לַנֶּאֱסָר בָּהֶן. וְכָל דְּבָרִים הַנֶּאֱסָרִין עָלָיו מִנֶּדֶר כָּזֶה מִצְטָרְפִין, וְאִם נֶהֱנָה מִכֻּלָּם[77] בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה - מָעַל.

72) שם, בעיא שנפשטה. 73) ואין אנו אומרים, שמכיון שהכיכר יצאה מרשות הנותן פקע איסורה, מפני שאינה כיכרו. 74) כשיהנה בה. 75) לו היתה אסורה גם עליו, היה הוא מועל בה. 76) פירוש, אם לא אמר "הקדש" או "קרבן" אלא "קונם" ושאר הכינויים שנמנו במשנה שם י, א. 77) בכל אחד לא היה שוה פרוטה, אבל בכל הדברים יחד היה שוה פרוטה.

יא. הָאוֹמֵר[78]: הַנְּטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן אִם אֵינָן נִקְצָצוֹת הַיּוֹם, וְטַלִּית זֶה קָרְבָּן אִם לֹא תִּשָּׂרֵף הַיּוֹם, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא נִקְצְצוּ וְלֹא נִשְׂרְפָה הַטַּלִּית - הֲרֵי הֵם הֶקְדֵּשׁ, וְיִפְּדוּ כִּשְׁאָר הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְאַחַר כָּךְ יֵהָנֶה בָּהֶן. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי הַנְּטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עַד שֶׁיִּקָּצְצוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹתָן; שֶׁבְּכָל עֵת שֶׁיִּפְּדוּ יַחְזְרוּ הֶקְדֵּשׁ[79] עַד שֶׁיִּקָּצְצוּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּקְצְצוּ אֵינָן צְרִיכִין פִּדְיוֹן[80], אֶלָּא נֶהֱנִין בָּהֶן מִיָּד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁפִּדָּאָן הַמַּקְדִּישׁ; אֲבָל אִם פִּדָּאָן אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ יוֹצְאִין לְחֻלִּין[81] אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִקְצְצוּ, וְיִהְיוּ מֻתָּרִין אַף לַמַּקְדִּישׁ.

78) משנה וגמרא, שם כח, א. וכח, ב. 79) כרב פדא שם. רבינו סובר שבזה מודה עולה לבר פדא (ראה הערה הבאה).

80) שהרי לא הקדיש אותן אלא עד שיקצצו, ולפיכך יצאו לחולין אחרי הקציצה, כעולא שם נגד דעת בר פדא. 81) שהרי הנטיעות הן רכושו של הפודה, והוא לא הקדיש אותן. מימרא של רבי יוחנן, שם ל, א.

יום ש"ק י"ח מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר המקדיש לבדק הבית דבר הראוי למזבח או איפכא, ודין קדשי בדק הבית וקדשי מזבח אם מצטרפים למעילה.

א. אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת דָּבָר הָרָאוּי לְחַזֵּק הַבֶּדֶק, כְּגוֹן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת דָּבָר הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן כְּבָשִׂים וְתוֹרִים, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לַמִּזְבֵּחַ דָּבָר הָרָאוּי לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּגוֹן אֶבֶן וְקוֹרָה, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לָזֶה וְלָזֶה דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה[2], כְּגוֹן הַמַּקְדִּישׁ תַּרְנְגוֹלִין וְחֹמֶץ וְצִיר אוֹ קַרְקַע, אֲפִלּוּ הִקְדִּישׁ אַשְׁפָּה מְלֵאָה זֶבֶל אוֹ עָפָר אוֹ אֵפֶר - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן מִשָּׁעָה שֶׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּפְּדוּ דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְהִפָּדוֹת[3].

2) אלא למוכרם ולקנות בדמיהם דברים הראויים. 3) להוציא בעלי חיים תמימים הראויים למזבח, שאין להם פדיון.

ב. כָּל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת עִם דְּבָרִים שֶׁמּוֹעֲלִין בָּהֶן מִקָּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לִמְעִילָה, וְאִם נֶהֱנָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִכֻּלָּם - מָעַל.

ג. אָכַל וְהֶאֱכִיל אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ נֶהֱנָה וּמְהַנֶּה חֲבֵרוֹ, אֲכִילָתוֹ וַהֲנָיַת חֲבֵרוֹ אוֹ אֲכִילַת חֲבֵרוֹ וַהֲנָיָתוֹ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין לִמְעִילָה, וְאִם נַעֲשָׂה מִן הַכֹּל הֲנָיָה בִּפְרוּטָה - מָעַל.

ד. הַמְּעִילָה מִצְטָרֶפֶת לִזְמַן מְרֻבֶּה[4]. כֵּיצַד? נֶהֱנָה הַיּוֹם מִן הַהֶקְדֵּשׁ וְנֶהֱנָה לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים בְּהֶעְלֵם אֶחָד[5] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לִפְרוּטָה וּמָעַל.

4) באיסורים אין שתי אכילות מצטרפות אלא אם אכל כזית שלם בכדי אכילת פרס (שלוש ביצים), אבל במעילה למדו שם (יח:) מהכתוב שמצטרפות אפילו לזמן מרובה. 5) שלא נודעה לו הנאה ראשונה לפני שנהנה שנית, אבל נודע לו בינתיים אין ההנאות מצטרפות.

ה. אֵין מְעִילָה אֶלָּא בִּתְלוּשׁ[6] מִן הַקַּרְקַע, אֲבָל הַנֶּהֱנֶה בַּקַּרְקַע עַצְמָהּ אוֹ בִּמְחֻבָּר לָהּ - לֹא מָעַל, אֲפִלּוּ פַּגָּם. כֵּיצַד? הַחוֹרֵשׁ שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ אוֹ הַזּוֹרֵעַ בָּהּ - פָּטוּר. נָטַל מֵאֲבָקָהּ[7] וְנֶהֱנָה בָּהּ וּפִגְּמָהּ[8] - מָעַל. הַדֶּשׁ בִּשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ - מָעַל; שֶׁהֲאָבָק שֶׁלָּהּ מוֹעִיל לַשָּׂדֶה, וַהֲרֵי נֶהֱנָה בְּאָבָק וּפִגַּם הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם חָרַשׁ שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אָבָק לָעֵשֶׂב שֶׁנָּתַן בָּהּ, וְנָטַל הָעֵשֶׂב - מָעַל[9]. הַדֶּר בִּמְעָרַת הֶקְדֵּשׁ אוֹ בְּצֵל

1 אילָן אוֹ שׁוֹבָךְ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנָה - לֹא
2 מָעַל[10]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ בַּיִת בָּנוּי, הַדָּר בּוֹ - לֹא מָעַל[11].
3 אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ עֵצִים וַאֲבָנִים וּבָנָה בָּהֶן בַּיִת, הַדָּר שָׁם
4 - מָעַל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

6) למדו בגזירה שווה מתרומה, מה תרומה בתלוש אף מעילה בתלוש. 7) האבק שנטל נתלש מן השדה. 8) ואם נהנה ולא פגם - לא מעל. 9) שהאבק תלוש הוא. מובן שהמדובר בפגם, כלמעלה בדישה. 10) מפני שנהנה מן המחובר. 11) ואף על פי שרבינו פסק (בהלכות עכו"ם פרק ח הלכה ד) שהמשתחווה לבית בנוי לשם עבודה זרה אסרו, חומרא יתירה היא בעבודה זרה (כסף משנה).

5 ו. גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ - מוֹעֲלִין בָּהֶן[12]. כֵּיצַד? הִקְדִּישׁ
6 שָׂדֶה וְהוֹצִיאָה עֲשָׂבִים, אִילָן וְעָשָׂה פֵּרוֹת - מוֹעֲלִין
7 בָּהֶן. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַבּוֹר רֵיקָן וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא
8 מַיִם, הִקְדִּישׁ אַשְׁפָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאוּ זֶבֶל, שׁוֹבָךְ
9 וְנִתְמַלֵּא יוֹנִים, הוֹאִיל וְאֵינָן גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ - אֵין
10 מוֹעֲלִין בָּהֶן[13]. וְכֵן הַזֶּבֶל וְהַפֶּרֶשׁ שֶׁבַּחֲצַר הֶקְדֵּשׁ[14] -
11 לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. וּמַה יַּעֲשׂוּ בָּהֶן[15]? יִמָּכְרוּ
12 וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לַלִּשְׁכָּה[16]. מַעְיָן שֶׁהוּא יוֹצֵא מִתּוֹךְ
13 שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ[17] - אָסוּר לֵהָנוֹת בַּמַּיִם שֶׁיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ
14 בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל. יָצְאוּ הַמַּיִם חוּץ
15 לַשָּׂדֶה - מֻתָּר לֵהָנוֹת בָּהֶן. עֲרָבָה הַגְּדֵלָה בִּשְׂדֵה
16 הֶקְדֵּשׁ - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין[18]. אִילָן שֶׁל הֶדְיוֹט[19]
17 הַסָּמוּךְ לִשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ וְשָׁרָשָׁיו יוֹצְאִים בְּתוֹךְ
18 הַשָּׂדֶה[20]: אִם בֵּינוֹ לְבֵין הַשָּׂדֶה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ עַד שֵׁשׁ
19 עֶשְׂרֵה אַמָּה - הֲרֵי אוֹתָן הַשָּׁרָשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה
20 אֲסוּרִין, וְהַנֶּהֱנֶה מֵהֶן לֹא מָעַל; הָיָה הָאִילָן רָחוֹק
21 יָתֵר עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה - הַנֶּהֱנֶה בָּהֶן מָעַל. אִילָן שֶׁל
22 הֶקְדֵּשׁ הַסָּמוּךְ לִשְׂדֵה הֶדְיוֹט וְשָׁרָשָׁיו יוֹצְאִין בְּתוֹךְ
23 הַשָּׂדֶה[21]: אִם הָיָה בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - מוֹעֲלִין
24 בָּהֶן; הָיָה רָחוֹק יָתֵר עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - אוֹתָן
25 הַשָּׁרָשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ שְׂדֵה הֶדְיוֹט לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין.

12) כרבי יוסי במשנה שם יג. נגד דעתו של תנא קמא והטעם, מפני שבתוספתא מעילה פרק א הלכה ט נאמר שהתנא קמא הוא רבי מאיר, וכלל בידינו שהלכה כרבי יוסי נגד רבי מאיר. 13) בתוספתא שם: "אמר רבי יוסי רואה אני בכולן (פירוש, בהקדיש בור ונתמלא מים, ושובך ריק ונתמלא יונים וכדומה) את דברי רבי מאיר (שאין מועלים) חוץ מן השדה והאילן שדרכם להתמלאות. ובתוספות מעילה שם דיבור המתחיל אבל, הסבירו את ההבדל, שהמים והיונים באו מן ההפקר ולא זכה בהם הקדש, שאין קניין חצר להקדש, אבל שדה ואילן המתמלאים מגוף ההקדש הם ממון הקדש. 14) כלומר, זבל ופרש מבהמות הקדש. 15) בזבל ופרש זה. 16) לשיירי לשכה (כסף משנה). השקלים שנגבו כל שנה (מחצית השקל לגולגולת) הוכנסו לאחת מלשכות המקדש וממלאים שלוש קופות גדולות ומכסף שבקופות קונים קרבנות שהם חובת ציבור, כגון שני תמידים בכל יום ומוספים בשבת ומועדים, ומה שנשאר בלשכה אחר מילוי הקופות נקרא "שיירי לשכה". 17) מלשונו של רבינו משמע, שהמדובר במעיין הנובע בשדה הקדש עצמו, אבל רש"י מפרש שהמעיין נובע בשדה חולין והמים באו לשדה של הקדש. 18) מפני שאינה ראוייה לשום דבר. 19) במשנה שם שנינו: שרשי אילן של הדיוט הבאים בשל הקדש ושל הקדש שבאים בשל הדיוט לא נהנים ולא מועלים ובגמרא בבא בתרא כו: הסבירו, שהשרשים שאינם מרוחקים שש עשרה אמה מן האילן, דינם כאילן מפני שהוא יונק דרך אותם השרשים אבל המרוחקים יותר פסק הקשר שבינם ובין האילן ולפיכך הם שייכים לקרקע. עיין שם. ומכאן המקור להלכה זו. 20) של הקדש. 21) של הדיוט.

26 ז. קֵן שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָן שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, שֶׁבָּנָה אוֹתוֹ הָעוֹף
27 מֵעֵצִים[22] וַעֲשָׂבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כָּל הַקֵּן עִם
28 הַבֵּיצִים[23] שֶׁבּוֹ עִם הָאֶפְרוֹחִים הַצְּרִיכִין לְאִמָּן אֵין
29 נֶהֱנִין בָּהֶן, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל[24].

22) שהביאם ממקום אחר. 23) מפני שהביצים צריכים לאילן דינן כאילן וכן גם אפרוחים הצריכים לאמן. אבל האפרוחים שאינם צריכים לה, שיודעים לפרוח ולמצוא מזונותיהם - מותרים. 24) מפני שגם בקן עצמו אין מעילה, והרי כל האיסור ליהנות בהם הוא מפני שהם זקוקים לקן.

30 ח. הַמַּקְדִּישׁ[25] אֶת הַיַּעַר - מוֹעֲלִין בְּכֻלּוֹ, בֵּין
31 בָּאִילָנוֹת בֵּין בְּכָל קֵן שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָנוֹת אוֹ שֶׁבֵּינֵיהֶן.

25) משנה שם: "המקדיש את החורש מועלים בכולו". ומפרש רבינו שגם הקינים בכלל והטעם, מפני שבעל היער זכה בהם בקניין חצר וכשהקדיש את היער כל מה שבתוכו הקדיש.

32 ט. גִּזְבָּרִים שֶׁשִּׁפּוּ[26] עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ[27] וְקִצְּצוּ אוֹתָן -
33 מוֹעֲלִין בְּאוֹתָן הָעֵצִים הַקְּטַנִּים שֶׁחָתְכוּ מֵעֵת
34 שֶׁקִּצְּצוּ[28]; אֲבָל אֵין מוֹעֲלִין לֹא בַּשִּׁפּוּי[29] וְלֹא
35 בַּנְּסֹרֶת[30] וְלֹא בַּנְּבִיָּה שֶׁל עֵצִים, וְהוּא הַגּוּף הַקָּשֶׁה
36 הָעָגֹל שֶׁבְּתוֹךְ הָעֵץ[31] הַדּוֹמֶה לְיַבֶּלֶת, שֶׁלֹּא יִצְלַח
37 לִמְלָאכָה.

26) החליקו במעצד. 27) שקנאו אותם ביער של חולין. 28) אחרי שקצצום והעבירום לרשות הקדש חתכו מהם במגירה חתיכות קטנות, כדי להתאימם לבניין. 29) השבבים הדקים הנופלים כשמחליקים ומיישרים את העצים. 30) פירורי עץ שהמגירה מפילה. 31) במקום שיוצא ענף חדש (רש"י וראב"ד פירשו: עלים הנובלים ונופלים מאליהם).

38 י. הַמַּקְדִּישׁ עַבְדּוֹ - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ[32] וְלֹא בִּשְׁעָרוֹ,
39 אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד לְהִגָּזֵז, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻבָּר
40 לוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁהוּא מְחֻבָּר הוֹלֵךְ וּמַשְׁבִּיחַ.

32) עבדים דינם כקרקעות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יא. הַזּוֹרֵעַ פֵּרוֹת הֶקְדֵּשׁ - פּוֹדֶה אוֹתָן בִּשְׁעַת זַרְעָן[33]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּדָה - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין חֻלִּין[34], וְאֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן קֶרֶן וָחֹמֶשׁ[35], וְחַיָּבִין בְּחַלָּה.

33) פירוש, בשעה שהוא זורע את הפירות צריך לפדות אותם, אבל אחרי שזרעום וצמחו אי אפשר לפדותם מפני שהם חולין. 34) ואין זה דומה לפירות שגדלו באילן של הקדש, שאמרנו למעלה בהלכה ו שמועלים בהם, כי האילן קיים כמו שהיה והפירות הם תוספת על האילן, אבל פירות שנזרעו בקרקע נשתנו ומה שצמח הוא דבר חדש לגמרי. ולא נתבררה דעתו של רבינו בפירות שאין זרעם כלה, אם דינם כפירות האילן או כזרעים. 35) פירוש, אם מעל בהקדש אחר אינו רשאי לשלם את הקרן והחומש מגידולים אלה. בתוספתא תרומות פרק ח הלכה א שנינו שמותר לשלם לפי חשבון כלומר, אם זרע סאה הקדש וגדלו סאתיים ורוצה לשלם מזה את מעילתו, חייב הוא לתת שתי קרנות ושני חומשים, כדי שיהיו בתשלומים אלה קרן וחומש נוסף על דמי ההקדש. ורבינו סתם ואמר: "ואין משלמים" ולא בירר את דבריו.

יב. שְׁמָרִים[36] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם: רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי[37] - אָסוּר לֵהָנוֹת בּוֹ, וְהַנֶּהֱנֶה לֹא מָעַל[38]; רְבִיעִי - מֻתָּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת; אֲבָל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אַף מֵרְבִיעִי וְאֵילַךְ - לְעוֹלָם אָסוּר[39].

36) שמרי יין ונותנים עליהם מים ואחרי כמה ימים המים תוססים ומקבלים טעם יין קלוש. ומשקה זה נקרא "תמד" בלשון התלמוד. 37) אחרי שהסירו את התמד נותנים על השמרים מים שנית וגם מזיגה שנייה זו יש בה טעם של יין, ויש עושים כך בפעם שלישית ורביעית. 38) שאיסורו רק מדרבנן. 39) בקדושת הגוף החמורה אסרו לעולם.

יג. הַמַּקְדִּישׁ תַּרְנְגֹלֶת לַמִּזְבֵּחַ - מוֹעֲלִין בָּהּ וּבְבֵיצָתָהּ. הִקְדִּישׁ חֲמוֹר לַמִּזְבֵּחַ - מוֹעֲלִין בָּהּ וּבַחֲלָבָהּ[40]. הִקְדִּישׁ תּוֹרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת[41] - מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְבֵיצָתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

40) והטעם, מפני שתרנגולת וחמורה אינן ראויות למזבח וקדשו קדושת דמים, כלומר, למכרן ולקנות בדמיהן דברים הראויים למזבח וגם הביצים והחלב ראויים לכך. 41) אבל אם הקדישם למזבח אין ביצתם ראוייה לכלום ואין מועלים בה.

יד. כָּתְנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבָּלוּ[42] - מוֹעֲלִין בָּהֶן כִּשְׁאָר קָדָשִׁים. וְהַחֲדָשִׁים, הוֹאִיל וְנִתְּנוּ לֵהָנוֹת בָּהֶן[43] - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן.

42) ואינן ראויות ללבשן בשעת העבודה. 43) שאי אפשר להם לכהנים לפשוט את בגדי הכהונה כהרף עין עם גמר עבודתם ונהנים מהם ולפיכך מתנים עליהם, בשעה שמקדישים אותם, שלא ימעלו כשיהנו בהם.

טו. קָדְשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[44]: אִם לְבֶדֶק הַבַּיִת הִקְדִּישׁוּ - מוֹעֲלִין בָּהֶן; וְאִם קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הֵן - אֵין בָּהֶן מְעִילָה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּקָּרְבָּנוֹת: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

44) שהגוי הקדישם לגבוה.

טז. קוֹל[45] וּמַרְאֶה[46] וְרֵיחַ[47] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵרִיחַ בַּקְּטֹרֶת אַחַר שֶׁעָלְתָה הַתִּימֹרֶת[48]; אֲבָל אִם הֵרִיחַ בַּקְּטֹרֶת כְּשֶׁתַּעֲלֶה תִּימְרָתָהּ - מָעַל[49].

45) אם נהנה מקול כלי הנגינה שבמקדש. 46) אם נהנה מיופי בניין המקדש או כלי השרת. 47) ריח הקטורת. 48) עשן הקטורת, מפני שעמוד הקטורת עולה בקו ישר כעץ התמר נקרא "תימורת", ולאחר שעלה העשן כבר נגמרה מצוותו וכלל בידינו: אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלים בו. 49) שהרי טרם נגמרה מצוות ההקטרה. ובקול ומראה אין מועלים לעולם מפני שאין בהם ממש.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר הנהנה בדבר שנפגם או שאינו נפגם, קדשי קדשים שתלש מצמרו אע"פ שלא נפגם.

א. יֵשׁ דְּבָרִים[2] שֶׁהָאָדָם נֶהֱנֶה בָּהֶן וְלֹא יִפָּגְמוּ, כְּגוֹן הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זָהָב טָהוֹר, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁיִּפָּגְמוּ, כְּגוֹן בְּגָדִים וּכְלֵי כֶסֶף וּנְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ מְחֻבָּר בַּקַּרְקַע: אִם נֶהֱנָה בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ פְּגָם, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זָהָב שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - מָעַל; נֶהֱנָה בְּדָבָר שֶׁנִּפְגָּם, כְּגוֹן שֶׁלָּבַשׁ בִּגְדֵי הֶקְדֵּשׁ אוֹ בָּקַע בְּקַרְדֹּם - לֹא מָעַל עַד שֶׁיִּפְגֹּם[3] בַּהֶקְדֵּשׁ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ דָּבָר עַצְמוֹ[4] שֶׁנֶּהֱנָה בּוֹ, וְיִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת, וְיִפְגֹּם וְיֵהָנֶה כְּאַחַת[5]. נֶהֱנָה בְּכַחֲצִי פְּרוּטָה וּפָגַם בְּכַחֲצִי פְּרוּטָה, אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה וּפָגַם בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה בְּדָבָר אַחֵר וְלֹא נֶהֱנָה בַּמֶּה שֶׁפָּגַם וְלֹא פָּגַם בַּמֶּה שֶׁנֶּהֱנָה - הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל, עַד שֶׁיֵּהָנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה וְיִפְגֹּם בְּאוֹתָהּ הַנְּיָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה בַּדָּבָר עַצְמוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתִּיר מַטְלִית מִבֶּגֶד הֶקְדֵּשׁ וּתְפָרָהּ בְּבִגְדוֹ וּלְבֵשָׁהּ וְנֶהֱנָה בָּהּ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, וְהִפְסִיד בַּבֶּגֶד שֶׁהִתִּירָהּ מִמֶּנָּה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, וְלֹא הִפְסִיד בַּמַּטְלִית כְּלוּם - הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל, מִפְּנֵי שֶׁנֶּהֱנָה בְּדָבָר אֶחָד וּפָגַם בְּדָבָר אַחֵר. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[6], שֶׁהַנֶּהֱנֶה וּמְהַנֶּה חֲבֵרוֹ - מִצְטָרֵף, וַאֲפִלּוּ לִזְמַן מְרֻבֶּה.

2) משנה מעילה יח. בקיאים היו חז"ל בתכונות המתכות, וידעו שהזהב קשה ואינו נפגם בשימוש קל. 3) כחכמים שם. 4) גמרא שם יח. 5) כל התנאים הכתובים כאן נאמרו בגמרא שם. 6) למעלה פרק ה הלכה ד.

ב. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[7] הַתְּמִימִים שֶׁתָּלַשׁ מִצַּמְרָן - כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱנָה בִּפְרוּטָה מָעַל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּגַם; שֶׁהֲרֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 הֵן דּוֹמִים לְכוֹס שֶׁל זָהָב שֶׁאֵינוֹ נִפְגָּם, שֶׁאֵין תְּלִישַׁת
2 הַצֶּמֶר פּוֹסֶלֶת אוֹתָן מִלִּקָּרֵב. אֲבָל אִם נָפַל בָּהֶן מוּם,
3 הוֹאִיל וְלִמְכִירָה עוֹמְדִים וְהַגִּזָּה פּוֹגֶמֶת דְּמֵיהֶן[8] - לֹא
4 מָעַל עַד שֶׁיֵּהָנֶה וְיִפְגֹּם[9] בִּפְרוּטָה. תָּלַשׁ מֵהֶן אַחַר
5 שֶׁמֵּתוּ - כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱנָה מָעַל, שֶׁאֵין פְּגָם לְמִתָּה[10].
6 וּמְעִילָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11].

7) משנה שם. 8) שאם יש יותר צמר יעלה מחירם. 9) כרב פפא שם יט. ראה ראב"ד וכסף־משנה. 10) משמע בין תמימה ובין בעלת מום. וכן פירש רש"י שם. וראה מה שכתבנו למעלה בפרק ג הלכה א. 11) שם.

7 ג. הַמּוֹעֵל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, כֵּיוָן שֶׁמָּעַל בִּשְׁגָגָה -
8 נִתְחַלֵּל[12] הֶקְדֵּשׁ[13], וְזֶה שֶׁנֶּהֱנָה אַחֲרָיו פָּטוּר[14]. מָעַל
9 בְּזָדוֹן, הוֹאִיל וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבַּן מְעִילָה - לֹא נִתְחַלֵּל
10 הֶקְדֵּשׁ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בַּהֲרָיָתוֹ[15], וְאִם בָּא אַחֵר וְנֶהֱנָה
11 בּוֹ בִּשְׁגָגָה - מָעַל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[16] כְּשֶׁמָּעַל
12 בַּקֹּדֶשׁ וְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֻלִּין וְהִקְנָהוּ לְאַחֵר; אֲבָל אִם
13 נֶהֱנָה בּוֹ וּפְגָמוֹ[17] וְלֹא הִקְנָהוּ לְאַחֵר - יֵשׁ בּוֹ מוֹעֵל
14 אַחַר מוֹעֵל[18].

12) פקעה קדושתו. 13) מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה במשנה קידושין נב:, ובגמרא שם נד: אמרו שהלכה כר' יהודה בהקדש, האומר: בשוגג מתחלל, במזיד אינו מתחלל. 14) שהרי נהנה בחולין. 15) כמו שהיה לפני המעילה. 16) שבשוגג אין מועל אחר מועל. 17) אפילו פגמו, ומכל־שכן אם נהנה ולא פגם. 18) ראה פרק ד וה.

15 ד. וְאֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בְּמֻקְדָּשִׁים אֶלָּא
16 בִּבְהֵמָה[19] וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ בִּלְבַד. כֵּיצַד? בָּקַע בְּקַרְדֹּם
17 שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָקַע
18 בּוֹ וְנֶהֱנָה וּפָגַם - כֻּלָּם מָעֲלוּ. נָטַל הַקַּרְדֹּם וּנְתָנוֹ
19 לַחֲבֵרוֹ - הוּא מָעַל, אֲבָל חֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. שָׁתָה
20 בְּכוֹס שֶׁל זָהָב וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁתָה
21 וְנֶהֱנָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁתָה וְנֶהֱנָה - כֻּלָּם מָעֲלוּ. נָטַל
22 הַכּוֹס וּנְתָנוֹ לַחֲבֵרוֹ מַתָּנָה אוֹ מִכָּרוֹ - הוּא מָעַל,
23 וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. רָכַב עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְנֶהֱנָה
24 בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב עָלָיו וְנֶהֱנָה
25 וּפָגַם[20], וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב עָלָיו וְנֶהֱנָה וּפָגַם - כֻּלָּם
26 מָעֲלוּ. נָתַן הַחֲמוֹר לַחֲבֵרוֹ מַתָּנָה אוֹ מִכָּרוֹ אוֹ
27 הִשְׁכִּירוֹ[21] - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. וְכֵן
28 הַמַּשְׁאִיל[22] קַרְדֹּם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - הוּא מָעַל לְפִי טוֹבַת
29 הֲנָאָה[23] שֶׁבּוֹ, וַחֲבֵרוֹ מֻתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִלָּה[24].
30 וְהוּא הַדִּין לִבְהֵמָה[25].

19) הלכה זו היא המשך להלכה הקודמת, והמדובר בבהמה טמאה, ולמטה כותב רבינו בפירוש "החמור". כל הדינים האמורים בפרק זה בהלכות ג, ד וה, הם לפי התוספתא מעילה פרק ב הלכה ט, ולא ע"פ המשנה מעילה יט: העוסקת בקדושת הגוף כמו כלי שרת שבמשנה, ולפיכך שינה רבינו וכתב: "כלי תשמיש", ודעתו שהתוספתא אינה מנוגדת למשנה (ראה ראב"ד וכסף־משנה), ומפרש את התוספתא האומרת: "בקע בקורדום של הקדש, ובא חבירו ובקע בו, כולם מעלו" כגון ששגג וחשב שהקורדום הוא שלו ולא נתכוון כלל להוציא מרשות לרשות, ולכן גם השני מעל. ומשנתינו מדברת, כשידע שאינו שלא והתכוון לגזול, אבל לא ידע שהוא של הקדש (אם ידע שהוא של הקדש, הרי הוא מזיד ואפילו קדושת דמים אינו מתחלל), ולפיכך אמרו: אין מועל אחר מועל אלא בקדושת הגוף (ראה הלכה ה), אבל בקדושת דמים במתכוון לגזול אע"פ שאינו יודע שהחפץ הוא הקדש, מכיון שהתכוון להוציאה מרשות לרשות הוא מעל וחבירו לא מעל. וכן פירשו התוספות קידושין נה. ד"ה אין (ראה גירסת הב"ח שם. וגם לפי גירסתו אפשר ליישב דברי רבינו). 20) נחלש. 21) לזמן מסוים. שכירות דינה כמכר. 22) מימרא של רב אמי, בבבא מציעא צט. 23) שוויה של הנאת המשאיל בזה שעשה טובה לשואל. 24) מפני שהקורדום יצא כולו לחולין ע"י מסירתו לרשות השואל. 25) המשאיל בהמה שקדושת דמים עליה.

31 ה. בְּהֵמַת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[26] אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא יֵשׁ בָּהּ מוֹעֵל
32 אַחַר מוֹעֵל עַד כַּמָּה פְּעָמִים. כֵּיצַד? תָּלַשׁ מִן
33 הַחַטָּאת[27], וּבָא חֲבֵרוֹ וְתָלַשׁ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְתָלַשׁ - כֻּלָּן
34 מָעֲלוּ[28]. וְכֵן אִם נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ - כֻּלָּן
35 מָעֲלוּ. וְיֵרֵאָה לִי[29], שֶׁדִּין הַמְּנָחוֹת וְהָעוֹפוֹת וְהַנְּסָכִים
36 וּכְלֵי שָׁרֵת כְּדִין הַבְּהֵמָה, שֶׁכֻּלָּן קָדֳשַׁת הַגּוּף הֵן.

26) הכוונה לקדשי קדשים, שהרי קדשים קלים אין בהם מעילה לפני זריקת הדם (למעלה פ"ב ה"א). 27) לשון המשנה מעילה יט: ראה הערה בהלכה הקודמת. 28) תוספתא שם פרק ב הלכה א. 29) בתוספתא אמרו: ובעולה וכו' נתנו לחבירו וכו' כולם מעלו, ורבינו לומד מעולה לכל הדברים שהם קדושת הגוף, ולפיכך אמר "יראה לי".

37 ו. בְּהֵמַת קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם, הוֹאִיל
38 וְהִיא עוֹמֶדֶת לְפִדְיוֹן[30] - הֲרֵי הִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת
39 שֶׁהִיא קָדֳשַׁת דָּמִים; וְאִם נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ
40 לַחֲבֵרוֹ - הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד מָעַל.

30) המדובר כשהבהמה חיה, ואפשר להעמידה לפני הכהן להערכה. אבל אם מתה או אפילו שחטה, אין לה פדיון מפני שהיא טעונה העמדה והערכה. ראה למעלה פ"ג הערה א.

41 ז. אָמְרוּ חֲכָמִים[31], שֶׁהַנּוֹטֵל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ
42 וּנְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶם מָעֲלוּ. וְאִם נְתָנָהּ לָזֶה הַגִּזְבָּר
43 שֶׁהָיְתָה תַּחַת יָדוֹ - הוּא מָעַל, וְהַגִּזְבָּר לֹא מָעַל.
44 וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁאֵין אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא בְּמוֹעֵל
45 בְּזָדוֹן[32], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ. הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל
46 הֶקְדֵּשׁ עַל דַּעַת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ[33] - לֹא מָעַל עַד שֶׁיּוֹצִיא
47 אוֹתָהּ בַּחֲפָצָיו אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה. נְתָנָהּ
48 לַחֲבֵרוֹ - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל; שֶׁאֵין מוֹעֵל

אַחַר מוֹעֵל בִּשְׁאָר הֶקְדֵּשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[34]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

31) שנינו שם (יט:): "נטל אבן או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל. נתנה לחבירו – הוא מעל, וחבירו לא מעל". ובגמרא שם שאלו: "מאי שנא (מהו ההבדל) הוא, ומאי שנא חבירו?" ומתרץ שמואל: בגזבר המסורות לו. ומפרש רבינו, שהמדובר במועל בזדון ולא נתחללו האבן והקורה, ולפיכך שאל, למה לא מעל חבירו, הרי במועל בזדון למדנו בה"ג שכולם מעלו? ומתרץ שמואל שהמדובר כשהמועל הראשון נתנה לגזבר, אבל אם נתנה לאחר מעלו שניהם. ומכאן דבריו שבהלכה זו, אבל רש"י וראב"ד פירשו אחרת (ראה כסף־משנה). 32) ומה שאמרו: "מעל", הכוונה שעבר על איסור מעילה בקדשים, אבל אינו מביא אשם ואינו מוסיף חומש (ראה למעלה פרק א הלכה ג). ומה הכריחו להעמיד דין זה במעילה בזדון? מפני שקדשי בדק הבית מתחללים אחרי מעילתו של הראשון ואין השני מועל, כמו שנתבאר כמה פעמים. 33) אבל אם התכוון לגוזלה – אע"פ ששגג ולא ידע שהוא של הקדש – מעל חבירו. 34) כמה פעמים בפרק זה.

ח. נָטַל אֶבֶן[35] אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - לֹא מָעַל, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה עֲדַיִן. בָּנָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מָעַל[36]. נְתָנָהּ עַל גַּבֵּי חַלּוֹן שֶׁבַּתִּקְרָה וְלֹא חִבְּרָהּ - לֹא מָעַל עַד שֶׁיָּדוּר תַּחְתֶּיהָ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, שֶׁאֵין זוֹ הֲנָיָה הַנִּכֶּרֶת[37].

35) משנה שם. 36) אף־על־פי שלא דר תחתיה. והטעם, מפני ששינה את הקורה וגם נהנה ממנה הנאה ניכרת. 37) הנחת הקורה בלי חיבור אינה הנאה ניכרת, שהרי אפשר לומר שלא לצרכי עצמו הניחה, גמרא שם.

ט. נָטַל[38] פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וּנְתָנָהּ לַבַּלָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָחַץ - מָעַל, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה בִּהְיוֹתוֹ רוֹחֵץ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן אִם נְתָנָהּ לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת - מָעַל, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשׂוּ מְלַאכְתּוֹ.

38) משנה שם.

י. קָנָה בָּהּ חֵפֶץ[39] וְלֹא מָשַׁךְ: אִם מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מָעַל[40], וְאִם מִן יִשְׂרָאֵל - לֹא מָעַל[41].

39) ושילם מחירה למוכר. 40) בקנה מן הגוי, מעות קונות לדברי הכל. 41) שלא קנה את החפץ כל זמן שלא משך אותו. וסובר רבינו, שאע"פ שמן התורה מעות קונות, כיון שתיקנו חכמים שלא יקנה בלי משיכה, הרי לא יצא הכסף מרשות המוכר (ראה כסף־משנה. ופלפלו האחרונים בזה, אם תקנת חכמים מועילה לבטל דין תורה בכעין זה. וצריך עיון).

יא. הַמּוֹצִיא מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ בִּצְרָכָיו עַל דַּעַת שֶׁהֵן חֻלִּין[42], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיאָן בְּדִבְרֵי חֹל - מָעַל. כֵּיצַד? הַמֵּבִיא חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ וּפִסְחוֹ מִן הֶקְדֵּשׁ, וְכֵן מְחַסֵּר כַּפָּרָה[43] שֶׁהֵבִיא כַּפָּרָתוֹ מִן הֶקְדֵּשׁ - מָעַל. וְכֻלָּם אֵין מוֹעֲלִין עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[44]. לְפִיכָךְ, הַמֵּבִיא מְנָחוֹת[45] וּנְסָכִים וְלֶחֶם תּוֹדָה מִן הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה - לֹא מָעַל, שֶׁאֵין כָּאן זְרִיקַת דָּם לְכַפֵּר עָלָיו.

42) סבור היה שהמעות חולין. 43) כגון זב וזבה ויולדת שמחוייבים להביא קרבנות אחר טהרתם. 44) ואז נהנה, כי הזריקה מכפרת, מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון במעילה יט. ופסק כר' יהודה. 45) חוץ למנחת חוטא, שהרי הקטרת הקומץ מכפרת.

יב. נָתַן[46] שְׁקָלוֹ[47] מִמְּעוֹת הֶקְדֵּשׁ - כְּשֶׁיִּתְרְמוּ[48] הַתְּרוּמָה וְיִקְּנוּ מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ בְּהֵמָה אַחַת וְיִזָּרֵק דָּמָהּ יִמְעַל הַשּׁוֹקֵל, שֶׁהֲרֵי חֶלְקוֹ בְּאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ[49].

46) משנה שקלים פרק ב, ב. 47) מחצית השקל, שכל אדם מחויב לתת לבית המקדש אחת בשנה, כדי לקנות קרבנות חובת ציבור. 48) שלוש פעמים בשנה היו ממלאים שלוש קופות גדולות מהשקלים שנצטברו בלשכה, ומה שהכניסו לקופות נקרא "תרומת הלשכה", ומהן קונים קרבנות, ומה שנשאר בלשכה נקרא "שירי לשכה". 49) אבל לפני הזריקה לא נהנה, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת.

יג. הַמַּפְרִישׁ[50] שְׁקָלוֹ וְהוֹצִיאוֹ בִּשְׁאָר צְרָכָיו[51], בֵּין הוּא בֵּין חֲבֵרוֹ - מָעַל[52]. נְתָנוֹ לַחֲבֵרוֹ[53] לְשָׁקְלוֹ עַל יָדוֹ[54], הָלַךְ וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ[55]: אִם כְּבָר נִתְרְמָה[56] הַתְּרוּמָה - מָעַל הַשּׁוֹקֵל[57]; שֶׁהַתּוֹרֵם תּוֹרֵם עַל הֶעָתִיד לְהִגָּבוֹת[58], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים[59], וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ שֶׁקֶל זֶה לַלִּשְׁכָּה, וּלְפִיכָךְ מָעַל[60]. וְאִם עֲדַיִן לֹא נִתְרְמָה תְּרוּמָה - לֹא מָעַל[61]. וּלְעוֹלָם אֵין מוֹעֲלִין בִּשְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה[62].

50) תוספתא מעילה פרק א הלכה יג. 51) צרכי חולין. 52) ראב"ד וכסף־משנה מפרשים כוונת רבינו, שאם נתנו לחבירו וזה נהנה בו שניהם מעלו. והכסף־משנה מוסר מקור הדין בתוספתא מעילה שם. בתוספתא שלפנינו גירסא אחרת, המפריש שקלו לחבירו הרי זה מעל. 53) משנה שקלים פרק ב, ב. 54) בשביל המשלח. 55) בשביל עצמו. 56) בשעה ששקל. 57) השליח ששקל בשביל עצמו. 58) ולפיכך זכה הקדש בשקל זה בשעה שתרמו הראשון. 59) פ"ב ה"ט. 60) ההנאה היא שאם לא שקל, בית־דין ממשכנים אותו וגובים ממנו. וקיום מצוות מתן השקל אינה מעילה, מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (קיום מצוה אינה הנאה, אלא מילוי חוב שהטילה עליו התורה. רבינו בפירושו על המשנה לפי הירושלמי שם). 61) מפני שהשקל עדיין לא היה ברשות הקדש, בשעה ששקלו בשביל עצמו. 62) מחלוקת ר' יהודה ור' מאיר בקידושין נד. ופסק כר"י (בירושלמי שם אמרו שמשנתנו ר' מאיר שנאה, שסובר מועלים בשיריים. ויש לתמוה על רבינו, שפסק כמשנתנו, ומסיים שאין מועלים בשיריים, וצריך עיון).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר מי ששגג ולקח הקדש ונתנו לשליח בתורת חולין מי מעל, ודין אם עשה השליח מדעת עצמו.

א. מִי שֶׁשָּׁגַג[2] וְלָקַח הֶקְדֵּשׁ אוֹ מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ וּנְתָנוֹ לְשָׁלִיחַ לְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֻלִּין: אִם עָשָׂה הַשָּׁלִיחַ שְׁלִיחוּתוֹ - הַמְשַׁלֵּחַ הוּא שֶׁמָּעַל; וְאִם לֹא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה הַשָּׁלִיחַ מִדַּעַת עַצְמוֹ[3] - הַשָּׁלִיחַ הוּא שֶׁמָּעַל[4]. כֵּיצַד? בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאָמַר לְשִׁלּוּחוֹ: תֵּן (לִי) מֵאוֹתוֹ בָּשָׂר לָאוֹרְחִין, הָלַךְ וְנָתַן לָהֶן כִּכָּר; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לָהֶן כִּכָּר, וְנָתַן לָהֶן בָּשָׂר; אָמַר לְשִׁלּוּחוֹ: הָבֵא לִי מִן הַחֲלוֹן, וְהֵבִיא לוֹ מִן הַמִּגְדָּל; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הָבֵא מִן הַמִּגְדָּל[5], וְהֵבִיא לוֹ מִן הַחַלּוֹן - הַשָּׁלִיחַ מָעַל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְהֵבִיא מִן הַחַלּוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַשּׁוֹלֵחַ: לֹא הָיָה בְּלִבּוֹ שֶׁיָּבִיא אֶלָּא מִן הַמִּגְדָּל - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל; שֶׁהֲרֵי עָשָׂה שְׁלִיחוּת מַאֲמָרוֹ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשָּׁלִיחַ חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן שֶׁאֵין לָהֶן שְׁלִיחוּת[6], אִם עָשָׂה כְּמַאֲמָרוֹ - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל[7], וְאִם לֹא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ - בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. אָמַר לִשְׁלּוּחוֹ: תֵּן לָאוֹרְחִין חֲתִיכָה[8] שֶׁל בָּשָׂר, הָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶן: טְלוּ[9] שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה דְּבָרוֹ, וְהַשָּׁלִיחַ פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל שְׁלִיחוּת בַּעַל הַבַּיִת וְלֹא עָקַר הַשְּׁלִיחוּת[10]. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם הַשָּׁלִיחַ: טְלוּ שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם מִדַּעְתִּי - שְׁנֵיהֶן מְעֲלוּ[11]. נָטְלוּ הָאוֹרְחִים שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ - אַף הָאוֹרְחִין מָעֲלוּ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן עָשָׂה שְׁלִיחוּת חֲבֵרוֹ וְהוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ. נִמְצָא חֲבֵרוֹ חַיָּב, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ דְּבָרָיו וְלֹא נֶעֱקְרָה הַשְּׁלִיחוּת, וְהוּא חַיָּב עַל זֶה שֶׁהוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ.

2) משנה, מעילה כ, א. 3) ושינה ממה שאמר המשלח. 4) מכיון ששינה, אינו שליחו של המשלח במעשה זה, אבל אם לא שינה אלא הוסיף, מבאר רבינו דינו למטה בהלכה זו. אמנם כלל בידינו, שאין שליח לדבר עבירה, ואין מחייבים את המשלח, אבל מעילה יוצאה מן הכלל הזה. בקידושין מב, ב - למדו שבאיסור מעילה יש שליח לדבר עבירה. 5) במשנה, הגירסא: "לא היה בלבו מזה אלא מזה", ופירשו ב'תוספות', כגון שהיו שם כמה חלונות, ואומר בעל הבית לא נתכוונתי לחלון זה שהבאת ממנו אלא לחלון אחר, ונראה שגם רש"י מפרש כך, ופירושם מתקבל על הדעת. ואולי גירסא אחרת היתה לפני רבינו. 6) ואפילו שלא בדבר עבירה, אין אנו אומרים שידו כיד משלחו. 7) מפני שנעשה רצונו ונהנה בזה. 8) חתיכה לכל אחד. 9) קחו. 10) כפירוש של רב ששת, שם כ, ב. 11) בעל הבית מעל, מפי שנעשה רצונו. והשליח מעל, מפני שעשה על דעת עצמו ממש, והדגיש בפירוש שזה לא על דעת בעל הבית, אבל אם לא פירש שעושה על דעת עצמו, אפשר שחשב שבעל הבית אינו מקפיד על ההוספה, ומה שאמר "חתיכה", התכוון שלא יפחות (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס).

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַחֲתִיכוֹת מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת; אֲבָל אִם הָיוּ בְּשַׂר עוֹלָה[12] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[13] - לֹא מָעַל אֶלָּא הָאוֹכֵל[14] בִּלְבַד. שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בְּאִסּוּר אַחֵר יָתֵר עַל הַמְּעִילָה[15], וּבְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה[16], אֶלָּא בִּמְעִילָה לְבַדָּהּ שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב עִמָּהּ אִסּוּר אַחֵר[17].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מִי שֶׁשָּׁגַג וְלָקַח הֶקְדֵּשׁ אוֹ מְעוֹת . . הַמְשַׁלֵּחַ הוּא שֶׁמָּעַל . . אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה, אֶלָּא בִּמְעִילָה לְבַדָּהּ".

ידועה הקושיא הרי ישנם עוד מקומות בהם מצינו שליח לדבר עבירה, בשליחות יד בפיקדון, ובטביחה ומכירה, ומדוע כתב שרק במעילה יש שליח לדבר עבירה. ותירצו, שחיוב המשלח במעילה הוא מדין שליחות, אבל בשליחות יד וטביחה ומכירה החיוב הוא מתורת פושע, היינו שהפשיעה היא בדיבור עצמו שאמר לשלוח יד, וכן בטביחה ומכירה אין החיוב מצד שלוחו של אדם כמותו אלא על ההנאה שנהנה מהבשר או מהדמים.

ובפנימיות העניינים, הסיבה שרק במעילה מצינו דין שליחות היא, מכיון שכל יהודי הוא שלוחו של הקב"ה לעשות מכל דבר שבעולם ענין של קדושה ודירה לקב"ה, אבל כדי שיהודי יעשה זאת בכוחו ומרצונו, חייבת להיות הבחירה החופשית - אפשרות של מעילה, מתוך תקוה ובטחון שסוף סוף לא ידח ממנו נידח. משום כך אומרים ש"בכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה", כי בזה מתבטא תפקידו של יהודי להיות שלוחו של הקב"ה, לשמור על ענייני הקדושה שעשה בעולם, ולהזהר שאף אחד לא יפגום בזה ח"ו.

יין מלכות ספר עבודה סימן סו.

12) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ב. 13) דברים העומדים להקטרה. 14) שהרי נהנה. 15) נימוק למה לא מעל המשלח. 16) פלא, הלא גם בגנב וטבח יש שליח לדבר עבירה. ראה פ"ג מהל' גניבה ואבידה ה"ו, וב'משנה למלך' שם. 17) שאסור לאכול בשר עולה וכיוצא בו. ראה הל' מעשה הקרבנות פי"א (ראה משנה־למלך שם).

ג. הַנּוֹתֵן[18] פְּרוּטַת הֶקְדֵּשׁ לִשְׁלּוּחוֹ וְאָמַר לוֹ: הָבֵא לִי בְּחֶצְיָהּ נֵרוֹת וּבְחֶצְיָהּ פְּתִילוֹת, הָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ כְּכֻלָּהּ נֵרוֹת אוֹ כְּכֻלָּהּ פְּתִילוֹת; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הָבֵא לִי כְּכֻלָּהּ נֵרוֹת אוֹ כְּכֻלָּהּ פְּתִילוֹת, הָלַךְ וְהֵבִיא בְּחֶצְיָהּ נֵרוֹת וּבְחֶצְיָהּ פְּתִילוֹת - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים. בַּעַל הַבַּיִת לֹא מָעַל - שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ בִּפְרוּטָה[19]; וְהַשָּׁלִיחַ לֹא מָעַל - שֶׁהֲרֵי לֹא עָקַר שְׁלִיחוּתוֹ בִּפְרוּטָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הָבֵא לִי בְּחֶצְיָהּ נֵרוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי וּבְחֶצְיָהּ פְּתִילוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלַךְ

וְהֵבִיא גֵרוֹת מִמְּקוֹם פְּתִילוֹת וּפְתִילוֹת מִמְּקוֹם גֵּרוֹת - הַשָּׁלִיחַ מָעַל[20].

18) משנה, שם כא, א. 19) ואין מעילה בפחות מפרוטה.
20) מפני ששינה בכל הפרוטה.

ד. נָתַן[21] לוֹ שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת וְאָמַר לוֹ: הָבֵא לִי אֶתְרוֹג, וְהָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ בִּפְרוּטָה אֶתְרוֹג וּבִפְרוּטָה רִמּוֹן - הַשָּׁלִיחַ מָעַל, וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי שְׁלָחוֹ לִקְנוֹת לוֹ אֶתְרוֹג שֶׁשָּׁוֶה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הָאֶתְרוֹג שֶׁהֵבִיא לוֹ בִּפְרוּטָה אַחַת שָׁוֶה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת - שְׁנֵיהֶם מָעֲלוּ[22].

21) משנה, שם. מחלוקת תנאים, ופסק כרבי יהודה.
22) גמרא, שם כא, א.

ה. הַשּׁוֹלֵחַ[23] פְּרוּטָה בְּיַד שְׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ בָּהּ חֵפֶץ, וְנִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהִיא הֶקְדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לְיַד הַחֲנֻנִי - הַשָּׁלִיחַ מָעַל, שֶׁהוּא שׁוֹגֵג[24], וּבַעַל הַבַּיִת כְּבָר נִזְכַּר, וְאֵין הַמֵּזִיד חַיָּב בְּקָרְבַּן מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. נִזְכַּר אַף הַשָּׁלִיחַ וְיָדַע שֶׁהִיא הֶקְדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לַחֲנֻנִי - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים[26] מִקָּרְבַּן מְעִילָה, וְהַחֲנֻנִי חַיָּב כְּשֶׁיּוֹצִיא אוֹתָהּ פְּרוּטָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמְעוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא שׁוֹגֵג. הוֹדִיעוּ לַחֲנֻנִי שֶׁפְּרוּטָה שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ הֶקְדֵּשׁ - שְׁלָשְׁתָּן פְּטוּרִין, וְנִתְּפַס הַמִּקָּח לְהֶקְדֵּשׁ[27].

23) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ג. 24) במשנה, שם כא, א - נאמר: שלח ביד פיקח ונזכר עד שלא הגיע אצל חנווני, חנווני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לנזכרו שניהם, המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת.
25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה, לא נתחללה הפרוטה. 26) שהרי כולם מזידים.
27) תוספתא, שם. ובמשנה־למלך כתב, שדין זה פלא בעיניו.

ו. וְכֵיצַד[28] יַעֲשֶׂה[29] כְּדֵי לְהַצִּיל הַחֲנֻנִי מִן הַחֵטְא עַד שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּעוֹת? נוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל חֵלִין אוֹ כְּלִי כָּל שֶׁהוּא וְאוֹמֵר: פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת עַל זֶה; וְתַעֲשֶׂה אוֹתָהּ פְּרוּטָה אוֹ הַכְּלִי הֶקְדֵּשׁ, וְיֻתַּר הַחֲנֻנִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּעוֹת. וְכֵן פְּרוּטָה[30] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכָל הַכִּיס, אוֹ שֶׁאָמַר: פְּרוּטָה בְּכִיס זֶה הֶקְדֵּשׁ - מְחֻלֶּל אוֹתָהּ[31] וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכִּיס. וְאִם הוֹצִיא וְלֹא חִלֵּל - לֹא מָעַל עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַכִּיס[32].

28) משנה, שם. 29) בעל הבית שנזכר. מדובר כשהחנווני שוגג. 30) משנה, שם כא, ב. 31) ואינה בטלה ברוב, מפני שמטבע חשוב, ודבר חשוב אינו בטל אפילו באלף ('תוספות' שם ד"ה פרוטה. וראה משנה־למלך). 32) כל זמן שלא הוציא כל הפרוטות שבכיס, אפשר שהפרוטה של הקדש נשארה בו. פסק כחכמים, שם.

ז. אָמַר: כִּיס מִכִּיסַי[33] הֶקְדֵּשׁ, וְשׁוֹר מִשְּׁוָרַי הֶקְדֵּשׁ - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן[34] וּמוֹעֲלִין בִּמְקֻצָּתָן[35]. כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מֵבִיא אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם וְאוֹמֵר: אִם הֶקְדֵּשׁ הוּא - הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ, וְאִם לָאו - הַהֶקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא מְחֻלָּל עַל זֶה; וְיֵהָנֶה בַּקָּטָן.

33) תוספתא, מעילה פ"א ה"ז. 34) אם הוציא את כולם.
35) אפילו הוציא רק מקצתם. ה'כסף משנה' מתפלא, שהרי זה סותר דברי עצמו בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. ויש להוסיף ולשאול, מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת שלא מעל עד שיוציא את כל הכיס? וצ"ע.

ח. הַמּוֹעֵל בִּפְחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, בֵּין בִּזְדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[36], וְאֵינוֹ חַיָּב חֹמֶשׁ וְלֹא קָרְבָּן. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה[37] עַל פְּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אִם הָיָה מֵזִיד.

36) ברייתא, בבא־מציעא נה, ב: "ואת אשר חטא מן הקודש" (ויקרא ה, ז) לרבות פחות משווה פרוטה להישבון.
37) משמע, שאסור מן התורה, אלא שאין בו מלקות (ראה כסף־משנה למעלה פ"ב הט"ז).

ט. הַמַּפְקִיד[38] מָעוֹת אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת[39] וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וְהוֹצִיא - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן לֹא הִרְשָׁהוּ.

38) משנה, מעילה כא, א. 39) בין אם המעות קשורות ובין אינן קשורות.

י. הִפְקִידָן אֵצֶל שֵׁלְחָנִי אוֹ חֲנֻנִי[40] וְלֹא הָיוּ חֲתוּמִין וְלֹא קְשׁוּרִין כֶּשֶׁר מְשֻׁנֶּה[41], הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת מִן הַדִּין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אִם הוֹצִיאוֹ - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[42]; בַּעַל הַפִּקָּדוֹן פָּטוּר - שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לוֹ הִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וְהַחֲנֻנִי פָּטוּר - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן קְשׁוּרִין כֶּשֶׁר מְשֻׁנֶּה וְלֹא חֲתוּמִין, וּכְאִלּוּ הִשְׁתַּמֵּשׁ בִּרְשׁוּת.

40) מי שמפקיד מעות אצל חנווני או שולחני, דעתו על־מנת שישתמשו בהן. 41) אם היו קשורים קשר משונה (בלתי רגיל) גילה המפקיד דעתו, שאינו רוצה שישתמש בהם השולחני. 42) הר"י קורקוס (מובא בכסף־משנה כאן) מקשה על רבינו מברייתא בבא־מציעא מג, ב - ששנינו: "מעל הגזבר" (המפקיד). ונראה שרבינו מסתמך על משנתנו שנאמר בה סתם לא מעל, ולא אמרו: המפקיד מעל. ומשמע שאין כאן מעילה כלל.

יא. הָאִשָּׁה[43] שֶׁהִכְנִיסָה מָעוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ[44] לְבַעְלָהּ, אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ מוֹרִישָׁהּ וָמֵת וְנָפְלוּ לָהּ הֶקְדֵּשׁוֹת בִּירֻשָּׁה[45] - לְכְשֶׁיּוֹצִיא הַבַּעַל הַמָּעוֹת בַּחֲפָצָיו יִמְעָל[46].

43) מימרא של רבא, בבא־מציעא צו, ב. 44) שהיו בידה לפני שנישאת. 45) אחר שנישאת. 46) אם לא ידע שהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נכסי הקדש, אבל לפני כן אינו מועל אע"פ שנכנסו לרשות ע"פ תקנת חכמים, שהבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם. והטעם, מפני שאינו רוצה לזכות בנכסי הקדש, והאשה גם כן אינה מועלת מפני שאינה מקנה לבעלה את הנכסים מרצונה אלא חכמים הקנו לו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ב-י"ח מרחשון ה'תשפ"ג

יום ראשון י"ב מרחשון ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות.

א. הַנּוֹתֵן[2] בֵּיצִים לְבַעַל הַתַּרְנְגוֹלִים לְהוֹשִׁיב הַתַּרְנְגוֹלִים עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ הָאֶפְרוֹחִים, וְיַגְדֵּל אוֹתָן בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִים, וְיִהְיֶה הָרֶוַח בֵּינֵיהֶם[3] - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[4]. וְכֵן[5] הַשָּׁם[6] עֲגָלִים וּסְיָחִים עַל הָרוֹעֶה לִהְיוֹת מִתְעַסֵּק בָּהֶן שֶׁיַּגְדִּילוּ, וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע - חַיָּב לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ בְּכָל יוֹם[7] כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וּמְגַדֵּל[8] אוֹתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ הָעֲגָלִים בְּנֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים[9], וְהַחֲמוֹר עַד שֶׁתְּהֵא טוֹעֶנֶת[10]. וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה[11]. וְכֵן[12] הַשָּׁם בְּהֵמָה עַל הַמְּפַטֵּם לִהְיוֹת מְפַטֵּם אוֹתָהּ[13], וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[14] - צָרִיךְ לִתֵּן עֲמָלוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וְאִם[15] אָמַר לוֹ: חֲרֵי הָרֹאשׁ וְהָאַלְיָה[16] שֶׁלְּךָ בַּעֲמָלְךָ יָתֵר עַל מַחֲצִית הַשָּׂכָר - מֻתָּר[17]. הָיוּ לַמְּפַטֵּם בְּהֵמוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁמְּפַטֵּם אוֹתָם עִם זוֹ הַשּׁוּמָה אֶצְלוֹ, וְכֵן[18] אִם הָיוּ לוֹ עֲגָלִים וּסְיָחִין אֲחֵרִים אוֹ בֵּיצִים אֲחֵרוֹת[19] שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מִתְעַסֵּק בְּשֶׁלּוֹ וּבְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ לֹא הֶעֱלָה לוֹ אֶלָּא דָּבָר מוּעָט[20] בְּכָל יְמֵי הַשֶּׁתָּפוּת[21] הַזֹּאת - דַּיּוֹ, וְחוֹלֵק בַּשָּׂכָר בְּשָׁוֶה. וְאִם[22] הָיָה[23] אָרִיסוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מְטַפֵּל בְּשֶׁלּוֹ[24] וּבְשֶׁל בַּעַל הַשָּׂדוֹת - אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ כְּלוּם[25].

~ נקודות משיחות קודש ~

'שלוחין ושותפין' בפנימיות העניינים מלמד על כל יהודי שהוא שלוחו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ועל ידי שממלא שליחותו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית.

ומכיון ש"שלוחו של אדם כמותו", חייבת להיות מציאותו של השליח דומה למשלח - "מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית". ולכן יכולה שליחות זו להעשות רק על ידי יהודי שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש". ועניין השליחות הוא מצד עצם מציאותו של יהודי, ועל-ידי העבודה נעשה גם שותף לקב"ה.

שהרי ידוע המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה .. בתחילה יראה ואח"כ שקטה .. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו" וא"כ מובן בפשטות שבעבודתו של יהודי נעשה הוא שותף לקב"ה במעשה בראשית, ובזכותו אין הקב"ה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו, ולא עוד אלא שפועל עילוי גדול יותר בעולם, על-דרך שטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בבית-דין שיש לו תוקף גדול יותר משטר שלא יצא עליו ערעור מעולם, כך גם העולם הזה אחר שישראל מקיימים בו תורה ומצוות ומתקיים בזכותם.

והחידוש שבהלכה זו שלא רק שיהודי נעשה שותף לקב"ה ובסיום וגמר העבודה - לעתיד-לבוא מתחלק הרווח והשכר בין הקב"ה ובני ישראל אלא שכבר בתחילת העבודה נותן הקב"ה שכר עמלו ומזונו לכל אחד ואחד מישראל כדי לאפשר לו את מילוי השליחות. ולא רק שנותן לו שכר מזונו שבזה יש תועלת גם לבעל הבית כי לולי זה לא יוכל להמשיך ולעבוד, אלא גם נותן לו תיכף ומיד "שכר עמלו" מלבד השכר שיקבל כשותף מיד בסיום וגמר העבודה.

ובמכל-שכן וקל-וחומר אם מזונו צריך ליתן לו יותר מסעודת שלמה המלך בשעתו (משנה בבא מציעא ריש פרק ז.) הרי ששכר עמלו על-אחת-כמה-וכמה, ומזה יכולים רק לשער מהו השכר והריוח שלעתיד-לבוא יקבל כל יהודי על עבודתו.

ויש להוסיף על פי המבואר ב'עץ חיים' (בתחילתו) שסיבת בריאת העולמות הוא בכדי שיתגלו שלימות כוחותיו ופעולותיו כו' והגם שגם קודם בריאת העולם והבאתם לידי פועל היו כוחותיו בשלימות, שהרי למעלה אין כח חסר פועל, בכל זאת רצונו של הקב"ה שיבואו כוחותיו גם לידי פועל, בעולם הזה. ועניין זה משתקף בהלכה הנ"ל כי תפקיד התרנגולים להוציא לידי פועל את האפרוחים שבביצים. ועל-דרך-זה גם עגלים וסייחים וכן חמור המובא בהמשך ההלכה שהם העבודה עם נפש הבהמית - "חמור שונאך".

ובאופן אחר קצת:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עבודתם של ישראל היא לגלות את האור האלוקי שנמצא בעולם בהעלם, ועבודה זו ניתנה לבעל התרנגולים שפעולתם היא לחמם את הביצים עד שיתבקעו ויצאו מהם אפרוחים, ועניינו בעבודה שעל ידי החום והקדושה מגלים את הניצוץ האלוקי שבהעלם בענייני העולם. עד שמגדלין את האפרוחים ונעשים בעצמם תרנגולים, היינו שהוא עצמו מפיץ חום של קדושה. ומרומז בזה שתפקידו של התרנגול לעורר יהודי לקום משנתו לשרת את קונו. ההוראה הנלמדת מהלכה זו שיהודי יכול להיות סמוך ובטוח שלא זו בלבד שלעתיד־לבוא יהיה "הריוח ביניהם" בסיום העבודה אלא שכבר בתחילת העבודה "צריך (הקב"ה) להעלות שכר מזונו ועמלו" כדי שיוכל לעבוד את ה' במנוחה מתוך שמחה וטוב לבב. ובפרט שמדובר בכל יהודי אפילו בפשוט שבפשוטים כבעל התרנגולים או רועה שמגדל עגלים וסייחים שגם להם מספק הקב"ה שכר מזונו ועמלו כדי שיוכל לעבוד את ה' כדבעי.

(על פי 'יין מלכות' ספר קנין סימן כ)

2) בבא מציעא סח. במשנה. 3) ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. 4) בכתב־יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" - "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזמנו לעבודה זו. 5) המשך המשנה שם. 6) ששמים את שוויים באותו הזמן, לחלק את הריווח לאמצע אחרי תקופת־מה של גידול. 7) ראה למעלה פרק ו הלכה ב. 8) סוף המשנה שם. 9) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהו משולשין", וראה פירוש המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. 10) "והוא שתוכל לשאת משא" (פירוש המשניות שם). 11) ["מפני שנשתתפו סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ד: "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] - יש לכל אחד מהם לעכב שלא יחלקו עד שתימכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה"]. 12) יוצא מתוך הדין־ודברים של רב ושמואל. ומתוך העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא סט.). 13) שזהו תפקידו של המפטם. 14) כלומר, השכר וההפסד, שניהם לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. 15) מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). 16) בכתב־יד תימן: "או האלייה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. 17) שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חבירו - אין כאן משום אבק ריבית. 18) לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, וראה הגהות מיימוני. 19) בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו למעלה (פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. 20) והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שליש", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין בראב"ד. 21) כלומר, העסק שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). 22) שם בסוף הסוגייה, במעשה של רבי אלעזר מהגרוניא. 23) המתעסק. 24) בחלק שיש לו כשותף בבהמה. 25) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

ב. הַשָּׁם עֲגָלִים אוֹ סְיָחִין אוֹ הוֹשִׁיב תַּרְנְגוֹלִים אוֹ שָׁם בְּהֵמָה עַל הַפְּטָם לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא הֶעֱלָה לוֹ שָׂכָר - הֲרֵי דִּינוֹ כְּדִין הָעֵסֶק שֶׁל מָעוֹת: רוֹאִין בְּכַמָּה שָׁמִין הַבְּהֵמוֹת אוֹ הַבֵּיצִים, וְכַמָּה הִרְוִיחוּ, וְנוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַשָּׂכָר; וְאִם הִפְסִידוּ - מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ הַהֶפְסֵד[26].

26) כמבואר למעלה שם הלכה ג.

ג. שָׁמִין[27] פָּרָה וַחֲמוֹר וְכָל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת[28] וְלֶאֱכֹל, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מִתְעַסֵּק[30], הֲרֵי יֵשׁ לוֹ רֶוַח אַחֵר לְעַצְמוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבְּהֵמוֹת, שֶׁהֲרֵי שׂוֹכֵר[31] אוֹתָהּ אוֹ עוֹבֵד בָּהּ וְנֶהֱנֶה בִּשְׂכָרָהּ וּבַעֲבוֹדָתָהּ. וְאֵין[32] שָׁמִין[33] עֵגֶל עִם אִמּוֹ[34], וְלֹא סְיָח עִם אִמּוֹ; שֶׁהָעֵגֶל וְהַסִּיָּח אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, וְיֵשׁ בּוֹ עֵסֶק.

27) שם סט: במשנה. 28) מלאכה. 29) ללא שכר כפועל בטל. 30) הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חבירו. 31) משכיר לאחרים. 32) כן פסק הרי"ף בפרק איזהו נשך דלא כרבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא שם סח: מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של "שיטה", וכלל הוא בידינו: "אין הלכה כשיטה". וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה). 33) היינו, בלי תוספת שכר. 34) על סמך אמו שהוא נגרר אחריה.

ד. הַשָּׁם[35] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ, עַד מָתַי חַיָּב לְטַפֵּל בָּהּ? בַּאֲתוֹנוֹת - שְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּבַגּוּדְרוֹת, וְהֵן הַצֹּאן וְהַבָּקָר - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ. וְאִם בָּא[36] לַחֲלֹק בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - חֲבֵרוֹ[37] מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ סְתָם. לְפִי[38] שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טִפִּילָה שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא מְרֻבָּה, וְהָרֶוַח מוּעָט, שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּנֶת בַּתְּחִלָּה אֶלָּא בְּקֹשִׁי, לִטְפִילָה שֶׁל שָׁנָה הָאַחֶרֶת, שֶׁהִיא מוּעָט, וְהָרֶוַח מְרֻבֶּה, שֶׁהֲרֵי הִיא מִשְׁתַּמֶּנֶת הַרְבֵּה וּמוֹסֶפֶת בְּכָל יוֹם, לְפִיכָךְ מְעַכֵּב עָלָיו עַד סוֹף שָׁנָה שְׁנִיָּה. יָלְדָה[39] הַבְּהֵמָה הַשּׁוּמָה[40] אֶצְלוֹ - הֲרֵי הַוָּלָד מִכְּלַל הָרֶוַח לָאֶמְצַע. מָקוֹם[41] שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל וְלָדוֹתָם - יִגְדְּלוּ[42] וְאַחַר כָּךְ יִמְכְּרוּ. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְגַדֵּל - חַיָּב הַמִּתְעַסֵּק לְהִטַּפֵּל בַּוְּלָדוֹת, בְּדַקָּה

שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבְגַסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם[43], וְחוֹלְקִין. רָצָה[44]
לְהִטַּפֵּל בָּהֶן יָתֵר עַל זְמַן זֶה - שָׁם אוֹתָן בִּפְנֵי
שְׁלֹשָׁה[45] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וּבַיּוֹם הַחֲמִשִּׁים, וְכֹל
שֶׁיְּרִיחוּ אַחַר כָּךְ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים,
וַחֲבֵרוֹ רְבִיעַ הָרֵוַח; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַוָּלָד, וּמִפְּנֵי
שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּחֲצִי שֶׁל חֲבֵרוֹ נוֹטֵל חֲצִי אוֹתוֹ הַחֲצִי[46],
הֲרֵי שְׁלֹשָׁה רְבָעִים[47]. וְאִם לֹא הִתְנָה כֵּן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה
- הֲרֵי מָחֵל, וְהַוְּלָדוֹת בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה[48] כְּמוֹת שֶׁהֵן.
מָקוֹם[49] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת[50] שְׂכַר כַּתֶּף[51] לִמְעוֹת
הָעֵסֶק[52] - מַעֲלִין, וְיִהְיֶה כָּל הַשָּׂכָר שֶׁנּוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק
בְּשָׂכָר שֶׁנּוֹשֵׂא[53] עַל כְּתֵפוֹ[54] בִּכְלַל שְׂכַר הַמָּעוֹת[55].
וְכֵן[56] אִם דַּרְכָּן לְהַעֲלוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה[57] - מַעֲלִין לוֹ.
מָקוֹם[58] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר וְלָדוֹת בִּשְׂכַר עֲמָלוֹ[59]
- מַעֲלִין. וְכָל הַמִּתְעַסֵּק[60] אוֹ הַמִּשְׁתַּתֵּף סְתָם - לֹא
יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה.

35) בבא מציעא סט. בברייתא, כדברי סומכוס. 36) בעל הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא]. 37) המטפל כנ"ל. 38) שם בברייתא. וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל הבהמה רוצה לחלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם סעיף קטן ל. 39) שם סט: במשנה. 40) הבהמה ששמו אותה. 41) במשנה שם. 42) חייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים. 43) ברייתא שם כתנא קמא ולא כרבי יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים (רש"י בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). 44) סיום הברייתא שם. 45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל שלא בפני שלושה אסור, וכן הוא שם סט. דברי אביי בעובדא של רבי מנשה בר גדא. 46) שהחצי השני הוא בבחינת "מחצה מלוה ומחצה פיקדון", שהמתעסק מקבל על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת מלוה. 47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין כך מטפל הוא בחלקו־הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש (כסף משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם, הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירחה הפעוטה שיש לו ברביע של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד (לחם משנה). 48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות, שהריווח הוא לאמצע, וכן הוא שם בגמרא בתשובת אביי לרב מנשיא בר גדא שחילק לעצמו - "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם אינו נוטל בשל חבירו כלום, וראה בט"ז יורה־דעה סימן קעז סעיף קטן לב. וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים - השביחו לעצמן" (כסף משנה בשם קצת מפרשים). 49) שם סח: בברייתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם דיבור המתחיל מקום. 50) להוסיף. 51) סבל שנושא הסחורה על הכתף. 52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם. 53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם לא שילם לכתף אחר. 54) ויש אומרים שאפילו אם המתעסק בעצמו היה הכתף - חלה ההוצאה על החשבון הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח. 55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים לסבול אותה בשווה, ולא מטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם בהגהת רמ"א. 56) אף זה שם בברייתא. 57) היינו, שהנוהג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכר עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה), ואף שבברייתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות שם) - אין פירושן שווה, ששכר בהמה אינו שכר כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכר בהמה" - שכר כתף לעמלים שצריכים לפעמים להוליכם על הכתף לפי שגירסתו בברייתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכר בהמה" - כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה של העיסקא (פלפולא חריפתא בבא מציעא פרק ה סימן מא אות ל). 58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "ולהעלות וולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין". 59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם. 60) המשך הברייתא שם.

ה. רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה, וְהוֹרִיד שִׁמְעוֹן לְתוֹכָהּ
לְזָרְעָהּ אוֹ לְנָטְעָהּ, וּלְהוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת, וְלִמְכֹּר
הַפֵּרוֹת, וְכָל הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה[61] יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם, בֵּין
שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשָׁוֶה[62], בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל רְאוּבֵן
יָתֵר[63], בֵּין שֶׁהָיְתָה הַהוֹצָאָה כֻּלָּהּ מִשֶּׁל רְאוּבֵן, בֵּין
שֶׁהָיְתָה מִשֶּׁל שִׁמְעוֹן - בְּכָל זֶה מֻתָּר[64], וְאֵין כָּאן
אֲבַק רִבִּית. וְשִׁמְעוֹן הַמְטַפֵּל בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ
וּבַהוֹצָאָה וּבִמְכִירַת הַפֵּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא אָרִיס[65].
אָרִיס אוֹמֵר: לְמֶחֱצָה יָרַדְתִּי, וּבַעַל הַשָּׂדֶה אוֹמֵר
לִשְׁלִישׁ הוֹרַדְתִּיו - הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה[66],
וְזֶה שֶׁטָּעַן שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[67].

61) כלומר: השבח. 62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". 63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או לרביע". 64) שבקרקע אין מקום לריבית, שהרי היא תמיד נשארת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בבחינת הלוואה "שכן מצינו חכמי הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). 65) שם קי. וכרב נחמן ולא כרב יהודה. 66) אם מחצה, אם שליש ואם רביע. 67) בעדים או בשטר.

ו. בַּעַל[68] שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְגֵרְשָׁהּ: אִם
הָיָה הַבַּעַל אָרִיס[69] - הוֹאִיל וְנִסְתַּלֵּק בַּעַל נִסְתַּלְּקוּ
הֵם[70], וְאֵין לָהֶם מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח,
וּבִשְׁבוּעָה[71]. וְאִם[72] אֵין הַבַּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת
[מִנְהַג[73]] הָאָרֶץ יָרְדוּ, וְשָׁמִין לָהֶם כְּאָרִיס[74].

68) כתובות פ. בעייה שנפתרה על ידי רב הונא בריה דרב יהושע. 69) כלומר: "יודע בטיב אריסות, שאם לא ירדו אלו, היה הוא עצמו עובדה" (רש"י שם). 70) "שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל" (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה יב מן הסוגייה שם). 71) כדין הבעל עצמו שהוציא הוצאות על נכסי אשתו ולא אכל מהפירות (שם עט: במשנה ופרק כ"ג מהלכות אישות הלכה ט) ושם בהלכות גזילה מפורש: "ששמין להם וידם על התחתונה", כלומר: אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח בשבועה, ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בשבועה, כמו בעל עצמו (הלכות אישות שם). שהיא אומרת להם: הפסדתוני בירידתכם, שאם לא הייתם יורדים היה בעלי יורד, ולפיכך, דינם כדינו. ולא הזכיר רבינו מהו דינם של אריסים אלו אם אכלו מן הפירות, אם גם בזה דינם כמו הבעל עצמו שבאופן זה אין לו כלום. אלא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" (משנה שם והלכות אישות שם הלכה ח). ודעת רש"י שם שגם בזה דינם כבעל עצמו. וכן נראה אמנם בסוגיית הגמרא שם, ועיין בחלקת מחוקק ובבית שמואל סימן פח סעיף קטן כב שכתבו שאף דעת רבינו כן. וראה בלחם משנה כאן. 72) שם פ. 73) בהלכות גזילה ואבידה שם כתב: "על דעת הקרקע". 74) [וידם על העליונה: אם הייתה ההוצאה יתירה על השבח, נוטלים את ההוצאה, ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטלים את השבח, שהרי ירדו ברשות (כן נראה בהלכות גזילה ואבידה שם). ומה שנראה שם בסוגיית הגמרא שדינו כיורד שלא ברשות - זה אינו אלא אם הבעל עצמו אריס, אבל אם אינו אריס, "ארעא לאריסי קיימא" (כלשון הגמרא שם) והרי זה כיורד ברשות. וראה בתוספות רי"ד שם בסוף הסוגייה].

ז. הָאַחִין[75] אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁלֹּא חָלְקוּ יֵרֵשַׁת מוֹרִישָׁן, אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהּ בְּיַחַד - הֲרֵי הֵן כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר[76]. אֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין[77] שֶׁנָּפַל לְאֻמָּנוּת הַמֶּלֶךְ[78] - הָרֵוַח[79] לָאֶמְצַע[80]. חָלָה[81] אֶחָד מֵהֶן[82] וְנִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא מִן הָאֶמְצַע. וְאִם[83] חָלָה בִּפְשִׁיעָה, כְּגוֹן[84] שֶׁהָלַךְ בַּשֶּׁלֶג אוֹ בַּחַמָּה בִּימֵי הַחֹם עַד שֶׁחָלָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[85] - הֲרֵי זֶה מִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ.

75) בבא בתרא קמד: במשנה, וראה להלן פרק ט מהלכות נחלות הלכה א. 76) בירושה המשותפת ההיא. וראה בראב"ד. 77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). 78) "גבאי או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו). 79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). 80) "אם מחמת אביהם מינוהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינוהו - הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). 81) משנה שם. 82) באונס. 83) אף זה שם. 84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מציינים ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). 85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם).

יום שני י"ג מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפוטרופסין.

א. הַשֻּׁתָּפִין[2] כֻּלָּן[3], וְהָאֲרִיסִין, וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין[4] שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין[5] עַל הַיְתוֹמִים, וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ[6] שֶׁהוֹשִׁיבָהּ בַּעְלָהּ חֲנֻוָנִית, וּבֶן הַבַּיִת[7] - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע[8] מִדִּבְרֵיהֶם[9] בְּטַעֲנַת סָפֵק[10], שֶׁמָּא גָזַל חֲבֵרוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן אוֹ שֶׁמָּא לֹא דִקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְלָמָּה[11] תִּקְּנוּ חֲכָמִים שְׁבוּעָה זוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ מוֹרִין לְעַצְמָן, שֶׁכָּל מַה שֶׁיִּקְּחוּ מִנִּכְסֵי בַּעַל הַמָּעוֹת - רָאוּי הוּא לָהֶם, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין וְטוֹרְחִין. לְפִיכָךְ[12] תִּקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֶׁחַיָּבִין שְׁבוּעָה בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּצֶדֶק וֶאֱמוּנָה.

2) שבועות מה: במשנה. 3) כתב כן לכלול גם המתעסקים, שכולם חייבים להשבע, שאע"פ שנוטלים שכרם - מורים הם היתר לעצמם, מאחר שאינם נוטלים שכרם משלם, אלא כפועל בטל בלבד (למעלה פ"ו הלכה ב) בניגוד לדעת רבינו־תם ב'תוספות' שבועות מח: ד"ה דמורו בה, שהם אינם צריכים שבועה (רדב"ז, וראה ברמ"א חושן־משפט סימן צג סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק ט). 4) המילה "אפוטרופוס" מורכבת משתי מלים לטיניות: פטר (=אב) פוס (=בן). 5) שלא ימנע מקבלת מינוי זה בגלל הטלת שבועה עליו, אחרי שעצם המינוי המצביע עליו כעל אדם נאמן, גורם לו סיפוק רב, אבל אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים, אין משביעין אותו, פן ימנע מקבלת המינוי. וכדעת אבא שאול בגיטין נב. ונב: וראה להלן הלכה ד. 6) כתובות פו: במשנה. 7) בשו"ע חו"מ סימן צג סעיף א הוסיף המחבר: "שנושא ונותן בעניני בעל הבית", היינו מנהל הבית. ורש"י בשבועות מח: ד"ה בן הבית, פירש "אחד מן האחין". אבל דעת רבינו להלן הלכה ה, שכל שליח בכלל זה, וראה סמ"ע שם ס"ק ד. 8) בנקיטת חפץ (להלן הלכה ד). 9) שלא מצינו מן התורה אלא שבועה של מודה במקצת, ואף זו בטענת ודאי, ולא בספק (הגהות מיימוניות). 10) כן פירשו משנה זו בגמרא (שבועות מח:). 11) השאלה והתשובה בגמרא (שם מח:). 12) אף שבדרך כלל אין משביעין על ספק (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

ב. וְאֵין[13] כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת סָפֵק עַד שֶׁיַּחְשֹׁד הַמַּשְׁבִּיעַ אוֹתָן בִּשְׁתֵּי כֶסֶף, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין[14] שֶׁל כֶּסֶף[15], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[16]. אֲבָל אִם חוֹשְׁדִין בְּפָחוֹת מִזֶּה - אֵינָם נִשְׁבָּעִין.

13) שבועות מח: מימרת רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן.

14) כל מעה היא ששית מדינר, ובה שלשים ושתים פרוטות. 15) מלשון רבינו נראה שהוא סובר כדעת רבו ר"י בן מיגאש, שאין צורך כאן בהודאה במקצת, וכן כתבו הר"ן בשבועות שם, והכסף־משנה כאן בדברי רבינו. [ואע"פ שלפי תחילת הסוגיא בשבועות שם שאמרו "כמאן כשמואל" (שאמר שחייבים שבועה מן התורה על טענת שתי כסף, אם הנתבע מודה במקצת וכופר במקצת) - על כרחינו שאין חייבים שבועה זו אלא בהודאה במקצת, שאם לא כן למה צריך שתי כסף, הלא הכפירה אינה צריכה להיות יותר מפרוטה (עיין שבועות לט:) - הנה, למסקנה שם שאמרו: "אימא כפירת טענה, כרב" (שסובר שאין חייבים בשבועה מן התורה אלא בתובעו שתי כסף ופרוטה, והוא כופר בשתי כסף ומודה בפרוטה (שם לט:), על כרחינו שכאן אין צורך בהודאה, שאם לא כן, למה לא הצריכו טענת שתי כסף ופרוטה, אלא ע"כ שלפי המסקנה אין צורך אלא בכפירה ולא בהודאה]. 16) להלן פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א, ועיין שם הלכה ז.

ג. מִכָּאן הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם מֵת הַשֻּׁתָּף הָאֶחָד - אֵין הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ שֻׁתָּפוֹ שֶׁל אָבִיו בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁחֲשָׁדוֹ בּוֹ אָבִיו בְּוַדַּאי, כְּדֵי שֶׁיְּחַשֵּׁד אוֹתוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹרֵשׁ בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא. וְכָזֶה[17] רָאוּי לָדוּן, שֶׁהֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה שֶׁנַּעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[18].

17) שאנו טוענים ליתומים. 18) כן נראה בכתובות פו. סז. שאם לא פטר אותה הבעל משבועת אפוטרופסות, משביעין אותה היורשים אף שאינם יודעים אם חשד אותה אביהם בשתי מעות, שהרי סתם יורשים אינם יודעים.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה אֲרִיסוֹ אוֹ שֻׁתָּפוֹ, אֶלָּא הוּא מוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ וְאָמַר: שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ אֲנִי, אֲבָל לֹא גָּזַלְתִּי כְּלוּם[19] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[20]; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ שְׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מָמוֹן[21]. אֵיזֶהוּ[22] בֶּן הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ בְּטַעֲנַת סָפֵק? זֶה שֶׁמַּכְנִיס פּוֹעֲלִים וּמוֹצִיא פּוֹעֲלִים, וּמַכְנִיס לוֹ פֵּרוֹת וּמוֹצִיא לוֹ פֵּרוֹת[23]: אֲבָל בֶּן הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, אֶלָּא נִכְנָס בְּרַגְלוֹ וְיוֹצֵא בִּלְבַד - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק. וְכֵן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים - אֵין הַיְתוֹמִים מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[24]. וְכֵן הָאִשָּׁה[25] שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וְלֹא נָשְׂאָה וְלֹא נָתְנָה לְאַחַר קְבוּרַת בַּעְלָהּ - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק. וְכֵן אִם נָשְׂאָה[26] וְנָתְנָה בֵּין מִיתָה וּקְבוּרָה - אֵין מַשְׁבִּיעִים עַל זֶה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בֵּין מִיתָה לִקְבוּרָה; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁתִּשָּׁבַע עַל זֶה - לֹא תִּמְכֹּר לִקְבוּרָה, וְנִמְצָא הַמֵּת מִתְנַוֵּל.

19) ויש לו מיגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס ואינו שותף וכו'. 20) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, כדין כל השבועות המנויות במשנה שבועות שם, וראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 21) כדעת רבו ר"י בן מיגאש (הובא ברא"ש, פרק כל הנשבעין סימן ד) וראה בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ח, ופי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג. והטעם בזה כתב הט"ז (חושן־משפט ריש סימן רצו) שכשם שב"חזקה" אין סומכים עליה במקום שאפשר לברר (פסחים ד.) כמו כן ב"מיגו" אין סומכין אלא־אם־כן אי־אפשר לברר, ומכיון שאפשר לברר על־ידי השבועה - צריך לברר. 22) שבועות מח: 23) שאז הוא מורה היתר לעצמו. 24) גיטין נב. ונב: כאבא שאול, וראה לעיל הל' א והערה ד. 25) כתובות פז. בברייתא. 26) שם, כרב מתנא ולא כרב יהודה בשם רב, וכן פסק הרי"ף שם.

ה. הַמְשַׁלֵּחַ[27] בְּיַד חֲבֵרוֹ חֵפֶץ לְמָכְרוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח מָעוֹת בְּיָדוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת אוֹ סְחוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שָׂכָר[28] עַל זֶה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק וְלֹא הֲנָאָה בִּשְׁלִיחוּת זוֹ, הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּבֶן בַּיִת[29], וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק, שֶׁלֹּא גָּזַל לוֹ כְּלוּם בְּעֵת שֶׁהֵבִיא לוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁקָּנָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ מֵהֶן.

27) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 28) כלומר, אם מקבל שכר, בוודאי ובוודאי שיש להשביעו (ראה למעלה הלכה א והערה ב) שאז אין חשש שימנע מלעשות שליחותו של חבירו, שהרי הוא עושה זאת בשכר, אלא אפילו אם אינו מקבל שכר על זה, שיש חשש שמא ימנע מלעשות גמילות חסד לחבירו (ראה למעלה שם הערה ד - סמ"ע סימן צג ס"ק י). ועוד: כשעשה בחינם בוודאי עושה כן לשם מצוה ואין לחשדו (ט"ז שם), ובכל זאת משביעין אותו. 29) הרשב"א חולק על רבינו, וסובר שלא אמרו כן אלא "בן בית" (כסף־משנה).

ו. הַשֻּׁתָּפִין[30] שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּיַחַד, אוֹ שֶׁהָיָה הָאֶחָד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַפְקִיד הַסְּחוֹרָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ הַמָּעוֹת עִם[31] הַשֵּׁנִי בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מִדָּה וְלֹא מִנְיָן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְסָפֵק, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְהַשְׁבִּיעַ אֶת חֲבֵרוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. אֲבָל אִם הָיָה הָאֶחָד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, וְהַשֵּׁנִי לֹא נִתְעַסֵּק עִמּוֹ כְּלָל - אֵין נִשְׁבָּע אֶלָּא זֶה שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן.

30) דבר פשוט בטעמו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שאמרו במשנה שם: "השותפין" בלשון רבים, כששניהם עוסקים שניהם נשבעים, ו"בן הבית" בלשון יחיד, שרק הוא העוסק והוא הנשבע (הגר"א סימן צד ס"ק יד). 31) אצל, ובשו"ע (חו"מ סימן צג סעיף ה): "ביד".

ז. חָלְקוּ[32] הַשֻּׁתָּפִין וְהָאֲרִיסִין, וְנִתְגָּרְשָׁה[33] הָאִשָּׁה, וְנִפְרַד מֵעָלָיו בֶּן הַבַּיִת, וְהֵבִיא לוֹ הַשָּׁלִיחַ[34] סְחוֹרָה שֶׁקָּנָה לוֹ אוֹ מָעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ בָּהֶן, וְשָׁתַק, וְהָלְכוּ לָהֶם וְלֹא תְּבָעָם מִיָּד - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[35]. אֲבָל[36] אִם הָיְתָה לוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[37] - מַשְׁבִּיעוֹ

עָלֶיהָ[38], וּמְגַלְגֵּל בָּהּ[39] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[40]. וְכֵן[41] אִם נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה אַחַר זְמַן, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[42], כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה[43] לוֹ שֻׁתָּף אוֹ בֶן בַּיִת פַּעַם אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גְזַלְתַּנִי בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ שֶׁבִּינֵינוּ וְלֹא כְּשֶׁהָיִיתָ שֻׁתָּפִי אוֹ אֲרִיסִי אוֹ בֶן בֵּיתִי אוֹ אַפּוֹטְרוֹפִּי בָּרִאשׁוֹנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שבועות מה. במשנה. 33) המשנה לא הזכירה אלא שותפין וארסין, אבל הוא־הדין לכולם (כסף־משנה בשם הרי"ף). 34) כלומר, אחד מאלו הרשומים למעלה, שהם כשלוחים של בעל המעות. 35) שמתוך זה שלא תבע בשעת חלוקה, נראה שאין כאן שום חשד. 36) משנה, שם. 37) על השותף והאריס וכו'. 38) שכיון שטוען ודאי, יכול להשביעו בכל זמן שירצה. 39) משנה, שם "נתגלגל לו שבועה ממקום אחר - מגלגלין עליו את הכל", ולפי המסקנא שם המדובר בה גם בשבועה דרבנן שגם בה מגלגלין, וראה בסמוך. 40) אף טענות ספק של שותפות. 41) אף בבא זו נלמדת מהמשנה הנ"ל. 42) בעיא שנפתרה (שם). 43) אף שגם השבועה האחרת היא רק 'שמא', ומכאן שאפשר לגלגל שבועה אף משבועת 'שמא' על שבועת 'שמא' (כסף־משנה).

ח. הַשֻּׁתָּפִין[44] שֶׁחָלְקוּ, וְנִשְׁאַר לָהֶם חוֹבוֹת אֵצֶל אֲחֵרִים - אֵינָן יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסָּפֵק; שֶׁהֲרֵי חָלְקוּ, וְהַחוֹב שֶׁנִּשְׁאַר - דָּבָר יָדוּעַ הוּא, בְּכָל מַה שֶׁיִּפָּרְעוּ יִקַּח זֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב וְזֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב. וְכֵן אִם נִשְׁאַר לָהֶם מָעוֹת בַּכִּיס, וּכְבָר יָדְעוּ אוֹתָן[45], וַעֲדַיִן לֹא נָטְלוּ כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ - אֵין מַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה; שֶׁהַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִין הֵם[46]. וְכֵן אִם עָשׂוּ חֶשְׁבּוֹן כָּל הַשֻּׁתָּפִין[47], וְנִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן אֵצֶל חֲבֵרוֹ דָּבָר קָצוּב וְיָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נְטָלוּ - הֲרֵי חָלְקוּ. אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶם כָּל שֶׁהוּא מִן הַפֵּרוֹת, וַעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁקָלָם[48], אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בֵּינֵיהֶם צַד מִן הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁלֹּא עָשׂוּ בּוֹ חֶשְׁבּוֹן, וְלֹא יָדַע כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּמָּה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ - הֲרֵי הַשֻּׁתָּפוּת קַיֶּמֶת עֲדַיִן, וּמַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה.

44) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעות יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור־שמח). 46) למעלה פ"ה שם. 47) בכ"י תימן: כל השותפות. 48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם - אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה בפ"ה שם].

ט. מִי[49] שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵרוֹ אַחַר חֲלֻקָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50]. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[51] סְתָם עַל מִי שֶׁגְּזָלוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶן בֵּיתוֹ וְלֹא יוֹדֶה בַּמֶּה שֶׁגָּזַל.

49) רי"ף שם. 50) למעלה הלכה ז. 51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) המשך דין שבועת השותפין.

א. שֻׁתָּף[2] שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ שֶׁכָּךְ הָיָה תְּנַאי בֵּינֵיהֶם, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיָה תְּנַאי זֶה מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהַקֶּרֶן שֶׁלִּי הָיָה כָּךְ וְכָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ אֶלָּא פָּחוֹת[3] מִזֶּה; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁכְּבָר נָתַתִּי לְךָ הַשֻּׁתָּפוּת, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי; אוֹ שֶׁסְּחוֹרָה זוֹ מִשֶּׁלִּי הָיָה, וְהַלָּה אוֹמֵר: מִשֶּׁל אֶמְצַע; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּטְעָנוֹת אֵלּוּ[4] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַתּוֹבֵעַ בִּשְׁבוּעָה[5]. כֵּיצַד? אִם רָצָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, וְיַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת[6] עַל הַטַּעֲנָה שֶׁכּוֹפֵר בָּהּ וְאוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעוֹ; וְאִם רָצָה - מְגַלְגֵּל[7] עָלָיו כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּשְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[8], וּמַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק: שֶׁלֹּא גָזַלְתָּ כְּלוּם כָּל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵינוּ תְּנַאי כָּךְ, וְשֶׁזּוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁלְּךָ, וְשֶׁנָּתַתָּ לִי כָּךְ וְכָךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 3) ובאופן שלא יהיה הנתבע מודה במקצת, כגון שאת חלקו הוודאי כבר קיבל התובע, והדיון הוא על החלק הנשאר בידי הנתבע, ובו הוא כופר הכל, וראה סמ"ע סימן צג, ס"ק כא. 4) שהן טענות ודאיות, ואינן מסוג החששות שעליהן חלה שבועת השותפין, וחייבים עליהן שבועת היסת מדרבנן. 5) ראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יד, שהטוען חבירו שתי טענות ונתחייב לו שתי שבועות, אחת קלה ואחת חמורה, אין משביעין אותו שתיהן, אלא משביעין אותו על החמורה ומגלגלים על־ידה את השנייה. וכאן שיש על התובע שבועת השותפין שהיא שבועת המשנה, ושבועת היסת שאינה אלא מדרבנן, היה בדין שישבע שבועת השותפין ויגלגל עליו שבועת היסת (אור־שמח). 6) כדין כל כופר בכל. [שכך נוח לו לתובע, שעיקר השבועה יהיה על הטענה הוודאית, אולי יפרוש הנתבע משבועה, מאחר שהתובע יודע כי הוא נשבע לשקר, ובאופן זה מוכרח הוא לומר שאינו חושד בשותף כי גזל ממנו שתי כסף, ראה למעלה פ"ט הלכה ב ורדב"ז כאן. ועיין אור־שמח]. 7) משביעו על הטענות האמורות דרך גלגול שבועת השותפין. 8) שהיא חמורה משבועת היסת, וראה למעלה הערה ג.

ב. הַתּוֹבֵעַ[9] שֻׁתָּפוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, הַנִּתְבָּע אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם[10], וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא חָלַקְנוּ וְלֹא עָשִׂינוּ חֶשְׁבּוֹן[11], אוֹ שֶׁאָמַר הַתּוֹבֵעַ: חָלַקְנוּ עַל מְנָת שֶׁאַשְׁבִּיעַ אוֹתְךָ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין בְּכָל עֵת שֶׁאֶרְצֶה,

1 וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁבַּעְתָּ, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם -
2 אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[12]. אֲפִלּוּ אָמַר
3 הַנִּתְבָּע: כֵּן חָלַקְנוּ, וְנִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי, וְזֶה הַנִּשְׁאָר
4 אֵינוֹ אֶלָּא חוֹב שֶׁזִּקַּפְתּוּ עָלַי, אוֹ פִּקָּדוֹן הִנַּחְתָּ
5 אֶצְלִי[13], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁהָיָה שַׁתָּפוֹ - אֵינוֹ
6 יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ
7 הֶסֵּת שֶׁכְּבָר חָלְקוּ אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ מֵעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ
8 עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. לְפִי שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין הֶסֵּת וְאֵין
9 מְגַלְגְּלִין אֶלָּא אִם טְעָנוּ דָּבָר שֶׁאִם יוֹדֶה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב
10 לְשַׁלֵּם מָמוֹן[14]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה בּוֹ אֵינוֹ חַיָּב
11 אֶלָּא שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע עָלָיו וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי
12 גִּלְגּוּל. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

9) רי"ף פרק כל הנשבעין. 10) ולאחר שחלקו - אין עוד שבועת השותפין, למעלה פ"ט הלכה ז. 11) ואינו תובע ממנו אלא שבועת השותפין בלבד. 12) שיש כאן ספק ספקא, ששבועת השותפין גופה היא ספק, וכאן ספק חדש אם יש מקום עוד לשבועת שותפין זו. 13) והשותפות איננה קיימת עוד. 14) [ובשבועה דאורייתא נאמר (שמות כב, י) "ולקח בעליו ולא ישלם", והוא־הדין לשבועה דרבנן].

13 ג. טָעַן[15] שֶׁעֲדַיִן שַׁתָּפִי אַתָּה וְנִשְׁאַר לִי אֶצְלְךָ כָּךְ
14 וְכָךְ[16], וְזֶה אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי
15 כְּלוּם, אוֹ לֹא הָיִיתָ שַׁתָּפִי מֵעוֹלָם - חֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע
16 הֶסֵּת[17] שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כְּלוּם, וּמְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא
17 גְּזַלְתַּנִי כְּלוּם מֵעוֹלָם[18]; וְאֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא הָיָה
18 שֻׁתָּפוֹ אוֹ שֶׁכְּבָר חָלַקְנוּ, מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[19].

15) רי"ף שם, וכ"ה בתשובות הגאונים (מגדל־עוז). 16) והיא טענה ודאית. 17) כדין כופר בכל, על טענה ודאית. 18) שזוהי תביעת ממון. וראה למעלה פ"ט הלכה ז שאע"פ שחלקו, מגלגלים עליו שבועה ממקום אחר. 19) למעלה הלכה ב.

19 ד. טָעַן[20] שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִין אֲנַחְנוּ וְיֵשׁ לִי לְהַשְׁבִּיעֲךָ
20 בְּטַעֲנַת סָפֵק, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא נִשְׁתַּתַּפְנוּ מֵעוֹלָם[21],
21 וְהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ, וְחָזַר הַנִּתְבָּע אַחַר
22 כָּךְ וְאָמַר: חָלַקְנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁחֲרֵי הֶחְזַק
23 כַּפְּרָן[22] לִשְׁבוּעָה זוֹ, וְיִשָּׁבַע[23] שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. וְכֵן
24 כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

20) רי"ף שם. 21) שאם היה טוען: נשתתפנו וחלקנו, היה פטור משבועה, כמבואר למעלה הלכה ב־ג (רדב"ז). 22) שהאומר לא השתתפתי - כאומר לא חלקתי, ועל השותפות עצמה הרי יש עדים, וכאילו יש עדים שעדיין הם שותפים (סמ"ע סימן צג ס"ק כ). 23) ואע"פ שהוא חשוד לשקר ביחס לשותפות - אין זה חשוד על גזילת ממון, שיתכן והיה שותף ולא נשאר בידו כלום (סמ"ע שם).

25 ה. רְאוּבֵן[24] שֶׁהִטִּיל לַכִּיס[25] אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים,
26 וְהִטִּיל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[26], וְנָשְׁאוּ וְנָתְנוּ
27 בְּיַחַד, וַחֲרֵי הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ בְּיַד רְאוּבֵן, וְטָעַן רְאוּבֵן
28 שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חָמֵשׁ מֵאוֹת דִּינָרִין[27] - אֵין אוֹמְרִים:
29 יִשָּׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפִּחָתוֹ כָּךְ, וִישַׁלֵּם
30 שִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ[28]; אֶלָּא יִשָּׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת
31 הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפִּחָתוֹ[29], וְיֵלֵךְ בַּמֶּנֶה שֶׁבְּיָדוֹ בִּלְבַד, וְלֹא
32 יְשַׁלֵּם שִׁמְעוֹן כְּלוּם. טָעַן רְאוּבֵן, שֶׁשִּׁמְעוֹן יוֹדֵעַ
33 בְּוַדַּאי[30] בִּפְחָת זוֹ[31] שֶׁפִּחָתוֹ[32] - יְגַלְגֵּל עַל שִׁמְעוֹן[33]
34 שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי סְכוּם הַפְּחָת הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק
35 שִׁמְעוֹן בִּשְׁתָּפוּת זוֹ כְּלָל[34] - יִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת[35]
36 שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי בְּזֶה הַהֶפְסֵד, וְיִפָּטֵר. וְלֹא עוֹד[36],
37 אֶלָּא אִם הָיָה זֶה הַמָּנֶה[37] הַנִּשְׁאָר בְּיַד שִׁמְעוֹן -
38 חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[38]. שֶׁאֵין[39] הַשֻּׁתָּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין
39 וְנוֹטְלִין כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁבַע וְיִטֹּל מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ; אֶלָּא
40 נִשְׁבָּע וְנִפְטָר, אוֹ נוֹטֵל מִדָּבָר שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ. וְהִזְהֵר
41 בְּדִין זֶה, שֶׁכְּבָר טָעוּ בּוֹ בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

24) גאונים (מגדל־עוז). 25) של שותפות. 26) ולדעת רבינו למעלה (פ"ד הלכה ג) - אע"פ שאין השקעתם שוה, השבר או הפחת ביניהם בשוה, והראב"ד מודה בשכר וחולק בפחת. 27) שנמצא שכל אחד מהם צריך להפסיד מאתיים וחמשים דינרים. 28) שאף ששמעון צריך לשלם מחצית מן ההפסד כדין שותף שמשתתף במחצה שכר ומחצה הפסד, "אין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חבירו" כמו שכתב רבינו להלן בסוף ההלכה. 29) כאן לא הוסיף רבינו "כך", שאינו נשבע על כל הסכום, אחרי שאינו מקבלו כולו, ונראה כאילו נשבע על שקר. וכן מצאתי בדין "שנים אוחזים בטלית" וכו' בבא־מציעא ה: (כסף־משנה, וראה בסמ"ע סימן צג ס"ק כד). 30) שאם אין ראובן טוען כן, שברור לו, ששמעון יודע על הפחת, ברור הדבר ששמעון אינו יודע, שהרי לא היה שמעון בשעה שנתעסק, ומכיון שהוא עצמו מודה ששמעון אינו יודע אין צורך להשביעו (ש"ך שם ס"ק טו). 31) בכ"י תימן: "בפחת זה". 32) ותובע את החמישים הנותרים. 33) מתוך שבועת השותפין שהיא חמורה, ראה למעלה הערה ג. 34) שאז אין מקום לשבועת השותפין. 35) כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנתבע אומר: איני יודע אם אני חייב לך (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 36) כלומר, לא רק שאין מוציאין בשבועת השותפין מכיסו של השותף, אלא שלפעמים מעכב זה מממון השותפים כגון שהוא בידו, ואף זה בכלל מה שנאמר, שאין השותף מהנשבעין ונוטלין (סמ"ע שם ס"ק כח). 37) הוא מאה דינרים. 38) שמה שנשאר, אף שהוא ביד אחד מהם, הרי הוא מהשותפות, והוא כאילו מונח ברשות שניהם, ויש לשניהם חלק שוה (סמ"ע שם). 39) הוא טעם גם למה שנאמר בתחילת ההלכה.

42 ו. טָעַן[40] שִׁמְעוֹן, שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עָלָיו[41] חוֹב בְּזוֹ
43 הַשֻּׁתָּפוּת מָנֶה: אִם הָיָה בְּיָדוֹ כְּדֵי הַחוֹב וְהָיָה יָכוֹל
44 לִתְּנוֹ לְלֵוִי - נֶאֱמָן[42], וְנוֹתְנִין הַחוֹב וְאַחַר כָּךְ
45 מְחַשְּׁבִין[43]; וְאִם אֵין בְּיָדוֹ לִתֵּן - אֵינוֹ נֶאֱמָן[44]
46 לְהוֹצִיא[45] מִיַּד רְאוּבֵן[46] אוֹ מִן הַסְּחוֹרָה הַיְדוּעָה

1 **לַשֻּׁתָּפוּת, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי עַל**
2 **נִכְסֵי רְאוּבֵן. אֲפִלּוּ הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[47] - אֵין**
3 **רְאוּבֵן[48] חַיָּב לְשַׁלֵּם מִמֶּנָּה כְּלוּם. אֲבָל אִם טָעַן**
4 **שִׁמְעוֹן, שֶׁרְאוּבֵן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי[49] שֶׁזֶּה הַחוֹב שֶׁעָלַי**
5 **מֵחֲמַת הַשֻּׁתָּפוּת הוּא, וְהַחוֹב אֶצְלֵנוּ הוּא - יִשָּׁבַע**
6 **רְאוּבֵן הֶסֵּת אוֹ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחוֹב זֶה**
7 **אֶצְלֵנוּ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן הַחוֹב מִשֶּׁלּוֹ. וְכֵן אִם יָצָא**
8 **שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי בְּשֵׁם שִׁמְעוֹן בְּמֵאָה דִינָרִין**
9 **מְמָמוֹן[50] הַשֻּׁתָּפוּת, וְאָמַר שִׁמְעוֹן: נִפְרַעְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי**
10 **לַכִּיס[51], אוֹ שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן: קָבַעְתִּי לוֹ זְמַן לְשָׁנָה אוֹ**
11 **לִשְׁתַּיִם - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הוּא עוֹשֶׂה עַל**
12 **נִכְסֵי רְאוּבֵן. וְכֵיצַד דָּנִין בְּדִין זֶה? לֵוִי כְּבָר נִפְטַר**
13 **בְּהוֹדַאַת שִׁמְעוֹן, וְאִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן[52] רְאָיָה -**
14 **יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[53], וְיִתְבַּע אֶת לֵוִי בְּסוֹף זְמַן שֶׁאָמַר[54].**
15 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

40) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 41) על שמעון, ואין לשמעון ראיה שיש כאן חוב, והחוב הוא על השותפים. ומן הביטוי "עליו", נראה שאף שיוצא שטר־חוב עליו, על שמו של שמעון, אין לו ראיה שהחוב אינו עליו, אלא על השותפות. 42) אחרי שיש בידו כדי החוב, הרי כאילו הכסף ברשותו והוא בעלים עליו. או מפני שבידו היה לתת מקודם את החוב ללוי, טרם שסיפר עליו. 43) אחרי סילוק החוב, עושים חשבון של ההון הנשאר לחלוקת השותפות. 44) אחרי שאין בידו ראיה. 45) ודינו כדין כל מוציא מחבירו. 46) היינו, מחלקו של ראובן. שאילו מחלקו הוא, בוודאי נאמן. וזה בהתאם לשיטת רבינו, שהשותף חייב מכיסו לכסות את חלקו בהפסד. 47) והיא כתובה על שמעון ולא על השותפות. 48) אבל שמעון חייב לשלם את חלקו, אחרי שהודה. 49) ראה למעלה הערה כח בשם הש"ך. 50) שאף שהשטר הוא על שמו של שמעון, הרי כתוב בו מפורש שההלוואה ניתנה מממון השותפים. והמדובר כשהשטר בידי ראובן, וראה להלן. 51) לאוצר השותפות. 52) המדובר כשהשטר בידי ראובן, כנ"ל, ולפיכך אינו נפטר אלא מחלקו של שמעון, שאין ראובן גובה ממנו תחילה אלא אם אין לו לשמעון לשלם, ואם השטר בידי שמעון - נפטר לוי גם מחלקו של ראובן, שהרי יש לשמעון "מיגו" שהיה יכול להעלים את השטר (כסף־משנה). 53) ואם אין לו - יתבע מלוי (כסף־משנה). 54) היינו כשטוען: "קבעתי לו זמן לשנה או לשתים", אבל אם טען "נפרעתי" - אינו יכול לתבוע את לוי כלל (סמ"ע סימן צג ס"ק לא).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשפ"ג

הִלְכוֹת עֲבָדִים

16 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה,**
17 **וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) דִּין קִנְיַן**
18 **עֶבֶד עִבְרִי[1]. ב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִמְּכֶרֶת עֶבֶד[2]. ג) שֶׁלֹּא**
19 **יַעַבְדֶנּוּ בְּפֶרֶךְ[3]. ד) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עֶבֶד[4]. ה)**
20 **שֶׁלֹּא[5] נַגִּיחַ[6] גֵּר תּוֹשָׁב[7] לִרְדּוֹת בּוֹ[8] בְּפֶרֶךְ. ו) לְהַעֲנִיק[9]**
21 **לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי. ז) שֶׁלֹּא[10] יֵצֵא רֵיקָם. ח) לִפְדּוֹת[11]**
22 **אֲמָה הָעִבְרִיָּה. ט) לְיַעֲדָהּ[12]. י) שֶׁלֹּא[13] תִּמָּכֵר. יא)**
23 **לַעֲבֹד[14] בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא[15] אִם כֵּן הִפִּיל לוֹ**
24 **אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרָיו. יב) שֶׁלֹּא[16] לְהַסְגִּיר עֶבֶד**
25 **שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. יג) שֶׁלֹּא[17]**
26 **לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצָּל אֵלֵינוּ.**
27 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

~ נקודות משיחות קודש ~

דיני עבדים נכתבו בתחילת פרשת משפטים "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כי תקנה עבד עברי.." והעיר על כך האדמו"ר הזקן ב"תורה אור" שתחילת הפסוק מדבר בלשון רבים (לפניהם) ובהמשכו בלשון יחיד (כי תקנה) כיון ש"כי תקנה" מוסב על משה רבינו שהוא הממשיך בחינת הדעת בנשמות בי"ע היותר נמוכות שהן בבחינת עבד (ונשמות דאצילות נקראו "בנים"). והמשכה זו נקראת קניין כי כמו שבדבר הנקנה אין התהוות דבר חדש אלא שיוצא מרשות המוכר לרשות הקונה, כך גם בעבד עברי שהוא על שם "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" שנהר הוא בחינת בינה דאצילות, ועבר הנהר הוא מה שלמעלה מבחינת הבינה והשכל המושג. וזהו שאומר "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" ששורש כל אחד ואחד מישראל הוא בדרגה זו, ולכן גם אחר שהושפלו הבנים וירדו לעולמות בי"ע להיותם במצב של גלות, הרי שורשם הוא ב"עבר הנהר" ומה שממשיך להם בחינת הדעת רק מגלה את שורשם האמיתי ואינו מהווה דבר ועניין חדש.

בעבודת עבד ישנן שלוש דרגות: עבד כנעני, עבד עברי, ואמה עבריה, שהם שלושת עולמות בי"ע וכנגד צדיק בינוני ורשע. אמה עבריה כנגד צדיק בדוגמת עולם הבריאה שרובו טוב, עבד עברי בדוגמת עולם היצירה ובינוני - מחצה על מחצה, ועבד כנעני כנגד דרגת רשע וכנגד עולם העשיה שרובו רע.

ולפי זה צריך להבין, מדוע הקדים הרמב"ם גם במניין המצוות שלפני ההלכות וגם בהלכות שב'יד החזקה' דיני עבד עברי לאמה עבריה ורק אחר כך דיני עבד כנעני, והרי לפי המבואר לעיל צריך הסדר להיות או מלמעלה למטה אמה עבריה עבד עברי ועבד כנעני, או מלמטה למעלה עבד כנעני, עבד עברי ואמה עבריה, ומדוע מתחיל בעבד עברי דווקא.

אלא שמבואר בתניא שמידת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך , ואח"כ ממשיך בזכותן של ישראל שביכולתו ובכחו של כל יהודי להגיע לדרגה נעלית יותר ולמעלת הצדיק. ואח"כ מסיים שיתכן גם מצב לא רצוי - בחינת עבד כנעני.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בנוגע לעבד עברי ואמה עבריה, פסק הרמב"ם ש"חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשתה בכסות ובמדור כו'" ומכיון שמה שהקב"ה עושה הוא מצווה לישראל לעשות, הרי שגם הקב"ה נותן לעבדיו - עם ישראל את כל המצטרך להם לא רק בחיטין ושעורין אלא גם עניני תענוג להחיות בהם נפש כל חי.

ועל־דרך־זה בלימוד התורה משפיע ה' גם בחינת יין ושמן שבתורה, היינו בחינת רזין ורזין דרזין דאורייתא.

(על פי 'יין מלכות' ספר קנין סימן כא)

1) ראה ספר המצוות, עשה רלב. 2) ראה שם, לא־תעשה רנח. 3) ראה שם, מל"ת רנט. 4) ראה ויקרא כה, לט: "לא תעבוד בו עבודת עבד", ספר המצוות שם מל"ת רנז. 5) ראה ספר המצוות שם מ"לת רס. 6) שלא ניתן לאחרים, שנמנע מאחרים לעשות כך. 7) נקט לשון הכתוב (ויקרא כה, מז־נג) "וכי תשיג יד גר ותושב - לא ירדנו בפרך לעיניך". ולהלן סוף הלכה ו הוא כותב: הגוי. וכן הוא בספר המצוות שם. וראה שם שהזהרנו שהגוי לא ידור בארצנו עד שיקבל עליו להיות גר תושב. 8) בעבד עברי. 9) ראה ספר המצוות, עשה קצו. 10) ראה שם לא־תעשה רלג. 11) ראה שם, עשה רלד. 12) שם, עשה רלג. 13) שם, לא־תעשה רסא ולקמן פרק ד הלכה י. 14) שם, עשה רלה, ולהלן פרק ט הלכה ו וכדעת רבי בגיטין לח: 15) הרמב"ן בספר המצוות שם, חולק על רבינו ומונה כאן שתי מצוות, וראה מגילת אסתר ולב שמח. 16) ספר המצוות, לא־תעשה רנד ולקמן פרק ח הלכה י. וכפירושו של רב חיסדא בגיטין מה. 17) ספר המצוות, שם לא־תעשה רנה, ולקמן פרק ח הלכה יא.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו דין עבד עברי ואמה עברייה, ושאסור לעבוד בעבד עברי בפרך, ושרבו מחוייב לפרנסו בשווה לפרנסת עצמו.

1 **א. עֶבֶד עִבְרִי הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, זֶה יִשְׂרְאֵלִי[2] שֶׁמָּכְרוּ**
2 **אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ, אוֹ הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לִרְצוֹנוֹ.**
3 **כֵּיצַד? גָּנַב וְאֵין לוֹ לְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[3] - בֵּית דִּין**
4 **מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[4]. וְאֵין לְךָ**
5 **אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֶלָּא הַגַּנָּב**
6 **בִּלְבַד. וְעַל זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא אוֹמֵר: כִּי**
7 **תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי[5]. וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה: כִּי**
8 **יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי[6]. מוֹכֵר עַצְמוֹ כֵּיצַד? זֶה**
9 **יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶעֱנִי בְּיוֹתֵר, נָתְנָה לוֹ תּוֹרָה רְשׁוּת לִמְכֹּר אֶת**
10 **עַצְמוֹ[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ.**
11 **וְאֵינוֹ[8] רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ וּלְהַצְנִיעַ אֶת דָּמָיו, אוֹ**
12 **לִקְנוֹת בָּהֶם סְחוֹרָה אוֹ כֵּלִים, אוֹ לִתְּנָם לְבַעַל חוֹב[9],**
13 **אֶלָּא אִם כֵּן צָרִיךְ לְאָכְלָן בִּלְבַד[10]. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי**
14 **לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ**
15 **כְּסוּת[11] לֹא תִשָּׁאֵר לוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ.**

2) כן הוא במכילתא בתחילת פרשת משפטים. 3) הקרן דווקא, אבל בעבור הכפל אינו נמכר (פרק ג מהלכות גניבה הלכה יב). 4) שם הלכה יא. 5) מכילתא שם. 6) שם. 7) ובלי רשות מהתורה אסור לו למכור עצמו שהרי אמרה תורה (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" - "[עבדי הם] ולא עבדים לעבדים" (קידושין כב:). 8) ספרא בשינויים קלים. 9) אין זה בספרא שם. ועיין כסף משנה. [ומסתבר שלמדו רבינו מתוך הלכה זו עצמה, שכיוון שאין לו למכור עצמו אלא אם אין לו מה לאכול ואין לו כסות כדלהלן, אם כן לא ייתכן שימכור עצמו בשביל חוב, שהרי הלכה היא שמסדרין לבעל חוב ומשאירים לו מזון לשלושים יום וכסות לשנים עשר חודש (פרק א מהלכות מלוה ולווה הלכה ז), ועל אחת כמה וכמה שאם אין לו מה לאכול, שוודאי אין בעל חובו רשאי לתובעו. ועוד שאין חוב זה חמור יותר מן הכפל של הגנב, שאין בית דין מוכרים אותו עבור זה. ומכיוון שבית דין אינו יכול למכרו - שוב אינו רשאי אף הוא למכור את עצמו, כיוון שאין לו חיוב כזה כלפי הנגנב]. 10) בספרא שם: "אינו נמכר אלא אם כן העני". 11) [כן כתב רבינו גם במכירת בתו לאמה, להלן פרק ד הלכה ב].

16 **ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[12], שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, וְכֵן**
17 **אֵינָהּ מוֹכֶרֶת אֶת עַצְמָהּ[13]. וְאֵינָהּ[14] קוֹנָה לֹא עֶבֶד**
18 **עִבְרִי[15] וְלֹא עֶבֶד כְּנַעֲנִי[16], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד. וְאֵין[17] הַגֵּר**
19 **נִקְנֶה בְּעֶבֶד עִבְרִי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ - מִי**
20 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ[18] מִשְׁפָּחָה.**

12) בפרק ג מהלכות גניבה הלכה יב. 13) תוספתא סוף פרק ב' דסוטה. ובמכילתא "וכי ימכור איש (שמות כא, ז), האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה וכו' הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך לא תמכור את עצמה". [ולפיכך הסמיך גם רבינו "וכן אינה מוכרת את עצמה" אל מה שכתב לפני כן שאינה נמכרת בגניבתה]. 14) בבא מציעא עא. שתי ברייתות, אחת סתמית ובאחרונה וויכוח בין חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. 15) כן בברייתא הראשונה, וזהו לכל הדעות, כמו שנראה מהשקלא וטרייא שם. 16) כן בברייתא השנייה, וכחכמים. 17) ברייתא שם. 18) שהרי גר שנתגייר כקטן שנולד הוא.

21 **ג. עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ**
22 **אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[19] אוֹ לְגֵר צֶדֶק[20]. וְכֵן הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ[21]**
23 **- אֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וַאֲפִלּוּ**
24 **לְגֵר תּוֹשָׁב. וְאִם עָבַר וּמָכַר עַצְמוֹ[22] אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד**
25 **כּוֹכָבִים[23], וַאֲפִלּוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ - הֲרֵי זֶה**
26 **מָכוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר. לְעֵקֶר - זֶה**
27 **הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ.**

19) [ספרא בהר פרק ז הלכה א (לפי נוסחת ילקוט שמעוני שם סימן תרסו) "ומניין כשיהיו בית דין מוכרין אותו לא יהיו מוכרין אלא לך, תלמוד לומר כי יימכר לך אחיך", וכן הוא בדברי רבינו להלן פרק ג הלכה יב]. 20) כך היא הגירסה הנכונה (כסף משנה) וכן הוא בכתב־יד תימן. [וכן נראה להלן שכתב: "וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי, ואפילו לגר תושב". ולא כתב "לגר צדק"]. אבל

בדפוס רומי: "ולא לגר צדק", ואף על פי שאין מקור לזה בדברי חז"ל, למדה רבינו מן הסברא, שוודאי גר צדק לא יכשילו לעבור על המצוות (לחם משנה), וראה להלן פרק ב הלכה יב שהנמכר לגר צדק דינו כנמכר לגוי, שכלל הוא בידינו: כל שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה עבד עברי (בבא מציעא שם). 21) כן בספרא שם (לפי ילקוט שמעוני שם) "ומניין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך תלמוד לומר ונמכר לך". 22) [נראה שדווקא במוכר עצמו אמרו שאם עבר ונמכר לגוי הרי זה מכור, אבל במכרוהו בית דין לגוי אינו מכור. והטעם בזה משום שבפסוק "ונמכר לגר תושב וגו' או לעקר וגו'", מדבר במוכר עצמו, ואילו במכרוהו בית דין בפסוק "כי יימכר לך" (דברים טו, יב) לא נזכרו גר תושב ועקר. וראה להלן פרק ב תחילת הלכה ח]. 23) כן נראה בבבא מציעא שם. וראה להלן פרק ב הלכה יב.

1 **ד. בָּא[24] וְאָמַר לְךָ: הֲרֵינִי מוֹכֵר עַצְמִי לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
2 **- אֵין אַתָּה זָקוּק[25] לוֹ, עַד שֶׁיִּמְכֹּר. אֲבָל[26] לְאַחַר**
3 **שֶׁנִּמְכַּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה**
4 **שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן - מִצְוָה לִפְדּוֹתוֹ[27], וְלֹא יִטָּמַע[28] בָּהֶם;**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ.**

24) ספרא שם פרק ח הלכה א. 25) לטפל בו, לתת לו ממון שלא ימכור את עצמו לגוי. 26) שם. 27) בספרא שם נוסף: "מייד". 28) יתבולל.

6 **ה. אֶחָד[29] הַמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[30]**
7 **- אֵינוֹ נִמְכָּר בְּפַרְהֶסְיָא[31] עַל אֶבֶן הַמֶּקֶחַ[32], וְלֹא**
8 **בְּסִמְטָא, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים נִמְכָּרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
9 **יִמָּכְרוּ מִמְּכֶרֶת עָבֶד - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא בִּצְנִעָה וְדֶרֶךְ**
10 **כָּבוֹד.**

29) ספרא שם פרשה ו הלכה א. 30) [צריך עיון שהפסוק "לא ימכרו ממכרת עבד" מדבר במוכר עצמו, ועיין קידושין טו. בברייתא דראב"י]. 31) בפומבי. 32) אבן גבוהה שעליה מעמידים העבדים למכירה.

11 **ו. כָּל עֶבֶד[33] עִבְרִי אָסוּר לַעֲבֹד בּוֹ בְּפֶרֶךְ. וְאֵיזוֹ הִיא**
12 **עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ? זוֹ עֲבוֹדָה שֶׁאֵין לָהּ קְצָבָה[34], וַעֲבוֹדָה**
13 **שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ, אֶלָּא תִּהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְהַעֲבִידוֹ**
14 **בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יִבָּטֵל. מִכָּאן[35] אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא**
15 **יֹאמַר לוֹ: עֲדֹר[36] תַּחַת הַגְּפָנִים עַד שֶׁאָבוֹא[37]; שֶׁהֲרֵי**
16 **לֹא נָתַן לוֹ קְצָבָה. אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: עֲדֹר עַד שָׁעָה**
17 **פְּלוֹנִית, אוֹ עַד מְקוֹם פְּלוֹנִי. וְכֵן לֹא יֹאמַר לוֹ: חֲפֹר**
18 **מָקוֹם זֶה, וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וַאֲפִלּוּ לְהָחֵם לוֹ כּוֹס**
19 **שֶׁל חֲמִין אוֹ לְהָצֵן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - אָסוּר, וְעוֹבֵר**
20 **עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ. הָא**
21 **אֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ אֶלָּא דָּבָר קָצוּב שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן**
22 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּמְכַּר לוֹ, אִם רָדָה בוֹ בְּפֶרֶךְ - הֲרֵי**
23 **יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְמָנְעוֹ. וְאִם הִנִּיחוּהוּ - עוֹבְרִים בְּלֹא**
24 **תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ. וְאֵין[38] אָנוּ**
25 **נִזְקָקִין לִיכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלִבְדֹּק**
26 **אַחֲרָיו שֶׁלֹּא יַעֲבִידֶנּוּ בְּפֶרֶךְ; שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֵינֶיךָ - בִּזְמַן**
27 **שֶׁאַתָּה רוֹאֶה.**

33) ספרא שם הלכה ב. 34) זמן קבוע. 35) כל מה שכתב רבינו כאן הוא בספרא שם. 36) חפור. 37) ויש כאן עינוי נפשי גדול, שהעובד אינו יודע מתי יבוא קץ לעמלו. 38) ספרא שם פרק ח הלכה ח.

28 **ז. כָּל עֶבֶד[39] עִבְרִי אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָהוּ לְהַעֲבִידוֹ**
29 **בִּדְבָרִים בּוֹזִים, שֶׁהֵם מְיֻחָדִים לַעֲשׂוֹת הָעֲבָדִים[40],**
30 **כְּגוֹן שֶׁיּוֹלִיךְ אַחֲרָיו כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ יַחֲלֹץ לוֹ**
31 **מִנְּעָלָיו[41]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד. אֵינוֹ**
32 **נוֹהֵג בּוֹ אֶלָּא כְּשָׂכִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה**
33 **עִמָּךְ. וּמֵתֵר[42] לְסַפֵּר לוֹ שְׁעָרוֹ, וּלְכַבֵּס לוֹ כְּסוּתוֹ,**
34 **וְלֶאֱפוֹת לוֹ עִסָּתוֹ; אֲבָל[43] לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ בַּלָּן**
35 **לָרַבִּים[44], אוֹ סַפָּר לָרַבִּים, אוֹ נַחְתּוֹם לָרַבִּים. וְאִם[45]**
36 **הָיְתָה אֻמָּנוּתוֹ זֹאת קוֹדֶם שִׁימָּכֵר - הֲרֵי זֶה יַעֲשֶׂהָ.**
37 **אֲבָל[46] לֹא יְלַמְּדֶנּוּ בַּתְּחִלָּה מְלָאכָה כְּלָל[47], אֶלָּא**
38 **אֻמָּנוּת שֶׁהָיָה בָהּ - הִיא שֶׁעוֹשֶׂה כְּשֶׁהָיָה עוֹשֶׂה**
39 **מִקֹּדֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[48]? בְּעֶבֶד עִבְרִי, מִפְּנֵי**
40 **שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׁפָלָה בַּמְּכִירָה; אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְכַּר -**
41 **מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה**
42 **זוֹ אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעַת עַצְמוֹ.**

39) שם פרק ז הלכה ב. 40) הכנענים. 41) אין זה בספרא שלפנינו [אבל כן הוא בברייתא בקידושין כב: במעשה העבד לרב]. 42) ספרא שם הלכה ג. 43) סיום דברי רבי יוסי. 44) הדגש הוא על "לרבים", שאינו יכול לנצלו לעבודת חוץ, וכן נראה בספרא שם שלמדו זאת מהמלה: "עימך" - "יעבוד עימך" - "שלא תמסר אומנותו לרבים". 45) כרבי יוסי שם. ולפי המכילתא דרשב"י (שמות כא, ב) זהו גם לדעת תנא קמא. 46) שם. 47) שום מלאכה לרבים. 48) ספרא שם הלכה ב.

43 **ח. אֲנָשִׁים[49] שֶׁאֵינָן נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה - מֻתָּר לִרְדּוֹתָן[50]**
44 **בְּחָזְקָה וּלְהִשְׁתַּעְבֵּד[51] בָּהֶן. מֶלֶךְ[52] שֶׁגָּזַר, שֶׁכָּל מִי**
45 **שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ, יִשְׁתַּעְבֵּד**
46 **לְזֶה שֶׁנָּתַן הַמַּס עַל יָדוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ**
47 **יוֹתֵר מִדַּי[53], אֲבָל[54] לֹא כְּעֶבֶד[55]. וְאִם[56] אֵינוֹ נוֹהֵג**
48 **כַּשּׁוּרָה - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד[57].**

49) בבא מציעא עג: ברייתא ועובדא ברב סעורם אחי רבא שעשה כן, והסכים לו רבא. 50) עיין שם שרב סעורם רתמם למרכבתו של רבא. 51) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כה, מו): "לעולם בהם תעבודו" וסמוך לזה: "ובאחיכם" - הרי שישנה אפשרות של השתעבדות גם באחיכם. 52) שם, מימרא של רב ששת על רקע השקלא וטריא בין רב פפא ורבא. 53) כן הוא שם בגמרא: "דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו טפי" (וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משתעבדי, שיש שאינם גורסים "טפי") ואין כאן משום גזל (למעלה פרק ה מהלכות גזילה הלכה טז) שדין המלך הוא דין. וכן אין בזה משום ריבית (פרק ה

מהלכת מלוה ולוה הלכה יז), שאין כאן מלוה אלא קניין גופו להשתעבד בו (ראב"ד כאן). 54) יוצא מתוך ההמשך, וראה בסמוך. 55) כנעני, היינו עבודת עבד בדרך ביזיון, שמכיוון שנמכר על ידי המלך דומה הוא לעבד ולא לפועל העובד מרצונו (כסף משנה למעלה בפרק ה מהלכות גזילה שם). [וכן נראה מן הסוגייה בבבא מציעא שם, שלא הביאו הפסוק "לעולם בהם תעבודו - ובאחיכם", אלא לגבי אלה הנוהגים שלא כשורה, ולא לגבי המס). 56) ברייתא שם. 57) כנעני (גמרא שם). [ולפי זה ייתכן כי גם עבד עברי שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד בו עבודת עבד, וצריך־עיון].

1 **ט. כָּל[58] עֶבֶד[59] עִבְרִי אוֹ אָמָה הָעִבְרִיָּה - חַיָּב הָאָדוֹן**
2 **לְהַשְׁוּוֹתָן לוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁקֶה, בִּכְסוּת[60] וּבְמָדוֹר.**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ[61] - שֶׁלֹּא תְהֵא אַתָּה אוֹכֵל**
4 **פַּת נָקִי, וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִבֹּר[62]; אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן,**
5 **וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ; אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין, וְהוּא**
6 **יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן; אַתָּה דָר[63] בִּכְרָךְ וְהוּא דָר**
7 **בִּכְפָר[64], אוֹ אַתָּה דָר בִּכְפָר וְהוּא יוֹשֵׁב בִּכְרָךְ[65];**
8 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ. מִכָּאן[66] אָמְרוּ: כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד**
9 **עִבְרִי - כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ[67]. וְחַיָּב[68] לִנְהֹג בּוֹ מִנְהַג**
10 **אַחֲוָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[69]. וְאַף עַל פִּי**
11 **כֵן, צָרִיךְ הָעֶבֶד לִנְהֹג בְּעַצְמוֹ מִנְהַג עַבְדוּת[70] בְּאוֹתָן**
12 **הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

גדר חיוב האדון להשוות לו עבד ואמה עבריים במאכל ומשתה, אינו כתשלום שכר לפועל שאינו חייב לעבוד אם לא שישלם לו שכר אלא שהם קנויים לאדון וחייבים לשרתו בכל רגע, על־דרך בן המחויב לשרת את אביו מצד מצות וחיוב כיבוד אב ולא מצד תשלום כל שהוא על עבודתו.

שהרי בעבד כנעני יכול לומר לו האדון "עשה עמי ואיני זנך" וגם בעבד עברי שחייב האדון להשוותו לו במאכל ובמשקה כו' הרי זה בגדר חיובי האדון לעבד שהוא "כקונה אדון לעצמו" ולא בתור שכר פעולה.

(לקו"ש חי"ז ע' 394 הע' 53)

58) ברייתא בקידושין כ. ובספרא בהר פרק ז הלכה ג. 59) אפילו הנמכר בגניבתו (רדב"ז) שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" מדבר במכרוהו בית דין. 60) נקייה. כן הוא בספרא שם. ובקידושין שם ליכא. 61) בספרא שם דרשו כן מהפסוק (ויקרא כה, מ) "כשכיר כתושב יהיה עימך" וראה בתוספות קידושין טו. דיבור המתחיל כי טוב, שכתבו בשם הרב אברהם, שכן נכון שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" אינו ציווי אלא סיפור דברים בלבד. 62) פת מעורבת בסובין. 63) אין זה בבבלי, אלא בספרא שם על הפסוק השני (שם שם, מא). 64) [הרי הוא דר במקום שיש להשיג הכול ואילו העבד דר במקום שאין להשיג הכול, ראה כתובות קי]. 65) [וישיבת כרכים קשה - כתובות שם]. 66) קידושין כ. בברייתא. 67) שלפעמים אין לו לאדון אלא כר אחד, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עימך - נמצא שעל כורחו צריך למסרו לעבד, והיינו אדון לעצמו (תוספות בקידושין שם דיבור המתחיל כל, בשם הירושלמי). 68) ספרא שם פרק ז הלכה א. 69) שם דרשו מהפסוק כי יימכר לך אחיך (דברים טו, יב), ועיין לחם משנה. 70) ספרא שם.

13 **י. אֵין[71] אָמָה הָעִבְרִיָּה[72] נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג**
14 **אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג[73], בֵּין עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמּוֹכֵר**
15 **עַצְמוֹ[74] בֵּין זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[75]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[76]**
16 **מָתַי בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת.**

71) ערכין כט. בברייתא. 72) כן מפורש בגיטין סה. "ואמה העברייה בזמן הזה מי איכא? והתניא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג". 73) שהרי נאמר (ויקרא כה, מ) "עד שנת היובל יעבוד עימך". 74) שהרי הפסוק הנ"ל (עד שנת היובל וגו') מדבר במוכר עצמו. 75) כן מבואר בסוגיית הגמרא בקידושין סט. שהרי גם במכרוהו בית דין נאמר שיוצא ביובל ככתוב (שם שם, מא) "ושב אל משפחתו" ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר (ראה קידושין טו. בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב). ועיין רש"י גיטין שם דיבור המתחיל אלא בזמן. 76) פרק י מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג.

יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני קניין עבד עברי שמכרוהו בבית דין או מכר עצמו או נמכר לגוי, ודיני יציאתם לחירות.

17 **א. עֶבֶד[2] עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[3] [וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ][4]**
18 **נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁוֶה כֶּסֶף[5] וּבְשֹׁטָר[6]. כֵּיצַד[7] בִּשְׁטָר?**
19 **כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[8]: הֲרֵינִי מָכוּר לָךְ[9],**
20 **הֲרֵינִי קָנוּי לָךְ; וְנוֹתֵן לוֹ הַשְּׁטָר.**

2) קידושין יד: במשנה. 3) שם יד: וטז. למדו קנין כסף ושטר בעבד עברי מאמה העבריה, שהרי הקישם הכתוב "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה" (דברים טו, יב) ופסוק זה מדבר במכרוהו בית־דין. 4) בדפוסים עתיקים ליתא, ונוסף על־פי ספר מוגה שהביא הכסף־משנה, שהרי למדו (שם יד:) גזירה־שוה "שכיר שכיר" מוכר עצמו ממכרוהו בית־דין לגבי קנין כסף, וכן צריך לומר לגבי קנין שטר. וכן כתב הרמב"ן (שם טז.) [ובכ"י תימן: "עבד עברי שמכרוהו ב"ד, נקנה בכסף ובשוה כסף. והמוכר עצמו, נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר". ולפי"ז אין קנין שטר במכרוהו ב"ד אלא במוכר עצמו, וזה היפך ממה שכתבנו למעלה. ובמדרש הגדול (ויקרא כה, לט) "ונמכר לך, מוכר עצמו נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר, מכרוהו ב"ד נקנה בכסף בלבד", נראה שאף לפניו היתה הנוסחא הנ"ל בדברי רבינו, וצ"ע. וראה להלן הלכה יב והערה עה]. 5) בגמרא שם טז. למדו שהעבד קונה את עצמו בשוה כסף כמו בכסף, ממה שנאמר (ויקרא כה, נא) "ישיב גאולתו" - "לרבות שוה כסף ככסף" [וסובר רבינו שהוא־הדין שהוא נקנה בשוה כסף ככסף, שהרי מ"כסף מקנתו" שנאמר באותו פסוק ("ישיב גאולתו

מכסף מקנתו") למדו (שם יד:) שהוא נקנה בכסף, וכן מפורש שם ח. ועיין להלן הלכה ח והערה נ). 6) שם טז. למדו כן מאמה עבריה, ראה למעלה. 7) בברייתא שם ט. לגבי שטר קידושין. 8) שם נוסף: "אע"פ שאין בו שוה פרוטה". 9) שם טז. כרב חסדא שאמר: שטר אמה עבריה - אב כותבו. והוא־הדין לעבד עברי המוכר עצמו שהוא עצמו כותבו. והשמיט רבינו נוסח שטר של בית־דין. ובמאירי קידושין יד: (עמ' 96) כתב: "ובמכרוהו בית־דין, כותבין לו בית־דין הרי זה קנוי לך". וראה למעלה הערה ג.

1 **ב. מְכָרוּהוּ[10] בֵּית דִּין[11] - עוֹבֵד שֵׁשׁ שָׁנִים מִיּוֹם**
2 **מְכִירָתוֹ, וּבִתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁלּוֹ[12] יֵצֵא בֶּן**
3 **חוֹרִין. וְאִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּכְלַל הַשֵּׁשׁ -**
4 **הֲרֵי זֶה עוֹבֵד בָּהּ[13]. אֲבָל אִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת יוֹבֵל,**
5 **אֲפִלּוּ נִמְכַּר שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - הֲרֵי זֶה יָצָא**
6 **לַחֵרוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ[14]; בִּשְׁנַת**
7 **הַיּוֹבֵל הַזֹּאת וְגוֹמֵר[15].**

10) קידושין יד: במשנה. 11) ודין מוכר עצמו - להלן הלכה ג. 12) היינו, שצריך לעבוד שש שנים שלימות מיום מכירתו עד יום צאתו לחירות, ואם נמכר יום לפני ראש־השנה - לא אמרו שיום זה חשוב שנה ואינו עובד אלא חמש שנים נוסף על היום הזה, אלא עובד שש שנים מלאות ושלימות, ערכין יח: ועיין משנה־למלך. 13) ספרא בהר פרק ג הלכה ו "בשנת היובל הזאת, זו מוציאה עבדים, ואין השביעית (=שנת השמיטה) מוציאה עבדים", וכן הוא ב'ספרי' פ' ראה על הפסוק "וזה דבר השמיטה" (דברים טו, ב). 14) צ"ע, שהרי פסוק זה מדבר במוכר עצמו, וכן הביאו רבינו להלן בהלכה ג. ובכ"י תימן נשמט פסוק זה. ועיין לחם־משנה. 15) בקידושין טו. בברייתא דר' אליעזר בן יעקב, הובא הפסוק "ושב אל משפחתו" (ויקרא כה, מא) ללמד על מכרוהו בית־דין שיוצא ביובל, והפסוק "בשנת היובל הזאת וגו'" אינו מדבר כלל בעבד הנמכר, אלא בשדות. ועיין לחם־משנה.

8 **ג. הַמּוֹכֵר[16] עַצְמוֹ - יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְזָתֵר עַל**
9 **שֵׁשׁ. הֲרֵי שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים אוֹ לְעֶשְׂרִים**
10 **שָׁנָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל, אֲפִלּוּ אַחַר שָׁנָה - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא**
11 **בַּיּוֹבֵל[17]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ.**

16) ברייתא בקידושין יד: וכדברי חכמים ולא כרבי אליעזר. 17) [אין לזה מקור מפורש (וראה ב'מנחת חינוך' מצוה מב), אבל יש ללמוד זאת מן הברייתא בקידושין יד: שלא אמרו אלא "המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש", ולא אמרו גם: המוכר עצמו נמכר עד היובל ולאחר היובל, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא עד היובל - מכאן שגם מוכר עצמו אינו יכול למכור עצמו אלא עד היובל, ורק לענין שדה אמרו (בבא־מציעא עט) שאם מכרה לששים שנה, שאינה חוזרת ביובל, משום שמפורש בה: "והארץ לא תמכר לצמיתות", ומזה למדו (שם) - "מי שאין שם יובל – נצמתת, יצתה זו שאע"פ שאין שם יובל - אינה נצמתת"].

12 **ד. אֶחָד[18] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין וּבָרַח**
13 **- חַיָּב לְהַשְׁלִים שֵׁשׁ[19]. וְאִם[20] פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יוֹצֵא**
14 **לַחֵרוּת.**

18) קידושין טז: ויז. ושם למדו כן ממה שנאמר "שש שנים יעבוד", כלומר צריכות לעבור עליו שש שנות עבודה. וא"כ אם ברח חייב הוא להשלים. אבל הפסוק הנ"ל מדבר במכרוהו בית־דין, ומוכר עצמו נלמד ממכרוהו בית־דין בגזירה־שוה "שכיר", "שכיר". 19) כלומר, כל מה שהחסיר בימי הבריחה. 20) כן אמר רב ששת שם, על הסתירה שבין שתי הברייתות.

15 **ה. חָלָה[21], בֵּין שֶׁחָלָה שָׁנָה אַחַר שָׁנָה אוֹ שֶׁחָלָה**
16 **חֳלָאִים מְקֻטָּעִים[22]: אִם הַכֹּל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע שָׁנִים[23]**
17 **- עוֹלִין לְמִנְיַן שֵׁשׁ; אֲבָל אִם חָלָה אַרְבַּע שָׁנִים[24] -**
18 **חַיָּב לְהַשְׁלִים כָּל יְמֵי הַחֹלִי; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּשָׂכִיר[25]**
19 **כְּתוֹשָׁב. וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יֵצֵא[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
20 **אֲמוּרִים[27] שֶׁמְּחַשְּׁבִין יְמֵי הַחֹלִי? כְּשֶׁהָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד,**
21 **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה; אֲבָל אִם לֹא הָיָה חָלְיוֹ**
22 **כָּבֵד, אֶלָּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה מַחַט[28], אֲפִלּוּ חָלָה**
23 **כָּל שֵׁשׁ - עוֹלִין לוֹ.**

21) שם יז. ברייתא. 22) כן נראה בסוגיא שם, שהביא שתי ברייתות סותרות זו את זו, ולא חלקו בין חולה לחולה (כסף־משנה). 23) גם בגמרא שם אמרו "חלה ארבע חייב להשלים", ואעפ"כ כתבו ה'תוספות' שם ד"ה חלה, שאינו עולה למנין שלש אלא אם עבד שלש שנים כשני שכיר, ויתכן כי כן גם כוונת רבינו, שהרי להלן הביא הפסוק "כשכיר כתושב" (ראה בהערה כד), ומה שכתב פחות מארבע שנים, רוצה לומר שעוד לא נכנסה השנה הרביעית ולא חלה אלא שלש שנים בלבד, ראה במשנה־למלך. וכן הבין המאירי קידושין שם (עמ' 106). 24) כלומר, שנכנסה השנה הרביעית – משנה־למלך. 25) ושכיר, זמנו שלש שנים, שהרי נאמר בישעיה (טז, יד) "שלש שנים כשני שכיר, ועבד עובד "משנה שכר שכיר" (דברים טו, יח) כלומר שש שנים ('תוספות' שם ד"ה חלה), וראה בהערה כב. 26) נלמד בקל־וחומר מברח שלמעלה (כסף־משנה). 27) שם, בשם רב ששת. 28) שהוא מעשה קל.

24 **ו. הַמּוֹכֵר[29] עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם לֹא נִפְדָּה -**
25 **אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא בַּיּוֹבֵל[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם לֹא יִגָּאֵל**
26 **בְּאֵלֶּה, וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ.**

29) קידושין טו: כרבי, שרבי חייא בר אבא קראו שם בשם "חכמים" (כסף־משנה). 30) ולא בשש, אלא במיתת האדון - יוצא (להלן הלכה יב. ועיין רדב"ז).

27 **ז. הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[31], אִם לֹא הִשִּׂיגָה יָדוֹ**
28 **לִגְאֹל - קְרוֹבָיו פּוֹדִין אוֹתוֹ[32]. וְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם[33];**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ[34]. וּבֵית דִּין כּוֹפִין**
30 **אֶת קְרוֹבָיו[35] לִפְדּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִטְמַע בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.**
31 **לֹא פְּדָאוּהוּ קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁאֵין יָדָם מַשֶּׂגֶת - מִצְוָה**
32 **עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ[36]. וּבֵין שֶׁפְּדָאוּהוּ**
33 **קְרוֹבִים בֵּין שֶׁפְּדָאָהוּ שְׁאָר אָדָם - יָצָא לַחֵרוּת[37]. וְיֵשׁ**

לוֹ לִלְוּוֹת[38] וְלִגְאֹל אֶת עַצְמוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין[39]. אֲבָל הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל - אֵין הַקְּרוֹבִים פּוֹדִין אוֹתוֹ[40], וְאֵין לוֹוֶה וְגוֹאֵל, וְאֵינוֹ גוֹאֵל לַחֲצָאִין[41]. אֶלָּא כֵּיצַד דִּינוֹ? אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִתֵּן כְּפִי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת - נוֹתֵן וְיוֹצֵא; וְאִם לָאו - לֹא יֵצֵא.

31) בדפוס רומי: "לגר". 32) [שהרי נאמר (ויקרא כה, מט) "או דודו או בן דודו יגאלנו וגו' או השיגה ידו ונגאל", מכאן שאם השיגה ידו - אין כופים את קרוביו לפדותו, וראה להלן הערה לז]. 33) קידושין כא. מימרא של רב נחמן בר יצחק. 34) הרי שדודו שהוא אחי אביו, קודם לבן דודו שהוא בן אחי אביו. וראה בספרא בהר פרק ח הלכה ב. 35) בקידושין כא: אמרו שהיא חובה, והרי בית־דין כופין על כל מצוה, כמפורש בכתובות פו. (רדב"ז). 36) כן כתב רבינו גם בפ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה יג, שמי שמכר עצמו ובניו לגויים - מצוה לפדותם בפעם ראשונה ובפעם שנייה, ועיין כסף־משנה כאן. ומקור דבר זה הוא בקידושין טו: "או דודו או בן דודו יגאלנו - זה גאולת קרובים, ונגאל - זו גאולת אחרים". ואע"פ שלענין גאולת קרובים, אמרו (שם כא:) ששנה עליה הכתוב לקבעה חובה וכופין עליה, כמבואר למעלה, בגאולת אחרים לא מצאנו שתהא חובה ושיכפו עליה, ואינה אלא "מצוה". 37) ואינו משועבד לאלה שפדאוהו. קידושין טו: כחכמים (= הוא רבי) ולא כרבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, וראה למעלה הלכה ו. 38) [בקידושין כא. אמר רבינא שעבד הנמכר לגוי אינו לווה וכו' (ראה להלן), ופירש"י שם משום שנאמר והשיגה ידו. ודעת רבינו שלפי המסקנא שגאולת קרובים חובה (ראה למעלה) ואין זה אלא אם לא השיגה ידו (ראה למעלה הערה לא), מתפרש הפסוק "והשיגה ידו". כלומר: אם השיגה ידו, אין לחייב הקרובים. ולא בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול את עצמו, אבל בשדה אחוזה שאין גאולת קרובים חובה (פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יח) על כרחינו שמה שנאמר שם "והשיגה ידו", בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול, שכיון שגאולת קרובים אינה חובה, אין הבדל בין השיגה ידו ללא השיגה ידו. ולא מסתבר לומר שבא ללמד שאם השיגה ידו אין הקרובים יכולים לגאול]. 39) שם כ: בעיא שרב ששת פתרה לשלילה, שאין גואל לחצאין, וכן מפורש בדברי רבינא, שם כא. אבל רבינו סמך על מה שאמר רב אשי (כן הנוסחא במאירי שם עמוד 120) אם תמצי לומר נגאל לחצאין (מאיר שם). 40) [כלומר, אין חייבים לפדותו (כסף־משנה). וכדעת רבי, שאמר (שם טו: וכא.) "ומה מי שאינו נגאל באלה" (=נמכר לישראל, אינו נגאל בקרובים). וכל זה אינו אלא לענין חיוב, אבל יכולים הם לפדותו, שהרי רבי עצמו אמר (שם כ.) "ונמכר לגר תושב" שגר זה - גר צדק הוא, ושם מפורש "או דודו או בן דודו יגאלנו" הרי שיש גאולת קרובים בעבד הנמכר לגר צדק שהוא כישראל גמור לכל דבריו, והוא־הדין לענין זה, שהרי אין בו הטעם "שלא יטמע" (אלא שאינו קונה העבד כישראל הקונה עבד, בבא־מציעא עא. עיין שם, ועיין כסף־משנה להלן הלכה יב) ועל כרחינו שלענין גר צדק (והוא־הדין לענין ישראל) מתפרש הכתוב "או דודו וגו'" לענין רשות לגאול, וראה להלן]. 41) [שהרי נאמר "או השיגה ידו ונגאל", ולענין נמכר לגר צדק (שדינו כישראל), שאין מחייבים הקרובים לפדותו, כנ"ל, אי־אפשר לפרש "או השיגה ידו וגו'" כמו שפירשנו לענין נמכר לגוי (ראה למעלה הערה לא) אלא כמו שפירשנו לענין מוכר שדה אחוזה (ראה למעלה שם) שאינו לווה וגואל ואינו גואל לחצאין].

ח. אֶחָד[42] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֶחָד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[43] - הֲרֵי זֶה מְגָרְעַ[44] מִפִּדְיוֹנוֹ וְיוֹצֵא. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמְּכָרוּהוּ בְּשִׁשִּׁים[45] דִּינָרִים, וְעָבַד אַרְבַּע שָׁנִים, וּמְצָאָה יָדוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן עֶשְׂרִים[46] דִּינָרִים[47] וְיוֹצֵא לַחֵרוּת. וְכֵן אִם מָכַר עַצְמוֹ בְּאַרְבָּעִים דִּינָרִין לְעֶשֶׂר שָׁנִים[48] - הֲרֵי זֶה מְגָרֵעַ אַרְבָּעָה דִינָרִין לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד, וְנוֹתֵן הַנִּשְׁאָר כֶּסֶף אוֹ שְׂוֵה כֶּסֶף[49], וְיוֹצֵא. וְכֵן הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְחַשֵּׁב הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל. כֵּיצַד? מָכַר עַצְמוֹ בְּמֵאָה, וְנִשְׁאַר לַיּוֹבֵל מִשְּׁנַת מְכִירָה עֶשֶׂר שָׁנִים - מְחַשֵּׁב עֲשָׂרָה לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד, וְגוֹרֵעַ הַדָּמִים וּמֵשִׁיב הַשְּׁאָר כֶּסֶף, לֹא תְּבוּאָה וְלֹא כֵּלִים; שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף מִמְּכָרוֹ - בְּכֶסֶף הוּא נִגְאָל מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֵינוֹ נִגְאָל בִּשְׂוֵה כֶּסֶף[51].

42) קידושין יד: במשנה, ושם נאמרו הדברים בצורה סתמית, משמע שזה כולל כל מיני עבדים (כסף־משנה). וראה למעלה הלכה ז. 43) [כאן לא כתב "בין לישראל בין לגוי", וראה למעלה פרק א הלכה ג והערה לח]. 44) מנכה את השנים שעשה כבר. 45) הרי עשרה דינרים כל שנה, שהרי אינו נמכר אלא לשש שנים. 46) בעד השנתיים הנותרות, לפי החשבון של עשרה דינרים לשנה. 47) להלן בסמוך כתב שיכול לתת גם שוה כסף. 48) שהרי מוכר עצמו יכול למכור את עצמו ליותר משש (למעלה הלכה ג). 49) קידושין טז. בברייתא. וראה להלן הערה נ. 50) שהרי אינו יוצא בשש (למעלה הלכה ו). 51) ספרא פ' בהר פרק ח הלכה ד, וירושלמי קידושין פרק א הלכה ב. אבל בבבלי קדושין ח. וטז. אמרו: "ישיב גאולתו אמר רחמנא - לרבות שוה כסף ככסף". וממקור זה שאב רבינו מה שכתב למעלה בנמכר לישראל ששוה כסף ככסף, ואם־כן דברי רבינו סותרים זה את זה, ועיין לחם־משנה.

ט. כָּל עֶבֶד[52] עִבְרִי[53] אוֹ עִבְרִיָּה שֶׁיָּצָא[54] בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וְהִבְרִיא וְהוֹסִיפוּ דָמָיו, אוֹ נִשְׁחַק[55] וּפָחֲתוּ דָמָיו - מְחַשְּׁבִין לוֹ לְהָקֵל עָלָיו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּמְכַּר בְּמֵאָה, וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מָאתַיִם - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב עִם אֲדוֹנָיו אֶלָּא לְפִי מֵאָה[56]; נִמְכַּר בְּמָאתַיִם, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה מֵאָה - מְחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת לְפִי מֵאָה[57].

52) קידושין כ. בברייתא. 53) בין נמכר לגוי ובין לישראל (גמרא שם). 54) [נראה שצריך לקרוא "שיוצא"]. 55) חלה במחלת השחפת. 56) כפי מה שהיה שוה בעת הקנין, "שנאמר מכסף מקנתו" (גמרא שם). 57) כפי שהוא שוה עכשיו, "שנאמר כפי שניו" (שם).

1 **י. הַנִּמְכָּר[58] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, הוֹאִיל וְיֵשׁ לִגְאֹל עַצְמוֹ**
2 **לַחֲצָאִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59], פְּעָמִים יִהְיֶה לְהָקֵל וּפְעָמִים**
3 **לְהַחְמִיר. כֵּיצַד לְהָקֵל? קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם[60],**
4 **וְנִשְׁחַף, וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה, וְנָתַן לוֹ חֲמִשִּׁים,**
5 **חֲצִי דָמָיו, וְהִבְרִיא, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה מָאתַיִם - נוֹתֵן לוֹ**
6 **מֵאָה, שֶׁהֵן חֲצִי דָמָיו הַנִּשְׁאָר, וְיוֹצֵא[61]. כֵּיצַד**
7 **לְהַחְמִיר? קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם, וְנָתַן לוֹ חֲצִי דָמָיו**
8 **שֶׁהֵן מֵאָה, וְנִשְׁחַף, וַהֲרֵי עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה - נוֹתֵן לוֹ**
9 **חֲמִשִּׁים, שֶׁהֵן דְּמֵי חֲצִיוֹ הַנִּשְׁאָר. וְנִמְצָא שֶׁנָּתַן מֵאָה**
10 **וַחֲמִשִּׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה.**

58) קידושין כ: מימרת אביי או רב אשי כפי נוסחת המאירי שם, ראה למעלה הערה לח. 59) למעלה הלכה ז. 60) שאם לא היה כן בשעת הקנין, הרי כבר נאמר בהלכה הקודמת, שמחשבין להקל כפי שהיה בשעת הקנין, ועיין שם בגמרא. 61) ומה שנתן חמשים על החצי הראשון - נתן, שהרי גואל לחצאין.

11 **יא. הָרַב[62] שֶׁמָּחַל לָעֶבֶד עַל הַכֶּסֶף שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד**
12 **כְּנֶגְדּוֹ - אֵינוֹ מָחוּל לוֹ[63], עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטַר**
13 **שִׁחְרוּר. כֵּיצַד? הָרֵי שֶׁקָּנָהוּ בְּשִׁשִּׁים, וְעָבַד שָׁנָה אוֹ**
14 **שְׁנָתַיִם, וְאָמַר לוֹ: שְׁאָר הַדָּמִים מְחוּלִין לָךְ, לֵךְ**
15 **לְדַרְכְּךָ! - לֹא נִפְטַר מִשִּׁעְבּוּדוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטָר.**

62) קידושין טז. והסברתה על־ידי רבא. 63) שעבד עברי גופו קנוי לאדונו, ואין מחילה אלא על שעבוד חוב, ולא על קנין הגוף.

16 **יב. אָדוֹן[64] שֶׁמֵּת: אִם הִנִּיחַ בֵּן זָכָר - הֲרֵי[65] הָעֶבֶד[66]**
17 **עוֹבֵד הַבֵּן[67] עַד סוֹף הַשֵּׁשׁ[68], אוֹ עַד סוֹף הַשָּׁנִים**
18 **שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לָהֶן[69], אוֹ עַד שֶׁיִּפְגַּע בּוֹ יוֹבֵל, אוֹ עַד**
19 **שֶׁיְּגָרֵע פִּדְיוֹנוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁאָר; אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ בֵּן**
20 **זָכָר - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת, וְאֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבַּת**
21 **וְלֹא אֶת הָאָח, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד שְׁאָר**
22 **הַיּוֹרְשִׁין[70]. וְהַנִּמְכָּר לְגֵר צֶדֶק[71] אוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[72]**
23 **- אֲפִלּוּ הַבֵּן[73] אֵינוֹ עוֹבֵד, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁמֵּת הָאָדוֹן**
24 **יָצָא לְחֵרוּת. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁעֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה[74]**
25 **בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר[75], וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים:**
26 **בְּשָׁנִים[76], אוֹ בְּיוֹבֵל, אוֹ בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, אוֹ בִּשְׁטַר**
27 **שִׁחְרוּר[77], אוֹ בְּמִיתַת אָדוֹן בְּלֹא בֵן[78]; וּבְעוֹבֵד**
28 **כּוֹכָבִים אוֹ בְּגֵר - אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בֵּן[79]. מִצְוָה לוֹמַר לוֹ**
29 **'צֵא' בִּשְׁעַת יְצִיאָתוֹ[80]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ -**
30 **הֲרֵי הוּא יוֹצֵא בְּחִנָּם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁטָר. אֲפִלּוּ חָלָה**
31 **וְהוֹצִיא רַבּוֹ עָלָיו הוֹצָאוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב לוֹ**
32 **כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם[81].**

64) שם יז: בברייתא, ובגמרא למדו זאת מן הכתובים. 65) שם בברייתא. 66) ולא האמה, ראה להלן פ"ד הלכה ד. 67) שנאמר שש שנים יעבוד, אפילו לבן (גמרא שם). 68) במכרוהו בית־דין, שאינו נמכר אלא לשש. 69) והוא הרי יכול למכרו את עצמו אפילו ליותר משש (למעלה הלכה ג). 70) שם בברייתא: "ועבדך שש שנים, לך ולא ליורש". 71) וכל־שכן גר תושב. בבבא־מציעא עא. השווה דין גר צדק כדין הגוי, וראה כסף־משנה כאן, ולמעלה הלכה ז והערה לט. 72) בברייתא, קידושין שם. והוא־הדין לגר תושב, וכל־שכן הוא מגר צדק (כסף־משנה). 73) [בגר צדק, המדובר אפילו בבן שהורתו ולידתו בקדושה, שאם לא כן הרי אין הגר יורש את אביו הגר כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין שם, ופ"ו מהלכות נחלות הלכה י), ועיין כסף־משנה]. 74) קידושין יד: במשנה. 75) כאן לא חילק רבינו בין מוכר עצמו למכרוהו בית־דין, הרי ששניהם נקנים בכסף ובשטר, וראה למעלה הערה ג. 76) שש שנים במכרוהו בית־דין, או לפי התנאי במוכר עצמו. 77) ברייתא, שם טז. 78) כמבואר למעלה בהלכה זו. 79) כמבואר למעלה. 80) כשהוא יוצא בשנים. "שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך וגו' (דברים טו, יג) מלמד שמצוה לומר לו צא" (מכילתא דרשב"י שמות כא, ב). 81) כל הנ"ל במכילתא שם.

יום שישי י"ז מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו דין חיוב מזונות לעבד עברי, ושרבו מוסר לו שפחה כנענית, וכמו כן דין הענקה.

33 **א. כָּל עֶבֶד עִבְרִי[2] - הֲרֵי הָאָדוֹן חַיָּב[3] בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ**
34 **הַנְּשׂוּאָה לוֹ, וְלֹא אֲרוּסָה[4] וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם[5]. וְהוּא**
35 **שֶׁתִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ; אֲבָל אִם הָיְתָה מֵאִסּוּרֵי לָאוִין,**
36 **אֲפִלּוּ שְׁנִיָּה[6] - אֵינוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ. שֶׁנֶּאֱמַר: אִשְׁתּוֹ**
37 **עִמּוֹ - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לַעֲמֹד עִמּוֹ[7]. וְכֵן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת**
38 **בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[8]. בִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין נֶאֱמַר: אִם בַּעַל**
39 **אִשָּׁה הוּא, וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ,**
40 **שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּקְנָה זֶה נִשְׁתַּעְבְּדָה אִשְׁתּוֹ?! אֲבָל לֹא בָּא**
41 **לְלַמֵּד אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ[9]. וּבְמוֹכֵר עַצְמוֹ**
42 **נֶאֱמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ[10]. וּבְנִמְכָּר לְעוֹבֵד**
43 **כּוֹכָבִים נֶאֱמַר: וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ.**
44 **אֶחָד[11] אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה, אוֹ אִשָּׁה**
45 **וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ אַחַר מְכִירָתוֹ. וְהוּא[12] שֶׁיְּקַחֶנָּה מִדַּעַת**
46 **הָאָדוֹן; אֲבָל אִם לְקָחָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב**
47 **בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ.**

2) בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית־דין, בין נמכר לישראל ובין נמכר לגוי, כמו שמפרש רבינו בסמוך. 3) קידושין כב. ברייתא דרבי שמעון, וכן הוא במכילתא ובמכילתא דרשב"י שמות כא, ג, וב'ספרא' בהר פרק ז הלכה ג. 4) שנאמר "ויצאה אשתו עמו", וזו אינה "עמו" (מכילתות שם). 5) אשת אחיו שמת, והיא מחכה לו שייבם אותה -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפני שאינה "אשתו" (מכילתא שם). ואלמלא נתמעטו שתי אלה, היינו אומרים שחייב לזון אותן, ואע"פ שהעבד עצמו אינו חייב במזונות ארוסתו - כיון שנוהג הוא לתת לה מזונות - היה אפשר לחייב את האדון (אור־שמח, ועיין רמב"ן על התורה שמות כא, ג). 6) במכילתא דרשב"י שם מפורש: "גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", והרי חלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן (משנה־למלך). 7) מכילתא דרשב"י שם. שאם היא אסורה עליו, חייב הוא להוציאה. ואף זו שאיסורה מדרבנן, אינה בכלל "עמו", שהרי סוף־סוף חייב הוא להוציאה. 8) קידושין שם, ומכילתות שם. ולא ציין רבינו עד איזה גיל חייב במזונותם. וראה בכסף־משנה. ומסתימות לשון רבינו משמע שאין כאן גבול, והחיוב הוא כל זמן שאן להם להתפרנס משל עצמם, ואפילו הם גדולים ממש (משנה־למלך). [ואע"פ שגם על העבד עצמו אין חיוב מן התורה לפרנס בניו אלא עד שש שנים (ראה בפי"ב מהלכות אישות הלכה יד, והערה נוספת נג) - כיון שהעבד נוהג לפרנסם, חל החיוב על האדון. ראה למעלה הערה ד]. 9) קידושין שם, ומכילתות שם. 10) קידושין ומכילתא שם, וספרא בהר פרק ז הלכה ג. ושם לא הובא הפסוק הזה הנאמר בנמכר לגוי, ועיין רש"י על התורה שם (ויקרא כה, נד). [ואע"פ שבמכרוהו בית־דין נאמר רק "אשתו" ולא "בניו", ובמוכר עצמו ובנמכר לגוי נאמר רק "בניו" ולא "אשתו" - צריך לומר שלמדו זה מזה בגזירה־שוה ד"שכיר - שכיר", שבכולם חייב גם במזונות אשתו וגם במזונות בניו]. 11) מכילתא דרשב"י שם. ולמדו כן ממה שנאמר "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" - "שתי נשים כאן ("אשה" ו"אשתו") - אחת עד שלא לקחו רבו, ואחת משלקחו רבו" (שם). 12) מכילתא דרשב"י וספרא שם.

1 **ב. אַף עַל פִּי שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו -**
2 **אֵין לוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם כְּלוּם[13], אֶלָּא הֲרֵי מַעֲשֵׂה**
3 **הָאִשָּׁה וּמְצִיאָתָהּ לְבַעְלָהּ. וְכֹל שֶׁזּוֹכֶה הַבַּעַל**
4 **בְּאִשְׁתּוֹ[14] - זוֹכֶה זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֶבֶד עִבְרִי[15].**

13) מכילתא דרשב"י שם (הביאו הרמב"ן על התורה שם. ועיין בדבריו שפירש המכילתא באופן אחר, ראה להלן). 14) לרבות ירושה ופירות נכסי מלוג שלה. ראה פי"ב מהלכות אישות הלכה ג. 15) שנאמר: "אם בעל אשה הוא" - "הרי הוא (=העבד) כבעל, מה הבעל זכאי במציאתה ובירושתה של אשתו, אף זה (העבד) זכאי במציאתה וירושתה של אשתו" (מכילתא דרשב"י שם).

5 **ג. מִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[16] - יֵשׁ[17] לְרַבּוֹ לִתֵּן לוֹ**
6 **שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. בֵּין הָאָדוֹן בֵּין בְּנוֹ[18] שֶׁל אָדוֹן, אִם**
7 **מֵת אָבִיו - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לוֹ שִׁפְחָה. וְכוֹפֵהוּ[19] עַל זֶה,**
8 **כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיד מִמֶּנָּה[20] עֲבָדִים[21]. וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לוֹ**
9 **כָּל יְמֵי עַבְדּוּתוֹ[22]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה**
10 **וְגוֹמֵר[23]. וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ - אָסוּר[24] בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית**
11 **כִּשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל[25].**

16) ולא מוכר עצמו, כדלהלן בסוף ההלכה. וכתנא־קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר שם. 17) כלומר, הרשות בידו, ולא חובה (מכילתא ומכילתא דרשב"י).

18) מכילתא דרשב"י, שם. 19) קידושין טו. וראה להלן. 20) [קידושין שם: "כי משנה שכר שכיר עבדך - עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה - מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית" - הרי שכל עיקר מסירת שפחה כנענית לעבד עברי, הוא כדי להוליד ולדות]. 21) שהרי נאמר "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" ומכאן שוולד שפחה כמותה (קידושין סו: וסח.). 22) [כלומר כשנשאר בו שוה פרוטה, שאם לא כן, שוב אינו עבד - כמפורש להלן הלכה י. וזוהי כוונת הירושלמי קידושין (פ"א הלכה ב): "א"ר חייא בר אדא, הכל מודים בעבד עברי עד שיהא שם שוה פרוטה". וראה באור־שמח]. 23) מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. 24) קידושין שם, כרבנן ולא כרבי אליעזר. 25) [שאסורים בשפחה כנענית מדברי סופרים (פי"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה יא). ומה שאמרו (קידושין שם): "לו ולא למוכר עצמו" - היינו שלמוכר עצמו אינו יכול לתת שפחה כנענית בעל כרחו, אבל אם רצה - מותר בה מן התורה אלא שחכמים גזרו עליה, ובמכרוהו בית־דין שמפורש בתורה שרבו מוסר לו שפחה כנענית - לא אסרו חכמים (ועיין בחמרא וחיי לסנהדרין יט.) וזוהי כוונת רבינו בהלכות איסורי ביאה הלכה יב, שכתב: ולא גזרו חכמים בדבר זה". וראה במשנה־למלך, ובמה שכתב בשם הריטב"א].

12 **ד. אֵין[26] עֶבֶד עִבְרִי מֻתָּר בִּשְׁפְחָה כְּנַעֲנִית עַד שֶׁתִּהְיֶה**
13 **לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וּבָנִים[27]; אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה**
14 **וּבָנִים - אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית[28]. וְדָבָר זֶה**
15 **קַבָּלָה[29] הוּא. אֲפִלּוּ הָיָה הַנִּמְכָּר כֹּהֵן[30] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
16 **בִּשְׁפְחָה כְּנַעֲנִית כָּל יְמֵי עַבְדּוּתוֹ[31].**

26) קידושין כ. ברייתא דרבי אליעזר. 27) כלומר, שתהיה לו עכשיו, אבל אם היתה לו אשה מקודם ומתה אחר־כך, אסור הוא בשפחה כנענית (אור־שמח, ועיין משנה־למלך). 28) אף כאן הכוונה שאין רבו יכול לכופו, אבל אינו אסור בה מן התורה, אלא מדברי סופרים. 29) דברים שקיבלו איש מפי איש עד משה, וצריך־עיון הרי מקרא מלא הוא בפי רבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם) "אם בגפו יבוא, בגפו יצא" - "אם יחידי נכנס, יחידי יצא". ועיין רדב"ז. 30) אף שעליו הטילה התורה חובות יתירות. כרב נגד שמואל (שם כא:) שהלכה כמותו בעניני איסור. 31) ראה למעלה הלכה ג. והערה כא.

17 **ה. אִם[32] הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסֵר לוֹ**
18 **רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִשְׁתּוֹ**
19 **וּבָנָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ[33]. וְאֵינוֹ[34] יָכוֹל לִתֵּן לוֹ**
20 **שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת, וְלֹא[35] לִתֵּן שִׁפְחָה אַחַת לִשְׁנֵי עֲבָדָיו**
21 **הָעִבְרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתֵן לַכְּנַעֲנִיִּים[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: יִתֶּן לוֹ**
22 **אִשָּׁה[37]. נִרְצָע שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהִגִּיעַ**
23 **יוֹבֵל, וְהָיָה רַבּוֹ מְסָרֵב בּוֹ לָצֵאת, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָצֵאת,**
24 **וְחָבַל בּוֹ - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר בִּשְׁפְחָה[38].**

32) מכילתא דרשב"י (משפטים כא, ג) הביאו הרמב"ן שם. 33) במכילתא דרשב"י שם נוסף: "ולהלן הוא אומר ויצא מעמך הוא ובניו עמו (ויקרא כה, מא) אל תפרישנו מבניו". ורבינו כתב בתחילת דבריו "אינו יכול להפרישו מאשתו

ובניו", והשמיט סוף דברי המכילתא הנ"ל. 34) מכילתא דרשב"י שם. 35) שם. 36) [כמו שכתב רבינו בפי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה יט]. 37) אשה אחת ולא שתים. ועוד: אשה המיוחדת לו, שלא תהא כשפחת הפקר. וכמו שאמרו במכילתא דרבי ישמעאל שם. וראה במשנה־למלך. 38) ורשאי להכות חבירו כדי להפרישו מאיסור. כן הוא בבבא־קמא כח. בברייתא, וכפירושה ע"י רב נחמן בר יצחק. ואע"פ שפירוש זה לא נאמר אלא למי שסובר "לא עביד איניש דינא לנפשיה", ורבינו פוסק בפ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יב "שיש לאדם לעשות דין לעצמו - אע"פ שלא היה שם הפסד בנכסיו" - סובר רבינו שלא הותר אלא לקחת את שלו מחבירו, אבל לא לחבול בחבירו, ואם כן פירושו של רב נחמן בר יצחק הוא אליבא דכולא עלמא (משנה־למלך).

1 **ו. הַמּוֹכֵר[39] עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע. אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית**
2 **דִּין, וְעָבַד שֵׁשׁ וְלֹא רָצָה לָצֵאת - חֲרֵי זֶה נִרְצָע,**
3 **וְעוֹבֵד[40] עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָדוֹן.**

39) קידושין יד: בברייתא, וכתנא־קמא ולא כרבי אליעזר, ראה למעלה הלכה ג. 40) משנה, שם יד:

4 **ז. אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן - אֵין הַנִּרְצָע עוֹבֵד אֶת**
5 **הַבֵּן[41]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[42] לָמְדוּ[43]: וַעֲבָדוֹ - לוֹ וְלֹא**
6 **לִבְנוֹ; לְעוֹלָם - לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל[44]. נִמְצֵאתָ לָמֵד,**
7 **שֶׁהַנִּרְצָע אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת**
8 **הָאָדוֹן[45].**

41) קידושין יז: וכא: 42) המסורת. 43) שם כא: 44) אבל לא במובנו של "נצח" או עולמית. 45) אבל לא בגרעון כסף ולא בשטר שחרור (משנה־למלך).

9 **ח. עֶבֶד[46] עִבְרִי כֹּהֵן אֵינוֹ נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל**
10 **מוּם[47]. וַחֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ[48] -**
11 **לַחֲזָקָה שֶׁהָיָה בָּהּ, וְאֵינוֹ שָׁב לַשְּׁרָרָה[49] שֶׁהָיָה בָּהּ.**

46) קידושין כא: בברייתא, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי. 47) שהרי הוא נרצע בגופו של אוזן (להלן הלכה ט, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי). וכיון שניקב סחוס האוזן הרי הוא בעל מום (בכורות לז. ופ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ג). ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ב) הקשו: "וירצע הסחוס פחות מן הכרשינה" (=שאינו נעשה בעל מום אלא־אם־כן ניקב כשיעורי כרשינה. בכורות שם והלכות ביאת מקדש שם) ומתרץ: "שמא יבוא לידי כרשינה", ועיין משנה־למלך. [ומדברי רבינו שכתב סתם "שנעשה בעל מום", נראה שאין זה חשש שמא יבוא לידי כרשינה, אלא הוא נעשה בעל מום בכל רציעה שהיא, וכן נראה מסתימת לשון הבבלי בקידושין שלא הביאו סברת הירושלמי, וצריך לומר שכיון שמצוה היא לרצוע, כלומר לנקב אזנו - מיגו דהוי נקב לענין רציעה. הוי נקב חשוב לענין מום אע"פ שאין בו ככרשינה, וכעין זה בסוכה (ז.) "מיגו דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת". וכן כתב בישועות־יעקב (אורח־חיים סימן יג ס"ק א, וסימן כה ס"ק ז) לענין קשר של ציצית לענין כלאים, וקשר של תפילין לענין שבת. שאע"פ שהם קשרים שאינם של קיימא - אסורים לענין כלאים ולענין שבת, מיגו דהוי קשר לענין ציצית ותפילין, הוי קשר לענין כלאים ולענין שבת. ויתכן כי הירושלמי הנ"ל שלא תירץ כן, סבר כשיטת אביי בסוכה שם, החולק על 'מיגו' זה]. 48) קידושין שם בשם רב בר שילא. והעיר המשנה־למלך: הרי הפסוק הנ"ל אינו מדבר בנרצע, ולמה לא הביא הפסוק "ואיש אל משפחתו תשובו" (ויקרא כה, י) שהוא נדרש לנרצע (קידושין טו.). 49) מכות יג. כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. וראה בפ"ז מהלכות רוצח הלכה יד.

12 **ט. כֵּיצַד רוֹצְעִין? מְבִיאוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[50],**
13 **וְאוֹמֵר דְּבָרָיו[51] לִפְנֵיהֶם. וּמַגִּישׁוֹ לְסוֹף שֵׁשׁ[52] אֶל**
14 **הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין בַּבִּנְיָן[53]. בֵּין**
15 **דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁל אָדוֹן בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם[54]. וְנוֹקֵב אֶת**
16 **אָזְנוֹ הַיְמָנִית[55], בְּגוּפָהּ שֶׁל אֹזֶן[56], בְּמַרְצֵעַ שֶׁל**
17 **מַתֶּכֶת[57], עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַדֶּלֶת[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתָּ בְּאָזְנוֹ**
18 **וּבַדֶּלֶת. וְלֹא נֶאֱמַר מְזוּזָה[59], אֶלָּא[60] שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד[61]**
19 **בֵּין אֵצֶל דֶּלֶת בֵּין אֵצֶל מְזוּזָה; וּמַה[62] מְזוּזָה[63]**
20 **כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת[64], אַף דֶּלֶת כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת[65]; אֲבָל**
21 **הָרְצִיעָה - בַּדֶּלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם מְזוּזָה[66].**
22 **הָאָדוֹן[67] הוּא שֶׁרוֹצֵעַ בְּעַצְמוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָצַע אֲדֹנָיו**
23 **- לֹא בְּנוֹ וְלֹא שְׁלוּחוֹ וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאֵין[68]**
24 **רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאֶחָד, שֶׁאֵין[69] עוֹשִׂין מִצְוֹת**
25 **חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת[70].**

50) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ה). 51) אהבתי את אדוני וגו' (רדב"ז). 52) ראה להלן הלכה י. 53) קבועים בתוך הבנין, ולא כשהם עקורים ותלושים מן הבנין ומונחים מן הצד. וראה בסמוך, מנין לנו זה. 54) לא צויין המקור לכך. 55) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו) וקידושין טו. 56) היינו, בתנוך ולא בעור הרך (אליה). וכן מסקנת החכמים בקידושין כא: מההלכה הקודמת, שאין עבד כהן נרצע שלא ייעשה בעל מום, שאם באליה הרי אין הכהן נעשה בעל מום על־ידי־זה. 57) קידושין שם בברייתא, וכרבי שאמר: "מה מרצע מיוחד של מכתת, אף כל של מתכת", ומרצע לאו דוקא אלא בכל דבר שהוא של מתכת (כסף־משנה, וכן בגמרא שם). 58) אך לא יגע בדלת (קידושין כב: בברייתא). 59) היינו, שמה שכתוב בתורה: "מזוזה", הוא ללמוד שני דברים נפרדים לענין ההגשה: א' שיכול להגישו אצל הדלת או אצל המזוזה, אבל לא שהרציעה תהיה אצל המזוזה. ב' שהדלת צריכה להיות עומדת כדוגמת המזוזה. 60) וזה הדבר הראשון. 61) העבד. 62) וזהו הדבר השני. 63) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו), וקידושין שם בברייתא. 64) שאחרת אינה מזוזה כלל (רש"י שם). 65) קבועה בבנין, ולא מונחת מקרקע ותלושה מן הבנין. 66) מכילתא דרשב"י שם. 67) מכילתא ומכילתא דרשב"י שם. 68) סוטה ח. בברייתא. 69) כן בברייתא שם. 70) אגודות אגודות, כמה ביחד, שנראה כאילו הם כמשא, ורוצה להפטר מהם מהר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י. וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה[71]. הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד; אֲבָל אִם אָמַר אַחַר שֵׁשׁ - אֵינוֹ נִרְצָע, עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה בְּסוֹף שֵׁשׁ[72] בִּתְחִלַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה[73]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִן הַיּוֹם שָׁוֶה פְּרוּטָה מִדְּמֵי מְכִירָתוֹ אוֹ יָתֵר מְעַט. אֲבָל אִם נִשְׁאַר פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[74] - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר אַחַר שֵׁשׁ.

71) קידושין כב. בברייתא, וכן במכילתא ומכילתא דרשב"י, ו'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יז). 72) [בכתב־יד מינכן בקידושין שם: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר", עד שיאמר וישנה. "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד". אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] - אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי", אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד" (תורה שלמה פ' משפטים פרק כא אות קו). ונראה שנוסחת רבינו היתה כדלהלן: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר" עד שיאמר וישנה, "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם יאמר (ותיבת "העבד" יש למחוק, וכן אינה בכ"י שם ד"ה ה"ג לפי הגירסא השניה, וכמו כן יש למחוק תיבות "אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] אינו נרצע, שנאמר לא אצא חפשי"). אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד". וזהו פירוש הדברים: "אמר בתחילת שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בתחילת פרוטה אחרונה, פעם אחת, ולא אמר בסוף שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בסוף פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר", כלומר עד שיאמר וישנה. אמר בסוף שש, היינו בסוף פרוטה אחרונה, ואפילו אמר אז פעמיים (ועיין רש"י שם) ולא אמר בתחילת שש בתחילת פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר וכו' "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד". אבל אם אמר גם בתחילת פרוטה אחרונה, שאז עודנו עבד וגם המשיך לומר פעם שניה בסוף פרוטה אחרונה, כיון ששתי האמירות היו ביחד, זו אחרי זו, הכל מצטרף ביחד, וכאילו אמר הכל בתחילת פרוטה האחרונה בעודנו עבד]. 73) [כלומר, אמירה ראשונה בתחילת הפרוטה, ואמירה שניה אחריה בתוך הפרוטה האחרונה, והכל מצטרף לאמירה ראשונה, וכאילו היה הכל בתחילת הפרוטה בעודנו עבד, כמבואר למעלה]. ומכיון שכתב רבינו למעלה הלכה ט שרוצעים אותו מעומד, מוכח מזה שרוצעים בלילה, ושלא כדברי ה'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, טו). וראה בכסף־משנה]. 74) [בעת אמירה ראשונה, כנ"ל. ודינה של אמירה באמצע שנות העבדות לא נתברר, כי לנוסחא הנ"ל בגמרא לא נזכרה כלל הדרשה מהפסוק "לא אצא חפשי", שעל פיה למדו, לפי הנוסחא שלנו, שאמירה אינה מועילה אלא בזמן יציאתו לחרות ולא קודם לכן, ויתכן כי לפי הנוסחא הנ"ל גם אמירה זו מועילה, אם תבוא אמירה נוספת בתחילת הפרוטה האחרונה. וכל עיקר הדין של שתי האמירות בסוף העבדות, לא נאמר אלא להשמיענו כי במקרה של שתי אמירות רצופות מועילה גם זו שנאמרה בסוף הפרוטה האחרונה, כנ"ל].

יא. הָיְתָה[75] לָעֶבֶד שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְלוֹ מִמֶּנָּה בָּנִים, וּלְרַבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים[76] - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אַהֲבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ[77]. לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי. הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ, וְרַבּוֹ אֵינוֹ אוֹהֵבוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ אוֹהֵבוֹ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אַהֲבְךָ. הוּא חוֹלֶה, וְרַבּוֹ אֵינוֹ חוֹלֶה - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ חוֹלֶה, וְהוּא אֵינוֹ חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים[78] - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ - עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם בְּטוֹבָה.

75) קידושין שם בברייתא. 76) יש אומרים כי "בנים" אצל אדון לאו דוקא, שהרי לא נאמר בו אלא "ביתך", ו"ביתו זו אשתו" (יומא ב.) אבל בנים לא נכללו בזה (תוספות הרא"ש, ומהרי"ט שם). 77) [אין ללמוד זאת מהפסוק "אהבתי את אדוני", שאינו עוסק אלא בדברים שהעבד אומר, ויתכן כי לבו בל עמו. אבל כאן זוהי עדות התורה האומרת "כי אהבך". ומכיון ש"אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" אינם אלא דברי העבד, אין מקור שצריך לאהוב אשתו ובניו (של עצמו). ולא למדו מהפסוק "כי אהבך ואת ביתך" שצריך שיאהב את אשת רבו, שהרי הפסוק הראשון השמיט "ביתו", ואמר רק "אהבתי את אדוני", וראה משנה־למלך]. 78) זו היא בעיא בגמרא שם, וצדדי הספק הם: אם ההדגשה היא על "עמך", וכאן שניהם שווים, או "כי טוב לו". [ואע"פ שהבעיא לא נפתרה - פסק רבינו שאינו נרצע, שהרי רציעה חבלה היא, ומספק אסור לחבול בו אף ברשותו של העבד, שהרי אסור לאדם שיחבול בעצמו, כמפורש בבבא־קמא צא: ופ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה א, וראה בכסף־משנה וב"יקר תפארת].

יב. מַה[79] בֵּין מוֹכֵר עַצְמוֹ לִמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין? מוֹכֵר עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - נִרְצָע[80]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - אָסוּר[81] בִּשְׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. מוֹכֵר עַצְמוֹ - נִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[82]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ - אֵין בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְךָ[83]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - נִמְכָּר לְשֵׁשׁ וְיָתֵר עַל שֵׁשׁ, מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ[84]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ[85], מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין מַעֲנִיקִין לוֹ[86].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מוכר עצמו אין מעניקין לו".

בנוגע למצות הענקה, כתב החינוך (מצוה תפ"ב בסופה) שגם בזמן הזה שאין היובל נוהג ואין נוהגים דיני עבד

עברי "ישמע חכם ויוסיף לקח, שאם שכר מבני ישראל ועבדו .. שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו ה' יתברך". והקשה עליו ב'מנחת חינוך' שהוא נגד דעת הרמב"ם כי דבריו אלו יכולים להתקיים רק להדעה שמצות הענקה היא גם במוכר את עצמו וגם במכרוהו בית־דין. אבל לדעה שחיוב הענקה היא רק במכרוהו בית־דין, אין לומר שנוהגת גם בזמן הזה מצד המוסר כי אז אין לחלק בין מוכר עצמו ומכרוהו בית־דין, שהרי המוסר מחייב ליתן לשניהם והלא הרמב"ם פסק כדעה הזו שחיוב הענקה הוא רק במכרוהו בית־דין, ולא שכיח "שהרב המחבר (דעת החינוך) יהיה נוטה מדעת הרמב"ם אם לא שפירש להדיא".

ויש לתרץ ובהקדים: זה שהענקה נוהגת רק במכרוהו בית־דין, אפשר לפרש בשני אופנים:

א) ש"אין לך בו אלא חידושו" וכל מה שחידשה תורה הוא חיוב ההענקה במכרוהו בית־דין, ובמילא אין הענקה ב"מוכר את עצמו".

ב) החידוש שחידשה תורה "לו ולא למוכר את עצמו" בא למעט הענקה למוכר את עצמו.

ואם נלמד כפי האופן השני, הרי לא מיעטה תורה הענקה לשכיר שהרי אינו בגדר "מוכר את עצמו" ממילא אפשר ללמוד דין הענקה מצד המוסר מדין הענקה למי שמכרוהו בית־דין גם בזמן הזה שאם שכר מבני ישראל ועבדו שצריך להעניק לו מאשר ברכו ה', ולא יקשה ה'חינוך' מהרמב"ם כאן.

ועוד יש לומר ששני אופני ההסברה הנ"ל במצות הענקה תלויים בשני אופני ההסברה שבכללות מצות הענקה.

א) שהיא בגדר של שכר פעולה, ומה שחידשה תורה במי שמכרוהו ב"ד הוא שגם הענקה היא חלק משכר פעולתו.

ב) שהיא בגדר של צדקה שנותן האדון כהכרה על עבודתו של העבד.

והנה ב'מניין המצות', סידר הרמב"ם מצות הענקה מיד לאחר מצות צדקה, ומזה משמע שלדעתו גדר מצות הענקה הוא כאופן השני, היינו צדקה. ועל פי זה אין הכרח לומר שה'חינוך' "נוטה מדעת הרמב"ם" כי הגם שהתורה מיעטה מוכר את עצמו מהענקה, אפשר ללמוד ממכרוהו בית־דין (שההענקה לו היא מצד צדקה) גם הענקה לשכיר בזמן הזה מצד המוסר והטוב.

(על פי לקו"ש חי"ט ע' 153)

79) דברי סיכום של רבינו. 80) למעלה הלכה ו. 81) למעלה הלכה ג. 82) ראה למעלה פ"א הלכה ג. 83) 'ספרא' בהר פרק ז הלכה א. ולמעלה בפ"א שם לא הביא רבינו את המקור הזה, ורק כאן בדברי הסיכום הביאו, וצ"ע. 84) למעלה פ"ב הלכה ב־ג. 85) כדעת תנא־קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר, ודרשו כן ממה שנאמר "הענק תעניק לו" - "לו ולא למוכר עצמו" (שם טו.) וראה במשנה־למלך שהעיר על הסתירה בדברי רבינו. 86) וטעם ההבדל בין מוכר עצמו למכרוהו בית־דין הוא, מפני שמכרוהו בית־דין בגניבתו, כשיוצא אין בידו כלום, וחסה התורה עליו וציוותה להעניק לו. אבל מוכר עצמו, כיון שיכול למכור עצמו לשנים מרובות, בזמן שיוצא אינו יוצא בידיים ריקניות ('יקר תפארת' להרדב"ז).

יג. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִרְצַעַת. וְכֵן יֵרָאֶה מֵעִנְיַן הַכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בִּנְרָצָע: אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי[87]. וּמַהוּ[88] שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן?[89] לְהַעֲנִיק[90]. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עִבְרִי, כָּךְ מַעֲנִיק אָמָה הָעִבְרִיָּה.

87) ב'ספרי' ובגמרא שם, למדו זאת מהפסוק "ואם אמור יאמר העבד" - "עבד ולא אמה". אבל שם יד: וטו. מבורר שלדעת תנא־קמא של רבי אליעזר, שהלכה כמותו, דרשו מ"העבד" שתי דרשות, ולכן נוח לו לרבינו להביא מ"אהבתי את אשתי וגו'". 88) כל השקלא־וטריא ב'ספרי' ובקידושין יז: 89) שלכאורה נראה שגם האמה נרצעת, שהרי בתחילת הפסוק הנ"ל מדובר על רציעה. 90) ואם כן "אף" זה אינו מוסב על הפסוק הנ"ל, אלא על מה שנאמר בפסוק קודם בפרשה הנ"ל "הענק תעניק לו" (שם פסוק יד).

יד. כָּל הַמְשַׁלֵּחַ עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ רֵיקָם - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם. וְהֲרֵי הַכָּתוּב נִתְּקוֹ לַעֲשֵׂה[91], שֶׁנֶּאֱמַר: הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ. אֶחָד[92] הַיּוֹצֵא בְּסוֹף שֵׁשׁ[93], אוֹ שֶׁיָּצָא בַּיּוֹבֵל, אוֹ בְּמִיתַת הָאָדוֹן[94], וְכֵן הָאָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁיָּצָאת בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אוֹ בְּסִימָנִין[95] - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲנִיקִין לָהֶם[96]. אֲבָל[97] הַיּוֹצֵא בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף - אֵין מַעֲנִיקִין לָהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ; וְזֶה לֹא שִׁלְּחוֹ חָפְשִׁי, אֶלָּא הָעֶבֶד נָתַן שְׁאָר הַדָּמִים שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד בָּהֶן וְאַחַר כָּךְ יָצָא[98]. הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ - בְּעִנְיַן[99] צֹאן גֹּרֶן וָיֶקֶב, דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּרָכָה[100] מֻחְמֶצֶת עַצְמָן[101], הוּא שֶׁחַיָּב לְהַעֲנִיק לוֹ מֵהֶם; אֲבָל הַכְּסָפִים וְהַבְּגָדִים[102] - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ מֵהֶם[103]. וְכַמָּה[104] נוֹתֵן לוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁוֵה שְׁלֹשִׁים סֶלַע[105], בֵּין מִמִּין אֶחָד בֵּין מִמִּינִין הַרְבֵּה[106]; כְּשִׁלְשִׁים[107] שֶׁל קְנַס הָעֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יִתֵּן לַאדֹנָיו[108]. בֵּין[109] שֶׁנִּתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ בֵּין שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵךְ; שֶׁנֶּאֱמַר: הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ - מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן[110], לָמָּה נֶאֱמַר: אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ? הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה תֵּן לוֹ[111].

91) כתב כן שלא נאמר שלאחר שעבר ושלחו בלי הענקה - שוב אינו חייב להעניק, כדעת רבי יהודה במצות שילוח הקן, שלאחר שלקחה - שוב אינו מצווה לשלחה (חולין קמא. במשנה), אלא גם לאחר מכן חייב הוא להעניק לו. וכדעת חכמים בענין שילוח הקן (חולין שם). ולפי"ז אינו חייב מלקות על הלאו, שהרי לאו הניתק לעשה - אין לוקין

עליו. 92) 'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יג) הובא בקידושין טז: 93) למעט את היוצא בגרעון כסף, באמצע שש, כבסמוך. 94) בלא בן (למעלה פ"ב הלכה יב), או נרצע שאינו עובד גם את הבן (למעלה הלכה ז). 95) סימני נערות. 96) אע"פ שבפסוק לא מפורש לענין הענקה אלא היוצא בשש, למדו כן ב'ספרי' ובגמרא שם ממה שנאמר בפסוק הנ"ל פעמיים "תשלחנו", לרבות כל מיני שילוח. 97) כתנא־קמא שם, ולא כרבי מאיר. 98) ואם שחרר עבדו מרצונו, יתכן שחייב להעניקו. [ויתכן גם ששחרור מרצון אף הוא בא על־ידי התעוררות של העבד, שעשה לאדון איזה נחת־רוח וכיוצא בזה, ואין זה "שילוחו מעמך"]. 99) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "כענין" כלומר: כעין. 100) ריבוי. שנאמר "אשר ברכך ה' אלקיך" (דברים טו, יד), ומכאן למדו לכל שיש בו ברכה, אע"פ שאינו צאן גורן ויקב (קידושין יז. בברייתא). 101) שהם בעצמם מתרבים, כגון בעלי חיים שמתרבים בוולדות, או אפילו פרדות, שגופם הולך ומשתבח, וכדעת רבי שמעון ולא כרבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם). 102) "כספים" נזכרו בברייתא שם, ואילו "בגדים" הוסיף רבינו מדעתו שהרי שניהם אינם מתברכים מעצמם, ואם נתמעטו כספים שעומדים לעיסקא ולרווח, כל־שכן שנתמעטו בגדים שאינם עומדים לרווח כלל ('יקר תפארת' להרדב"ז). 103) כלומר, אם אין לו אלא כספים ובגדים, אינו חייב בהענקה כלל. וראה במשנה־למלך. 104) שם יז. בברייתא. 105) כרבי יהודה ולא כרבי מאיר ורבי שמעון (שם), בהתאם לכלל שרבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה, רבי שמעון ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה (עירובין מו: - משנה־למלך). 106) כן בדברי רבי מאיר שם, ולא מצאנו שרבי יהודה חולק על זה (משנה־למלך). 107) ההשוואה בגמרא שם. 108) וכאן נאמר "תתן לו", ולמדו גזירה־שוה "נתינה - נתינה" (קידושין שם). 109) 'ספרי' פ' ראה שם. הובא בקידושין יז: וכתנא־קמא ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 110) 'ספרי' וגמרא שם. 111) אם נתברך הבית בשבילו הרבה, תוסיף על הענקתו, ואם לאו - אל תפחות מן הכתוב (רש"י שם).

1 **טו. אִם[112] בָּרַח[113], וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵחַ,**
2 **וְיָצָא לַחֵרוּת - אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲנִיקוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי**
3 **תְשַׁלְּחֶנּוּ וְגוֹמֵר[114]. עֶבֶד עִבְרִי - לְעַצְמוֹ, וְאֵין**
4 **בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[116]. וַעֲנָק[117] אָמָה הָעִבְרִיָּה, וְכֵן**
5 **מְצִיאָתָהּ[118] - לְאָבִיהָ[119]. וְאִם מֵת אָבִיהָ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא**
6 **לְיָדוֹ[120] - הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ, וְאֵין לְאַחֶיהָ בָּהֶם**
7 **כְּלוּם[121]; שֶׁאֵין אָדָם[122] מוֹרִישׁ זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבִתּוֹ**
8 **לִבְנוֹ.**

112) קידושין טז: בברייתא, וכפירושה ע"י רב ששת (שם יז.). 113) שחייב להשלים שנות עבודתו (גמרא שם, וכ"ה למעלה פ"ב הלכה ד). 114) כלומר, אע"פ שיציאתו על־ידי היובל - כיון שברח, אינו בכלל "וכי תשלחנו" (שם). 115) שם טז: בברייתא. 116) שנאמר: "העניק תעניק לו" - "לו ולא לבעל חובו" (שם טו. וטז:). ומשמע שאף לאחר שבאה הענקה ליד העבד, אין בעל־חוב גובה הימנו, לא כדברי רש"י (שם ד"ה ולא לבעל חובו) שאין האדון חייב להגבות את ההענקה לבעל־חוב, שמשמע מדבריו שלאחר שבא לידו – בעל־חובו גובה הימנו. וכן לענין מעשר שני, שעליו אמרו בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת הגר"ש ליברמן (עמ' 59, 61): "מעשר שני [עני] אין גובין ממנו מלוה וחוב", לפי דעת ראבי"ה (באור־זרוע הלכות צדקה סימן יא) הכוונה למעשר עני שביד העני, שלצורך העני ניתן לא לפריעת חוב (תוספתא כפשוטה שם, והוא־הדין להענקה, וראה במשנה־למלך). 117) ברייתא שניה, שם. 118) [בעודה אמה (פט"ז מהלכות אבידה הלכה יג), ומקור הדברים מהברייתא שם]. 119) [זכותו בענק הוא כזכותו במציאתה, ולא כזכותו במעשה ידיה (כתובות מו:), ואע"פ שענק הוא כשכר פעולה (קידושין טו.) - שהרי מעשי ידיה למדו ממה שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה מעשה ידיעה לרבה, אף בת מעשה ידיה לאביה" (שם, מז.), וזה לא שייך בענק, שהרי גם לרבה אין חלק אלא במעשה ידיה ממש ולא בהענקות מעין אלה, שוודאי דינן כמציאה שהיא של אביה אף בעודה אמה, כנ"ל. אלא ודאי דין ענק כדין מציאה, שתיקנו לו לאב משום איבה (כתובות שם), שאם לא תתן לו מציאותיה, לא יתן לה מזונות (רש"י שם), והוא־הדין לענק, וראה להלן]. 120) כלומר, לרשותו. ובא לידה כבא לידו (כסף־משנה) וראה להלן. 121) [אף שלענין מעשה ידיה, אמרו (כתובות מב. במשנה): "אף־על־פי שלא גבתה, מת הרי הן של אחין" - אין זה אלא במעשה ידיה, שהם שלו מן התורה (שם מז.), אבל ענק שאינו שלו אלא מתקנת חכמים משום איבה, כנ"ל - לא זכה בו האב אלא משעה שגבתה, ועיין משנה־למלך]. 122) שם מג.

יום ש"ק י"ח מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני מכירת אמה עבריה ואופני יציאתה, ודיני מצוות ייעוד, לו ולבנו.

9 **א. אָמָה[2] הָעִבְרִיָּה הִיא הַקְּטַנָּה[3] שֶׁמְּכָרָהּ אָבִיהָ[4].**
10 **וּמִשֶּׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה[5]**
11 **וְתִתְעַשֶּׁה נַעֲרָה[6] - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכָרָהּ[7], אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת בָּהּ, וְיֵשׁ לוֹ לְקַדְּשָׁהּ לְכָל מִי**
13 **שֶׁיִּרְצֶה[8]. אַף[9] הַקְּטַנָּה שֶׁהִיא אֲיִלוֹנִית[10] בְּסִימָנֶיהָ[11]**
14 **וְאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[12] - יֵשׁ לְאָבִיהָ**
15 **לְמָכְרָהּ[13] כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה[14]. אֲבָל[15] הַטֻּמְטוּם[16]**
16 **וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[17] - אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא כְּעֶבֶד[18] עִבְרִי וְלֹא**
17 **כְּדִין הָאָמָה הָעִבְרִיָּה[19].**

2) כתובות מ: במשנה. 3) עד גיל שתים עשרה שנה ויום אחד, ואפילו הביאה שתי שערות בתוך הזמן הזה (פרק ב מהלכות אישות הלכה א). 4) שאילו היא עצמה אינה יכולה למכור עצמה, שהרי היא קטנה, ואפילו כשהיא נערה אינה יכולה למכור עצמה (למעלה פרק א הלכה ב) ואמה אינה יכולה למכרה (מכילתא לשמות כא, ו). 5) ויום אחד (הלכות אישות שם הלכה ג). 6) והיא תקופה הנמשכת שישה חדשים (שם הלכה ב). 7) משנה שם. וקל וחומר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוא: אם המכורה כבר, יוצאת בסימנים (להלן פרק ד הלכה ה) - אינה מכורה אינו דין שלא תימכר (ערכין כט:). 8) כתובות מו: ופרק ג מהלכות אישות הלכה יא. 9) קידושין ד. בברייתא ופירושה בגמרא שם. 10) מלשון איל, שיש בה תכונות גבריות, וראה פרק ב מהלכות אישות הלכה ג. 11) כגון שקולה עבה וכדומה (ראה בהלכות אישות שם הלכה ו). 12) כגון שהיא בת שש עשרה ויש לה סימני איילונית ולא הביאה שתי שערות, שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (הלכות אישות שם הלכה ג), וראה להלן הלכה ה. 13) ואין אנו אומרים, שמכיוון שאין בה נערות, אין בה דין מכירה (גמרא שם). 14) היינו, עד גיל עשרים, אם יש בה סימני איילונית, או עד גיל שלושים וחמש אם אין בה, ראה בהלכות אישות שם הלכה ד. 15) תוספתא ביכורים פרק ב. וראה בפרק ב מהלכות נזירות הלכה יא. 16) אטום, שאין לו לא זכרות ולא נקבות (פרק ב מהלכות אישות הלכה כה). 17) שיש לו גם זכרות וגם נקבות (שם הלכה כד). 18) שמא נקבות הן ואין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת עצמה (למעלה פרק א הלכה ב), וראה משנה למלך. 19) שמא זכרים הם, ואין לאב זכות בבנו למוכרו.

1 **ב. אֵין[20] הָאָב רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן**
2 **הֶעֱנִי וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ כְּלוּם, לֹא קַרְקַע וְלֹא**
3 **מִטַּלְטְלִין[21], וַאֲפִלּוּ כְּסוּת[22] שֶׁעָלָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן[23]**
4 **כּוֹפִין אֶת הָאָב לִפְדּוֹתָהּ[24] אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ, מִשּׁוּם פְּגַם**
5 **מִשְׁפָּחָה[25]. בָּרַח הָאָב אוֹ שֶׁמֵּת[26] אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ**
6 **לִפְדּוֹתָהּ - הֲרֵי זוֹ עוֹבֶדֶת עַד שֶׁתֵּצֵא[27].**

20) יוצא מתוך הברייתא שהביא רבי יוסי בר חנינא בקידושין כ. [וכן מפורש בתוספתא ערכין פרק ה: "אין אדם רשאי למכור את בתו וכו' אלא אם כן העני"]. 21) כן הוא בקידושין שם, שאדם מוכר מטלטלין ואחר כך שדהו, ואחר כך ביתו, ורק אחר כך בתו. 22) ראה למעלה פרק א הלכה א. 23) כלומר, אף על פי שמכרה מחמת עוני, שלא נשאר לו כלום, כנ"ל. 24) אם מצאה ידו (יקר תפארת, וכן כתב רש"י בקידושין יח.). ומקור הדבר בברייתא בקידושין שם: "ומפדין אותה בעל כורחו, מה שאין כן בעברי". ואף על פי ששם פירשו ברייתא זו לדעת רבי שמעון שאומר אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, ולפיכך כופין באמה העבריה, ולא בעברי, שיכול למכור עצמו שוב פעם אחרי הפדייה, אבל לרבנן שמוכר אותה לשפחות אחר שפחות שאין תועלת בכפייה זו, שהרי יחזור וימכרנה, נראה שאין כופין אותו לפדותה, והרי רבינו פוסק להלן הלכה יג כרבנן - סוגייה זו שלא חילקה בין עבריה לעברי ושאלו: "אי הכי עבד עברי נמי", ומתוך זה באו לידי החילוק הנ"ל שעבד עברי יכול למכור עצמו עוד הפעם, ואמה עבריה אינה נמכרת ונשנית כדעת רבי שמעון - סוגייה זו אינה לפי ההלכה, שהרי רבי סובר שם טו: שעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, כלומר, אין כופין את קרוביו לפדותו, וכן פסק רבינו למעלה פרק ב הלכה ז, ולפי זה מתפרשת ברייתא זו בפשיטות, שרק באמה העבריה כופין את האב ואילו בעבד עברי אין כופין את קרוביו לפדותו, ולפי זה אפילו לדעת חכמים של רבי שמעון הסוברים, שמוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, כופין אותו לפדותה, ומה שאין כופין בעבד עברי אין זה מפני שנמכר ונשנה, אלא שבעבד עברי אין דין כפייה כלל, וראה במשנה למלך. 25) שם בקידושין בסוגיית הגמרא. 26) כאן רמז רבינו שאמה עבריה אינה יוצאה לחירות במיתת האב, ודלא כריש לקיש בקידושין טו. שדבריו נשארו בתיובתא שם טו: וראה באור שמח. 27) בדרכים הרגילות, להלן הלכה ד וה. ואין אנו כופים את הקרובים לפדותה (כסף משנה). וראה למעלה פרק ב הלכה ז.

7 **ג. אָמָה[28] הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף[29] אוֹ בְּשְׁוֵה כֶּסֶף[30]**
8 **וּבִשְׁטָר[31], וְאֵינָהּ נִקְנֵית בִּפְרוּטָה[32], מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ**
9 **לִקְנוֹתָהּ בְּדָמִים שֶׁרְאוּיִין לְגֵרָעוֹן, כְּדֵי שֶׁתְּגָרַע**
10 **פִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא[33]. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב עַל הַנְּיָר אוֹ עַל**
11 **הַחֶרֶס: בִּתִּי מְכוּרָה לָךְ, בִּתִּי קְנוּיָה לָךְ; וְנוֹתֵן בְּיַד**
12 **הָאָדוֹן. וּשְׁטַר אָמָה הָעִבְרִיָּה - הָאָב כּוֹתְבוֹ[34].**

28) קידושין יד: במשנה. 29) בשקלא וטריא שם, למדו קניין כסף באמה ממה שנאמר בה "והפדה", שמגרעת פדיונה ויוצאת - הרי שנקנית בכסף. 30) שם טז. בברייתא. וראה למעלה פרק ב הלכה א. 31) משנה שם יד: 32) שם יא: יב. 33) ופרוטה אינה ראוייה לגירעון, שהרי הגירעון יהיה פחות משווה פרוטה, שאין בו כל ערך (קידושין שם). ובעבד עברי לא כתב רבינו (למעלה פרק ב הלכה א) שאינו נקנה בפרוטה, משום שקניין עבד עברי בכסף נלמד מעבד הנמכר לגוי, שבו נאמר "מכסף מקנתו", מלמד שכסף קונה (כסף משנה). 34) קידושין טז. וכרב חסדא ולא כרב הונא. וטעמו משום שקניין שטר באמה העבריה נלמד מקניין שטר בעבד כנעני, שדינו כקרקע, ושם המוכר כותב השטר, שנאמר (ירמיה לב, יא) "ואקח את ספר המקנה", שירמיה הלוקח קיבל את ספר המקנה מידי חנמאל המוכר. וראה ביקר תפארת להרדב"ז.

13 **ד. אָמָה הָעִבְרִיָּה עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ שָׁנִים, כְּעֶבֶד שֶׁמְּכָרוּהוּ**
14 **בֵּית דִּין[35]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ**
15 **הָעִבְרִיָּה[36]. וְיוֹצֵאת בִּתְחִלַּת שֶׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹבֵל**
16 **בְּתוֹךְ שֵׁשׁ - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּעֶבֶד[37]. מֵת הָאָדוֹן, אַף**
17 **עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּנִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר:**
18 **וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן. וְכֵן מִגְרַעַת מִפִּדְיוֹנָהּ[38]**
19 **וְיוֹצְאָה. וְאִם[39] כָּתַב לָהּ שְׁטַר שִׁחְרוּר וּמָחַל עַל**
20 **הַשְּׁאָר[40] - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּעֶבֶד[41].**

35) שאינו נמכר אלא לשש, ואילו מוכר עצמו נמכר גם ליותר משש (למעלה פרק ג הלכה יב). 36) וגומר: "ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעימך". 37) כלומר, ככל העבדים העבריים (בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין) שיוצאים ביובל (למעלה פרק ב הלכות ב־ג). ומקור הלכה זו במשנה בקידושין יד: 38) ככתוב (שמות כא, ח): "והפדה". ומזה למדו אף לעבד (קידושין טז.) וכן מפורש במשנה שם יד: שגם העבד וגם האמה יוצאים בגירעון כסף. 39) שם טז. בברייתא.

40) ובמחילה בלי שטר אינה יוצאה, כמבואר למעלה פרק ב הלכה יא. 41) בברייתא שם אמרו שעבד קונה עצמו בשטר. וברור שהוא הדין לאמה, שהרי כל עיקר יציאה בשטר נלמד מעבד כנעני, שכתוב בו "או חופשה לא ניתן לה" ולמדו בגזירה שווה "לה־לה" מגט אשה שנאמר בה "וכתב לה" (רש"י שם), ואם כן אין לחלק בין עבד לאמה.

1 **ה. יִתְרָה אָמָה הָעִבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּסִימָנִין.**
2 **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין וְנַעֲשֵׂית נַעֲרָה - יוֹצְאָה**
3 **לַחֵרוּת בְּלֹא כֶסֶף. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה סִימָנִין מֵאַחַר יוֹם**
4 **שֶׁלְּקָחָהּ - הֲרֵי זוֹ יוֹצֵאת לַחֵרוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצְאָה**
5 **חִנָּם[42] - רִבָּה לָהּ הַכָּתוּב יְצִיאָה אַחֶרֶת בְּחִנָּם יָתֵר עַל**
6 **הָעֶבֶד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהִיא הֲבָאַת סִימָנֵי**
7 **נַעֲרוּת. וְתַחֲזֹר לִרְשׁוּת אָבִיהָ, עַד שֶׁתִּבְגַּר וְתֵצֵא**
8 **מֵרִשׁוּת אָבִיהָ[43]. הָיְתָה הַבַּת אַילוֹנִית, שֶׁאֵין לָהּ יְמֵי**
9 **נַעֲרוּת, אֶלָּא יוֹצֵאת מִקַּטְנוּתָהּ לִבְגָר - כֵּיוָן שֶׁבָּגְרָה**
10 **תֵּצֵא לַחֵרוּת[44].**

42) בברייתא קידושין ד. אמרו: "ויצאה חינם אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערות". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מויצאה חינם על ימי נערות וברש"י על התורה שמות כא, א. נראה שמה שאמרו "ויצאה חינם אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" לרבות נערות, שוב נלמדו ימי נערות מ"ויצאה חינם" וימי בגרות מ"אין כסף". וראה בתורה תמימה שם אות פט. 43) ככל נערה. 44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (ויצאה חינם אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילונית, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. [והמדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילונית ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונית למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שדעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה סריס למפרע, והוא הדין לאיילונית. וכן נראה מדבריו בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנודע־ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו].

11 **ו. אֵין אָמָה הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּרִאשֵׁי אֵיבָרִים;**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים. וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי,**
13 **אִם הִפִּיל לוֹ שִׁנּוֹ אוֹ סִמֵּא לוֹ עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ כְּדִין**
14 **הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[45].**
15 **נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בִּשְׁנֵי דְּבָרִים:**
16 **בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר; וְקוֹנָה עַצְמָהּ בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים[46]:**
17 **בְּשָׁנִים, וּבְיוֹבֵל, וּבְגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וּבִשְׁטַר שִׁחְרוּר,**
18 **וּבְמִיתַת הָאָדוֹן, וּבְסִימָנִין.**

45) פרק ד הלכה י. אבל לחירות אינו יוצא שהוקש עברי לעברייה (מכילתא משפטים פרשה א, וכאן בפרשה ג נתקצרו הדברים), וראה בכסף משנה ולחם משנה כאן. 46) ואילו עבד עברי אינו קונה עצמו אלא בחמישה דברים בלבד, לפי שאינו יוצא בסימנים. ראה למעלה פרק ב הלכה יב.

19 **ז. יֵעֵד[47] אוֹתָהּ הָאָדוֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לִבְנוֹ - הֲרֵי הִיא**
20 **כִּשְׁאָר אֲרוּסוֹת[48], וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ,**
21 **אֶלָּא בְּמִיתַת הַבַּעַל אוֹ בְּגֵט. וּמִצְוַת[49] יִעוּד קוֹדֶמֶת**
22 **לְמִצְוַת פִּדְיָה[50]. כֵּיצַד[51] מִצְוַת יִעוּד? אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי**
23 **שְׁנַיִם: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי, הֲרֵי**
24 **אַתְּ לִי לְאִשָּׁה[52]; אֲפִלּוּ[53] בְּסוֹף שֵׁשׁ סְמוּךְ לִשְׁקִיעַת**
25 **הַחַמָּה[54]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן לָהּ כְּלוּם, שֶׁמְּעוֹת**
26 **הָרִאשׁוֹנוֹת לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ[55]. וְנוֹהֵג[56] בָּהּ מִנְהַג**
27 **אֵישׁוּת, וְאֵינוֹ[57] נוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג שִׁפְחוּת. וְאֵינוֹ מְיַעֵד**
28 **שְׁתַּיִם כְּאַחַת; שֶׁנֶּאֱמַר: יְעָדָהּ. וְכֵיצַד מְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ?**
29 **אִם הָיָה[58] בְּנוֹ גָדוֹל[59], וְנָתַן רְשׁוּת לְאָבִיו לְיַעֲדָהּ לוֹ**
30 **- הֲרֵי הָאָב[60] אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת**
31 **לִבְנִי.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות יעוד קודמת למצות פדיה"

והדין הוא ש"אין אמה עבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו קידושין, כדי שתהיה ראויה ליעוד" (הי"א). מכאן נראה גודל הכבוד והעילוי של בת ישראל. שבכדי למכור עבד מספיק שאם גנב ו"אין לו ונמכר בגניבתו", אבל באמה עבריה נאמרו כמה וכמה תנאים: האחד שאינה נמכרת בגנבתה, ורק אם אביה עני ולא מצא מה יאכל ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו, רק אז מותר לו למכור את בתו לאמה לזמן קצר כדי שתסייע בפרנסה וגם אח"כ יוצאת בסימנים. ובנוסף, אין למכרה למי שאין לו יעוד עליה ואינו יכול לשאתה לאשה כי בבת ישראל נראית בגלוי תכליתה, עניין החתונה והקמת בית בישראל.

(על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 372)

47) קידושין יח. בברייתא וכפירושה על ידי רב ששת. 48) ראה לקמן הלכה ט, שהייעוד כאירוסין ואינו כנישואין. 49) בכורות יג. במשנה. ושם למדו מן הכתוב: אשר לא יעדה והפדה", הרי שהפדיון בא רק אחרי שלא התקיים הייעוד. 50) שאף הפדייה היא מצוה, ראה בספר המצוות, עשה רלד. 51) קידושין יט: ברייתא כלשונה. 52) לשון זו אינה בברייתא שם, אבל נזכרה שם ה: בברייתא, לעניין קידושי אשה. 53) לשון הברייתא שם. וכתנא קמא ולא כרבי יוסי בר יהודה. 54) שלא נשאר עוד שיעור עבודה, שתמורתה פרוטה. 55) והרי זה דומה למקדש מעכשיו ולאחר שלושים יום, שמקודשת לסוף שלושים יום למפרע. 56) ברייתא שם, כלשונה. 57) מסכת עבדים פרק א הלכה

ז. וראה במכילתא משפטים פרשה ג. 58) ולא אותה ואת חברתה. 59) ולא קטן. קידושין יט. בעייה של ריש לקיש, שנפתרה על ידי רבי אייבו בשם רבי ינאי. 60) בשמות (כא, ט) מפרש רש"י, שהבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמייך. ומדברי רבינו נראה שדין הייעוד על ידי האב (ועיין לחם משנה, וראה להלן הלכה ח).

ח. אֵין[61] הָאָדוֹן מְיַעֵד אָמָה הָעִבְרִיָּה לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ[62], אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר קִבֵּל אָבִיהָ מְעוֹתֶיהָ[63]; שֶׁהֲרֵי[64] הוּא אוֹמֵר: יְעָדָהּ - מִדַּעְתָּהּ[65]. וְאִם[66] מֵת הָאָדוֹן - אֵין בְּנוֹ יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי יוֹצְאָה לַחֵרוּת בְּמִיתַת הָאָדוֹן[67].

61) קידושין שם, כפירוש השני של הגמרא למימרא של רבי אייבו בשם רבי ינאי. 62) יש אומרים מרצונה (כסף משנה וכן כתב המאירי, ועיין תוספות קידושין ה. דיבור המתחיל שכן) וראה להלן הלכה יב. 63) כדברי רב נחמן בר יצחק שם. 64) גם זה מדברי רב נחמן בר יצחק שם. 65) יעדה לשון דיעה (רש"י שם דיבור המתחיל שאני הכא). ויש מפרשים שדרשו כן בהיפוך אותיות: ידעה - יעדה, כמו כבש - כשב, שמלה - שלמה (תורה תמימה שם). 66) הוא דבר פשוט (כסף משנה). 67) משמע שלולא זה היה יכול לייעדה, וראה למעלה הלכה ז, שדין ייעוד הוא על ידי האב דווקא.

ט. הַיִּעוּד[68] - כְּאֵרוּסִין[69], וְאֵינוֹ כְּנִשּׂוּאִין. לְפִיכָךְ[70], אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ[71] וְלֹא יִירָשֶׁנָּה[72] וְלֹא מֵפֵר[73] נְדָרֶיהָ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה. וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה[74] לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ - לֹא יְעָדָהּ[75] לוֹ, וְלֹא יְעָדָהּ לִבְנוֹ, וְלֹא נִפְדֵּית בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף; וְיָצְאָה חִנָּם - בַּהֲבָאַת סִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76], יָתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנָה בָּהֶן עַצְמָהּ כְּעֶבֶד עִבְרִי[77].

68) קידושין יח: בעייה של רבה בר אבוה שנפתרה. 69) כקידושין. 70) ההבדלים הנ"ל בין אירוסין לנישואין הובאו בגמרא שם. 71) אם כהן הוא, שכהן אינו מתטמא אלא לאשתו הנשואה ולא לארוסה (פרק ב מהלכות אבל הלכה ז). 72) שהבעל יורש אשתו נשואה ולא ארוסה (פרק כ"ב מהלכות אישות הלכות א־ג). 73) היינו, לבדו בלי האב, ראה בפרק י"א מהלכות נדרים הלכה ט. 74) כלשון הכתוב בשמות כא, יא. 75) מכילתא שם. 76) למעלה הלכה ה. 77) למעלה הלכה ד.

י. אֵין הָאָדוֹן[78] יָכוֹל לִמְכֹּר אָמָה הָעִבְרִיָּה, וְלֹא לִתְּנָהּ לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין רָחוֹק בֵּין קָרוֹב[79]. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[80]. שֶׁנֶּאֱמַר: לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ בָהּ. וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי[81] לֹא יָכוֹל לְמָכְרוֹ לְאַחֵר וְלֹא לִתְּנוֹ. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁלֹּא הֵצִרָךְ הַכָּתוּב לֶאֱסֹר דָּבָר זֶה [בְּאָמָה], אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

שורש ורוחניות ענין אמה עבריה - "כי ימכור איש את בתו לאמה כו'" - הוא ירידת הנשמה בגוף, וכשם שאין למכור אמה למי שאין לו עליה יעוד, כך אין הנשמה יורדת בגוף אם לא שנראית מיד בתחילת הירידה התכלית שהיא לצורך עליה, יחוד הקב"ה וכנסת ישראל - שלימות עניין הדירה לעצמותו ית' בתחתונים.

ולכן דווקא באמה עבריה ישנו התנאי של יעוד, כי עבודתה של האשה היא שלימות העבודה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, ודווקא היא המביאה חיטים ופשתן לעשות מהם לבושים ומאכלים לאדם שמהם מקבל החיות והכח לעבודת ה', ועד לתכלית השלימות הולדת בנים ובנות על ידי יחוד איש ואישה תכלית השלימות לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

(על פי לקו"ש חכ"ו ע' 372)

78) כל דברי רבינו מפורשים במכילתא דרשב"י שמות כא, ח. ויש שהביאו מגמרא מפורשת בערכין כח. "יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למוכרה אף כל שיש לו רשות למוכרה" - הרי שאין לו רשות למכור עבדו ושפחתו העבריים. וראה בכסף־משנה למעלה פרק ב הלכה יב שכתב כדברי רבינו כאן בשם הרלב"ג. 79) במכילתא דרשב"י שם למדו כן ממה שנאמר "לעם נכרי לא ימשול וגו'" - "לעם לא ימשול למכרה", כלומר, לקרובים, "ולנכרי לא ימשול למכרה" - לרחוקים. 80) כן הוא במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם סימן קפד). 81) במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם) למדו כן בקל וחומר: "אם אמה העברייה שהוא רשאי לייעדה לו ולבנו, אינו רשאי למכרה, עבד עברי שאין לו בו רשות כלל, על אחת כמה וכמה". וראה בכסף משנה.

יא. אֵין[82] אָמָה הָעִבְרִיָּה נִמְכֶּרֶת אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עָלָיו אוֹ לִבְנוֹ[83] קִדּוּשִׁין, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְיִעוּד. כֵּיצַד? מוֹכֵר[84] אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאָבִיו[85]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ[86] - רְאוּיָה הִיא לִבְנוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָמָה בַּת אָחִיו. אֲבָל אִינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִבְנוֹ; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָאָדוֹן, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲחוֹתוֹ, וְלֹא לִבְנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו.

82) קידושין יח: בברייתא וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר. 83) אף על פי שהוא עצמו אינו יכול לייעדה - שמספיק אפשרות כל שהיא של ייעוד (שם כ.). 84) שם כ. ברייתא ראשונה, וכפירושה בגמרא. 85) ויש לו בן, כדלהלן. 86) שהרי אסורה לו משום בת בנו (ויקרא יח, י).

יב. יֵשׁ[87] לְאָדָם לִמְכֹּר בִּתּוֹ לִפְסוּלִין, כְּגוֹן אַלְמָנָה[88] לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּלָאוֹ, קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן[89].

87) שם יח: בברייתא. 88) מן האירוסין אבל אלמנה מן הנישואין אינה עוד ברשות האב למכרה (פרק ג מהלכות אישות הלכה יב). והוא הדין לגרושה וחלוצה דלהלן הן מן

האירוסין, ואף ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט). 89) כמבואר בפרק ד מהלכות אישות הלכה יד. והמדובר כשאין לו בן לכהן הגדול, שאם יש לו בן, הרי היא ראוייה לבן, כמבואר למעלה הלכה יא (יקר תפארת).

יג. הַמְקַדֵּשׁ[90] אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, וְנִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ; שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכּוֹר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת. אֲבָל מוֹכְרָהּ לְשִׁפְחָה אַחַר שִׁפְחוּת. כֵּיצַד? מְכָרָהּ לְשִׁפְחוּת תְּחִלָּה, וְיִעֵד[91] אוֹתָהּ הָאָדוֹן, וּמֵת הָאָדוֹן אוֹ גֵּרְשָׁהּ, וְחָזְרָה לִרְשׁוּת הָאָב כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה - הֲרֵי הָאָב מוֹכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה[92], אֲפִלּוּ לְכֹהֵן[93]. וְכֵן אִם נָפְלָה לִפְנֵי יָבָם מִן הַיִּעוּד, וְחָלַץ לָהּ[94], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלִיצָה פְּסוּלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה[95] - הֲרֵי נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה[96]; וְיֵשׁ לוֹ לְמָכְרָהּ לְכֹהֵן[97], הוֹאִיל וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר[98].

90) קידושין יח. בברייתא, וכתנא קמא וכרבי עקיבא הדורש "לא ימשול למכרה בבגדו בה" - "כיוון שפירש טליתו עליה (כלומר כיוון שנמסרה לאישות - רב נחמן בר יצחק שם), שוב אינו רשאי למכרה" ולא כרבי אליעזר הדורש "בבגדו בה" - "כיוון שבגד בה", כלומר, שמכרה לשפחה. 91) שהרי ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט) ואינה יוצאת מרשותו של אב. 92) [ראה למעלה הלכה יב, שרבינו סובר שייעוד אינו אישות לעניין זה, שהרי אינו מייעדה אלא מרצונה ואין זה אלא שפחות בלבד]. 93) בדפוס רומי וכתב־יד תימן: לכהן גדול. 94) ושוב מת היבם ובטלה זיקתה. [ואילו יבמה וגירשה, הרי היא נשואה, ושוב אין לאביה רשות בה]. 95) כמפורש בפרק ד מהלכות ייבום וחליצה הלכה טז. 96) כמפורש שם הלכה כו. 97) אפילו לכהן גדול (רדב"ז), וכוונת רבינו לומר: אף על פי שהיא חליצה פסולה ובכל זאת הרי נפסלה מן הכהונה והיה מקום לומר שאסור לו למכרה לכהן שהרי יש בה שני איסורים גם אלמנה וגם חלוצה, ובכל זאת יש למכרה לכהן גדול. 98) למעלה הלכה יב.

יד. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְיָצְאָה בַּשָּׁנִים אוֹ בַּיּוֹבֵל אוֹ בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וּלְמָכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[99].

99) למעלה הלכה יג, שמוכרה שפחות אחר שפחות.

טו. הַמּוֹכֵר[100] אֶת בִּתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְאַחֵר: אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיָעֵד - מְיָעֵד[101]; וְאִם לֹא יִעֵד הָאָדוֹן לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ - כְּשֶׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּת הָאָדוֹן יִגָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ וְתֵעָשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ.

100) קידושין יט: כתנא קמא בברייתא ולא כרבי יוסי בר רבי יהודה. 101) שהרי המעות הראשונות שלו, לקידושין ניתנו (למעלה הלכה ז). משל למי שקידש אשה מעכשיו ולאחר שלושים יום אם ירצה, ובא אחר וקידשה בינתיים, שמקודשת לראשון, אם רוצה (גמרא שם).

טז. הַמּוֹכֵר[102] אֶת בִּתּוֹ, וּפָסַק עַל הָאָדוֹן עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְיָעֵד אוֹתָהּ, אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיָעֵד - מְיָעֵד; שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁתְּנָאוֹ בָּטֵל.

102) ברייתא שם וכתנא קמא ולא כרבי מאיר.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב־י"ח מרחשון ה'תשפ"ג

יום ראשון י"ב מרחשון ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קל. קכט.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירָנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" (ויקרא יב, יט); וּמִי שֶׁעָבַר וַאֲכָלוֹ — לוֹקֶה. וּבְתוֹסֶפְתָּא זְבָחִים (פרק ה) נִתְבָּאֵר, שֶׁטָּהוֹר שֶׁאָכַל בָּשָׂר טָמֵא — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אֶת־הָאַרְבָּעִים. וּבְפֶרֶק ב' מִגִּמְרָא פְּסָחִים (כד:) אָמְרוּ: "טֻמְאַת הַגּוּף (טמא שאכל בשר של קדש) בְּכָרֵת, טֻמְאַת הַבָּשָׂר (שאכל בשר טמא של קדש) בְּלָאו". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ג מִזְּבָחִים (משנה ב).

הַמִּצְוָה הַקכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִיר הַטָּמֵא מִלֶּאֱכוֹל קֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ בַּיּוֹלֶדֶת: "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע" (שם, ד). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תזריע): "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא — מָה מִקְדָּשׁ הַנִּכְנָס לוֹ בְּטֻמְאָה עָנוּשׁ כָּרֵת, אַף הַקֹּדֶשׁ הָאוֹכְלוֹ בְּטֻמְאָה עָנוּשׁ כָּרֵת". וְלָמַד בְּאָמְרוֹ "לֹא־תִגָּע" בְּאָדָם שֶׁאָכַל בְּמֵזִיד, שֶׁסּוֹמֵךְ עַל הַכְּלָל שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַכּוֹת (יד:) בְּבֵאוּר אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע", וְהוּא אָמְרָם בִּגְמָרָא מַכּוֹת: טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת־הַקֹּדֶשׁ, בִּשְׁלָמָא עֹנֶשׁ כְּתִיב: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה" (שם ז, כ); אַזְהָרָה מְנָא לַן? אָתְיָא מִ"בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע". וְשָׁם אָמְרוּ: "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע" — אַזְהָרָה לָאוֹכֵל. אַתָּה אוֹמֵר אַזְהָרָה לָאוֹכֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה לַנּוֹגֵעַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא" — מַקִּישׁ קֹדֶשׁ לַמִּקְדָּשׁ: מָה מִקְדָּשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה (חיוב כרת) אַף קֹדֶשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה; וְאִי לִנְגִיעָה — מַאי נְטִילַת נְשָׁמָה אִיכָּא (איך תיתכן נטילת נשמה)? אֶלָּא לַאֲכִילָה. וְאַפְּקֵהּ רַחֲמָנָא (התורה התבטאה) לַאֲכִילָה בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה לְמֵימַר דִּנְגִיעָה כַּאֲכִילָה. וּמִן־הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלֶּה יִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁטָּמֵא שֶׁאָכַל אֶת־הַקֹּדֶשׁ חַיָּב כָּרֵת, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אִם הוּא מֵזִיד; אֲבָל אִם הוּא שׁוֹגֵג — הֲרֵי זֶה מַקְרִיב קָרְבָּן עוֹלָה

וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ בְּמִצְוָה ע"ב מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ג מִזְּבָחִים (קו.).

יום שני י"ג מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה צא.

הַמִּצְוָה הַצ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׂרוֹף הַנּוֹתָר (התורה קבעה זמן לאכילת קרבנות מסוימים והנותר מהן לאחר הזמן הוא "נותר"), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף" (ויקרא ז, יז). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ עַל זֶה שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה בְּכֶבֶשׂ הַפֶּסַח: "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ" (שמות יב, י), אָמְרוּ בִּמְכִלְתָּא: "בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וּבִמְקוֹמוֹת רַבִּים בְּפִסְחִים (פד.) וּבְמַכּוֹת (צ: וטז.) וְזוּלָתָם (מקומות רבים נוספים) אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ שֶׁלָּאו דְּנוֹתָר לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה הוּא (שאם מקיים את ה"עשה": "באש תשרפו" — מנתק את הלאו ומבטלו), וּלְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלָיו. וְהָעֲשֵׂה הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ". וְדִין הַפִּגּוּל (שהכהן המקריב חשב מחשבות מסוימות, שלא כפי הצורך) וְהַנּוֹתָר שָׁוֶה, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (לא תעשה קלב), שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר אֶת־הַפִּגּוּל בִּלְשׁוֹן "נוֹתָר". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִסְחִים (כז:) וּבְסוֹף תְּמוּרָה (לד.).

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה צ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה תִּשְׁעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׂרוֹף קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף" (ויקרא ז, יט), וּבִגְמָרָא שַׁבָּת (כד:) בָּאוּ־לְבָאֵר, מַה־טַּעַם אָסוּר לְהַדְלִיק שֶׁמֶן תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמָא וְאָמְרוּ: "שַׁבָּתוֹן (מצות השביתה ממלאכה ביום־טוב) עֲשֵׂה הוּא, וְהָוֵי יוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, וְאֵין עֲשֵׂה (של שריפת קדשים שנטמאו) דּוֹחֶה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה". עִנְיַן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הוּא: שֶׁעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בְּיוֹם טוֹב אֲסוּרָה, וְהָעוֹשֶׂה עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכֵּן בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ בְּיוֹם טוֹב: "יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן" (שם כג, כד); וְעוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, לְפִי שֶׁעָבַר עַל לָאו, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שמות יב, טז), כְּלוֹמַר: בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל שְׂרֵפַת קָדָשִׁים טְמֵאִים אֵינָהּ אֶלָּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וּלְפִיכָךְ אָסוּר לְשָׂרְפָם בְּיוֹם טוֹב מֵחֲמַת הַכְּלָל שֶׁהִזְכִּיר: "אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה". וְאָמְרוּ שָׁם (שבת כה.) עוֹד דָּבָר, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: "כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לִשְׂרוֹף קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, כָּךְ מִצְוָה לִשְׂרוֹף שֶׁמֶן (לאו דוקא) תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמָא". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִסְחִים (פב.) וּבְסוֹף תְּמוּרָה (לג:).

יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה מט.

הַמִּצְוָה הַמ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם, כְּלוֹמַר: כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת וְהַוִּדּוּיִין שֶׁהֵן חוֹבָה בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּר לְכַפֵּר בָּהֶם כָּל־הָעֲוֹנוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב. וְהִיא כָּל־הַחֻקָּה הָאֲמוּרָה בְּ'אַחֲרֵי מוֹת' (ויקרא טז, א). וְהָרְאָיָה שֶׁהַכֹּל מִצְוָה אַחַת, אָמְרָם בְּסוֹף פֶּרֶק ה' מִכִּפּוּרִים (ס.): "כָּל־מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאָמוּר עַל הַסֵּדֶר, הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ — לֹא עָשָׂה כְּלוּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת יוֹמָא.

יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה מט. קיח.

הַמִּצְוָה הַמ"ט נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַקי"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הַנֶּהֱנֶה מִן־הַהֶקְדֵּשׁ אוֹ אוֹכֵל קֹדֶשׁ, כְּלוֹמַר: תְּרוּמָה בִּשְׁגָגָה — יַחֲזִיר מַה שֶּׁאָכַל אוֹ כְּדֵי מַה־שֶּׁנֶּהֱנָה עִם תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו" (ויקרא ה, טז), וְאָמַר עוֹד: "וְהָאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְגוֹ" (שם כב, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה (טו.) וְגַם בְּמַסֶּכֶת תְּרוּמוֹת (פרק ז).

יום שישי י"ז מרחשון ה'תשפ"ג

מצות לא תעשה קיג.

הַמִּצְוָה הקי"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד בַּקֳּדָשִׁים (כגון: לחרוש בבהמת קדשים) וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ" (דברים טו, יט), וְלָמַדְנוּ שְׁאָר קָדָשִׁים מִן־הַבְּכוֹר שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם אֲסוּרִים בַּעֲבוֹדָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַסֶּכֶת מַכּוֹת (כא:), שֶׁהָעוֹבֵד בְּאַחַד מִן־הַקֳּדָשִׁים — לוֹקֶה.

יום ש"ק י"ח מרחשון ה'תשפ"ג

מצות לא תעשה קיד.

הַמִּצְוָה הקי"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלָּגֹז (לגזוז) צֶמֶר הַקֳּדָשִׁים וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ" (דברים טו, יט), וְלָמַדְנוּ שְׁאָר קָדָשִׁים מִן־הַבְּכוֹר שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם אֲסוּרִים בַּעֲבוֹדָה וּגְזָזָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה כְּלוֹמַר: גְּזָזָה וַעֲבוֹדָה, בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת. וְגַם הַגּוֹזֵז דָּבָר (כמות קטנה ביותר) מִן־הַקֳּדָשִׁים — לוֹקֶה.

יחזקאל פרק־כז טו־כב

טו בְּנֵי דְדָן רֹכְלַיִךְ אִיִּים רַבִּים סְחֹרַת יָדֵךְ קַרְנוֹת שֵׁן (והובנים) וְהָבְנִים הֵשִׁיבוּ אֶשְׁכָּרֵךְ: טז אֲרָם
סֹחַרְתֵּךְ מֵרֹב מַעֲשַׂיִךְ בְּנֹפֶךְ אַרְגָּמָן וְרִקְמָה וּבוּץ וְרָאמֹת וְכַדְכֹּד נָתְנוּ בְּעִזְבוֹנָיִךְ: יז יְהוּדָה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
הֵמָּה רֹכְלֵיִךְ בְּחִטֵּי מִנִּית וּפַנַּג וּדְבַשׁ וָשֶׁמֶן וָצֳרִי נָתְנוּ מַעֲרָבֵךְ: יח דַּמֶּשֶׂק סֹחַרְתֵּךְ בְּרֹב מַעֲשַׂיִךְ מֵרֹב
כָּל־הֹון בְּיֵין חֶלְבֹּון וְצֶמֶר צָחַר: יט וְדָן וְיָוָן מְאוּזָּל בְּעִזְבוֹנָיִךְ נָתֶנוּ בַּרְזֶל עָשׁוּת קִדָּה וְקָנֶה בְּמַעֲרָבֵךְ הָיָה:
כ דְּדָן רֹכַלְתֵּךְ בְּבִגְדֵי־חֹפֶשׁ לִרְכָבָה: כא עֲרַב וְכָל־נְשִׂיאֵי קֵדָר הֵמָּה סֹחֲרֵי יָדֵךְ בְּכָרִים וְאֵילִים וְעַתּוּדִים
בָּם סֹחֲרָיִךְ: כב רֹכְלֵי שְׁבָא וְרַעְמָה הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְּרֹאשׁ כָּל־בֹּשֶׂם וּבְכָל־אֶבֶן יְקָרָה וְזָהָב נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ:

רש"י

(טו) ידך. מקומך: **קרנות שן והבנים.** קרני יעלים ועצמות פיל וטווסים, עופות ששמן פאו"ן בלע"ז: **השיבו אשכרך.** הביאו לך תשורה: **(טז) ארם סוחרתך.** באבנים טובות האמורות במקרא וארגמן ורקמה ובוץ: **מרוב מעשיך.** מתוך שהיו יודעים בנשיאיך ושריך שמראין להם מעשה נוי ותפארת לתכשיט: **בנופך.** איקרבונקל"א בלעז: **(יז) בחטי מנית.** שם מקום שחיטיה יפות כמו עד בואך מנית (שופטים יח) ומדרש אגדה חטין יפין וגסין הנמכרים במניין ויונתן תרגם בחטי ריחוש לשון קבוצת מניינים הרבה טרוקא"ס בלע"ז וחבירו בפסיקתא מה הדם רחוש בעלין אף לאה רחושה בבנים ולא ידעתי מהו מפי רבי שמעון מצאתי שמצא במקרא תרגום ירושלמי בחיטי מנית ופנג דחושלא וקלמא שערי דחושלא שבגמרא אנו שונים שעורים קלופים ואומר אני מנית לשון מנות מאכל מזומן ואף לפי נקוד דגש דרכו של יונתן לתרגם התיבה פעם משמעה פעם מדרשה כן תרגם וגם שם העיר המונה אנו נוקדים שם והמונה לא מפיק ה"א ותרגם אף לתמן יתרמון קטולי קרתא דסגיאין איתרגושתהא: **ופנג.** ראיתי בספר יוסף הכהן עץ אפרסמון הוא פנג והיו מצויין ביריחו ועל שם ריח הטוב נקראת יריחו באלסמ"א בלע"ז: **(יח) ביין חלבון.** יין לבן מבושל ומנחם חברו עם חלב חטים (תהלים קמו) ל' טוב: **וצמר צחר.** ועמר מלת כבינא ביום שנולד הטלה וטהרתו אמו בלחיכתה עושין כסות ומכבנין אותו סביבו בקרסים כדי שיהא צמרו נקי: **צחר.** לבן כמו אתונות צחורות (שופטים ה): **(יט) ודן ויון.** מדינות הם: **מאוזל.** מטוה של שיראין: **ברזל עשות.** עשוי כעששיות מש"ש בלעז והוא פרזלא הנדואה: **(כ) בבגדי חופש לרכבה.** בלבוש דיקר לרתיכין: **(כא) בכרים.** כבשים ויונתן תרגם בתורין וכן תרגם מאה אלף כרים דמישע מלך מואב (מלכים ב ג):

מצודת דוד

(טו) רוכליך. סחרו עמך: **סחורת ידך.** סחורת מקומך הובא מאיים רבים: **השיבו אשכרך.** ר"ל הביאו וחזרו והביאו לך לתשורה: **(טז) ארם.** אנשי ארם סחרו מעמך מרוב המלאכות היקרות הנעשים שמה: **בנופך וגו'.** ר"ל במחיר נופך וארגמן וכו' אשר נתנו בסחורתיך כי בתמורת מעשה המלאכות היקרות הנעשים בך נתנו כל אלה: **(יז) המה רוכליך.** המה סחרו עמך וחזור ומפרש שעם חטים הבאים ממנית שחטיה יפות ועם פנג וכו' נתנו סחורתך: **(יח) ברוב מעשיך.** ברוב המלאכות היקרות הנעשים בצור ממלאכה עשירה ממרבית הון: **ביין חלבון.** ר"ל במחיר יין הבא מחלבון והוא שם מקום בדמשק שיינה חשוב ובמחיר צמר לבן כי אלה נתנו תמורת מעשה המלאכות אשר סחרו ממך: **(יט) מאוזל.** ר"ל ההולך בתמידות ממקום למקום להסתחר: **בעזבוניך נתנו.** ר"ל גם הם היו בין סוחריך והביאו לך סחורה: **ברזל עשות.** ברזל טוב המצהיר וקדה וקנה כ"א מהם היו בסחורתך כי גם באלה סחרת: **(כ) בבגדי חופש.** ר"ל בבגדים יקרים הראוים לבני אדם חפשים ובני חורין להציע בהם את המרכבה: **(כא) סוחרי ידך.** הם סוחרי מקומך וחוזר ומפרש שעם כרים וכו' בהם סחרו עמך כי במקומם היו מובחרים ושמנים: **(כב) המה רוכליך.** המה סחרו עמך וחוזר ומפרש שבראש כל בושם ר"ל בשמים הראשים והחשובים שבכולם ובכל אבן יקרה ועפרות זהב בהם נתנו סחורתך:

מצודת ציון

(טו) ידך. מקומך כמו יד חזית (ישעיה נז): **קרנות שן.** שן הפיל גדול כקרן: **והבנים.** שם עוף הנקרא טווס ונוצותיה יפות למראה וכן ת"י: **השיבו.** לפי שהביאו רבות פעמים לכן אמר השיבו: **אשכרך.** ענין מתנה ומנחה כמו אשכר יקריבו (תהלים עב): **(טז) בנופך.** שם אבן יקר: **ארגמן.** בגדים צבועים ארגמן והוא שם צבע חשוב: **ורקמה.** בגדים מעשה רוקם בחלוף הגוונים: **ובוץ.** הוא הפשתן הטוב: **וראמות וכדכוד.** שמות אבני יקר: **(יז) מנית.** שם מקום וכן ועד בואך מנית (שופטים יא): **ופנג.** הוא אפרסמון: **וצרי.** הוא נטף המוזכר בסממני הקטורת והוא שרף אילן וכן הצרי אין בגלעד (ירמיה ח): **(יח) חלבון.** שם מקום: **צחר.** ענין לובן כמו אתונות צחורות (שופטים ה): **(יט) מאוזל.** ענין הליכה כמו ואתל לו (משלי כ): **עשות.** מצהיר ומזהיר כמו שמנו עשתו (ירמ' ה): **קדה וקנה.** שמות מיני בושם: **(כ) חופש.** בן חורין כמו לחפשי ישלחנו (שמות כא): **לרכבה.** למרכבה: **(כא) ערב.** הם הערבים השוכנים במדבר: **ידך.** מקומך: **בכרים.** כבשים שמנים: **עתודים.** הם הזכרים מן העזים: **(כב) בראש.** ענין מיטב כמו ראשית גבורתם (ירמיה מט):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דברי הימים א פרק־יג ג־י

ג וְנָסֵבָּה אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ כִּי־לֹא דְרַשְׁנֻהוּ בִּימֵי שָׁאוּל: ד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַקָּהָל לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי־יָשַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי כָל־הָעָם: ה וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל מִן־שִׁיחוֹר מִצְרַיִם וְעַד־לְבוֹא חֲמָת לְהָבִיא אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִקִּרְיַת יְעָרִים: ו וַיַּעַל דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל בַּעֲלָתָה אֶל־קִרְיַת יְעָרִים אֲשֶׁר לִיהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים | יְהוָה יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם: ז וַיַּרְכִּיבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עַל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה מִבֵּית אֲבִינָדָב וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ נֹהֲגִים בָּעֲגָלָה: ח וְדָוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים בְּכָל־עֹז וּבְשִׁירִים וּבְכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְצִלְתַּיִם וּבַחֲצֹצְרוֹת: ט וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת־יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת־הָאָרוֹן כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר: י וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּא וַיַּכֵּהוּ עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ עַל־הָאָרוֹן וַיָּמָת שָׁם לִפְנֵי אֱלֹהִים:

רש"י

(ה) מן שיחור מצרים ועד לבא חמת. דוגמא מלבוא חמת עד נחל מצרים: **(ו)** בעלתה אל קרית. פתרון בעלתה שהיא קרית יערים: להעלות משם וגו'. כדכתיב (בשמואל ב' ז') אשר נקרא שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו, כלומר שמו של הקב"ה נקרא על הארון אעפ"י שגלה ארון לפלשתים לא זז ממנו שם הזה שנתקדש: **(ז)** וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה. מה ראה דוד שהרכיבו על עגלה חדשה ולא במשא הלוים כאשר עשה כשהביא אותו משם לציון באחרונה לפי שאמר דוד כל עומת שבא אלי כשהשיבוהו פלשתים על עגלה חדשה כדכתיב וישימו את הארון ה' על עגלה וגו' לפיכך נענש: עזא ואחיו. בני אבינדב היו כדכתיב בשמואל (שם א' ו'): נוהגים בעגלה. כמנהג נוהגי עגלה אחד הולך לפני העגלה ומיישר' בדרך ישרה ואחד בצד העגלה שלא תהפוך ליפול וכן כתיב (שמואל א' ו') ואחיו הולך לפני הארון ועזא בצד העגלה (שם) לפיכך שלח עזא את ידו לאחוז בארון כששמטו הבקר ולכך נענש, כאן כתיב בכל עוז ובשמואל (שם) כתיב בכל עצי פתרון בכל עצי כלי שיר וכאן פתרון בכל עוז כלי שיר: **(ח)** ובשירים ובכנורות ובנבלים ובתפים. כולם כלי שיר הם אבל מצלתים כלי שיר היה ולא היה עשוי כ"א להשמעת קול ודוגמתו כלי שיר שקורין פויקי"ן בל"א שמכין עליו במקלות והוא משמיע קול וכן מוכיח לקמן (ט"ו) ובמצלתים משמיעים וכתיב (שם) והמשוררים הימן אסף ואיתן במצלתים נחשת להשמיע ועוד למטה כתיב בשיר בית ה' במצלתים וגומר (לקמן כ"ה) ועל שם כך נקרא מצלתים וכן יירש הצלצל (דברים כ"ח) מין ארבה המשמיע קול כדכתיב בנבואות (יואל ב') על הארבה כקול מרכבות על ראשי ההרים ירקדון וגו': עד גורן כידון. שם מקום: **(י)** ויכהו על אשר שלח ידו על הארון. והוא שכתוב בשמואל (ב' ו') ויכהו שם אלהים על השל פתרון על השלח על שאחז בארון ודוגמתו (במלכים א' כ"א) הכלבים יאכלו את בשר איזבל בחיל יזרעאל ופסוק אחר כתיב בחלק יזרעאל (שם ב' ט) כך נפרש כאן על השל השלח: וימת שם לפני אלהים. לפני ארון אלהים (בשמואל ב' ו') כתיב וימת שם עם ארון האלהים:

מצודת דוד

(ג) ונסבה וכו'. לדרוש בו ברבת עם להרבות כבוד הארון: **אלינו.** אל ירושלים המרובה באוכלסין כי לא דרשנוהו בכבוד הראוי לו: **ימי שאול.** כי בעבור שהרג נוב עיר הכהנים משרתי הארון בזה כאלו מיעט כבוד הארון: **עד לבוא חמת.** עד המקום שבאים בה לחמת מקצה גבול א"י עד קצהו: **מקרית יערים.** כי שם היה מעת שהחזירוהו הפלשתים כמ"ש בש"א: **(ו) בעלתה.** קרית יערים נקראה גם קרית בעל כמ"ש ביהושע: **יושב הכרובים.** אשר על הארון: **אשר נקרא שם.** ר"ל אשר נקרא עליו שם ה' האמור ובש"ב נאמר שם ה': **(ז) מבית אבינדב.** כי בביתו היה הארון: **נוהגים בעגלה.** היו מנהיגים הבקר הקשורים בעגלה למושכו: **(ח) משחקים.** משמחים לפני הארון בכל כח: **ובשירים.** שרוו בפה להלל לה' ואף בכנורות וכו' והם מיני כלי שיר: **(ט) וישלח.** הושיט את ידו: **כי שמטו הבקר.** נענעוהו ממקומו וחשב שיפול מעל העגלה: **(י) ויחר.** על מיעוט האמונה בה' לחשוב שיפול ארונו וזה על אשר שלח וכו': **לפני אלהים.** לפני ארון אלהים:

מצודת ציון

(ג) ונסבה. מל' סבוב: **(ה) שיחור.** הוא הנילוס: **(ח) ובמצלתים.** הם שני כלי נחושת ומקישים זה בזה להשמיע קול גדול כמו בצלצלי שמע (תהלים קנ): **(ט) כידון.** ובשמואל ב' נאמר נכון ובשתי השמות היתה נקראת: **שמטו.** ענין הנעה ממקומו כמו ויאמר שמטוה (מ"ב ט):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו אֶתְרוֹג שָׁוֶה לְאִילָן בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים, וְלַיָּרָק בְּדֶרֶךְ אֶחָד. שָׁוֶה לְאִילָן בָּעֲרֵלָה, וּבְרָבָעִי, וּבַשְּׁבִיעִית. וְלַיָּרָק בְּדֶרֶךְ אֶחָד: שֶׁבְּשָׁעַת לְקִיטָתוֹ עֲשׂוּרוֹ; דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שָׁוֶה לְאִילָן בְּכָל דָּבָר.

ז דַּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם שָׁוֶה לְדַם בְּהֵמָה, לְהַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים; וְדַם הַשֶּׁרֶץ אֵין חַיָּבִין עָלָיו.

ח כּוּי, יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַחַיָּה; וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַבְּהֵמָה; וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה; וְיֵשׁ בּוֹ

פירוש ברטנורא

ו שוה לאילן. דאזלינן בתר חנטה, ומונין לו ג' לערלה משעת חנטה, וכן לרבעי, וכן לשביעית דאם נחנט בששית ונגמר בשביעית מותר, ומ"מ פטור ממעשר דלענין מעשר אזלינן בתר לקיטה כדין ירק וכיון דנלקט בשביעית פטור ממעשר:

ז דם מהלכי שתים. היינו דם האדם כמו דם חללין: **להכשיר.** להכשיר את הזרעים, לקבל טומאה כמו דם בהמה דכתיב ביה (דברים יב) על הארץ תשפכנו כמים: **ודם השרץ.** כלומר ושוה דם מהלכי שתים לדם השרץ שאין חייבין עליו משום דם. ודוקא כשהתרו בו משום דם אין חייבין על דם השרץ אבל אם התרו בו משום שרץ לוקה, שדם השרץ כבשרו הוא:

ח כוי. נחלקו בו חכמי ישראל יש אומרים שהוא איל הבר, ויש אומרים שהוא תיש הבא על הצביה, וי"א בריה בפני עצמה היא. ולא הכריעו בה חכמים

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

מכאן ועד סוף פרקנו נישנות הלכות שאינן שייכות כלל לענין ביכורים, אלא שסודרו כאן אגב המשניות הקודמות, משום דמיונן בצורת ניסוחן, שכן עוסקות הן בדברים שבצד אחד הם שווים זה לזה ובצד השני הם שונים זה מזה.

אֶתְרוֹג – אילן האתרוג, **שָׁוֶה לְאִילָן** – של שאר פירות, **בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים** – המפורטים להלן, **וְלַיָּרָק** – ושווה הוא לירקות, **בְּדֶרֶךְ אֶחָד** – כמבואר להלן. **שָׁוֶה לְאִילָן בָּעֲרֵלָה, וּבְרָבָעִי, וּבַשְּׁבִיעִית** – כלומר שבשלושת הדברים הללו, בערלה וברבעי ובשביעית, הולכים באתרוג אחר חנטה (ראשית התהוות הפרי) כמו בשאר האילנות: בערלה — שהפירות שחנטו בשנה השלישית לנטיעת האילן, אף על פי שנלקטו בשנה הרביעית, אסורים הם משום ערלה; וברבעי — שהפירות שחנטו בשנה הרביעית, אף על פי שנלקטו בחמישית, נטע רבעי הם (עיין פתיחה למסכת ערלה); ובשביעית — שהפירות שחנטו בשנה השישית לשמיטה ונלקטו בשנת השמיטה, לא חל עליהם דין שמיטה; ואם חנטו בשנת השמיטה, אף על פי שנלקטו בשמינית, דינם כפירות שביעית. **וְלַיָּרָק בְּדֶרֶךְ אֶחָד: שֶׁבְּשָׁעַת לְקִיטָתוֹ עֲשׂוּרוֹ** – שלעניין מעשר הולכים בו אחר לקיטת הפירות ולא אחר חנטתם, כלומר שפירות האתרוג שנלקטו בשנה הראשונה לשמיטה ובשנייה וברביעית ובחמישית, מפרישים מהם מעשר ראשון ומעשר שני, והפירות שנלקטו בשנה השלישית ובשנה השישית לשמיטה, מפרישים מהם מעשר ראשון ומעשר עני. וכן פירות האתרוג שנלקטו בשנת השמיטה, אף על פי שחנטו בשישית ולא חל עליהם דין שמיטה, מכל מקום פטורים הם ממעשרות כדין פירות שביעית, הואיל ונלקטו בשביעית (**ברטנורא; בבלי ראש השנה טו, א; ועיין "תוספות אנשי שם"**); **דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל** – הואיל ואתרוג אינו גדל על מי גשמים בלבד כשאר האילנות, אלא על כל מים, שרגילים להשקותו תמיד כירקות, לפיכך סובר רבן גמליאל שלעניין מעשר דינו כירק שהולכים בו אחר לקיטה; ברם לענין ערלה ורבעי ושביעית דורשים ממקראות (**בבבלי ראש השנה יד, ב**), שהולכים בו אחר חנטה כשאר האילנות (**עיין "תוספות יום טוב"**). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שָׁוֶה לְאִילָן בְּכָל דָּבָר** – אתרוג שווה לאילן אף לענין המעשר, שהולכים בו אחר חנטה ולא אחר לקיטה.

בארנו משנתנו על פי הרב מברטנורא. וכן מפרש גם הרא"ש. ברם, יש מפרשים: האתרוג שווה לאילן בערלה — שנוהג בו דין ערלה, וברבעי — שנוהג בו דין רבעי, ובשביעית — שלעניין שביעית הולכים בו אחר חנטה (רש"י סוכה לט, ב; רמב"ם בפירושו למשנתנו).

ולענין ההלכה מובא בבבלי (סוכה מ, א) שרבותינו נימנו באושא ואמרו: אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית.

באור משנה ז

דַּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם – כלומר דם האדם, **שָׁוֶה לְדַם בְּהֵמָה** – שיש לו דין משקה, **לְהַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים** – לקבל טומאה; שכן שבעה משקים הם המכשירים את האוכל לקבל טומאה, כמו שהזכרנו כבר במקומות אחדים, ובכללם הדם, שנאמר בדם של בהמה, חיה ועוף הטהורים (**דברים יב, כד**): "על הארץ תשפכנו כמים" – הוקש הדם למים, מה מים מכשירים, אף הדם מכשיר, ומכאן שנינו במשנתנו, שדם האדם שווה לענין זה לדם בהמה, שמכשיר את הזרעים לקבל טומאה. ונקטה המשנה "את הזרעים" (ולא "את האוכלים"), כנראה משום לשון הכתוב (**ויקרא יא, לח**): "וכי יותן מים על זרע". אבל דם השרץ אינו מכשיר לקבל טומאה, שכתוב (**ויקרא יא, יט**): "וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ", ודרשו: "וזה לכם" – לכם הוא טמא, ואינו מכשיר לקבל טומאה. **וְדַם הַשֶּׁרֶץ אֵין חַיָּבִין עָלָיו** – כלומר: ושווה דם מהלכי שתיים לדם השרץ, שאין חייבים עליו משום דם; שכן האוכל כזית מדם בהמה או חיה או עוף במזיד, חייב כרת, שנאמר (**ויקרא ז, כו-כז**): "וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם, לעוף ולבהמה (ואף חיה בכלל), כל נפש אשר תאכל כל דם, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"; אבל האוכל דם שרצים אינו חייב עליו משום דם; ואף דם האדם דינו כדם שרצים, שהאוכל אינו חייב עליו משום דם. ברם, דם האדם אסור באכילה מדברי סופרים, אם פירש ממנו בכלי או על גבי כיכר (**רמב"ם הל' מאכלות אסורות ו, ב**). ומה שאמרנו לעיל שהאוכל דם שרצים אינו חייב עליו, היינו כשהתרו בו משום דם, אבל אם התרו בו משום איסור שרצים, הריהו חייב מלקות, שדם השרץ כבשרו הוא.

מה שנקטה משנתנו לשון "דם מהלכי שתיים" ולא "דם האדם" במפורש, נדחקים בזה מפרשים אחדים על ידי הסברים שונים:

בעל "תוספות יום טוב" כותב, שלשון "מהלכי שתיים" כולל כל מיני אדם.

בעל "תפארת ישראל" מבאר, שבא התנא לכלול גם אדני שדה (עיין כלאים ח, ה);

בעל "משנה ראשונה" מפרש, שכוונת משנתנו לדם הקזה, היינו דם שמוציאים מן העורקים לשם רפואה, שכן בדם חללים אין המשנה צריכה להשמיענו שהוא מכשיר, שהרי כתוב בפירוש: "ודם חללים ישתה" (במדבר כג, כד), ומכאן לדם חללים שהוא משקה, אלא שהמשנה באה להשמיע שאף דם הקזה מכשיר לקבל טומאה, ומכאן נקטה המשנה "דם מהלכי שתיים", היינו דם האדם בעודו חי מהלך...

יום שני

באור משנה ח

כּוּי – בעל חי טהור שהיה בימיהם של חכמי המשנה, וטיבו לא היה מוגדר אם הוא חיה או בהמה. בבבלי (**חולין פ, א**) מובא: כוי זה איל הבר, ויש אומרים: זה הבא מן התיש ומן הצביה. רבי יוסי אומר: כוי בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו חכמים אם מין חיה היא אם מין בהמה, ולכן **יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַחַיָּה** – שנוהגות בו החומרות שבחיה, **וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַבְּהֵמָה** – ונוהגות בו החומרות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּרָכִים שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לַבְּהֵמָה וְלֹא לַחַיָּה.
ט כֵּיצַד שָׁוֶה לַחַיָּה? דָּמוֹ טָעוּן כִּסּוּי כְּדַם חַיָּה, וְאֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב; וְאִם שְׁחָטוֹ, אֵין מְכַסִּין אֶת דָּמוֹ. וְחֶלְבּוֹ מְטַמֵּא בְּטֻמְאַת נְבֵלָה כַּחַיָּה, וְטֻמְאָתוֹ בְּסָפֵק, וְאֵין פּוֹדִין בּוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר.
י כֵּיצַד שָׁוֶה לַבְּהֵמָה? חֶלְבּוֹ אָסוּר כְּחֵלֶב בְּהֵמָה, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. וְאֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר לֶאֱכוֹל בִּירוּשָׁלַיִם, וְחַיָּב בִּזְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹטֵר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.
יא כֵּיצַד אֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לַחַיָּה וְלֹא לַבְּהֵמָה? אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם עִם הַחַיָּה וְעִם הַבְּהֵמָה. הַכּוֹתֵב חַיָּתוֹ וּבְהֶמְתּוֹ

פירוש ברטנורא

אם חיה היא אם בהמה:
ט טעון כיסוי כדם חיה. לחומרא, ואין מברכין על כסויו כיון דספק הוא: **ואין שוחטין אותו ביום טוב.** לפי שאסור לכסות את דמו, ואע"ג דאפר כירה מוכן הוא, מוכן לודאי ואינו מוכן לספק: **בטומאת נבילה כחיה.** דחלב בהמה טהורה טהור הוא, כדילפינן מן וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה (ויקרא ז), ומשום דספק בהמה הוא וחלבו טהור ספק חיה וחלבו טמא לפיכך טומאתו ספק: **ואין פודין בו פטר חמור.** שמא חיה הוא, ורחמנא אמר (שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה, והאי ספק שה ספק צבי:
י חלבו אסור כחלב בהמה. כחלב שור וכשב ועז: **ואין חייבין עליו כרת.** להביא חטאת על שגגתו. וה"ה שאין לוקין עליו: **ואינו נלקח בכסף מעשר לאכלו בירושלים.** דשמא בהמה הוא, ואין לוקחין בהמה לבשר תאוה מכסף מעשר [אלא] שלמים: **וחייב בזרוע ובלחיים ובקיבה.** דמרבינן להו מקרא דכתיב (דברים יח) אם שה לרבות את הכוי: **שהמוציא מחבירו עליו הראיה.** דאמר ליה בעל הבהמה לכהן אייתי ראיה דמין בהמה הוא ושקול. והלכה כר"א:

משניות מבוארות – קהתי

שבבהמה, **וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה** – דינים הנוהגים גם בבהמה וגם בחיה, **וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לַבְּהֵמָה וְלֹא לַחַיָּה** – שדנים אותו כבריה בפני עצמה, לא כחיה ולא כבהמה, כמבואר להלן בשלש המשניות הבאות.

באור משנה ט

כֵּיצַד שָׁוֶה לַחַיָּה – כיצד מחמירים בכוי כדין חיה? **דָּמוֹ טָעוּן כִּסּוּי כְּדַם חַיָּה** – כתוב בתורה (**ויקרא יז, יג**): "ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר", מכאן למדים, שהשוחט חיה טהורה או עוף טהור, חייב לכסות את דמם לאחר השחיטה; אבל השוחט בהמה אין דמה טעון כיסוי, שהרי נאמר: "חיה או עוף"; ובכוי מחמירים, שדמו טעון כיסוי כדם חיה; ברם, אין מברכים על כיסויו, כיון שספק הוא. **וְאֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב** – כלומר הואיל ואינו טעון כיסוי אלא מספק, לפיכך אסור לשחטו ביום טוב, מפני שאין יכולים לקיים בו מצוות כיסוי הדם, שאסור לטלטל את העפר ביום טוב לצורך כיסוי דמו, שהוא ספק. **וְאִם שְׁחָטוֹ** – ביום טוב, **אֵין מְכַסִּין אֶת דָּמוֹ** – מהטעם שבארנו לעיל, ואף על פי שאפר כירה מוכן הוא, מוכן הוא לודאי ואינו מוכן לספק (**הרמב"ם; הרא"ש**). ויש מפרשים, שאפילו היה לו עפר מוכן מערב יום טוב לשם שחיטת הכוי, אסור לו לכסות את דמו, מחשש שמא יאמר הרואה ודאי חיה הוא ויבוא להתיר חלבו באכילה, וחלבו אסור כמבואר להלן (**בבלי ביצה ח, א**). – שתי ההלכות האחרונות אינן ענין לדרכים שהוא שווה לחיה, אלא נישנו כאן אגב הדין של כיסוי דמו ששנינו ברישא, כמו שבארנו לעיל. **וְחֶלְבּוֹ מְטַמֵּא בְּטֻמְאַת נְבֵלָה כַּחַיָּה** – שכן חלב של נבלת בהמה טהורה אינו טמא, שכתוב (**ויקרא ז, כד**): "וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו", ומכאן למדים שחלב של בהמה טהורה, שאסור לאכלו, אינו מטמא בטומאת נבלה, אבל חלב של חיה, שמותר לאכלו, הריהו מטמא בטומאת נבלה כבשרה; ומחמירים גם בכוי שחלבו מטמא בטומאת נבלה כחיה. **וְטֻמְאָתוֹ בְּסָפֵק** – וטומאת החלב של נבלת הכוי אינו אלא מספק, שמא בהמה הוא. **וְאֵין פּוֹדִין בּוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר** – שנאמר (**שמות יג, יג**): "וכל פטר חמור תפדה בשה", אבל לא בחיה, ולא בכוי שהוא ספק חיה. יש מפרשים משנתנו לדברי האומר שהכוי זה הבא מן התיש והצביה, היינו שספק שה הוא, ולכן באה המשנה להשמיענו שאין פודים בו פטר חמור (**רמב"ם; ברטנורא; "תוספות אנשי שם"**).

יום שלישי

באור משנה י

כֵּיצַד שָׁוֶה לַבְּהֵמָה – במה מחמירים בכוי כדין בהמה? **חֶלְבּוֹ אָסוּר כְּחֵלֶב בְּהֵמָה** – שנאמר (**ויקרא ז, כג**): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", ומכאן שחלב בהמה אסור באכילה, אבל חלב חיה מותר; והכוי, הואיל והוא ספק בהמה, מחמירים בו שחלבו אסור כחלב בהמה. **וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת** – שכן האוכל חלב בהמה במזיד חייב כרת, שנאמר (**ויקרא ז, כה**): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה' (כלומר מן הבהמה שרשאים להקריב ממנה קרבן), ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה"; ואם התרו בו, חייב מלקות; והאוכל חלב בהמה בשוגג, חייב להביא קרבן חטאת; אבל האוכל חלב של כוי, הואיל ואינו אסור אלא מספק, אינו חייב עליו כרת, והוא הדין שאינו חייב מלקות אם התרו בו, ואינו חייב להביא קרבן חטאת על שגגתו. **וְאֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר לֶאֱכוֹל בִּירוּשָׁלַיִם** – אסור לקנות כוי בכסף מעשר שני לאכלו בירושלים שמא בהמה הוא, ואין לוקחים בהמה בכסף מעשר שני אלא להקריבה קרבן שלמים, והרי הכוי אינו ראוי לכך. **וְחַיָּב בִּזְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה** – שכן השוחט בהמת חולין חייב ליתן ממנה לכהן את הזרוע (השוק והקולית של הרגל הקדמית הימנית) והלחיים והקבה, שנאמר (**דברים יח, יג**): "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה"; וכן השוחט את הכוי חייב ליתן ממנו לכהן את המתנות הללו, כדין השוחט בהמה, שדרשו חכמים: "אם שה" — לרבות את הכוי. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹטֵר** – את בעל הכוי לתת ממנו המתנות לכהן, **שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** – בעל הכוי יכול לומר לכהן התובע את המתנות: "הבא ראיה שמין בהמה הוא וטול את המתנות", שאין המתנות נוהגות אלא בבהמה בלבד, כפי הפסוק שהבאנו לעיל, וכיון שאין לו ראיה פטור בעל הכוי מליתן לו את המתנות, כדין השוחט חיה. והלכה כרבי אליעזר.

באור משנה יא

כֵּיצַד אֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לַחַיָּה וְלֹא לַבְּהֵמָה? אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם עִם הַחַיָּה וְעִם הַבְּהֵמָה – שני איסורים של כלאים ישנם בבעלי חיים: איסור הרבעה, כמו שכתוב (**ויקרא יט, יט**): "בהמתך לא תרביע כלאים", ואיסור מלאכה, כמו שכתוב (**דברים כב, י**): "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו" (עיין מסכת כלאים פרק ח); שני איסורים אלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִבְנוֹ, לֹא כָּתַב לוֹ אֶת הַכּוּי. אִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה אוֹ בְּהֵמָה, הֲרֵי הוּא נָזִיר. וּשְׁאָר כָּל דְּרָכָיו שָׁוִים לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה, וְטָעוּן שְׁחִיטָה כָּזֶה וְכָזֶה, וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם נְבֵלָה וּמִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, כָּזֶה וְכָזֶה.

פרק שלישי

א כֵּיצַד מַפְרִישִׁין אֶת הַבִּכּוּרִים? יוֹרֵד אָדָם לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, אֶשְׁכּוֹל שֶׁבִּכֵּר, רִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר — קוֹשְׁרוֹ בְּגֶמִי וְאוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ בִּכּוּרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף עַל פִּי כֵן, חוֹזֵר וְקוֹרֵא אוֹתָם בִּכּוּרִים מֵאַחַר שֶׁיִּתָּלְשׁוּ מִן הַקַּרְקַע.

ב כֵּיצַד מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים? כָּל הָעֲיָרוֹת שֶׁבַּמַּעֲמָד מִתְכַּנְּסוֹת לָעִיר שֶׁל מַעֲמָד, וְלָנִין בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר, וְלֹא

פירוש ברטנורא

יא לא כתב לו את הכוי. אע"פ שכתב לו שניהם לא היה דעתו אלא על ודאי בהמה או ודאי חיה. ורמב"ם פירש שאם כתב לו בהמתו לבד לא קנה את הכוי, דאמרינן ליה אייתי ראיה דבהמה הוא, ואם כתב לו חיתו לבד אמרינן ליה אייתי ראיה דחיה הוא. נראה מדבריו שאם כתב לו שניהן קנה ממה נפשך: **אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה.** בין שאמר הריני נזיר שזה חיה, בין שאמר הריני נזיר שזה בהמה ה"ז נזיר דספק איסורא לחומרא. ואפילו אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה, או שזה אינו לא חיה ולא בהמה, ה"ז נזיר מספק:

ג א כיצד מפרישין. שבכרה. ואפילו לא נגמר הפרי, דכתיב (דברים כו) הנה הבאתי את ראשית פרי, בשעת הבאה הוא פרי, אבל בשעת הפרשה אין צריך שיהיה פרי אלא אפילו בוסר ואפילו פגין: **הרי אלו בכורים.** וא"צ לקרות עוד שם אחר לקיטתן: **ר' שמעון אומר אעפ"כ חוזר וקורא שם.** דדריש ולקחת מראשית כל פרי האדמה, מה בשעת הבאה פרי אף בשעת הפרשה פרי, דבשעת קריאת שם צריך שיהיו הפירות בתלוש כמו בשעת הבאה. ואין הלכה כר"ש:

ב כל העיירות שבמעמד. כ"ד מעמדות היו בישראל כנגד ארבעה ועשרים משמרות כהונה, ואנשי המעמד ישראלים היו, שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר כל אחד בשבת הקבוע לו, והן נקראים אנשי מעמד: **מתכנסות לעירו.** של ראש המעמד, ולא היו מביאין

משניות מבוארות – קהתי

נוהגים איפוא בכוי לגבי כל חיה ובהמה, שאסור הוא בהרבעה או במלאכה בין עם חיה בין עם בהמה. **הַכּוּתֵב חַיָּתוֹ וּבְהֶמְתּוֹ לִבְנוֹ** – אם כתב אדם לבנו בשטר מתנה שנותן לו את כל חיתו או את כל בהמתו (רמב"ם), **לֹא כָּתַב לוֹ אֶת הַכּוּי** – שאם כתב לו חיתו אנו אומרים לו: הבא ראיה שהכוי חיה הוא, ואם כתב לו בהמתו, אנו אומרים לו: הבא ראיה שהכוי בהמה היא. ויש מפרשים, שאפילו כתב לבנו את שניהם, חיתו ובהמתו, אינו זוכה בכוי, שלא היתה דעתו של הכותב אלא על ודאי בהמה או ודאי חיה (ר"ש). **אִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה** – אם הכוי מין חיה, **אוֹ** – שאמר: "הריני נזיר שזה **בְּהֵמָה** – וכן אם אמר: "הריני נזיר שזה חיה ובהמה", או: "שזה לא בהמה ולא חיה" (עיין נזיר ה, ז), **הֲרֵי הוּא נָזִיר** – שבספק איסור הולכים לחומרה. ויש מבארים הטעם, לפי שיש בכוי דרכים שווה לחיה ושווה לבהמה, ושאינו שווה לא לבהמה ולא לחיה (**עיין "משנה ראשונה"**). **וּשְׁאָר כָּל דְּרָכָיו** – של הכוי, **שָׁוִים לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה** – שכל הדינים הנוהגים בין בחיה ובין בבהמה נוהגים גם בכוי, **וְטָעוּן שְׁחִיטָה כָּזֶה וְכָזֶה** – כלומר: כיצד דרכיו שווים לחיה ולבהמה? טעון שחיטה כזה וכזה — הרוצה לאכול בשר הכוי צריך לשחטו, **וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם נְבֵלָה** – כוי שמת, נבלתו מטמאה כדין נבלת בהמה וחיה (**ויקרא יא, כז; לט**). **וּמִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, כָּזֶה וְכָזֶה** – שאבר הפורש מן החי מטמא בכוי כמו בחיה ובבהמה (עיין עדיות ו, ב), או שאיסור אבר מן החי נוהג בכוי כשם שנוהג בחיה ובבהמה. משנתנו אינה מונה אלא דברים אחדים השווים בבהמה ובחיה ונוהגים גם בכוי, אבל יש עוד הרבה דברים השווים בהן (**עיין "תפארת ישראל"; "משנה ראשונה"**).

יום רביעי

באור משנה א

כֵּיצַד מַפְרִישִׁין אֶת הַבִּכּוּרִים? יוֹרֵד אָדָם לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ – כגון לשדה האילן, **וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, אֶשְׁכּוֹל שֶׁבִּכֵּר** – אשכול ענבים שהתחיל להבשיל, **רִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר** – אף על פי שהפרי עדיין לא בשל כל צרכו, **קוֹשְׁרוֹ בְּגֶמִי** – בקנה גומא (או במשהו אחר), לסימן שהופרש לביכורים, כדי שיכירוהו אחר כך בשעת לקיטת הפירות, **וְאוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ בִּכּוּרִים** – וכך נעשים הפירות "ביכורים" משקרא להם שם, וכשתולש אותם בגמר בישולם אינו צריך לחזור ולקרוא עליהם שם "ביכורים", שנאמר (**דברים כו, י**): "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", ודרשו חכמים: בשעת הבאה בלבד צריך שיהא פרי, אבל בשעת הפרשה – אפילו בוסר ואפילו פגים, משקרא להם שם, הרי הם ביכורים (**ירושלמי**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף עַל פִּי כֵן** – אף על פי שמפריש את הביכורים בעודם מחוברים, **חוֹזֵר וְקוֹרֵא אוֹתָם בִּכּוּרִים מֵאַחַר שֶׁיִּתָּלְשׁוּ מִן הַקַּרְקַע** – חייב הוא לקרוא עליהם שנית שם "ביכורים" לאחר שיתלשם, שנאמר (שם שם, ב): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה", ודורש מכאן רבי שמעון: מה בשעת הבאה צריך שיהא פרי, אף בשעת הפרשה צריך שיהא פרי, והיינו פרי בשל; הלכך לאחר שתולש את פירות הביכורים, הריהו חוזר ואומר: "הרי אלו ביכורים". ואין הלכה כרבי שמעון.

משנתנו נקטה: "תאנה שבכרה, אשכול שבכר, רימון שבכר", ולא כסדרם בכתוב (דברים ח, ח): "וגפן ותאנה ורמון", לפי שכך הוא סדר הבשלתם, שתחילה מבשילות התאנים, אחריהן הענבים ואחר כך הרימונים. אבל הכתוב המדבר בשבח ארץ ישראל מקדים מה שמשובח יותר, כמו שנאמר (בבלי ברכות מא, א): "כל הקודם בפסוק קודם לברכה" (עיין "תוספות יום טוב" ברכות ו, ח).

באור משנה ב

כֵּיצַד מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים – לירושלים, לבית המקדש? **כָּל הָעֲיָרוֹת שֶׁבַּמַּעֲמָד מִתְכַּנְּסוֹת לָעִיר שֶׁל מַעֲמָד** – ענין המעמד מבואר במסכת תענית (ד, ב): בפרשת קרבן התמיד נאמר (**במדבר כח, ב**): "צו את בני ישראל ואמרת אליהם, את קרבני לחמי לאשי ...תשמרו להקריב לי במועדו" — ומכאן שכל ישראל מצווים על הקרבת קרבן התמיד כל יום. אבל היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו? כלומר שמצוה על כל מי שמביא קרבן לעמוד בעזרה בשעת הקרבת קרבנו, אבל בקרבן ציבור, כקרבן התמיד או קרבן מוסף, הרי אי אפשר שיהיו כל ישראל עומדים בעזרה בשעת הקרבתו? לפיכך תיקנו נביאים ראשונים (שמואל ודוד), שיהיו כל ישראל מחולקים לעשרים וארבעה מעמדות (היינו לעשרים וארבעה איזורים), כשם שחילקו את הכהנים לעשרים וארבעה משמרות כהונה, ואת הלויים לעשרים וארבעה משמרות לווייה. כל מעמד ומעמד היה אחד מתוכו ממונה עליו, הנקרא "ראש המעמד", והעיר שישב בה ראש המעמד היתה העיר הראשית של כל עיירות המעמד. כל שבוע היה מעמד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָיוּ נִכְנָסִין לַבָּתִּים. וְלַמַּשְׁכִּים הָיָה הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר (ירמיה לא, ה)**: "קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־ה' אֱלֹהֵינוּ".**
ג הַקְּרוֹבִים מְבִיאִים תְּאֵנִים וַעֲנָבִים, וְהָרְחוֹקִים מְבִיאִים גְּרוֹגְרוֹת וְצִמּוּקִים. וְהַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם, וְקַרְנָיו מְצֻפּוֹת זָהָב, וַעֲטָרָה שֶׁל זַיִת בְּרֹאשׁוֹ. הֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁמַּגִּיעִים קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם. הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ לִפְנֵיהֶם, וְעִטְּרוּ אֶת בִּכּוּרֵיהֶם. הַפַּחוֹת, הַסְּגָנִים וְהַגִּזְבָּרִים יוֹצְאִים לִקְרָאתָם; לְפִי כְּבוֹד הַנִּכְנָסִים הָיוּ יוֹצְאִים. וְכָל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָם: אַחֵינוּ אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי, בָּאתֶם לְשָׁלוֹם.
ד הֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת — אֲפִלּוּ אַגְרִפַּס הַמֶּלֶךְ נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ

פירוש ברטנורא

בכוריהם כל אחד בפני עצמו משום דברוב עם הדרת מלך: **ולא היו נכנסים לבתים.** מפני אהל הטומאה: **ולמשכים.** בבקר כשהם משכימים: **הממונה.** ראש המעמד: **קומו ונעלה ציון.** ובדרך היו אומרים שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. כשהגיעו לירושלים היו אומרים עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, בהר הבית היו אומרים הללויה הללו אל בקדשו, בעזרה היו אומרים כל הנשמה תהלל יה:

ג תאנים וענבים. כשהם לחים: **והרחוקים.** מירושלים ואין בכוריהם יכולים להתקיים כל כך: **מביאין גרוגרות וצמוקים.** תאנים וענבים יבשים: **השור הולך לפניהם.** ומקריבין אותו שלמים: **ועטרה של זית בראשו.** אית דאמרי לפי שהוא קרוב לארץ יותר מכל שאר אילנות שבשבעת המינים, דכתיב (דברים ח) ארץ זית שמן. ואית דאמרי לפי שאין בכל שאר אילנות של שבעת המינים אילן יפה ועלהו רענן כמו הזית: **ועטרו את בכוריהם.** וכיצד מעטרים, מי שהיו בכוריו גרוגרות מעטרן בתאנים לחים, מי שהיו בכוריו צמוקים מעטרן בענבים לחים, ואם מביאים ענבים היה מראה הטובים והיפים שבכולם מלמעלה: **הפחות.** סגני כהונה: **והגזברים.** הממונים על ההקדש: **ולפי כבוד הנכנסים.** לפי רוב הנכנסים היו יוצאים, אם מרובים מרובים ואם מועטים מועטים: **וכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים מפניהם.** אע"ג דאין בעלי אומניות חייבין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתם כדי שלא יתבטלו ממלאכתם, מ"מ היו חייבים לעמוד מפני מביאי בכורים דחביבה מצוה בשעתה. ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה, ומפני נושאי התינוק לברית מילה:

ד החליל. מין כלי זמר וקולו נשמע למרחוק: **היה נוטל הסל על כתפו.** לפי שהיה צריך ליתנו מידו ליד כהן דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך:

משניות מבוארות – קהתי

אחר שולח מתוכו אנשים "כשרים ויראי חטא", שיעמדו בעזרה כשליחי כל ישראל בשעת הקרבת קרבנות הציבור, ואלו נקראים "אנשי המעמד", ושאר האנשים של אותו מעמד, שלא עלו לירושלים, היו מתענים במשך אותו שבוע, חוץ מיום רביעי וששי, והיו מתכנסים כל יום בבתי כנסיות ומרבים בתפילה, שיתקבלו קרבנות ישראל ברצון. כן היו קוראים יום יום בתורה במעשה בראשית, להודיע על הקשר שבין העבודה במקדש וקיום העולם, כמו שאמרו: "אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ", שכל זמן שעבודת בית המקדש קיימת, העולם מתברך על יושביו וגשמים יורדים בזמנם (כמבואר במסכת תענית ובמקומות אחרים בתלמוד). — משנתנו באה ללמד, שכשהגיע זמן הבאת הביכורים לא היה כל אחד ואחד מביא ביכורים בפני עצמו, אלא היו מתכנסים מעמדות מעמדות, כדי להעלות את הביכורים ברוב עם, בהמון חוגג, בתהלוכה רבת פאר, בשירה ובזמרה. וזהו ששנינו כאן: כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד — לעיר הראשית של עיירות המעמד, מקום מגורו של ראש המעמד, **וְלָנִין בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר** — ברחבת העיר, **וְלֹא הָיוּ נִכְנָסִין לַבָּתִּים** — שלא ייטמאו בטומאת מת המטמא באוהל. **וְלַמַּשְׁכִּים** — ובהשכמה, בבוקר השכם, **הָיָה הַמְמֻנֶּה** — ראש המעמד **אוֹמֵר "קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־ה' אֱלֹהֵינוּ"** — וכך היו עולים בסך לירושלים עם טנאי ביכוריהם, לקיים מה שכתוב (משלי יד, כח): "ברב עם הדרת מלך".

יום חמישי

באור משנה ג

הַקְּרוֹבִים — לירושלים, **מְבִיאִים תְּאֵנִים וַעֲנָבִים** — כשהם לחים ויפים (עיין תרומות ב, ד), שהואיל והדרך קרובה אין חוששים שמא יתקלקלו, **וְהָרְחוֹקִים** — מירושלים, **מְבִיאִים גְּרוֹגְרוֹת וְצִמּוּקִים** — תאנים וענבים יבשים, שאלו מתקיימים יותר ומשתמרים אף בדרך רחוקה, **וְהַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם** — בירושלמי יש מי שאומר, שהשור היה מיועד לקרבן שלמים, כמו ששנינו (לעיל ב, ד), שהביכורים טעונים קרבן, **וְקַרְנָיו מְצֻפּוֹת זָהָב** — לשם הידור, **וַעֲטָרָה שֶׁל זַיִת** — של עלי זית, **בְּרֹאשׁוֹ** — של השור, לסמל הביכורים הבאים משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ולפי שאין באילנות של שבעת המינים אילן נאה כמו הזית, היו עושים את העטרה מעלי הזית בלבד (רמב"ם). יש מפרשים, לפי שהוא האילן הסמוך לתיבת "ארץ" בפסוק (דברים ח, ח) המונה שבעת המינים, שכתוב שם: "ארץ זית שמן" (הר"ש). ויש מבארים הטעם, שהזית הוא סמל הכהונה והמלכות. **הֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם** — כלומר שבראש השיירה היה הולך בעל החליל המקיש באצבעותיו על חלילו, ומשמיע קולו למרחוק, **עַד שֶׁמַּגִּיעִים קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם** — בירושלמי מובא, שהיו הולכים בכל הדרך וקוראים: "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך" (תהלים קכב, א), וכשהגיעו לירושלים היו אומרים: "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים" (שם שם, ב). **הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ לִפְנֵיהֶם** — שליחים, להודיע לאנשי ירושלים על בואם, **וְעִטְּרוּ אֶת בִּכּוּרֵיהֶם** — הניחו את הפירות היפים והמשובחים למעלה לשם עיטור ונוי. **הַפַּחוֹת** — סגני הכהונה, **הַסְּגָנִים** — סגני הלווייה ("תוספות יום טוב"), **וְהַגִּזְבָּרִים** — הממונים על אוצר המקדש, **יוֹצְאִים לִקְרָאתָם** — יש מפרשים, שמשנתנו נקטה "הפחות, הסגנים"... כלשון הכתוב (ירמיהו נא, כג; יחזקאל כג, ו), כלומר חשובי ירושלים. **לְפִי כְּבוֹד הַנִּכְנָסִים הָיוּ יוֹצְאִים** — לקראתם. בירושלמי שואלים: וכי יש קטן וגדול בישראל? והלא כל ישראל בני מלכים הם? אלא — מפרשים שם — כוונת המשנה היא, שאם היו הנכנסים מרובים, רבים יצאו לקראתם, ואם מעטים היו, יצאו לקראתם מעטים. **וְכָל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִים לִפְנֵיהֶם** — אף על פי שאין בעלי אומנויות חייבים להפסיק מלאכתם ולעמוד מפני תלמידי חכמים, מכל מקום עומדים הם מפני מביאי ביכורים, כשהם עוברים לפניהם, שחביבה מצוה בשעתה, **וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָם: אַחֵינוּ אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי, בָּאתֶם לְשָׁלוֹם** — כלומר, בואכם לשלום!

באור משנה ד

הֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם — צלילי החליל מוסיפים ללוות את מביאי הביכורים בתוך ירושלים, **עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְהַר הַבַּיִת** — ושם התחילו במזמור "הללוי־ה הללו א־ל בקדשו" וכו' עד "כל הנשמה תהלל י־ה הללוי־ה". **הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, אֲפִלּוּ אַגְרִפַּס הַמֶּלֶךְ** — ממלכי בית שני, שהיה בעל נפש גדולה ושררה רבה (רמב"ם), **נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ** — לוקח את סל הביכורים על כתיפו, כלומר שבכל הדרך רשאי הוא לתת לאחר לשאת את סלו, אבל משמגיע להר הבית הריהו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְנִכְנָס, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה. הִגִּיעַ לָעֲזָרָה, וְדִבְּרוּ הַלְּוִיִּם בַּשִּׁיר: (תהלים ל, ב) "אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא־שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי".

ה הַגּוֹזְלוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַסַּלִּים הָיוּ עוֹלוֹת, וּמַה שֶּׁבְּיָדָם נוֹתְנִים לַכֹּהֲנִים.

ו עוֹדֵהוּ הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ, קוֹרֵא מֵ"הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כו, ג), עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" (דברים כו, ה). הִגִּיעַ לַ"אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי", מוֹרִיד הַסַּל מֵעַל כְּתֵפוֹ וְאוֹחֲזוֹ בְּשִׂפְתוֹתָיו, וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו וּמְנִיפוֹ, וְקוֹרֵא מֵ"אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה, וּמַנִּיחוֹ בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ, וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא.

ז בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לִקְרוֹת, קוֹרֵא, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת, מַקְרִין אוֹתוֹ. נִמְנְעוּ מִלְּהָבִיא, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מַקְרִין אֶת מִי שֶׁיּוֹדֵעַ וְאֶת מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ.

פירוש ברטנורא

ה הגוזלות שעל גבי הסלים. שהיו תולים מאחורי הסלים של בכורים תורים ובני יונים, ולא על גבי הסלים ממש שלא יטנפום. והן קרבן עולות: **ומה שבידם.** רמב"ם פירש הגוזלות שהביאו בידם שלא תלאום אחורי הסלים. ולי נראה ומה שבידם, הבכורים שהביאו בידם:

ו רבי יהודה אומר עד ארמי אובד אבי. ואין הלכה כרבי יהודה: **ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו.** מכאן משמע שהסל היה על ידו של כהן אלא שהבעלים אוחזים הסל בשפתותיו למעלה בשעת התנופה. ושלא כדברי האומר כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף: **בצד המזבח.** בקרן דרומית מערבית: **והשתחוה ויצא.** מכאן משמע שלא היה מניף כי אם תנופה אחת בשעת הקריאה בלבד. ותנא דספרי מצריך שתי תנופות, אחת בשעת הקריאה דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגמרינן יד יד מידיו תביאנה את אשי ה', (ויקרא ז) מה להלן תנופה אף כאן תנופה, והשנית לאחר שהשלים הקריאה, דלאחר הקריאה כתיב והנחתו, לשון לך נחה את העם (שמות לב) דהיינו תנופה שמוליך ומביא, מעלה ומוריד:

ז נמנעו מלהביא. מפני הבושה שאינו יודע לקרות: **התקינו שיהו מקרין.** ואסמכוה אקרא דכתיב (דברים כו) וענית ואמרת, ואין עניה אלא מפי אחר:

משניות מבוארות – קהתי

נושאו בעצמו, **וְנִכְנָס** – להר הבית, **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה** – לחצר המקדש, **הִגִּיעַ לָעֲזָרָה, וְדִבְּרוּ הַלְּוִיִּם בַּשִּׁיר** – פתחו בשיר מזמור: **"אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא־שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי"** – כמו ששנינו לעיל, שהביכורים טעונים שיר (עיין "מלאכת שלמה" ו"משנה ראשונה" שמתחבטים בטעם השיר הזה).

יום ששי

באור משנה ה

הַגּוֹזְלוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַסַּלִּים – לעיטור הביכורים נוהגים היו להביא גם גוזלות, היינו תורים ובני יונה, שמהם היו תולים בצידי הסלים של הביכורים (אבל לא היו נותנים אותם על גבי הסלים, שלא יטנפו את הפירות), ומהם היו מביאים בידיהם; ובאה המשנה ללמד, שהגוזלות שעל גבי הסלים, כלומר התלויים בצידי הסלים, **הָיוּ עוֹלוֹת** – היו מקריבים אותם קרבנות עולה, **וּמַה שֶּׁבְּיָדָם** – והגוזלות שהיו בידיהם, **נוֹתְנִים לַכֹּהֲנִים** – במתנה. כך מפרש הרמב"ם. אבל יש מפרשים: ומה שבידם — הסלים והפירות שבידם, כלומר שלא הביאו גוזלות אלא כשהם תלויים בסלים, ובאה המשנה ללמד, שהגוזלות הללו היו קרבנות עולה, והביכורים שבידם נותנים לכהנים (**הר"ש; הראב"ד; ברטנורא**).

באור משנה ו

עוֹדֵהוּ הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ – היינו קודם שמוסרו לכהן, **קוֹרֵא מֵ"הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ", עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה** – כל פרשת מקרא הביכורים, כמו שבארנו כבר בפרק א. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי"** – כלומר שבעוד הסל על כתיפו אינו קורא אלא את הפסוק "הגדתי היום לה' א־להיך, כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". **הִגִּיעַ לַ"אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי"** – כלומר לאחר שגמר את הפסוק הראשון, הרי הוא **מוֹרִיד הַסַּל מֵעַל כְּתֵפוֹ וְאוֹחֲזוֹ בְּשִׂפְתוֹתָיו** – בשפת הסל למעלה, **וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו** – תחת הסל, **וּמְנִיפוֹ** – כמו ששנינו (לעיל ב, ד), שהביכורים טעונים תנופה, **וְקוֹרֵא** – אחר כך, **מֵ"אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה** – כל פרשת מקרא הביכורים, **וּמַנִּיחוֹ** – את סל הביכורים, **בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ** – בקרן דרומית מערבית, **וְהִשְׁתַּחֲוָה** – בפישוט ידים ורגלים נגד ההיכל, **וְיָצָא** – מן המקדש.

לפי פשט לשון המשנה יוצא, שלדעת תנא קמא אין צריך תנופה כלל, וכל הסיפא היא מדברי רבי יהודה, ונמצא גם שהלכה כרבי יהודה, וכן פירשו התוספות (מכות יח, ב). אבל בעל "תוספות יום טוב" מתחבט בפירוש משנתנו, מפני שהרמב"ם מעתיק בחיבורו את כל הסיפא (הל' ביכורים ג, יב), ואילו בפירושו למשנתנו הוא כותב, שאין הלכה כרבי יהודה. והרי לפי זה יוצא, שהסיפא – "הגיע לארמי אובד אבי מוריד הסל" וכו' – מדברי תנא קמא היא. ברם, בעל "תוספות יום טוב" מסיק, שפירושיו דחוקים הם. ונראה לו שרבי יהודה לא בא כלל לחלוק על תנא קמא אלא לפרש דבריו (עיין שם).

שבת קודש

באור משנה ז

במשנה הקודמת למדנו: "עודהו הסל על כתיפו קורא מ"הגדתי היום לה' א-להיך" עד שגומר כל הפרשה". ואין קורים אותה אלא בלשון הקודש, שכתוב במקרא ביכורים (דברים כו, ה): "וענית ואמרת לפני ה' א-להיך", ולהלן הוא אומר (דברים כז, יד): "וענו הלויים ואמרו" — מה עניה האמורה להלן בלשון הקודש (כמבואר בבבלי סוטה לג, א), אף כאן בלשון הקודש (סוטה ז, ג).

בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לִקְרוֹת – את פרשת הביכורים בלשון הקודש, **קוֹרֵא** – בעצמו, **וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת** – שלא היו כולם יודעים לשון הקודש, **מַקְרִין אוֹתוֹ** – קוראים לפניו את הפרשה והוא עונה אחר הקורא. **נִמְנְעוּ מִלְּהָבִיא** – אלה שאינם יודעים לקרוא, מפני הבושה, **הִתְקִינוּ** – חכמים, **שֶׁיְּהוּ מַקְרִין אֶת מִי שֶׁיּוֹדֵעַ וְאֶת מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ** – שאף היודע לקרוא אינו קורא בעצמו, אלא מקרין אותו. והסמיכו תקנה זו על מה שכתוב "וענית ואמרת", ואין עניה אלא מפי אחרים.

באור משנה ח

כל המביא ביכורים חייב להביאם בכלי, שנאמר (דברים כו, ד); "ושמת בטנא", מלמד שטעונים כלי ("ספרי"). "ומצוה מן המובחר להביא כל מין ומין בכלי בפני עצמו. ואם הביאם בכלי אחד – יצא, ולא יביאם בערבוב, אלא שעורים מלמטה, וחיטים על גביהן, וזיתים על גביהן, ותמרים על גביהן, ורימונים על גביהן, ותאנים למעלה מהכל, ויהיה דבר אחר מפסיק בין מין ומין כגון עלים וכיוצא בהם, ומקיף לתאנים אשכולות של ענבים מבחוץ" (רמב"ם הל' ביכורים ג, ז על פי התוספתא).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח הָעֲשִׁירִים מְבִיאִים בִּכּוּרֵיהֶם בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְהָעֲנִיִּים מְבִיאִין אוֹתָם בְּסַלֵּי נְצָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה, וְהַסַּלִּים וְהַבִּכּוּרִים נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים.

פירוש ברטנורא

ח בקלתות של כסף ושל זהב. קופות מצופות כסף וזהב: **הסלים והבכורים ניתנים לכהנים.** סלי עניים ניתנים לכהנים וקלתות של עשירים מחזירים להן מכאן אמרו בתר עניא אזלא עניותא:

משניות מבוארות – קהתי

הָעֲשִׁירִים מְבִיאִים בִּכּוּרֵיהֶם בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב – קלתות היינו מיני סלים; של כסף ושל זהב — מפרש הרמב"ם: מחושקים ומצופים כסף או זהב. **וְהָעֲנִיִּים מְבִיאִין אוֹתָם בְּסַלֵּי נְצָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה** – בסלים עשויים ענפים קלועים מערבי נחל מפוצלים, **וְהַסַּלִּים וְהַבִּכּוּרִים נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים** – כלומר סלי הנצרים של העניים ניתנים יחד עם הביכורים לכהנים; ברם, הקלתות של העשירים מוחזרות לבעליהן, שכן בבבלי (**בבא קמא צב, א**) מביאים ראיה ממשנתנו לפתגם השגור בפי הבריות: "בתר עניא אזלא עניותא" (אחר העני הולכת העניות), שדווקא סלי העניים ניתנים לכהן.

ב"ספרי" מובא הטעם לכך: "בשביל לזכות מתנה לכהן". ומפרש בעל "תוספות יום טוב": "שהעניים מביאין מעט, ועם הסל יהיה נחשב מתנה". ויש גירסה אחרת בספרי: "בשביל לזכות לעניים". ומפרש המלבי"ם, שדרך העני שעושה בעצמו טנא, ומן הסתם לשם הביכורים עשה טנא חדש, כדי שיהיה בטהרה, ובעבור שטרח בו זכה שהוא טפל להביכורים ושיהיה לכהן. אבל העשירים לא יעשו בעצמם רק יקנו, והוא ביזוי מצוה להביא בכלי קל הערך. ובזה יתיישב למה לא תיקנו, שהעשירים יביאו גם הם בטנא כדי שלא לבייש העני (עיין "תוספות יום טוב"). שאין בזה ביוש לעני, אחרי שהסל הוא מעשה ידיו, שעשהו לשם מצוה. ויש רמז לכך בכתוב: "ולקח הכהן הטנא מידך" — משום שהוא מעשה ידיך.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח מ"ח, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מיום זה, וכשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אזכיר את ילידיו שי' צו א לייכטע האדעוואניע, ושהוא וזוגתו שיחיו יקבלו מכולם רוב נחת חסידותי.

ומהנכון הי' שימעטו עכ"פ ולא ילעיטום בלימודי חול עד גיל ידוע, וואס דאס וועט שוין די גאס פארזארגען, ולהוסיף בלימודי קדש, וידוע מרז"ל עה"פ אמלאה החרבה לא נתמלאה צור כו' שבד"מ יתוסף ג"כ בבריאותם בגשמיות כי ישראל גוי אחד בארץ ולכן צריכה להיות ג"כ אחדות שלימה בין הגוף והנשמה, וכשנתוסף בנשמה בד"מ מתוסף בגוף.

בברכת הצלחה בהשפעתו על הצבור לקרבם לרוח ישראל סבא שבד"מ ישפיע זה תוספת ברכה והצלחה גם בעניני' הפרטיים.

נ"ב.

מכתבו בנוגע לבריאות אביו הרה"ח הוו"ח אי"א עוסק בצ"צ כו' שליט"א קבלתי מכבר. ובכלל הנה בגיל זה תועלת גדולה לבריאות הגוף שיהיו עסוקים ונשכרים כדי פרנסתם ע"י עצמם, ושינוי בזה עלול שיהי' הפסדו יותר משכרו, אלא שבהמשרה גופא יש להשתדל שתהי' קלה עד כמה שאפשר. ומובן שכדי שלא יבוא לידי התרגשות צריך להיות זה בהסכמה המלאה של אביו שליט"א, ואם באפשרי לסבב שתבוא ההצעה מצד אביו עצמו, ובכל אופן יברכם השי"ת את אביו ואמו גם יחד באריכות ימים ושנים טובות וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, טובות עם כל הפירושים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פו ע"א: **רַב, הֲוָה לֵיהּ מִילְתָא בַּהֲדֵי הַהוּא טַבָּחָא** - שחטא הטבח כנגדו. **לֹא אָתָא לְקַמֵּיהּ בְּמַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי** - לא בא הטבח לפניו בערב יום הכפורים לבקש מחילה, **אָמַר אִיהוּ** - רב, בודאי סבור הטבח שאני הוא שחטאתי נגדו, לפיכך **אֵיזִיל אֲנָא לְפַיּוּסֵי לֵיהּ. פָּגַע בֵּיהּ** - פגש אותו **רַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ לְהֵיכָא קָא אָזִיל מַר, אָמַר לֵיהּ** רב **לְפַיּוּסֵי לִפְלָנְיָא. אָמַר** רב הונא, כעת **אָזִיל אַבָּא** [-רב] **לְמִיקְטַל נַפְשָׁא** - להרוג את הנפש, כלומר להענישו שימות. **אָזַל** רב **וְקָם עֵילָוֵיהּ** - נעמד ליד הטבח, **הֲוָה יָתִיב וְקָא פָּלֵי רֵישָׁא** - היה הטבח יושב ושובר עצמות ראש בהמה, **דָּלֵי עֵינֵיהּ וְחַזְיֵיהּ** - הגביה את עיניו וראה את רב, **אָמַר לֵיהּ** בזלזול, האם **אַבָּא אַתְּ, זִיל** - לך, **לֵית לִי מִילְתָא בַּהֲדָךְ** - אין לי עסק עמך. **בַּהֲדֵי דְּקָא פָּלֵי רֵישָׁא** - תוך כדי ששבר את עצמות הבהמה, **אִישְׁתְּמִיט גַּרְמָא** - נשמטה עצם, **וּמַחְיֵיהּ בְּקוֹעֵיהּ וְקַטְלֵיהּ** - והכתה את הטבח בגרגרתו והרגתו.

רַב, הֲוָה פָּסִיק סִידְרָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי - היה מסדר פסוקי פרשיות [מנביאים או מכתובים] לפני רבי, **עָיֵיל אָתָא** - נכנס ובא **רַבִּי חִיָּיא, וְהָדַר** - חזר רב עבורו **לְרֵישָׁא** - לתחילת הפרשה. **עָיֵיל בַּר קַפָּרָא, וְהָדַר** רב **לְרֵישָׁא** גם עבורו. **אָתָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי,** ושוב **הָדַר** רב **לְרֵישָׁא.** אך כאשר **אָתָא רַבִּי חֲנִינָא (בר) [בְּרַבִּי] חָמָא, אָמַר** רב, **כּוּלֵּי הַאי נֶהְדַּר וְנֵיזִיל** - וכי כל פעם נחזור לתחילה, **וְלֹא הָדַר. אִיקְפִּיד רַבִּי חֲנִינָא** על רב, שלאחרים חזר ועבורו לא, **וְאָזַל רַב לְגַבֵּיהּ תְּלֵיסַר מַעֲלֵי יוֹמֵי דְּכִפּוּרֵי** - הלך רב אליו בשלשה עשר ערבי יום כפורים לבקש מחילה, **וְלֹא אִיפַּיֵּים** רבי חנינא.

מקשה הגמרא: **וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי** - וכיצד עשה רב כך, לבקש מחילה כל כך הרבה פעמים, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא** (לעיל עמוד א) **כָּל הַמְבַקֵּשׁ מָטוּ** [-מחילה] **מֵחֲבֵירוֹ, אַל יְבַקֵּשׁ** [-אינו צריך לבקש] **מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים.** מתרצת הגמרא: **רַב שַׁאנִי,** שהחמיר על עצמו. מקשה הגמרא: **וְרַבִּי חֲנִינָא, הֵיכִי עָבִיד הָכִי** שלא מחל, **וְהָאָמַר רָבָא, כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו** - כל המוותר ואינו מחזיר במידה למצערים אותו, **מַעֲבִירִין** - מוותרים **לוֹ** מן השמים ואינו נענש **עַל כָּל פְּשָׁעָיו.** מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** הטעם שר**בִּי חֲנִינָא** לא התפייס, כי **חֶלְמָא חָזֵי לֵיהּ לְרַב דִּזְקַפּוּהוּ בִּדִיקְלָא** - ראה בחלום שתלו את רב על עץ דקל, **וּגְמִירֵי** - קבלה בידינו, **דְּכָל דִּזְקַפּוּהוּ בִּדִיקְלָא רֵישָׁא חָוֵי** - שכל שתלוהו בדקל בחלום יעלה לגדולה. **אָמַר** [רבי חנינא], **שְׁמַע מִינָּהּ, בָּעֵי לְמֶעְבַּד רְשׁוּתָא** - רוצים למנות את רב לראש הישיבה. וחשש רבי חנינא [שהיה ראש הישיבה בארץ ישראל], שאם יעלה רב לדור בארץ ישראל, יצטרך הוא למות, לפי שאין מלכות [-שררה] נוגעת בחברתה, **וּלפיכך לֹא אִיפַּיֵּים כִּי הֵיכִי דְּלֵיזִיל וְלִגְמַר אוֹרַיְיתָא בְּבָבֶל** - כדי שרב יברח מפניו לבבל ויתמנה שם לראש ישיבה, ולא ימות הוא.

רש"י

בהדי טבחא — הטבח חטא לו. **קאזיל אבא** — רביה. **למקטל נפשיה** — עכשיו הוא מענישו למות. **תבר רישא** — משבר עצמות ראש של בהמה. **בקועיה** — בגרגרתו. **סידרא** — פרשת מקרא של נביאים או של כתובים. **אתא ר' חייא** — וגם הוא היה חפץ לפסוק עמו, וחזר בשבילו לראש הפרשה. **רב שאני** — מחמיר היה לעצמו. **חלמא חוא ליה לרב** — ראה חלום על רב שתלאוהו בדקל, והוא סימן נשיאות ראש וגדולה. ור' חנינא ראש ישיבה היה, כדאמר רבי (כתובות קג,ב) בשעת פטירתו: חנינא בר חמא ישב בראש. וכשראה חלום זה על רב דאג למות, לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה. אמר: אדחייה מהכא, ויברח לבבל מפני, ושם יהיה ראש, ולא נדחין למות בשבילו.

מכיוון שישנו הציווי להעלות בקודש וללכת מחיל אל חיל, בוודאי שישנה גם הנתינת-כוח הדרושה לזה.

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהָא – והרי **נוֹתָר וּפִיגּוּל לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים הוּא**, שהרי שם נותר חל רק לאחר שהותר באכילה, ושם פיגול הוא רק לאחר שקרבו כל מתיריו, דהיינו אחר זריקת הדם שהוא המתיר האחרון בקרבן. ואין לומר שהתפסה היא באיסור של נותר ופיגול, שהרי זה דבר האסור שאינו בא מכח נדרו, ובהכרח שהתפסה היא באיסור קודש שבו, ואם כן קשה שהרי איסור קודש שבו נפקע לאחר זריקת דמים, ואיך תחול ההתפסה, אלא מוכרחים לומר שבעיקרו קא מתפיס, דהיינו באיסור שהיה על הבשר קודם זריקת הדם, ואם כן יש לפשוט מכאן את ספקו של רמי בר חמא. **אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן** לרבא, אין לך להביא ראיה מהמשנה, שכן יש לדחות שכוונת התנא שאמר 'בנותר אסור', היא **בְּנוֹתָר** של עוֹלָה, כלומר שאמר בפירוש נותר של עולה שאוכל לך, וכיון שבקרבן עולה לא נעשה שינוי בדין קודש של הבשר לאחר זריקת הדם ממה שהיה קודם זריקה, לפי שהזריקה אינה מתרת עולה באכילה, כיון שעולה היא כולה למזבח, ממילא גם במצב של עכשיו עדיין קיים האיסור מחמת הנדר, אבל במקרה שבמצב של עכשיו נפקע האיסור קודש אין ראיה שבעיקרו קא מתפיס.

רבא מקשה על דחייתו של רב הונא בריה דרב נתן: **אָמַר לֵיהּ** רבא לרב הונא בריה דרב נתן, **אִם כֵּן**, שאתה מעמיד את דברי המשנה בנותר של עולה, **לִיתְנֵי בְּבָשַׂר עוֹלָה** – מדוע מביא התנא דוגמא להתפסה, שהוא מתפיס בבשר עולה שיש בו פסול נותר, היה לו לנקוט דוגמא של התפסה בבשר עולה סתם, ולומר שהמתפיס בבשר עולה חלה התפסתו, שכן בשר עולה תמיד הוא דבר הנדור ואפילו לאחר זריקה.

מתרץ רב הונא בריה דרב נתן:

המשנה בדרך של **לֹא מִיבַּעְיָא** [–אין צריך לומר] **קָאָמַר** [–נאמרה], וכך הוא ביאור המשנה: **לֹא מִיבַּעְיָא** – אין צריך לומר שהמתפיס **בְּבָשַׂר עוֹלָה** דְּחל הנדר **וְאָסוּר, דְּהָא** – שהרי **בְּקָרְבָּן קָא** – הוא **מַתְפִּיס**, וקרבן הוא דבר הנדור, אלא **נוֹתָר וּפִיגּוּל דְּעוֹלָה אִיצְטְרִיכָא** – נצרך התנא להשמיענו שהמתפיס בהם חל נדרו, כי לולא שהמשנה היתה מחדשת לנו זאת **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה על דעתך לומר שאם התפיס בנותר ופיגול, הרי זה כאילו אמר בפירוש שיהיה זה **כְּאִיסּוּר נוֹתָר** או שיהיה **כְּאִיסּוּר פִּיגּוּל, וַהֲוָה לֵיהּ** – ויהיה דינו **כְּמִתְפִּיס בְּדָבָר הָאָסוּר**, שהרי איסורי נותר ופיגול אינם דבר הנדור אלא דבר האסור, **וְלֹא מִיתְּסַר** – ולא יחול הנדר, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין כוונתו לאיסור נותר אלא לאיסור קודש שיש בבשר הנותר והפיגול.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רמי בר חמא מדברי הברייתא: **מֵיתִיבִי** – קושיא על רב הונא בריה דרב נתן שאמר שאין ראיה שבעיקרו קא מתפיס, שלמדנו בברייתא, **אֵיזֶהוּ אִיסָּר** – איסור נדר **הָאָמוּר בַּתּוֹרָה**. מבארת הברייתא שזהו כשנודר על ידי התפסה, כגון **שֶׁאָמַר הֲרֵינִי** – הרי עלי **שֶׁלֹּא אוֹכַל בָּשָׂר** היום, **וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה יַיִן** היום, ומתפיס את הנדר **כְּיוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו** [–של הנודר]. או שאוסר על עצמו היום בשר ויין על ידי שמתפיס את הנדר **כְּיוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ רַבּוֹ** [–של הנודר], או **כְּיוֹם שֶׁנֶּהֱרַג בּוֹ גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם**, או **כְּיוֹם שֶׁרָאִיתִי יְרוּשָׁלַיִם בְּחוּרְבָּנָהּ. וְאָמַר שְׁמוּאֵל, וְהוּא** – הברייתא מדברת באדם **שֶׁנָּדוֹר בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם** – שיום זה שהוא מתפיס בו אסור עליו בנדר בבשר ויין.

מבררת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר, **לָאו כְּגוֹן דְּקָאֵי בְּחַד בְּשַׁבְּא דְּמִית בֵּיהּ אֲבוּהָ** – הרי לכאורה מדובר שמת אביו ביום ראשון א' לחודש ניסן, וביום זה אסר על עצמו [באופן חד פעמי] אכילת בשר ושתיית יין, ולאחר כמה שנים כשעומד ביום ראשון א' לחודש ניסן רוצה שוב לאסור על עצמו יום זה בבשר ויין, ואומר לשון זה: יהא יום זה עלי כיום ראשון א' לחודש ניסן. ועל זה נאמר בברייתא שמועילה ההתפסה וחל הנדר, **וְאַף עַל גַּב דְּאִיכָּא טוּבָא חַד בְּשַׁבְּא דְּהֵיתְרָא** – שיש הרבה ימים שהם ראשון בשבת א' בניסן שאינו אסור בהם בבשר ויין, ואפשר לפרש שהוא מתפיס בהם, ואף על פי כן **קָתָנֵי** שחל נדרו **וְאָסוּר. שְׁמַע מִינָּהּ** – אם כן תפשוט מכאן **שִׁבְעִיקָּר הוּא מַתְפִּיס**, כשם שהאומר יהא יום זה כיום ראשון א' לחודש ניסן, שאפשר לפרש כוונתו לימי ראשון א' בניסן האחרונים שהיו ימים של היתר, ולא יחול הנדר כיון שהתפיס בהיתר, ואף על פי כן מפרשים כוונתו ליום ראשון א' לחודש ניסן שהיה לפני כמה שנים שבו היה אסור בבשר ויין, ועל ידי זה חל הנדר כיון שהתפיס באיסור הנדור, כמו כן המתפיס בבשר זבחי שלמים לאחר זריקה, אף שלפנינו הבשר הוא היתר, נפרש את דבריו שהוא מתפיס בעיקר, כלומר בדינו של הבשר קודם זריקה שהיה עליו איסור הנדור.

דוחה הגמרא את הראיה, ואומרת שדברי שמואל לא נמסרו כראוי: **דִּשְׁמוּאֵל הָכִי אִיתְּמַר** – כך שנינו את דברי שמואל: **אָמַר שְׁמוּאֵל וְהוּא שֶׁנָּדוֹר וּבָא מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם וְאֵילָךְ** – שמואל לא אמר שמדובר באדם שרק אותו יום שמת בו אביו היה אסור עליו בבשר ויין, אלא מדובר שכל ימי אחד בשבת שעברו עליו מיום שמת בו אביו, נאסרו עליו בנדר, ולא היו כלל ימים מותרים בתאריך שמת בו אביו, ולכן מועילה ההתפסה וחל הנדר, ואין להוכיח מכאן למקרה שאפשר לפרש כוונתו שהוא מתפיס בהיתר, כגון בשר שלמים שעכשיו הוא היתר, ויתכן שכוונתו להתפיס בדינו עכשיו.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רמי בר חמא ממקום אחר: **אָמַר רָבִינָא, תָּא שְׁמַע**, במשנה לקמן (יג:) למדנו שאם אדם אוסר על עצמו את מאכלי חבירו על ידי שמתפיסם בדבר האסור מן התורה, לא חלה התפסתו, כגון האומר לחבירו מה שאוכל ממך יהא עלי **כְּחַלַּת אַהֲרֹן** המופרשת מהעיסה וניתנת לכהנים מבני אהרן, **וְכִתְרוּמָתוֹ** – או כתרומה המופרשת וניתנת לכהן, אין הנדר חל ומוּתָּר לאכול משל חבירו, לפי שהתפיס בדבר האסור מן התורה, וכדי שיחול הנדר צריך להתפיסו דוקא בדבר הנדור. ומדייקת הגמרא, שמהמשנה משמע שדוקא אם מתפיס בחלה או בתרומה מותר, **הָא** – אבל אם מתפיס **כִּתְרוּמַת לַחְמֵי תּוֹדָה** –תרומה המופרשת לכהן מהחלות הבאות עם קרבן תודה, **אָסוּר** לאכול משל חבירו, משום שתרומת לחמי תודה נחשבת כדבר הנדור ואפשר להתפיס בה, וחל הנדר.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מעש"ק, בו כותב ע"ד התעסקותו בשדה חינוך הכשר המקרב את לבם של בני ובנות ישראל לאבינו שבשמים, ומה שכותב שאינו שבע רצון כי לא הצליח הרבה במשמעת, הנה זה מכבר אמרתי לו שיסיח דעתו מהמרה שחורה שלו שאין לו יסוד, ומה שלא הצליח הרבה, הנה בטח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המשך בעמוד הבא

והא נותר לאחר זריקת דמים הוא. דאיתסר, דנותר הוי – שניתותר חוץ לזמנו שלא נאכל, ופיגול – שיצא חוץ למחיצתו, ואמר "זה כזה" וקאמר דהוי אסור. והא נמי, דלאחר זריקת דמים, והוה ליה שעת הכושר קודם לכן, וקתני דאסור. אלמא בדהשתא קא מתפיס. ואיבא דאמרי: האי פיגול לאו דוקא הוא, דלא הוי פיגול אלא היכא שנשחט על מנת לאוכלו חוץ לזמנו, דלא הוה ליה שעת הכושר מעולם. ולא קא פריך אלא מנותר דהוה ליה שעת הכושר, ופיגול אגררא נסבה ולאו דוקא. **אמר ליה רב הונא לרבא בנותר של עולה.** מיירי, דלא הוה ליה שעת הכושר מעולם, דעולה כולה כליל היא. אבל אי הוה ליה שעת הכושר – אמרינן מעיקרא קא מתפיס. **אם כן ניתני בבשר עולה.** ממש, דלית ליה שעת הכושר! **דהא בקרבן קא מתפיס.** והויא נדר גמור. **אלא נותר ופיגול איצטריכא ליה.** דאימא באיסור נותר כו' קמתפיס. **ולא מיתסר.** דלא הוי נדר, כדבעינן למימר לקמן: שיהא מתפיס בדבר הנדור ולא בדבר האסור. **קמשמע לן.** האי דקאמר נותר ופיגול – לאו איסור נותר ופיגול קאמר איסור כמותו, אלא בנותר ממש ופיגול ממש, דהוי דבר הנדור. **איזהו איסר האמור בתורה.** דכתיב "לכל שבועת אסר" (במדבר ל) דמשמע שיהא נודר בדבר שנאסר בכך: **ואמר שמואל והוא שנדור ובא.** במסכת שבועות: **מאותו היום.** כגון דבאותו יום שמת אביו קיבל עליו בנדר שלא יהא אוכל בשר. וכגון דהוה אותו היום חד באייר, דאיכא חד בשבת דהיתירא טובא בנתים, ולסוף שנה באייר בחד בשבת נמי אמר "הריני שלא אוכל בשר בחד בשבת כמו אותו חד דאשתקד שמת בו אביו". ואמרי' דאסור, דאע"ג דאיכא חד בשבת דהיתירא בנתים, דכל הני חד בשבת בנתים אכל, ועכשיו כשאמר "הריני שלא אוכל בשר בחד בשבת כמו אותו חד בשבת שמת בו אביו" דלא אכל, והרי איכא כמה בחד בשבת דאכל – אפ"ה אמרי': בעיקרו קא מתפיס, באותו חד בשבת דלא אכל, ואסור. ענין אחר: כגון דנדר בחד בשבת דר"ח אייר שמת בו אביו, ולסוף שש שנים או חמש שנים קאי בחד בשבת דר"ח אייר. ואע"ג דאיכא טובא ראשי חדשים דאייר בנתים דהיתירא, וקתני דאסור. **הכי איתמר דשמואל והוא שנדור ובא מאותו היום ואילך.** דכל חד בשבת מאותו היום ואילך היה נדור שלא יאכל בשר. ועכשיו אומר "הריני כאותו היום שמת בו אביו" – אהכי אסור, דלא הוי שום היתירא בנתים אח"כ באותו יום, וליכא למיחש דבהיתירא קא מתפיס. **ת"ש כחלת אהרן וכתרומתו.** תרומה גדולה או תרומת מעשר, דהיינו דבר האסור. ומדקאמר "כתרומתו" – מכלל דאיכא תרומה דאי מתפיס בה הוי אסור, דהיינו תרומת לחמי תודה, דדבר הנדור הוא תודה ולחמה.

והא

וְהָא נוֹתָר וּפִיגּוּל לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים הוּא. אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן: בְּנוֹתָר שֶׁל עוֹלָה. אֲמַר לֵיהּ: אִם כֵּן לִיתְנֵי בְּבְשַׂר עוֹלָה! לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר: לָא מִיבַּעְיָא בְּשַׂר עוֹלָה דְּאָסוּר, דְּהָא בְּקָרְבָּן קָא מַתְפִּיס, נוֹתָר וּפִיגּוּל דְּעוֹלָה אִיצְטְרִיכָא; ס"ד אָמִינָא: כְּאִיסּוּר נוֹתָר, כְּאִיסּוּר פִּיגּוּל, וַהֲוָה לֵיהּ כְּמַתְפִּיס בְּדָבָר הֶאָסוּר, וְלָא מִיתְּסַר, קְמַ"ל. מֵיתִיבֵי: אֵיזֶהוּ אִיסָּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה - אָמַר "הֲרֵינִי שֶׁלֹּא אוֹכַל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה יַיִן כְּיוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו" "כְּיוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ רַבּוֹ" "כְּיוֹם שֶׁנְּהֲרַג בּוֹ גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם" "כְּיוֹם שֶׁרָאִיתִי יְרוּשָׁלַיִם בְּחוּרְבָּנָהּ", וְאָמַר שְׁמוּאֵל: וְהוּא שֶׁנָּדוּר בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. הֵיכִי דָּמֵי? לָאו כְּגוֹן דְּקָאֵי בְּחַד בְּשַׁבָּא דְּמִית בֵּיהּ אֲבוּהּ. וְאַע"ג דְּאִיכָּא טוּבָא חַד בְּשַׁבָּא דְּהֵיתֵּרָא, וְקָתָנֵי אָסוּר. ש"מ בָּעִיקָּר הוּא מַתְפִּיס! דִּשְׁמוּאֵל הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר שְׁמוּאֵל: וְהוּא שֶׁנָּדוּר וּבָא מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם וְאֵילָךְ. אָמַר רָבִינָא, ת"ש "כְּחַלַּת אַהֲרֹן וְכִתְרוּמָתוֹ" - מוּתָּר. הָא "כִּתְרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה" - אָסוּר.

והא

והא דרמי רחמנא עליה. והיינו טעמא נמי דמתפיס בתרומת לחמי תודה לאחר זריקת דמים, ומתפיס בבכור לאחר זריקת דמים לא מתסר, כדמוכח סוגיין בסמוך, אע"ג דאסירי לזרים, משום דכיון דשרי לכהנים – אסוריה לאו מדמת נדריה הוא, שאילו כן היה אסור לכל. אלא אסורא הוא דרמי רחמנא עליה, וכי מתפיס ביה – בדבר אסור קמתפיס. והיינו טעמא נמי דמתפיס בחלת אהרן ובתרומתו מותר – דאיסור' לאו משום נדריה הוא, אלא משום גזרת הכתוב הוא. כך נראה בעיני. **והא** נותר ופגול לאחר זריקת דמים הוא. אית דלא גרסי פגול, שהרי מכיון שנתפגל – אין זריקתו מתירתו. אלא מנותר קפריך, דאיסור נדריה פקע ליה בזריקת דם, ואפילו הכי תנן דאסור – אלמא בעיקרו קמתפיס. **בנותר** של עולה. דאפילו תמצא לומר דבדהשתא קמתפיס – אכתי נדריה לא פקע, דהא עולה אסורה אפי' לאחר זריקה. **א"כ** ליתני בבשר עולה. אי אמרת בשלמא דלאו בעולה מיירי – נקט נותר לאשמועינן דבעיקרו קמתפיס. אלא אי אמרת דבעולה מיירי – מאי רבותיה דנותר? אכתי נדריה לא פקע, ואי הכי – ליתני בשר עולה! ולפי מה שפירשתי במשנתינו דבנותר ופגול לא בעי ר' יהודה כ"ף הדמיון – בדין הוא דלישני ליה דלהכי תנא נותר ופגול ולא תנא בבשר עולה – לאשמועינן דבהני אפילו בלא כ"ף הדמיון מתסר, אלא דעדיפא מיניה שני ליה. **והוא** שנדר באותו היום. קס"ד שנדר באותו יום שמת אביו שלא יאכל בשר, וכן נדר פעם אחת שלא יאכל בשר ביום שמת בו גדליה, ועכשיו מתפיס יום אחר כאותו יום. דכיון דנדר במעיקרא – ה"ל השתא מתפיס בדבר הנדור. דקאי בחד בשבת דמית ביה אבוה. נראה בעיני דהכי פירושא: שאומר ביום אחד בשבת שהוא ביום שמת בו אביו למנין חדשים, כגון אחד בשבת ראשון של ניסן "יהא יום זה עלי כיום אחד בשבת ראשון של ניסן". ואע"ג דאיכא טובא חד בשבת דהיתרא, וקתני אסור, ושמע מינה בעיקרו קמתפיס. ומשמע ליה להתלמוד דבהכי עסקינן. דאי באומר בפירוש "יום זה כיום שמת בו אביו" – פשיטא דמתסר. אלא ודאי באומר "יום זה עלי כאחד בשבת ראשון של ניסן". וקמ"ל דאע"ג דאיכא למימר בהיתרא קמתפיס, כיון שהוא עומד באותו יום שהוא למנין חדשים כיום שמת בו אביו, ומתפיס ואמר "יהא יום זה כאחד בשבת" – בעיקרו מתפיס, ואסור. ומשני: **דשמואל** הכי אתמר אמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום ואילך. כלומר, שכל ימי אחד בשבת שעברו עליו, שהן כיום שמת בו אביו – נאסרו עליו בנדר. וכיון שכן – לא מצית למגמר מהכא האי דינא, ולומר דהך רבותא אשמועי', דהא הכא ליכא יומי דהיתרא כלל. והך סוגיא קטיע היא, דלא פירש התלמוד אם כן מאי אתא לאשמועינן, אלא סמיך ליה אסוגיין דריש פרק "שבועות שתים בתרא", דאמרי' התם האי לישנא ממש דאמר שמואל: והוא שנדור ובא מאותו היום. ובתר הכי מקשה: כיון (נ"ל כיוס) שמת בו אביו פשיטא! ומתרץ: יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם אצטריכא ליה. ומקשינן: הא נמי פשיטא! מהו דתימא: כיון דאפי' לא נדר אסור מדרבנן, כי נדר – נמי לא חייל נדרא, ולאו מתפיס בנדר הוא, קמ"ל. כך נראה בעיני. א"נ, סברה הך סוגיא דאע"ג דלא דמי לקרבן שאסור לכל, דהא לא אסור אלא לדידיה – אפילו הכי מתפיס בדבר הנדור מיקרי. וממסקנא דסוגיין דשבועות שמעינן לנדר מגבינה של נכרים וסתם יינן ושמנו של גיד, והתפיס בהן – דמתפיס בנדר הוי, ואסור. **כחלת** אהרן וכתרומתו מותר. דאע"ג דבקריאת שם מתסרי, כיון שאינו אסור לכל – דבר האסור מקרי ולא דבר הנדור. **הא** כתרומת לחמי תודה. חלה אחת שהיה נוטל מכל עשר חלות של כל מין שבה. **אסור.** דהוה ליה מתפיס בדבר הנדור.

והא

המשך מעמוד הקודם

הוא ע"פ מרז"ל מגילה ו' ע"ב אם יאמר לך אדם לא יגעתי ומצאתי אל תאמין, אבל קודם לזה נאמר, אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, ובמילא הרי בידו דבר זה.

ב) מ"ש שאינו שבע רצון, הנה סימן טוב הוא זה, כי אי שביעת רצון יכול להמשיך גילוי כחות הנעלמים אם כחות הגלוים אינם מספיקים, משא"כ שביעת רצון מביא ע"פ רוב לישות וכו' והעדר העבודה ועכ"פ העדר העבודה במרץ המתאים, וזה היפך תכלית המקווה, והכוונה שעבודת האדם צריכה להיות דוקא ביגיעה. והאריכות בזה אך למותר.

בברכה להצלחה בענינים הכלליים והפרטיים.

המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

והא תרומת לחמי תודה לאחר זריקת דמים היא. דכיון דלחמי תודה לא שרו באכילה עד לאחר זריקה – למה יתרמו אותן קודם לכן? ומדקתני אסור – ש"מ דבעיקרן קמתפיס. **אלא** אימא הא כתרומת הלשכה אסור. תרומת הלשכה, שהיו תורמין ממעות הלשכה וממלאין שלש קופות. **ליתני** תרומת לחמי תודה וכ"ש תרומתו. והויא רבותא טפי, משום דמעיקרא נאסרה תרומת לחמי תודה בנדר. **תרומתו** היא. כלומר, בכלל "וכתרומתו" דקתני היא, משום דהויא כתרומה לגבי זרים. **תרומת** לחמי תודה נמי לפני זריקת דמים היא. כלומר, דמשכחת לה שנתרמו קודם זריקת דמים. ומש"ה לא פסיקא ליה למתני "כתרומת לחמי תודה" – דאיכא גוונא דמתסר כשנתרמו קודם זריקת דמים. **כגון** דאפרשינהו בלישייהו. בדין הוא דלישני ליה: דאפרשינהו לאחר אפייתן קודם זריקת דמים, שהרי אפייתן היתה קודמת אפילו לשחיטת הזבח. דהא אמרינן במנחות (קף עח:): שאם נשחט הזבח קודם שיקרמו פני [כולן] – לא קדש. אלא כיון דמייתי ראיה מדרב טובי דמצי להפריש קודם זריקה, ודרב טובי מיירי בדאפרשינהו בלישייהו – נקט נמי הכא דאפרשינהו בלישייהו. **בארבע** חלות. ארבעה מיני חלות. **והא** כתיב ארבעים. דהא הוו ארבעה מינין: חמץ, חלה, רקיקין ורבוכה). **והתנן** והקריב אחד מכל קרבן. כלומר מכל מין ומין. וילפינן בג"ש דאחד מעשר קאמר, והוו להו ארבעים. **דשקל** חדא מן חמץ. שעשה עשר חלות מכל מין, ואחר שהפרישן אחד מכל מין, לש תשעה של כל מין ועשה חלה אחת מכל תשע ותשע. **לימא** כתנאי וכו'. אי לפני זריקת דמים. כלומר, שאמר כן בפירוש. ונראה בעיני דבדין הוא דהוה מצי לאקשויי: אי באומר "הרי עלי כבכור" סתמא – מאי טעמא דמאן דשרי? דאפילו אי אמרינן דבהיתרא קמתפיס, כל שאמר סתם – בעיקרו קמתפיס, דהא תנן במתני': חטאת תודה שלמים אסור, ולא דייקינן מינה בסוגיין דבעיקרו קמתפיס. אלא איידי דבעי למימר: אי לאחר זריקת דמים מ"ט דמאן דאסר – נקט נמי: אי לפני זריקת דמים מ"ט דמאן דשרי. אבל ה"ה דסתמא נמי קשיא.) **לא** דכולי עלמא לפני זריקת דמים. כלומר, אי נמי סתמא, דחד דינא אית להו, ואפילו הכי רבי יוסי מתיר, מדכתיב "כי ידור נדר", ובכור דבר האסור הוא, כיון דבעל כרחו חלה קדושה עליו. **לה'** לרבות דבר האסור. כלומר כיון דמצוה להקדישו, כדמפרש התלמוד לקמן. **מבעי** ליה למתפיס בחטאת ואשם. דאע"ג דחובה עליו

והא תרומת לחמי תודה לאחר זריקת דמים הוא. ואליבא דר' אליעזר בר' שמעון נקיט ליה, דאמר: לא קדש הלחם עד שישחוט ויזרוק דמה לשמה. ובתורת כהנים קאמר לה גבי לחמי תודה. וקודם זריקה, אי אבל מהני לחמי תודה – לא עבד איסור גמור, ואפ' הכי הוי אסור, אלמא כדהשתא מיתפיס. לעולם אימא לך בתר מעיקרא אזלינן, היכא דאיכא היתירא ואיסורא. ולא תימא דאמרי' בתרומת לחמי תודה, אלא אימא: הא בתרומת הלשכה אסור, דהיא אסורה בין מעיקרא בין בסוף, והוי נמי דבר הנדור, דכתיב "אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (שמות כה). **אבל תרומת לחמי תודה מאי מותר.** משום דלתרומת לחמי תודה הוי היתר קודם זריקת דם תודה, ואזלינן בתר מעיקרא. אי הכי ליתני: כחלת אהרן או כתרומת לחמי תודה מותר. ואע"ג דהוי דבר הנדור, ואנא ידענא דב"ש כתרומתו דמותר, דהוי מתפיס בדבר האסור! לעולם כתרומת לחמי תודה – מותר, והאי דקתני כתרומתו – הא קמ"ל: דתרומת לחמי תודה תרומתו היא – כתרומה חשובה, דהויא נמי דבר האסור, ואין אדם יכול להתפיס בה דבר בנדר, אע"ג דבאה על ידי נדר. **ואיבעית אימא.** כדקאמרת: הא כתרומת לחמי תודה אסור. ואפילו הכי, אימא דדייקינן נמי מהכא דאזלינן בתר מעיקרא, ואסורה התרומה קודם זריקה, כגון דאפרשה בלישה, וכי הא דאמר רב טובי בר קיסנא וכו'. ואית דמפרשי: והא תרומת לחמי תודה לאחר זריקת דם היה כהן מפרישה והיתה מותרת לכהן, וקודם זריקת דם היתה אסורה. דמאחר שנתקדשו לחמי תודה בשחיטה – נאסרו לכל העולם, ונעשה טבל עד שהופרשה התרומה לאחר זריקה, שהותרה לכהן. אלמא, אע"ג דקודם זריקה היתה אסורה כבשר זבחי שלמים, דאסור קודם זריקה, ולאחר זריקה הותרה כבשר זבחי שלמים – אסור בבכר, אלמא דאזלינן בתר מעיקרא, שהיה אסור לכל העולם. לעולם מהא לא תיפשוט, ואימא: הא כתרומת הלשכה אסור – דתרומת הלשכה לא היה לה היתר בין בתחילת הקדש בין בסוף הקדש. **הא כתרומת לחמי תודה מאי מותר.** משום דאמרינן בסוף מתפיס, ומאחר דתרומת הכהן היא חשובה כתרומה בעלמא, כדבר האסור ולא כדבר הנדור, ולהכי מותר המתפיס. אי הכי, ליתני: כתרומת לחמי תודה מותר, כל שכן כתרומת אהרן דאנא ידענא דמותר, דהיא לא באה ע"י נדר כלל! [**תרומתו היא**]. להכי קתני כתרומתו במתניתין – לאשמועינן דתרומת לחמי תודה לאחר זריקת דם, שהיא מופרשת ויש עליה שם – תרומת אהרן חשובה. דהא מתפיס כבר בתרומת לחמי תודה לאחר זריקת דם שהוא דבר האסור, ויש עליה שם תרומה – כתרומת אהרן חשובה, ולעולם האומר כתרומת לחמי תודה – מותר. **ואיבעית אימא.** האומר "כתרומת לחמי תודה" – אסור. ולא תפשוט מהכא בשר זבחי שלמים אי בעיקר מתפיס או בסוף, דאפשר דאיסור והיתר תרוייהו ליהוו קודם זריקת דם, כגון דאפרשה בלישה, והיתה תרומה מותרת לכהן קודם זריקה. ולהכי איסור והיתר ביחד קודם הזריקה, והיתר לאחר האיסור, ותרוייהו קודם זריקה. להכי אמרינן: באיסור שהיתה קודם שהופרשה – שהיתה קדושה בשחיטה קודם הפרשה אסורה לכל העולם – הפריש זה את כברו. דמותר להפריש בלישה, וכדרב טובי וכו'. **והא כתיב ארבעים.** דארבעים חלות מיבעי ליה למיפי, עשרה מכל מין! ומשני. **למצוה.** דמצותו שיהו ארבעים. אבל אי אפאן בארבע חלות גדולות, מכל מין אחת – יצא. **והא בעי למישקל תרומה.** מן חד וחד, מכל מין אחד מעשרה! **וכי תימא דשקיל חדא ריפתא אכולהו.** דמהני ארבעה שקיל חדא לתרומה. **והתנן אחד מכל קרבן.** דמכל מין ומין בעי למישקל חדא חדא; מחמץ חדא, ומחלות חדא, ומרקיקין חדא, ומרבוכה חדא. אבל לא שקיל מחד מין בלבד על תלתא. **אלא דאפרשה בלישה.** דמכל מין ומין הפריש קודם אפייה לתרומה, ואח"כ אפה לשירים. דהשתא שקיל תרומה שלימה מכל קרבן, דאופה חלה ממה שנוטל מכל מין ומין. **הרי עלי כבכור .** בבהן קא מיירי. דאי בישראל – ליח ליה שום זכייה בגוויה, ואסור ליה נמי באכילה. שאמר "הרי עלי בשר זה כבשר בכור". **היכי דמי אילימא.** דאמר "הרי עלי בשר זה כבשר בכור לפני זריקת דמים". **מאי טעמא דמאן דשרי.** הא בכור לא לישתרי אלא בזריקת דמו!

ואמר

המשך מעמוד קעג

הנה למרות הטעמים שמזכירים מוכרח הדבר שימשיכו בכתות הנ"ל דוקא בשפת אידיש וכמו שהי' עד עתה... ובה בשעה שרואים אשר הלעו"ז לוחם בעד כל קוץ ותג ואין דבר נחשב למאומה ובלבד לנצח, הרי לא תהי' תורה שלימה שלנו כענינים שלהם שצריכים לשמור אפילו על ערקתא דמסאנא ועאכו"כ בענין הנוגע בחינוך שקשה במאד לשער מראש את התוצאות משינוי קל במשך שנות הילדות על משך חיי האדם בימי חלדו, והאריכות לדכוותייהו בטח אך למותר.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש המחכה לבשו"ט

מהדורה ללוח פסח השמוש אישי בלבד

וְהָא – והרי **תְּרוּמַת לַחְמֵי תּוֹדָה לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים הִיא** –הרגילות להפרישם לכהן אחרי זריקת הדם, מכיון שרק אז הם מותרים באכילה, ואם מדויק מהמשנה שאפשר להתפיס בתרומת לחמי תודה, למרות שהתהפסה היא על אחר זריקת הדם שאז היא כבר מותרת באכילה, על כרחך יש לומר שבעיקרו קא מתפיס, ונפשוט מכאן את ספיקו של רמי בר חמא.

דוחה הגמרא, **אֵימָא** – אפשר לומר, שמה שהמשנה נקטה 'תרומתו', הוא כדי למעט מתפיס **כִּתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** – ממה שתרם הגזבר מחצאי השקלים [שהתנדבו כל ישראל בשביל לקנות בהם קרבנות ציבור] שהיו מונחים בלשכה, והכניסם לקופות המיועדות לחצאי השקלים, **שֶׁאָסוּר** – חלה התפסתו, לפי שהיא באה מכח הקדשתו של האדם, וגם עכשיו היא נקראת דבר הנדור כמו שהיתה בעיקרו דהיינו בשעה שהקדישה.

מקשה הגמרא, אם מדברי המשנה 'תרומתו' ממעטים רק מתפיס בתרומת הלשכה, **אֲבָל** מתפיס **בִּתְרוּמַת לַחְמֵי תּוֹדָה מַאי** יהיה דינו, **מוּתָּר** ואינו נדר, אם כן **לִיתְנֵי** – יאמר התנא, שמתפיס בתרומת **לַחְמֵי תּוֹדָה** מותר, **וְנִלְמַד** בקל וחומר שמתפיס בתרומה מותר, שהרי אם מתפיס בתרומת לחמי תודה שבעיקרו הוא אסור מחמת הנדר, אף על פי כן דנים שכוונת המתפיס למצבו עכשיו שאינו אסור מחמת נדרו, **כָּל שֶׁכֵּן** מתפיס **בִּתְרוּמָתוֹ** שמעולם לא היה בה צד נדור, ודאי שמותר. וממה שהמשנה לא כתבה שהמתפיס בתרומת לחמי תודה מותר, יש להוכיח שסברה שמתפיס בתרומת לחמי תודה אסור.

מתרצת הגמרא, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – באמת נכתב במשנה במפורש שהמתפיס בתרומת לחמי תודה מותר נדרו, כיון שגם **תְּרוּמַת לַחְמֵי תּוֹדָה** בכלל המלה **תְּרוּמָתוֹ הִיא.**

דחיה נוספת: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, תְּרוּמַת לַחְמֵי תּוֹדָה נַמִּי קוֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים הוּא** – שייך שיהיה שם תרומת לחמי תודה גם קודם זריקת דמים, **כְּגוֹן דְּאַפְרְשִׁינְהוּ בְּלִישָׁה** – שהפריש את תרומת לחמי התודה כשהם עדיין בעיסתם, והיינו קודם שחיטה וזריקה. ולכן אף אם נדייק מדברי התנא שמתפיס בתרומת לחמי תודה אסור, אין לפשוט מכך שתמיד כשמתפיס בדבר שהוא עכשיו היתר ופעם היה אסור, חל נדרו, מכיון שיש לומר שרק אם התפיס בתרומת לחמי תודה שהופרשה קודם זריקה חל נדרו. ואף שהמתפיס בתרומת לחמי תודה סתם לא חל נדרו, לא נקט התנא שמתפיס בתרומת לחמי תודה מותר, כי יש פעמים שהמתפיס בתרומת לחמי תודה אסור.

הגמרא מביאה ראיה שלפעמים מפרישים את התרומה בעודה בעיסתה:

וְכִי הָא – וכמו **דְּאָמַר רַב טוֹבִי בַּר קִיסְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל, לַחְמֵי תּוֹדָה** שֶׁמעיקר דינם צריכים להיות ארבעים חלות, עשר עשר מכל מין, **וְאִפְּאָן בְּאַרְבַּע חַלּוֹת** גדולות – חלה אחת גדולה לכל מין, **יָצָא** בדיעבד ידי חובתו. ומקשה הגמרא, איך אפשר לומר שהאופה לחמי תודה בארבע חלות יצא **וְהָכְתִיב** שצריך **אַרְבָּעִים** חלות. ומתרצת, **לְמִצְוָה** מן המובחר צריך שיהיו ארבעים חלות אפויות, אבל בשביל לצאת בדיעבד די בארבע חלות אפויות, שבכל חלה יהיה שיעור של עשר חלות. מקשה הגמרא, **וְהָא בָּעֵי לְמִשְׁקַל תְּרוּמָה,** הרי הוא צריך להפריש מכל מין תרומה לכהן, ואיך יוכל להפריש תרומה מארבע החלות הללו. **וְכִי תֵּימָא דְּשָׁקִיל חָדָא רִיפְתָּא עַל כּוּלָּהּ** – ואם תאמר שיפריש חלה אחת תרומה על כל החלות, **וְהָתְנַן** – אי אפשר לומר כן שהרי שנינו במנחות (עז:) לגבי דיני קרבן תודה, שלמדים ממה שכתוב לגבי לחמי תודה (ויקרא ז יד) 'וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ **אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן** תְּרוּמָה לַה', **שֶׁלֹּא יִטּוֹל מִקָּרְבָּן עַל חֲבֵירוֹ** – שלא יפריש ממין חלה אחת על מין חלה האחרת, שכן מה שכתוב 'אחד מכל קרבן' מתפרש אחד מכל מין ומין. **וְכִי תֵּימָא דְּשָׁקִיל פְּרוּסָה מִכָּל חַד וְחַד** – ואם תאמר שהוא יתרום פרוסה אחת מכל אחת מארבע החלות האפויות, **וְהָתְנַן** – אי אפשר לומר כן כיון ששנינו באותה משנה, שמהמלה **אֶחָד** בפסוק למדים שהכוונה **שֶׁלֹּא יִטּוֹל פְּרוּסָה** אלא לחם שלם. ואם כן איך יקיים במקרה זה מצות הפרשת תרומת לחמי תודה. **אֶלָּא** על כרחך מדובר **דְּאַפְרְשִׁינְהוּ בְּלִישָׁה** – שהפריש תרומת לחמי תודה מכל מין כשהחלות היו עדיין בעיסתן, כלומר **דְּשָׁקִיל חָדָא מֵחָמֵץ** – שנטל אחד מתוך עשר ממין החמץ, **וַחֲדָא מִן חַלּוֹת** – ואחד מתוך עשר ממין החלות שהיתה סולתן נבללת בשמן, **וַחֲדָא מִן רְקִיקִים** – ואחד מתוך עשר ממין החלות שלא היתה סולתן נבללת בשמן, אך היו נמשחים בשמן אחר אפייתם, **וַחֲדָא מִן רְבוּכָה** – ואחד מתוך עשר ממין החלות שהיתה סולתן נבללת בשמן כחלות, אלא שמידת השמן שבה היתה כפולה מהחלות והרקיקין. ואת העיסה שנותרה מכל מין אפה כחלה אחת גדולה. הרי לנו שלפעמים מפרישים את התרומה בעודה בעיסתה.

הגמרא מנסה לתלות את ספיקו של רמי בר חמא במחלוקת תנאים:

לֵימָא כְּתַנָּאֵי – הספק האם בעיקרו קא מתפיס או בהתירא קא מתפיס תלוי במחלוקת תנאים, שלמדנו בברייתא, האומר **הֲרֵי עָלַי** דבר זה **כְּבְכוֹר, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹסֵר** – חל נדרו, **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** – לא חל נדרו. ומבררת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה מקרה נחלקו התנאים, **אִי נִימָא** – אם נאמר שנחלקו במקרה שאמר הרי עלי בכבור **לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים,** אם כן **מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָסַר** – מה טעמו של רבי יעקב האוסר, הלא אחר זריקת דמים הוא מותר באכילה ואין על מה שתחול התפסתו, **אֶלָּא לָאו** – אלא על כרחך מדובר במקרה

אגרות קודש

ב"ה, כ' מ"ח, תשי"ד

ברוקלין.

הנהלת ישיבה ותלמוד תורה בכפר חב"ד,

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלתם שעד עתה היו אצלם כתות ששפת הלימוד עמהם הי' באידיש ומסתפקים בזה בנוגע לזמן הבע"ל מפני כמה טעמים שמזכירים במכתבם ושואלים חוו"ד בזה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המשך בעמוד קעב

דְּמָחִית בְּשַׂר בְּכוֹר וּמָחִית בָּשָׂר דְּהַאיְדְּ גַּבֵּיהּ – שמונח לפניו בשר בכור לאחר זריקת דמים, ומונח לפניו גם בשר היתר, **וְאָמַר** יהא **זֶה כָּזֶה, וְתַנָּאֵי הִיא** – ובזה נחלקו התנאים, רבי יעקב סובר שבעיקרו קא מתפיס, כלומר, בבשר הבכור קודם זריקת דמים, ואסור, ורבי יהודה סובר שבהתירא קא מתפיס, כלומר, במצב של עכשיו שהבכור הוא אחר זריקת דמים ומותר באכילה, ואין להתפסה על מה לחול, ומותר.

דוחה הגמרא, **לֹא** – אין הברח לומר שנחלקו התנאים אם בעיקרו קא מתפיס או בהתירא קא מתפיס, אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – רבי יעקב ורבי יהודה מדברים במקרה שהתפיס בבשר הבכור **לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים**, ואף שאמרנו לעיל שאין להעמיד את המחלוקת במקרה כזה כיון שאם כן יקשה **מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּשָׁרֵי** – מה טעמו של רבי יהודה המתיר, שהרי לכאורה בכור אינו שונה משאר הקרבנות שאפשר להתפיס בהם, יש לתרץ שטעמו הוא משום **דְּאָמַר קְרָא** 'אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה', ולמדים מזה שאין הנדר חל בהתפסה **עַד שֶׁיִּדּוֹר** – שיתפיס **בְּדָבָר הַנָּדוּר, לְאַפּוּקֵי** – להוציא מתפיס **בְּבְכוֹר דְּדָבָר הָאָסוּר הוּא**, שהרי קדושת בכור מאליה היא באה ואינה באה על ידי נדרו, ולכן אי אפשר להתפיס בו.

שואלת הגמרא, **וּמַאן דְּאָסַר** – אם נעמיד כן את מחלוקתם, קשה כיצד רבי יעקב שאוסר יפרש את הפסוק 'אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה'.

משיבה הגמרא, רבי יעקב מודה שנתמעטה מהפסוק התפסה בדבר האסור מן התורה כגון נבילות וטריפות, ואף על פי כן התפסה בבכור שהוא קדוש לה' מועילה, כיון שאָמַר קְרָא 'לַה' ולמדים ממלה זו **לְרַבּוֹת דָּבָר הָאָסוּר** בבכור שהוא קדוש לה', שמועילה ההתפסה בו.

מקשה הגמרא, **וּמַאן דְּשָׁרֵי** – רבי יהודה שאומר שהמתפיס בבכור אין נדרו חל, 'לַה', **מַאי עָבִיד לֵיהּ** – איך הוא מסביר את הריבוי מהמלה 'לה'.

מתרצת הגמרא, מלה זו אינה מיותרת, שכן **מִיבְּעֵי לֵיהּ** – היא נצרכת בשביל לְרבות **מַתְפִּיס בְּחַטָּאת וְאָשָׁם** שמועילה ההתפסה בהם והנדר חל, אף על פי שהם דבר האסור, שהרי אין אדם יכול להביאם אלא אם כן נתחייב בהם על חטא שחטא, ואינם באים בנדר ונדבה.

מקשה הגמרא, **וּמָה רָאִיתָ** לחלק ולְרַבּוֹת מהמלה "לה" **חַטָּאת וְאָשָׁם** שאפשר להתפיס בהם, **וּלְהוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר** שאי אפשר להתפיס בו.

מתרצת הגמרא, **מְרַבֶּה אֲנִי חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁהוּא מַתְפִּיס בְּנֶדֶר** – שנחשבים קצת כדבר הנדור, לפי שהבעלים בוררים להם בהמה כרצונם ומקדישים אותה לחטאתם ולאשמם, ולכן אפשר להתפיס בהם, **וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹר** – ואיני מרבה את המתפיס בבכור, **לפי שֶׁהוּא קָדוֹשׁ מִמְּעֵי אִמּוֹ** ובעל כרחם של הבעלים הוא קדוש, ואינם יכולים להחליפו בבהמה אחרת, ואינו נחשב לדבר הנדור כלל.

הגמרא חוזרת לבאר את שיטת רבי יעקב:

וּמַאן דְּאָסַר – רבי יעקב שסובר שהמתפיס בבכור מועילה ההתפסה והנדר חל, סובר **שבְּכוֹר נַמִּי מַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר הוּא** –בכור גם כן נחשב קצת כדבר הנדור, **וכְּדְתַנְיָא** בברייתא, **מִשּׁוּם** [–בשם] **רַבִּי אָמְרוּ, מִנַּיִן לְאָדָם שנוֹלָד בְּכוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁמִּצְוָה עליו לְהַקְדִּישׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ'** – שלמרות שבכור הוא קדוש מרחם מצוה להקדישו לשם בכור. ולכן המתפיס בבכור נחשב כמתפיס בדבר הנדור.

הגמרא חוזרת לבאר את שיטת רבי יהודה:

וּמַאן דְּשָׁרֵי – רבי יהודה הסובר שהמתפיס בבכר אין נדרו חל, **כִּי לֹא מַקְדִּישׁ לֵיהּ מִי לֹא מִיקְדִּישׁ** – אמנם מצוה להקדיש את הבכור, אבל כיון שאף אם לא יקדישו בפיו יהיה הבכור קדוש, לכן אין הבכור נחשב לדבר הנדור כלל.

נמצא שכלל לא נחלקו התנאים בספיקו של רמי בר חמא האם בעיקרו קא מתפיס או בדהשתא, אלא נחלקו האם בכור נחשב דבר הנדור כשאר הקרבנות או שאינו נחשב דבר הנדור.

כאן מסתיימת הסוגיא, וספיקו של רמי בר חמי לא נפשט.

שנינו במשנה שאם אמר ככר זה עלי **כְּאִימְּרָא** – כשה, שכוונתו לשה של קרבן, או שאמר ככר זה עלי **כַּדִּירִים** – שמשמעותו בקרבנות הנמצאים בדירים שבבית המקדש, חל הנדר:

הגמרא מביאה ברייתא בדיני לשונות אלו:

תָּנָא בברייתא, האומר ככר זה עלי **אִימְּרָא** או **לְאִימְּרָא** או **כְּאִימְּרָא**, או שאומר ככר זה עלי **דִּירִים** או **לַדִּירִים** או **כַּדִּירִים**, או שאומר ככר זה עלי **עֲצִים** או **לְעֲצִים** או **כְּעֲצִים**, או שאומר ככר זה עלי **אִישִׁים** או **לְאִישִׁים** או **כְּאִישִׁים**, או שאומר ככר זה עלי **מִזְבֵּחַ** או **לַמִּזְבֵּחַ** או **כַּמִּזְבֵּחַ**, או שאומר ככר זה עלי **הֵיכָל** או **לַהֵיכָל** או **כַּהֵיכָל**, או שאומר ככר זה עלי **יְרוּשָׁלַיִם** או **לִירוּשָׁלַיִם** או **כִּירוּשָׁלַיִם**, **בכוּלָּן** – בכל הלשונות האלו, אם סיים ואמר **שֶׁאוֹכַל לְךָ, אָסוּר** לו לאכול משל חבירו, אבל אם סיים ואמר **לֹא אוֹכַל לְךָ, מוּתָּר** לו לאכול משל חבירו.

מבררת הגמרא, **מַאן שַׁמְעִינָן לֵיהּ** – מיהו התנא שאמר ברייתא זו ומשמע מדבריו **דְּלֹא שָׁנֵי לֵיהּ** – שאין הבדל בין האומר **אִימְּרָא** או **לְאִימְּרָא**, לבין האומר **כְּאִימְּרָא**, ואף אם אמר בלא כ"ף הדמיון הנדר חל. מנסה הגמרא לומר שהברייתא בשיטת **רַבִּי מֵאִיר הִיא.**

דוחה הגמרא שאין לומר כן, שאם הברייתא כרבי מאיר, **אֵימָא סֵיפָא** של הברייתא, שנאמר בה **וְכוּלָּן** – בכל הלשונות המוזכרים בברייתא, אם סיים ואמר **לֹא אוֹכַל לְךָ מוּתָּר** לו לאכול משל חבירו, **וְהָתְנַן** – והלא שנינו במשנה (בהמשך עמוד זה) שהאומר **לַקָּרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ, רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר** כיון שחל נדרו, **וְאָמַר רַבִּי אַבָּא** לקמן (ע"ב), שהטעם של רבי מאיר הוא משום **שנַעֲשָׂה** – נחשב **כְּאוֹמֵר לְקָרְבָּן יְהֵא וּלְפִיכָךְ לֹא אוֹכַל לְךָ** ולכן אסור, ואם התנא של הברייתא הוא רבי מאיר, נמצא שהוא סותר את דבריו, שהרי בברייתא מבואר שאם מסיים 'לא אוכל לך' מותר, ובמשנה כתוב שאם אומר לקרבן 'לא אוכל לך' אסור.

מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא מדברת באופן **דְּאָמַר 'לֹא לְאִימְּרָא'** ולכן מותר כי אמר שלא יהיה זה אימרא אלא חולין, אבל באמת מה שאמר 'לא אוכל לך' לא מפריע לנדר לחול, **וְהָא** – המשנה מדברת באופן **דְּאָמַר לְאִימְּרָא** ולכן אסור כי אמר שיהיה זה לאימרא, אף שסיים ואמר 'לא אוכל לך'.

משנה

המשנה מבארת לשונות נוספים של נדרים:

הָאוֹמֵר קָרְבָּן עוֹלָה או **מִנְחָה** או **חַטָּאת** או **תּוֹדָה** או **שְׁלָמִים** –כבשי עצרת שהם חובה, ומסיים **שֶׁאֲנִי אוֹכַל לְךָ**, חל הנדר **וְאָסוּר** לו לאכול משל חבירו, אלו דברי תנא קמא. אבל **רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** כיון שהנדר לא חל. ואם אומר **הַקָּרְבָּן** או **כְּקָרְבָּן** או **קָרְבָּן** ומסיים **שֶׁאוֹכַל לְךָ**, חל הנדר **וְאָסוּר** לאכול משל חבירו. ואם אומר **לְקָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ, רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר** לאכול משל חבירו כיון שמפרשים שכוונתו 'לקרבן יהא ולפיכך לא אוכל לך'.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה מהמשנה לברייתא:

קָתָנֵי במשנה, האומר **קָרְבָּן** או **הַקָּרְבָּן** או **כְּקָרְבָּן**, ומסיים **שֶׁאוֹכַל לְךָ**, חל הנדר **וְאָסוּר** לאכול משל חבירו. ומבינה הגמרא **שסְתָמָא תָּנָא כְּרַבִּי מֵאִיר** – מן הסתם המשנה היא בשיטת רבי מאיר **דְּלֹא שָׁנֵי לֵיהּ** – שלשיטתו אין חילוק **בֵּין** האומר **'אִימְּרָא'** לבין האומר **'לְאִימְּרָא'**, [**אִי** – אם המשנה היא **כְּרַבִּי מֵאִיר**, קשה **הָא**] **דְּקָתָנֵי** שאם אומר **הַקָּרְבָּן שֶׁאוֹכַל לְךָ** חל הנדר **וְאָסוּר, וְהָתַנְיָא** בברייתא על דין זה, **מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה** בְּאופן **שאוֹמֵר** אחד מלשונות אלו: **הָא קָרְבָּן, וְהָא עוֹלָה** – או הא עולה, **וְהָא מִנְחָה, וְהָא חַטָּאת שֶׁאוֹכַל לְךָ, שֶׁאף** על פי שתמיד גם אם לא אומר כ"ף הדמיון חל הנדר, בכל זאת בלשון זה אין הנדר חל **וּמוּתָּר**, משום **שֶׁלֹּא נָדַר זֶה אֶלָּא בְּחַיֵּי קָרְבָּן**, כלומר בחיי הבהמה, שאין שום משמעות לדבריו, ולכן אין הנדר חל. ואם כן דברי המשנה סותרים לדברי חכמים בברייתא, שהרי במשנה מבואר שבאופן שאומר הקרבן שאוכל לך אסור, ובברייתא מבואר שבאופן שאומר הא קרבן שאוכל לך מותר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

ואמר זה כזה. ובהא קא מיפלגי; מר סבר: בעיקרו מתפיס, ומר סבר: בהיתר קא מתפיס, לאחר זריקת דמים. **אמר קרא כי ידור נדר כי ידור בדבר הנדור.** הוי נדר ואסור, לאפוקי בכור דדבר האסור, דממילא מיתסר. **אמר קרא לה'** לרבות דבר האסור. דכל דבר שהוא אסור ולגבוה – הוא מתפיסו נמי בנדר, אע"פ שהוא אסור בלא נדר, כגון בכור. **מרבה אני חטאת ואשם.** שהם מתפיסים, מפני שהוא מתפיסן בנדר. אע"ג דעל חטא באין ולא משום נדר, אפ"ה – אידו מתפיסו, שאומר "הרי זו לחטאתי ולאשמי". אבל בכור אינו מתפיס כלל, שממעי אמו קדש עצמו. **כי לא מקדיש ליה.** אם לא הקדישו, מי לא מיקדיש בלאו הכי? משום הכי לא חשיב כלל כי מתפיס ליה בנדר. אבל חטאת ואשם – לא מיקדשי לעולם אי לא מקדיש להו. **כולן שאוכל לך אסור.** דכי אמר "באימרא שאוכל לך" – דמי כמאן דאמר: יאסר עלי מה שאוכל לך. אבל אמר "כאימרא לא אוכל לך" – מותר, דמשמע: אבל אם אוכל לך – לא יהא כאימרא, ומותר. **מאן שמעינן ליה דלא שאני ליה בין אימרא לאימרא כאימרא.** דכולן "שאוכל לך" אסור. **ר"מ היא.** דפליג עליה דר"י. דאי ר"י – לית ליה "אימרא", דאמר: האומר "ירושלים" – לא אמר כלום. **וכולן לא אוכל לך מותרין.** אפילו אמר "לאימרא לא אוכל לך". **לא קשיא הא דאמר לאימרא.** מתני' דתנן לקמן וכו' – דאמר "לאימרא לא אוכל לך", דהיינו לקרבן, דמשמע: לקרבן יהא, לפיכך לא אוכל לך. ובריתא דקתני מותר – תריץ לה הכי: דאמר "לא לאימרא לא אוכל לך", הא אם אוכל לך – יהא כאימרא, דהיינו מכלל לאו הוא. ולהכי מותר, דלר"מ לית ליה מכלל לאו [הוא]. **מתני' האומר.** עולה יהא שאוכל לך, או מנחה כו' – אסור. **רבי יהודה מתיר.** דלא אמר "בעולה" "בחטאת". **גמ' סתמא תנא כרבי מאיר דלא שאני ליה בין אימרא לאימרא.** דאסר היכא דאמר "ירושלים" כמאן דאמר "בירושלים", ולהכי אסור היכא דאמר "קרבן" כהיכא דאמר "בקרבן". **אי רבי מאיר היא.** רישא דקתני: "הקרבן שאוכל לך" – אסור. **והתניא מודים חכמים לרבי יהודה.** דהיינו רבי מאיר דפליג עליה. **שלא נדר זה אלא בחיי קרבן.** דכי אמר "הא קרבן שאוכל לך", משמע כמאן דאמר: חיי קרבן שאוכל לך, ולא כלום קאמר:

לא

תוספות

עליו להביאן, מקרו דבר הנדור טפי מבכור, לפי שמחמת נדרו הוא בורר בהמה זו שהוא מביא, מה שאין כן בבכור שהוא קדוש ממעי אמו, ואין יכול להחליפו באחר. והיינו דקאמר בסמוך: שהוא מתפיסן בנדר, כלומר שצריך להתפיסן. **ולענין** הלכה. כ' הרמב"ן ז"ל בהלכותיו: דנהי דבעיין הכא לא איפשיטא אי בעקרו קמתפיס או בהיתרא קמתפיס, נקטינן דבהיתרא קא מתפיס, מדמסקינן בפרק "מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני" דבסיפא מתפיס ולא בקמא, בין לקולא בין לחומרא. דהא משום דאמרינן דבסיפא מתפיס קתני התם: הותר האמצעי, הימנו ולמעלה אסור, הימנו ולמטה מותר. ואי כולהו בקמא מתפיס – אין ההיתר נמשך אלא לו לבדו, כדמוכח התם. אלמא בסיפא קמתפיס, דהיינו בהיתרא. והיינו דהתם גבי מתניתין ד"איזהו איסר האמור בתורה", דמייתי לה בהאי לישנא דהיינו שנדר מאותו היום ואילך, דמשמע: הא לאו הכי – בהתירא מתפיס. **דלא** שני ליה אימרא ולא שני ליה כאימרא רבי מאיר. כלומר – דלדידיה אפי' בלא כ"ף הדמיון מתסר. **לא** קשיא הא דאמר לאימרא הא דאמר לא אימרא. כך היא הגירסא בקצת נסחאות. ואיבא דגרסי: הא דאמר לאימרא כלומר בשבא תחת הלמ"ד, הא דאמר לאימרא כלומר בפתח תחת הלמ"ד. דסבירא להו למאן דגרסי הכי דבלמ"ד פתוחה הרי היא כלא, וכפי פירוש הגירסא השנית שכתבתי למעלה בברייתא דחולין דחולין כחולין. ובריתא הכי תני: פעמים דבאומר "שאוכל לך", אע"ג דמשמע היתר – אסור, והיינו בלמ"ד שבאית. וההיא ד"לקרבן לא אוכל לך" רבי מאיר אוסר – היינו בלמ"ד שבאית, ופעמים דאמר "לא אוכל לך", אף על גב דמשמע איסורא – שרי, דהיינו בלמ"ד פתוחה. א"נ באומר לא בהדיא, כפי חילוק הגרסאות. **מתני'** האומר קרבן עולה וכו' שאני אוכל לך אסור. ואע"ג דלא אמר בהו כ"ף הדמיון. ורבי יהודה מתיר, דסד"א דכיון דהני שמן מורה על איסורן להוי כפגול נותר, דמודה בהו רבי יהודה דלא בעיא כ"ף – קמ"ל. וכמו שפרשתי למעלה (קף יח. ד"ה עיטור). הקרבן בקרבן קרבן שאוכל לך אסור. דבכל לישני משמע דמה שיאכל יהא קרבן. ודוקא כי אמר "שאוכל", אבל אמר "קרבן לא אוכל לך" – שרי, דהא תנן בפרק שני (לקמן טו:): קרבן לא אוכל לך – מותר, ומוקמינן לה בר"מ. וטעמא דמילתא, דכי אמר קרבן בלא למ"ד – משמע דנשבע בחיי קרבן שלא יאכל. **לקרבן** לא אוכל לך ר"מ אוסר. מפרש בגמרא דה"ק: לקרבן יהא, לפיכך לא אוכל לך – וה"ה דאי אמר "לקרבן שאוכל לך" אסור. דמשמע שפיר: לקרבן יהא מה שאוכל משלך. והאי דלא עריב האי בהדי הני דרישא, דליתני: הקרבן,

1 דְּמָחֵית בְּשַׂר בְּכוֹר, וּמָחֵית בָּשָׂר דְּהָאִיךְ גַּבֵּיהּ, וַאֲמַר
2 "זֶה כָּזֶה", וְתַנָּאֵי הִיא. לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לִפְנֵי זְרִיקַת
3 דָּמִים, וּמ"ט דְּמַאן דְּשָׁרֵי - אָמַר קְרָא "כִּי יִדֹּר" - עַד
4 שֶׁיִּדּוֹר בְּדָבָר הַנָּדוּר, לְאַפּוּקֵי בְּכוֹר דְּדָבָר הָאֲסוּר הוּא.
5 וּמַאן דְּאָסַר - אָמַר קְרָא "לַה'" - לְרַבּוֹת דָּבָר הָאָסוּר.
6 וּמַאן דְּשָׁרֵי, "לַה'" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבַּעֵי לֵיהּ לְמַתְפִּיס
7 בְּחַטָּאת וְאָשָׁם. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם וּלְהוֹצִיא
8 אֶת הַבְּכוֹר? מְרַבֶּה אֲנִי חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁהוּא מַתְפִּיס
9 בְּנֶדֶר, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹר שֶׁהוּא קָדוֹשׁ מִמְּעֵי אִמּוֹ.
10 וּמַאן דְּאָסַר - בְּכוֹר נַמִּי מַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר הוּא, דְּתַנְיָא:
11 מְשׁוּם רַבִּי אֹמְרוֹ: מְנַיִן לְנוֹלָד בְּכוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁמְּצֻוֶּה
12 לְהַקְדִּישוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר "הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ". וּמַאן דְּשָׁרֵי: כִּי
13 לָא מַקְדִּישׁ לֵיהּ מִי לָא מִיקְדִּישׁ? "כְּאִימְרָא כַּדִּירִים".
14 תָּנָא: "אִימְרָא" "לְאִימְרָא" "כְּאִימְרָא", "דִּירִים" "לַדִּירִים"
15 "כַּדִּירִים", "עִצִּים" "לָעִצִּים" "כְּעִצִּים", "אִשִּׁים" "לָאִשִּׁים"
16 "כָּאִשִּׁים", "מִזְבֵּחַ" "לַמִּזְבֵּחַ" "כַּמִּזְבֵּחַ", "הֵיכָל" "לַהֵיכָל"
17 "כַּהֵיכָל", "יְרוּשָׁלַיִם" "לִירוּשָׁלַיִם" "כִּירוּשָׁלַיִם", כּוּלָּן
18 שֶׁ"אוֹכַל לְךָ" - אָסוּר, "לֹא אוֹכַל לְךָ" - מוּתָּר. מַאן
19 שָׁמְעִינַן לֵיהּ דְּלָא שָׁנֵי לֵיהּ "אִימְרָא" "לְאִימְרָא"
20 "כְּאִימְרָא" - רַבִּי מֵאִיר הִיא. אֵימָא סֵיפָא: וְכוּלָּן "לֹא
21 אוֹכַל לְךָ" - מוּתָּר. וְהָתְנַן: "לְקָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ" רַבִּי
22 מֵאִיר אוֹסֵר, וְאָמַר רַבִּי אַבָּא: נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר: לְקָרְבָּן
23 יְהֵא לְפִיכָךְ לֹא אוֹכַל לְךָ! לָא קַשְׁיָא: הָא - דַּאֲמַר "לָא
24 לְאִימְרָא", הָא - דַּאֲמַר "לְאִימְרָא". **מתני'** הָאוֹמֵר
25 "קָרְבָּן", "עוֹלָה", "מִנְחָה", "חַטָּאת", "תּוֹדָה", "שְׁלָמִים"
26 שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ" - אָסוּר, רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. "הַקָּרְבָּן"
27 "כְּקָרְבָּן" "קָרְבָּן שֶׁאוֹכַל לְךָ" - אָסוּר. "לְקָרְבָּן לֹא אוֹכַל
28 לְךָ" - רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר. **גמ'** קָתָנֵי: "קָרְבָּן" "הַקָּרְבָּן"
29 "כְּקָרְבָּן שֶׁאוֹכַל לְךָ" - אָסוּר. סְתָמָא תְּנָא כְּרַבִּי מֵאִיר,
30 דְּלָא שָׁנֵי לֵיהּ בֵּין "אִימְרָא" "לְאִימְרָא". [אִי ר"מ הָא]
31 דְּקָתָנֵי: "הַקָּרְבָּן שֶׁאוֹכַל לְךָ" אָסוּר, וְהָתַנְיָא: מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּאוֹמֵר "הָא קָרְבָּן" וְהָא
32 "עוֹלָה" וְהָא "מִנְחָה" וְהָא "חַטָּאת שֶׁאוֹכַל לְךָ" שֶׁמּוּתָּר, שֶׁלֹּא נָדַר זֶה אֶלָּא בְּחַיֵּי קָרְבָּן!

לא

"בכרבן" "קרבן" "לקרבן" "שאוכל לך" אסור – משום דהנהו תלתא, דהיינו "הקרבן" "בקרבן" "קרבן" – דוקא כי אמר "שאוכל" אסור, אבל אמר "לא אוכל" – שרי, וכדכתיבנא. אבל כי אמר "לקרבן", אפילו אמר לא אוכל – אסור. **גמ'** סתמא תנא כרבי מאיר. ה"ה דאי תנא לה תנא אחרינא קשיא נמי ברייתא אמתני', אלא קושטא ועיקרא דמילתא קא מפרש. **מודים** חכמים לר"י. אע"ג דלא בעו כ"ף הדמיון, בהא מודו דשרי.

לא

ידועה הוראת תורתנו תורת חיים, אשר ביד כל אדם ניתן לתקן ולשפר ענייניו מכאן ולהבא.

ממכתב כ"ה מר-חשוון, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

לא קשיא הא דאמר הא קרבן הא דאמר הקרבן. כלומר, דכי אמר "הקרבן" – האי לחוי קרבן קאמר. **מתני'** האומר לחבירו קונם פי מדבר עמך וכו'. בגמרא מפרש לה. **גמ'** שהנדרים חלים על דבר מצוה. בפ"ב (לקמן קף ט:) מוכחינן לה מקרא שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש משום דמיתסר גברא הוא שלא יעשה כן, ואיהו אית ביה ממש. **מה** שאין כן בנדרים. דמתסר חפצא הוא, הילכך אי לית ביה מששא – לא אסר מידי. **באומר** יאסר פי לדבורי. כלומר, נעשה כאומר. דהא אמר "קונם פי מדבר" משמע דקונם קאי אדבור, ומשמע נמי דקאי אפה. הילכך, כיון דסתם נדרים להחמיר – אמרי' דאפה קאי, ופיו דבר שיש בו ממש הוא. ודכותה בהתלמוד דאמרינן "באומר" – ופירושן: נעשה כאומר. ובדין הוא דהוה מצי לשנויי ליה דאפילו אי קאי קונם אדבור – אפ"ה אסור מדרבנן, שהנדרים חלין מדרבנן אפילו על דבר שאין בו ממש, כדאיתא לקמן בריש פ"ב, אלא קושטא דמילתא מתרץ ליה, דאפילו מדאורייתא נמי אסור.

הדרן עלך כל כנויי

ואלו מותרין. איידי דתנא בפרק קמא נדרים אסורין, פתח הכא באלו מותרין. **חולין** שאוכל לך. בגמרא מפרש למאי איצטריך. **כבשר** חזיר כעבודה זרה וכו'. כל מיני אסורין קתני: אסורין באכילה – כבשר חזיר, ואסורין בהנאה – כעבודה זרה, ואסורין בהנאה שאין להם בטלה – כעורות לבובין, שהיו תקרובת לעבודה זרה, שהיו נוקבין העור כנגד הלב והיו מוציאין אותו כשהוא חי, וחמירי מעבודה זרה, דנהי דעבודה זרה אית לה בטלה – תקרובת עבודה זרה אין לה בטלה. ותנא נמי שאסורין באכילה בלבד, ויש בהן טומאה – כנבילות, ושטומאתן חמורה בבעדשה – כשקצים ורמשים. **כחלת** אהרן וכתרומתו. שאע"פ שחל איסור על ידי קריאת שם – לא מקרו דבר הנדור, וכמו שכתבתי למעלה. [שאע"פ] שהוא אסור לזה ומותר לזה – לא מחמת נדרו הוא, שהרי כשהפרישן לא פירש. אלא ודאי, מאי דאסירי לזרים – מחמת אסורא הוא דרמא רחמנא עלייהו. וטעמא דכולהו הני דאין מתפיסין בהן – משום דבעינן שיתפיס בדבר הנדור, ולא בדבר האסור, כדאיתא בגמרא. **הרי** זה מותר. ואפילו עם הארץ שנדר בהם אין צריך פֶּתח, אלא מותר מאליו. ולהכי, אע"ג דפתח ותנא "ואלו מותרין" – הדר ותנא "הרי זה מותר", משום דקא בעי למימנא: האומר לאשתו "הרי את עלי כאימא", דצריך פתח בעם הארץ, וכדאיתא בגמרא. ואי לא הדר ותנא "הרי זה מותר", לא ידעינא "ואלו מותרין" – דרישא, כלומר שהן מותרין בלא פתח, אהי מינייהו קאי, אי אכולהו אי אתרתי מינייהו. **האומר** לאשתו וכו'. האי דנקיט "הרי את עלי כאימא" ה"ה נמי במתפיס בשאר אסורי הנאה כעבודה זרה וערלה וכלאי הכרם ובברייתא נמי תניא בגמרא: "הרי את עלי כבשר אימא" "כבשר אחותי" "בערלה" "בכלאי הכרם". אלא האי דנקט "באימא" – חדא דאית ביה תרתי אשמעינן: חדא, דאף על גב דמתפיס בדבר האסור – בעם הארץ מדרבנן צריך פתח. ואשמעינן תו – דצריך שיהא ממקום אחר. אבל אין פותחין לו בכבוד אמו, כלומר: אילו הייתי יודע שלא יהא כבוד לאמך בכך לא הייתי נודר. דלא תימא נהי דאין פותחין לו לאדם בכבוד אביו ואמו – ה"מ בנדרים דאורייתא, אבל האי דליתיה אלא מדרבנן – פותחים, קא משמע לן דלא. הרשב"א ז"ל. ודוקא במדיר אשתו ומתפיס בדבר האסור צריך פתח, מפני שדרכו לאסור את אשתו מתוך הקפדה, ואי שרית ליה בלא פתח, כי מתפיס בדבר האסור – אתי למישרי נמי אפילו מתפיס בדבר הנדור. אבל שאר נדרים, מתוך שאין מצויין כל כך – לא גזרו בהן, ואין צריכין שאלה. והיינו דנדרים דרישא דמתניתין – מותרין לגמרי, כדאיתא בגמרא. **גמ'** טעמא דאמר חולין שאוכל לך וכו'. דודאי כי תנא חולין – לאו לגופיה איצטריך, דהא פשיטא דמותר. אלא משום דיוקא תנא ליה, לאשמועינן הא "לחולין" – אסור. **מני** מתניתין. אי רבי מאיר וכו'.

אלא

רש"י

לא קשיא. מתניתין דאסר – דאמר "הקרבן", דהיינו "בקרבן שאוכל לך" – רבי מאיר היא, דלא שאני ליה בין אמר "הקרבן" ל"בקרבן". ובריתא דאמר "הא קרבן", דמשמע חיי. **לא קרבן לא אוכל לך.** אבל "שאוכל לך" הוי קרבן, להכי אוסר רבי מאיר. ואית דאמרי: הכי משמע "לקרבן" – בשביל קרבן לא אוכל לך, שאם אוכל לך – יהא אסור עלי בקרבן. ומקשינן: והא לית ליה לרבי מאיר וכו'. **מתני' קונם פי מדבר עמך.** מה שאני מדבר עמך אסור עלי בקרבן. או שאמר "קונם ידי עושה עמך", או "קונם רגלי מהלכת עמך" – אסור לדבר עמו, ולהלך עמו, ולעשות עמו מלאכה. **גמ' חלין על המצוה בברשות.** שאם אמר "קונם שאני עושה סוכה" או "קונם שאני מניח תפילין" – חל עליו הנדר, ואם עשה – קם ליה ב"בל יחל". **מה שאין כן בשבועה.** שאין נשבעין לבטל את המצות, דמושבע ועומד מהר סיני הוא לקיימן, ולהכי לא חלה שבועה עליה, דאין שבועה חלה על שבועה. **מה שאין כן בנדרים.** דאין חלין על דבר שאין בו ממש, כגון דיבור שאין בו ממש, ואמאי קתני אסורי? **באומר יאסר פי לדיבורי.** כלומר, פי יאסר לאותו דיבור שאני מדבר עמך. והפה שנאסר – יש בו ממש ודאי. ו"ידים למעשה ידיהם" – שאיני עושה עמך, ו"רגלי להילוך" – שלא אהלך עמך. **דיקא נמי.** מתני' דאסר, ד"פי" קאמר, דקתני "קונם פי מדבר עמך", ולא קתני "שאני מדבר עמך", שמע מינה ד"יאסר פי" קאמר, והיינו דבר שיש בו ממש.

הדרן עלך כל כנויי

ואלו מותרין. דלא חשיבי נדר. האומר חולין שאני אוכל לך או כבשר חזיר שאוכל לך או כעבודת כוכבים כו'. **כחלת אהרן וכתרומתו מותר.** לאכול עמו. דכל הני לאו דבר הנדור הן אלא דבר האסור, דממילא מיתסרי בלא נדר, ואין נודרים בדבר האסור. **גמ' אי רבי מאיר והא לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן.** והיכא דאמר "לחולין" לא אמרינן דמשמע: אלא לקרבן, דהיינו הן מכלל לאו.

אלא

לָא קַשְׁיָא, הָא - דַּאֲמַר "הָא קָרְבָּן", וְהָא - דַּאֲמַר "הַקָּרְבָּן". מַאי טַעְמָא - חַיֵּי קָרְבָּן קָאָמַר. קָתָנֵי: "לְקָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ", רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר. וְהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן! אָמַר רַבִּי אַבָּא: נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר: לְקָרְבָּן יְהֵא, לְפִיכָךְ לֹא אוֹכַל לְךָ. **מַתְנִי'** הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "קוֹנָם פִּי מְדַבֵּר עִמְּךָ" "יָדִי עוֹשָׂה עִמְּךָ" "רַגְלִי מְהַלֶּכֶת עִמְּךָ" - אָסוּר. **גמ'** וּרְמִינְהוּ: חוֹמֶר בַּשְּׁבוּעוֹת מִבִּנְדָרֵי' וּבַנְּדָרִים מִבַּשְּׁבוּעוֹ' חוֹמֶר בַּנְּדָרִים - שֶׁהַנְּדָרִים חָלִין עַל הַמִּצְוָה בִּכְרָשׁוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּשְּׁבוּעוֹת. וְחוֹמֶר בַּשְּׁבוּעוֹת - שֶׁהַשְּׁבוּעוֹת חָלוֹת עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ וְשֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּנְּדָרִים! אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּאוֹמֵר "יֶאֱסַר פִּי לְדִיבּוּרִי" "יָדַי לְמַעֲשֵׂיהֶם" "רַגְלַי לְהִילּוּכָן". דַּיְקָא נַמִי, דְּקָתָנֵי "פִּי מְדַבֵּר עִמְּךָ", וְלָא קָתָנֵי "שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עִמְּךָ".

הדרן עלך כל כינויי

וְאֵלּוּ מוּתָּרִין: "חוּלִּין שֶׁאוֹכַל לְךָ" "כְּבְשַׂר חֲזִיר" "כַּעֲבוֹדָה זָרָה" "כְּעוֹרוֹת לְבוּבִין" "בְּנֵבֵלוֹת וּטְרֵיפוֹת" "בְּשֶׁקֶצִים וּרְמָשִׂים" "כְּחַלַּת אַהֲרוֹן וְכִתְרוּמָתוֹ" - מוּתָּר. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ "הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִימָּא" - פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמְּקוֹם אַחֵר, שֶׁלֹּא יָקֵל רֹאשׁוֹ לְכָךְ. **גמ'** מַעְמָא דַּאֲמַר "חוּלִּין שֶׁאוֹכַל לְךָ", הָא אֲמַר "לַחוּלִּין שֶׁאוֹכַל לְךָ" - מַשְׁמַע: לָא לְחוּלִּין לֵיהֲוֵי, אֶלָּא קָרְבָּן. מַנִּי מַתְנִיתִין? אִי רַבִּי מֵאִיר הָא לֵית לֵיהּ מִכְּלַל לָאו

כאשר האדם מחליט בתוקף לא להתחשב עם הניסיון שהוא עניין של דמיון בעלמא, הרי הוא מתבטל.

ממאמר כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא מדברת באופן **דְּאָמַר** 'הָא קָרְבָּן' בשתי מילים, ולכן אין הנדר חל ומותר, **וְהָא** –המשנה מדברת באופן **דְּאָמַר** 'הַקָּרְבָּן' במלה אחת, ולכן חל הנדר ואסור.

מבררת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שבאומר הא קרבן אין הנדר חל, משום שכשאומר הא קרבן, **חַיֵּי קָרְבָּן קָאָמַר** – כוונתו לנדור בחיי הקרבן, שאין שום משמעות לדבריו, ולכן אין זה נדר.

הגמרא מוסיפה להקשות, **קָתָנֵי** בסיפא של המשנה, שאם אומר **לְקָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר,** והבינה הגמרא שהטעם שאסור הוא משום שמפרשים את דבריו שהוא אומר 'לא קרבן יהא מה שלא אוכל ממך', וכוונתו שמה שאוכל ממך כן יהיה אסור עלי כקרבן, ואם כן קשה, מדוע רבי מאיר אוסר **וְהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן** – הלא דעת רבי מאיר שהאומר 'לאו' לא מסיקים מדבריו את ה'הן', ומדוע באופן שאומר 'לקרבן לא אוכל לך' אנו מסיקים מדבריו שמה שאוכל ממך יהא כקרבן.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אַבָּא,** אין הטעם משום שמסיקים מדבריו שמה שאוכל ממך יהא כקרבן, אלא משום שכשאומר 'לקרבן לא אוכל לך' **נַעֲשָׂה** – זה נחשב **כְּאוֹמֵר** במפורש **לְקָרְבָּן יְהֵא וְלִפְיכָךְ לֹא אוֹכַל לְךָ** ואם כך הוא אוסר על עצמו במפורש לאכול משל חבירו, ואין צריך להגיע לדין של 'מכלל לאו אתה שומע הן'.

משנה

המשנה מחדשת שאדם יכול לאסור פעולות שאין בהם ממש, וכפי שמבארת הגמרא שעל ידי שאוסר את גופו חל הנדר.

הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ קוֹנָם [–קרבן] **פִּי מְדַבֵּר עִמָּךְ,** כלומר, שאוסר את הדיבור עם חבירו כקרבן, או שאומר קונם **יָדִי עוֹשָׂה עִמָּךְ,** שאוסר עשיית מלאכה עם חבירו, או קונם **רַגְלִי מְהַלֶּכֶת עִמָּךְ,** שאוסר את הליכתו עמו, הרי זה **אָסוּר** בכל אלו.

גמרא

הגמרא הבינה במשנה שהנדר חל על עצם פעולת הדיבור, ועשיית המלאכה או ההליכה, שהם דברים שאין בהם ממש, ומקשה סתירה לזה מברייתא:

וְרַמִּינְהוּ, יֵשׁ חוֹמֶר בִּשְׁבוּעוֹת יותר מִבְּנְדָרִים, וּבְנְדָרִים יותר מִבִּשְׁבוּעוֹת. ומסבירה הברייתא, **חוֹמֶר בִּנְדָרִים** שאינו בשבועות, **שֶׁהַנְּדָרִים חָלִין עַל הַמִּצְוָה כְּבָרְשׁוּת** – כפי שהם חלים בנדר של רשות, כלומר, אדם יכול לאסור על עצמו חפצי מצוה, כגון שאומר קונם סוכה עלי או קונם תפילין עלי, ואסור לו לקיים את המצוה – לישב בצל סוכה ולהניח תפילין. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁבוּעוֹת** שאינן חלות על המצוות, ואם נשבע שלא ישב בסוכה או שלא יניח תפילין הרי זו שבועת שוא, וחייב לקיים את המצוות. **וְחוֹמֶר בִּשְׁבוּעוֹת** שאינו בנדרים, **שֶׁהַשְּׁבוּעוֹת חָלוֹת עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ,** כגון שנשבע שלא יהנה מחפץ מסוים, ובחפץ יש ממשות, **וְאַף עַל דבר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ,** כגון שנשבע שלא יעשה פעולה שאינה דבר ממשי, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּנְדָרִים** שהם חלים רק על דבר שיש בו ממש.

וזה סותר את מה שכתוב במשנה שחל נדר על דיבור ומעשי ידיו והליכת רגליו שאין בהם ממש.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה,** מה שנאמר במשנה שנדר על דיבור חל, היינו **כְּאוֹמֵר יֵאָסֵר פִּי לְדִיבּוּרִי,** כלומר, שהאומר 'קונם פי מדבר עמך' נעשה כאילו אמר 'יאסר פי לדיבורי', והאיסור חל על פיו לגבי דיבור. וכן כשאומר 'ידי עושה עמך' או 'רגלי מהלכת עמך' נעשה כאומר קונם **יָדֵי לְמַעֲשֵׂיהֶם** או **רַגְלַי לְהֵילּוּכָן,** וכיון שפיו וידיו ורגליו יש בהם ממש, הנדר חל עליהם לגבי הפעולות שאסר.

הגמרא מדייקת כדברי רב יהודה: **דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי** במשנה **'פִּי מְדַבֵּר עִמָּךְ, וְלֹא קָתָנֵי 'שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עִמָּךְ',** [וכן לגבי 'ידי' ו'רגלי'], אם כן משמע שכוונת המשנה שהאיסור חל על פיו ולא על הדיבור ומשום שפיו הוא דבר שיש בו ממש, כדברי רבי יהודה.

הדרן עלך כל כנויי

פרק שני - ואלו מותרין

בפרק הקודם נתבארו הלשונות שהנודר בהם חל נדרו, ואילו משנה זו מביאה אופנים שהנדר אינו חל בהם.

נתבאר לעיל שהנדר חל בשני אופנים, כשמתפיס את הדבר שנודר ממנו בדבר אחר ואומר 'דבר זה עלי כקרבן', או שאינו מתפיסו אלא אומר 'דבר זה אסור עלי', במשנה זו נתחדש שנדר על ידי התפסה מועיל רק כשמתפיס בדבר הנדור, דהיינו בדבר שאיסורו חל על ידי נדר, כגון קרבן, אבל אם מתפיס בדבר האסור, דהיינו איסור שאינו חל על ידי דיבור האדם, אין הנדר חל.

משנה

המשנה מביאה לשונות שאם נודר בהם אין הנדר חל: **וְאֵלּוּ** – הנדרים שיבוארו להלן, **מוּתָּרִין** הם מאליהם ואינם צריכים התרת חכם, לפי שלא נאמרו בלשון המועיל.

האומר לחבירו **חוּלִּין שֶׁאוֹכַל לְךָ,** כלומר, מה שאוכל ממך יהא דינו כמו חולין, דהיינו שאינו אוסר על עצמו את מה שיאכל ממנו, אלא אדרבה אמר שיהיה כחולין שהוא מותר.

הנודר בלשונות הבאים, אין נדרו חל, משום שהתפיס בדבר האסור מן התורה, ולא בדבר הנדור:

כבוד לאמך בנדר זה שהתפסת בה בודאי לא היית נודר, אלא מחפשים לו פתח אחר. והטעם שהחמירו חכמים בעם הארץ שלא יהא הנדר מותר מאליו, הוא כדי **שֶׁלֹּא יָקֵל רֹאשׁוֹ לְכָךְ** –אם נתיר לו כשמדיר את אשתו בדבר האסור, יבוא להתיר גם כשידיר אותה בדבר הנדור, שאז באמת חל הנדר והיא אסורה עליו.

גמרא

שנינו במשנה שהאומר 'חולין שאוכל לך' אין הנדר חל:

מדייקת הגמרא, **טַעֲמָא** שאין זה נדר, משום **דְּאָמַר חוּלִּין שֶׁאוֹכַל לְךָ,** ומשמעות דבריו היא שמה שאוכל ממך יהא דינו כחולין, והלא חולין הוא דבר המותר, **הָא** אם **אָמַר** לחבירו **לְחוּלִּין שֶׁאוֹכַל לְךָ** בלמ"ד, יהא **מַשְׁמַע** בדבריו **לֹא לְחוּלִּין לִיהֲוֵי** – שלא יהיה כחולין מה שאוכל ממך, **אֶלָּא** יהיה **כְּקָרְבָּן** האסור, שמפרשים את מה שאמר 'לחולין' – 'לא חולין', והיינו שמה שאוכל ממך לא יהיה דינו כחולין המותרים באכילה, והרי הוא כאומר בקרבן יהא מה שאוכל ממך, שנאסר בכך.

שואלת הגמרא, אם כן **מַנִּי** – מי הוא התנא של **מַתְנִיתִין,** הסובר שהאומר 'לחולין שאוכל לך' מפרשים דבריו 'לא כחולין יהא מה שאוכל ממך אלא כקרבן', **אִי רַבִּי מֵאִיר** הוא התנא ששנה הלכה זו, לא יתכן לומר כן, **דְּהָא לֵית לֵיהּ** לרבי מאיר **מִכְּלָל**

בתחילה היא העבודה באופן של אתכפיא בלבד, ואחר כך באה העבודה דאתהפכא.

ממאמר כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן, שרבי מאיר סובר שהאומר 'לאו' לא מסיקים מדבריו את ה'הן', ואם כן אי אפשר לומר שהאומר 'לא חולין' נחשב כאומר 'קרבן'. וְאֶלָּא על כרחך משנתינו רַבִּי יְהוּדָה היא, הסובר שמכלל לאו אתה שומע הן, ועל כן האומר 'לא חולין', הרי הוא כאומר 'קרבן'. אלא שאם כן הֲיֵינוּ רֵישָׁא – שהרי לעיל (י:) שנינו במשנה שהאומר 'לחולין שאוכל לך' חל הנדר ואסור באכילה, והגמרא שם העמידה את המשנה כרבי יהודה שמכלל לאו אתה שומע הן, ומדוע הוצרך התנא לשנות שוב דין זה כאן. מתרצת הגמרא, אכן אין חידוש באומר 'חולין שאוכל לך' שמותר, ואף אין לומר שהטעם שהמשנה שנתה דין זה הוא כדי לדייק שאם אמר 'לחולין שאוכל לך' חל הנדר, אלא אֲיִדֵּי דְּקָתָנֵי –כיון שנשנו במשנה אופנים שלא חל בהם הנדר, כגון שאומר כְּבְשַׂר חֲזִיר או כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שאוכל לך, [שבהם החידוש שהמתפיס בדבר אסור אין נדרו חל], לְהָכִי קָתָנֵי גם 'חולין שאוכל לך' שלא חל נדר בלשון זו.

רָבִינָא אָמַר תירוץ אחר, שהמשנה מקדימה 'חולין שאוכל לך' כדי להשמיענו שכשם שבלשון זה הוא מותר לגמרי מפני שלא אסר על עצמו כלום, כך גם המתפיס בדבר האסור מותר לגמרי. וְהָכִי קָתָנֵי – כך נפרש את המשנה, וְאֵלּוּ מוּתָּרִין – אלו נדרים מותרים מאליהם ואינם צריכים שאלה כְּמוֹ באומר 'חולין שאוכל לך' שאינו נדר כלל, האומר מה שאוכל לך יהא עלי כְּבְשַׂר חֲזִיר, או כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, או כשאר דברים המנויים במשנה, שהם דברים האסורים מן התורה ולא על ידי נדרי בני אדם. וְאִי לֹא תָּנָא במשנה 'חולין שאוכל לך', ללמד על כך, הֲוָה אֲמִינָא שהמתפיס בדבר האסור אינו ניתר מאליו, אלא בָּעֵי – צריך שְׁאֵלָה לחכם מדרבנן.

הגמרא דוחה את ביאורו של רבינא במשנה: מקשה הגמרא, וּמִי אִיכָּא לְאַסּוּקֵי עַל דַּעְתָּא הָכִי – וכי אפשר לטעות ולהעלות על הדעת כן [שמתפיס בדבר האסור צריך שאלה], הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא של משנתינו – הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ הֲרֵי אַתְּ אסורה עָלַי בתשמיש המטה כְּאִימָּא שלי שאסורה עלי, החמירו עליו חכמים שלא יהא ניתר מאליו אלא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר, כלומר, צריך שאלה לחכם, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא לֹא בָּעֵיא שְׁאֵלָה – מתוך זה נשמע שבלשונות שהזכירה המשנה עד כאן הנדר מותר מאליו ואין צריך שאלה לחכם, ורק בסיפא שאוסר את אשתו הצריכוהו שאלה. שאם גם בלשונות שברישא צריך שאלה, יקשה מדוע לא כללה המשנה יחד את כל הדינים לומר על כולם 'ופותחין לו' וכו'. ואם כן גם לולא שנקטה המשנה 'חולין שאוכל לך' אנו יודעים שכל הלשונות האלו אינם צריכים שאלה כלל אלא מותרים מאליהם. ושוב חוזרת השאלה לאיזה צורך נקטה המשנה 'חולין שאוכל לך'.

מסקנת הגמרא: אֶלָּא מְחַוְּרִתָּא – התירוץ הברור הוא כמו שתירצנו בתחילה, ש'חולין שאוכל לך' מִמֵּילָא נַסְבָּה – בחנם נזכר במשנה, והובא אגב הלשונות האחרים.

עתה מבררת הגמרא את המקור לכך שהמתפיס בדבר האסור אינו נאסר:

שואלת הגמרא, מְנָהֲנֵי מִילֵּי – מנין שנדר שהתפיסו בדבר האסור אינו נדר. משיבה הגמרא, אָמַר קְרָא (במדבר ל ג) 'אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה', והלשון 'ידור נדר' כפול, ומשמעותו נדר בנוסח של התפסה בנדר אחר, ובא הכתוב ללמדינו שכשנודר באופן זה אינו נאסר עַד שֶׁיִּדּוֹר בְּדָבָר הַנָּדוּר, כלומר, שאם אינו מפרש את האיסור אלא מתפיס נדרו בדבר אחר, צריך להתפיסו בדבר שנאסר על ידי אדם, אבל אם התפיסו בדבר שנאסר מן התורה ולא על ידי נדר אינו נאסר בכך.

מקשה הגמרא, לדבריך שהכפילות בפסוק 'ידור נדר' מורה על נדר בהתפסה, אִי הָכִי אֲפִילּוּ אם מתפיס נדרו בְּדָבָר הָאָסוּר נַמִּי –גם יחול הנדר, דְּהָא כְּתִיב בהמשך הפסוק 'לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ', ותיבת 'איסר' מיותרת, ונאמר שכפילות הלשון מורה על נדר המותפס בדבר האסור, ומאחר שמ'לאסור איסר' לומדים התפסה בדבר האסור, שוב אי אפשר לומר שכפילות הלשון 'ידור נדר' בא למעט נדר המותפס בדבר האסור, אלא נאמר ששני הפסוקים באים לגופם – ללמד שאפשר להתפיס בדבר הנדור ובדבר האסור.

מתרצת הגמרא, הכפילות 'לֶאְסֹר אִסָّר', מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא –נצרכת לדברי הברייתא, אֵיזֶהוּ אִיסָּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה כּוּ' האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו רבו, כלומר שהכפילות באה לרבות שאף שהתפיס בדבר שנאסר רק לו לבדו [כיום שמת בו אביו] חל הנדר. וכיון שמהכפילות לומדים דין זה, ממילא אפשר למעט מתפיס בדבר האסור מ'ידור נדר'.

שנינו במשנה: הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִימָּא כּוּ' פותחין לו פתח ממקום אחר שלא יקל ראשו לכך:

מקשה הגמרא, וּרְמִינְהוּ – אשאל אותך ממה ששנינו בברייתא, האומר לאשתו הֲרֵי אַתְּ אסורה עָלַי בתשמיש כְּבְשַׂר אִימָּא –כאמי שהיא עלי באיסור ערוה, או כְּבְשַׂר אֲחוֹתִי, או כְּעָרְלָה וּכְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, המתפיס בכל אחד מאלו לֹא אָמַר כְּלוּם – אין נדרו חל לפי שהתפיס נדרו בדברים האסורים, ומשמע שאפילו מדרבנן אין צריך התרה. וברייתא זו סותרת מה ששנינו במשנה שצריך התרה מדרבנן ופותחין לו ממקום אחר.

מתרצת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי, כוונת הברייתא בדבריה שלֹא אָמַר כְּלוּם, שאין הנדר חל מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְמה ששנינו במשנתינו שצָרִיךְ שְׁאֵלָה, מִדְּרַבָּנָן הוא, שהחמירו והצריכו התרה אף במתפיס בדבר האסור.

רָבָא אָמַר תירוץ אחר, הָא – מה שכתוב בברייתא לא אמר כלום ואין צריך התרה, מדובר בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים שהדירו את נשותיהם, ואין חשש שיבואו להתיר לעצמם בלי פתח גם כשיתפיסו נדרם בדבר הנדור. וְהָא – מה שכתוב במשנה שצריך שאלה, מדובר בְּעַם הָאָרֶץ שאינו בקי בנדרים, ואם נתיר לו כשהוא מתפיס את הנדר בדבר האסור, יבא להתיר גם כשיתפיס נדרו בדבר הנדור, שאז הנדר חל מן התורה.

נמצא שכיון שבתלמיד חכם הדין הוא ש'לא אמר כלום', שייך לכתוב לשון זה בברייתא, ואף שעם הארץ הנודר צריך שאלה. ומביאה הגמרא ראיה מברייתא שכתוב בה 'לא אמר כלום' אף שעם הארץ צריך שאלה באותו ענין:

וְהָתַנְיָא [–אכן מצאנו ברייתא המתפרשת כן], הַנּוֹדֵר בַּתּוֹרָה –הנשבע בתורה, כגון שהיה ספר תורה מונח לפניו ונשבע ואמר 'בזאת התורה שאעשה כך וכך' או 'שלא אעשה כך וכך', לֹא אָמַר כְּלוּם, ואין זו שבועה, משום שאין כוונתו להשבע במה שכתוב בתורה, אלא בגוילין שהתורה כתובה בהם, ושבועה צריכה להיות בשם.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אף שלא אמר כלום משום שלא נשבע בשם, מכל מקום מדרבנן החמירו וְצָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם, כמו שיבואר להלן (ע"ב) שחששו שאם נתיר לו את השבועה באופן זה, יבוא להתיר לעצמו גם באופנים שמן הדין חלה שבועתו, וְאָמַר רַב נַחְמָן – הוסיף על דברי רבי יוחנן, וְתַלְמִיד חָכָם הנודר בתורה אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לחכם, משום שתלמיד חכם יודע שרק באופן זה לא חלה השבועה, ולא יבוא לטעות להתיר באופן שחלה השבועה. ואם כן רק בתלמיד חכם נאמר בברייתא הדין שאינו צריך התרה, ובכל זאת נוקטת הברייתא לשון 'לא אמר כלום', ומוכח ששייך לכתוב לשון 'לא אמר כלום' אף באופן שעם הארץ צריך התרה.

הדבר היחיד שנשאר הוא, שיהיה "ובחרת בחיים" – מבקשים מכל אחד ואחד שיעשה משהו בעצמו ויבחר בחיים.

משיחת אור לכ"ף מרחשוון ה'תשמ"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

אלא רבי יהודה היא. דאית ליה מכלל לאו הן. **היינו רישא.** כלומר, כבר תנינא בפירקין דלעיל (דף י:): "לחולין שאוכל לך" "לא בשר" וכו', ומוקמינן לה כרבי יהודה, ומאי קא משמע לן הכא? אלא ודאי לא איצטריך הכא חולין, אלא איידי דבעא למיתני "בבשר חזיר" "בעבודה זרה" – תנא נמי חולין. **רבינא אומר.** הא דקתני חולין – לאו דאמר "חולין שאוכל", אלא הכי קתני: אלו מותרין בחולין – האומר "בבשר חזיר" "בעבודה זרה" כו'. **ואי לא תנא** חולין. דמשמע מותר בחולין הוא – הוה אמינא בעי שאלה לחכם, היכא דאמר "בבשר חזיר" או "בעבודה זרה", בעי למישאל אי הוה נדר אי לא. ולהכי תנא חולין, למימר דחולין גמורין נינהו, דלא בעי שאלה. **ומי איכא לאסוקי אדעתא.** דבעי שאלה היכא דנדר כהאי גוונא, אי לא תני נמי חולין? **והא מדקתני סיפא האומר לאשתו הרי את אסורה כאימא.** אע"ג דנדר בדבר האסור, דלא הוי נדר. **פותחין לו פתח ממקום אחר.** לנודר זה לחרטה, שצריך לבא לפני חכם. ואין פותחין לו לומר: הואיל ונדרת בדבר האסור – לא כלום נדרת. אלא מפתח אחר מראין לו דהיתר, כדי שלא יקל את ראשו לכך. כלומר, להכי מצרכינן ליה שאלה ופותחין לו פתח ממקום אחר – כדי שלא יהא קל בעיניו לידור בכך, להזכיר אמו לגנאי. ומדקתני בהא סיפא דצריך שאלה – מכלל דרישא דלא קתני – לא צריך שאלה, ואפילו אי לא אמר חולין – לא מצרכינן ליה שאלה. **אלא חולין ממילא נסבה.** כדי נסבה. **דהא כתב נמי לאסור איסר.** ונימא נמי: עד שידור בדבר האסור! **לא אמר כלום.** אלמא: אפילו שאלה לא בעי. **לא אמר כלום מדאורייתא.** הואיל דנדר בדבר האסור, ומ"מ צריך שאלה כדי שלא יקל את ראשו בכך. **תלמיד חכם.** לא בעי שאלה, דאקרי בעלמא היא דאירע לו, ולא יקל את ראשו בכך. ומתני' מיירי בעם הארץ, דאי אמרת אפילו שאלה לא בעי – יקל את ראשו להיות נודר כך.

הנודר

תוספות

אלא רבי יהודה היא היינו רישא. מתני' דפרקא קמא, דתנן: "לחולין שאוכל לך" קרי רישא. ונראה בעיני דה"פ: בשלמא אי בר"מ מתוקמא – לא תקשי לן היינו רישא, משום דההיא דלעיל אוקימנא כרבי יהודה, והכי קתני: שרבי יהודה אומר האומר "ירושלים" וכו', והכא סתם לן תנא דאפילו לר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן – בהא מודה, משום דכיון דאמר "לא חולין" – על כרחין קרבן הוי. אבל קאמר התלמוד דלא אפשר לאוקמא אליביה, דכיון דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן – אפילו בכי האי גוונא אית ליה למישרי. **איידי** דקתני כבשר חזיר וכו'. כלומר, הא דקתני "חולין שאוכל לך" לאו לגופיה איצטריך, ולאו לדיוקא, אלא אגב גררא דשארא פתח ביה הכי. **הכי** קתני ואלו מותרין בחולין. כלומר, כאומר "חולין שאוכל לך" שיהא מותר לגמרי, ולא בעי שאלה. **מנא** ה"מ. דמתפיס בדבר האסור לא מתסר. **אמר** קרא כי ידור נדר וכו' עד שידור בדבר הנדור. נראה בעיני דהכי פירושו: דסבירא להתלמוד דלאשמועינן דמתפיס בדבר הנדור מיתסר לא צריך קרא, דכיון דאמר "כבר זה עלי אסור" – הוי נדר, כי אמר נמי כקרבן – אסור קאמר, ולא גרע מידות. אלא ודאי קרא ד"כי ידור נדר" לאו לדבר הנדור אתא, אלא למעוטי דבר האסור. ופרכינן: אי הכי אפילו בדבר האסור נמי, דהא כתיב "לאסור איסר"! כלומר, דעל כרחך כל חד לגופיה איצטריך, ולאו למעוטא. דכי היכי דלא תיסק אדעתין דמתפיס לא הוי נדר – כתב רחמנא הני תרי קראי, לאשמועינן במתפיס בדבר הנדור ומתפיס בדבר האסור הוי נדר, וכל חד מינייהו חייל. דאי לא – "לאסור איסר" למאי מוקמת ליה? ומפרקינן: "לאסור איסר" מתבעי לבדתניא: איזהו איסר וכו'. כלומר: וכיון דאפשר לאוקומה להך דרשא – להכי מוקמת לה, משום דסברא היא דמתפיס בדבר האסור לא חייל. דבשלמא בדבר הנדור מצי לאתפוסי, ולומר: כבר זה עלי בנדר וקרבן שנאסר ע"י נדר, אבל כי מתפיס בדבר האסור – לא כלום קאמר, דהיכי לימא? "כבר זה עלי כבשר חזיר" – לא אפשר, דבשר חזיר אסריה רחמנא והוא לא אסריה. **מתבעי** לבדתניא איזהו איסר וכו'. לאשמועינן דאע"ג דתלי נדרו בנדר שלא נאסר אלא לו לבדו, דהיינו יום שמת בו אביו – חייל נדרא. דאי לאו האי קרא – הוה אמינא: "כי ידור נדר" – עד שידור בדבר שהוא הנדור לגמרי, שנאסר מכל מחמת אותו נדר, קמ"ל קרא ד"לאסור איסר". וא"ת: א"כ היכי מקשינן התם בריש פרק "שבועות שתים בתרא": כיום שמת בו אביו פשיטא! והא טובא קמ"ל, וכדכתיבנא! – נראה בעיני: דמדלא נקט תנא בנדר על כבר ומתפיס על כבר אחר בו – משמע דאגב אורחיה מילתא אחריתי אתא לאשמועינן, דמתפיס בימים שאפילו בלא נדר לא היה אוכל בהם בשר, כיון דמ"מ משום נדר ג"כ הם נאסרים עליו, כי מתפיס בהו – חייל נדרא. והיינו יום שמת בו אביו ויום שמת בו רבו. דאפילו בלא נדר, משום צעריה לא הוה אכיל בהו בשרא ושתי חמרא. ומש"ה פריך: יום שמת בו אביו פשיטא! דהא כל איסוריה ליתיה אלא מחמת נדר, ואע"ג דממילא נמי הוי ממנע – מאי נפקא לן מיניה, מ"מ מתפיס בנדר הוא, דלא אפשר ליה לאתפוסי באסורא כלל! ומפרקינן: יום שנהרג גדליה בן אחיקם אצטריכא ליה, דמתסר ממילא. וקמ"ל: דכיון דאית ביה נמי נדרא – מתפיס בנדר הוא, ואסור. ואם תאמר: דהכא משמע דההיא דאיזהו איסר האמור בתורה נפקא לן מקרא ד"לאסור איסר", ואילו התם בפרק "שבועות שתים בתרא" מייתי לה: מנא ה"מ? אמר קרא "איש כי ידור נדר לה'" – עד שידור בדבר הנדור, דאלמא כולה מילתא מהאי קרא נפקא לן, ולא מצטריך לן "לאסור אסר" כללי! וי"ל: דהתם משום דלא קאי בעיקרא דהא דינא – לא דק, ונקט קרא ד"כי ידור נדר" משום דההוא קרא נמי משמע דנדר הוי ע"י התפסה. אבל אין ה"נ, דקרא "לאסור איסר" מבעי לן למתפיס בדבר שלא נאסר אלא לו לבדו, דחייל נדרייה. **הילכך,** לענין הלכה. נקטינן דמתפיס בדבר האסור – לא הוי נדר, ולא צריך שאלה כלל, ואפילו בעם הארץ, אלא במדיר אשתו בלבד ומהאי טעמא דכתיבנא במתני'. אבל מתפיס בדבר הנדור, ואפי' בדבר שאינו נדור אלא לו בלבד – חייל. וה"מ מתפיס בנדר, אבל מתפיס בשבועה – לא מהני, דקי"ל בפרק "שבועות שתים בתרא" דמתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי. דהיינו טעמא, משום דנדר חל על החפץ, שאסר את החפץ עליו בנדר, ולפיכך כשהוא מתפיס חפץ בחפץ – ראוי הוא שיחול. אבל שבועה – הוא אוסר עצמו מן החפץ, אבל גוף החפץ אין עליו נדר וקדושה כלל. הילכך, אי אמר "זה כזה" – לא אמר כלום, וכן נמי אם אמר "שלא אוכל בשר ביום שמת בו אביו" והוא היה מושבע על אותו יום – לא אמר כלום, דהא באותו יום מתפיס, ואותו יום ליכא בגופיה נדרא כלל. ואיכא מ"ד דנהי דמתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי, ה"מ לענין קרבן ומלקות, אבל איסורא מיהא איכא. וזה אינו מחוור, וכמו שכתבתי שם בס"ד. **הא** בת"ח. דכיון דתני "לא אמר כלום" – משמע שאינו צריך שאלה כלל, ואפי' מדרבנן, ומיירי בת"ח. **והתניא.** בניחותא. כלומר, דאף על גב דצריך שאלה לעם הארץ – תני "לא אמר כלום", כיון דת"ח אין צריך שאלה. **הכי** גרסינן: ואמר רבי יוחנן ואמר רב נחמן.

הא

מצד אחד יש להתנהג באופן של "ואתהלכה ברחבה", גם בעניינים גשמיים, ... ובטוב הנראה והנגלה, וביחד עם זה, אין להשקיע בזה את החלב והדם, העונג וההתלהבות שלו.

משיחת אור לכ"ף מרחשוון ה'תשמ"א

הא דמסקינן הכא דבנודר בתורה בעם הארץ צריך שאלה, ואילו במתפיס בדבר האסור דייקינן ממתני' דלא צריך שאלה כלל אלא בנדרי אשתו, כדאיתא לעיל בסמוך. והיינו טעמא: משום דבנודר בתורה – איכא גווני דמתסר, כדאמרינן בסמוך. וההיא פלוגתא לעם הארץ לא משמע ליה, ואתי לאיחלופי. מש"ה אמרינן דאפילו בההוא גוונא דשרי – צריך שאלה לעם הארץ. **הנודר** בתורה. כלומר, שנשבע בתורה. דקרי ליה תנא לנשבע נודר, וכדכתיבנא לעיל. ומיירי שהיתה תורה מונחת לפניו ואמר: בזו התורה שלא אעשה, או שאעשה דבר פלוני – לא אמר כלום. דדעתיה אנברילין, כדאמרינן בסמוך. **הא** דמחתא אורייתא על ארעא הא דנקיט לה בידיה. רישא דהנודר בתורה לא אמר כלום – דנקיט לה בידיה, ואפילו הכי לא אמר כלום. דמאי "בתורה" דקאמר – בנברילין שהיא כתובה. אבל "במה שכתוב בה" – דבריו קיימין, דדעתיה אהזכרות שבה, והרי הוא נשבע בשם. אבל סיפא בדמחתא אורייתא על ארעא עסקינן, ולפיכך אילו אמר "במה שכתוב בה" בלבד – לא אמר כלום, כיון דמחתא אארעא – אמרינן דדעתי' אגוילי. דהכי קאמר: במה שכתוב בה התורה – דהיינו הגוילין. אבל כי אמר "בה ובמה שכתוב בה" – מהני דכיון דאמר בה כבר הזכיר הגוילין וכי אמר במה שכתוב בה על כרחך דעתיה אהזכרות שבה. **ואי** בעית אימא דמחתא על ארעא. כלומר, כולה דמחתא על ארעא, ואפילו הכי, כי קאמר "במה שכתוב בה" – דבריו קיימין. וסיפא דקתני "בה ובמה שכתוב בה" דבריו קיימין – לא צריכא לגופה, אלא לגלויי ארישא דבדמנחא על ארעא היא. דסיפא ודאי, כיון דאמר "בה ובמה שכתוב בה", אפילו מנחא אארעא – מהני, ומינה ד"מה שכתוב בה" בלחוד נמי, אפילו מנחתא אארעא – מהני. דלא סבירא לן לדך אוקמתא לאוקומא ברייתא בתרי גווני.

הכי גרסינן: **ואי** בעית אימא סיפא הא קמ"ל דכיון דנקיט לה בידיה אע"ג דלא אמר אלא בה כמאן דאמר במה שכתוב בה דמי. וה"פ: דרישא דקתני: הנודר בתורה לא אמר כלום, במה שכתוב בה דבריו קיימין – בדמנחא על ארעא, ומש"ה כי אמר "בה" לא מהני עד דקאמר "במה שכתוב בה". אבל סיפא בדנקיט לה בידיה עסקינן, ומש"ה קתני, דכיון דנקיט לה בידיה, אע"ג דלא אמר אלא "בה" – כמאן דאמר "במה שכתוב בה" דמי. ואיכא נסחא אחרינא דלא מחוורא, ומש"ה לא חיישינן לפרושה. אבל הראב"ד ז"ל פירש: דכי קתני נודר – נודר ממש קאמר, שאומר "ככר זה עלי בתורה", ולא אמר כלום – לפי שאין זה מתפיס אלא בגוילין. אבל אמר "במה שכתוב בה", כלומר: ככר זה עלי במה שכתוב בה – הרי זה אסור כמתפיס בדבר הנדור, משום דדעתיה אהזכרות, והזכרות שבה – נדורים הן, שע"י הכתיבה והכנה לשם קדושה הם קדושות. והביא ראיה מן הירושלמי, דגרסינן התם: "בתורה" – לא אמר כלום, "במה שכתוב בה" – דבריו קיימים. "בתורה" – בקדושת התורה, "במה שכתוב בה" – בקרבנות הכתובין בה. ונהי דירושלמי אמר קרבנות, ובגמרא דילן אמרינן הזכרות – מ"מ שיטת הירושלמי מוכחת דבמתפיס בנדר עסיקינן. א"נ, דכי אמרינן דעתיה אהזכרות שבה – על כל מה שנתפס בה קאמר, דהיינו קרבנות וכלי שרת. והרמב"ם ז"ל הביא דין זה בנשבע ובנודר, שסובר הרב ז"ל דשמעתין בנשבע עסקינן, מדאמרינן "דעתיה אהזכרות שבה", ובירושלמי עסקינן במתפיס בנדר, ושניהם אמת. **מתני'** קונם שאני ישן. בבולהו גרסינן "שאני" בלא יו"ד, ובשבועות גרסינן "שאיני" ביו"ד. דמשום דנדרים מתפיס חפצא אנפשיה תני להו בלשון "שאני", כלומר: מה שאני. ומשום דבשבועות אסר נפשיה תני להו בלשון "שאיני" ביו"ד. והאי דתנא בנדרים הרי זה ב"בל יחל דברו" ובשבועות קתני "אסור" – נפרש בגמרא בס"ד. **גמ'** כי לא זהיר בתנאיה. כיון שאינו עיקר האיסור, אלא תנאי ליום ראשון. אבל באיסורו, כיון שהוא עיקר האיסור אע"פ שאינו אסור מצד עצמו אלא בצרופו של יום ראשון, אפילו הכי מודהר. **היכי** דמי. כלומר, באיזה לשון נדר. **אילימא** כדקתני. שאני מי הוי נדרא. נראה בעיני דהכי פירושו: דאילו מצינן למימר דהכי קתני – לא תיקשי מתני' לרב יהודה, דמצינן למימר דמתניתין לאו בתנאה ואיסורא עסקינן, אלא בנודר "שאני ישן" לחוד. וקמ"ל דאע"ג דליכא הבא חפצא – חייל נדרא. אבל לא מצינן למימר הכי, דהתניא דכי האי גוונא לא חייל. **ואלא** דאמר קונם עיני בשינה. כלומר, וקא משמע לן דנהי דאי אפשר בלא שינה, אפילו הכי אי ישן שלא מתוך האונס – הרי זה ב"לא יחל" ומי שבקינן ליה עד דעבר איסורא בל יחל. כלומר, בכי האי גוונא מי חייל נדרא כללי? כיון דאי אפשר לו לקיימו בסופו. ונקט לישנא ד"מי שבקינן ליה", משום דבעי לאתויי עלה הא דרבי יוחנן שהיא בשבועה, ובשבועה שייך האי לישנא, כלומר, דלא שבקינן מלהלקותו עד דעבר איסור "בל יחל", אלא לאלתר מלקין אותו משום שבועת שוא. ואף על גב דבנדר לא שייך הכי, דנדר שוא לא אשכחן דאסור – משום שבועה נקט האי לישנא.

מלקין

"תורת אמת" קובעת ש"לית אתר פנוי מיניה", "מלוא כל הארץ כבודו", ו"דבר אלוקינו יקום לעד"!

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

אפילו יהודי אחד לא יישאר בגלות, הן בנוגע לגלות הפנימי, ועל-אחת-כמה-וכמה – גלות כפשוטו ומתוך שמחה וטוב לבב.

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לעיל (יד.) הביאה הגמרא ברייתא להוכיח שהתנא כותב 'לא אמר כלום' אף במקרה שהדין כן רק בתלמיד חכם ולא בעם הארץ. ועתה מביאה הגמרא את כל הברייתא ומבארת את הדינים שבה: **תַּנְיָא** בברייתא, **הַנּוֹדֵר** – הנשבע **בַּתּוֹרָה**, שהיתה תורה מונחת לפניו ואמר 'בזאת התורה שאעשה דבר פלוני' או 'בזאת התורה שלא אעשה דבר פלוני', **לֹא אָמַר כְּלוּם** – שבועתו אינה חלה ואינו חייב לקיים דיבורו, מפני שאנו אומדים שדעתו להישבע בקדושת הקלף שהתורה כתובה עליו, ואין זו לשון המועילה בשבועה. אבל אם אמר 'בְּמַה שֶּׁכָּתוּב בָּהּ' שאעשה או שלא אעשה דבר פלוני', **דְּבָרָיו קַיָּימִין** – שבועתו חלה וחייב לקיים דיבורו, משום שאנו אומדים שדעתו במה שאמר 'במה שכתוב בה' להישבע באזכרות שבה, והרי זה כמו שנשבע בשם. ומבארת הברייתא אופן שלישי, אם אמר 'בָּהּ וּבְמַה שֶּׁכָּתוּב בָּהּ', **דְּבָרָיו קַיָּימִין**, כיון שדעתו להישבע גם בקדושת הגוילין וגם באזכרות שבה.

הגמרא הבינה שבסיפא משמיענו התנא שכיון שאמר גם 'בה' וגם 'במה שכתוב בה' חלה השבועה, ולכן מקשה הגמרא שהסיפא של הברייתא מיותרת:

מקשה הגמרא, מאחר וכבר קָתָנֵי בברייתא [בדין השני] שהאומר 'בְּמַה שֶּׁכָּתוּב בָּהּ' **דְּבָרָיו קַיָּימִין**, אם כן, הדין שנאמר לאחר מכן שאם אמר גם 'בָּהּ' וגם 'וּבְמַה שֶּׁכָּתוּב בָּהּ' דבריו קיימים, **צָרִיךְ לְמֵימַר** – וכי היה צורך לאומרו, ולשם מה ראה התנא צורך לומר שאם הוסיף ללשון 'במה שכתוב בה' את המילה 'בה' דבריו קיימים. ואדרבה, בלשון שבסיפא ברור לנו יותר שכשאמר 'במה שכתוב בה' התכוון לאזכרותיה, שהרי הזכיר כבר את הקלף באומרו 'בה'.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא קַשְׁיָא** – אין להקשות מדוע צריך היה התנא לומר את הסיפא של הברייתא, מפני שהברייתא מדברת בשני אופנים שונים, **הָא דְּמַחֲתָא אוֹרַיְיתָא אַאַרְעָא** – הסיפא של הברייתא שדווקא האומר 'בה ובמה שכתוב בה' דבריו קיימין, מדברת באופן שהתורה אינה בידו אלא מונחת על הארץ, **וְהָא דְּנָקֵיט לַהּ בִּידֵיהּ** – והרישא של הברייתא שאף האומר 'במה שכתוב בה' דבריו קיימין, מדובר באופן שהוא מחזיק את ספר התורה בידו. מבארת הגמרא, **מַחֲתָא עַל אַרְעָא** – כשהתורה אינה מונחת בידו אלא על הארץ, ואמר רק 'במה שכתוב בה', אפשר לפרש **שְׁדַעְתֵּיהּ** להישבע **אַגְּוִילֵי** – בקדושת הקלף שעליו התורה כתובה, ולא בשמות הקדושים הכתובים בה, ולכן אין שבועתו חלה. אבל אם אמר 'בה ובמה שכתוב בה' דבריו קיימים, כיון שכבר הזכיר את הגוילים כשאמר מתחילה 'בה', כשסיים 'ובמה שכתוב בה' על כרחך דעתו על האזכרות שבה. אבל **נָקֵט לַהּ בִּידֵיהּ** – אם הוא מחזיק את התורה בידו, אפילו אם אמר רק 'במה שכתוב בה', אנו אומדים **שְׁדַעְתֵּיהּ** בלשון זו להישבע **עַל הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבָּהּ** – בשמות הקדושים הכתובים בה, שכיון שאוחזה בידו אם היתה כוונתו להישבע בקדושת הקלף שכתובה עליו התורה, היה לו לומר 'בה' דהיינו במה שהוא אוחז. אבל כשמונחת על הקרקע אין להוכיח ממה שלא אמר 'בה' שדעתו על האזכרות.

הגמרא מעמידה את הברייתא באופן נוסף:

וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה אפשר, להעמיד את הברייתא שכולה מדברת באופן אחד **דְּמַחֲתָא עַל אַרְעָא** – שהתורה מונחת על הארץ ואינו מחזיקה בידו, **וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן** –עיקר החידוש בברייתא הוא, **דְּאַף עַל גַּב דְּמַחֲתָא עַל אַרְעָא** –שהתורה מונחת על הארץ ואינו מחזיקה בידו, אף על פי כן כֵּיוָן **דְּאָמַר 'בְּמַה שֶּׁכָּתוּב בָּהּ'** מֵהַנֵּי – מועיל הלשון שאמר וחלה השבועה, כיון שמפרשים דיבורו 'במה שכתוב בה' שהתכוון לשמות הקדושים הכתובים בה. **וְזוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זוֹ קָתָנֵי** –ועל קושיית הגמרא לשם מה צריך לומר את הסיפא שהאומר 'בה ובמה שכתוב בה' דבריו קיימים, התירוץ הוא שהתנא סידר את דבריו בדרך של 'זו ואין צריך לומר זו', שמתחילה כתב התנא את הדין שיש בו יותר חידוש, ואחר כך כתב את הדין הפחות מחודש. וכך פירושה של הברייתא, האומר 'במה שכתוב בה' דבריו קיימים אף אם התורה מונחת לפניו על הארץ, ואין צריך לומר שאם אמר 'בה ובמה שכתוב בה' שדבריו קיימים בכל ענין.

הגמרא מעמידה את הברייתא באופן שלישי:

וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה אפשר לומר בפירוש הברייתא **שכּוּלָּהּ מְצִיעֲתָא נַמִּי** – כל החלק שבברייתא מהבבא האמצעית ואילך, כלומר שתי הבבות האחרונות, מדובר בהן **בְּדְנָקֵיט לֵיהּ בִּידֵיהּ** – שמחזיק את התורה בידו. ועל מה שהקשתה הגמרא לשם מה צריך לומר את הסיפא שהאומר 'בה ובמה שכתוב בה' דבריו קיימים, התירוץ הוא שאין כוונת התנא שאמר גם 'בה' וגם 'במה שכתוב בה', אלא **וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן, כֵּיוָן דְּנָקֵיט לֵיהּ בִּידֵיהּ** – מכיון שהנשבע מחזיק את התורה בידו, **אַף עַל גַּב דְּלֹא אָמַר אֶלָּא 'בָּהּ'** בלבד, **כְּמַאן דְּאָמַר** – דינו כאילו אמר **'בְּמַה שֶּׁכָּתוּב בָּהּ' דָּמֵי**, שדעתו להישבע בשמות הקדושים הכתובים בה וחלה שבועתו.

משנה

במשניות הבאות מתבארים החילוקים הקיימים בין נדר לשבועה, והחילוק הראשון מבואר במשנה הבאה ובמשנה שלאחריה (לקמן טו:) שבנדר צריך לידור בדבר שיש בו ממש, ובשבועה אין צריך להישבע בדבר שיש בו ממש, ולאחר מכן מפורטים במשניות חילוקים נוספים בין נדר לשבועה:

האומר **'קוֹנָם שֶׁאֲנִי יָשֵׁן'**, שאסר עליו את השינה בנדר כקרבן, או שאמר **'קונם שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עלי'**, שאסר עליו את הדיבור כקרבן, או שאמר **'קונם שֶׁאֲנִי מְהַלֵּךְ עלי'**, שאסר עליו את ההילוך כקרבן. וכן בעל **הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה** שלו **קוֹנָם שֶׁאֲנִי מִשַּׁמְשֵׁךְ** – דהיינו שמה שאני משמשך יהיה אסור כקרבן באיסור נדר, **הֲרֵי זֶה כֻּלָּא יַחֵל דְּבָרוֹ**.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בנידון המסתעף ממשנתינו כדי להוכיח את הדין בזה ממשנתינו, ובכך מתבארת המשנה:

אִיתֵּמַר – נאמר על ידי האמוראים, האומר **'קוֹנָם עֵינַי כְּשֵׁנָה הַיּוֹם אִם אִישַׁן לְמָחָר'**, שאסר עצמו בנדר שלא יישן בעיניו היום, והתנה את האיסור אם יישן למחר, ורק אם יישן מחר, יתברר שנאסרה עליו השינה של היום למפרע, ועובר למפרע בבל יחל על מה שישן היום. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אַל יִשַּׁן הַיּוֹם** – אסור לו מדרבנן לישון היום, משום שחוששים **שֶׁמָּא יִשַּׁן** גם **לְמָחָר**, ובזה יתברר למפרע שחל הנדר ועבר בשנתו היום על בל יחל. ואף על פי שעדיין חלות הנדר תלויה בתנאי אם יישן מחר, אסור לישון היום, כיון שהשינה מחר אינה עיקר הנדר אלא רק תנאי לנדר, ודרך בני אדם שאינם נזהרים כל כך בדבר שאינו גוף האיסור. **וְרַב נַחְמָן אָמַר יִשַּׁן הַיּוֹם** – מותר לו לישון היום, **וְלֹא חַיְישִׁינָן שֶׁמָּא יִשַּׁן** גם **לְמָחָר** ויעבור למפרע על נדרו, מפני שבידו הדבר תלוי, שהוא יכול לדקור את עצמו בקוצים או לעשות דברים כיוצא בהם שמפיגים את העייפות, ועל ידי כן להימנע מלישון למחר.

הגמרא מבארת שרב יהודה סובר שחוששים שיעבור על התנאי רק אם התנאי הוא אחרי עיקר האיסור:

וְאִף שבאומר 'קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר', דעת רב יהודה שאסור לו לישון היום מפני שחוששים שמא יישן גם למחר, **מוֹדֶה רַב יְהוּדָה בְּאוֹמֵר** 'קוֹנָם עֵינַי כְּשֵׁנָה לְמָחָר אִם אִישַׁן הַיּוֹם' – שאסר עצמו לישון מחר, והתנה את האיסור אם יישן היום, **שֶׁיִּשַּׁן הַיּוֹם** – שמותר לו לישון היום, מפני שלא חוששים שמא יישן גם למחר ויעבור על הנדר.

וטעם החילוק בין האומר 'קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר' לבין האומר 'קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום', **כִּי לֹא מִזְּדַהֵיר בְּתְנָאָה** – שכל מה שחששו שמא יישן ויעבור על הנדר, הוא רק בשינה שהיא תנאי לאיסור, ואינה עיקר האיסור, ולכן כשאומר 'קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר' סובר רב יהודה שאסור לישון היום, משום שחוששים שמא יישן גם מחר [שבשינה זו הוא מקיים את התנאי], ונמצא שעבר בבל יחל למפרע [בשינה שישן היום], **אֲבָל בְּאִיסּוּרָא מִזְּדַהֵיר** – בשינה שהיא עיקר האיסור, מן הסתם אדם נזהר שלא לישון כדי שלא לעבור על הנדר. ולכן באומר 'קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום' מודה רב יהודה שמותר לו לישון היום ולא חוששים שמא יישן גם מחר, כיון שבשינה של מחר הוא נזהר שהיא עיקר האיסור.

הגמרא מקשה ממשנתינו על דעת רב יהודה שהאומר 'קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר' אסור לו לישון ביום התנאי, ובתחילה מבררת הגמרא שאכן המשנה מדברת במקרה שנדר בלשון זו:

תְּנַן במשנה, האומר 'קוֹנָם שֶׁאֲנִי יָשָׁן' – שאסור על עצמו בקונם את השינה, או שאמר 'קונם שֶׁאֲנִי מְהַלֵּךְ' – שאסור על עצמו בקונם את ההילוך, או שאמר 'קונם שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר' – שאסור על עצמו בקונם את הדיבור, **וְכוּ'** הרי זה בלא יחל דברו.

מבררת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה לשון מדובר שאסר על עצמו את השינה בנדר, **אִילֵּימָא** – אם נאמר **כִּדְקָתָנֵי** – שמדובר כשנדר בלשון הכתובה במשנה, שאמר 'קונם שֶׁאֲנִי יָשָׁן' או שאמר 'קונם שאני מהלך', או שאמר 'קונם שאני מדבר', ועל זה שנינו במשנה 'הרי זה בבל יחל דברו', כלומר שהנדר חל ואסור לו לישון, אם כן קשה **מִי הֲוֵי נִדְרָא** – וכי בלשון כזו הנדר חל, **וְהָתְנַן חוֹמֶר בִּשְׁבוּעוֹת** מבנדרים – יש חומרא בדיני שבועה שאינה נוהגת בדיני נדר, והיא, **שֶׁהַשְּׁבוּעוֹת חָלוֹת** בין אם נשבע **עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ** – לאסור או לחייב את עצמו בדבר שיש בו ממשות, כגון משאמר 'שבועה שאוכל ככר זו', ובין אם נשבע **עַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ** – לעשות או שלא לעשות פעולה מסויימת, אף שהפעולות כשלעצמן אין בהן ממש, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּנְּדָרִים** שהם חלים רק על דבר שיש בו ממש. וכיון ששנינו שהנדרים אינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש, אם כן קשה **וְהָלֹא שֵׁינָה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ הוּא,** ונדר כזה אינו חל. **אֶלָּא** מוכרחים לפרש את המשנה באופן **דְּאָמַר** 'קוֹנָם עֵינַי בְּשֵׁינָה', והאיסור חל על עיניו, שאסור לו ליהנות מהם הנאת שינה, ובלשון זו הנדר חל כיון שהעיניים יש בהן ממש.

אחר שהוברר שהמשנה מדברת באופן שאמר 'קונם עיני בשינה', מקשה הגמרא, **וְאִי דְּלָא יָהִיב שִׁיעוּרָא** – אם מדובר שלא נתן קצבה וגבול לנדרו לכמה זמן הוא אוסר את עיניו בשינה, אלא אמר סתם, ודיבורו מתפרש שהוא אסר את עיניו בשינה לעולם, אם כן קשה **מִי שַׁבְקִינָן לֵיהּ** – וכי מניחים לו **עַד דְּעָבַר אִיסּוּר** כל יחל – הרי כיון שאי אפשר לקיימו אין נדר כזה חל כלל, ואף מי שעובר על הנדר וישן אינו עובר בבל יחל, ומלשון המשנה 'הרי זה בבל יחל דברו', מוכח שהנדר חל, ומוכיחה הגמרא שאין הנדר חל, **וְהָאָמַר** – שהרי אמר **רַבִּי יוֹחָנָן,** האומר **'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים',** מַלְקִין **אוֹתוֹ** משום שנשבע שבועת שווא, שהרי אדם אינו יכול שלא לישון שלושה ימים רצופים, **וְיָשַׁן לְאַלְתַּר** אם ירצה, שכיון שאי אפשר לקיימה, אין השבועה חלה עליו כלל אפילו לאוסרו בשינה בפרק זמן שיכול לעמוד בו. וכמו שאין השבועה חלה לאסור עליו את השינה מפני שאי אפשר לקיימה, כך גם הנודר 'קונם עיני בשינה' לא חל הנדר ולא נאסרה השינה עליו, מפני שהוא דבר שאי אפשר לקיימו.

אֶלָּא מוכרחים לפרש שהמשנה מדברת במקרה **דְּאָמַר** 'קוֹנָם עֵינַי בְּשֵׁינָה לְמָחָר אִם אִישַׁן הַיּוֹם' – שאסר על עצמו לישון מחר בתנאי שיישן היום, והשמיענו התנא של המשנה שאסור לו לישון היום [שבזה יקיים את התנאי], משום שחוששים שמא יישן גם מחר ויעבור על הנדר. אך הגמרא דוחה שבלשון זו ממש אי אפשר לפרש את המשנה, **דְּהָא אָמְרַתְּ** – שהרי אמרנו שבאופן כזה לכולי עלמא מותר לו לישון היום, משום **דְּכָל בְּאִסּוּרֵיהּ מִזְּדַהַר** – שאדם נזהר מלעבור על עיקר האיסור, וכיון שהשינה של מחר היא האסורה עליו באיסור נדר, לא חוששים שיישן מחר, ואם כן מותר לו לישון ביום הראשון.

אֶלָּא פְּשִׁיטָא שהמשנה מדברת במקרה הפוך וכגון **דְּאָמַר** 'קוֹנָם עֵינַי בְּשֵׁינָה הַיּוֹם אִם אִישַׁן לְמָחָר' – שאסר על עצמו לישון היום בתנאי שיישן למחר, ואסור לו לישון היום כיון שהשינה מחר אינה עיקר האיסור אלא רק תנאי, וחוששים שיישן גם מחר כיון שבתנאי אדם אינו נזהר, ויתברר למפרע שעבר בשנתו היום על 'בל יחל'.

ולאחר שהוכיחה הגמרא שהמשנה מדברת באותו נדר שנחלקו בו רב יהודה ורב נחמן, מקשה הגמרא מהמשנה על רב יהודה:

ממשיכה הגמרא לברר, **וְאִי לֹא נָיֵים הַיּוֹם** – אם מדובר במשנה שהנודר לא ישן היום, באופן זה **כִּי נָיֵים לְמָחָר** – גם אם יישן למחר, **מַאי כַּל יַחֵל דְּבָרוֹ אִיכָּא** – איזה איסור של 'בל יחל' יש, הלא לא ישן היום ולא עבר על הנדר, **אֶלָּא לָאו בִּדְנָיֵים** – על כרחך צריך לומר שהמשנה מדברת במקרה שישן ביום שאסר בנדרו, שאז אם יישן למחרת יתקיים התנאי של נדרו ויעבור למפרע על 'בל יחל', **אַלְמָא אִיתֵיהּ דְּנָיֵים** – אם כן על כרחך הדין של משנתינו מתקיים רק כשישן ביום האיסור, והשמיענו התנא שמותר לו לישון היום ולהכניס עצמו לידי ספק שמא יישן גם מחר ויעבור למפרע בבל יחל, **וּתְיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה** – ואם כן קשה מהמשנה על רב יהודה שאמר שאינו רשאי לישון היום, כיון שחוששים שמא יישן למחר.

מתרצת הגמרא, **כִּי קָתָנֵי** – מה שכתוב במשנה 'הרי זה בבל יחל' הכוונה **דְּאִי נָיֵים** – שאם יישן היום יבוא לידי בל יחל כשיישן מחר. ואדרבה המשנה באה להשמיענו את הדין שאמר רב יהודה, שיזהר שלא יישן היום, מפני שיש לחשוש שיישן גם מחר [כיון שהשינה למחרת היא רק תנאי], ויתברר למפרע שאתמול עבר על 'בל יחל דברו'.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב את המשנה לפי רב יהודה:

רָבִינָא אָמַר פירוש שונה במשנה, **לְעוֹלָם** המשנה מדברת **כִּדְקָתָנֵי** – באופן שאמר את הלשון הכתוב במשנה 'קונם שאני ישן', ובלשון זו אין הנדר חל עליו מן התורה, מפני שאסר דבר שאין בו ממש, ואינו עובר בבל יחל מדאורייתא אם יעבור על נדרו, **וּמַאי כַּל יַחֵל** – ומהו הפירוש במה ששנינו במשנה 'הרי זה בבל יחל', **מִדְּרַבָּנָן** – שאם הוא יישן הוא יעבור על בל יחל מדרבנן, שמדרבנן נדר חל אף כשנדר בדבר שאין בו ממש.

שואלת הגמרא על תירוצו של רבינא, **וּמִי אִיכָּא כַּל יַחֵל מִדְּרַבָּנָן** – וכי שייך לומר 'הרי זה בבל יחל' על איסור שהוא רק מדרבנן.

ומשיבה הגמרא, **אִין** – אכן שייך לומר 'בל יחל' על דבר שהוא אסור רק מדרבנן, **וְהָתַנְיָא** – וכמו שמצינו בברייתא, **דְּבָרִים הַמּוּתָּרִין** – מן הדין **וְאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָהֶן אִיסּוּר** על עצמם, משום חומרא ופרישות, **אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַתִּירָן בִּפְנֵיהֶם** – אסור להורות להם שהדבר מותר בלא שישאלו על קבלתם לחכם, ואסור גם לנהוג בפניהם כמו שהדבר מותר, **שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר ל ג) **'לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ'.**

וכיון שמצאנו מקום נוסף שהתנא כותב לשון של 'לא יחל דברו' על דבר שהוא רק משום מנהג, והוא איסור 'בל יחל' מדרבנן, אם כן אין לתמוה על תירוצו של רבינא שמעמיד את מה ששנינו במשנתינו 'הרי זה בבל יחל' שהוא רק מדרבנן.

הגמרא מקשה על רב יהודה ממשנה נוספת:

תְּנַן לקמן (נז.), האומר לאשתו לאחר חג הסוכות, קונם **שֶׁאֵתְּ נֶהֱנֵית לִי** – שאסר עליה ליהנות משלו **עַד הַפֶּסַח,** והתנה את הנדר, **אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הַחַג** – עד סוכות הבא, שאם תלך לבית אביה עד חג סוכות בשנה הבאה היא אסורה ליהנות ממנו עד חג הפסח של שנה זו, והדין הוא, שאם **הָלְכָה** לבית אביה **לִפְנֵי** חג **הַפֶּסַח** חל הנדר עליה, **וְאֲסוּרָה בַּהֲנָאָתוֹ עַד** חג **הַפֶּסַח.**

מדייקת הגמרא, שדווקא אם **הָלְכָה** לבית אביה **לִפְנֵי** חג **הַפֶּסַח, אֲסוּרָה** בהנאתו משום שנתקיים התנאי וחל הנדר, אבל כל זמן **שֶׁלֹּא הָלְכָה** לבית אביה, **לֹא** – אינה אסורה בהנאתו אפילו לפני הפסח, ולא חוששים שתלך לבית אביה לאחר הפסח ונמצא

המשך בעמוד כח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כי לא מיזדהר בתנאיה. דכיון דיום של מחר הוי תנאיה ליום אתמול, כגון דאמר "קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר" – הוי אותו היום דלמחר תנאי לאותו היום דאתמול, דאם יישן למחר – הוי לקי מאותו שינה דאתמול, ואם לא יישן – לא לקי. משום הכי אמרינן דלא יישן היום, דשמא כי אתי למחר לא מיזדהר בתנאי, ונמצא עובר ב"בל יחל". **אבל באיסורא.** דאמר "קונם עיני בשינה מחר אם אישן היום", דאותו יום של מחר נטוי לאיסורא – ודאי מיזהר זהיר ביה, דאי לא מקיים תנאי שישן באותו היום, ודאי כי אתי למחר – לא הוי ישן, דהא איתסר בנדר. **אילימא כדקתני שאני ישן מי הוי נדר.** הא שינה דבר שאין בו ממש הוא! **אלא דקאמר קונם עיני בשינה.** ועין שנדר בו יש בו ממש. **ואי דלא יהיב שיעורא.** עד כמה זמן אינו ישן. **מי שבקינן ליה.** הא עבר ודאי באיסור "לא יחל", דלא מצי למיקם בנפשיה דלא יישן! **והאמר ר' יוחנן וכו'.** לאלתר מלקין אותו שיישן, הואיל דנדר בדבר שאין יכול לעמוד בו. **ואי לא ניים היום כי ניים למחר מאי איסור בל יחל איכא.** דקתני אסור, והרי לא ישן אתמול כלום! **אלא בדניים.** אתמול, דהכי מיירי מתניתין: אם יישן היום ויישן למחר – אסור. **אלמא אית ליה דניים.** אלמא דשבקינן ליה לישן היום, ולא חיישינן שמא יישן למחר, ותיובתא דרב יהודה דהכי אמר לך רב יהודה: "קונם שאני בשינה היום אם אישן למחר" דאסור כי ניים למחר – דאי ניים מאתמול דיעבד. אבל לכתחילה אין מניחין אותו לישן היום, דחיישינן שמא יישן למחר. **לעולם כדקתני.** "שאיני ישן". והאי דקאמר: והא שינה דבר שאין בו ממש וליכא "בל יחל" – ודאי מדאורייתא ליכא "בל יחל", ומאי "בל יחל" איכא דקתני מתניתין – דאסור מדרבנן. **ומי איכא בל יחל מדרבנן.** דמלקין ליה מדרבנן. **אי אתה רשאי לנהוג כהן היתר לפניהם.** לבטל מנהגם, דעובר משום "בל יחל". ומן התורה אינו ב"בל יחל", אלא מדרבנן. **קונם שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך מכאן עד החג.** בפ' "הנודר מן הירק". כגון דקאי באדר, ואמר: קונם תהא הנאתי עליך מאכל ומשקה עד הפסח אם תלכי לבית אביך מכאן עד החג, עד סוכות. **אם הלכה.** לבית אביה קודם הפסח – אסורה להנות ממנו קודם הפסח, כמו שנדר. **הא לא הלכה.** לפני הפסח – אינה אסורה עד הפסח, ולא חיישינן שמא תלך לאחר הפסח, ונמצאת למפרע נהנית באיסור. וקשה לרב יהודה, דאמר: אל יישן היום שמא יישן למחר. דאם איתא לדרב יהודה – הוה אסר לה מתני' עד הפסח אפי' אם לא הלכה עד הפסח, דחיישינן שמא תלך לאחר הפסח, ונמצאת נהנית ממנו באיסורא. **אמר ר' אבא.** תריץ הכי למתניתין: הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו ולוקה, דעוברת על "בל יחל". ואם לא הלכה לפני הפסח ואפילו הכי אסורה בהנאתו עד הפסח – איסורא בעלמא, דחיישינן שמא תלך לאחר הפסח, ונמצאת נהנית למפרע באיסורא. **הלכה.** חייבת מלקות, דהא עברה. הכי מסקנא דמתני': הלכה לאחר הפסח עוברת משום "בל יחל". ומקשינן מינה: ואי דלא איתהני לפני הפסח מי איכא "בל יחל"? **אלא לאו פשיטא דאיתהני.** לפני הפסח, וסברה לא אלך אחר הפסח, והלכה לאחר הפסח.

ותיובתא

כִּי לָא מִזְדַּהֵיר - בִּתְנָאָה, אֲבָל בְּאִיסּוּרָא' מִזְדַּהַר. תְּנַן: "קוֹנֶם שֶׁאֲנִי יָשֵׁן" "שֶׁאֲנִי מְהַלֵּךְ" "שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר" וכו'. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא כִּדְקָתָנֵי "שֶׁאֲנִי יָשֵׁן" - מִי הָוֵי נִדְרָא? וְהָתְנַן: חוֹמֶר בַּשְּׁבוּעוֹת, שֶׁהַשְּׁבוּעוֹת חָלוֹת עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ וְעַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּנְّדָרִים. וְשֵׁינָה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ הוּא? אֶלָּא דַּאֲמַר: "קוֹנֶם עֵינַי בְּשֵׁינָה". וְאִי דְּלָא יָהֵיב שִׁיעוּרָא - מִי שָׁבְקִינַן לֵיהּ עַד דְּעָבַר אִיסּוּר "בַּל יַחֵל"? והא"ר יוֹחָנָן: "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים" - מַלְקִין אוֹתוֹ, וְיָשֵׁן לְאַלְתַּר! אֶלָּא דַּאֲמַר "קוֹנֶם עֵינַי בְּשֵׁינָה לְמָחָר אִם אִישַׁן לְמָחָר"? הָא אָמְרַתְּ כָּל בְּאִסּוּרֵיהּ מִזְדַּהַר! אֶלָּא פְּשִׁיטָא דַּאֲמַר "קוֹנֶם עֵינַי בְּשֵׁינָה הַיּוֹם אִם אִישַׁן לְמָחָר". וְאִי לָא נֵיים הַיּוֹם, כִּי נֵיים לְמָחָר מַאי "בַּל יַחֵל דְּבָרוֹ" אִיכָּא? אֶלָּא לָאו בְּדַנְיֵים. אַלְמָא אִיתֵיהּ דְּנֵיים, וּתְיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה! כִּי קָתָנֵי - דְּאִי נֵיים. רַבִּינָא אָמַר: לְעוֹלָם כִּדְקָתָנֵי, וּמַאי "בַּל יַחֵל" - מִדְּרַבָּנַן. וּמִי אִיכָּא "בַּל יַחֵל" מִדְּרַבָּנַן? אִין, וְהָתַנְיָא: דְּבָרִים הַמּוּתָּרִין וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָּהֶן אִיסּוּר - אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַתִּירָן בִּפְנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". תְּנַן: "שֶׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הַפֶּסַח אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הֶחָג", הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח - אֲסוּרָה' בַּהֲנָאָתוֹ עַד הַפֶּסַח. הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח - אֲסוּרָה, לֹא הָלְכָה - לֹא! א"ר אַבָּא: הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח - אֲסוּרָה וְלוֹקָה, לֹא הָלְכָה - אֲסוּרָה בְּעָלְמָא. אֵימָא סֵיפָא: אַחַר הַפֶּסַח בְּ"בַל יַחֵל דְּבָרוֹ". וְאִי דְּלָא אִיתְהַנֵּי לִפְנֵי הַפֶּסַח - מִי אִיכָּא "בַּל יַחֵל"? אֶלָּא פְּשִׁיטָא - דְּאִיתְהַנֵּי, אַלְמָא מִיתְהַנֵּי,

ותיובתא

מלקין אותו. משום שבועת שוא. **וישן** לאלתר. אם ירצה, שאין שבועה חלה לאסרו כלל. והכא נמי היכי חייל נדרא? **ואלא** דאמר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום. משום דליכא לאוקומא באומר "קונם עיני בשינה היום", דאי הכי – פשיטא. אלא ה"ק: יזהר שלא יישן ביום ראשון של תנאי, כדי שלא יבא לידי "לא יחל". ומש"ה קתני "הרי זה בבל יחל דברו", ולא קתני "אסור" – משום דלא מיתני ליה, שהרי יום ראשון אינו אסור מצד עצמו, אלא כדי שלא יבא ביום שני לידי "לא יחל". **והא** אמרת כל באסוריה מזדהר. הלכך לא מצית אמרת הכי. **אלא** לאו בדניים אלמא איתיה דניים. ומתניתין הא קמ"ל: הרי זה ב"בל יחל דברו". כלומר, הרי זה מותר לבא לידי ספק "בל יחל", שאם רצה לישן ביום ראשון – לא אמרינן דלא יישן, כדי שלא יהא אפשר לו לבא לידי "בל יחל". וקשה בעיני: כי פרכינן לעיל בסמוך: הא אמרת כל באסוריה מזדהר – מאי קושיא? נימא דהכי קאמר: הרי זה ב"בל יחל", כלומר מותר לו לישן ביום ראשון ולהכניס עצמו בספק "בל יחל", משום דבאסוריה מזדהר. דהשתא נמי בכי האי גונא מפרשינן להו! ונ"ל דהיינו טעמא דלא מצינן למימר הכי, משום דאי שריותא אשמועינן, דבאסוריה מזדהר – ברישא ה"ל לאשמועינן איסורא, דבתנאיה לא מזדהר. דהא הא דאמר רב יהודה דבתנאיה לא מזדהר – חששא דרבנן בעלמא הוא, ולא פשיטא נמי כולי האי, דהא רב נחמן פליג עלה, והיכי רהיט תנא לאשמועינן שריותא דממילא שמעינן לה, וכולי עלמא מודו בה, ולא אשמועינן איסורא בתנאה דצריכה רבה? ומש"ה מסקינן דודאי בשריותא דתנאה עסקי', דאשמועי' תנא דאפי' בתנאה מזדהר, ותיובתא דרב יהודה. **כי** קתני דאי ניים. ואדרבה, מתניתין הא דרב יהודה אתא לאשמועינן. והכי קתני: יזהר שלא יישן יום ראשון, דאי ישן – קרוב הוא לבא לידי "בל יחל דברו", דבתנאיה לא מזדהר. **רבינא** אמר לעולם כדקתני. כלומר "שאני ישן", ולא קאמר "עיני בשינה". דאע"ג דשינה אין בה ממש – איכא "בל יחל" מדרבנן. דאשכחנא תנא דתני בדרבנן "לא יחל דברו". ומש"ה תנא במתני' בנדרים הרי זה "בל יחל דברו" ולא תנא "אסור" כדקתני בשבועות, משום דבשבועות אסור מדינא, ובנדרים לא מתסר אלא מדרבנן, משום לתא ד"בל יחל". **תנן** שאת נהנית לי. כלומר, משלי, אם תלכי לבית אביך וכו'. הלכה – אסורה, אבל לא הלכה – לא, דמותרת להנות קודם הפסח כל זמן שלא תלך, אע"ג ד"שאת נהנית לי" – איסור, ו"אם תלכי לבית אביך" – תנאי. וש"מ דאפילו בתנאיה מזדהר. **הלכה** אסורה בהנאתו ולוקה. כלומר, לוקה היא. אבל הוא אינו לוקה, שהרי לא עשה שום איסור אלא שהדירה. ואפשר דתנא נמי הא אשמועינן אגב ארחיה, דעלה רכיבא איסורא אבל לא עליו כלל. אבל הרמב"ם ז"ל כתב: לוקה הוא שהדירה, אם ההנה אותה. אבל היא אינה לוקה, דכיון דלא נדרה כלל – לא שייך בה "לא יחל דברו". וליתא, דודאי הוא אינו לוקה, מדאמרינן לקמן בפרק "אין בין המודר" (קף לה.) גבי יש מעילה בקונמות: אמר ליה רב אחא בריה דרב איקא לרב אשי: "בכרי עליך" ונתנה לו במתנה, מי מעל: למעול נותן – הא לא אסירא עליה. אלמא אין האוסר עובר כלל, והמודר נמי ודאי עבר. דאף על גב דכתיב "לא יחל דברו" – לא יחל אדבור קאמר. וראיה לדבר מדאמרינן בפרק "יוצא דופן" (נה קף מו:): לפי שמצינו שהשוה הכתוב את הקטן לגדול לזדון שבועה לאיסור ול"בל יחל", ומפרש התם: לאיסור "בל יחל" קאמר, וכגון שהקדישו הוא ואכלו אחרים, שהאחרים לוקין

על

כאשר רוצים לידע כיצד לקיים מצווה מסויימת – צריכים לכל לראש ללמוד עניין זה בתורה, ואז יודעים את הוראת התורה כיצד לקיים מצווה זו. הלימוד הוא באופן שלומד מה שהתורה אומרת לו, ולא באופן שמנסה לפרש את דברי התורה כפי רצונו.

משיחת כ"ף מרחשוון ה'תשמ"ב

על הקדשו משום "בל יחל". אלמא מודר לוקה, אע"ג דלא אמר מידי. הלכך הכא כי אמרינן "ולוקה" – אאשה קאי. **כי** קתני דאיתהני הרי זה בבל יחל דברו. כלומר, והיא גופה קמשמע לן שתיזהר מלהנות קודם הפסח, כדי שאם תלך לאחר הפסח – לא תבא לידי "בל יחל". **מותרת** לילך לאחר הפסח. ולא חיישינן שמא לא תזכור שעברה על תנאה קודם הפסח, ואי מתירין לה לילך – אתיא לאיתהנויי, סד"א תתסר בהליכה מדרבנן, כדי שתזכור שאסורה להנות, קמ"ל. **אכל** הרי הוא בבל ילך. הא דס"ד דהאי "אכל" – אוכל הוא, משום דתנא כולהו איסורי קתני: אכל – הרי הוא בבל ילך, הלך – הרי הוא ב"בל יחל דברו". ואם איתא דלכתחלה לא מצי אכיל – האי איסורא נמי ה"ל למתני! ומפרקינן: מי קתני "אוכל"? "אכל" קתני. כלומר, וכיון ד"אכל" קתני, דמשמע דיעבד – הא אשמועינן דלכתחלה לא מצי אכיל. ומקשינן תו: אימא סיפא: הלך הרי הוא ב"בל יחל דברו", מהלך לא קתני. כלומר, אם איתא לרב יהודה – ה"ל למתני: מהלך אינו ב"בל יחל דברו". ומילתא באפי נפשה הויא ולא קאי ארישא, אלא הכי ה"ל למיתני: מהלך ואינו ב"לא יחל". דמסתמא הכי הוא, דהא ביום א' לא שרי ליה למיכל, והיכי פסק ואמר: הלך הרי הוא ב"בל יחל", כיון שאין לו לאכול ביום א'? ופרקי: אמר לך ר"י, ה"ה דליתני "מהלך", ואיידי דתני רישא "אכל", דלא מיתני" אוכל – תנא סיפא נמי "הלך". כלומר, אין ה"נ, דאי בעי למתפס מילתא באפי נפשיה – הוה תני "מהלך", אלא משום דלעיל מיניה תנא "אכל", ולא מצי למיתני "אוכל" – מש"ה לא תנא "מהלך ואינו בבל יחל", דאי הוה תני הכי – הוה משמע דאע"ג דאכל ביום ראשון – מהלך ביום שני וליכא "בל יחל", והוה מפרשינן לה לבולה ברייתא הכי: דזמנין אכל הרי הוא ב"בל ילך", כלומר כשאכל במזיד – דהיינו שזכר שאיסור ההליכה תלוי באכילתו. וזמנין דאע"ג דאכל בראשון – מהלך בשני, וכגון שאכל יום ראשון בשוגג, כלומר שלא היה זכור בשעה שאכל שאיסור ההליכה תלוי באכילתו, ובכי האי גוונא מהלך ביום שני, כדמוכח שמעתא דבכורות בפ' "שבועות שתים בתרא" (קף כח.). ומשום דתנא לאו בהאי דינא עסיק – תנא סיפא "הלך". זה נראה לי, וזו היא הגרסא הנכונה ופירושה. ואיכא נסחא אחרינא, ומשום דלא דייקא לא חיישנא למכתבה ולפרושה. וכי תימא: כיון ד"הלך" דסיפא ארישא קאי, למה לי למתני: ה"ז ב"בל יחל"? פשיטא! וי"ל: סד"א: כיון דבעידנא דאכיל לא עבר, כי הלך נמי – לא ליחול עליה "בל יחל" למפרע, קא משמע לן. **ולענין** הלכה. קי"ל כרב יהודה, מדאמרינן לעיל: ומודה רבי יהודה באומר "קונם עיני בשינה למחר", ומדשקלינן וטרינן אליביה – ש"מ הלכתא כותיה. **והא** מן התורה משעבד לה. ואם תאמר ומאי קשיא ליה? והא אמרינן בפרק "אע"פ" (כתובות קף נט:) דקונמות קדושת הגוף ניהנו ומפקיע מידי שעבוד! י"ל: דכי היכי דאמרינן התם דאלמוה רבנן לשעבודייה דבעל – ה"נ אלמוה רבנן לשעבודה דאשה. ומפרקינן: באומר הנאת תשמישך עלי. כלומר, דאי דאסר גופיה עילוה – ה"נ דלא מצי עביד, דמדאורייתא משעבד לה, והוי כאוסר נכסי חברו על חברו. אבל הכא – באומר "הנאת תשמישך עלי" עסקינן, שהוא אוסר על עצמו תשמישה, ולאסור על עצמו – הרשות בידו, וכדרב כהנא דאמר שהאשה יכולה לאסור הנאת תשמיש בעלה עליה. וכיון דנדרא משכח רווחא – חייל, וממילא פקע שיעבודא.

ותיובתא דרב יהודה. דאמר "אל יישן היום שמא יישן למחר", דהא חזינן הכא דשבקינן לה ליהנות לפני הפסח, דבתנאה נמי מזדהר. **אמר לך רב יהודה לעולם אימא לך אל יישן היום שמא יישן למחר וכי קתני מתניתין הלכה אחר הפסח וכו' דאי איתהני.** אם עברה ונהנית לפני הפסח, ועברה והלכה לאחר הפסח – עוברת משום "בל יחל". **קונם שאת נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך מכאן עד הפסח הלכה וכו'.** אבל אם לא הלכה לפני הפסח – אינה אסורה ליהנות מאדר עד הפסח, דלא חיישינן לשמא תלך עדיין לפני הפסח, ותיובתא דרב יהודה דאמר: אל יישן כו'. **א"ר אבא.** הכי קאמר: הלכה וכו', לא הלכה – איסורא בעלמא, דחיישינן שמא תלך עדיין לפני הפסח. **כבר** זה. קונם עלי היום אם אלך למקום פלוני למחר, אם אכלו היום והלך למחר – עובר על אכילתו משום "בל יחל". קתני "אכל היום", ולא קתני "לא יאכל היום". אלמא דשבקינן ליה למיכל לאלתר, ולא חיישינן שמא ילך למחר. **מי קתני אוכל.** לכתחילה, ולא ילך למחר? "אכל" קתני, דיעבד. אבל לכתחילה – אסור לאכול ודאי היום, דחיישינן שמא ילך למחר. **והא קתני סיפא הלך הרי הוא בבל יחל אבל מהלך לא קתני.** דמשמע דלא שבקינן ליה למיכל אתמול, אלא קתני "הלך" דיעבד, ש"מ דאתמול שבקינן ליה למיכל. ולהכי, כיון דאכל אתמול, אם הלך היום – הרי הוא ב"בל יחל". **ותיובתא דרב יהודה.** דאמר: אל יישן כו'. **אמר לך רב יהודה הוא הדין דליתני מהלך.** דמשמע דאינו אוכל ומהלך למחר, דודאי לא שבקינן ליה למיכל אתמול. אלא איידי דתנא רישא "אכל", דלא מצי למיתני "אוכל" לרב יהודה, דלא מצי למיכל לכתחילה. **תנא סיפא.** נמי "הלך". **שאני משמשך הרי זה בבל יחל.** אם משמש עמה. **והיכי מצי למימר שאינו משמשה והא משתעבד לה.** לתשמיש. **באומר הנאת תשמישך עלי.** כלומר, הנאה דאתי לי מתשמישך – קונם עלי. **והא לא ניחא ליה בתשמישה.** ויכול לאסור הנאתה עליו, והוי נדר. **דאמר רב כהנא.** אשה האומרת "קונם הנאת תשמישי עליך" – כופה ומשמשתו, דלאו כל כמינה לאסור נפשה עליו, דהיא משועבדת לו להנאתו. **אבל אמרה קונם הנאת תשמישך עלי.** שאוסרת הנאה שיש לה מתשמישו על עצמה – אסור לשמשה, וצריך להפר לה. **לפי שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו.** והנאת תשמישו אסורה עליה. ה"נ, כי אמר "הנאת תשמישך עלי" – ודאי דוי נדר, ואסור לשמשה, מפני שנהנה ממנה. **מתני'** שבועה שאיני ישן שאיני מדבר וכו'. דשבועה חלה על דבר שאין בו ממש. **קרבן לא אוכל לך.** דהיינו כמו "אימרא לא אוכל לך" דמותר. **הא קרבן שאוכל לך.** נמי מותר, דלא נדר אלא בחזיי קרבן. **לא קרבן לא אוכל לך.** משמע: בשביל איסור לא אוכל לך, שאם אוכל לך – ליהוי אסור עלי בקרבן. ומותר לטעמא דר"ש דלית ליה מכלל לאו וכו'. דאי רבי יהודה – בין אמר "קרבן שאוכל לך", בין אמר "הא קרבן שאוכל" – בתרוייהו מתיר רבי יהודה אפילו אמר "קרבן שאוכל לך", כדאמרינן בפירקין דלעיל: "קרבן" "הקרבן" "בקרבן" "שאוכל לך" אסור, מני – רבי מאיר היא, דלא שני ליה בין "אימרא" ל"באימרא". דלרבי יהודה "קרבן שאוכל לך" מותר.

גמ'

1 **וּתְיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה! כִּי קָתָנֵי - דְּאִי אִיתְהֲנֵי, הֲרֵי זֶה**
2 **בְּ"בַל יַחֵל דְּבָרוֹ". תְּנַן: "שֶׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הֶחָג אִם**
3 **תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הַפֶּסַח", הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח -**
4 **אֲסוּרָה בַּהֲנָאָתוֹ עַד הֶחָג, וּמוּתֶּרֶת לֵילֵךְ אַחַר הַפֶּסַח.**
5 **הָלְכָה - אֲסוּרָה, לֹא הָלְכָה - לֹא! אָמַר רָבָא: הוּא**
6 **הַדִּין דַּאֲפִילּוּ לֹא הָלְכָה אֲסוּרָה; הָלְכָה - אֲסוּרָה וְלוֹקָה,**
7 **לֹא הָלְכָה - אֲסוּרָה בְּעָלְמָא. מֵיתִיבִי: "כֹּבֶר זוֹ עָלַי הַיּוֹם**
8 **אִם אֵלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמָחָר", אָכַל - הֲרֵי זֶה בְּ"בַל**
9 **יֵלֵךְ". מִי קָתָנֵי "אוֹכֵל"? "אָכַל" קָתָנֵי, דְּכִי אָכַל הֲרֵי זֶה**
10 **בְּ"בַל יֵלֵךְ". הָלַךְ - הֲרֵי זֶה בְּ"בַל יַחֵל דְּבָרוֹ". מְהַלֵּךְ -**
11 **לָא, וְקַשְׁיָא לְרַב יְהוּדָה! אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה: ה"ה דְּלִיתְנֵי**
12 **"מְהַלֵּךְ". אֵידֵי דְּקָתָנֵי רֵישָׁא "אָכַל", דְּלָא מִיתְנֵי לֵיהּ**
13 **"אוֹכֵל" - תָּנֵי סֵיפָא "הָלַךְ". הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה "קוֹנָם שֶׁאֲנִי**
14 **מְשַׁמְּשֵׁךְ" הֲרֵי זֶה בְּ"בַל יַחֵל דְּבָרוֹ". וְהָא מִשְׁתַּעְבַּד לָהּ**
15 **מִדְּאוֹרַיְיתָא, דִּכְתִיב "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע"!**
16 **בְּאוֹמֵר "הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ עָלַי", וְהָא לָא קָא נִיחָא לֵיהּ**
17 **בְּתַשְׁמִישׁ. דַּאֲמַר רַב כָּהֲנָא: "תַּשְׁמִישִׁי עָלַיִךְ" - כּוֹפִין**
18 **אוֹתָהּ וּמְשַׁמַּשְׁתּוֹ, דְּשַׁעְבּוּדֵי מְשַׁעְבְּדַתְּ לֵיהּ. "הֲנָאַת**
19 **תַּשְׁמִישֵׁךְ עָלַי" - אָסוּר, שֶׁאֵין מַאֲכִילִין לוֹ לְאָדָם דָּבָר**
20 **הָאָסוּר לוֹ. מַתְנִי' "שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יָשֵׁן" "שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר"**
21 **"שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ" - אָסוּר. "קָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ" "הָא קָרְבָּן**
22 **שֶׁאוֹכַל לְךָ" "לָא קָרְבָּן לָא אוֹכַל לְךָ" - מוּתָּר.**

גמ'

מתשמישך – קונם עלי. **והא לא ניחא ליה בתשמישה.** ויכול לאסור הנאתה עליו, והוי נדר. **דאמר רב כהנא.** אשה האומרת "קונם הנאת תשמישי עליך" – כופה ומשמשתו, דלאו כל כמינה לאסור נפשה עליו, דהיא משועבדת לו להנאתו. **אבל אמרה קונם הנאת תשמישך עלי.** שאוסרת הנאה שיש לה מתשמישו על עצמה – אסור לשמשה, וצריך להפר לה. **לפי שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו.** והנאת תשמישו אסורה עליה. ה"נ, כי אמר "הנאת תשמישך עלי" – ודאי דוי נדר, ואסור לשמשה, מפני שנהנה ממנה. **מתני'** שבועה שאיני ישן שאיני מדבר וכו'. דשבועה חלה על דבר שאין בו ממש. **קרבן לא אוכל לך.** דהיינו כמו "אימרא לא אוכל לך" דמותר. **הא קרבן שאוכל לך.** נמי מותר, דלא נדר אלא בחזיי קרבן. **לא קרבן לא אוכל לך.** משמע: בשביל איסור לא אוכל לך, שאם אוכל לך – ליהוי אסור עלי בקרבן. ומותר לטעמא דר"ש דלית ליה מכלל לאו וכו'. דאי רבי יהודה – בין אמר "קרבן שאוכל לך", בין אמר "הא קרבן שאוכל" – בתרוייהו מתיר רבי יהודה אפילו אמר "קרבן שאוכל לך", כדאמרינן בפירקין דלעיל: "קרבן" "הקרבן" "בקרבן" "שאוכל לך" אסור, מני – רבי מאיר היא, דלא שני ליה בין "אימרא" ל"באימרא". דלרבי יהודה "קרבן שאוכל לך" מותר.

גמ'

וא"ת: והא האי נדרא דרבנן הוא, דהנאת תשמיש לית בה ממשא! וליכא למימר דבאומר "קונם גופך עלי מתשמיש" עסקי' – דהא דומיא ד"שאני ישן" "שאני מדבר" קתני לה, ואוקמא רבינא ב"בל יחל" מדרבנן. וכיון דמדרבנן בעלמא הוא – היכי חייל נדרא דיליה, דליתיה אלא מדרבנן בעלמא, לאפקועי מצות עונה ומצות פריה ורביה? י"ל כיון דנדרא מיהא חייל ממילא פקעי להו הנך מצות, דחכמים מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. וא"ת: וכי אמר "הנאת תשמישך" אמאי מתסר? והא מצות לאו ליהנות ניתנו! יש לומר: דכי אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו – ה"מ לומר שאין קיום המצות חשוב הנאה, אבל מ"מ אי מתהני גופיה בהדי דמקיים מצוה – הנאה מקרי. ומשום הכי אמרינן בפ' "ראוהו ב"ד" (י"ס קף כח.): הנודר הנאה מן המעיין – טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. **מתני'** קרבן לא אוכל לך הא קרבן שאוכל לך לקרבן לא אוכל לך מותר. משום דכי אמר "קרבן לא אוכל לך"

אי

ההפרש בין נשמות ומלאכים, דנשמות יכולות להמשיך את האור שלמעלה מהעולמות, מה-שאין-כן מלאכים, אם יומשך להם אור שלמעלה מהם יתבטלו ממציאותם.

ממאמר פרשת וירא, ה'תשי"ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּתְיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה – וקשה על רב יהודה הסובר שבתנאי חוששים שלא יזהרו בו, ולדבריו בנדר כזה צריך להיות הדין שאסור לה ליהנות מהבעל, מחשש שמא תלך לבית אביה, שהרי אדם אינו נזהר בקיום התנאי, אלא נזהר רק מלעבור על עיקר האיסור.

מתרצת הגמרא, **כִּי קָתָנֵי** – מה שכתוב במשנה שאם הלכה אחר הפסח ׳בבל יחל׳, פירושו **דְּאִי אִיתְּהָנֵי** – שאם נהנתה משל בעלה, והלכה אחר הפסח **הֲרֵי זֶה בְּכָל יַחֵל דְּבָרוֹ** – היא עוברת בבל יחל למפרע על מה שנהנתה משלו. ודין זה עצמו בא התנא להשמיענו, שתיזהר מליהנות משל בעלה קודם הפסח, כדי שאם תלך אחר כך לבית אביה לא תבוא לידי ׳בל יחל׳.

הגמרא מקשה על רב יהודה מהמשך משנה זו:

תְּנַן – בסיפא של המשנה שהובאה לעיל, האומר לאשתו אחר חג הסוכות, **שֶׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי** – קונם מה שאת נהנית משלי **עַד הַחַג** – חג הסוכות הבא, ותלה את הנדר בתנאי **אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד חג הַפֶּסַח** של שנה זו, הדין הוא שאם **הָלְכָה** לבית אביה **לִפְנֵי הַפֶּסַח**, התקיים התנאי וחל הנדר, והיא **אֲסוּרָה** **בַּהֲנָאָתוֹ עַד הַחַג** [סוכות] הבא. **וּמוּתֶּרֶת לֵילֵךְ** לבית אביה **אַחַר הַפֶּסַח**, כיון שלא אסר עליה ללכת לבית אביה לאחר הפסח. ומדייקת הגמרא מהמשנה, שדווקא אם **הָלְכָה** לבית אביה קודם הפסח, וחל הנדר, **אֲסוּרָה** ליהנות משל בעלה, אבל אם **לֹא הָלְכָה** לבית אביה, **לֹא** אסרוה ליהנות משל בעלה קודם הפסח, כיון שאין אנו חוששים שמא תעבור על התנאי ותלך לבית אביה. ואם כן קשה על רב יהודה הסובר שאסור לעבור על הנדר אף קודם שהתקיים התנאי, כיון שחוששים שלא יזהר בתנאו, ומהמשנה מוכח שלא חוששים לזה.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ** אם **לֹא הָלְכָה** לבית אביה, **אֲסוּרָה** ליהנות משל בעלה קודם פסח, וכדעת רב יהודה. וכך הוא פירושה של המשנה, אם **הָלְכָה** לבית אביה לפני חג הפסח, היא **אֲסוּרָה** באיסור גמור מן התורה ליהנות משל הבעל עד חג הסוכות הבא, **וְלוֹקָה** משום בל יחל אם עברה על הנדר ונהנתה משל בעלה, אבל כל זמן שלא **הָלְכָה** לבית אביה, אינה אלא **אֲסוּרָה בְּעָלְמָא** – איסור דרבנן, שחששו שמא תלך לבית אביה ויתברר למפרע שעברה על הנדר, אבל אינה לוקה אם נהנתה משלו לפני שהלכה לבית אביה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת להקשות על רב יהודה:

מֵיתִיבֵי – הקשו בבית המדרש מדברי הברייתא, האומר ׳קונם **כֵּיוָן** זוֹ עָלַי הַיּוֹם [ותלה את הנדר בתנאי] **אִם אֵלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמָחָר**, הדין הוא שאם הככר היום, **הֲרֵי זֶה בְּכָל יַחֵל** –אסור לו ללכת מחר למקום שאמר, כי אם ילך יתקיים התנאי ויחול הנדר למפרע, ונמצא עובר בבל יחל במה שאכל את הככר. ודייקה הגמרא מכך שלא כתוב בברייתא שאסור לו לאכול שמא ילך למקום שאמר, משמע שמותר לו לאכול את הככר היום לכתחילה, ואין אנו חוששים שמא ילך לאותו מקום פלוני למחר, ובזה יתקיים התנאי ונמצא שעבר בבל יחל למפרע באכילת הככר. ואם כן קשה על רב יהודה הסובר שאינו רשאי לעבור על הנדר היום, כיון שחוששים שלמחרת לא יזהר בתנאי ויעבור על הנדר למפרע.

מתרצת הגמרא, **מִי קָתָנֵי** – וכי כתוב בברייתא ׳**אוֹכַל**׳ – שמשמע שמותר לו לכתחילה לאכול את הככר היום, הלא ׳**אָכַל**׳ **קָתָנֵי** –לשון דיעבד, והיינו **דְּכִי** – שאם עבר **וְאָכַל** היום את הככר, **הֲרֵי זֶה בְּכָל יַחֵל** למחר, כיון שאם ילך מחר נמצא שעבר למפרע על הנדר. והטעם שכתוב ׳אכל׳ בלשון דיעבד, כיון שיש בזה איסור לכתחילה, וכדעת רב יהודה, שאינו רשאי לאכול היום כיון שאנו חוששים שמא לא יזהר בתנאי וילך מחר, ויעבור בבל יחל למפרע.

מקשה הגמרא על רב יהודה מהמשך הברייתא:

[אימא סיפא] כתוב בסיפא של הברייתא, אם **הָלַךְ** למחרת לאותו מקום פלוני, **הֲרֵי זֶה** עובר **בְּכָל יַחֵל דְּבָרוֹ** למפרע, על אכילת הככר אתמול, ומדייקת הגמרא, **מְהַלֵּךְ, לֹא, וְקַשְׁיָא לְרַב יְהוּדָה** –כלומר, שלדעת רב יהודה היה צריך להיות כתוב בסיפא של הברייתא דין נוסף, ש׳מהלך ואינו בבל יחל דברו׳, כיון שאתמול היה אסור לו מדרבנן לאכול את הככר, ומן הסתם הוא לא אכל אותו, ואם כן מותר לו למחרת ללכת לאותו מקום שאמר. ומכך שכתוב בברייתא ׳הלך הרי זה בבל יחל׳, מוכח שמדובר שאכל את הככר אתמול, ומן הסתם מותר לו לאכול, וקשה על רב יהודה.

מתרצת הגמרא, **אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה, הוּא הַדִּין דְּלִיתְנֵי מְהַלֵּךְ** – באמת היה ראוי שיכתוב התנא ׳מהלך ואינו בבל יחל׳ [ולא ׳הלך הרי זה בבל יחל׳], אלא **אַיְידֵי דְּקָתָנֵי רֵישָׁא** – כיון שברישא של הברייתא כתוב ׳**אָכַל**׳ את הככר ביום הראשון הרי זה בבל ילך ביום השני, **דְּלֹא מִיתְנֵי לֵיהּ** – ולא יכל התנא לכתוב ׳**אוֹכֵל**׳ לכתחילה את הככר ביום הראשון, [מפני שלרב יהודה אסור לו מדרבנן לאכול את הככר ביום הראשון, לפיכך **תָּנֵי** – שנה התנא גם את **הַסֵּיפָא** בלשון ׳**הָלַךְ**׳ – אף על פי שלשון זה הוא רק אם עבר על איסור דרבנן ואכל את הככר ביום הראשון:

שנינו במשנה (לעיל יד:), בעל **הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה** [**לְאִשְׁתּוֹ**] **קוֹנָם שֶׁאֲנִי מְשַׁמְּשֵׁךְ** מה שאני משמשך יהיה אסור עלי בקרבן, **הֲרֵי זֶה בְּכָל יַחֵל דְּבָרוֹ**, ואסור לו לשמש עמה:

בעת מבינה הגמרא שמדובר שהבעל אסר את גופו על אשתו שלא תיהנה ממנו, ומקשה הגמרא, כיצד יכול הבעל לאסור על אשתו את התשמיש בנדר, **וְהָא** – הלא הוא **מִשְׁתַּעְבֵּד לָהּ** משעת נישואיהם **מִדְּאוֹרַיְיתָא** לתשמיש, **דִּכְתִיב** (שמות כא י) ׳**שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע**׳ ו׳עונתה׳ זה תשמיש שהבעל חייב בו מן התורה, וכיון שהוא משועבד לה מן התורה לתשמיש, אינו יכול לאסור את תשמישו עליה, שהרי זה כאוסר נכסי חבירו על חבירו.

מתרצת הגמרא, אכן אדם אינו יכול לאסור על אשתו את התשמיש בנדר משום שהוא משועבד לה, ובמשנה מדובר **בְּאוֹמֵר** ׳קונם **הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ עָלַי**׳, שאסר על עצמו בקונם את הנאת התשמיש עמה, **וְהָא לֹא קָא נִיחָא לֵיהּ בְּתַשְׁמִישׁ** – והרי הוא אינו רוצה ליהנות מהתשמיש, וזכותו לאסור את הנאתו, ולפיכך הנדר חל, ואסור לו לשמש עמה.

ומוכיחה הגמרא שאף שהבעל משועבד לאשתו ואין בכוחו להפקיע שעבוד זה, הוא יכול לאסור על עצמו את הנאת התשמיש, **דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא**, אשה האומרת לבעלה קונם **תַּשְׁמִישִׁי עָלֶיךָ** – שאסרה על בעלה ליהנות ממנה הנאת תשמיש, לא חל הנדר ואין הבעל נאסר, אלא **כּוֹפִין אוֹתָהּ וּמְשַׁמַּשְׁתּוֹ** בשירצה הבעל בכך, משום **דְּשַׁעְבּוּדֵי מְשַׁעְבֵּדֶת לֵיהּ** – שהאשה משועבדת לבעל לתשמיש, ולא חל נדרה, כיון שאין בידה לאסור עליו את הנאתה, שהרי היא כמי שאוסר נכסי חבירו על חבירו. אבל אם אמרה קונם **הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ עָלַי** – שאסרה על עצמה את ההנאה מהתשמיש עם הבעל, **אָסוּר** לבעל לשמש עמה, משום **שֶׁאֵין מַאֲכִילִין לוֹ לְאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ**, ולכן, אף שהאשה אינה יכולה להפקיע את שעבודה לבעלה, מכל מקום היא יכולה לאסור על עצמה את ההנאה מהתשמיש, וממילא לא נכוף אותה ליהנות ממה שאסרה על עצמה. וכמו כן בעל, אף על פי שאינו יכול להפקיע את השעבוד שנשתעבד לה לתשמיש, מכל מקום הוא יכול לאסור על עצמו את ההנאה ממנה, ולא נוכל לכוף אותו לשמש עמה.

משנה

האומר ׳**שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יָשָׁן**׳, או ׳שבועה **שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר**׳, או ׳שבועה **שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ**׳, **אָסוּר** לישן או לדבר או ללכת, משום ששבועה חלה אף על דבר שאין בו ממש כמו פעולת שינה ודיבור והליכה. האומר לחברו ׳**קָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ**׳ אינו כלום, שאם כוונתו לישבע בחיי הקרבן שלא אוכל, הרי אין שבועה בקרבן חלה, שהנשבע בשום דבר אינו כלום אלא אם כן נשבע בשם, ואם כוונתו שקרבן [–אסור כקרבן] יהא מה שלא אוכל ממך, אף זה אינו כלום, שהרי עשה באיסור קרבן רק את מה שלא יאכל ממנו, אבל את מה שיאכל ממנו לא עשה קרבן. או שאמר ׳**הָא קָרְבָּן שֶׁאוֹכַל לְךָ**׳, וכוונתו לישבע בחיי הקרבן שלא יאכל לו, אין זו שבועה.

המשך בעמוד י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גמרא

הגמרא מבררת, **מַנִּי מַתְנִיתִין** – כדעת מי שנויה משנתינו. כלומר, מי הוא הסובר שהאומר 'קרבן שאוכל לך' נדרו נדר, שהרי כן עולה מדברי המשנה שנקטה 'קרבן לא אוכל לך מותר', ומשמע שאם אמר 'קרבן שאוכל לך' אסור.

משיבה הגמרא, **רַבִּי מֵאִיר הִיא** – משנתינו שנויה כשיטת רבי מאיר, הסובר (לעיל יג.) שהאומר 'קרבן שאוכל לך' אף בלא כ"ף הדמיון ['בקרבן'] נדרו נדר, ולכן נקטה המשנה דוקא 'קרבן לא אוכל לך מותר', משום שעשה כקרבן את מה שלא יאכל ולא אסר את מה שיאכל אבל האומר 'קרבן שאוכל לך' אסור, שכוונתו לאסור בקרבן את מה שאוכל משלך. ומפרשת הגמרא, **דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה** – שאם תבקש להעמיד המשנה כרבי יהודה, תמצא שאי אפשר לומר כן, שהרי רבי יהודה **לֵא שָׁנֵי לֵיהּ** – אין חילוק לפי דבריו בין אם אומר 'קָרְבָּן שאוכל לך' **וְלֵא שָׁנֵי לֵיהּ** אם אומר 'הַקָּרְבָּן שאוכל לך', ובשניהם מותר כיון שלא אמר 'כקרבן שאוכל לך'. ולפי שיטתו היה לתנא לשנות 'קרבן שאוכל לך' להשמיענו שאפילו באופן זה מותר, ולא רק אם אומר 'קרבן לא אוכל לך' [שבזה גם רבי מאיר מתיר כיון שאסר את מה שלא יאכל].

הגמרא מקשה שהסיפא אינה עולה יפה כשיטת רבי מאיר: **אֵימָא סֵיפָא** – הרי בסיפא שנינו, 'לַקָּרְבָּן **לֹא אוֹכַל לְךָ' מוּתָּר** – לפי שהוא כאומר 'לא יהיה קרבן מה שלא אוכל' וזה אינו כלום שהרי לא אמר על שום מאכל שיהיה קרבן. ואיך אפשר להעמיד את המשנה בשיטת רבי מאיר, **וְהָתְנַן** שהאומר 'לַקָּרְבָּן **לֹא אוֹכַל לְךָ' רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר, וְאָמַר רַבִּי אַבָּא** שטעם האיסור משום שאנו מחלקים את דבריו ומפרשים שנַעֲשָׂה **כְּאוֹמֵר** 'לְקָרְבָּן' **יְהֵא** מה שאוכל משלך, **לְפִיכָךְ** 'לֹא אוֹכַל לְךָ', כלומר, שסיום דבריו 'לא אוכל לך' אינו מלשון הנדר אלא שמעלה מסקנא שהואיל ונדר לא יאכל, ואם כן הדין המוזכר במשנה שאם אמר 'לקרבן לא אוכל לך' מותר, לא נאמר בשיטת רבי מאיר.

מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא,** לעולם משנתינו כרבי מאיר, ואין להקשות שהסיפא סותרת את דברי רבי מאיר לעיל, **דְּהָא** – דקתני לעיל 'לקרבן לא אוכל לך אסור', מיירי **דְּאָמַר** 'לְקָרְבָּן', ומפרשים דבריו 'לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך', **וְהָא** – משנתינו שהתירה מיירי **דְּאָמַר** 'לֹא לַקָּרְבָּן' – בשתי תיבות [וגירסת הר"ן: **דְּאָמַר** 'לַקָּרְבָּן' – הלמ"ד בפת"ח, שמשמעותו 'לא'], **דְּ**'לֹא הֲוֵי קָרְבָּן' **קָאָמַר,** וכיון שכן אין לפרש דבריו שיהא קרבן, אלא שמה שלא יאכל לא יהיה קרבן, ולזה אין שום משמעות.

משנה

במשנה זו מתבאר שכל הלשונות שנזכרו במשנה הקודמת [שאינם מועילים לגבי נדר], אם אמרם בלשון שבועה מועילים וחלה השבועה.

האומר **שְׁבוּעָה לֹא אוֹכַל לְךָ,** ופירושו 'שבועה עלי שלא אוכל משלך', או שאמר **הָא שְׁבוּעָה שֶׁאוֹכַל לְךָ** – שכוונתו 'בשבועה יהא עלי אם אוכל משלך'. או שאמר **לֹא שְׁבוּעָה לֹא אוֹכַל לְךָ** – שמשמע 'מה שלא אוכל ממך לא יהא אסור בשבועה', אבל מה שאוכל יהיה אסור בשבועה. בכל אחת מלשונות הללו **אָסוּר** לו לאכול ממנו, מפני שחלה עליו שבועה. ולא כדין הנדר שאינו חל בלשונות אלו כמו שנתבאר במשנה הקודמת. והחילוק בין נדר לשבועה, באופן הראשון פשוט מפני שהנדר חל על חפצא, שאומר על חפץ או מאכל שיהיה אסור עליו, אבל לא שייך לאסור עצמו באיסור קרבן 'שלא יאכל', משא"כ שבועה חלה באופן זה. ובאופן השני, כשאומר 'הא קרבן' אנו מפרשים שנשבע בחיי הקרבן ולפיכך אין השבועה חלה, אבל בלשון שבועה אין לפרש כן מכיון שאין בני אדם נשבעים בחיי השבועה, שהרי אינה דבר חי, ובודאי כוונתו לאסור באיסור שבועה מה שיאכל ממנו. ובאופן השלישי, אף שהתנא של משנתינו סובר שבנדר אין אומרים 'מכלל לאו אתה שומע הן', מודה בשבועה שאומרים בה 'מכלל לאו אתה שומע הן'.

גמרא

מן המשנה נראה שהאומר 'הא שבועה שאוכל לך' אסור לו לאכול, והגמרא מקשה מן המבואר במקום אחר שלשון 'שאוכל' מתפרש שנשבע שיאכל:

הגמרא מדקדקת בדברי המשנה, **מִכְּלָל** – מתוך דברי המשנה 'הא שבועה שאוכל לך אסור' מבואר **דְּהָאומר** 'הָא שְׁבוּעָה שֶׁאוֹכַל לְךָ' – 'דְּלֹא אֲכִילְנָא' **מַשְׁמַע** – שלשון זה משמעו שלא יאכל ממנו, ולכן אסרתו המשנה לאכול ממנו. **וּרְמִינְהוּ** – אקשה על זה סתירה ממשנה שנשנית לגבי קרבן הבא על שבועת ביטוי, שהנשבע ועבר על שבועתו מביא קרבן, ושנינו, **שְׁבוּעוֹת שְׁתַּיִם** – שני אופני שבועת ביטוי מפורשים בתורה שהעובר עליהם מביא קרבן, **שֶׁהֵן אַרְבַּע** – בצירוף שני אופנים נוספים שאינם מפורשים בתורה אלא שחכמים דרשום מן הכתוב, הרי הן ארבע. ואלו הן: הנשבע 'שֶׁאוֹכַל' ועבר על שבועתו ולא אכל, 'והנשבע 'שֶׁלֹּא אוֹכַל' ועבר ואכל – שני אלו מפורשים בתורה שמביאים קרבן, שנאמר (ויקרא ה ד) 'נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב', ומשמעות 'להרע או להיטיב' הוא שבועה על להבא, וכוונת הכתוב שנשבע 'להרע' לעצמו כגון 'שלא אוכל', או 'להיטיב' לעצמו כגון 'שאוכל', ואם עבר על שבועות אלו מביא קרבן. וחכמים הוסיפו ודרשו עוד שתי שבועות לשעבר שגם העובר עליהם מביא קרבן, ואלו הן, הנשבע 'שֶׁאָכַלְתִּי' לשעבר, ושבועת שקר היא כי באמת לא אכל, 'והנשבע 'שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי' ובאמת אכל. ומדייקת הגמרא, **מִדְּקָאָמַר** התנא 'שאוכל' **וּ**'שֶׁלֹּא אוֹכַל' ואחר כך שנה 'שֶׁאָכַלְתִּי' **וְ**'שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי' שהם בודאי מתפרשים הן ולאו – להרע ולהיטיב, **מִכְּלָל** – יש ללמוד מכך **דְּ**'שֶׁאוֹכַל לְךָ' – שלשון 'שאוכל לך', **דַּאֲכִילְנָא' מַשְׁמַע** – משמעו שנשבע שיאכל, והוא לשון הן כנגד 'שלא אוכל' שמשמעו לאו. וזה סותר למה שמדויק במשנתינו שלשון 'שאוכל' מתפרש לשבועה שלא יאכל, דהיינו מה שאוכל יהא באיסור שבועה.

מתרץ אביי, **אָמַר אַבָּיֵי,** האומר 'שבועה שֶׁאוֹכַל' - **שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת מַשְׁמַע,** כלומר יש בכלל דיבורו שתי משמעויות ואפשר לפרשו בשני אופנים הפוכים, או שיאכל או שלא יאכל. ולכן הדבר תלוי מה היה המעשה שהביאו לידי נדר, אם קודם לכן **הָיוּ מְסָרְבִין** [–מפצירים] **בּוֹ לֶאֱכוֹל, וְאָמַר** להם **אֲכִילְנָא אֲכִילְנָא** – אוכל אוכל, שעל כל הפצרה השיבם שיאכל [–המתינו מעט ואוכל], **וְתוּ** – ועוד הוסיף ואמר להם 'שְׁבוּעָה שֶׁאוֹכַל', באופן זה **דַּאֲכִילְנָא' מַשְׁמַע** – משמעות דבריו היא שיאכל, ונשבע כדי להניח דעתם שבודאי ישמע להם ויאכל. ובאופן זה מדובר במשנה בשבועות. **אֲבָל** אם בתחילה כשהפצירו בו לאכול, **אָמַר לֹא אֲכִילְנָא לֹא אֲכִילְנָא** – בכל פעם השיב להם 'לא אוכל', **וְתוּ** – ושוב הוסיף **וְאָמַר** 'שְׁבוּעָה שֶׁאוֹכַל', באופן זה אנו מפרשים 'דְּלֹא אֲכִילְנָא' **קָאָמַר** – שכוונתו לישבע שלא יאכל, ומטרתו שיפסיקו להפציר בו. ופירוש 'שבועה שאוכל' – בשבועה יהא עלי אם אוכל משלך. ובאופן זה נאמר במשנה כאן שהאומר 'שאוכל' אסור.

תירוץ נוסף על הקושיא משבועות:

רַב אַשִׁי אָמַר, לעולם האומר 'שבועה שאוכל' פירושו שיאכל, 'ולשון שֶׁאוֹכַל' **דְּ**'שְׁבוּעָה' ששנינו כאן לגבי שבועה, **שֶׁאִי אוֹכַל' קָאָמַר** – כוונת התנא לאופן שאמר 'שבועה שאי אוכל', ולכן אסור לאכול.

מקשה הגמרא על רב אשי, **אִם כֵּן** שמדובר באומר 'שאי אוכל', **פְּשִׁיטָא** שאסור לו לאכול, **וּמַאי לְמֵימְרָא** – מה בא התנא לומר בדין זה ולשם מה הזכירו.

מתרצת הגמרא שאין דין זה מובן מאליו, כי **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא היה עולה על הדעת לומר שיתכן שבאומרו 'שאי אוכל' לא נתכוין לישבע שלא יאכל אלא ביקש לומר 'שאוכל', **וּמִיקַּם לִישְׁנָא הִיא דְּאִיתְקִיל לֵיהּ** – גימגום ועיכוב לשונו הכשילו, ועל ידי זה יצא מפיו 'שאי אוכל', ומאחר שיתכן כן, אם יאמר שכך היה נקבל דבריו ולא נאסרנו לאכול, **קָא מַשְׁמַע לָן** המשנה שאינו נאמן לומר שלכך נתכוין אלא חלה עליו שבועה שלא יאכל.

המשך בעמוד כח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

גמ' מתניתין. דהכא לא קתני דלהוי מותר אלא "הקרבן שאוכל", ו"לא קרבן שאוכל", ואהכי רבי מאיר היא ולא רבי יהודה. **אימא סיפא לקרבן לא אוכל לך מותר והא תנן.** באידך פירקין: "לקרבן לא אוכל לך" וכו'. **הא דאמר לקרבן.** אסור. ומתניתין דקתני מותר – דאמר "לא לקרבן", דמשמע: לא להוי קרבן מה שלא אוכל לך, דאם אוכל – לידוי קרבן, דהיינו מכלל לאו הן, ולית ליה לרבי מאיר מכלל לאו הן. **מתני' שבועה לא אוכל לך וכו' הא שבועה שאוכל אסור.** כדמפרש בגמרא דהאי "שאוכל" – לא אוכל משמע. כלומר, שבועה תהא חלה עלי אם אוכל. והאי שבועה ליכא למימר דחיי שבועה קאמר, דשבועה לית בה ממש כמו בקרבן, אלא שבועה ממש קאמר. **לא שבועה לא אוכל לך אסור.** אפי' לרבי מאיר, דהכי גמרינן במסכת שבועות (דף לו.), דבשבועה אית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן. **גמ'** שאוכל שתי לשונות משמע היו מסרבין. מפצירים שיאכל, ואמר "אכילנא אכילנא", ומתוך כך אמר "שבועה שאוכל" – משמע "דאכילנא" קאמר: (כשלא היו מסרבין בו, אלא מעצמו אמר שבועה שאוכל). **רב אשי אומר.** הא דקתני "הא שבועה שאוכל" – "שאי אוכל" קתני, ולהכי אסור, "דלא אכילנא" הוא. **פשיטא.** דודאי אי קאמר "שאי אוכל" – ודאי "לא אכילנא" הוא, ואסור. **מהו דתימא.** האי דקאמר "שאי אוכל" מיקם לישנא, כלומר תקון הלשון הוא, דבדעתו היה לומר "שאוכל", ונתקל ואמר "שאי אוכל". ונימא: לעולם להוי כמאן דאמר "שאוכל", קא משמע לן דלא, דודאי אסור. **אביי לא אמר כטעמא דרב אשי דלא** קתני. במתני' "שאי אוכל". **ורב אשי הוה נאדי.** נדוד וסור מטעמיה דאביי, דכי היו מסרבין בו לאכול ואמר "לא אכילנא לא אכילנא" ותו אמר שבועה, בין אם אמר "שבועה שאוכל" בין אם אמר "שבועה שלא אוכל" – משמע דקאמר "אכילנא"; אם אמר "שבועה שאוכל" משמע קאמר "אכילנא", דהכי קאמר בתמיה: לא אכילנא לא אכילנא? שבועה שאוכל בודאי. ואם אמר "שבועה שלא אוכל" הדין משמע נמי "דאכילנא", דמשמע: לא אכילנא? שבועה אי לא אכילנא? והיינו חדא לישנא. **והא איכא נמי לתרוצי.** בניחותא, דמשמע לישנא אחרינא. והאי דאמר "שבועה שלא אוכל" – "דלא אכילנא" משמע, דהאי דאמר "לא אכילנא" בניחותא קאמר, אם כן לא להוי אסור אי נמי כי אמר במתניתין "שבועה לא אוכל"! אלא ודאי ליתא לטעמא דאביי. אלא ודאי תנא במסכת שבועות ד"שאוכל" – "דאכילנא" משמע, ולא ענין אחר. ו"שלא אוכל" משמע – "דלא אכילנא", ולא דבר אחר. הלכך מתרץ מתניתין "שאי אוכל", ד"כשאוכל" ודאי לאו משמע אלא אי אמר "דאכילנא". **מתני'** זה חוטר בשבועות מבנדרים. הא דאמרן "שבועה שלא אוכל" בו, דבשבועות אסור ובנדרים מותר.

גמ'

תוספות

גמ' מַנִּי מַתְנִיתִין - ר' מֵאִיר הִיא, דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה - לָא שָׁנֵי לֵיהּ "קָרְבָּן" וְלָא שָׁנֵי לֵיהּ "הַקָּרְבָּן". אֵימָא סֵיפָא: "לַקָּרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ" - מוּתָּר. וְהָתְנַן: "לְקָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ" רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר, וא"ר אַבָּא: נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר: לְקָרְבָּן יְהֵא לְפִיכָךְ לֹא אוֹכַל לְךָ! לָא קַשְׁיָא: הָא דַּאֲמַר "לְקָרְבָּן", הָא דַּאֲמַר "לָא לְקָרְבָּן", דְּ"לָא הָוֵי קָרְבָּן" קָאָמַר. **מתני'** "שְׁבוּעָה לֹא אוֹכַל לְךָ" הָא "שְׁבוּעָה שֶׁאוֹכַל לְךָ" "לֹא שְׁבוּעָה לֹא אוֹכַל לְךָ" - אָסוּר. **גמ'** מִכְּלָל דְּהָא "שְׁבוּעָה שֶׁאוֹכַל לְךָ" - "דְּלָא אָכֵילְנָא" מַשְׁמַע. וּרְמִינְהוּ: שְׁבוּעוֹת שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע: "שֶׁאוֹכַל" וְ"שֶׁלֹּא אוֹכַל", "שֶׁאֲכַלְתִּי" וְ"שֶׁלֹּא אֲכַלְתִּי". מִדְּקָאָמַר "שֶׁלֹּא אוֹכַל" "שֶׁאֲכַלְתִּי" וְ"שֶׁלֹּא אֲכַלְתִּי", מִכְּלָל דְּ"שֶׁאוֹכַל לְךָ" - "דְּאָכֵילְנָא" מַשְׁמַע! אֲמַר אַבָּיֵי: "שֶׁאוֹכַל" שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת מַשְׁמַע; הָוֵי מְסָרְבִין בּוֹ לֶאֱכוֹל וַאֲמַר: "אָכֵילְנָא אָכֵילְנָא", וְתוּ: "שְׁבוּעָה שֶׁאוֹכַל" - "דְּאָכֵילְנָא" מַשְׁמַע. אֲבָל אֲמַר: "לָא אָכֵילְנָא, לָא אָכֵילְנָא", וְתוּ אֲמַר: "שְׁבוּעָה שֶׁאוֹכַל" - "דְּלָא אָכֵילְנָא" קָאָמַר. רַב אַשִׁי אֲמַר: "שֶׁאוֹכַל" דִּשְׁבוּעָה "שֶׁאִי אוֹכַל" קָאָמַר. א"כ פְּשִׁיטָא, מַאי לְמִימְרָא? מַהוּ דְּתֵימָא: מִיקַּם לִישָׁנָא הִיא דְּאִיתְקִיל לֵיהּ, קמ"ל. אַבָּיֵי לָא אֲמַר טַעַם כְּרַב אַשִׁי - דְּלָא קָתָנֵי "שֶׁאִי אוֹכַל". וְרַב אַשִׁי נָאדֵי מִן טַעַם דְּאַבָּיֵי - קָסָבַר: "שֶׁלֹּא אוֹכַל" נַמִּי מַשְׁמַע שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת; הָוֵי מְסָרְבִין בּוֹ לֶאֱכוֹל, וְאָמַר: "לָא אָכֵילְנָא לָא אָכֵילְנָא", וַאֲמַר נַמִּי: "שְׁבוּעָה" בֵּין "שֶׁאוֹכַל" בֵּין "שֶׁלֹּא אוֹכַל" - הָדֵין "אָכֵילְנָא" מַשְׁמַע דַּאֲמַר. וְאִיבָּא לְתָרוּצָהּ נַמִּי לִישָׁנָא "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל" - "שְׁבוּעָה דְּלָא אָכֵילְנָא" קָאָמַר. אֶלָּא תַּנָּא פְּסָקָהּ: "שֶׁאוֹכַל" - "דְּאָכֵילְנָא" מַשְׁמַע, וְ"שֶׁלֹּא אוֹכַל" - "לֹא אוֹכַל" מַשְׁמַע. **מתני'** זֶה חוֹטֵר בַּשְּׁבוּעוֹת מִבַּנְּדָרִים. וְחוֹטֵר בַּנְּדָרִים מִבַּשְּׁבוּעוֹת. כֵּיצַד? אָמַר "קוֹנָם סוּכָּה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה" "לוּלָב שֶׁאֲנִי נוֹטֵל" "תְּפִילִּין שֶׁאֲנִי מַנִּיחַ", בַּנְּדָרִים - אָסוּר, בַּשְּׁבוּעוֹת - מוּתָּר, שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין לַעֲבוֹר עַל הַמִּצְוֹת.

גמ'

אי אמרינן דבחיי קרבן משתבע – שרי, דקרבן לאו בר אשתבועי הוא. ואי אמרינן דקרבן יהא מה שלא אוכל משלך קאמר – נמי שרי, דלא שוי איסור קרבן אלא מה שלא יאכל. "הא קרבן שאוכל לך" – נמי שרי, דחי קרבן קאמר, דעביד איניש דמשתבע ביה, ולא מידי קאמר. ונראה בעיני ד"הא קרבן" גרסינן, ודכותיבנא, ודכותה בשבועה "הא שבועה", דתנא דמותר בקרבן קתני דבשבועה אסור. וליכא למימר ד"הקרבן" גרסי', דהתנא בפרקין דלעיל ד"הקרבן" אסור לרבי מאיר והיכי תנן הכא דשרי? דהא מתני' (נמי) כר"מ אוקימנא לה בגמרא. אלא ודאי כדאמרן. "לקרבן לא אוכל לך" – נמי שרי, דכיון דבלמ"ד פתוחה קאמר – לא קרבן משמע. וליכא למימר דמכלל לאו משמע: הא מה שיאכל יהא קרבן, דהא מתני' כר"מ אוקימנא לה. ור"מ – הא לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן. **מתני'** שבועה לא אוכל לך הא שבועה שאוכל לך לשבועה לא אוכל לך אסור. משום ד"שבועה לא אוכל לך" משמע: בשבועה לא אוכל לך. ו"הא שבועה שאוכל לך" הכי משמע, דליכא לפרושי לישנא דחי שבועה קאמר, כדאמרינן חי קרבן – דלא משתעי אינשי הכי. ו"לשבועה לא אוכל" נמי, אפילו בלמ"ד פתוחה – אסור. דאע"ג דלמ"ד פתוחה "לא" משמע, ומתני' רבי מאיר היא, דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן – אפילו הכי בשבועה אסור. ונראה בעיני דהיינו טעמא: משום דהא מסקינן בסוף פרק "שבועת העדות" (שבועות לו.) דכי לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן – ה"מ בממונא, אי נמי באיסורא דאית בי' ממונא, אבל באיסורא גרידא – אית ליה. ונדרים – איסורא דאית ביה ממונא נינהו, משום דלא משכחת בהו בלא חפצא, דהא אינן חלין על דבר שאין בו ממש. אבל שבועות אינן אלא איסורא גרידא שהוא חל בגופו, וכיון דאיסורא גרידא נינהו – אפילו רבי מאיר מודה דאמרינן בהו מכלל לאו אתה שומע הן. **גמ'** (לעיל) מני מתני' רבי מאיר היא. דלא שני ליה "קרבן" ולא שני ליה "בקרבן", דלא בעי כ"ף הדמיון. דאי רבי יהודה – מאי איריא "קרבן לא אוכל לך" דשרי, אפילו "קרבן שאוכל לך" נמי שרי. **הא** דאמר לקרבן הא דאמר לקרבן. כלומר בלמ"ד שבאית – משמע: לקרבן יהא, אבל לקרבן בלמ"ד פתוחה – משמע: לא קרבן.

מכלל

דווקא על-ידי הקדמת עבודת התפילה שעל-ידה פועל בעצמו התגלות נפש האלוקית, יכולה להיות עבודת הברורים.

ממאמר פרשת וירא, ה'תשי"ג

צריך לחזור בתשובה על אותם העניינים שביחס למעמדו ומצבו היום הם באופן של חיסרון, אף שביחס למעמדו ומצבו אתמול היו בתכלית השלימות.

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מכלל דשאוכל דאכילנא משמע. דהא נקט לאו וחן. **היו** מסרבים בו לאכול ואמר אכילנא אכילנא ותו אמר שבועה שאוכל דאכילנא משמע וכו'. לפום האי לישנא משמע דכי היכי דצריך הוכחה לומר ד"שאוכל" דלא אכילנא משמע, ה"נ צריך הוכחה ד"שאוכל" אכילנא משמע. ובריש פרק "שבועות שתים בתרא" באוקמתיה דאביי גופיה לא משמע הכי, אלא דסתמא בלא שום הוכחה "שאוכל" – דאכילנא משמע. וכבר כתבתי שם שזו מן הסוגיות המתחלפות, וכתבתי שם גם כן דסוגיא דהתם עדיפא טפי. **מיעקם** לישניה הוא. כלומר, שהאריך באלף ונראה כאומר "שאי אוכל". ותיסק אדעתין הכי, לפי שאין דרך בני אדם לומר "שאי אוכל" אלא "שלא אוכל". **ואמר** שבועה שלא אוכל דאכילנא משמע. לאו למימרא שיהא מושבע שיאכל, אלא לומר שאינו מושבע שלא יאכל. דהכי אמר ליה: וכי נשבעתי שלא אוכל עמך? והלא כבר אמרתי לך דאכילנא. **ולענין** הלכה. כבר כתבתי בפ' "שבועות שתים בתרא" שהרמב"ם ז"ל פסק כאביי וכסוגיא דהתם, והארכתי שם בטעמו של דבר בס"ד. אבל הרמב"ן ז"ל פסק כרב אשי, דלעולם "שאוכל" – דאכילנא משמע, ו"שלא אוכל" – שלא אוכל משמע. **פיסקא** זה חומר בנדרים מבשבועות וכו'. **גמ'** מכלל דנדר הוא. דמדקתני דשבועה חמורה מנדר – משמע דבנדר נמי איכא איסורא, אלא דלא חמיר כשבועה. **והא** מותר קתני. דתנן: "לא אוכל לך" – מותר. **על** סיפא דאידך קתני לה שבועה שאיני ישן שאיני מדבר שאיני מהלך אסור. ובהא שייך למימר חומר בשבועות מבנדרים, דנדרא מיהא הוי מדרבנן, וכרבינא דאוקמא לעיל ב"בל יחל" מדרבנן. אלא דשבועה חמורה מנדר, דאסור מדאורייתא. ונקיט לה התלמוד להאי פרוקא אליבא דרבינא, משום דקושטא דמילתא כוותיה היא, ד"בל יחל" דמתני" – דרבנן קאמר. והאי דלא דייקינן נמי גבי חומר בנדרים מבשבועות: מכלל דשבועה מיהא איתא – משום דאין הכי נמי דאיתא, ולקי בה משום שבועת שוא, אלא שאינה חלה לבטל את המצוה. **אבל** מיחל הוא לחפצי שמים. אם יש בשבועתו בטול חפצי שמים – מיחל שבועתו. **לה'** לא יחל דברו. אפילו יש בנדרו בטול מצות השם – לא יחל. **שבועה** נמי הא כתיב או השבע וכו'. ד"לה" קאי נמי א"השבע שבועה". **הא** דאמר הנאת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אהנה מסוכה. כלומר, סברא הוא ד"לה" לא קאי אשבועה אלא א"כי ידור נדר", משום דנדר בדין הוא שיחול על דבר מצוה, לפי שהוא אוסר על עצמו הנאת סוכה. שלשון נדר כך הוא, ואין מאכילין את האדם דבר האסור לו. אבל לשון שבועה היינו שלא אשב בסוכה, ולא כל הימנו להפקיע עצמו ממצות סוכה שהוא מצווה בה. **אמר** רבא וכי מצות ליהנות נתנו. רבא לאו אטעמיה דאביי מקשה, דודאי שפיר קאמר. אלא אלישניה, דאי אמר "הנאת סוכה עלי" – יושב בה ישיבה של מצוה, דמצות לאו ליהנות נתנו. **אלא** אמר רבא הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שלא אשב בסוכה. וא"ת: וכי אמר "ישיבת סוכה עלי" מאי הוי? הא דבר שאין בו ממש הוא! י"ל: דהכא במאי עסקינן – כגון דאמר "קונם סוכה לישיבתה עלי", ורבא לא חש לתרוצי אלא לשון הנאה דאמר אביי, אבל אין ה"נ דבאומר "סוכה לישיבתה" עסקינן. אבל בתוספות אמרו שאפילו אמר "קונם ישיבת סוכה עלי" מהני, דלא מקרי דבר שאין בו ממש אלא בשאינו מזכיר שם החפץ שאוסר עליו, כגון "שאני ישן" "שאני מדבר", אבל כשמזכיר החפץ הנאסר – דבר שיש בו ממש הוא. ולפי זה, מאי דאמרינן בפרק "אע"פ" (כתובות קף פה:) ובפרק בתרא דמכילתין (קף פה:) גבי מקדיש מעשה ידי אשתו, דמוקמינן באומר "יקדשו ידי לעושיהן" – לאו דוקא באומר, אלא נעשה כאומר קאמר, כיון שהזכיר את הידים. וא"ת: ואפילו כי אמר "ישיבת סוכה עלי" למה אסור בישיבה של מצוה? והא כיון דמצות לאו ליהנות נתנו הרי אינו נהנה מן הסוכה כלל! תירצו בתוספות: דמ"מ, כיון שאסר ישיבתה עליו, אע"פ שאין לו בו הנאה – חל. ולפי זה אמר "קונם זריקת צרור לים עליו" – אסור, אע"פ שאין לו בזריקתו הנאה אסור לזורקו. מיהו, דוקא במפרש ישיבת סוכה או זריקת צרור, אבל באומר "קונם סוכה עלי" "קונם צרור זה עלי" – יושב ישיבה של מצוה, וזורק אותו צרור שנאסר בו לים אם רצה, דמסתמא לא אסר על עצמו אלא הנאה בלבד. דהא מקדיש בהמתו אסרה עליו ועל כל העולם, ואפ"ה אינה אסורה בנגיעה. הכא נמי, איסור סתם – אכילה והנאה משמע. אבל כל שפירש לאסור על עצמו, אפילו נגיעה – חייל.

גמ' חוֹמֶר - מִכְּלָל דְּנֶדֶר הוּא? וְהָא "מוּתָּר" קָתָנֵי! אַסִּיפָא דְּאִידָךְ בְּבָא קָתָנֵי: "שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יָשָׁן" "שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר" "שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ" - אָסוּר, זֶה חוֹמֶר בַּשְּׁבוּעוֹת מִבַּנְּדָרִים. "חוֹמֶר בַּנְּדָרִים מִבַּשְּׁבוּעוֹת כֵּיצַד" כו'. רַב כָּהֲנָא מַתְנֵי: אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, וְרַב טַבְיוֹמִי מַתְנֵי: אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר שְׁמוּאֵל: מִנַּיִן שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין לַעֲבוֹר עַל הַמִּצְוֹת? ת"ל "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" - דְּבָרוֹ לֹא יַחֵל, אֲבָל מֵיחֵל הוּא לְחֶפְצֵי שָׁמַיִם. מַאי שְׁנָא נֶדֶר - דִּכְתִיב "אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה'... לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", שְׁבוּעָה נַמִי הָא כְּתִיב "אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לַה' לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ"! אֲמַר אַבָּיֵי: הָא דַּאֲמַר "הֲנָאַת סוּכָּה עָלַי", הָא דַּאֲמַר "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶהֱנֶה מִן הַסּוּכָּה". אֲמַר רָבָא: וְכִי מִצְוֹת לֵיהָנוֹת נִיתְּנוּ? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: הָא דַּאֲמַר "יְשִׁיבַת סוּכָּה עָלַי", וְהָא דַּאֲמַר "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֵשֵׁב בַּסּוּכָּה". וְשֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין לַעֲבוֹר עַל הַמִּצְוֹת מֵהָכָא נָפְקָא לֵיהּ? מֵהָתָם נָפְקָא לֵיהּ, דְּתַנְיָא: יָכוֹל נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִּיטֵּל, יָכוֹל יְהֵא חַיָּב -

תלמוד

גמ' מדקאמר חומר בשבועות מבנדרים. כלומר, דזה חומר טפי בשבועות מחומרא דנדרים – מכלל דנדר מיהא הוי כי אמר "קרבן לא אוכל לך" וכו', דאיסור נדר איכא מדרבנן, אלא דלא לקי מדאוריתא, ולא מיחייב קרבן שבועה, כי היכי דמחייב בשבועות. **והא מותר קתני.** בנדרים, דאפילו שום איסור ליכא! **אסיפא.** הא דקתני חומר בשבועות מבנדרים, דמשמע דנדר חשיב – לא קאי ארישא דקתני "קרבן לא אוכל לך", אלא אסיפא דאידך בבא (לעיל יד:) דקתני: "קונם שאיני ישן" "שאיני מדבר" – הרי זה ב"לא יחל דברו". ואומר רבינא עלה לעיל (טו.): לעולם כדקתני "שאני ישן", ומאי "בל יחל" – "בל יחל" דרבנן, דהיינו איסור דרבנן. אבל שבועה "שאיני ישן" "שאיני מדבר" – מדאורייתא אסור. וזה חומר בשבועות מבנדרים, ששבועה חלה על דבר שאין בו ממש וחייב קרבן, מה שאין כן בנדרים. **אבל מיחל הוא לחפצי שמים.** שאם נדר לעבור על אחת מן המצות – אין שבועה חלה עליו, ומיחל לאותה שבועה, דמושבע ועומד הוא לקיימה, ואין שבועה חלה עליו, ויכול לחלל דברו. **מאי שנא נדר.** דאמר כי נדר על המצוה חל עליו הנדר, וכי עבר ועשה המצוה – קם ליה ב"לא יחל". **דכתיב כי יחור נדר לה'.** דאפילו בחפצי שמים דלה' – לא יחל דברו. **שבועה נמי.** תחול עליה אם נשבע לעבור על המצוה. **והכתיב נמי או השבע שבועה לה' לא יחל דברו.** ד"לה'" סמוך א"או השבע", דמשמע נמי: לה' השבע שבועה – לא יחל דברו. **אמר אביי הא דאמר הנאת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אהנה מן הסוכה.** כלומר, הא דקתני מתניתין שנודרין על המצוה – כגון דאמר "הנאת סוכה עלי", דהשתא קאסר חפצא עליה, דהכי מצי למידר אפי' לבתחילה. כדאמרינן לעיל, אע"ג דמשועבד לאשתו בתשמישי – חל עליו הנדר כי אמר "הנאת תשמישך עלי", שאינו אוסר עצמו עליה, אלא לדידה אוסר עליו. וקסבר אביי, דבכל לשון שבועה לא מצינו דתיחול עליה, דאי אמר "שבועה הנאת סוכה עלי" דהנאתה אוסר עליו, דהא ודאי לא הויא שבועה אלא נדר, דכיון דקאמר "עלי" – היינו נדר, דכל היכא דקאמר "עלי" – אמרינן היינו נדר, וחייב באחריותו, ונדר הוא. כי אמר הכי – אפילו לכתחלה מצי נדר, וקאסר חפצא עליה. אבל שבועה לא מצי לאוקמי אלא כגון דאמר "שבועה שלא אהנה", וכהאי גוונא לא חייל עליה, דלא מצי למיסר נפשיה עליה דמצוה כי קאמר "שלא אהנה" – דאוסר עצמו במצוה שהוא משועבד לו. וכה"ג מיירי חומר בנדרים מבשבועות, דבנדרים אומר "קונם הנאת סוכה עלי", ובשבועה "שלא אהנה". **וכי מצות ליהנות ניתנו.** דקאמר "הנאת סוכה עלי"? הא לא ליהנות ניתנו, ולא מצי למיסר נפשיה בהנאתה, דהא לא חשיבה הנאה מצוה, דלא ניתנו בשביל הנאה. **אלא אמר רבא וכו' ישיבת סוכה עלי.** כדאמרן דב"ישיבת סוכה עלי" קאסר חפצא עליה. **ובשבועה שלא אשב.** קאסר נפשיה מן חפצא, והא לא מצי למיעבד, דמשועבד הוא למצוה, ולהכי לא חיילא עליה שבועה. **יכול יהא חייב.** קרבן שבועה.

תלמוד

חד

היא [=הנשמה] מסוגלת להגיע ל"להתענג על הוי'". אם כן, למתי דוחים זאת?

היום יום טו חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גמרא

הגמרא מבארת את דברי המשנה 'זה חומר בשבועות מבנדרים':
מקשה הגמרא, מלשון התנא במשנה 'זה חוֹמֶר בשבועות מבנדרים' ולא שנה 'זה דבר בשבועות ואינו בנדרים', מִכְּלָל -משמע, **דְּנֶדֶר הוּא** – שהנדר חל, אלא שבשבועה יש חומרא שאין בנדר. והגמרא סוברת עתה ש'זה חומר' מוסב על הדין ששנינו למעלה (טז.), שהאומר 'שבועה לא אוכל לך' אסור, ובזה שבועה חמורה מנדר, ועל כן מקשה שאין זה רק חומרא, **וְהָא מוּתָּר קָתָנֵי** – והרי על הנודר בלשון 'קרבן לא אוכל לך' שנינו במשנה שהוא 'מותר', ולא שייך לשון 'חומר' בשבועות מבנדרים כשבנדרים הוא מותר לגמרי.

מתרצת הגמרא, דברי המשנה 'זה חומר בשבועות מבנדרים' אכן אינם עולים על מה ששנינו למעלה 'שבועה לא אוכל לך אסור', אלא **אַסֵּיפָא דְּאִידֵּךְ בָּבָא קָתָנֵי** – על הסיפא של המשנה הקודמת למשנתינו, דהיינו מה ששנינו (לעיל טז:) שהאומר **שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יָשֵׁן, או שבועה שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר, או שבועה שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ, אָסוּר** לו לעבור על דבריו מן התורה, כיון ששבועה חלה גם על דבר שאין בו ממש, **וּבְזֶה חוֹמֶר בִּשְׁבוּעוֹת מִבִּנְדָרִים,** שאילו אמר קונם שאני ישן, או קונם שאני מדבר, או קונם שאני מהלך, שנינו (לעיל יד:) שאינו חייב לקיים דבריו מן התורה, שמן התורה אין נדר חל על דבר שאין בו ממש, ורק מדרבנן חייב לקיים דבריו, ועל זה שייך לומר לשון 'חומר', שבנדרים אסור רק מדרבנן, ושבועות חמור שאסור מן התורה.

שנינו במשנה, **חוֹמֶר בִּנְדָרִים מִבִּשְׁבוּעוֹת, כֵּיצַד כו'** אמר קונם סוכה שאני עושה וכו', בנדרים אסור בשבועות מותר. והגמרא מבארת את החילוק בין שבועה לנדר:

רַב כַּהֲנָא מַתְנֵי – רב כהנא היה שונה את המימרא המובאת להלן, **אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב** – שרב גידל אמר זאת בשם רב. **וְרַב טַבְיוֹמִי מַתְנֵי** – ורב טביומי היה שונה, **אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר שְׁמוּאֵל** – שרב גידל אמר זאת בשם שמואל. **מִנַּיִן** – מהיכן למידין **שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין** – שאין שבועה חלה **לַעֲבוֹר עַל הַמִּצְוֹת** – כגון אם נשבע שלא ישב בסוכה או שלא יניח תפילין, **תַּלְמוּד לוֹמַר** –בפרשת נדרים ושבועות (במדבר ל ג) 'אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה וגו' **לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ',** ומתיבת 'דברו' דורשת הגמרא, שרק **דְּבָרוֹ** – כשהשבועה היא על דברים שלו, **לֹא יַחֵל** – אסור לו לחלל דברו, **אֲבָל מֵיחֵל הוּא לְחֻפְּצֵי שָׁמַיִם** – אבל אם נשבע לבטל מצות ה' שאין זה 'דברו', רשאי לחלל דברו.

מקשה הגמרא, **מַאי שְׁנָא נֶדֶר** שחל לבטל מצוה, הלא הטעם הוא משום **דִּכְתִיב 'אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה' לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ'** ודורשים את תיבת 'לה'' שאפילו אם נדר ואסר לה', כלומר שאסר עליו לעשות חפצי שמים, חל הנדר לבטל את המצוה, ואסור לו לחלל דברו, ואם כן **שְׁבוּעָה נַמִּי** – נאמר כן גם לגבי הנשבע לבטל מצוה, ונדרוש מתיבת 'לה'' שחלה שבועתו לבטל מצוה, **דְּהָא כְּתִיב** –שהרי גם לענין שבועה כתובה תיבת 'לה'', שכתוב **אוֹ 'הִשָּׁבַע הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לַה'** וגו' **לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ'** – שתיבת 'לה'' כתובה בין 'ידור נדר' ל'השבע שבועה', וכמו שדורשים אותה על נדר הכתוב קודם, כך נדרוש תיבת לה' גם על 'השבע שבועה' הכתובה אחריו, וכאילו היה כתוב 'השבע שבועה לה'' ונלמד שגם הנשבע לה', היינו שיש בשבועתו ביטול חפצי שמים, אסור לו לחלל דברו.

אביי מבאר את החילוק בין נדר לשבועה.

אָמַר אַבָּיֵי, הטעם שתיבת 'לה'' נדרשת רק לפניה לגבי נדר שחל לבטל מצוה, משום **שהָא** – לשון נדר הוא **דְּאָמַר הֲנָאַת סוּכָּה עָלַי** – שאוסר את הנאת הסוכה וחל האיסור על ההנאה מהסוכה, ולא אוסר את עצמו בסוכה, ומאחר שהנאת הסוכה אסורה עליו אסור לו לישב בה – שאין מאכילין את האדם דבר שאסור לו. אבל **הָא** – לשון שבועה הוא **דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֵהָנֶה מִן הַסּוּכָּה** – שאוסר את עצמו מליהנות מן הסוכה, וכיון שמשועבד הוא למצוה, אינו יכול לאסור את עצמו מקיום המצוה, ולכן תיבת 'לה'' אינה נדרשת גם לאחריה – לגבי שבועה.

רבא מקשה על משמעות דברי אביי, שהנודר מהנאת סוכה נאסר לישב בסוכה:

אָמַר רָבָא, וְכִי מִצְוֹת לֵיהָנוֹת נִיתְּנוּ – האם הנאת קיום המצוה נחשבת הנאה, הרי לא ניתנו המצוות בשביל הנאה, ואם כן אין המצוה נחשבת הנאה, ואף אם אוסר על עצמו הנאת ישיבת סוכה אינו אוסר בזה את קיום המצוה שאינה חשובה הנאה.

רבא מפרש את החילוק שבין נדר לשבועה בלשון אחר:

אֶלָּא אָמַר רָבָא אם אמר 'הנאת סוכה עלי' אכן מותר לו לישב בסוכה לצורך קיום המצוה, משום שהנאת קיום המצוה אינה נחשבת הנאה. **וְהָא** – ומה ששנינו במשנתינו שנדרים חלים לבטל מצוה ואסור לישב בסוכה, כגון **דְּאָמַר 'שִׁיבַת סוּכָּה עָלַי',** שפירש שהישיבה בסוכה תהא אסורה עליו, ולכך אף שהנאת קיום המצוה מותרת לו, אסור הוא לישב בסוכה שהרי אסר על עצמו את עצם הישיבה בסוכה. **וְהָא** – ומה ששנינו שאין שבועה חלה לאסרו לישב בסוכה, כגון **דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֵשֵׁב בַּסּוּכָּה,** שאסר את עצמו לישב בסוכה, וכיון שהוא מחויב לישב בסוכה, אין בכחו לאסור את עצמו מלישב בה, ומה שאין כן בנדר שאינו אוסר את עצמו בקיום מצוה, רק אוסר את הסוכה עליו וממילא אינו יכול לקיים את המצוה.

רב גידל אמר שהלימוד ששבועה לא חלה לבטל מצוה, הוא מ'לא יחל דברו' אבל מיחל הוא לחפצי שמים:

שואלת הגמרא, **וְשֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין לַעֲבוֹר עַל הַמִּצְוֹת** – וכי דין זה ששבועה לא חלה לבטל מצוה, **מֵהָכָא נַפְקָא לֵיהּ** – ממה שנאמר 'לא יחל דברו' הוא נלמד, הלא **מֵהָתָם נַפְקָא לֵיהּ** – ממקום אחר למידין זאת, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **יָכוֹל** – הייתי חושב, **שהנִּשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא כִּיטֵּל,** אלא קיים את המצוה, **יָכוֹל יְהֵא חַיָּיב** קרבן על שבועת ביטוי, שכל העובר על השבועה מביא קרבן עולה ויורד,

---

כיצד ייתכן שלא לנצל התעוררות וכוחות מיוחדים אלו כדי להוסיף בכל ענייני התורה ומצוותיה באופן של הליכה "מחיל אל חיל"?!...
משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

דווקא כאשר יהודי נמצא בדרגא נעלית, עד לתכלית העילוי – אזי מגיע הוא לידי הכרת מצבו האמיתי לאשורו, שעדיין חסר בעבודתו כו'.

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תַּלְמוּד לוֹמַר גבי קרבן שבועת ביטוי (ויקרא ה ד) 'נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע [–כגון שנשבע שלא אוכל] **אוֹ לְהֵיטִיב'** [–כגון שנשבע שאוכל]. וכיון ששני השבועות להרע ולהיטיב סמוכים זה לזה, מקישים אחד לשני, ואומרים, **מַה** שבועה של **הֲטָבָה** בהכרח שהיא בדבר **הִרְשׁוּת**, דהיינו שנשבע לאכול דבר המותר, ולא בביטול מצוה, כגון שנשבע לאכול נבילות וטריפות, **אַף** שבועה של **הָרָעָה**, בדבר **הִרְשׁוּת** היא, דהיינו שנשבע שלא יאכל דבר שהרשות בידו שלא לאכלו, **יָצָא** – למעט אם **נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה**, כגון שנשבע שלא יאכל מצה בליל פסח, או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות, **וְלֹא כִּיטֵּל** את המצוה, אלא קיימה ועבר בכך על שבועתו, שפטור, משום **שֶׁאֵין** זה שבועה של הרעה בדבר **שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדוֹ** שלא לעשותו, כי מחוייב הוא בקיום המצות.

אי לכך מקשה הגמרא, מדוע צריך את הפסוק 'לא יחל דברו', להשמיענו שהנשבע לבטל את המצוה אין שבועתו חלה, והרי מהפסוק 'להרע או להיטיב' ממעטת הברייתא שהנשבע לבטל את המצוה אין שבועתו חלה, משום שלא נשבע בדבר שהרשות בידו לעשותו.

מתרצת הגמרא, ששני הלימודים נצרכים, כי **חַד קְרָא** – פסוק אחד, 'להרע או להיטיב' האמור בפרשת קרבן שבועה, נצרך **לְמִיפְטְרֵיהּ** – לפטור את הנשבע לבטל מצוה **מִקָּרְבַּן שְׁבוּעָה**, שכל העובר על שבועתו בשוגג מביא קרבן, אבל הנשבע לבטל מצוה, כשעובר על שבועתו ומקיים את המצוה פטור מקרבן. **וְחַד** קרא – והפסוק של 'לא יחל דברו', נצרך **לְמִיפְטְרֵיהּ** – לפטור אותו **מִן לָאו דִּשְׁבוּעָה** – שכשעובר על שבועתו ומקיים את המצוה אינו עובר כלל על הלאו של 'לא יחל דברו' ואינו לוקח.

משנה

למדנו במשנה הקודמת (טז.) שיש חומרא בנדרים יותר מבשבועות, שנדרים חלים על דבר מצוה, ושבועות אינן חלות על דבר מצוה. המשנה כאן היא המשך למשנה הקודמת, מציינת חומרא נוספת שיש בנדרים ואינה בשבועות.

יֵשׁ נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר – יש אופנים שנדר חל על נדר, שאם נדר ואסר עליו דבר שכבר אסרו בנדר, הנדר השני חל, אבל **וְאֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה** – שבועה אינה חלה על שבועה בשום אופן, שאם נשבע וחזר ונשבע, אין השבועה השניה חלה. מבארת המשנה **כֵּיצַד** נדר חל על נדר, כגון אם **אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר אִם אוֹכַל** – שקיבל עליו נזירות אם יאכל את הכבר שלפניו, וחזר ואמר, **הֲרֵינִי נָזִיר אִם אוֹכַל** את הכבר, **וְאָכַל** את הכבר ונתקיים התנאי, **חַיָּיב** למנות נזירות **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** – על כל אמירת 'הריני נזיר' חייב למנות נזירות בפני עצמה, ומונה שלשים ימי נזירות עבור קבלת הנזירות הראשונה, ומביא קרבן ומגלח, וחוזר ומונה שלשים ימי נזירות נוספים לקבלת נזירותו השניה. ונמצא שחל עליו חיוב נזירות שניה כשהוא בתוך הנזירות הראשונה, וזה הוא 'נדר בתוך נדר'. אבל שבועה אינה חלה בתוך שבועה, שאם אמר **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל**, וחזר ואמר **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל, וְאָכַל** את מה שאסר עליו בשבועתו, **אֵינוֹ חַיָּיב** קרבן אם אכלו בשוגג, ומלקות אם אכלו במזיד, **אֶלָּא** על שבועה **אַחַת**, שאין השבועה השניה חלה לחייבו עליה.

גמרא

גירסת הר"ן: שנינו במשנה, 'הריני נזיר אם אוכל הריני נזיר אם אוכל, ואכל, חייב על כל אחת ואחת':

מקשה הגמרא, מדוע צריך שיאמר כל זה כדי להתחייב על כל אחת ואחת, והלא **כֵּיוָן דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר** לחוד ויחזור ויאמר הריני נזיר לחוד, גם בלא שיתלה הדבר ב'אם אוכל', **הֲוָה לֵיהּ נָזִיר** על כל קבלה וקבלה, וחייב למנות שתי נזירויות. ועוד, שאם קיבל נזירותו בתנאי ש'אם אוכל', למה צריך שיאמר פעמיים 'הריני נזיר הריני נזיר' כדי להתחייב על כל אחת ואחת, אפילו אם יאמר פעם אחת הריני נזיר, **וְכִי אָכִיל טוּבָא** – אם יאכל הרבה הרי הוא כזיתים, **וּמַתְרִין בֵּיהּ** על כל כזית וכזית שהוא אוכל, מתחייב על ידי אכילתו לנהוג נזירות, והרי הוא **מְחַיֵּיב** נזירות בפני עצמה **עַל כָּל אֲכִילָה וַאֲכִילָה** – על כל כזית וכזית, על הדרך ששנינו בגמרא שבועות (כז:) שמי שנשבע שלא יאכל כבר זה, על כל כזית וכזית שבו נשבע, כלומר כל כזית שיאכל חייב מלקות, אם כן אנו רואים שבכל כזית וכזית יש חיוב בפני עצמו על ידי נדרו ושבועתו, ואם כן כאן שתלה את נזירותו ב'אם אוכל' גם כן נפרש שעל כל כזית וכזית נדר, ועל כל כזית שיאכל יתחייב בנזירות נוספת. ולמה היה צריך התנא להעמיד, שאמר פעמיים 'הריני נזיר הריני נזיר'.

מתרצת הגמרא, שבאמת גם אם אינו תולה נזירותו ב'אם אוכל', כיון שאמר 'הריני נזיר הריני נזיר' חייב למנות שתי נזירויות, אלא **אַיְּידֵי דְּקָתָנֵי** – אגב ששנינו בסוף המשנה לגבי שבועה, **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל**, ושם היינו צריכים לומר שבועה שלא אוכל, וכן היינו צריכים לומר פעמיים שבועה שלא אוכל, **תָּנָא נַמִּי** גבי נזיר שאמר **הֲרֵינִי נָזִיר אִם אוֹכַל, וּלְעוֹלָם נַמִּי נָזִיר לֹא צָרִיךְ לְמֵימַר אִם אוֹכַל**, וכשאומר הריני נזיר הריני נזיר, צריך למנות שתי נזירויות. ואם אמר הריני נזיר אם אוכל, אפילו שלא כפל את לשונו, צריך למנות נזירות על כל כזית וכזית שאוכל. עד כאן גירסת הר"ן.

הגמרא מבארת באיזה אופן נזירות חלה על נזירות: **אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ** שבנדרי נזירות יש נדר בתוך נדר, **אֶלָּא דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם**, וחזר ואמר **הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר, דְּמִינּוֹ דְּקָא מִיתּוֹסַף יוֹמָא יְתֵירָא** – שמתוך שמוסיף בנזירות השניה על הראשונה יום נוסף של נזירות, שהוא יום השלשים ואחד מהיום, לכן **חָיְילָא** – חלה עליו חובת **נְזִירוּת** שניה **עַל הַנְּזִירוּת** הראשונה, וחייב למנות שלשים ימי נזירות נוספים, לאחר שגומר למנות שלשים ימי נזירות עבור נזירותו הראשונה, ואף שלא הוסיף בקבלת הנזירות השניה אלא יום אחד, מונה שלשים יום, משום שאף המקבל עליו להיות נזיר יום אחד, מונה שלשים יום בעל כרחו (נזיר ז.). **אֲבָל** אם **אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם**, וחזר ואמר **הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם**, שלא הוסיף בקבלתו השניה כלום, שהרי הוא נזיר באותם שלשים יום מצד נזירותו הראשונה, **אֵין חָלָה הַנְּזִירוּת** השניה **עַל הַנְּזִירוּת** הראשונה, ומונה רק נזירות אחת. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ** אם **אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם**, שלא הוסיף כלום בקבלת הנזירות השניה, גם כן **חָלָה נְזִירוּת** זו **עֲלֵיהּ** מלבד הנזירות הראשונה, וחייב למנות שתי נזירויות.

מקשה הגמרא מהמשנה על רב הונא:

וּלְרַב הוּנָא שסובר שבאומר 'הריני נזיר הריני נזיר היום' אין נזירות חלה על נזירות, **אַדְּתָנָא** – עד שהתנא במשנה מחלק בין נדר, שיש נדר בתוך נדר, לשבועה, שאין **שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה** – שמשמע שבנדר עצמו בכל ענין יש נדר בתוך נדר, והרי לדברי רב הונא גם בנדר יש פעמים שאין נדר בתוך נדר, כגון אם אמר 'הריני נזיר היום הריני נזיר היום', ואם כן **לִיתְנֵי** התנא כך, 'פעמים שיש נדר בתוך נדר, ופעמים **שֵׁאֵין נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר**', ויבאר התנא כיצד, אם אמר **הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר, אז יֵשׁ נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר**, והנזירות השניה חלה עליו, אבל אם אמר **הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם**,

---

לחפש בחפש מחופש למצוא איזה פרנסה רוחנית כמו שהוא מחפש אחר פרנסה גשמית.

היום יום יד חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

תלמוד לומר להרע או להיטיב מה הטבה רשות. דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל – חייב בקרבן על השבועה, אף הרעה דמחייב עלה קרבן – הרעה דרשות, ולא נשבע לבטל את המצוה, דהיא שבועה דהרעה – לאו הרשות בידו. **חד קרא.** קא אתי למיפטריה מקרבן שבועה, דהאי קרא ד"להרע או להיטיב" בקרבן מיירי, ואידך "לא יחל דברו" דבלאו מיירי – אתי למיפטריה מן לאו דשבועה. **מתני'** יש נדר בתוך נדר. דנדר חל אחר נדר. כיצד **אמר הריני נזיר אם אוכל.** וחזור ואמר כו' – חייב על כל פעם ופעם נזירות אחת. **אין שבועה בתוך שבועה.** ואם אמר "שבועה שלא אוכל" כו'. **אינו חייב אלא על אכילה אחת.** קרבן שבועה אחת. **גמ' לא שנו.** דיש נדר בתוך נדר. **אלא דאמר כו'.** דמיגו דאיתוסף יומא יתירא בנזירות ראשונה, דכי אמר "הריני נזיר היום" – קבל עליו נזירות שלשים, וכי הדר ואמר "הריני נזיר למחר" – משמע: הריני נזיר שלשים יום ואחד, ואין נזירות ליום אחד – הלכך חל נזירות על נזירות, והוי נזיר שלשים אחרים. **אבל.** אם אמר וכו'. **ולרב הונא.** דקאמר דכי אמר "הריני נזיר היום" לא חיילי עליה שתי נזירות, אם כן ליפלוג בדידה בנדרים, וניתני נמי: יש נדר בתוך נדר! ואין

חד קרא למפטריה מקרבן. דהיינו קרא ד"להרע או להיטיב" דכתיב גבי קרבן שבועת בטוי. **וחד** קרא למפטריה מלאו דשבועה. דהיינו קרא ד"לא יחל דברו". **מתני'** יש נדר בתוך נדר וכו' אמר הריני נזיר כן אוכל וכו'. מפרש בגמ' ד"אם אוכל" לאו דוקא, דה"ה נמי אם אמר "הריני נזיר הריני נזיר" – דחייב על כל אחת ואחת, אלא איידי דתנא גבי "שבועה שלא אוכל" – תנא נמי גבי נזיר "אם אוכל". וחייב על כל אחת ואחת דאמרינן – לומר דחייב לנהוג נזירות על כל קבלה וקבלה, וכי אמר "הריני נזיר הריני נזיר" – דחייב שתי נזירות, ומונה שלשים יום ומביא קרבן, וחוזר ומונה שלשים יום ומביא קרבן. ונפקא לן בגמרא מ"נזיר להזיר". וקרי ליה להאי גוונא נדר בתוך נדר, לפי שהנזירות שניה היא חלה בתוך זמן הראשונה, אלא שאי אפשר לו שימנה אותה עד שימנה את הראשונה. דאם איתא דלא חיילא בשעת נדרו – היאך תחול לאחר מכן? והרי אינו נודר באותו זמן, וכיון דלא חיילא השתא – לא חיילא נמי בתר זימנא. אלא ודאי מהשתא הוא דחיילא, ומש"ה קתני "יש נדר בתוך נדר". **שבועה** שלא אוכל שבועה שלא אוכל אינו חייב אלא אחת. כלומר, בשבועות לא משכחת תרי חיובי, לא ללקות שתים באכילה אחת, דמכיון שאמר "שבועה שלא אוכל כבר זה" – הוה ליה מושבע ועומד, ותו לא חיילא עליה שבועה שניה, ולא למנות שתים גם כן, דלא משכחת לה. מה שאין כן בנזירות, דנהי דאינו לוקה שתים על אכילה אחת – מ"מ משכחת בה תרי חיובי בשכפל נדרו ב' פעמים, דהיינו למנות שתים, מה שאין כן בשבועות. **גמ'** כיון דאמר הריני נזיר הוה ליה נזיר וכי אכיל טובא ומתרין ביה מחייב על כל אכילה ואכילה. איידי דקתני "שבועה שלא אוכל" תנא נמי "הריני נזיר אם אוכל", ולעולם גבי נזיר לא צריך למימר "אם אוכל". זו הגרסא כתובה במקצת נוסחאות. והכי פירושא: כיון דאמר "הריני נזיר" וכו', חדא דאית בה תרתי קשיא ליה: חדא – למה ליה למתלייה לנזירות באכילה, דהא מכיון דאמר "הריני נזיר הריני נזיר" – הוה ליה נזיר, וחייב למנות שתים! וקשיא ליה תו: דאיתלי לנזירות באכילה ב"הריני נזיר אם אוכל" – חדא זימנא סגי! דהא קי"ל בפ' "שבועות שתים בתרא" (שבועות כז:) דמי שנשבע "שלא אוכל כבר זה" – על כל זית וזית שבו נשבע. הלכך, מי שתלה נזירותו ב"אם אוכל" – על כל זית וזית שבו תלה נזירותו, וכי אכיל טובא כלומר זיתים הרבה, ומתרין ביה בין כל זית וזית לומר שאם יאכלנו יתחייב עליו נזירות אחת – חייב על כל אכילה ואכילה! ונראה בעיני דלהכי בעינן דליתרו ביה בין כל זית וזית – משום דלא עדיפי אכילות הללו להתחייב עליהם נזירות כשתלאו בהן, מלהתחייב עליהן קרבן ומלקות בשנשבע שלא יאכל כבר זו. וכשם שלהתחייב קרבן ומלקות בעינן חלוק בין כל זית וזית, אי למלקות בהתראה, אי לקרבן בשתי העלמות – ה"נ כשתלה נזירות בהם בעינן שיהו התראות מחלקות. דודאי נהי דאמרינן דמי שנשבע שלא יאכל כבר זו – על כל זית וזית נשבע, אפי' הכי, אם לא התרו בו אלא התראה אחת – אינו לוקה אלא אחת. דבכל איסורין שבתורה על כל זית וזית שבהן הוא חייב, ואפ"ה אינו לוקה שתים אלא בהתראות חלוקות, ולקרבן נמי אינו חייב אלא אחת אלא בשתי העלמות. ה"נ כי תלה נזירות באכילת כבר – צריך שיהו התראות מחלקות בין כל זית וזית שבו, דאי לא – לא מקריא אלא אכילה אחת, ולא מחייב עלה אלא חד נזירות. כנ"ל. וראיתי למפרשים אחרים בזה מה שלא נראה בעיני. ומתרצה: איידי דקתני שבועה שלא אוכל וכו' דאין ה"נ דב"הריני נזיר הריני נזיר" סגי ליה, ואי נמי תלה נזירותו ב"אם אוכל" – בחד "הריני נזיר אם אוכל" סגי ליה. אלא דאיידי דאיצטריך למתלי לשבועה באכילה למכפל בה נמי "שלא אוכל שלא אוכל" דאי לא פשיטא שאינו חייב אלא אחת – תלה ליה נמי לנזירות באכילה, ובפלא. **דמגו** דמתוסף יומא יתירא. כלומר, דכשאמר "הריני נזיר למחר" – יש במשמעות דבריו שימנה מיום מחרת ואילך ל' יום, נמצא שנתחייב מחמת נדר שני יום א' מוסף על נזירות ראשונה. וכיון דקי"ל במסכת נזיר דהאומר "הריני נזיר יום זה בלבד" מונה שלשים, אף זה, כיון שנתחייב מחמת נדרו שני למנות יום אחד מוסף על נזירות ראשונה – על כרחו מונה ל'. ושמואל אמר: אפי' "הריני נזיר היום הריני נזיר היום" – נזירות חלה על נזירות. דמשמע ליה דמ"נזיר להזיר" נפקא לן, דבכי האי גוונא מונה שתי נזירות. **לרב** הונא אדתני אין שבועה בתוך שבועה ליתני יש נדר בתוך נדר ואין נדר בתוך נדר. וא"ת: ולשמואל נמי מי ניחא? הא לדידיה נמי הוה ליה לפלוג ולמיתני: אין נדר בתוך נדר, ומשכחת לה באומר "קונם עלי כבר זה קונם עלי כבר זה" שאינו חייב אלא אחת, דהא במתני' לא תנן יש נדר בתוך נדר אלא למנות שתים, כדפרי'. וכיון שכן – לשמואל גופיה מצי לפלוגי בנדר גופיה! וי"ל: דכי מקשי לרב הונא: ליתני יש נדר בתוך נדר ואין נדר בתוך נדר – לא מקשי לומר: אדמפליג בין נדר לשבועה לפלוג בנדר גופיה, כדרך כל "לפלוג וליתני בדידיה" שבש"ס, דאי הכי מקשינן – לשמואל נמי תקשי, כדפרישית. אלא כי האי גוונא לא מקשינן, דלא קשיא כלל, דתנא אחומר בנדרים מבשבועות קאי, ומש"ה בעי למתני חומרא דאיכא בנדר מבשבועות לענין נדר בתוך נדר, הלכך לא שייך לאקשויי

תוספות

תַּלְמוּד לוֹמַר "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב" מַה הֲטָבָה רְשׁוּת - אַף הָרָעָה רְשׁוּת, יָצָא נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִּיטֵּל, שֶׁאֵין הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ! חַד קְרָא לְמִיפְטְרֵיהּ מִקָּרְבַּן שְׁבוּעָה, וְחַד - לְמִיפְטְרֵיהּ מִן לָאו דִּשְׁבוּעָה. **מתני'** יֵשׁ נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר, וְאֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה. כֵּיצַד? אָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר אִם אוֹכַל, הֲרֵינִי נָזִיר אִם אוֹכַל" וְאָכַל - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל" וְאָכַל - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. **גמ'** אֲמַר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דַּאֲמַר "הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר", דְּמִיגּוֹ דְּקָא מִיתּוֹסַף יוֹמָא יְתֵירָא - חָיְלָא נְזִירוּת עַל נְזִירוּת, אֲבָל אֲמַר "הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם" - אֵין חָלָה נְזִירוּת עַל נְזִירוּת. וּשְׁמוּאֵל אֲמַר: אֲפִילּוּ אֲמַר "הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם" - חָלָה נְזִירוּת עָלֵיהּ. וּלְרַב הוּנָא, אַדְּתָנָא אֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה, לֵיתְנִי: יֵשׁ נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר, וְאֵין נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר; "הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר" יֵשׁ נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר, "הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם" אין

אגרות קודש

ב"ה, ח' מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' מ"ח, בו מודיע אשר חוות דעת עוד שני רופאים מומחים מייעצים להסיר את העין, ויש בזה שני אופנים, או להחליפה כולה בשל זכוכית או רק להחליף את האישון,

הנה לכאורה אם מוכרח החליפין טוב להחליף כולה, ובכ"ז גם בזה יתייעץ עם הרופאים הנ"ל וכהוראתם יעשה, והשי"ת יצליחו שיהי' הנתוח באופן טוב ויחזור לבריאותו בקרוב ויוכל לשגשג ולהוסיף אומץ בלימוד תורת הנגלה והחסידות, אשר זה ישמש ג"כ צנור וכלי להמשכת וקבלת ברכות השי"ת בכל.

בברכה לבריאות בגו"ר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

לאקשויי "לפלוג וליתני בדידה". אלא הכי מקשינן לרב הונא: היכי פסק תנא ותנא: יש נדר בתוך נדר, דמשמע בכל ענין? הוה ליה לפרושי מילתיה, כי היכי דלא ניטעי ביה, ובתר הכי ליתני מאי דחמיר כהאי גוונא נדר משבועה! והא מילתא קשיא לרב הונא, אבל לשמואל לא קשיא כלל, דהא לדידיה בנזירות בכל ענין יש נדר בתוך נדר. מאי אמרת – מ"מ ב"קונם עלי כבר זה קונם עלי כבר זה" אין נדר בתוך נדר – והא כי האי גוונא ליכא למטעי במאי דתנא תנא, דנזירות קתני ולא קונמות. ואדרבה, מדנקיט מילתיה בנזירות ולא בקונם – אשמעי' דבקונמות אין נדר בתוך נדר.

תנן יש נדר בתוך נדר וכו'. היכי דמי אילימא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר ודכוותה גבי שבועה אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ענבים אמאי לא חיילא שבועה על שבועה. יש לומר דהאי דמדמה לה מקשה לאומר שבועה "שלא אוכל תאנים" וחזר ואמר "שבועה שלא אוכל ענבים", וכי מפרקינן מדמינן לה ל"שבועה שלא אוכל תאנים וענבים" – בהא נחתינן וסלקינן: דמקשה אזיל בתר דינא, ומתרץ בתר לישנא. והכי מקשי: ודאי כי אמרת ב"הריני נזיר היום הריני נזיר למחר" דנזירות חלה על נזירות – היינו משום דכי אמר "הריני נזיר היום" קבל עליו שלשים יום הראשונים, וכי אמר "הריני נזיר למחר" – קבל עליו שלשים ואחד, ולפי שאין נזירות פחותה משלשים יום צריך למנות שלשים אחרים, נמצא שאין נדרו שני משותף עם נדר ראשון כלל, אלא כל חד וחד קאי באפי נפשיה. וכיון שכן, דכוותה גבי שבועה – נמי לא משכחת לה אלא באומר "שבועה שלא אוכל תאנים" וחזר ואמר "שבועה שלא אוכל ענבים", וכי האי גוונא אפי' בשבועות נמי חלה שבועה על שבועה! אלא ודאי מדתנן בשבועות דאין שבועה בתוך שבועה, ועל כרחך בששתי שבועות חלות על דבר אחד מתוקמה, דכוותה בנדרים קתני יש נדר בתוך נדר, וקשיא לרב הונא! ומפרקינן, אמר לך רב הונא: מתני' דאמר "הריני נזיר היום הריני נזיר למחר". כלומר, לא תיזיל בתר דינא, אלא זיל בתר לישנא – דכי אמר "הריני נזיר למחר" – ממחר ועד שלשים יום קאמר, והוה ליה כאילו אמר "הריני נזיר היום ומחר" שאף כאן כ"ט יום מנדר השני מעורבין בזמן הנדר ראשון. ואע"פ שאותן כ"ט ימים אינן חלין כלל מחמת נדרו שני – מ"מ בהאי לישנא חייל נדריה, לענין שיהא יום שלשים וא' סוף שלשים יום של נזירות שניה, שהרי הוא כך נדר. נמצא שעל כ"ט ימים מנזירות ראשונה חלה נזירות שניה, לענין שתהא יום שלשים ואחד לנזירותו, אלא לפי שאין נזירות פחותה משלשים יום – צריך למנות עוד לתשלום שלשים בשביל נדר שני. ודכוותה גבי שבועות, כי אמר "שבועה שלא אוכל תאנים" וחזר ואמר "שלא אוכל תאנים וענבים" – לא חיילא שבועה בתרייתא על תאנים כלל, דלית ליה לרב הונא שתחול שבועה על שבועה אפילו בכולל. ועדיין אין דעתי נוחה בזה, דמ"מ כי היכי דבשבועה שניה אינה חלה על תאנים מפני שכבר נשבע עליהם – כך נזירות שניה אינה חלה בעשרים ותשעה יום ראשונים, מפני שכבר נזר בהם. לפיכך אני אומר דכי אמרינן: וחזר ואמר "שבועה שלא אוכל תאנים וענבים" – הכי קאמר: שלא אוכל אותם כאחת, ובכי האי גוונא נמי מתפרש האי לישנא בס"פ "שבועות שתים בתרא". ואמר רבה: דמגו דחיילא שבועה על ענבים חיילא נמי אתאנים, ונפקא מינה שאם אכל תאנים וענבים בהעלם שבועה ראשונה, והתרו בו משום שניה – לוקה. ואמרינן דרב הונא לא סבירא ליה דרבה, דבכי האי גוונא סבירא ליה לרב הונא דלא חיילא שבועה שניה כלל, דכיון דאתאנים לא חיילא – אין לה מקום כלל, שהוא על שניהם יחד נשבע ולא על ענבים בלבד. ובנדרים נמי, אילו היה דינן כשבועות – היה לנו לומר דכיון דאכ"ט יום לא חיילא נזירות שניה – ביום שלשים נמי לא חיילא, שהרי כשאמר "הריני נזיר למחר" – לשלשים יום כאחד נתכוון, ולא ליום שלשים בפני עצמו, והוו להו כ"ט יום כתאנים, ויום שלשים כענבים.

אלא פשיטא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום ותיובתיה דרב הונא. כלומר, חיילי שתי נזירות כי האי גוונא. דאי לא – מה עלתה לו שניה בראשונה? הרי לא חלה שניה כלל! ואם תאמר: ומאי קושיא? נהי דאילו לא נשאל על הראשונה לא חיילא שניה, וכדרב הונא, כי מתשיל עלה – משכחת רווחא וחיילא, וכדאמר רבא לקמן, דאף על גב דאין שבועה חל על שבועה

---

1 אֵין נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר! קַשְׁיָ'. תְּנַן: יֵשׁ נֶדֶר בְּתוֹךְ
2 נֶדֶר וְאֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא
3 דַּאֲמַר "הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר",
4 הִכְוָותָ' גַּבֵּי שְׁבוּעָה "שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים" וְחָזַר
5 וְאָמַר "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל עֲנָבִים", אַמַּאי לָא
6 חָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁבוּעָה? אֶלָּא הֵיכִי דָּמֵי דְּלָא
7 חָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁבוּעָה - כְּגוֹן דַּאֲמַר "שְׁבוּעָה
8 שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים" וְחָזַר וְאָמַר "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא
9 אוֹכַל תְּאֵנִים", דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי נְזִירוּת הֵיכִי דָּמֵי
10 - דְּאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם",
11 וְקָתָנֵי: יֵשׁ נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר. קַשְׁיָא לְרַב הוּנָא!
12 אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: מַתְנִי' דַּאֲמַר "הֲרֵינִי נָזִיר
13 הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר", דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי שְׁבוּעָה,
14 דַּאֲמַר "שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים" וְחָזַר וְאָמַר "שְׁבוּעָה
15 שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים וַעֲנָבִים", דְּלָא חָיְלָא. וְהָאָמַר
16 רַבָּה: "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים" וְחָזַר וְאָמַר
17 "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים וַעֲנָבִים", וְאָכַל תְּאֵנִים
18 וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן, וְחָזַר וְאָכַל עֲנָבִים - הָוְיָא לְהוּ
19 עֲנָבִים חֲצִי שִׁיעוּר, וְאֵין מְבִיאִים קָרְבָּן עַל חֲצִי
20 שִׁיעוּר. אַלְּמָא, הֵיכָא דַּאֲמַר "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל
21 תְּאֵנִים" וְחָזַר וְאָמַר "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים
22 וַעֲנָבִים", מִיגּוֹ דְּחָל שְׁבוּעָה עַל עֲנָבִים - חָיְלָא
23 נַמִּי עַל תְּאֵנִים! רַב הוּנָא לָא סְבִירָא לֵיהּ
24 כְּרַבָּה. מֵיתִיבֵי: מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוּת, מָנָה אֶת
25 הָרִאשׁוֹנָה וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן, וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ - עָלְתָה
26 לוֹ שְׁנִיָּה בָּרִאשׁוֹנָה. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דַּאֲמַר
27 "הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר" אַמַּאי עָלְתָה לוֹ שְׁנִיָּה בָּרִאשׁוֹנָה? הָא
28 אִיכָּא יוֹמָא יְתֵירָא! אֶלָּא פְּשִׁיטָא דַּאֲמַר "הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם",

ותיובתא

רש"י

1 ואין נדר בתוך נדר כ"יצד הריני נזיר היום הריני נזיר למחר יש נדר בתוך נדר וכו'. **דכוותה**
2 **גבי שבועה.** דאמר בדיבור שני מה שלא אמר בדבור ראשון, מי איכא למ"ד שלא תחול
3 שבועה על שבועה כהאי גוונא? אלא היכי דמי וכו'. **אמר לך רב הונא מתני' בגון דאמר**
4 **הריני נזיר היום הריני נזיר למחר.** כדאמינא אנא, והיינו יש נדר בתוך נדר. ודכוותה איירי
5 בשבועה – כגון דאמר: שבועה וכו'. וקסבר רב
6 הונא דכהאי גוונא לא חיילא שבועה על
7 שבועה, הא דאמר בשבועה שניה תאנים
8 שמושבע מהן. ומ"מ, דומיא דנדר הוא, שהוסיף
9 בשניה ענבים. **ומי לא חיילא שבועה על שבועה.**
10 בכה"ג. **והאמר רבה וכו'.** ואכל תאנים, והפריש
11 קרבן על שבועה ראשונה, שעבר ואכל תאנים.
12 **וחזר ואכל ענבים.** ולא תאנים. **הויא להו ענבים.**
13 שאכל חצי שיעור על שבועה שניה, לפי שהוא
14 נשבע בשבוע' שניה על תאנים וענבים, ועכשיו
15 שלא אכל אלא ענבים – לא ביטל אלא חצי
16 שיעור, והיינו חצי שבועה, ואין מביא קרבן על
17 חצי שיעור. **אלמא.** טעמא משום דלא אכל אלא
18 חצי שיעור – משום הכי פטור מקרבן, הא אי
19 אכל תאנים וענבים, דאכל כוליה שיעור
20 דשבועה – חייב קרבן. דמיגו דחלה שבועה על
21 ענבים, דהוי חידוש, שלא נשבע עליהן עדיין –
22 חיילא נמי אתאנים אע"פ שכבר מושבע מהן,
23 וקשה לרב הונא. **לא סבירא ליה.** לרב הונא הא
24 דרבה, וליכא למירמא ליה מיניה. **והפריש קרבן.**
25 וקודם שהפרישו נשאל על נזירות ראשונה
26 שכבר נדר, ואמרו ליה שבטעות נדר, ושלא
27 לצורך היה נדר אותם שלשים. **עלתה לו.** אותה
28 נזירות שכבר נדר בשניה, שעדיין חייב, ומקריב
29 הקרבן על נזירות השניה ביום שהשלים נזירות
30 ראשונה. **הא איכא יומא יתירא.** ד"הריני נזיר
31 למחר" דקאמר, אותו יום דנזירות שניה אינו חל
32 אלא לאחר שלשים, דהיינו לאחר נזירות
33 ראשונה, ואמאי עלתה לו שניה בראשונה וידא
34 נפטר מנזירות שניה קודם שיבא יום שלשים
35 ואחד? והא נדר להיות נזיר ביום שלשים ואחד,
36 דהיינו למחר! אלא כגון וכו'.

ותיובתא

שכר מצווה מצווה, דזה מה שנתחבר עם עצמות אור אין סוף מצווה הציווי, זהו שכרו.

היום יום ח חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵין נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר, ואין הנזירות השניה חלה עליו. מסיקה הגמרא על קושיא זו, קַשְׁיָא – אכן קשה מהמשנה על רב הונא.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על רב הונא:

תְּנַן – שנינו במשנתנו, יֵשׁ נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר, וְאֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה. מבררת הגמרא, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן נאמרה הלכה זו שיש נדר בתוך נדר, אִילֵימָא - אם תאמר, שמדובר במקרה דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר, שכיון שהוסיף בנזירות השניה יום אחד, שהוא יום שלשים ואחד מהיום, חלה הנזירות על אותו היום, וממילא מונה שלשים ימי נזירות, כדין האומר הריני נזיר יום אחד, שמונה שלשים יום. וּדְּכְוָתֵהּ – וכמו כן גַּבֵּי שְׁבוּעָה ששנינו 'אין שבועה בתוך שבועה', צריך לפרש שמדובר במקרה דומה, דהיינו שהוסיף לאסור בשבועה השניה דבר שלא נשבע עליו בראשונה, כגון שאמר שבועה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל עֲנָבִים, שאף שהוסיף בשבועתו השניה לאסור גם אכילת ענבים, אין שבועתו השניה חלה. אם כן קשה אַמַּאי לֹא חָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁבוּעָה, והרי בשבועתו הראשונה לא אסר את עצמו מלאכול ענבים, ואין סיבה ששבועתו השניה לא תחול. אֶלָּא הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדברת משנתינו דְּלֵא חָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁבוּעָה – שהשבועה השניה אינה חלה, רק כְּגוֹן דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים, שכיון שמושבע ועומד הוא שלא לאכול תאנים מחמת שבועתו הראשונה, אין השבועה השניה חלה. וּדְּכְוָתֵהּ – וכמו כן גַּבֵּי נְזִירוּת ששנינו שחלה נזירות על נזירות, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדובר, במקרה דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, שקיבל עליו שני פעמים נזירות על אותם הימים, וְקָתָנֵי במשנה, שבאופן זה יֵשׁ נֶדֶר בְּתוֹךְ נֶדֶר וחלה עליו גם הנזירות השניה. ואם כן קַשְׁיָא לְרַב הוּנָא שסובר באומר הריני נזיר היום הריני נזיר היום, אין הנזירות השניה חלה עליו, ומדיוק המשנה מבואר שבמקרה זה חלה נזירות על נזירות.

מתרצת הגמרא, אָמַר לָךְ רַב הוּנָא – רב הונא יענה לך, שמה ששנינו בְּמַתְנִיתִין 'יש נדר בתוך נדר', מדובר באופן דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר, שהוסיף יום אחד בנזירות השניה על הנזירות הראשונה, ולכן חלה עליו הנזירות השניה, אולם נפרש דְּכְוָתֵהּ – וכמו כן גַּבֵּי שְׁבוּעָה מדובר במקרה דְּאָמַר שבועה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים וַעֲנָבִים יחד, שהדין הוא שאף שהוסיף בשבועתו השניה על השבועה הראשונה ואסר על עצמו אכילת תאנים וענבים יחד, דְּלֵא חָיְילָא – השבועה השניה אינה חלה, משום שאין לו אפשרות לעבור על השבועה השניה בלי שיעבור על השבועה הראשונה, שהרי רק על ידי אכילת תאנים יוכל לעבור על השבועה השניה [אם יאכל עמהם ענבים], ועל אכילת תאנים הוא מוזהר ועומד מחמת השבועה הראשונה. מה שאין כן לגבי נזירות, שאף שאין הנזירות השניה חלה על העשרים ותשעה ימים שהוא נזיר בהם מצד נזירותו הראשונה, חלה הנזירות על היום השלשים, שבו אינו נזיר מצד הנזירות הראשונה.

הגמרא שואלת על מה שהסיקה ששבועה שניה שלא אוכל תאנים וענבים יחד אינה חלה:

וְהָאָמַר רַבָּה, האומר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים וַעֲנָבִים ביחד, וְאָכַל תְּאֵנִים בשוגג, וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן על השבועה הראשונה שנשבע שלא אוכל תאנים, וְחָזַר וְאָכַל אחר כך בשוגג עוד כזית עֲנָבִים, ועל ידי זה עבר גם על שבועתו השניה שנשבע שלא יאכל תאנים וענבים יחד. מכל מקום אנו אומרים כיון שקודם אכילת הענבים הפריש קרבן על אכילת התאנים, הַוְיָא לְהוּ אכילת הַעֲנָבִים חֲצִי שִׁעְיוּר של האיסור, שהפרשת הקרבן מחלקת את אכילת התאנים מאכילת הענבים, ואכילת ענבים לבד ללא אכילת תאנים, חשובה כאכילת חצי שיעור, וְאֵין מְבִיאִים קָרְבָּן עַל חֲצִי שִׁעְיוּר, ולכן אינו חייב קרבן נוסף על אכילת הענבים. ומדייקת הגמרא מזה, שרק משום שהפריש קרבן על התאנים אינו חייב קרבן על אכילת הענבים, אבל אם לא היה מפריש קרבן על התאנים, היה חייב שתי קרבנות, אחד משום השבועה הראשונה ואחד משום השבועה השניה. אַלְּמָא הֵיכָא [–ומוכח שבמקרה] דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים וְחָזַר וְאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל תְּאֵנִים וַעֲנָבִים חלה שבועה על שבועה, משום שאומרים מִינּוֹ דְּחָל שְׁבוּעָה עַל עֲנָבִים – מתוך שהשבועה השניה חלה לאסרו באכילת ענבים, שהרי לגבי הענבים אין כאן שבועה על שבועה, חֲיְילָא נַמִּי –חלה השבועה השניה גם עַל תְּאֵנִים, אף על פי שעל התאנים הוא כבר מושבע שלא לאכלם מחמת השבועה הראשונה. ואם כן נדחים דברי הגמרא למעלה, שהמשנה [לשיטת רב הונא] מדברת בנשבע שלא אוכל תאנים וחזר ונשבע שלא אוכל תאנים וענבים, שהרי באופן זה שבועה חלה על שבועה, כדברי רבה. מתרצת הגמרא, רַב הוּנָא שפירש את המשנה 'יש נדר בתוך נדר' באומר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, ו'אין שבועה בתוך שבועה' באומר שבועה שלא אוכל תאנים שבועה שלא אוכל תאנים וענבים, לֹא סְבִירָא לֵיהּ [–אינו סובר] כְּרַבָּה ששבועתו השניה שלא אוכל תאנים וענבים חלה, אלא סובר שכיון שאין השבועה יכולה לחול על הענבים בלי שתחול על התאנים, ועל תאנים הוא מושבע ועומד, אין שבועתו חלה כלל.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב הונא ממקום אחר:

מֵיתִיבִי, מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוּת, וּמָנָה אֶת הנזירות הָרִאשׁוֹנָה, וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן בסיום נזירותו, וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ לחכם והתיר לו את הנזירות הראשונה, והחכם עוקר את הנדר מעיקרו, וכאילו לא קיבל עליו כלל את הנזירות הראשונה, לפיכך עָלְתָה לוֹ – יצא ידי חובת הנזירות הַשְּׁנִיָּה, בַּיָּמִים שמנה עבור הנזירות הרִאשׁוֹנָה, ואינו צריך לנהוג עוד ימי נזירות עבור הנזירות השניה.

מבררת הגמרא, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן יצא ידי חובת הנזירות השניה בימים שמנה עבור הנזירות הראשונה, אִילֵימָא – אם תאמר שמדובר במקרה דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר, אם כן קשה, אַמַּאי עָלְתָה לוֹ שְׁנִיָּה בָּרִאשׁוֹנָה – מדוע עלו לו הימים שמנה עבור נזירות הראשונה בשביל הנזירות השניה, הָא אִיכָּא יוֹמָא יְתֵירָא – הרי יש לו עדיין יום נוסף שחייב לנהוג בו בנזירות השניה, כי הנזירות השניה התחילה רק ממחרת, ומסתיימת רק ביום השלשים ואחד של הנזירות הראשונה. אֶלָּא פְּשִׁיטָא שדין זה שהשניה עלתה לו בראשונה, מדובר במקרה דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, שבאופן זה זמן הנזירות השניה הוא אותו הזמן של הנזירות הראשונה, שזמן שניהם החל באותו יום, ולכן הימים שמנה לנזירות הראשונה, יכולים לעלות לו למנין הנזירות השניה,

---

"מה' מצעדי גבר כוננו", לכל אחד מישראל יש לו תעודה רוחנית בחיים.

היום יום יד חשוון

כאשר יהודי יוצא לדרכו, עוד לפני שמתחיל לעשות איזו פעולה שהיא, ישנו כבר העניין ד"והוי' הצליח דרכי".

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּתְיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא שסובר שאם אמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום, אין נזירות שניה חלה, וכאן מוכח שבאומר הריני נזיר היום הריני נזיר היום חלה גם הנזירות השניה.

ישוב הברייתא לדעת רב הונא:

מתרצת הגמרא, **לֹא** – אין הכרח להעמיד את הברייתא באומר הריני נזיר היום הריני נזיר היום, אלא **לְעוֹלָם** – באמת הברייתא מדברת באופן שאומר **הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי** [נָזִיר] **לְמָחָר**, שבאופן זה גם רב הונא מודה שהנזירות השניה חלה עליו, **וּמַאי** – ומה כוונת הברייתא 'עָלְתָה לוֹ שניה בראשונה', שמשמע ששתי הנזירויות הן באותו זמן, הלא בנזירות שניה אמר 'למחר', וחסר לו יום אחד להשלים נזירות שניה, **לְרַב מֵהַהוּא יוֹמָא יְתֵירָא** –כוונת הברייתא באמרה 'עלתה לו שניה בראשונה' על עשרים ותשעה ימים מהנזירות השניה שעלו לו בימים שמנה לנזירות ראשונה, אבל עדיין צריך הוא להשלים את יום השלושים של הנזירות השניה שלא היה כלול בנזירות הראשונה.

תירוץ נוסף ליישב את הברייתא לדעת רב הונא:

אִי נַמִּי – עוד אפשר לתרץ, שהברייתא מדברת **כְּגוֹן שֶׁקִּיבֵּל שְׁתֵּי נְזִירוּת בְּבַת אַחַת**, שאמר 'הרי עלי שתי נזירות', או שאמר 'הריני נזיר הריני נזיר אם אוכל', שבזה מודה רב הונא ששתי הנזירויות חלות.

קושיא נוספת על רב הונא:

מָתִיב רַב הַמְנוּנָא, שנינו בברייתא, כתוב בתורה (במדבר ו ב) 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַפְלִיא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר', ולשון 'נזיר להזיר' הוא כפול ומיותר, אלא לומדים **מִכָּאן**, **שֶׁהַנְּזִירוּת חָל עַל הַנְּזִירוּת**. **שֶׁכּוֹל**, **וַהֲלֹא דַּיָּן הוּא** – שלולא הפסוק היינו למידין מקל וחומר שאין נזירות חלה על נזירות, **וּמַה שְּׁבוּעָה** שהיא **חֲמוּרָה** מנזירות, **אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה**, **נְזִירוּת** שהיא **קַלָּה** משבועה, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שאין נזירות חלה על נזירות. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכך כפל הכתוב 'נָזִיר לְהַזִּיר', ללמד **מִכָּאן שֶׁהַנְּזִירוּת חָלָה עַל הַנְּזִירוּת**.

מבררת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן אומרת הברייתא שנזירות חלה על נזירות, **אִילֵימָא דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר**, כדעת רב הונא, ורק באופן זה נזירות חלה על נזירות, אם כן קשה, **הָא קְרָא בָּעֵיָא** – וכי לאופן זה צריך פסוק ללמדנו שחלה נזירות על נזירות, והלא מאחר שבנזירות השניה הוסיף יום אחד על הנזירות הראשונה, ודאי שנתחייב למנות נזירות שניה. **אֶלָּא לָאו** – ודאי הכתוב שבא ללמדנו שנזירות שניה חלה, מדבר באופן **דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם**, ולא הוסיף בנזירות השניה שום יום על הנזירות הראשונה, **וְקָתָנֵי** בברייתא, שבאופן זה **נְזִירוּת חָל עַל נְזִירוּת**, וקשה על רב הונא שסובר שהאומר הריני נזיר היום הריני נזיר היום אין הנזירות השניה חלה.

מתרצת הגמרא, **לֹא** – הפסוק אינו בא לחדש שנזירות חלה על נזירות באומר הריני נזיר היום הריני נזיר היום, כיון שבאופן זה באמת אין נזירות חלה על נזירות. אלא **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** שנזירות חלה על נזירות, **כְּגוֹן שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו שְׁתֵּי נְזִירוּת בְּבַת אַחַת**, שאמר 'הרי עלי שתי נזירות', או שאמר 'הריני נזיר הריני נזיר אם אוכל', ובאופן כזה מודה רב הונא ששתי הנזירויות חלות.

מבארת הגמרא את גוף הברייתא ששבועה חמורה מנדר:

שואלת הגמרא, **וּמַאי חוּמְרָא דִּשְׁבוּעָה מִנֵּדֶר** – במה שבועה חמורה מנדר, **אִילֵימָא** – אם תאמר **מִשּׁוּם דְּחָיְילָא** – שהיא חלה **אֲפִילּוּ עַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ**, כגון הנשבע שלא יישן יום אחד שבועתו חלה, אף שנשבע על שינה שהיא דבר שאין בו ממש. מה שאין כן נדר אינו חל על דבר שאין בו ממש. והלא מצאנו **שֶׁנֵּדֶר נַמִּי חָמוּר** משבועה, **שֶׁכֵּן** הנדר **חָל עַל הַמִּצְוָה כִּרְשׁוּת** –שנדר חל לבטל מצוה כשם שהוא חל על דבר הרשות, כגון האומר קונם ישיבת סוכה עלי, חל הנדר ואסור לו לישב בסוכה, מה שאין כן שבועה אינה חלה על דבר מצוה כרשות, שהאומר שבועה שלא אשב בסוכה אין השבועה חלה. **אֶלָּא** צריך לומר שהחומרא בשבועה היא **מִשּׁוּם דִּכְתִיב בָּהּ בִּשְׁבוּעָה** (שמות כ ז) 'כִּי לֹא יְנַקֶּה ה' אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא', שהנשבע לשוא אף על פי שלקה על שבועתו, אין עוונו מנוקה, אבל בנדר כיון שלקה נפטר מן העבירה.

שנינו במשנה, האומר **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל, וְאָכַל, אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות **אֶלָּא אַחַת** על שבועתו הראשונה, אבל על שבועתו השניה אינו חייב:

אָמַר רָבָא, אף שאין השבועה השניה חלה, אבל **אִם נִשְׁאַל** לחכם **עַל** השבועה **הָרִאשׁוֹנָה**, והחכם התירה, שבועה **שְׁנִיָּה חָלָה עָלָיו**, ואם עבר על שבועתו ואכל, חייב משום השבועה השניה. מפני שהחכם עוקר את השבועה למפרע, וכיון ששבועה ראשונה נעקרה למפרע, חלה עליו השבועה השניה.

שואלת הגמרא, **מַאי** – מנין לו לרבא הלכה זו. משיבה הגמרא, שרבא דקדק הלכה זו ממשנתינו, **מִדְּלָא קָתָנֵי** – מזה שהמשנה לא נקטה לשון 'אֵינוֹ אֶלָּא אַחַת', שמשמע שאין כאן אלא שבועה אחת והשבועה השניה אינה כלום, **וְקָתָנֵי** – אלא נקטה לשון 'אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת', שמשמע שהשבועה השניה חלה, ורק אינו חייב עליה. מזה נראה שרק **רְוִוחָא הוּא דְּלֵית לָהּ** – אין לשבועה השניה מקום לחול, משום שהשבועה הראשונה קיימת, אבל **כִּי מִיתְּשִׁיל עַל חֲבִירְתָּהּ** – כשנשאל על השבועה הראשונה, **חָיְילָא** – חלה השבועה השניה.

אופן שונה לבאר הוכחת רבא מהמשנה:

לִישְׁנָא אַחֲרִינָא – לשון אחר מפרש את דיוקו של רבא כך, שמלשון המשנה 'אינו חייב אלא אחת' נראה, שרק **חִיּוּבָא הוּא דְּלֵיכָּא** – חיוב על השבועה השניה אין, **הָא שְׁבוּעָה אִיכָּא** – אבל שם שבועה קיים.

מסיימת הגמרא את הוכחת רבא לשתי הלשונות, **וּלְמַאי הִלְכְתָּא** –לצורך איזו הלכה רמז התנא שהשבועה השניה קיימת, **לְכִדְרָבָא** –לדינו של רבא, **דְּאָמַר רָבָא**, שאם **נִשְׁאַל עַל** השבועה **הָרִאשׁוֹנָה**, **עָלְתָה לוֹ** – חלה שבועה **שְׁנִיָּה תַּחְתֶּיהָ**.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לדינו של רבא:

לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לרבא מהברייתא שלפנינו, **מִי שֶׁנָּדַר שְׁתֵּי נְזִירוּת** באופן שאין שתי הנזירויות חלות, **וּמָנָה אֶת** הנזירות **הָרִאשׁוֹנָה**, **וְהִפְרִישׁ** עליה **קָרְבָּן**, כדין כל נזיר שבסוף ימי הנזירות מביא קרבן, **וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ** – על הנזירות הראשונה לאחר שהפריש את הקרבן, **עָלְתָה לוֹ** נזירות **שְׁנִיָּה בָּרִאשׁוֹנָה**, כלומר, שהימים שמנה לנזירות ראשונה עולים לו לנזירות שניה. ובהכרח הברייתא מדברת באופן שאומר הריני נזיר היום הריני נזיר היום, ולכן עלתה לו נזירות שניה בראשונה, שהרי אם מדובר באומר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, קשה מדוע עלתה לו נזירות שניה בראשונה, הלא יש עוד יום אחד של הנזירות השניה שהוא עדיין לא מנה. והגמרא כאן סוברת כרב הונא, שאין נזירות חלה על נזירות. ואם כן כל זמן שלא נשאל על נזירות ראשונות לא חלה נזירות שניה, ואף על פי כן כשנשאל על נזירות ראשונה חלה נזירות שניה, למדנו מזה, ששאלה לחכם מועילה להחיל את הנזירות השניה, והוא הדין בשבועה שאינה חלה על שבועה, אם ישאל על השבועה הראשונה, תחול השבועה השניה, וכדברי רבא.

דוחה הגמרא, שאין ראיה מברייתא זו לדינו של רבא, כיון שאפשר לומר שהברייתא מדברת **כְּגוֹן שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו שְׁתֵּי נְזִירוּת בְּבַת אַחַת**, שאמר 'הרי עלי שתי נזירות', או שאמר 'הריני נזיר הריני נזיר אם אוכל', שאז גם אם לא נשאל על הנזירות הראשונה חלו שתי הנזירויות, אלא שיש לו למנות שתי ימי נזירות, ולכך כשנשאל על נזירות ראשונה עלתה נזירות שניה בימים שמנה לנזירות ראשונה, אבל באומר 'הריני נזיר היום הריני נזיר היום' שאין הנזירות השניה חלה כלל [לרב הונא], יש לומר שגם אם ישאל על הנזירות הראשונה, לא תחול הנזירות השניה. והוא הדין לענין שבועה, שלא תחול שבועה שניה גם לאחר שישאל על הראשונה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

ותיובתא דרב הונא. דמדקתני "עלתה לו שניה בראשונה" – מכלל דנזירות שניה נמי חיילא עליה. **לא לעולם דאמר וכו' ומאי עלתה לו לבר מההוא יומא.** למשלים אותו, ושוב מקריב קרבנו, ונמצא נזיר אותו יום שנדר עם ימי נזירות של שלשים יום. **אי נמי.** להכי חייב נזירות שניה, כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת, דאמר "הרי עלי שתי נזירות" – להכי חייב שתים, אי לאו שנשאל. אבל אי אמר "הריני נזיר היום הריני נזיר היום" – אין נזירות חל על נזירות. **והלא דין הוא.** שלא תהא נזירות חל על נזירות, ולא שאר נדרים נדר על נדר. **ומה שבועה חמורה.** מפרש לקמן, אפ"ה אין שבועה חלה על שבועה. **הא קרא בעי.** פשיטא, ודאי, דהא איכא חד יומא יתירא! **אם נשאל על הראשונה.** שבא לפני חכם ושאל על שבועה ראשונה, והתיר. שניה חלה עליו. שאם עובר חייב משום שבועה שניה. **מדלא קתני חייב אחת.** דאילו קתני "חייב אחת" – הוה משמע נמי שעל כולן חייב אחת. וכן אי קתני "אינה אלא אחת" – הוה משמע נמי שכולן שבועה אחת היא, ואי בצרה לה – אזיל ליה חיובא. אלא מדקתני "אינו חייב" – ש"מ דחיובא חדא מיהא איתיה, דאי נשאל על הראשונה – שניה חלה עליו. דהא דלא חיילא כי לא מיתשיל אראשונה, משום דלית רווחא, דראשונה עומדת, דחייב עליה. אבל כשנשאל על הראשונה – חיילא השניה. **לישנא אחרינא חיובא הוא דליכא.** על השניה במקום הראשונה. **הא שבועה איכא.** כלומר, שם שבועה עליה לכי מיתשיל אקמייתא. **לכדרבא וכו'.** (אבל) כשנשאל על הראשונה חיילא השניה.

מתני'

1 ותיובתא דרב הונא! לא, לעולם "הריני נזיר היום,
2 הריני למחר", ומאי "עלתה לו" - לבר מההוא
3 יומא יתירא. אי נמי: כגון שקיבל שתי נזירות
4 בבת אחת. מתיב רב המנונא: "נזיר להזיר" -
5 מכאן שהנזירות חל על הנזירות. שיכול, והלא דין
6 הוא: ומה שבועה חמורה - אין שבועה חלה
7 על שבועה, נזירות קלה לא כל שכן - תלמוד
8 לומר: "נזיר להזיר", מכאן שהנזירות חלה על
9 הנזירות. היכי דמי? אילימא דאמר "הריני נזיר
10 היום, הריני נזיר למחר" - הא קרא בעיא?!
11 אלא לאו דאמר "הריני נזיר היום, הריני נזיר
12 היום" וקתני: נזירות חל על נזירות! לא, הב"ע
13 כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת. ומאי
14 חומרא דשבועה מנדר? אילימא משום דחייא אפילו
15 על דבר שאין בו ממש - נדר נמי חמור, שכן
16 חל על המצוה ברשות. אלא משום דכתיב בה
17 בשבועה "לא ינקה". "שבועה שלא אוכל, שבועה
18 שלא אוכל" ואכל - אינו חייב אלא אחת. אמר רבא:
19 אם נשאל על הראשונה - שניה חלה עליו. ממאי -
20 מדלא קתני "אינו אלא אחת", וקתני: אינו חייב אלא
21 אחת; רווחא הוא דלית לה, כי מיתשיל על חבירתה - חייבא. לישנא אחרינא: חיובא הוא
22 דליכא, הא שבועה - איכא, למאי הלכתא - לכדרבא. דאמר רבא: נשאל על הראשונה -
23 עלתה לו שניה תחתיה. לימא מסייע ליה: מי שנדר שתי נזירות ומנה את הראשונה, והפריש
24 קרבן ונשאל עליה - עלתה לו שניה בראשונה. כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת.

מתני'

תוספות

שבועה, אם נשאל על הראשונה – שניה חלה עליו. ולקמן נמי מסייענן ליה לרבא מהא מתניתא! י"ל: משום דאכתי לא קים לן בהא דרבא, וסבירא לן דאי לא חייל השתא – לא חיילא נמי בתר זמנא, מש"ה לא מפרש להו כדרבא. **אי** נמי בשקבל עליו שתי נזירות בבת אחת. כלומר, דכה"ג חיילי תרוייהו שהרי אין אחת מהן קודמת לחברתה דנימא שלא תחול שניה אחריה. **מתיב** רב המנונא כו'. אילימא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר הא קרא בעיא. דודאי כיון דמתוסף יומא יתירא בשביל נזירות שניה, וכל מה שמנה עד אותו יום בשביל נזירות ראשונה היה – פשיטא שצריך למנות ל' יום, שאין נזירות פחותה מל' יום. **הכא** במאי עסקינן שקבל עליו ב' נזירות בבת אחת. כלומר וקרא להכי אתא. וא"ת: ולהא קרא למה ליה? פשיטא דה"ל כאומר "הריני נזיר ששים יום"! י"ל: אי לאו קרא ה"א שימנה ס' יום כאחד ויביא קרבן, ואתא קרא ואשמועינן דשתי נזירות חלוקין הוו, ועל כל ל' מגלח ומביא קרבן. זהו פי' שמועה זו על נכון. וראיתי לקצת מפרשים שנדחקו להעמידה, לומר דכי תנן "יש נדר בתוך נדר" – לחייבו ב' על אבילה אחת קאמר, שאף בענין זה חמור נדר משבועה. שהאומר "קונם עלי כבר זה קונם עלי כבר זה" חייב ב', ומי שנשבע ב' פעמים שלא יאכל כבר אחד ואכלו – אינו חייב אלא אחת. ורב הונא ה"ק: דדוקא באומר "הריני נזיר היום הריני נזיר למחר" הוא דחייב שתים על אבילה אחת, משום דס"ל שנדר חל על נדר לחייבו שתים בכולל, מה שאין כן בשבועה דאפילו בכולל לא חיילא. אבל בלא כולל אפילו בנדרים אין נדר חל על נדר. והשמועה עולה לפירוש זה בקושי ודוחק; דא"כ למה ליה לתנא דמתניתין למתנייה האי דינא בנזירות? לתנייה בנדרים! ועוד: דהיכי הוה ס"ד לאוקמי הא דמי שנזר שתי נזירות וכו' באומר "הריני נזיר היום הריני נזיר למחר" – דא"כ מאי "מנה את הראשונה"? והלא כשמנה את הראשונה מנה גם את השניה, דשניהם מנין אחד להם, אלא שהוא חייב כשעובר על נזירותו שתים! ועוד: מאי "עלתה לו שניה בראשונה"? והרי אין השניה חלה אלא לענין שאם אכל ענבים בתוך ימי נזירותו חייב שתים, ולמה הוא צריך שתעלה לו! ועוד: דאמרינן בדרך תיובתא אחריתי: אילימא דאמר "הריני נזיר היום הריני נזיר למחר" הא קרא בעיא? בתמיה. ומאי קושיא? אין הכי נמי דקרא בעיא לחייבו שתים בכולל, דהא בשבועות כה"ג אינו חייב אלא אחת! אלא ודאי פירושא קמא עיקר. **הלכך** נקטינן, דכי היכי דאין שבועה חלה על שבועה לחייבו ב' – כך אין נדר חל על נדר, ואם אמר "קונם עלי כבר זה, קונם עלי כבר זה" אינו חייב אלא אחת. דכי תנא יש נדר בתוך נדר – דוקא למנות שתי נזירות הוא דאמרינן, כדבתיבנא. מיהו, להא מילתא עדיפי נדרים מבשבועות, שהנדרים חלין על השבועות ואין השבועות חלות על הנדרים. כיצד? נשבע שיאכל כבר זה ואח"כ אסרו עליו בקונם – אסור לאכלו, כדאמרינן לעיל: "קונם טובה שאני עושה" "לולב שאני נוטל" אסור. ובודאי דכי היכי דנדר חל על דבר מצוה – חייל נמי אשבועה, שמצוה ושבועות שתיהן איסור גברא הן וחייל עליהו איסור חפצא דנדרים לבטלן בשב ואל תעשה. ואפשר ג"כ שכשם שהנדר חל על השבועה לבטלה – כך הוא חל לקיימה, שהנשבע שלא יאכל כבר זו, וחזר ואסרו עליו בקונם, ואכלו – חייב שתים. וכן בדין: אם לבטל הן חלין – לקיים לא כל שכן? ומהההוא טעמא גופיה דכתיבנא, דכיון דשבועות ליתנהו אלא איסור גברא – כי אמר "קונם" מיתוסף ביה איסור חפצא. אבל אין השבועות חלות על הנדרים, לא לבטל ולא לקיים. שאם אסר על עצמו כבר, וחזר ונשבע עליו שיאכלנו – פשיטא שאינו רשאי לאכלו, וכן נמי נשבע עליו שלא יאכלנו – אינו עובר אלא משום "בל יחל" וליכא למימר דכי היכי דאיסור חפצא דנדרים חייל אאיסור גברא דשבועות – ה"נ איסור גברא דשבועות ליחול אאיסור חפצא דנדרים. משום דבנדרים כי היכי דאית בהו איסור חפצא – איסור גברא נמי אית בהו. שהרי מכיון שנאסר עליו – קאי עליה ב"לא יחל דברו", והאי "לאו" – איסור גברא הוא ככל לא תעשה שבתורה, הלכך אין מקום לשבועה שתחול על הנדרים. והכי איתא בירושלמי פ"ק דמכילתין, בכבר אחד: מכיון שהזכיר עליו שבועה – כנבלה הוא, מכאן ואילך כמיחל שבועות על האיסורין, ואין שבועות חלות על האיסורין. אמר ר' יודן: והוא שהזכיר נדר ואח"כ הזכיר שבועה, אבל אם הזכיר שבועה ואח"כ נדר – הנדרים חלים על האיסורין. **לימא** מסייע ליה מי שנדר ב' נזירות וכו'. מאן דמסייע ליה לרבא מהא – על כרחין כרב הונא סבירא ליה, דאמר דבאומר "הריני נזיר היום, הריני נזיר היום" אין נזירות חלה על הנזירות. דאי כשמואל ס"ל, דאמר דאפי' בכי האי גוונא נזירות חלה על הנזירות – מאי קא מסייע ליה לרבא? דלמא שאני הכא דבשעה שנדר חלה על שתיהן, ומש"ה כשנשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה. אבל בשבועות, שבשעה שנשבע לא חלה שבועה שניה – לעולם אימא לך דכיון דלא חיילא השתא לא חיילא נמי כי מתשיל אראשונה. אלא ודאי משום דס"ל כרב הונא מסייע ליה. וה"ק: ודאי הא מתניתא באומר "הריני נזיר היום, הריני נזיר היום" מתוקמא, ואפ"ה, נהי דבשעה שנדר לא חייל נדר שני, כי מיתשיל אנדר ראשון – חייל, וכדרבא. דאי באומר "הריני נזיר היום, הריני נזיר למחר" עסקינן, ומש"ה קתני "עלתה לו שניה בראשונה", לפי שבשעה שנזר חלו שתיהן – א"כ היכי קתני דעלתה לו שניה בראשונה? הא איכא יומא יתירא! ודחי: דהכא כגון שקבל עליו שתי נזירות בבת אחת עסקינן, ומש"ה כי נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה – לפי שבשעה שנדר הוי שתי נזירות ראויות לחול. אבל בשבועות – לעולם אימא לך דכיון דשניה לא חיילא כי אפקיה מפומיה, כי מתשיל אראשונה נמי לא חיילא. ולענין

כל יום א' הוא ממש יום ראשון כמו יום א' של ששת ימי בראשית.

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולענין הלכה. קי"ל כרבא. דנהי דאדחיא סייעתיה – שמעתיה לא אדחיא. ומתני' דהכא ודשבועות כותיה דייקי, דדהתם בפרק "שבועות שתים" בתרא (שבועות כז:) נמי מסייעי לרבא ממתני' ד"שבועה שלא אוכל כבר זה" וכו', ובדאיתא התם. **מתני'** סתם נדרים להחמיר ופירושם להקל. כלומר, מי שנדר ויש לפרש לשונו להחמיר ולהקל, כל שלא פירש א' מהן למה נתכוין – הולכין בסתמא להחמיר. **ופירושן** להקל. אם פירש אח"כ, ואמר לכך נתכוונתי – סומכין על בריו אע"פ שהוא מיקל. וכולה מתני' עד נדר בחרם מפרש כיצד סתמן להחמיר, ומנדר בחרם ואילך מפרש כיצד פירושן להקל. **כיצד** הרי עלי כבשר מליח ויין נסך. כלומר, כיצד קרוי סתם נדרים; האומר "כבשר מליח ויין נסך", דמשמע של שמים. וקרי ליה בשר מליח – משום דכתיב "על כל קרבנך תקריב מלח". ומשמע נמי של עבודה זרה – כה"ג הוי סתם נדרים, דהא אם פירש של שמים – אסור, ואם פירש של עבודה זרה – מותר. ואם סתם, דמשמע הכי ומשמע הכי – אסור, הרי שסתם נדרים להחמיר. אם **כמעשר** בהמה נדר אסור. דדבר הנדור הוא, כשהיה קורא לעשירי עשירי, ואסור לכל עד שיקרבו מתיריו. **סתם** תרומה ביהודה אסורה. לפי שביהודה, מתוך שהיו קרובין לבהמ"ק – תרומת הלשכה נמי תרומה סתם קרו לה, והוה ליה סתם נדרים להחמיר. שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה. שמתוך שהיו רחוקין מירושלים ולא היו רגילין בתרומת הלשכה – לא קרו לה תרומה סתמא, אלא תרומת הלשכה קרו לה. הלכך, כי נדרי בתרומה סתם – ליכא לספוקי כלל בתרומת הלשכה, ומש"ה שרי. **סתם** חרמים ביהודה מותרין. שהכהנים מכירין ביניהם, ורגילים בחרמי כהנים, וקרי להו נמי חרמי סתם כחרמי גבוה. ומש"ה מותרין, דהך סיפא ר' אלעזר ברבי צדוק היא, כדאיתא בגמרא, וס"ל דסתם נדרים להקל, ופליג ארישא. ובגליל אסורין, והיינו דהדר קתני שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים – דמשמע: טעמא דאין מכירין, הא מכירין – אלו ואלו מותרין. **שאין** אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים. שמתוך שלא היו כל כך כהנים ביניהם, לחרמי כהנים לא קרו להו חרם סתם. הלכך, כי נדרי בחרם – ליכא לספוקי במידי, דודאי חרם גבוה קאמרי.) **נדר** בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים. השתא מפרש ואזיל כיצד פירושן להקל. והאי דנקט להו בהני גווני דמפרש ואזיל, ולא נקיט להו בהני גווני דרישא, דליתני: נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרם של כהנים – רבותא אשמעינן, שאע"פ שהוא מפרש נדרו בדבר זר, שאינו כל כך במשמעות לשונו, כחרמו של ים, והני אחריני דתני – אפי' הכי מהימן. **בחרמו** של ים. רשת שצדין בה דגים מן הים קרויה חרם. **הרי** עצמי קרבן. כלומר, היה מדבר עם חבירו, ואמר לו: הרי עצמי קרבן. אע"פ שנראה שאוסר עליו גופו כקרבן, כי אמר דלא נדר אלא בעצם שהניח להיות נודר בו, כלומר, שיש לו עצם אחד בתוך ביתו שהצניעו לכך להיות נודר בו – מהימן. **ועל** כולן אין נשאלין עליהן ואם נשאלו וכו'. מפרש בגמרא דה"ק: אין נשאלין עליהן בתלמיד חכם, דכי נדר בחרם ואמר: לא נדרתי אלא בחרמו של ים – מהימן, ולא צריך שאלה. ואם נשאלו – כלומר אי הוי אינש דלא מהימן, וכגון שהוא עם הארץ ולפיכך צריך שאלה – עונשין אותן אם נהגו היתר בדבר קודם שבאו לישאל. עונשין אותן – שאין מתירין להן עד שינהגו איסור כימים שנהגו בהן היתר, כדאיתא בגמ'. **ומחמירין** עליהן. שאין פותחין להן בחרטה, ואין מתירין אותו עד שימצאו פתח לנדרן. **פותחין** לו פתח ממקום אחר. בתרתי פליגי: חדא – דאין עונשין אותן אם עברו על נדרן, ועוד – שפותחין להם בחרטה. וקרי ליה מקום אחר – משום דלא הויא מגופו של נדר הפתח. **ומלמדין** אותן שינהגו איסור. אפי' בנדרים הללו. ודוקא בהני דסיפא, דמשמעותא דידהו הויא להחמיר טפי מלהקל, אמרינן דצריך שאלה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. אבל בהנך דרישא, דנדר בבשר מליח, אי פריש ואמר דבשל עבודה זרה נדר, וכן כשנדר בחרם אי פריש ואמר דבשל כהנים נדר – אפי' בעם הארץ אינו צריך שאלה. **גמ'** ספק נזירות להקל. משנה היא במסכת טהרות (פ"ל מ"ט י"ב), ונזירות על ידי נדר הוא, וקשיין אהדדי. **המקדיש** חייתו ובהמתו. חייתו או בהמתו. **לא** הקדיש את הכוי. דהוי ספק חיה ספק בהמה. ואי הקדיש את בהמתו – אמרינן דלמא כוי חיה, ואי הקדיש חייתו – אמרינן דלמא בהמה הוא. **גופיה** נמי. סבירא ליה דמעייל לספיקא, הלכך מתניתין דסתם נדרים להחמיר – רבנן.

כל

מתני' סתם נדרים. דאינו יודע באיזה ענין נדר. להחמיר. דאזלינן לחומרא, ואמרינן: על כל דבר הנדור נדר. **ופירושן**. אבל אי מפרש ואמר דבדבר איסור נדר. להקל. דהכי הוא בדקאמר. **כיצד האומר כבר זו עלי כבשר מליח אם בשל שלמים נדר.** כי שיילינן ליה, אמר: על של שלמים נדרתי, על שם בשר שלמים שצריכין מלח, דכתיב "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (ויקרא ב), ועל יין המתנסך על גבי המזבח לשמים. **אסור.** שהרי נדר בדבר הנדור. **ואם.** על שם יין נסך של עבודה זרה וכבשר מליח דעבודה זרה – מותר, שהרי נדר בדבר האסור. **ואם סתם.** דאמר: אין ידוע לי אם על שם שמים או על שם טומאה נדרתי. **אסור.** דאמרינן: לא נתכוון זה אלא בדבר הנדור, והיינו סתם להחמיר. ופירושן להקל – דאם פי' ואמר: לשם עבודה זרה נדרנא – מותר. ל"א: סתם נדרים – דאמר "ככר זו עלי כבשר מליח וכיין נסך", דלא הזכיר לא לשם שמים ולא לשם עבודה זרה – להחמיר. ופירושן – דאם מפרש בשעה שנדר ואמר "כבשר מליח של שלמים" – משלמים ודאי קאמר, שצריכות מלח יותר משאר קרבנות, שהרי נאכלין לשני ימים ולילה אחת. וכיין נסך שעל המזבח – דהיינו בדבר הנדור. ואם כיין נסך של עבודה זרה וכבשר מליח של עבודה זרה – לחקל. **אם כחרם של שמים.** נדר, כגון שהתפיש במה שהקדיש לגבוה, לקדשי בדק הבית – הלכך אסור, דלא ניתן לפדות, כדכתיב (ויקרא כז) "כל חרם קדש קדשים הוא". **כחרם של כהנים.** שהתפיש כחרם של חרמי כהנים, דכתיב "כל חרם בישראל לך יהיה" (במדבר יח), דהאי הוי ממון כהנים והוי מותר כחולין לכל דבריהן לאחר שבא ליד כהן. ודין חרמים מפרש במסכת תמורה (דף לב.): **אם כחרם של כהנים.** שמותר בהנאה לאחר שבא ליד כהנים. **כמעשר בהמה.** היינו דבר הנדור, שאינו אסור עד שיקרא עליו שם מעשר. [**ואם של גורן**]. מעשר דגן, דבר האסור, שמעשר ותרומה בשבלין אסור. **תרומת הלשכה.** דהיינו דבר הנדור מעיקרא, דמפריש להו לשקלים. **שאין אנשי גליל מכירין בתרומת הלשכה.** [לפי שהיו] רחוקים מירושלים. **שאין אנשי גליל מכירין חרמי כהנים.** שלא היו כהנים ביניהם, וכשמחרימין – אין מחרימין אלא לשמים. **גמ'** **והתנן ספק נזירות להקל.** דאמרינן במסכת נזיר (דף לב:): "הריני נזיר אם זהו פלוני שבא נגדי נזיר" והלך לו אותו, שאין יודע אם נזיר אם לא – אינו נזיר. ונזירות היינו כנדרים, והיכי קתני: סתם נדרים להחמיר? **המקדיש חייתו ובהמתו.** שהקדיש כל חיות ובהמות שיש לו. ואם היה לו כוי ביניהן הקדיש נמי, דכוי בכלל חיה ובהמה. **רבי אליעזר אומר לא הקדיש את הכוי.** דלא מעייל אינש ממונה לספיקא, דכוי דספק הוא אי מין בהמה אי מין חיה – מאותה ספיקא לא עייליה להקדיש בכלל חיה ובהמה. וכי היכי דסבירא ליה דלא מעייל ממונה לספיקא

כל

מצווה לשון צוותא וחיבור, והעושה מצווה מתחבר עם העצמות ברוך הוא, שהוא המצווה את הציווי ההוא.

היום יום ח חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

המשנה דנה בנודר בלשון שיש בו שתי משמעויות, אחת להקל ואחת להחמיר, איך מפרשים אותו:

סְתָם נְדָרִים – הנודר בלשון שיש לו שתי משמעויות גם להקל וגם להחמיר, כלומר, שניתן לפרש את לשונו למשמעות שאינה מועילה לנדר, ולא יחול הנדר, וניתן לפרש את לשונו למשמעות שמועילה לנדר, ויחול הנדר, ונדר בסתם. דנים **לְהַחְמִיר** ומפרשים את הלשון במשמעות החמורה וחל הנדר, ומדין ודאי. ואף שבסתם נדרים למדנו שמפרשים את דבריו להחמיר, מכל מקום **וּפֵרוּשָׁם לְהָקֵל** – אם פירש הנודר לאחר מכן שכוונתו למשמעות שאינה מועילה לנדר, נאמן לפרש את דבריו, ודנים בהם להקל.

המשנה מביאה דוגמאות לדין של סתם נדרים להחמיר ופירושם להקל:

כֵּיצַד סתם נדרים להחמיר, אם **אָמַר הֲרֵי** דבר פלוני **עָלַי כְּבָשָׂר מָלִיחַ**, או שאמר הרי דבר פלוני עלי **כְּיֵין נָסָךְ**, וזהו לשון של סתם נדרים שאפשר לפרשו בשני אופנים, דהיינו **אִם כְּשֶׁל** (שלמים) [**שְׁמָיִם**] **נָדָר** – שאם כוונתו להתפיס בבשר קרבנות שנקראים בשר מליח, הואיל והצריכה תורה למלוח אותם כמו שנאמר (ויקרא ב יג) ׳עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח׳, וכן אם מה שאמר כיין נסך כוונתו ליין שמנסכים על גבי המזבח לקרבן, **אָסוּר** – חל הנדר לאיסור, לפי שהתפיס את נדרו בקרבנות ויין של נסכים שהם דבר הנדור, אבל **אִם כְּשֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נָדַר** – אם כוונתו לבשר מליח שהיו מקריבים אותו לעבודה זרה, או ליין שמנסכים אותו לעבודה זרה, אין הנדר חל **וּמוּתָּר**, לפי שהתפיס את נדרו בדברים המוקרבים לעבודה זרה שהם דבר האסור ולא דבר הנדור, **וְהַדִּין הוּא שֶׁאִם** אמר **סְתָם** כבשר מליח או כיין נסך ולא פירש לאיזה מהם כוונתו, **אָסוּר**, משום שמפרשים דבריו להחמיר שהתפיס בבשר קרבנות וביין שמנסכים על גבי המזבח.

אופן נוסף של סתם נדרים:

האומר **הֲרֵי** דבר פלוני **עָלַי כְּחֶרֶם** – יהיה אסור עלי כמו חרם, ויש שתי משמעויות לפרש דבריו, **אִם** כוונתו שהדבר יהיה **כְּחֶרֶם שֶׁל שָׁמַיִם** – כדבר שמחרימים לשמים ודינו שניתן לבדק הבית, **אָסוּר** – חל הנדר ונאסר הדבר שהתפיס, כיון שהתפיסו בדבר הנדור לשמים, **וְלְעוּמַת זֹאת אִם** כוונתו שיהיה **כְּחֶרֶם שֶׁל כֹּהֲנִים** – ודינו שניתן לכהנים, אין הנדר חל **וּמוּתָּר**, כיון שלאחר שניתן החפץ המוחרם לידי הכהנים הרי הוא ממון כהנים גמור ומותר לכל אדם כחולין. **וְהַדִּין הוּא שֶׁאִם** אמר **סְתָם** כחרם ולא פירש לאיזה חרם נתכוין, **אָסוּר**, משום שמפרשים דבריו להחמיר שהתפיס בחרמי שמים.

אופן נוסף של סתם נדרים:

האומר **הֲרֵי** דבר פלוני **עָלַי כְּמַעֲשַׂר, אִם כְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה נָדַר** – אם נתכוין להתפיס במעשר בהמה, חל הנדר **וְאָסוּר**, משום שמעשר בהמה דבר הנדור הוא, שקדושתו חלה על ידי הבעלים שקורא לה עשירי, **וְאִם** כוונתו למעשר ראשון **שֶׁל גּוֹרֶן**, שמפרישים מהתבואה ללוי אחד מעשרה, אין הנדר חל **וּמוּתָּר**, משום שלא התפיס בדבר הנדור, **וְהַדִּין הוּא שֶׁאִם** אמר הרי זה כמעשר **סְתָם** ולא פירש לאיזה מעשר כוונתו, חל הנדר **וְאָסוּר**, משום שמפרשים דבריו להחמיר שהתפיס במעשר בהמה.

אופן נוסף של סתם נדרים:

האומר **הֲרֵי** דבר פלוני **עָלַי כִּתְרוּמָה, אִם כִּתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה נָדַר** – שהתפיס במעות שהיו תורמים מן הלשכה לקופות לצורך קרבנות ציבור, חל הנדר **וְאָסוּר**, משום שתרומת הלשכה דבר הנדור הוא, **וְאִם** נתכוין להתפיס בתרומה **שֶׁל גּוֹרֶן** שנותנים מן התבואה תרומה גדולה לכהן, אין הנדר חל **וּמוּתָּר**, לפי שתרומה אינה נחשבת דבר הנדור, שדבר הנדור הוא דבר שאסור לזרים מחמת נדרו, אבל תרומה אינה אסורה לזרים מחמת נדרו והפרשתו, אלא מן התורה, **וְהַדִּין שֶׁאִם** אמר הרי עלי כתרומה **סְתָם** ולא פירש לאיזה תרומה נתכוין, חל הנדר **וְאָסוּר**, משום שמפרשים דבריו להחמיר שהתפיס בתרומת הלשכה. ומה ששנינו עתה שהמתפיס בתרומה סתם, ולא פירש לאיזה תרומה נתכוון, אסור, אלו **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר**. המשנה מביאה את שיטת רבי יהודה שיש פעמים שהתפיס בסתם תרומה ומותר:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר סְתָם תְּרוּמָה – המתפיס בתרומה סתם ולא פירש באיזו התפיס, אם הוא נמצא **בִּיהוּדָה** בשעה שנדר, התפסה זו **אֲסוּרָה**, משום שמבארים שכוונתו להתפיס בתרומת הלשכה שהיא דבר הנדור, משום שאנשי יהודה הסמוכים לירושלים, היו קוראים גם לתרומת הלשכה תרומה סתם. אבל הנודר בתרומה סתם **בַּגָּלִיל, מוּתֶּרֶת**, ולא מפרשים שכוונתו לתרומת הלשכה, מפני **שֶׁאֵין אַנְשֵׁי גָלִיל מַכִּירִין אֶת תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** – משום שמקומם רחוק מירושלים, ואינה נקראת בלשונם תרומה סתם, ולכן אם אמר סתם ולא פירש ודאי כוונתו להתפיס בתרומת גורן שאינה דבר הנדור ומותר.

מבארת המשנה שיטה חדשה שסתם נדרים להקל, ורק באופן שמסתבר שכוונתו לאסור, הדין שאסור:

סְתָם חֲרָמִים – האומר הרי דבר זה עלי כחרם ולא פירש אם נתכוין לחרמי כהנים או לחרמי גבוה, אם הנודר **בִּיהוּדָה, מוּתָּרִין**, לפי שיהודה סמוכה לירושלים ומצויים שם כהנים, ואנשי יהודה מכירים את חרמי הכהנים וקוראים להם בלשון חרם סתם, ויתכן שנתכוין לחרמי כהנים, אבל אם הוא נמצא **בַּגָּלִיל**, ואמר סתם חרם, **אֲסוּרִין**, משום שמפרשים שנתכוין לחרמי שמים, לפי **שֶׁאֵין אַנְשֵׁי גָלִיל מַכִּירִין אֶת חֲרְמֵי הַכֹּהֲנִים**, כיון שאין כהנים מצויים ביניהם, וכשאומר חרם סתם מסתבר שאין כוונתו לחרמי כהנים, אלא לחרמי שמים, והוא נדר ודאי.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה ממקומות אחרים שבספק דנים להקל:

מקשה הגמרא, שנינו במשנה שסתם נדרים להחמיר, **וְהָתְנַן** – והרי למדנו במשנה (טהרות פ״ד מי״ב) **סָפֵק נְזִירוּת לְהָקֵל** – נזירות שיש ספק האם חלה, דינה להקל ואינה חלה כלל. ומדוע בסתם נדרים למדנו שמחמירים, ובספק נזירות מקילים.

מתרץ רבי זירא, **אָמַר רַבִּי זֵירָא, לֹא קַשְׁיָא** – אין קושיא מהחילוק בין נזירות לנדרים. כיון שכל משנה סוברת כתנא אחר. **הָא** – המשנה שספק נזירות להקל סוברת כשיטת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, ואילו **הָא** המשנה שסתם נדרים להחמיר סוברת כשיטת **רַבָּנָן** שחולקים על רבי אליעזר. שמצינו שנחלקו רבי אליעזר ורבנן האם ספק נכלל בלשון הנודר, או שלשונו כולל רק ודאי ולא ספק.

דְּתַנְיָא בברייתא, **הַמַּקְדִּישׁ חַיָּתוֹ וּבְהֶמְתּוֹ** – אדם שהקדיש את כל חיותיו או את כל בהמותיו, הרי זה **הִקְדִּישׁ אֶת הַכּוֹי** –חלה קדושה גם על הכוי שאין ידוע אם נחשב לחיה או לבהמה, שמספק חלה עליו קדושה שספק שמא חיה הוא או בהמה, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** חולק **וְאוֹמֵר לֹא הִקְדִּישׁ אֶת הַכּוֹי** –שכיון שהכוי ספק חיה ספק בהמה, אינו קדוש מספק, שאם הקדיש את חיותיו אין הכוי קדוש שמא נחשב בהמה, ואם הקדיש את בהמותיו אין הכוי קדוש שמא נחשב חיה ולא בהמה. ומבואר שלדעת רבי אליעזר דעת המקדיש שיחול ההקדש רק על דבר שהוא נכלל בלשונו בוודאות, וחכמים סוברים שדעתו גם על מה שספק אם הוא כלול בלשון ההקדשה והכוי קדוש מספק.

ומבארת הגמרא כיצד תלויה המחלוקת של ספק נזירות במחלוקת של ספק הקדש. **מַאן דְּאָמַר** – רבנן הסוברים **שֶׁמְּמוֹנוֹ מְעַיֵּיל לְסְפֵיקָא** – אדם מכניס את ממונו לספק, וכשמקדיש את ממונו כוונתו שיחול ההקדש אף באופן של ספק, אם הוא בכלל דבריו כגון כוי, מסתבר שאת **גּוּפֵיהּ נַמִּי מְעַיֵּיל** – גם את גופו הוא מכניס לכלל ספק, וכשמטיל חלות נזירות על עצמו דעתו שתחול הנזירות גם בספק, ולפי דעה זו בין בנדרים ובין בנזירות דנים להחמיר. **וּמַאן דְּאָמַר** – רבי אליעזר הסובר **שֶׁמְּמוֹנוֹ לֹא מְעַיֵּיל לְסְפֵיקָא** – אין אדם מכניס את ממונו לספק, וכשמקדיש את ממונו כוונתו שיחול רק באופן של וודאי, ולכן כוי אינו קדוש, **גּוּפֵיהּ** (**נַמִּי**)

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **סח** בָּשָׂר חַי תקפו], אֲפִלּוּ תָּפֵל, שֶׁאֵינוֹ מָלוּחַ כְּלָל תקפז] - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לַאֲכִילַת אָדָם, שֶׁיֵּשׁ
2 בְּנֵי אָדָם שֶׁדַּעְתָּם יָפָה תקפח] וְכוֹסְסִין תקפט] בָּשָׂר חַי תקצ] (שֶׁאֵין אִסּוּר בַּאֲכִילָתוֹ מִשּׁוּם דָּם תקצא], כְּמוֹ
3 שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִמָּן ס"ז).
4 אֲבָל בָּשָׂר קָשֶׁה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָכֹס אוֹתוֹ תקצב] - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ. וְהוּא הַדִּין שְׁאָר דְּבָרִים כַּיּוֹצֵא בוֹ, כְּגוֹן שׁוּמָן
5 חַי צוֹנֵן תקצג], שֶׁאַף שֶׁרְאוּיִין לִכְלָבִים - הֲרֵי אֵינָן עוֹמְדִים לִכְלָבִים אֶלָּא לַאֲכִילַת אָדָם לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת תקצד],
6 וּבְשַׁבָּת אֵינָן רְאוּיִין לוֹ לִכְלוּם.
7 אֲבָל בָּשָׂר תָּפוּחַ (פֵּרוּשׁ שֶׁמַּסְרִיחַ) - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ תקצה], מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לִכְלָבִים וְעוֹמֵד לִכְלָבִים:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף סח

ביאורי הלכה

תקפו] בשר חי – בשר שאינו מבושל[529].
תקפז] מלוח כלל – אבל בשר שנמלח הוא מתרכך ויש בו טעם וראוי לאכילה על ידי הדחק גם לבני אדם שאין דעתם יפה.
תקפח] שדעתם יפה – טוב ויפה להם בכל דבר, ואינם קצים בו[530].
תקפט] וכוססין – אוכלים[531].
תקצ] בשר חי – אף בזמנים ומקומות שאין רגילים לאכול בשר חי, מותר בטלטול כל עוד ראוי לכך[532].
תקצא] משום דם – אף שהוא חי לגמרי ואפילו לא נמלח אלא שהודח[533].
תקצב] לכוס אותו – כגון בשר מלא שומן וגידים או שאינו טרי[534].
תקצג] שומן חי צונן – שומן שבושל והצטנן שוב – מותר בטלטול[535].
תקצד] למוצאי שבת – לאחר השבת.
תקצה] מותר לטלטלו – אפילו הסריח בשבת.

ציונים והוספות

529) בין בשר עוף בין בשר בהמה, כל עוד הוא רך וראוי לאכילה למי שדעתו יפה כדלהלן הערה תקלד, ודין בשר דגים נתבאר בסעיף הבא.
530) בבא בתרא קמה ע"ב: כל ימי עני רעים - זה איסטניס, וטוב לב משתה תמיד - זה שדעתו יפה.
531) אכילת דבר שלא כדרכו, כגון שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק נקראת "כסיסה" (ע"פ רש"י ברכות לו ע"ב ד"ה כס פלפלי).
532) כן משמע להלן סי' שכא ס"ו, ואין לאוסרו בטלטול גם אם אין דרכו לאוכלו אלא אם אינו ראוי היום למאכל כלל (מחמת איסור או מחמת שצריך בישול) או אם אינו עומד כלל לאכילה (אף אם ראוי לכך, וכגון שהיום אינו ראוי לאכילת אדם אבל ראוי לאכילת כלב אך אינו עומד לאכילת כלב כלל), אבל אם ראוי לאכילת אדם היום - מותר בטלטול (אף שאין דרכו בכך לעולם, והוא כי היתר טלטול הבשר משום שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה, ודין מאכל שונה מדין קליפות, שברי כלים וכל דבר שיש עליו תורת כלי בלבד המותר בטלטול רק אם דרכו להאכילו לבהמה או להשתמש בו) - אף שאינו עומד לאכילה היום אלא לאחר השבת.
533) בשבת אסור למלוח או להדיח כדלהלן סי' שכא סעיף ב וסעיף ו.
534) לא נתבאר מה נכלל בגדר בשר קשה, ויש שפירשו שדעת שוע"ר לחלק בין עוף לבהמה (כדעת המג"א) אך לא נתפרש בשוע"ר, ולעיל סי' רנד ס"ב נתבאר חילוק בין שור ועז או איל גדול שבשרם קשה לבין בשר גדי ועוף שבשרם רך, אך זה אינו חילוק לעניין אכילה, ולמעשה, אין להחמיר ולדון כבשר קשה אלא בשר שאלו הרגילים באכילת בשר חי לא אוכלים אותו מחמת שהוא קשה או כי הוא מלא בשומנים וגידים (ונחשב עבורם כאכילת קמח או אדמה ולא כמאכל), וכן בשר שאינו טרי כלל אינו נאכל בזמננו (וכל שכן בזמנם) גם במקומות שאוכלים בשר חי. אבל בשר קפוא שיהיה רך לכשיופשר אינו בכלל "בשר קשה".
535) ס' תולדות שמואל (מהר"ר מאיר בן שמואל הלוי קליין, אוהעלי, ה'תרצ"ט) ח"ג מצוה לב סי' צט אות יח ערך שומן (על דברי המג"א ס"ק נו)): ונ"ל פשוט דמיירי בשומן חי דאילו שומן שהתיכו הדבר פשוט שראוי לאדם ומעשים בכל יום שאוכלין שומן ניתך הן עם פת הן עם שאר אוכלין, אח"כ מצאתי להשו"ע דבי רב סי' ש"ח סס"ח נקט להדיא שומן חי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח לפי לוח "רב יומי"

יום ראשון

חלק ג סימן תמד דין ערב פסח שחל להיות בשבת:

א י"ד בניסן שחל להיות בשבת כיון שאי אפשר לבדוק בליל שבת שהרי אסור לטלטל את הנר לבדוק לאורו וגם ביום אי אפשר לבדוק כמו שנתבאר בסי' תל"ג לפיכך מקדימין הכל לבדוק בליל ששי שהוא ליל י"ג ומברכין על ביעור חמץ ומבטלין כל חמץ שנשאר ברשותו שלא מצאו בבדיקה זו ונזהרין בחמץ הנמצא בבדיקה ובחמץ שמשיירין לאכילה להניחו במקום מוצנע שלא יגררו ממנו קטנים או שרצים כמו שנתבאר בסי' תל"ד:

ב וביום ערב שבת צריך לבער כל החמץ שברשותו ולא ישייר ממנו רק מזון ב' סעודות לשבת אבל סעודה שלישית כיון שזמנה הוא אחר חצות היום אי אפשר לאכלה רק מצה עשירה דהיינו מצה שנילושה ביין או שמן או דבש או חלב או שאר משקין ומי פירות שכל אלו אינן נקראין לחם עוני ואין אדם יוצא בהן ידי חובת אכילת מצה בפסח ולפיכך מותר לאכלו בערב פסח אבל כל מצה שאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח אסור לאכלה בערב פסח כמ"ש בסי' תע"א:

ג ובמדינות אלו שאין נוהגין כלל לאכול מצה עשירה בערב פסח משעה ה' ואילך מטעם שיתבאר בסי' תס"ב יקיימו סעודה שלישית בבשר ודגים וכיוצא בהן בשאר מיני לפתן שהרי יש אומרים שבדברים אלו אדם יוצא ידי חובת סעודה שלישית בכל שבתות השנה כמו שנתבאר בסי' רצ"א:

ד ואם אין לו מיני לפתן יקיימנה במיני פירות שהרי יש אומרים שגם בזה יוצא ידי חובת סעודה שלישית כמו שנתבאר שם.

והיה ראוי לקיימה במצה מבושלת שלא נימוחה לגמרי בבישולה אלא פרוסותיה קיימין דהיינו שיש בכל אחד מהן כזית בענין שמברכין עליהן המוציא וברכת המזון ויכול לקיים בה סעודה ג' לדברי הכל שהרי מותר לאכלה בערב פסח כיון שאין אדם יוצא ידי חובתו בפסח במצה מבושלת (כמו שיתבאר בסי' תס"א) אלא שאין נוהגין לעשות כן.

ומי שנוהג כן וכן במקומות שנוהגין לאכול מצה עשירה צריכין ליזהר שיאכל סעודה ג' זו קודם שעה עשירית שמכאן ואילך אסור לאכול פת עד הערב כמו שיתבאר בסי' תע"א:

יום שני

ה כשמבער החמץ בערב שבת אע"פ שמן הדין יכול לבערו סמוך לחשיכה ואין צריך לבערו קודם חצות היום כמו בשאר כל השנים שהרי מותר לאכלו עד למחר בשעה ה' מכל־מקום טוב ליזהר לבערו בערב שבת קודם חצות היום כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער גם כן אחר חצות היום בערב פסח:

ו אבל אין צריך לבטל בערב שבת בשעת הביעור כמו בשאר השנים שהרי כבר ביטל בליל ו' כל החמץ שברשותו שלא מצאו ואינו יודע ממנו ומה שיש ברשותו מן החמץ הידוע לו אי אפשר לו לבטלו בערב שבת שהרי צריך הוא לאכול ממנו בשבת:

ז יש להזהיר לש"ץ שלא יאריך בתפלה בשבת שחרית משום אכילת חמץ שלא יבואו לידי איסור:

ח אין לבשל לשבת זה מיני הריפות או מיני קמחים או שאר כל מיני תבשילין שדרכן לידבק בקדרה או בקערה כדי שלא יצטרך להדיחן בשבת אחר גמר האכילה להסיר את החמץ הדבוק בהן שהרי הדחה זו אינה לצורך השבת ואסור להדיח כלים שלא לצורך השבת כמו שנתבאר בסי' שכ"ג.

ואם עבר ובישל מינים אלו ונדבקו בכלים בענין שאי אפשר לקנחם היטיב שלא ישאר בהם מאומה מותר להדיחם בשבת כיון שיש בהדחה זו צורך מצוה להעביר החמץ מהכלי כדי לבערו וטוב להדיחם אפילו אין בהם אלא מעט חמץ בענין שאין צריך לבערו מעיקר הדין כמו שנתבאר בסימן תמ"ב אבל אם אפשר לו לקנחם היטיב אסור להדיחם בשבת:

ט אחר שגמר מלאכול סעודת שחרית בשבת זה קודם שעה חמישית ינער היטיב המפה שאכלו עליה מן הפרורין הדקין שנשארו בה והקדירות והקערות והכפות ושאר הכלים שנשתמש בהן חמץ יקנחם היטיב באצבעו שלא ישאר בהם חמץ בעין (ויטמין המפה עם שאר כלי החמץ בחדר שאינו רגיל לילך לשם כל ימי הפסח כמו שיתבאר בסימן תנ"א) וישליך הקינוח והפרורין הדקים במקום דריסת הרגלים אפילו בתוך ביתו דכשתגיע שעה ששית כבר הן מבוערין על ידי דריסת הרגלים.

יום שלישי

אבל אם נשארו לו פירורין גדולים צריך ליתנם לנכרי במתנה גמורה ואף על פי שאסור ליתן בשבת מתנה שאין בה צורך השבת כמו שנתבאר בסימן ש"ו עיין שם, מכל־מקום כיון שהוא עושה כן כדי לבער החמץ מרשותו שלא יעבור עליו בפסח בבל יראה הרי יש בנתינה זו צורך מצוה ומותר ליתן מתנה לצורך מצוה כמו שנתבאר שם.

ומכל־מקום צריך ליזהר שלא יאמר לו להוציאן מביתו למקום שאסור לטלטל בו בשבת מן התורה ואף על פי שהוא יודע שהנכרי יוציאנו ועל מנת כן הוא נותן, מכל־מקום כיון שאינו אומר לו בפירוש שיוציאנו הרי הנכרי עושה כן מדעת עצמו ואינו שלוחו של ישראל.

וכן צריך ליזהר שלא יתן לו אלא דבר מועט דהיינו מזון סעודה אחת שאם היה הנכרי רוצה היה יכול לאכלה כולה בבית הישראל ואם הוציאו הנכרי וחזר ובא לבית הישראל יכול לחזור וליתן לו מזון סעודה אחת וכן אפילו מאה פעמים אבל אסור ליתן לו בפעם אחת יותר ממזון סעודה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחת דכיון שאינו יכול לאכול כולו עכשיו בבית הישראל הרי ניכר הדבר שנותן לו על מנת להוציאו והרי כאילו אמר לו בפירוש להוציאו:

י וכל זה כשהנכרי מוציאו דרך רשות הרבים שאסור לטלטל בו מן התורה אבל אם הוא מוציאו דרך כרמלית שאין איסורו אלא מדברי סופרים מותר ליתן לו הרבה בבת אחת ולומר לו בפירוש שיוציאנו שבמקום מצוה התירו לומר לנכרי לעשות בשבת דבר שאין איסורו אלא מדברי סופרים כמו שנתבאר בסי' ש"ז:

יא ואם אין נכרי ליתן לו או שכבר הגיע שעה ששית שאסור ליתנה לנכרי יכפה עליו כלי עד מוצאי יו"ט ויבערנו כמו שנתבאר בסי' תמ"ו עיין שם כל פרטי דין זה:

יום רביעי

יב אם שכח להפריש חלה בערב שבת מלחם חמץ שאפה לשבת זה ולא נזכר עד שחשכה ליל שבת אע"פ שאם אירע כן בשאר שבתות השנה יש תקנה ללחם זה אם הוא בחוץ לארץ שמותר לאכול בלא הפרשת חלה רק שישייר ממנו שיעור חלה ועוד משהו כדי שלאחר השבת יפריש חלה מן המשוייר הזה גם על הלחם שאכל בשבת שהקילו חכמים בחלת חוץ לארץ להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש אבל בשבת זה אי אפשר לעשות כן שהרי צריך ליתן המשוייר הזה לנכרי במתנה גמורה קודם שתגיע שעה ששית ואסור לו להזהיר את הנכרי שלא יאכלנו ושיחזירנו לו לאחר הפסח כמו שיתבאר בסימן תמ"ח ואם לא יחזירנו לו הנכרי לאחר הפסח להפריש ממנו חלה נמצא שלמפרע אכל טבל בשבת זה לפיכך אין לטבל זה תקנה אלא צריך ליתנה כולה במתנה גמורה לנכרי קודם שעה ששית:

יג מותר לטלטל חמץ בשעה חמישית בשבת זה אע"פ שאינו ראוי לו שהרי הוא אסור באכילה מכל־מקום הרי הוא יכול להאכילו לבהמה חיה ועוף או ליתנו לנכרי והרי דינו כבשר נבילה וטריפה שאינו ראוי אלא להאכילו לכלבים או ליתנו לנכרי ומותר לטלטלו בשבת כמו שנתבאר בסימן שכ"ד עיין שם.

אבל משעה ששית ואילך שהוא אסור בהנאה הרי הוא מוקצה כעצים ואבנים כיון שאינו ראוי לו לכלום ולפיכך אסור לטלטלו אפילו על ידי דבר אחר כגון לדוחפו בקנה אלא אם כן הוא צריך למקומו שאז מותר לדוחפו בקנה כמו שנתבאר בסי' שי"א אבל ליגע בו בידיו אסור אפילו חל ערב פסח בימות החול אלא בשעה שמתעסק בו לבערו מן העולם כמו שיתבאר בסימן תמ"ו עיין שם הטעם:

יד אפילו לא נשאר לו שום חמץ ברשותו אחר סעודת שחרית שבת זה, אף על פי כן כשתגיע סוף שעה חמישית צריך לחזור ולבטל כל חמצו כדרך שמבטל בשאר ערבי פסחים שאומר כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה כו' כמו שנתבאר בסימן תל"ד:

יום חמישי

טו מי שהלך מביתו בארבעה עשר שחרית בין שחל בחול בין שחל בשבת וקודם שהגיע זמן הביעור נזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו שלא ביערו ואין דעתו לחזור לביתו עד לאחר שיגיע זמן הביעור אם הוא הולך לדבר מצוה שזמנה כל היום כגון למול את בנו או שהלך לסעודת מצוה כגון סעודת מילה ופדיון הבן וסעודת אירוסין ונשואין של בת תלמיד חכם לתלמיד חכם ובת עם הארץ לעם הארץ אבל בת תלמיד חכם לעם הארץ או בת כהן לישראל כיון שאין זיווגן עולה יפה אינה נקראת סעודת מצוה ואפילו הסעודה שעושין כשהחתן משלח סבלונות לכלתו שקורין אותה סעודת קנין גם היא נקראת סעודת מצוה אין צריך לחזור לביתו ולבער החמץ אלא אם כן יש שהות ביום שיחזור לביתו ויבער החמץ ויוכל לחזור לילך ולקיים המצוה אבל אם אין שהות ביום כל כך יבטלנו במקום שהוא שהרי אחר הביטול אין צריך לבערו אלא מדברי סופרים ובמקום מצוה העמידו חכמים על דברי תורה:

טז אבל אם לאחר שהגיע זמן הביעור נזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו שאז אינו יכול לבטלו כמו שנתבאר בסי' תל"ד חייב לחזור לביתו מיד כדי לבער החמץ מן העולם לגמרי אם הוא חול ואע"פ שאחר כך לא יהיה לו שהות לילך ולקיים המצוה מכל־מקום אין שום מצות־עשה דוחה מצות־עשה דהשבתת חמץ שהרי כל רגע ורגע שאינו מבער החמץ הוא עובר על מצות־עשה של תשביתו שאור מבתיכם מה שאין כן בשאר כל מצות־עשה.

חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין והוא מוטל על פני השדה בבזיון שכל הפוגע בו חייב לקוברו מיד אע"פ שנזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו והוא בתוך הפסח שאינו יכול לבטלו והוא עובר עליו בבל יראה ובל ימצא ואפילו יש שהות ביום שיוכל לחזור לביתו ולבער החמץ ולחזור ולילך ולקברו בו ביום אף על פי כן אסור לו לזוז ממנו עד שיקברנו שגדול כבוד הבריות שדוחה את כל מצות שבתורה בשב ואל תעשה (כלומר שאינו עובר על לא תעשה בידים אלא מאליה היא מתבטלת על ידי שהוא מתעסק בקבורת המת):

יום שישי

יז היה הולך להציל מן הנהר או מן הדליקה או מן המפולת או מן הלסטים וקודם שהגיע זמן הביעור נזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אע"פ שיש שהות ביום שיוכל לחזור לביתו ולבער החמץ ולחזור ולילך ולהציל אף על פי כן לא יחזור לביתו אלא יבטל החמץ במקום שהוא דכיון שהוא הולך להצלת נפשות העמידו חכמים על דין תורה שדי לו בביטול בלבד אבל אם נזכר אחר שהגיע שעה ששית שאינו יכול לבטלו צריך לחזור לביתו לבערו אם יש שהות ביום שיוכל לחזור ולילך ולהציל והוא שברי לו שיוכל להציל כל כך כשילך אח"כ כמו שיציל כשילך עכשיו אבל אם יש להסתפק שמא כשילך עכשיו יוכל להציל יותר ממה שיוכל להציל אחר כך לא יחזור לביתו אפילו הוא בתוך הפסח שהוא עובר עליו בבל יראה ובל ימצא לפי שכל ספק נפשות דוחה אפילו שבת החמורה:

יח ואם הולך לדבר הרשות ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אפילו לא הגיע עדיין זמן הביעור שהוא יכול עדיין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לבטלו אף על פי כן חייב הוא לחזור לביתו מיד ולבער כמצות חכמים שאין דוחין מצות חכמים מפני דבר הרשות.

ואפילו הוא הולך ללמוד תורה אצל רבו הרי זה כדבר הרשות אצל ביעור חמץ שהיא מצוה מדברי סופרים לפי שמעשה המצות הוא גדול מהתלמוד כשאי אפשר לקיים המצוה על ידי אחרים ואף על פי שמצות הלימוד הוא בכל רגע ורגע ונמצא שבעשיית מצוה מדברי סופרים הוא מבטל מצות־עשה של תלמוד תורה ואפילו אם גם המצוה היא של תורה הרי שניהם שקולין ואיזה שירצה יעשה שכל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת מכל־מקום כיון שהמצוה היא עוברת שאם יעסוק בתורה ולא יקיימנה תתבטל המצוה לגמרי ובעשיית המצוה לא תתבטל מצות־עשה של תורה לגמרי שהרי יכול ללמוד אחר כך לפיכך תלמוד תורה נדחה מפני כל המצות אפילו הן מדברי סופרים כשאי אפשר לעשותן על ידי אחרים כמו שנתבאר ביו"ד סי' רמ"ו:

שבת קודש

יט ואפילו הולך לדבר הרשות ממש אין צריך לחזור אלא אם כן יש בתוך ביתו כביצה חמץ אבל אם אין שם כביצה לא הטריחוהו חכמים לחזור מיד אלא די לו בביטול אם לא הגיעה שעה ששית.

אבל אם הגיעה שעה ששית שאינו יכול לבטל צריך לחזור מיד אפילו אין שם אלא כזית חמץ שהרי כל זמן שאינו מבערו מן העולם לגמרי הוא עובר על מצות־עשה של תורה אבל אם אין שם אלא פחות מכזית שאינו עובר עליו מן התורה אלא מדברי סופרים לא הטריחוהו חכמים לחזור אף על פי שאינו יכול לבטלו אלא ילך לדרכו וכשיחזור לביתו יבערו מיד בבואו ואם הוא יו"ט או שבת יכפה עליו את הכלי עד הערב כמו שיתבאר בסימן תמ"ו:

כ כבר נתבאר בכמה מקומות שמשהגיעה שעה ששית בערב פסח אין אדם יכול לבטל חמצו לפי שאינו שלו כיון שנאסר בהנאה במה דברים אמורים כשכבר נתחמץ החמץ אבל קודם שנתחמץ יכול לבטלו כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא מן התורה לאחר שנתחמץ לפיכך מי שיש לו עיסה של מצה בתוך ביתו משעה ששית ולמעלה והוא טרוד במקום אחר ואי אפשר לו לבא לביתו מיד לאפותה ומתיירא שמא תחמיץ עד שיחזור לביתו יבטלנה קודם שתחמיץ שמשתחמיץ אין בידו לבטלה ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא מן התורה:

חלק ב סימן תמה דין ביעור חמץ:

א כשם שמן התורה אע"פ שמתחילת שעה ז' הוא מצוה שלא ימצא חמץ ברשותו וכל רגע ורגע שנמצא חמץ ברשותו ואינו מתעסק לבערו הוא עובר על מצות־עשה של תורה אף על פי כן אינו מחוייב לבערו בסוף שעה ששית כדי שלא ימצא בתחילת ז' אלא מתחילת ז' ואילך הוא שמחוייב לבערו כך מדברי סופרים אע"פ שמתחילת שעה ששית ואילך הוא מצוה שלא ימצא חמץ ברשותו וכל רגע ורגע שנמצא חמץ ברשותו ואינו מתעסק לבערו הוא עובר על מצות־עשה מדברי סופרים אף על פי כן אינו מחוייב לבערו בסוף שעה חמישית כדי שלא ימצא ברשותו בתחילת שעה ששית אלא מתחילת שעה ששית ואילך הוא שמחוייב לבערו (ומכל־מקום טוב לנהוג לבערו בסוף ה' כמו שנתבאר בסימן תל"ד).

'תורה אור' פרשת וירא – הפרשה החסידית

פָּתַח אֵלִיָּהוּ אַנְתְּ הוּא חָד[1] (שַׁיָּיךְ לְפָסוּק "אַרְדָּה נָא וְגוֹ")

"**פָּתַח אֵלִיָּהוּ**: אַנְתְּ הוּא חָד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן [..], אַנְתְּ הוּא דְּאַפִּיקַת עֲשַׂר תִּיקוּנִין כו'"[2].

לְהָבִין עִנְיָן זֶה – לָמָּה נִקְרְאוּ י' סְפִירוֹת בְּשֵׁם "תִּקּוּנִין" – צָרִיךְ לְהַקְדִּים בֵּיאוּר עִנְיָן מַדּוּת הַנֶּפֶשׁ[3]:

כִּי הִנֵּה הַנֶּפֶשׁ מִצַּד עַצְמָהּ הִיא אוֹר פָּשׁוּט בְּלִי הִתְחַלְּקוּת שֵׂכֶל וּמִדּוֹת[4]. וְהַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת שֶׁלָּהּ הֵן בְּחִינַת **לְבוּשִׁין** לַנֶּפֶשׁ. שֶׁהַנֶּפֶשׁ יֵשׁ לָהּ שֵׂכֶל וּמִדּוֹת אֲבָל אֵינָן מַדּוּת וְעַצְמִיּוּת הַנֶּפֶשׁ[5].

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל פָּתַח אֵלִיָּהוּ: **תּוֹרַת חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל** "וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ" [סג, ג], **וְדִבּוּר הַמַּתְחִיל** "וַיֹּאמֶר ה' וַעֲקַת" [קח, ד]. **סִידּוּר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל** "אַנְתְּ הוּא" [חֵלֶק ב רמא, אז]. – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אֲדֹמוֹ"ר.

נֶאֱמַר בְּיוֹם שַׁבָּת קֹדֶשׁ פָּרָשַׁת וַיֵּרָא, יז מַרְחֶשְׁוָן תקס"ו. נוֹסַח ב – הַנְּחַת אֲדֹמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי – מַאֲמָרֵי אֲדֹמוֹ"ר הַזָּקֵן עַל פָּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה עַמּוּד צז; תקס"ו חֵלֶק א עַמּוּד לו וּמַתְחִיל "לְהָבִין בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר מַאֲמַר אַנְתְּ כו'". נוֹסַח ג – הַנְּחַת רַבִּי מֹשֶׁה בֶּן אֲדֹמוֹ"ר הַזָּקֵן – שָׁם עַמּוּד מו וּמַתְחִיל "פָּתַח וְאָמַר אַנְתְּ כו'".

הַגְּהוֹת הַצְּמַח צֶדֶק עַל הַמַּאֲמָר – אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית בְּרָךְ ד דַּף תשלח, א. בְּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְּמַח צֶדֶק בְּרָךְ ב עַמּוּד תתרלט. מְיוּסָּד עֲלֵיהֶם – "הַגְּהוֹת לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל פָּתַח אֵלִיָּהוּ תרנ"ח" (לְהַלָּן: הַגְּהוֹת תרנ"ח). נִדְפַּס גַּם בְּסֵפֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ (קְהָ"ת תשע"ח), עִם הוֹסָפוֹת – הַנּוּסְחָאוֹת הָאֲחֵרוֹת שֶׁל הַמַּאֲמָר וְהַגְּהוֹת הַצְּמַח צֶדֶק. לָקֵט בֵּאוּרִים מִדֵּא"ח עַל "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" נִדְפַּס בְּסֵפֶר פְּנֵי מֹשֶׁה (הוֹצָאָה שְׁנִיָּה: אֶהֱלֵי שֵׁם – לִיוּבַּאוְוִיטְשׁ, כְּפַר חַבַּ"ד תשמ"ח).

וּרְאֵה גַּם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כָּל הַנְּהֵנֶה" סה"מ תרנ"ב ע' צא וְאֵילָךְ. "תְּפִילִּין דְּמָארֵי עָלְמָא" סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ג עַמּוּד רלג וְאֵילָךְ. הֶמְשֵׁךְ תער"ב בְּרָךְ ב פֶּרֶק תלח. פֶּלַח הָרִמּוֹן בְּרֵאשִׁית מו, א.

שַׁיָּיכוּת הַמַּאֲמָר לַפָּסוּק "אַרְדָּה נָא" – רְאֵה הֶעָרָה בַּסִּיּוּם הַמַּאֲמָר).

2) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה יז, א).

3) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא ד, ב).

4) ("כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתַּנְיָא פֶּרֶק נא". – הַגְּהוֹת תרנ"ח עַמּוּד א).

5) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא, בֵּיאוּר לֹא תַּשְׁבִּית פֶּרֶק א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ומה שכתוב בתניא[6]: שהנפש עצמה מתחלקת לשכל ומדות שהם נקראים **עצמיות הנפש** – אין זה אלא לגבי מחשבה דבור ומעשה, שהן לבושין נפרדין[7] ממש ממהות הנפש, שהן בחינת בי"ע, שעל זה אמר "לבושין תקינת לון כו'", דאינון בי"ע. אבל השכל והמדות, עם היות שהן בחינת לבושין[8], אינן לבושין נפרדין ממש, אלא כמו בחינת כלים-דאצילות ד"איהו וגרמוהי חד כו'" (תקוני זהר בהקדמה ג, ב). ולכן נקראין בשם עצמיות, ולא עצמיות ממש).

אלא שהן נקראין בשם "תיקונין" – שהנפש מתתקנת ומתלבשת בהן.

וכמו שתרגם אונקלוס על פסוק (תצא כב, ה): "לא **ילבש** גבר **שמלת** אשה" – "לא **יתקן** גבר **בתיקוני** אתתא"[9]. וענין **תקון**[10] הוא מלשון **תכשיט**, שמתקשט בו ומתפעל ממנו, והרי מתאחד עם תכשיט זה כאילו הוא מגופו ממש[11].

וכמו הנפש עם הגוף, שעם היות שהגוף הוא לבוש לנפש, מכל מקום הרי הנפש מתפעלת ממקרי הגוף. שכשהגוף נוקף אצבעו[12] מרגשת הנפש. וכן מה שעולה ברצון הנפש לפעול איזה פעולה באברים, האברים נשמעים לרצון זה תיכף ומיד כשעולה ברצונו לעשות הפעולה – הרגל להלוך בו כו' – בלי שום קדימת התפשטות והמשכת המחשבה מהמוח בהרגל, שאם כן – היה איזה שיהוי זמן מה, והרי אינו שוה אפילו רגע, אלא מיד שעולה ברצונו כו'. אך אין זה אלא מפני שהגוף מתאחד עם הנפש, והנפש פועלת בו כרצונה כאילו היה עצמותה ומהותה ממש. ואף שהגוף הוא לבוש הנפש, מכל מקום הוא מתאחד עם הנפש.

וכמו כן יובן על דרך זה ענין השכל והמדות שהן – הנפש – שהן גם כן רק בחינת תקונין ולבושין שהנפש מתתקנת ומתלבשת בהן, והן כלי הנפש שבהן ועל ידן פועלת הנפש כגרזן ביד החוצב בו – להאהוב במדת האהבה, ולהשכיל בחכמה כו', שכל זה וכיוצא בזה הוא רק פעולת הנפש והתפשטותה, שאינן אלא ממנה לזולתה.

אבל הנפש מצד עצמה היא למעלה מכל הבחינות הללו. שהרי השכל והמדות הם מקבלים שינויים: כי במדות יש קטנות וגדלות, שהקטן אוהב דברים קטנים כו'; והשכל – "כל זמן שמזקינים כו'"[13]. ולא שייך כל זה בעצמיות הנפש ומהותה, שהיא אינה בעלת שינויים כלל, ואינה מקבלת שינויים ממקרי הגוף, שאינה מתלבשת בעצמותה בגוף, אלא הארותיה וכחותיה שהן המתפשטות בגוף ומתלבשות בו, הן מקבלים שנויים מצד הגוף המקבל – בקטן כך, ובזקן כך[14] כו'.

וגם השכל והמדות אינן רק הארות הנפש וכחותיה המתפשטות בגוף, ואינן עצמיות הנפש ומהותה, אלא שהנפש פועלת ומתפשטת בכחות והארות הללו.

ומכל מקום אינן לבושין נפרדים ממש כמו מחשבה דבור ומעשה, שהן הארות וכחות המלבישים ממש את הנפש (כמו לבוש המכסה כו'), אבל השכל והמדות הן הארות מעצמיות הנפש, ואינן לבושין ממש אלא "**תקונין**" – שעצמותה מתתקנת ומתנאה בהן כמו תקון התכשיט שהוא המיפה את האדם שמתקשט בו ומתנאה[15]. :

ועל דרך זה יובן גם למעלה ביו"ד ספירות שנקראים "**תקונין**":

(והיינו חכמה ומדות **דאצילות**, ד"איהו וגרמוהי חד כו'". אבל **בי"ע** הן בחינת לבושין ממש, ועליהם אמר: "לבושין תקינת לון כו'").

---

6) (בתניא: בבוך 13: לקוטי אמרים. ראה שם פרק ג ופרק יב. ראה מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות עמוד קלא ואור התורה בראשית א דף קח, ב (עם הגהות), דרך מצותיך קנה, ב. קנו, א. אור התורה ענינים קיג. קמג. וספר המאמרים תרכ"ז עמוד תכד אות ב. לקוטי תורה ויקרא ד, ב. דבור המתחיל ואלה המשפטים עת"ר. תרמ"ג עמוד טז. תרנ"ג עמוד רלד. וראה גם פלח הרמון פרשת וירא מו, ג).

7) (עיין מזה לקמן יתרו ע, ד. לקוטי תורה סוף שיר השירים. ספר המאמרים תקס"ו עמוד כט-ל).

8) (ראה ספר המאמרים תרנ"ג שם).

9) (ולא יתקשט איש בקישוטי אשה).

10) (וענין תקון: בכתב יד 13: בחינת תיקון. ראה פרשיות עמוד צח).

11) (בזה מדגיש שהשם תיקונין שבהם נקראים הכלים מורה לא על לבושים נפרדים, כי אם כמו לבוש התכשיט שהוא מתאחד עם האדם ועל דרך "שנתפעל ממנו". – ספר הערכים חב"ד חלק ד עמוד תקכא).

12) (נוקף אצבעו: לשון חז"ל חלין ז, ב. ובפירוש רבינו גרשום: "בשמכה אדם רגלו באבן ויוצא ממנו דם זהו ניקוף").

13) (משנה קנים ג, ו: "זקני עם הארץ, כל זמן שמזקינין, דעתן מטרפת עליהן, אבל זקני תורה אינן כן, אלא כל זמן שמזקינין, דעתן מתישבת עליהן").

14) ("שכאשר הוא רך בשנים אזי השכל שלו בקטנות וכן המדות, ובשהוא זקן מאד אזי דעתו מתיישבת עליו בבחינת מוחין דגדלות". – תקס"ו עמוד כט. וראה פרשיות עמוד צז).

15) (בתקס"ו עמוד ל: "משונים הם הכוחות האלו מג' לבוש דמחשבה דבור ומעשה מפני שהם נקראים לבושים החוברים ומיוחדים עם מהותה ועצמותה. הגם שהם גם כן כוחותיה ולא עצם עצמותה, אף על פי כן נתחברו ונתייחדו עמה בתכלית היחוד (ולכך נקרא בלקוטי אמרים על שם העצם שלה בשם מהותה ועצמותה מצד החבור והיחוד שלהן עמה) מה שאין כן ג' לבוש דמחשבה דבור ומעשה שהם לבושין הנפרדים ממש", עיין שם באריכה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כִּי הִנֵּה "**אַנְתְּ הוּא חַכִּים**"[16].

פֵּירוּשׁ: "**אַנְתְּ הוּא**" – הַיְינוּ אוֹר אֵין־סוֹף, "**חַכִּים**" – שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּבְחִינַת חָכְמָה, עַל דֶּרֶךְ "בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדוּלָּתוֹ כו'"[17]. וְעַדַיִן **אֵינוֹ** "חַכִּים" "**בְּחָכְמָה יְדִיעָא**", אֶלָּא שֶׁנִּקְרָא "חַכִּים" לְפִי שֶׁהוּא **מְקוֹר** הַחָכְמָה, וּמִמֶּנּוּ הַמְשָׁכַת חָכְמָה בְּבִי"עַ.

הֲגַם שֶׁאֵין עֲרוֹךְ חָכְמָה־דִּבְרִיאָה כו' וְכָל שֶׁכֵּן דַּעֲשִׂיָּיה כו' לִהְיוֹת נִקְרָא בְּשֵׁם "חַכִּים" עַל שֵׁם זֶה;

הִנֵּה הָעִנְיָן יוּבָן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל מִמַּה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב כו'"[18], וְ"גָבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ כו'" (קֹהֶלֶת ה, ז). וַהֲרֵי הַתַּפּוּחַ הַגַּשְׁמִי יֵשׁ בּוֹ מְתִיקוּת, "וְחֵיךְ אוֹכֶל יִטְעַם" (אִיּוֹב יב, יא) – הַאִם נֹאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחַ הַצּוּמֵחַ אֲשֶׁר בָּאָרֶץ טַעַם וּמְתִיקוּת גַּם כֵּן? וּפְשִׁיטָא בַּמַּזָּל שֶׁאֵינוֹ מֵעֲרֶךְ וּמַדּוּת זֶה כְּלָל!

אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַמְּתִיקוּת נִמְשָׁךְ מֵחֶסֶד, וּמְרִירוּ מִגְּבוּרָה – וַהֲרֵי הֵם עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים! רַק שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְסֵדֶר יְרִידַת הַמַּדְרֵגוֹת מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה נִתְגַּשְּׁמוּ עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת חֶסֶד – מְתִיקוּת כו', עִם הֱיוֹת שֶׁאֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו, מִכָּל מָקוֹם הוּא מִמְּזֹגוֹ וּתְכוּנָתוֹ.

וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִין כַּמָּה מִינֵי עֲרֵיבוּת וּמְתִיקוּת בְּרוּחָנִיּוּת: כְּמוֹ תַּעֲנוּג שֶׁל דְּבַר חָכְמָה הוּא גַּם כֵּן מְתִיקוּת; וְכֵן תַּעֲנוּג שֶׁל נִיגּוּן שֶׁהוּא מִן הַקּוֹל הַיּוֹצֵא מִן הַלֵּב – בְּחִינַת הַמִּדּוֹת. וְלָכֵן בְּכַמָּה יְרִידוֹת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת נַעֲשָׂה מְתִיקוּת גַּשְׁמִי מַמָּשׁ – הֲגַם שֶׁהַהֶפְרֵשׁ וְהַהֶבְדֵּל רַב בֵּינֵיהֶם.

וְכָךְ הוּא הָעִנְיָן בִּבְחִינַת חָכְמָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם כֵּן "גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ". וַהֲגַם שֶׁחָכְמָה־דִּבְרִיאָה אֵינָהּ מֵעֲרֶךְ וְלֹא מַדּוּת חָכְמָה הַנִּבְרֵאִית וְנִגְלִית בַּעֲשִׂיָּיה, מִכָּל מָקוֹם הוּא מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לִהְיוֹת מִמֶּנָּה הִתְהַוּוּת בְּחִינַת חָכְמָה־דַּעֲשִׂיָּיה הַנִּגְלִית כו'. וְכָךְ הִיא חָכְמָה־דַּאֲצִילוּת, עִם הֱיוֹת שֶׁהוּא בְּחִינַת "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא", מִכָּל מָקוֹם הִיא בְּחִינַת מָקוֹר דְּמָקוֹר כו'.

אֲבָל לִהְיוֹת "אַנְתְּ הוּא חַכִּים", דְּהַיְינוּ הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה, הִנֵּה הַחָכְמָה מַמָּשׁ "מֵאַיִן תִּמָּצֵא" (אִיּוֹב כח, יב), וְלָכֵן הִיא בְּחִינַת "עַנְוְתָנוּתוֹ" יִתְבָּרֵךְ – שֶׁהוּא יְרִידָה גְּדוֹלָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ.

וְזֶהוּ[19] לְשׁוֹן "אֲצִילוּת" בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ – שֶׁהוּא לְשׁוֹן יְרִידָה וְהַשְׁפָּלָה[20] מִמַּדְרֵגָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא בְּמַדְרֵגָה פְּחוּתָה.

וּכְמוֹ (בְּהַעֲלוֹתְךָ יא, יז): "וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ" דְּגַבֵּי מֹשֶׁה: דִּלְפִי שֶׁאָמַר (שָׁם, יג): "מֵאַיִן לִי בָּשָׂר", שֶׁהָיְתָה מַדְרֵגָתוֹ בַּמַּעֲלָה הָעֶלְיוֹנָה וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ בְּהַמְשָׁכַת בָּשָׂר גַּשְׁמִי[21], לְכָךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא (שָׁם, טז): "אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ" שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגָה הַפְּחוּתָה[22], הַיְינוּ [וְרַק[23]] שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִתְגַּשְּׁמִים מַמָּשׁ, אֶלָּא "וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם" – פֵּירוּשׁ: שֶׁאוֹרִיד וְאַמְשִׁיךְ[24] בְּחִינָה שֶׁלְּךָ שֶׁיִּהְיֶה לְמַטָּה מִמַּדְרֵגָתְךָ[25], "וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם" – שֶׁיִּהְיֶה יְנִיקָה גַּם לָהֶם מִמַּדְרֵגָה זוֹ, אֲבָל לֹא שֶׁיִּהְיוּ עוֹלִים בְּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה עַצְמוֹ כו'.

---

16) (תִּקּוּנֵי זֹהַר שָׁם יז, א).

17) ("שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ". מְגִילָּה לא, א בְּגִירְסַת הָעֵין יַעֲקֹב).

18) ("מִלְּמַטָּה, שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל מִלְּמַעְלָה הַמַּכֶּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: גְּדַל"! – בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה י, ו. רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ד עַמּוּד קב וְאֵילָךְ. אוֹר הַתּוֹרָה סִדּוּר עַמּוּד קנה. נַ"ך בָּרֵךְ ב עַמּוּד תשעה).

19) (וְזֶהוּ לְשׁוֹן אֲצִילוּת . . בְּמַדְרֵגָה פְּחוּתָה כְּמוֹ וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ: בְּאוֹר הַתּוֹרָה עִנְיָנִים עַמּוּד קסז מְצַיֵּן לְלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת וְאָתְחַנַּן דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיָן קְרִיאַת שְׁמַע", וּבִיאוּר "לְבוּשׁ מַלְכוּת" הַב', וּדְרוּשׁ לַ"ג בָּעוֹמֶר שֶׁבְּסִידּוּר, שֶׁלְּבְאוֹרָה סוֹתֵר דַּעַת הַמְקוּבָּלִים בְּעִנְיָן אֲצִילוּת, עַיֵּין שָׁם שֶׁכָּתַב שֶׁיֵּשׁ בְּאֲצִילוּת ב' בְּחִינוֹת כֵּלִים וְאוֹרוֹת. וְעַיֵּין לְקַמָּן עו, ב. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ג עַמּוּד 98 וְאֵילָךְ בְּאֲרוּכָּה. וּבְעַמּוּד 129 שָׁם. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" – הֶמְשֵׁךְ תרס"ו עַמּוּד קנו [רה] וְאֵילָךְ. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "עוֹשֶׂה אוֹר" סָעִיף ז – הֶמְשֵׁךְ תער"ב עַמּוּד יא [טו]. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְכָל מַאֲמִינִים" סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ג חֵלֶק א עַמּוּד יב וְאֵילָךְ. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן" סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרצ"ב עַמּוּד קסד וְאֵילָךְ. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּבְכֵן יִתְקַדֵּשׁ" סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרצ"ג עַמּוּד תס וְאֵילָךְ).

20) (רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ס עַמּוּד קיב בְּשֵׁם סֵפֶר הַשָּׂרָשִׁים: "כַּאֲשֶׁר מִתְלַבֵּשׁ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַעֲרִכוֹ, וּכְמוֹ רוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּשֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּהָעִי' וְזְקָנִים שֶׁמְּצַד עַצְמָם אֵינָם בְּעֶרְכּוֹ כו', אָז הוּא בִּבְחִינַת הַבְדָּלָה וְהַפְרָשָׁה לְגַבֵּי מְקוֹרוֹ", עַיֵּין שָׁם).

21) (הַשְׁפָּעַת הַמָּן שֶׁהִיא הַשְׁפָּעָה רוּחָנִית, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, הִנֵּה הַשְׁפָּעָה זוֹ הָיָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא לִהְיוֹת שֶׁהוּא "מְזוֹנָא דְּחוּכְמְתָא", אֲבָל בְּהַשְׁפָּעַת בָּשָׂר לֹא הָיָה בִּיכוֹלֶת מֹשֶׁה לְהַשְׁפִּיל עַצְמוֹ. – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרפ"ז עַמּוּד יח.

וּרְאֵה שָׁם עַמּוּד סד דְּבָשָׂר לְאַחַר הַבֵּירוּר הוּא אַהֲבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ, וְטַעֲנַת מֹשֶׁה "מֵאַיִן לִי בָּשָׂר" – דְּמַחְכְּמָה עַצְמָהּ אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הָאַהֲבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ, דְּחָכְמָה הוּא בִּיטּוּל, וְאַהֲבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ הוּא יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב, וְהוּא עַל יְדֵי הַמְמוּצָע שֶׁל הַזְּקֵנִים שֶׁהֵם בְּקִירוּב יוֹתֵר אֶל הָעָם, עַיֵּן שָׁם. רְאֵה גַּם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ז עַמּוּד קלה וְאֵילָךְ).

22) (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן הַקְּצָרִים עַמּוּד פב. תקס"ה עַמּוּד רסב. בַּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְּמַח צֶדֶק חֵלֶק ב עַמּוּד תתרמדז).

23) (נוֹסָף בִּכְתַב־יָד 13).

24) (שֶׁאוֹרִיד וְאַמְשִׁיךְ: רְאֵה הַגָּהוֹת תרנ"ח, דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיֵּרֶד הָעֵיט תרנ"ח עַמּוּד יח, וּדְבּוּר הַמַּתְחִיל כֹּה אָמַר תש"ג שֶׁיֵּשׁ כָּאן ב' עִנְיָנִים: הָא' יְרִידָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְמַטָּה מִמַּדְרֵגָתוֹ. וְהַב' "וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם" – שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם יְנִיקָה מִמַּדְרֵיגָה זוֹ. עַיֵּין שָׁם בַּאֲרוּכָּה. וּרְאֵה גַּם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּרֵישׁ הוּרְמָנְתָא" דְּמַלְבָּא תרצ"ה סָעִיף יט־ סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים קוּנְטְרֵסִים חֵלֶק ב עַמּוּד שלג, וְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרצ"ט עַמּוּד 178. וּבְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ס עַמּוּד קיב: "וְהַיְינוּ בְּמַה שֶׁבָּא הָאוֹר מֵהֶעְלֵם רוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִהְיוֹת בִּבְחִינַת גִּילּוּי, הִנֵּה בָּזֶה יוֹרֵד מִמַּדְרֵיגָתוֹ מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֶם כו'", עַיֵּין שָׁם בַּאֲרוּכָּה. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ז עַמּוּד קלד וְאֵילָךְ, וְהֶמְשֵׁךְ תער"ב פֶּרֶק קפז. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרצ"ז עַמּוּד 106).

25) (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ח עַמּוּד שמג, וְאוֹר הַתּוֹרָה פִּנְחָס עַמּוּד א'קמז. הֶמְשֵׁךְ תרס"ו עַמּוּד קס. הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק ב פֶּרֶק שיג).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּכְמוֹ כֵן לְמַעְלָה: עִנְיַן אֲצִילוּת הוּא בְּחִינַת יְרִידָה לִהְיוֹת הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה כו'. וְלָכֵן נִקְרָאִים עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת "עֶשֶׂר **תִּקּוּנִין**" – שֶׁהֵן בְּחִינַת **לְבוּשִׁין** לְאוֹר אֵין־סוֹף וְלֹא עַצְמִיּוּת כו'. וּמִכָּל מָקוֹם אֵינָן לְבוּשִׁין מַמָּשׁ אֶלָּא **תִּקּוּנִין**, מִשּׁוּם דְּ"אִידּוּ וְגַרְמוּהִי חָד כו'", מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּי"עַ כַּנַּ"ל.:

וְזֶהוּ "אַנְתְּ הוּא חָד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן" – שֶׁאֵינוֹ נִמְנֶה בִּכְלָל הַיּוּ"ד סְפִירוֹת[26], (וְקָאֵי עַל כֶּתֶר־עֶלְיוֹן[27] הַמְּמוּצָע בֵּין הַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים[28]), שֶׁאֵין עֲרוּךְ אֵלָיו כְּלָל[29]. כִּי הִתְהַוּוּת חָכְמָה מֵהַכֶּתֶר[30] הִיא מֵאַיִן מַמָּשׁ, וְלֹא כְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁהֵן בְּחִינַת הִתְהַוּוּת יֵשׁ מִיֵּשׁ כו'.

וְהִנֵּה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת אִבִּי"עַ יֵשׁ בְּחִינַת כֶּתֶר הַמְּמוּצָע: כִּי מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת נַעֲשָׂה כֶּתֶר לִבְרִיאָה[31], וּמַלְכוּת־דִּבְרִיאָה – כֶּתֶר לִיצִירָה. אַךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין כֶּתֶר־דַּאֲצִילוּת לְכֶתֶר שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת: כִּי הִתְהַוּוּת אֲצִילוּת הוּא עַל יְדֵי צִמְצוּם אוֹר אֵין־סוֹף לִהְיוֹת **מָקוֹם פָּנוּי וְחָלָל** מַמָּשׁ כו', וְהִתְהַוּוּת בִּי"עַ הַיְינוּ עַל יְדֵי **פַּרְסָא** הַמַּפְסִיק בֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה וּבֵין בְּרִיאָה לִיצִירָה כו' – וְלֹא **מָקוֹם פָּנוּי**.

וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין "פַּרְסָא" לְ"מָקוֹם פָּנוּי"[32] יוּבָן בְּהֶקְדֵּם עִנְיַן הַצִּמְצוּם בְּאוֹר אֵין־סוֹף:

כִּי הִנֵּה "אוֹר אֵין־סוֹף" הַיְינוּ אוֹר וְגִילוּי לִהְיוֹת אֵיזֶה הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִתְהַוּוּת מָקוֹר וְחִיּוּת. וְאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבְּעַצְמוּתוֹ, הַיְינוּ בְּחִינָה זוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אוֹר לִהְיוֹת מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט לְהַוּוֹת וּלְהַחֲיוֹת.

וְזֶהוּ "קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם הָיָה **הוּא וּשְׁמוֹ** בְּלִבַּד"[33], דְּהַיְינוּ: "**הוּא**" – אֵין־סוֹף בְּעַצְמוֹ[34]. "**וּשְׁמוֹ**" – הוּא אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבְּעַצְמוּתוֹ, שֶׁהוּא רַק בְּחִינַת "שְׁמוֹ", שֶׁהוּא בְּחִינַת הַגִּילוּי, דְּהַיְינוּ מַה שֶׁ**יָּכוֹל** לִהְיוֹת מִתְגַּלֶּה וּמִתְפַּשֵּׁט. כְּמוֹ זִיו הַשֶּׁמֶשׁ מֵהַשֶּׁמֶשׁ – שֶׁהַזִּיו הוּא הָאוֹר שֶׁיֵּשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ, וְהַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ הַיְינוּ גּוּף הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ.

וְהִנֵּה הָאוֹר הַיּוֹצֵא מֵהַשֶּׁמֶשׁ נִקְרָא בְּשֵׁם "**אוֹר**" כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, ה) "וַיִּקְרָא אֱלֹקִים **לָאוֹר יוֹם**", שֶׁהַ**יּוֹם** נִקְרָא **אוֹר** עַל שֵׁם הִתְפַּשְּׁטוּת הָאוֹר וְהַזִּיו מַה שֶּׁמֵּאִיר בַּיּוֹם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן **עַצְמִיּוּת הַשֶּׁמֶשׁ** נִקְרָא **מָאוֹר**, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, טז): "אֶת שְׁנֵי **הַמְּאֹרֹת** הַגְּדֹלִים כו'". וְכָךְ הוּא בְּ**אוֹר אֵין־סוֹף**, שֶׁהָ**אוֹר** נִקְרָא **הַגִּילוּי** שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ הִתְהַוּוּת הָאוֹר וְחִיּוּת כו', וְ**אֵין־סוֹף בְּעַצְמוֹ** הוּא בְּחִינַת **הַמְּאוֹר**, שֶׁהוּא מְקוֹר הָאוֹר וּמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הָאוֹר.:

וְהִנֵּה הַצִּמְצוּם הָיָה בְּ**אוֹר** אֵין־סוֹף, דְּהַיְינוּ שֶׁהָאוֹר נִכְלָל בַּמָּאוֹר[35]. כִּי לְפִי שֶׁאֵין הָעוֹלָמוֹת יְכוֹלִים לְקַבֵּל גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוּתוֹ, וְהָיוּ בְּטֵלִים בְּמְצִיאוּת מַמָּשׁ כו', לְכָךְ צִמְצֵם הָאוֹר שֶׁיּוּכְלַל בַּמָּאוֹר (לִהְיוֹת רַק בִּכֹּחַ וְלֹא בִּפוֹעַל[36]), וְיִתְעַלֵּם בּוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה גִּילוּי הָאוֹר רַק הַמָּאוֹר.

(אֲבָל בַּמָּאוֹר – שֶׁהוּא אֵין־סוֹף עַצְמוֹ – לֹא שַׁיָּךְ צִמְצוּם חַס־וְשָׁלוֹם וְלֹא הֶעְלֵם[37]. וְאַדְרַבָּה, הַמָּאוֹר הוּא בְּהִתְגַּלּוּת[38].

---

26) ("וְכֵן מְבוֹאָר בַּסִּידּוּר שַׁעַר ל"ג בָּעוֹמֶר בַּאֲרִיכוּת עַל פָּסוּק "אַתָּה הִצַּבְתָּ גְּבוּלוֹת אָרֶץ", וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מְבוֹאָר גַּם כֵּן בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת וְאֶתְחַנַּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיַן אֶחָד וְאָהֲבְתָּ" בְּפֵירוּשׁ "אַנְתְּ הוּא חָד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן", וְשֶׁזֶּהוּ עִנְיַן פָּסוּק רִאשׁוֹן דִּקְרִיאַת שְׁמַע "ה' אֶחָד כו'" עַל דֶּרֶךְ "חָד וְלֹא בְּחוּשְׁבָּן" וְכַנַּ"ל, וְכֵן מִתְבָּאֵר גַּם כֵּן עוֹד בְּתוֹרָה אוֹר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יְבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת"". – אוֹר הַתּוֹרָה דְּרוּשִׁים לְשַׁבָּת שׁוּבָה עַמּוּד א' תסד, עַיֵּן שָׁם בְּאֲרוּכָּה).

27) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה תְּזְרִיעַ כא, א).

28) (עֵץ חַיִּים שַׁעַר דְּרוּשֵׁי אַבִּי"ע פֶּרֶק ד. רְאֵה אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן יז. לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ד וְאֵילָךְ. הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק ג עַמּוּד א' ריד).

29) (רְאֵה הַגָּהָה – אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּרָא כֶּרֶךְ ד דַּף תשלח, א).

30) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה תְּזְרִיעַ כא, א).

31) (עַיֵּן לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁלַח לט, ב בְּשֵׁם כִּתְבֵי הָאַרִיז"ל).

32) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מב, ב).

33) (קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הוּא וּשְׁמוֹ בִּלְבַד: כֵּן הוּבָא הַלָּשׁוֹן בְּרוֹב הַמְּקוֹמוֹת. וּרְאֵה לְקַמָּן עט, ב: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מה ג: הוּא וּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל בִּלְבַד. רְאֵה פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ג. בַּפְּרַדֵּס שַׁעַר עַצְמוּת וְכֵלִים פֶּרֶק ח: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ד עַמּוּד רחצ: "כֵּן הוּבָא הַלָּשׁוֹן בְּפַרְדֵּ"ס וּבְשֶׁלְ"ה, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּשֶׁלְ"ה דַּף ד' עַמּוּד א, וְכֵן הוּא הַלָּשׁוֹן בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה וּבִשְׁאָר דּוּכְתֵּי. וְעַיֵּן בְּתוֹרָה אוֹר פָּרָשַׁת וַיֵּרָא דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "פָּתַח אֵלִיָּהוּ". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְפָאֵינִי" תקס"ח וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעִבַּרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" – תרל"ב".

הוּא וּשְׁמוֹ: רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ עַמּוּד תתלד. "הַתְּמִים" דַּף צ, א).

34) (בְּ"הַתְּמִים" חוֹבֶרֶת ב עַמּוּד פה נִדְפְּסָה שְׁאֵלַת חָסִיד אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי: "מֵאַחַר שֶׁקּוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם הָיָה שְׁמוֹ, דְּהַיְינוּ הָאוֹר כְּלוּל בַּמָּאוֹר וְלֹא נִתְפַּשֵּׁט, לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לְהִתְעַצְּמוּת לִבְרִיאַת הָעוֹלָם, כִּי מֵאַחַר שֶׁכְּבָר הָיָה הַצִּמְצוּם בְּלֹאו הָכִי, וּבְעֶצֶם הַמָּאוֹר לֵיכָּא שׁוּם שִׁינּוּי בֵּין קוֹדֶם הַבְּרִיאָה לְאַחַר הַבְּרִיאָה").

35) (עַיֵּן לִקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא נב, ד בְּהַגָּהָה. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ח עַמּוּד שכה, דְּרוּשׁ "ג' מִינֵי אָדָם" – אוֹר הַתּוֹרָה בְּלָק ע' תתקסב וּאֵילָךְ, וְאוֹר הַתּוֹרָה עִנְיָנִים עַמּוּד פה. שֹׁרֶשׁ מִצְוֹת הַתְּפִלָּה פֶּרֶק לג וָאֵילָךְ).

36) (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "תִּקְעוּ" עזר"ת. הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק ג עַמּוּד א' תעו. וּרְאֵה שָׁם חֵלֶק ב עַמּוּד תתקטו: "דְּמֵה שֶׁאוֹמְרִים כָּאן בְּכֹחַ וְלֹא בְּפוֹעַל, אֵין הַכַּוָּנָה כְּמוֹ עִנְיַן כֹּחַ וּפוֹעֵל הַמְבוֹאָר בְּמְקוֹם אַחֵר, שֶׁהֲרֵי הַכֹּחַ אֵינוֹ חָסֵר פּוֹעֵל כו', רַק הַכַּוָּנָה שֶׁנִּשְׁאַר בְּכֹחַ, שֶׁנָּזוּ עַל דֶּרֶךְ יְכוֹלֶת, שֶׁבִּיכוֹלְתּוֹ לְהָאִיר כו'", עַיֵּן שָׁם).

37) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה מַטּוֹת עַמּוּד א' רעז. "הַיְינוּ דְּלֹא רַק שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ צִמְצוּם בְּפוֹעֵל, אֶלָּא יְתֵירָה מִזּוֹ שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ צִמְצוּם, וְאַדְרַבָּה, הַמָּאוֹר הוּא בְּהִתְגַּלּוּת, דְּלֹא רַק שֶׁעַל יְדֵי הַצִּמְצוּם לֹא נַעֲשָׂה הֶעְלֵם בְּהַמָּאוֹר [מִכֵּיוָן שֶׁהַצִּמְצוּם הָיָה רַק בְּהָאוֹר וְלֹא בְּהַמָּאוֹר, כַּנַּ"ל], אֶלָּא אַדְרַבָּה עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם הוּא הִתְגַּלּוּת הַמָּאוֹר" – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בָּאתִי לְגַנִּי" תשכ"ט סְעִיף ז – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלֻקָּט חֵלֶק ב עַמּוּד שכג).

38) ("נִרְאֶה דְּקָאֵי עַל צִמְצוּתוֹ יִתְבָּרַךְ". – הֶמְשֵׁךְ תרס"ו עַמּוּד תסה. רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ג עַמּוּד לז. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ה עַמּוּד 132. נִזְכַּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלָכֵן אֲפִילּוּ תִּנּוֹקוֹת יוֹדְעִים שֶׁ"יֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ מָצוּי כו'"[39], אַף שֶׁאֵין בָּהֶם הַשָּׂגָה וּתְפִיסָה אֵיךְ וּמָה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהֶם גִּילּוּי הָאוֹר, שֶׁמִּכָּל מָקוֹם הַמָּאוֹר עַצְמוֹ הוּא נִמְצָא לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה).

וְלָכֵן נִקְרָא צִמְצוּם זֶה "**מָקוֹם פָּנוּי וְחָלָל** כו'"[40] – פֵּירוּשׁ: שֶׁהוּא חָלָל וְרֵיק מִן הָאוֹר, שֶׁאֵין בּוֹ אוֹר וְהִתְגַּלּוּת כְּלָל, אֶלָּא נִשְׁאַר בְּכֹחַ בַּמָּאוֹר.

וְכִמְשַׁל הַנֶּפֶשׁ, שֶׁבְּוֹאָהּ לַגּוּף נִרְאֶה גִּילּוּי הַחַיּוּת שֶׁבָּהּ שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הַגּוּף; אֲבָל קוֹדֶם בּוֹאָהּ לַגּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כֹּחַ הַחַיּוּת לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוּף בְּהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בּוֹ, מִכָּל מָקוֹם חֲרֵי הַחַיּוּת הַהוּא בְּכֹחַ וְלֹא בְּפוֹעַל – כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְלַבְּשָׁה עֲדַיִן בַּגּוּף לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְהוֹצִיא גִּילּוּי הַחַיּוּת מִכֹּחַ אֶל הַפּוֹעַל וּמֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילּוּי;

וְכֵן אִישׁ חָכָם, שֶׁכְּשֶׁהַחָכְמָה שֶׁלּוֹ הִיא בִּבְחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת לְזוּלָתוֹ, אוֹ אֲפִילּוּ לְעַצְמוֹ, דְּהַיְינוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בָּהּ, אָזַי הִיא בִּבְחִינַת גִּילּוּי, שֶׁנִּרְאֵית וְנִגְלֵית חָכְמָתוֹ לְזוּלָתוֹ אוֹ לְעַצְמוֹ; אֲבָל בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק, חֲרֵי חָכְמָתוֹ רַק בְּ**כֹחַ הַנֶּפֶשׁ**. דְּהַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ לְהַשְׂכִּיל אִם יַעֲסוֹק בְּהַשְׂכָּלָה, אֲבָל לֹא בָּאָה לִידֵי גִּילּוּי מִכֹּחַ אֶל הַפּוֹעַל;

וְכֵן כֹּחַ הָרְאִיָּה שֶׁבָּעַיִן, שֶׁאַף שֶׁאִם יִסְתּוֹם הָעַיִן יֵשׁ לוֹ כֹּחַ הָרְאִיָּה בִּשְׁלֵימוּת, מִכָּל מָקוֹם לֹא בָּא לִידֵי גִּילּוּי לִהְיוֹת הָעַיִן רוֹאָה מַמָּשׁ – עַד שֶׁיִּפָּקַח עֵינָיו;

וְכֵן כֹּחַ הַהִילּוּךְ שֶׁבָּרֶגֶל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַחוּשִׁים שֶׁבְּכָל הָאֵבָרִים כו'.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן לְמַעְלָה בִּבְחִינַת הַצִּמְצוּם בְּאוֹר אֵין־סוֹף[41], שֶׁהָאוֹר וְהַגִּילּוּי נִתְצַמְצֵם וְנִתְעַלֵּם לִהְיוֹת רַק בְּכֹחַ הַמָּאוֹר[42] וְלֹא בְּפוֹעַל, וַהֲרֵי זֶה נִקְרָא "מָקוֹם פָּנוּי וְחָלָל" לְגַבֵּי הָאוֹר – שֶׁלֹּא נִשְׁאַר אוֹר וְגִילּוּי.

וְאַף שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינוֹ "מָקוֹם פָּנוּי" לְגַמְרֵי חַס־וְשָׁלוֹם – שֶׁחֲרֵי הַמָּאוֹר מְמַלֵּא אֶת כָּל הֶחָלָל, שֶׁבַּמָּאוֹר עַצְמוֹ לֹא שַׁיָּךְ צִמְצוּם וְהֶעְלֵם חַס־וְשָׁלוֹם, וְהָאוֹר הוּא בְּכֹחַ כו' – אַף עַל פִּי כֵן, לְפִי שֶׁהִמְשִׁיל הָאֲרִיזַ"ל אֶת הַגִּילּוּי וְחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מֵאֵין־סוֹף וְהִתְהַוּוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת – חָכְמָה, בִּינָה כו' – בְּשֵׁם **אוֹרוֹת**, שֶׁהֵם כְּמוֹ אוֹר וְזִיו הַיּוֹצֵא מִשֶּׁמֶשׁ וּמֵאִיר כו', לָכֵן קָרָא לְהַצִּמְצוּם מַה שֶׁנִּכְלַל הָאוֹר בַּמָּאוֹר בְּשֵׁם **מָקוֹם פָּנוּי**, שֶׁהוּא הִתְעַלְּמוּת הָאוֹר.

וְהִתְעַלְּמוּת זוֹ הִיא הֶעְדֵּר הָאוֹר, עַד שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בְּשֵׁם כְּלָל לִהְיוֹת נִקְרָא בְּשֵׁם "חָכְמָה", וַאֲפִילּוּ "חֲכָמִים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא כו'" (שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר מוּרְגָּשׁ אֲפִילּוּ בְּכֹחַ[43]), עַד אַחַר כַּמָּה יְרִידוֹת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵגוֹת "עֲקוּדִים[44], נְקוּדִים כו'". שֶׁבְּחִינַת "עֵינַיִם" הִיא מְקוֹר בְּחִינַת[45] כֵּלִים[46]

בְּהֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק ב פֶּרֶק שכג. שמט. וְשָׁם: דְּעִם הֱיוֹת דִּבְעִצְמוּת הַמָּאוֹר אֵינוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הַהִתְגַּלּוּת, שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מֵהֶעְלֵם וְגִילּוּי כו', וְהַהִתְגַּלּוּת הוּא רַק מַה שֶׁ"שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִי כֹל" כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם, וְאִם כֵּן הִתְגַּלּוּת הַמָּאוֹר אֵין זֶה שֶׁהוּא מִתְגַּלֶּה כו'. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ג עמוד צ שֶׁהַהִתְגַּלּוּת הוּא בְּאוֹפֶן אַחֵר וְלֹא שֶׁהוּא גִּילּוּי מַמָּשׁ, עַיֵּן שָׁם וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "חָכְמוֹת בַּחוּץ" תרצ"ד – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים קוּנְטְרֵסִים חֵלֶק ב עַמּוּד רצו, א. וְעוֹד).

בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ח עַמּוּד קסא מְבָאֵר, דְּקוֹדֶם הַצִּמְצוּם שֶׁהָיָה אוֹר אֵין סוֹף מְמַלֵּא מָקוֹם הֶחָלָל – הַיְינוּ בְּחִינַת הָאוֹר וְגִילּוּי הָעֶצֶם כו', אַךְ בְּחִינַת עַצְמוּת הַמָּאוֹר הוּא לְמַעְלָה מֵעֶלְהָ מִבְּחִינַת גִּילּוּי אוֹר . . אַךְ בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת אֲבִי"ע וּלְהָאִיר אוֹר בִּבְחִינַת קַו וְחוּט, אוֹרוֹת בְּכֵלִים כו', צִמְצֵם אֶת עַצְמוֹ כְּבִכּוּל לְהַעְלִים אֶת הָאוֹר הַבְּלִי גְּבוּל שֶׁיּוּכְלַל בְּעַצְמוֹ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן סִילֵּק הָאוֹר וְהַגִּילּוּי לְגַמְרֵי וְנִשְׁאַר בְּחִינַת הָרִשִׁימָה הַכְּלוּל מֵהֶעְלֵם וְגִילּוּי . . בְּהַשְׁוָוְאָה אַחַת וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּתְפַּשֵּׁט בְּגִילּוּי בְּעוֹלָמוֹת מַמָּשׁ כו', וְזֶהוּ מַה שֶׁאָמַר "וְאַדְרַבָּה הַמָּאוֹר הוּא בְּהִתְגַּלּוּת", דְּצִמְצוּם וְהֶעְלֵמוּת הָאוֹר וּבְחִינַת הָרִשִׁימָה הוּא בְּחִינַת גִּילּוּי עַצְמוּת הַמָּאוֹר כו', עַיֵּן שָׁם.

בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ס עַמּוּד מג מְבָאֵר שֶׁעִנְיַן הַהִתְגַּלּוּת הוּא שֶׁנִּמְצָא כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהֶעְלְמוֹ, כִּי בָּעִצְמוּת אֵינוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הֶעְלֵם וְגִילּוּי כְּלָל, כִּי כָּל עִנְיַן הֶעְלֵם וְגִילּוּי שַׁיָּךְ רַק בְּדָבָר שֶׁבְּגֶדֶר גִּילּוּי, וְהַיְינוּ בִּבְחִינַת אוֹר שֶׁהוּא בְּגֶדֶר גִּילּוּי שַׁיָּךְ בּוֹ גַּם כֵּן עִנְיַן בְּחִינַת הֶעְלֵם כו', אֲבָל בְּעֶצֶם שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר גִּילּוּי כְּלָל, מִמֵּילָא אֵינוֹ שַׁיָּךְ בּוֹ עִנְיַן הֶעְלֵם וְגִילּוּי כְּלָל, עַיֵּן שָׁם.

וּבְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ב עַמּוּד שם: "וְהַיְינוּ לְאַחַר הַצִּמְצוּם דַּוְקָא שֶׁנִּתְצַמְצֵם הָאוֹר וְהַגִּילּוּי נִתְגַּלָּה כֹּחַ עַצְמוּת הָאוֹר כו'".

בְּתוֹרַת מְנַחֵם הִתְוַעֲדוּיוֹת תשנ"ב חֵלֶק א עַמּוּד 315 הֶעָרָה 59: כְּלוֹמַר: אֵין הַכַּוָּנָה לְדַרְגָּא וְתוֹאַר דְּ"מָאוֹר", מְקוֹר הָאוֹר, כִּי אִם לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל דַּרְגָּא וְתוֹאַר (וְנִקְרָא רַק בְּשֵׁם "מָצוּי"), אֶלָּא שֶׁכֵּיוָן שֶׁמְּדַבְּרִים אוֹדוֹת הַהִתְגַּלּוּת, מִשְׁתַּמְּשִׁים בִּלְשׁוֹן "מָאוֹר", שֶׁבּוֹ מוּדְגָּשׁ שֶׁ"נִּמְצָא (וּמִתְגַּלֶּה) לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה", דְּלָא כְּ"אוֹר" שֶׁמַּאִיר וּמִתְגַּלֶּה לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְמַטָּה.

רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים עטר"ת עַמּוּד תקעג: "זֶהוּ דַּוְקָא לְאַחַר הַצִּמְצוּם וְהִתְעַלְּמוּת הָאוֹר אֵין סוֹף כו'". רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"א עַמּוּד ריח).

39) (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן בְּעִנְיָנִים עַמּוּד סח. ע.

בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ח עַמּוּד קסב: "וְלָכֵן שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִי כֹּל וַאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת וְנָשִׁים וְעַמֵּי הָאָרֶץ מְזַכִּירִים שֵׁם שָׁמַיִם וְיוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ מָצוּי אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶם שׁוּם הַשָּׂגָה וּתְפִיסָה בְּעִנְיַן אֱלִקוּת, וּמִכָּל מָקוֹם יוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ אֱלִקוּת כו'. רְאֵה שָׁם בְּאַרוּכָּה, וְנִזְכַּר גַּם בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ט עַמּוּד רסט. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ס עַמּוּד מג. תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלֻקָּט חֵלֶק ב (כִּסְלֵו־שְׁבָט) עַמּוּד שכב).

40) (נִתְבָּאֵר בְּד"ה "לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב בְּאוֹצְרוֹת חַיִּים" – לִקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא הוֹסָפוֹת נא, ב וְאֵילָךְ).

41) (רְאֵה הֶמְשֵׁךְ תער"ב פֶּרֶק קצד).

42) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא שָׁם נב, ד. הֶמְשֵׁךְ תער"ב פֶּרֶק קלז).

43) ("וְכֹחַ זֶה הוּא רַק מַה שֶׁהַמָּאוֹר כּוֹלֵל הַכֹּל". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים עזר"ת עַמּוּד ט. וּרְאֵה שָׁם עַמּוּד ריִ).

44) (עַיֵּן לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּמִדְבָּר, בִּיאוּר "וַיְדַבֵּר גו' הַמִּטּוֹת" סָעִיף ג' [פב, ג] – הָעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר).

45) ("שֶׁבְּחִינַת עֵינַיִם הִיא מְקוֹר בְּחִינַת: צָרִיךְ לִהְיוֹת: שֶׁהֵם בְּחִינַת עֵינַיִם וּמְקוֹר בְּחִינַת – הַגְּהַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר מוֹהַרַשׁ"ב נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן. נֶעֱתָקָה בְּ"הַיּוֹם יוֹם" י"א חֶשְׁוָן).

46) (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר ח).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִהְיוֹת עוֹלֶה בְּשֵׁם הִתְהַוּוּת בְּחִינַת "חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא כו'". דְּהַיְינוּ שֶׁאָז נַעֲשָׂה בְּחִינַת כֹּחַ הִתְהַוּוּת אֵיזוֹ בְּחִינָה לִהְיוֹת מָקוֹר דְּמָקוֹר לִבְחִינַת חָכְמָה כו'.

(וְכָל עִנְיַן צִמְצוּם זֶה – לִהְיוֹת יְרִידַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִיגּוּלִים וְיוֹשֶׁר, וּפַרְסָא דְּאַ"ק, לִהְיוֹת עֲקוּדִים נְקוּדִים כו' – הַכֹּל בִּכְלָל כֶּתֶר־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא הַמְּמוּצָע לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת בְּחִינַת אֲצִילוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת – חָכְמָה כו') [47]. :

אַךְ עִנְיַן **הַפַּרְסָא** שֶׁבֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה[48] וּבֵין בְּרִיאָה כו', הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּמוֹ הָרַב שֶׁרוֹצֶה לְהַסְבִּיר שֵׂכֶל גָּדוֹל לְתַלְמִידוֹ, שֶׁאֵין הַתַּלְמִיד יָכוֹל לְקַבְּלוֹ, וְצָרִיךְ לְהַמְשִׁילוֹ בְּדֶרֶךְ מָשָׁל וְחִידָה[49]. וּכְמוֹ מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה, "לִשְׁמָרְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה" (מִשְׁלֵי ז, ה), שֶׁהִיא מָשָׁל לְהַנִּמְשָׁל שֶׁמְּדַבֵּר בַּעֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁהִיא זָרָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה כו'. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שְׁאָר עִנְיָנִים, כְּמוֹ מַה שֶּׁמְּבִיאִין מָשָׁל מִדְּבָרִים פְּשׁוּטִים גַּשְׁמִיִּים לִ"דְּבָרִים הָעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם"[50] כו'.

וְהִנֵּה הַמָּשָׁל הַזֶּה הוּא מֵעִנְיָנִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא מֵעִנְיַן הַשֵּׂכֶל שֶׁרוֹצֶה לְלַמֵּד עָלָיו, רַק לְפִי שֶׁבּוֹ וְעַל יָדוֹ יוּבָן הַשֵּׂכֶל, לָכֵן הוּא מַפְסִיקוֹ בִּדְבָרִים אֲחֵרִים.

וְזֶהוּ עִנְיַן פַּרְסָא הַמַּפְסִיק[51] בֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת מָסָךְ מַבְדִּיל לְדָבָר מֵעִנְיָנִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא מֵעִנְיַן אֲצִילוּת[52]. שֶׁשָּׁם הַחָכְמָה הִיא בְּאוֹפֶן אַחֵר וּמַהוּת אַחֵר[53], שֶׁאֵינָהּ מֵעֵרֶךְ אוֹפֶן וּמַהוּת חָכְמָה שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְאֵין בִּבְרִיאָה יְכוֹלֶת לְקַבֵּל הֶאָרַת חָכְמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת, רַק שֶׁעַל יְדֵי הַפַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת יִהְיֶה הֶאָרַת בְּחִינַת חָכְמָה בִּבְרִיאָה גַּם כֵּן לְפִי מִזְגָּהּ וּתְכוּנָתָהּ, כְּדֵי שֶׁיּוּבָן הַשֵּׂכֶל לְהַתַּלְמִיד מִן הַמָּשָׁל, וּמִתְחַדֵּשׁ שָׁם בְּחִינַת חָכְמָה גַּם כֵּן.

וְלָכֵן נִקְרָא בְּרִיאָה גַּם כֵּן **יֵשׁ מֵאַיִן**, לְפִי שֶׁהִיא מִבְּחִינַת פַּרְסָא, שֶׁהָיָה "אוֹר שֶׁל תּוֹלָדָה"[54], דְּהַיְינוּ שֶׁנּוֹלָד וְנִתְחַדֵּשׁ אוֹר חָכְמָה בִּבְרִיאָה. כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מְשָׁל הַשֵּׂכֶל שֶׁמִּתְחַדֵּשׁ אֵצֶל הַתַּלְמִיד מִן הַמָּשָׁל שֶׁאָמַר לוֹ, שֶׁהַמָּשָׁל הוּא בְּעִנְיָן אַחֵר, וְהוּא מֵבִין מִזֶּה דַּעַת רַבּוֹ, וַהֲרֵי שֵׂכֶל זֶה הוּא חָדָשׁ אֶצְלוֹ שֶׁמִּתְחַדֵּשׁ עַל יְדֵי הַמָּשָׁל. וְכָךְ אוֹר זֶה דִּבְרִיאָה הוּא אוֹר חָדָשׁ שֶׁמִּתְחַדֵּשׁ עַל יְדֵי הַפַּרְסָא.

וְהִנֵּה הַמַּשְׂכִּיל יָבִין שֶׁהִתְעַלְּמוּת הַשֵּׂכֶל שֶׁל הָרַב בְּדֶרֶךְ הַמָּשָׁל שֶׁאוֹמֵר לְהַתַּלְמִיד, הוּא שֶׁכָּל חָכְמָתוֹ בְּעַצְמוּתוֹ הוּא מְלוּבָּשׁ בְּמָשָׁל זֶה, וְלֹא בְּכֹחַ לְבַד אֶלָּא בִּפוֹעַל מַמָּשׁ, רַק לְפִי שֶׁהָעִנְיָן שֶׁהַחָכְמָה מְלוּבֶּשֶׁת בּוֹ הוּא שֶׁלֹּא מֵעִנְיַן הַשִּׂכְּלַת חָכְמָתוֹ בְּעַצְמוֹ, אֶלָּא יָצָא לְלַמֵּד שֶׁלֹּא כְּעִנְיָנוֹ, לְכָךְ הַשִּׂכְּלַת הָרַב בְּעִנְיָן שֶׁמְּרַמֵּז בּוֹ – אֵין הַהַשְׂכָּלָה הַהִיא נִרְאֵית וְנִגְלִית לְהַתַּלְמִיד אֶלָּא עַל פִּי הַמָּשָׁל שֶׁהוּא עִנְיָן אַחֵר, וּמִמֶּנּוּ מִתְחַדֵּשׁ לוֹ הַשֵּׂכֶל עַד שֶׁנִּקְרָא אֶצְלוֹ שֵׂכֶל חָדָשׁ, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הַשֵּׂכֶל הֶחָדָשׁ הַזֶּה בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כְּבָר הָיָה לְעוֹלָמִים וּמְרוּמָז הַכֹּל בַּמָּשָׁל.

וְכָךְ הוּא עִנְיַן הִתְעַלְּמוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת חָכְמָה כו' דַּאֲצִילוּת בִּבְחִינַת פַּרְסָא לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת בְּחִינַת חָכְמָה כו' דִּבְרִיאָה: שֶׁחָכְמָה־דַּאֲצִילוּת הִיא בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ בִּפוֹעַל מַמָּשׁ הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בִּבְחִינַת הַפַּרְסָא[55] וְגוֹרֶמֶת הִתְהַוּוּת חָכְמָה־דִּבְרִיאָה כו', הֲרֵי חָכְמָה־דִּבְרִיאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹר חָדָשׁ, מִכָּל מָקוֹם כְּבָר יֵשׁ לָהּ אֵיזֶה עֵרֶךְ וְיִחוּס עִם חָכְמָה־דַּאֲצִילוּת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת צִמְצוּם אוֹר אֵין־סוֹף לִהְיוֹת אֲצִילוּת – הֵיְינוּ הִתְעַלְּמוּת הָאוֹר וְהֶעְדְּרוֹ עַד שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בְּשֵׁם כְּלָל כַּנַּ"ל, וְלָכֵן נִקְרָא "חָד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן". :

---

47) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וְאָרָא עַמּוּד קמט. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "קָרוֹב ה'" תרס"ח קָרוֹב לְסוֹפוֹ בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו מוֹסִיף: "וּבִפְרָטִיּוּת יֵשׁ חִילּוּק בֵּין צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן לְצִמְצוּם אַ"ק וְצִמְצוּם הַדִּיקָנָא כו' עַיֵּין שָׁם. וּבְהֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק ב תתקסג: "הֲרֵי כָּל הַמַּדְרֵיגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת נֶחֱשָׁב לְמַדְרֵיגָה אַחַת וְהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר בִּכְלָל".

רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה חֲנוּכָּה שטז, ב.

"וְעִנְיַן מַה שֶּׁכְּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר הַנְּקוּדִים פֶּרֶק ב בְּעִנְיַן צִמְצוּם וּפַרְסָא דְּאַ"ק, שֶׁהַצִּמְצוּם דְּאַ"ק הוּא בִּשְׁבִיל הָאֲצִילוּת, וְהַפַּרְסָא בִּשְׁבִיל הַבְּרִיאָה כו', וּמִכָּל מָקוֹם גַּם אוֹר הָאֲצִילוּת הוּא עַל יְדֵי פַּרְסָא". – הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק ג עַמּוּד א"שצג).

48) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה בָּלָק סח, ג. שִׁיר הַשִּׁירִים לט, ג. אוֹר הַתּוֹרָה עִנְיָנִים עַמּוּד קנב. קפח. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ס עַמּוּד לט. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם" תרס"ו).

49) (וְצָרִיךְ לְהַמְשִׁילוֹ בְּדֶרֶךְ מָשָׁל וְחִידָה: בְּאוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת וָאֵרָא עַמּוּד קנב, שֶׁכָּאן מְבָאֵר שֶׁהַחֵלֶק וּמָקוֹם פְּנוּי וְהוּ הַפֶּסֶק יוֹתֵר מִן הַמָּשָׁל לְגַבֵּי הַנִּמְשָׁל, וְשָׁם מְבָאֵר שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָא "מְשֹׁל הַקַּדְמוֹנִי", וְזֶהוּ עִנְיַן הַפֶּסֶק הֶחֵלֶל שֶׁהָיָה מָשָׁל, עַיֵּין שָׁם. רְאֵה הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק א פֶּרֶק רצג.

מָשָׁל וְחִידָה: רְאֵה סִידּוּר קמט, רֵישׁ עַמּוּד א. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק יט עַמּוּד 422 בְּשׁוּלֵי הָעַמּוּד).

50) (בְּרָכוֹת ו, ב. וּבְפֵירוּשׁ רַשׁ"י: כְּגוֹן תְּפִלָּה שֶׁעוֹלָה לְמַעְלָה).

51) (רְאֵה הֶמְשֵׁךְ תער"ב עַמּוּד קע. "הַתָּמִים" דַּף צ, א).

52) (בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ד עַמּוּד קנ מְבָאֵר שֶׁזֶּהוּ דַּווְקָא בְּהַפַּרְסָא שֶׁבֵּין אֲצִילוּת לְבי"ע, אֲבָל בְּהַפַּרְסָא שֶׁבֵּין הַכֶּתֶר לְחָכְמָה אי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כַּן, עַיֵּין שָׁם. וּרְאֵה שָׁם עַמּוּד קמט).

53) ("נִרְאֶה לַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי . . שֶׁזֶּה מְדַבֵּר בְּעִנְיַן הַכֵּלִים דִּבְרִיאָה". – הַגָּהוֹת תרנ"ח).

54) (נִסְמָן לְעֵיל יב, ב).

55) (רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד קמח. וּרְאֵה גַּם כֵּן הֶמְשֵׁךְ תער"ב פֶּרֶק קלא שֶׁהַכַּוָּנָה כָּאן עַל בְּחִינַת כֵּלִים דַּאֲצִילוּת. וְכֵן הוּא בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים עזר"ת עַמּוּד פד. וְשָׁם: "וּבִפְרָטִיּוּת רַק בְּחִינַת הַכֵּלִים דְּמַלְכוּת כו' אֲבָל לֹא הָאוֹר, שֶׁהֲרֵי הַכֵּלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הֵן שֶׁנַּעֲשִׂין נַר"ן לְבי"ע כו' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ. וְהַגַּם שֶׁאוֹמֵר שָׁם שֶׁגַּם הַקַּו הַמַּאִיר בְּהַכֵּלִים דְּמַלְכוּת קוֹדֶם הַפַּרְסָא בְּקַע הַפַּרְסָא עִמָּהֶם וּמֵאִיר בָּהֶם בְּבי"ע כְּמוֹ בַּאֲצִילוּת כו', הִנֵּה מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁזֶּהוּ עַל יְדֵי בְּקִיעָה אֵין זֶה כְּמוֹ שֶׁהֵן בַּאֲצִילוּת", עַיֵּין שָׁם. וְכֵן הוּא בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרפ"ח עַמּוּד לב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַךְ "אַנְתְּ הוּא דְּאַפִּיקַת עֲשַׂר תִּקּוּנִין כו'": שֶׁמִּכָּל מָקוֹם אֵינָן בְּחִינַת נִפְרָד לְגַמְרֵי, אַף שֶׁאֵין לָהֶם עֵרֶךְ וְיַחַס אֵלָיו כו', מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁהָאוֹר נִכְלָל בַּמָּאוֹר כו', וְגַם אַחַר כָּךְ הַמִּשְׁכַּת "קַו וְחוּט" כו' – הֲרֵי הַכֹּל מִתְאַחֲדִים עִמּוֹ,

וַאֲפִילוּ "**לְאַנַהְגָּא בְהוֹן עָלְמִין**" – "עָלְמִין" הֵם בְּחִינַת כֵּלִים, "ת' אֶלֶף עָלְמִין דְּכִסּוּפִין כו'"[56] – דְּבַאֲצִילוּת "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חָד"[57] אֲפִילוּ בִּבְחִינַת כֵּלִים.

וְכִמְשָׁל דָּבָר גַּשְׁמִי הַנִּתְפָּס בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ מַקֶּפֶת אֲפִילוּ גַּשְׁמִי כְּאֶבֶן דּוֹמֵם.

הֲגַם שֶׁאֵין הַמָּשָׁל דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל, לֹא מִנֵּיהּ כו'[58], מִכָּל מָקוֹם קְצָת מִן הַקְּצָת יָכוֹל הַמַּשְׂכִּיל לְהִתְבּוֹנֵן וּלְהַשְׂכִּיל עַל דֶּרֶךְ הַנִּמְשָׁל מִן הַמָּשָׁל הַזֶּה:

כִּי בְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ וִיכוֹלֶת בְּמַחֲשָׁבָה לְהַקִּיף אֶת הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי בְּתוֹכוֹ, עִם הֱיוֹתוֹ דָּבָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ מַמָּשׁ וְאֵין עֵרוּךְ אֵלָיו, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ כֹּחַ הַמְחַבֵּר לִהְיוֹת דָּבָר הַגַּשְׁמִי מוּקָף בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁבַּמּוֹחַ;

כָּךְ לְמַעְלָה יֵשׁ כֹּחַ וִיכוֹלֶת לְחַבֵּר אֶת הָאוֹרוֹת וְכֵלִים. וְשָׁם לְמַעְלָה הֵם מְחוּבָּרִים לִהְיוֹת הַכֹּל אַחְדוּת אֶחָד וְלֹא יִפָּרְדוּ. מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְצַיֵּיר זֶה בְּמוֹחַ שִׂכְלֵנוּ בָּעוֹלָם הַנִּפְרָד.

וּבְחִינַת כֵּלִים־דַּאֲצִילוּת הֵם "ת' אֶלֶף עָלְמִין דְּכִסּוּפִין כו'", תְּלִיסַר אֶלֶף עָלְמִין כו'"[59], שֶׁהֵן מִבְּחִינַת נִימִין וּשְׂעָרוֹת כו', וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הִתְחַלְּקוּת הַמַּחֲשָׁבָה לְכַמָּה מִינֵי מַחֲשָׁבוֹת עַד אֵין מִסְפָּר כו'. :

"**חַד** אֲרִיךְ וְחַד קְצִיר וְחַד בֵּינוֹנִי"[60]:

הִנֵּה **חֶסֶד** נִקְרָא "**אֲרִיךְ**" לְפִי שֶׁהוּא מִתְפַּשֵּׁט מִלְּמַעְלָה מַעְלָה לְמַטָּה מַטָּה, כְּמוֹ מַיִם הַיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ;

וּ**גְבוּרוֹת** שֶׁהֵן מִמַּטָּה־לְמַעְלָה נִקְרָא "**קְצִיר**" – שֶׁהוּא מְקַצֵּר וּמַגְבִּיל הַשִּׁפְעַת הַחֶסֶד שֶׁיִּהְיֶה לְפִי הַהַעֲלָאָה שֶׁמִּמַּטָּה־לְמַעְלָה[61].

וְזֶהוּ "**אֲרִדָה נָא וְאֶרְאֶה הִכְּצַעֲקָתָהּ** כו'"[62], רוֹצֶה לוֹמַר: "אֶרְאֶה" אִם "הַכְּצַעֲקָתָהּ" הַבָּאָה אֵלַי מִמַּטָּה־לְמַעְלָה – "אֲרִדָה נָא" מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין הַהַעֲלָאָה וְהַהַמְשָׁכָה. אַךְ לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה הִיא בְּחִינַת אוֹר־יָשָׁר וּבְחִינַת חֲסָדִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "אֲרִדָה נָא" תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ "אֶרְאֶה כו'".

וּ"**בֵּינוֹנִי**" הוּא **רַחֲמָנוּת**, בְּחִינַת מְמוּצָע בֵּין הַחֶסֶד – שֶׁהוּא שֶׁלֹּא לְהַבְחִין כְּלָל אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, וּבֵין גְּבוּרוֹת – לָדוּן אִם הוּא הָגוּן; וְרַחֲמָנוּת הוּא מְמוּצָע – שֶׁמִּצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ רָאוּי, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לְרַחֵם כו'[63]. :

רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה אֱמוֹר לג, סוֹף עַמּוּד ג. וְאָתְחַנַּן יב, ד. שִׁיר הַשִּׁירִים כ, ב. מב, ב).

56) (רְאֵה זֹהַר תּוֹסֶפְתָּא חַיֵּי שָׂרָה קכג ב. אִדְּרָא רַבָּה נָשֹׂא קפ,ח ב. אִדְּרָא זוּטָא הַאֲזִינוּ רפח, א).

57) (זֹהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא קכח, ב. אִדְּרָא זוּטָא רפח, א).

58) (וְלָא מִקְצָתֵיהּ).

59) (זֹהַר שָׁם).

60) (הֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר "פְּתַח אֵלִיָּהוּ". רְאֵה פֶּלַח הָרִמּוֹן בְּרֵאשִׁית נא, ב).

61) (רְאֵה יָהֵל אוֹר עַמּוּד 316).

62) (וַיֵּרָא [פָּרְשָׁתֵנוּ] יח, כא).

63) (שַׁיְּכוּת כְּלָלוּת הַדְּרוּשׁ לְעִנְיָן "אֲרִדָה נָא", הוּא מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת נִקְרָאִים "תִּיקּוּנִין", שֶׁהֵם בְּחִינַת לְבוּשִׁין שֶׁמִּתְקַנִּים אֶת הָאוֹר לִהְיוֹת הַמְשֻׁכַּת הָאוֹר בְּפוֹעַל. וּבְדוּגְמָא כָּזֹאת הוּא לְמַעְלָה, דְּמִצַּד עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף אֵינוֹ בְּגֶדֶר עוֹלָמוֹת כְּלָל כִּי אִם כְּשֶׁמִּתְלַבֵּשׁ הָאוֹר בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת וּמִתְאַחֵד עִמָּהֶם אָז נִמְשָׁךְ הָאוֹר לִפְעוֹל בְּבִי"ע – אָז שַׁיָּיךְ לוֹמַר "אֲרִדָה נָא". – הַגְּהוֹת תרנ"ח בְּסוֹפוֹ).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(לח) **ובכ"ז** יובן בתוס' באור ענין שיר מרובע שזהו בחי' התכללות בד' מדרגות בד' מיני התכללות שבד' רוחות העולם שנכללו יחד בהתכללות אחת כאשר יוכללו כל הד' רוחות יחד כנ"ל וד"ל. אך הנה יש להקדים עוד ענין אחד והוא מ"ש בהליכת השמש הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח כו' (קהלת א, ו) דלכאורה אין זה מובן שמתחיל בהילוך השמש ומסיים בסיבוב הרוח כו' ומה שייכות יש להילוך השמש לדרום דוקא. וגם מ"ש וסובב אל צפון הרי אין השמש מסבב לצפון כלל רק בדרום וקצה המערב בקיץ כו'. אמנם הנה יש להקדים עוד ענין אחד בהתכללות ד' רוחות העולם שאנו רואים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלפעמים יהיה התכללות הרוחות שלא בסדר והדרגה כלל זע"ז אלא בבחי' בלבול ותערובת גדולה והוא ע"י סבת רוח סערה שהרוח סוער בתוקף גדול מאד שמבלבל כל הרוחות שינשבו בלי סדר הצריך כמו רוח סערה שבים שיתגבר לבלבל הרוחות דצו"ד ומזרח ומערב בלי סדר והדרגה עד שמבלבל לגלי הים להעלותם ביותר ולהורידם לפעמים מתגבר מרוח מזרח למערב ומיד מתגבר רוח מערב לנגדו וכן מצו"ד באופן שלא יוכלו הספינות להלוך על הים כלל ויעמדו או יפלו וישברו כשרוח אחד גובר ביותר כידוע ליורדי הים באניות שא"א להם לילך כ"א ע"פ סדר נכון בהילוך הרוחות ברוח ממוזג בשוה מד' הרוחות או ע"י רוח מיוחד שילך בנחת כו' וכמ"ש בזהר פ' בשלח כד סליק ימא גלגלוהי כו' דרוח זעפא אשתכח כל ארבין קיימין לא סלקין ולא נחתין וכל נוני ימא מתבדרין לכל סטר כו'. והדוגמא מזה למעלה היינו בבחי' רוחות העליונות דאצי' שהן מקור ושרש לד' רוחות העולם הגשמי שבים וארץ למטה כידוע בענין הנה מקום אתי כו' (שמות לג, כא) שבחי' מקום הוא הכולל ו"ק מעלה ומטה מזרח ומערב צו"ד ובחי' שרש ומקור הראשון למקום גשמי נמשך מבחי' מקום העליון שהן ו"ק העליונים שבשם הוי"ה שלמעלה מהמשכת המקום בפועל מאין ליש ממש וע"כ ארז"ל (מד"ת פ"צ, י) הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו שמקום דעולם הנברא מאין ליש בטל וכלא ממש חשיב לגבי ו"ק העליונים שנק' מקום למעלה וז"ש הנה מקום אתי כו' וע"כ נא' (יחזקאל ג, יב) ברוך כבוד הוי"ה ממקומו דוקא וזהו ברוך המקום כו' ומפני שמקומו העליון הוא מקור למקום הנברא שנק' עולם נק' מקומו ש"ע אע"פ שאין העולם מקומו שנבדל בערך מהם דאין ערוך לך כו' כי התהוות העולם הוא רק מהארה דהארה אלקית המצומצם בשם אלקים כידוע וזהו כוונת היחוד בק"ש באמרו ה' אחד אח דלי"ת שהא' הוא אלופו ש"ע שיומשך מו"ק דאצי' בעולם הבריאה והן אח ז' רקיעים והארץ ובחי' מעלה ומטה וד' רוחות העולם וזהו שארז"ל (ברכות יג, ב) שיאריך בדלית של אחד כדי להמליכו בשמים וארץ וד' רוחות העולם (כמ"ש במ"א באריכות) וז"ש (דה"א כט, יא) לך ה' הגדולה כו'. והנה מה שלמטה יכול להיות עירוב ובלבול הרוחות זהו מצד שנמשך ברוחות העולם רוח העליון ביותר שלמעלה מהתחלקות ד' הרוחות ע"כ יבאו בבחי' בטול גדול עד שלא יוכלו לילך בסדר והדרגה באופן התכללותם זע"ז כו'. והיינו מפני שלמעלה ג"כ יש הארת אור המקיף העליון דו"ק דאצי' שלמעלה הרבה משרש התחלקות הו"ק שהן ו' מדות דחג"ת כו'. ואע"פ שיש בהם בחי' ההתכללות בסדר נכון כמו ההתכללות בחסד שבגבו' וגבו' שבחסד באופן מיוחד ובהתכללות כולם כאחד בסדר הנכון כפי שנמשך ממקור המדות דו"ק מבחי' בינה כו' אך מחמת אור המקיף שלמעלה ממקורם מתבטלים ממציאותם אופן סדרם וכל אחד אינו על מקומו או שעומד בלי הילוך כלל וזהו ענין הרוחות שבים העליון שמתבלבלים וכל ארבין קיימין ונוני ימא עלאה שהן הנשמות דאצי' מתבטלים ממציאותם ולא יוכלו לקבל סדר הילוכם ומתבדרין לכל סטר ממזרח למערב ומדרום לצפון שנמצא בלבול ותערובות בכאו"א שאינו מוצא מקומו ושרשו ומי שמקומו ושרשו בחסד שבצד דרום הולך אל צפון כו'. כדמיון בלבול הרוחות הגשמיים שבים הגשמי למטה כו' וכ"ז לפי שגם במקורם דרוחות הים העליון במדות דאצי' נמשך מבחי' המקיף דכתר שלמעלה ממקור המדות שמקבלים מחו"ב ע"כ יתבלבל סדרם ויכול אור החסד להאיר בכלי הגבו' שיוחלף כל או"א ממקומו כו' עד דאתא ההוא דברא בימא דידע לאשלמ' רוחא דזעפא כו' שזהו בחי' יסוד אבא שמקבל מיסוד דע"י שיוכל להמתיק הגבו' דמקיף זה דמדות ולהשקיט הרוח סערה כו' עד שיכול להיות סדר נכון בהילוך הרוחות העליונים דים העליון בהתכללות זע"ז כפי שנמשך במוחין דמדות עליונות כו' (כמ"ש בבאורי הזהר באריכות ע"ש) וכך יהיה למטה שיאיר אור ממוזג במקור הרוחות שיתכללו כסדרן כו' וד"ל:

ותלד עדה את יבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

כד) **והנה** עפ"ז יובן מ"ש בע"ח שבין אצי' לבריאה יש מסך ופרגוד כי המסך הוא הלבוש המעלים ומסתיר כדי שעי"ז יהי' בחי' יש ודבר נפרד ולא בבחי' עו"ע כו' והוא כמשל המסך גשמי שמסתיר האור ואע"פ שהאור בוקע המסך הוא רק אור של תולדה כו' וכמו אור הלבנה שהוא הארה דהארה מאור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השמש דהלבנה מקבלת האור מהשמש ונסתר בה אור
השמש ומה שהיא מאירה אח"כ היינו הארה דהארה
כו' ובמ"א מבואר ג"כ ענין הפרסא עפמ"ש לקטו
אבנים ועשו גל אם אני לא אעבור אליך כו' שאבנים
הן אותיות שמזה נעשה הפרסא והוא כמשל אותיות
המשל שמסתירים ומעלימים לגמרי עומק הנמשל
וכענין משלי שלמה שהלביש רזין עילאין במשלים
מענינים גשמיים הרי אותיות אלו מעלימים ומסתירים
אור השכל ומה שמושג מזה איזו הארה אין ערוך כלל
לגבי עצם הרזין עילאין (משא"כ כשאומר השכל בגלוי
באותיות זהו בחי' עו"ע כו'), והנה כתיב השמים כסאי
פי' שהפרסא נק' כסא דהנה הכסא היא שבה ועל ידה
נשפל גוף האדם למטה שמתחלה היה נצב הקומה
וכשיושב על הכסא משפיל א"ע למטה וראשו וגופו
נשפלים למטה והגוף הוא היושב על הכסא, והנמשל
מזה למעלה כי המדות עליונות נק' בחי' גופא דמלכא
חסד דרועא ימינא כו' ת"ת גופא כו' שבהם ועל ידם
אור א"ס משפיע חיות לעולמות שהם כלים שעל ידם
ההשפעה כנ"ל אמנם כשצ"ל ההשפעה נמשכת בבי"ע
צ"ל עוד ע"י לבושים המעלימים ומסתירים כדי שיהי'
כח לנבראים לקבל שלא יתבטל ממציאות כו' ונק'
לבוש זה כסא כס א' שהוא כיסוי והסתר לבחי' אלף
הוא גילוי אלקות שבאצי' אלופו של עולם, וכמשל
הכסא שבו נשפל הגוף כו' וה"ע הפרסא הנ"ל
המפסקת בין אצי' לבריאה, וכסא זו הוא מבחי'
השמים מקיפים עליונים שלמעלה מעלה מהמדות הוא
בחי' סוכ"ע כי המקיף הוא מקיף ראש ורגל כא' לפיכך
נעשה למטה בחי' כסא כו' והענין כי שרש הפרסא
מחיצונית בינה שלמעלה מהז"א ונמצא שהיא מבחי'
מקיפים כי מת"ת דאימא נעשה כתר לז"א אלא
שלמטה נעשי' מסך מתחת רגלי זו"נ, והטעם כי באמת
שרש המסך גבוה מאד שלכן יש בו הכח להסתיר
ולהעלים על או"כ דז"א וכמו בגשמיות שהמשל נמשך
מעומק החכמ' דוקא וכמו שאמרו משמת ר"מ בטלו
מושלי משלים הרי דוקא ר' מאיר שהי' יחיד בדורו
הוא שיכול למשול משלים וכן בשלמה כתיב משלי
שלמה לפי שהי' חכם מכל האדם כו' וכך יובן למעלה
ששרש המסך שיהי' ההשפעה ע"י העלם והסתר נמשך
ממקום גבוה יותר מהמדות עצמן וזהו שמים תכין
אמונתך בהם פי' אמונתך הוא בחי' מל' היורדת בבי"ע
להחיותן מאין ליש וע"י שמים שהם מקיפים עליונים
שמהם נעשי' הפרסא תכין אמונתך שיהי' התהוות
מאין ליש ע"י ההסתר וההעלם, וזה נעשה ע"י
אתעדל"ת דבע"ת בבחי' בכל מאדך בלי גבול מבחי'
יחידה שבנפש שנגע עד נפשו ממש מצד הריחוק כו'
שעי"ז מעורר ג"כ למעלה מקיפים עליונים להיות
השמים כסאי וכמ"ש באריכות על פסוק השמים כסאי
בעזרה"י:

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלקי ישראל, וארז"ל
בפ"ב דמגילה די"ח ע"א, א"ר אחא א"ר אלעזר
מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל שנא' ויקרא לו אל
אלקי ישראל, דאי ס"ד למזבח קרא לי' יעקב אל ויקרא
לו יעקב מבע"ל, אלא ויקרא לו ליעקב אל, ומי קראו
אל, אלקי ישראל. וכ"ה בזח"ג פ' קדושי' דפ"ו ע"א
ע"פ לפני לא נוצר אל, דתנינן קוב"ה קרא ליעקב אל
דכתי' ויקרא לו אל כו'. וכ"ה במד"ר פ' ויחי פצ"ח
ע"פ ושמעו אל ישראל אביכם ור' פנחס אמר אל הוא
ישראל אביכם, מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם
בורא עולמות. והיינו כמשרז"ל בילקוט ישעי' רסי' מ"ג
ע"פ בוראך יעקב ויצרך ישראל, עולמי עולמי מי בראך
כו' יעקב בראך. וכ"ה ברבות בחוקתי פל"ו גבי וזכרתי
את בריתי יעקב. ולכאו' צ"ל האיך שייך על יעקב
שלמטה לאמר כן, דאם היותו נשמה דאצי' מ"מ לא
הי' רק מרכבה לז"א דאצי' ולא ז"א ממש, וכמ"ש
רבינו באגה"ק סי' ך' בענין נשמות דאצי' וז"ל, אך
אינן אלקות ממש לברוא יש מאין מאחר שכבר יצאו
ונפרדו מהכלים דע"ס שבהן מלובש הקו מאור א"ס
שהאור הוא כעין המאור כו', עכ"ל, וא"כ צ"ל האיך
ארז"ל אף אביכם בורא עולמות, וארז"ל יעקב בראך.
ויותר צ"ל על מארז"ל הנ"ל דמגילה שהקב"ה קרא
ליעקב אל, הלא שם אל הוא מז' שמות שאינם נמחקי',
וידוע שגם הע"ס דאצי' ממש מה שנקראים בשמות
שאינם נמחקים כמו אל אלקי' ששם אל הוא בחסד וש'
אלקי' בגבורה, אין הכוונה על הע"ס ממש כ"א רק על
אור א"ס שמלובש בהן שאוא"ס כשמלובש בחסד נק'
אל וכמ"ש מזה במ"א, וא"כ הנשמות דאצי' כיון שכבר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נפרדו מהכלים דאצי' כמ"ש באגה"ק סי' ד' הנ"ל, ונמצא אין הקו וחוט מאוא"ס מלובש בהן, א"כ אין שייך לקרותם בשמות הבורא, דהא אפי' הע"ס עצמן לא נקראים בשמות הבורא רק מפני שהקו מאוא"ס מלובש בהן כו' והאיך אמרו בפ"ב דמגילה שהקב"ה קראו ליעקב אל שהוא מז' שמות שאינם נמחקים כו'.

ולהבין כ"ז נקדים תחלה מ"ש רבינו על מ"ש רבינו בזהר פ' בא דל"ח ע"א מאן פני האדון ה' דא רשב"י, שלכאו' יפלא האיך אומרי' על רשב"י פני האדון ה', דאף שהי' נשמה דאצי' מ"מ הלא נשמות דאצי' נת"ל שכבר נפרדו גם מכלי' דע"ס, והאיך נקראו בשם מז' שמות, וכ"ש שם הוי' שהוא שם המיוחד. והענין הוא דהנה כתי' למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, ופי' שלום הוא השפעות דיסוד ז"א במל' בחי' השפעה הפנימיות, ואומר שלמען אחי ימשיך בחי' המשכה זו, וצ"ל מי הם הנק' אחי. אך הענין הוא, דבראשית האצילות הע"ס באורות וכלים נאצלו ג"כ עמהם בחי' נשמות דאצי' ונקראים אחים ורעים לז"א. דהנה יש הפרש גדול בין אצי' כמו שהוא נמשך ומלובש בבי"ע לכמו שהוא באצי' ממש (וע' בפי' הרמ"ז ר"פ משפטים שיש ג' מדריגות בכלל, הא' נשמות דבי"ע ממש, הב' נשמות דאצי' רק שהן מאצי' שבבי"ע, הג' נשמות מאצי' העליון ממש, וא"כ מ"ש רבינו כאן שיש הפרש גדול בין אצי' כמו שהוא נמשך ומלובש בבי"ע לכמו שהוא באצי' ממש י"ל כוונתו שיש הפרש גדול בין אצי' ממש לאצי' שבבי"ע, ומכ"ש שיש הפרש רב יותר בין אצי' שבבי"ע לנשמות דבי"ע ממש), שהרי נשמה דאצי' לא תוכל לסבול כל דבר רע, ולא נאמר נפש כי תחטא אלא על נפש דבריאה יצירה עשייה, שאף שגם בה יש בהכרח הארת האצי' המחי' אותה, עכ"ז הנה הוא בהעלם והסתר (נראה שכאן כוונתו על נשמות דבי"ע ממש שנת' ברמ"ז בפ' משפטי' הנ"ל שעל בחי' נפש מנשמות דבי"ע נא' נפש כי תחטא), ולכן במעשה דדוד נסתלקה ממנו שכינה, והיינו לפי שהאצי' הוא אלקות ממש, אשר שם כתי' לא יגורך רע, משא"כ כשמסתתר כח האלקי לברוא יש מאין בבי"ע אשר ומשם יפרד, שם שייך תערובות טו"ר בלבושים דבי"ע. וא"כ מאחר שהנשמות דאצי' הגם כי לגבי הע"ס דאצי' הם קטנים הרבה במדריגה בבלתי שלימות כמו הע"ס, מ"מ להיותם מבחי' אצי' העליון ממש הרי הן בחי' אלקות ולא נשתנו להיות יש ודבר נפרד כלל (וצ"ל שכוונתו שגם בירידתן להתלבש בגוף שעז"נ אתה בראת יצרת כו' נפחת בי לא נשתנו ג"כ ממעלתן כלל וכלל, וה"ה למטה בגוף ג"כ בחי' אצי' העליון שהוא אלקות ממש כו').

ויצב שם מזבח

בס"ד, וישלח ל"ג ך'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

קכז) **ומעתה** צ"ל מהו"ע הג' כתרים כתר תו' כתר כהונה וכתר מלכות, והענין הוא דהנה מהמבו' לעיל מובן דבכללו' ההמשכות והגילוים מא"ס ב"ה יש ב' מיני המשכות, הא' ההמשכה שהיא בבחי' א"ס ממש, והב' ההמשכה שבבחי' גבול ומדה. והנה ההמשכה שבבחי' גבול ומדה הוא הקו הנמשך מאוא"ס ב"ה שנמדד ונגבל לפי אופן העולמו' ובא בבחי' מדה וגבול כו', דכפי רצונו ית' באופן ההשתל' שיהיו ע"ס עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר, וספירו' אלו דוקא שהן בחי' חב"ד חג"ת נהי"ם, כן נמדד הקו ג"כ במדידה זאת שיש בו ג"כ ע"ס אלו, כי כללו' האור הזה הוא לצורך העולמו' דמאחר שהוא מה שבא במדה וגבול ה"ז רק לצורך העולמו', ולולא הרצון בעולמו' אינו שייך כלל המשכת אור זה, וע"כ כפי רצונו ית' בענין העולמו' וההשתל' כ"ה המדידה בהאור שיש בו הע"ס כו'. דמדידה זו היא בהאור הזה בתחלת המשכתו בשרשו ומקורו, והיינו דהמדידה וההגבלה שבהקו א"ז מה שנתחדש בו ע"י הצמצום, כ"א דבתחלת המשכתו יש בו מדידה זו, והוא שגם בשרש ומקור האור כמו שהוא לפה"צ יש בו ג"כ ע"ס והן הע"ס הגנוזות במאצילן כו', ונק' גנוזות שהן גנוזות ונעלמות בהאור שבבחי' א"ס ובל"ג, והוא מה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאור הא"ס שיער בעצמו להאיר בבחי' מדה וגבול
כו', אך שם המה בתכלית הפשיטות לגמרי שאינם
בבחי' מציאו' ניכרות כלל והן שם בתכלית האחדות
כו'. והמשכת הקו מהע"ס הגנוזות הוא ע"י הצמצום
דענין הצמצום בזה הוא להיות ספי' מיוחדות, וכמו
שספי' החכ' תהי' ספי' מיוחדה בפ"ע וכן כל הספי'
ועי"ז נעשים בבחי' מציאות ניכרות כו'. ומ"מ גם בזה
הן עדיין בבחי' בלי מה וכמ"ש בס"י ע"ס בלי מה דגם
כמו שהן ע"ס ה"ה בלי מה עדיין כו', כי הקו ידוע
שהוא עשוי מנקודות, והיינו שאינו בבחי' אורך הנמשך
מלמעלמ"ט כ"א הוא בבחי' נקודות, והן הספי' פרטי'
שבהקו דכל ספי' הוא בבחי' נקודה כו', וכל נקודה
ה"ה בבחי' פשיטו' שאין בה ציור עדיין כו'. והנה
לפעמים מצינו דנקודה היא אדרבה בבחי' תוקף
המציאו' ביותר, כמו בספי' דתהו שהיו בבחי' נקודות
שזהו ג"כ בחי' העצמי' דכל ספי' כנודע, הרי היו
בבחי' תוקף ביותר כו', הנה זו כאשר הנקודה באה
בבחי' כלים ה"ה בבחי' תוקף המציאו' ביותר, אבל
כשאינה בבחי' כלים ה"ה בבחי' פשיטו' כו', וכמו
בעקודים שהעשר אורות עקודים בכלי אחד ה"ה בבחי'
פשיטות, דמשו"ז ביכולתם להיות בכלי אחד עם
היותם עשר אורות כו' כמ"ש בע"ח, וכ"ש באור הקו
שאין שם בחי' הכלים הרי האורות הן בבחינת פשיטות
כו', וזה גופא הוא מפני שענין הקו הוא רק לגלות מן
ההעלם ולא כמו ספי' דתהו ששם הכוונה הי' להיות
בבחי' מציאו' שזהו לצורך איזה כוונה כמ"ש במ"א,
וע"כ באו בבחי' כלים כו', משא"כ בהקו הכוונה הוא
רק התגלו' הספי' מהעלמם דע"ס הגנוזות כו', וע"כ
אין שם כלים והן בבחי' פשיטות כו', וכאשר האורות
נתלבשו בכלים דאצי' נעשו בבחי' מציאות אור בחי'
אור החכ' ואור החסד כו'. ויובן כ"ז עד"מ בנפש האדם
הרי הכחות הן בגדרים מיוחדים ומחולקים זמ"ז דכח
החכ' הוא בגדר מיוחד וכח הבינה בגדר מיוחד וכן כח
החסד כו', ועם היותם כחות נפשי' ה"ה מ"מ בגדרים
מיוחדים ומוגבלים כו', והנה הנפש הוא עצם אחד
רוחני פשוט ומופשט מגדר ציור ומגדר הגבלה כו',
ואיך יהיו מהנפש כחות מוגדרים ומוגבלים דגם
מהארת הנפש א"א שיהיו כחות מוגבלים כו', ומ"מ
הרי הנפש פועלת ע"י הכחות, שמתחכם ע"י כח החכ'
ומתחסד ע"י כח החסד כו'. אך הענין הוא כמ"ש
בסש"ב פנ"א שתרי"ג מיני כחות כלולים בנפש, דעם
היותו עצם א' פשוט נמצאים כלולים בו תרי"ג כחות
שהן מקורי הכחות הגלוים כו', וא"כ הכחות הכלולים
בנפש הן כמו ממוצעים בין עצם הנפש ובין הכחות
הגלוים כו', ומאחר שהן בבחי' ממוצע צ"ל שיש בהם
ב' מדרי', והוא כמו שהן לגבי הנפש וכמו שהן לגבי
הכחות הגלוים כמו בכל ממוצע כו' כנודע, והיינו דכמו
שהן לגבי עצם הנפש ה"ה משתוים אליו שהן בבחי'
פשיטות ממש בערך פשיטו' עצם הנפש כו', וכמו שהן
לגבי הכחות ה"ה בבחי' פשיטות רק לגבי הכחות, דגם
שם הן בבחי' פשיטו' רק שזהו רק הפשיטו' מבחי'
המציאות דהכחות לא בבחי' פשיטות ממש. וכמו כח
המשכיל שהוא מושלל ממציאו' שכל ומ"מ הו"ע
שכלי שאינו מושלל מגדר ענין השכל לגמרי כו', אבל
כח השכל ההילי העצמי הנטוע ומושרש בנפש הוא
מושלל מגדר ענין השכל לגמרי, דעם היותו כח השכל
היינו רק בערך פשיטות עצם הנפש שמושלל לגמרי
מגדר השכל כו', וזה גופא היא הסיבה דהכח השכל
כמו שהוא כלול בנפש שאינו בבחי' המשכה עדיין
ה"ה בבחי' פשיטו' לגמרי, וכמו שבא בבחי' המשכה
נעלמת הפשיטו' שלו הוא רק לגבי מציאות הכח הגלוי
כו'. והדוגמא מזה יובן למע' דע"ס הגנוזות הכלולים
באוא"ס ב"ה ה"ה בבחי' פשיטות ממש כו', וכמו
שבאו בבחי' הקו ה"ה ג"כ בבחי' בלי מה כו', והוא
בחי' הפשיטו' לגבי ע"ס הגלויות שהן בבחי'
התלבשות אורות בכלים כו'. ומובן מזה דע"ה דעיקר
המציאו' של האורות הוא ע"י הכלים שע"י
ההתלבשות והתפיסא בהכלים נעשים כמהות הכלים
כו', מ"מ האורות עצמן הן ג"כ בבחי' מציאו' ע"ס כו'
(ויש בהם התחלקות מעומ"ט בעצם מהותן כו'), וזהו
הסבה שבאים בבחי' התלבשות בכלים כו', ובסוף
המשכתן (היינו בהתלבשותן בהכלים) נתגלה בחי'
המציאו' וההתחלקות שבהם בעצם כו', וע"י הכלים
נעשו כמהות הכלים לפעול כפי אופן הכלי כו'. אמנם
ההמשכה שבבחי' א"ס הוא מה שבא בבחי' גילוי מן
העצם, והיינו שענינו אינו לפעול דבר כמו פעולת האור
והגילוי כ"א הוא בבחי' גילוי מן העצם לבד והוא כמו
העצם כו', דבאמת אינו שייך בזה שום שם כלל רק
שם א"ס, וכמו שבא בבחי' גילוי בעולמות (דהיינו
בחי' התפשטו' שלו כו') ה"ה נק' בש' רצון שהוא
גילוי העצמו' כו', וכמשנת"ל פמ"ט דכח הרצון חלוק
מכל הכחות שהן בבחי' מציאות לעצמן כמו כח השכל
שהוא כח לעצמו חוץ מעצמו' הנפש, משא"כ כח
הרצון אינו מציאו' דבר לעצמו חוץ מעצמות הנפש,
דהרי כל ענינו הוא רק הטיית והמשכת הנפש כו', ולכן
מכל הכחות נשאר דבר גם לאחר סילוק הכח וכמו
ההשכלה שנשארה גם כשפוסק מלהשכיל כו', משא"כ
ברצון שאינו נשאר ממנו מאומה כו' וכמשנ"ת שם,
וע"כ בחי' הגילוי דאור הא"ס שנמשך בעולמו' נק'
בש' רצון, להיותו אינו דבר במציאו' לעצמו רק גילוי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העצמו' כו', וה"ה בבחי' מקיף על כולם בשוה כו', ואור זה מאחר שהוא בבחי' גילוי מן העצם לבד ה"ז שייך גם אם לא היו עולמות כלל כו'.

קיצור. ומעתה צ"ל ענין הג' כתרים כ"ת כ"כ כ"מ, דהנה נת' דבכללות הן ב' מיני המשכות אורות, הא' שבבחי' מדה וגבול והוא בחי' הקו שנמדד לפ"ע העולמות, והמדידה היא בשרשו באוא"ס ששיער בעצמו להאיר במדה וגבול, והן הע"ס הגנוזות והן בבחי' פשיטות לגמרי, וע"י הצמצום להיות ספי' מיוחדות נמשך הקו בבחי' נקודות, והן בבחי' בלי מה (ולא כמו נקודות דתהו שנתלבשו בכלים והכוונה בהם להיות בבחי' מציאות), ועד"מ כחות הנפש שישנם כלולים בעצם הנפש ושם הן בבחי' פשיטות כפשיטת הנפש, ובהמשכה נעלמת הן בבחי' פשיטות לגבי כחות הגלוים, ובסוף המשכתם היינו בכלים נעשים בבחי' מציאות אור, והמשכה זו היא מפני הרצון בעולמות, והמשכה הב' הוא האור שבבחי' א"ס שהוא לגלות עצמותו, וכמו הרצון שהוא גילוי עצמיות הנפש.

בס"ד. ליל א' דחה"ש, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תרפ"ט

יג) **אמנם** צ"ל והלא כתי' בראשית ברא אלקים וראשית הוא בחי' חכ' הרי דההתהוות היא מבחי' חכ' וכמו שת"י בראשית בחוכמתא ברא כו' וכתי' כולם בחכ' עשית וגו' ובת"א אי' בראשית בקדמין הרי ההתהוות הוא בבחי' כתר שנק' קדם ואיך הוא ההתהוות מבחי' מל' דוקא, אך הענין הוא, דהנה ידוע דאצי' הוא בחי' ממוצע בין אוא"ס המאציל אל הנבראים, דתכלית הכוונה דאוא"ס הוא התהוות בי"ע, שהרי הכוונה בהתהוות העולמות הוא להיות לו ית' דירה בתחתונים, דתנאי התנה הקב"ה במע"ב אם יקיימו ישראל את תורתי כו' ושיהי' גילוי אלקות בעולם ע"י עבודה דוקא דכוונה זו נשלם בעולמות בי"ע דוקא, והגם דכתר דאצי' הוא רצון פרטי להתהוות האצי' מ"מ עיקר הכוונה בזה הוא שיהי' התהוות בי"ע, וכמ"ש בסש"ב פל"ו והנה תכלית השתל' העולמות וירידתן ממדרי' למדרי' אינו בשביל עולמות העליונים אלא התכלית הוא עוה"ז התחתון אשר כך עלה ברצונו ית' להיות נח"ר לפניו ית' כד אתכפיא סט"א ואתהפך חשוכא לנהורא שיאיר אור ד' א"ס ב"ה במקום החשך והסט"א של כל עוה"ז כולו ביתר שאת ויתר עז ויתרון אור מן החשך מהארתו בעולמות עליונים, וז"ש כל אשר חפץ ה' עשה דבחי' עשי' והתהוות היש זהו מבחי' חפץ ורצון ה', כי הרצון דאוא"ס ב"ה הוא בהתהוות היש דוקא, רק בכדי שיהי' הרצון בערך להיות בבחי' מקור ליש, והיינו שיהי' בחי' רצון גלוי על מציאות יש ויהי' בערך להיות בחי' מקור ליש ע"ז הוא האמצעי דאצי', דהנה בחי' הכתר הוא למע' מבחי' הגילוי עדיין, דעם היות שהוא בחי' רצון להתהוות ה"ז בתכלית ההעלם עדיין ונק' סדכ"ס שסתום גם מבחי' חו"ב וכ"ש שהוא סתום לגמרי לגבי בי"ע ואינו בגדר רצון גלוי להתהוות היש, וכ"ש שאינו בגדר ערך להיות מקור ליש, והגם דבחי' כתר נק' ראשון לנאצלים הנה הכוונה הוא שהוא מובדל מהם וכ"ש מבי"ע, וע"י הע"ס דאצי' בא הרצון ממדרי' למדרי' עד בחי' מל' דאצי' שהוא בחי' רצון גלוי להתהוות בי"ע ובערך להיות בבחי' מקור להם, וראשית התגלות הרצון הוא בבחי' חכ' שנק' ראשית שהוא בחי' מקבל מראשון, והיינו מפני שהחכ' מאין תמצא מבחי' אין דכתר והוא ראשית הגילוי מעצמות העלם הכתר, וזהו בראשית ברא דבחי' חכ' הוא בחי' התגלות הרצון מבחי' הכתר, דכמו שבא בבחי' חכ' ה"ז בחי' ראשית שיש לו שייכות לבחי' אחרית שהוא בחי' מל', ומ"מ בחכ' הוא בבחי' פשיטות עדיין ומצטייר יותר בבחי' בינה שז"ע כלם בחכ' עשית בבינה.

הוי' יחזתו מריביו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

ליל א' דחג השבועות, בסעודה

א. השבוע קיבלתי מכתב מקנדה – מאחד שלמד יחד אתי בשנות הילדות ב'חדר' בליובאוויטש. הדבר העלה בזכרוני אותם זמנים, ונזכרתי על חג השבועות תרמ"ה.

בערב חג השבועות אותה שנה, אמר לנו המלמד ב'חדר': כתוב בתורה[1] "ויוצא משה את העם לקראת האלקים", משה רבינו הוביל את בני ישראל למתן תורה, ילדים – אומר לנו המלמד – בואו ואוביל אתכם למתן תורה.

המלמד לקח אותנו – שלושים או שלושים וחמשה תלמידים בערך – ל"ר' בנימין'ס בית המדרש", וציווה עלינו שלמחרת ביום ראשון של חג השבועות בבוקר, נקום מהשינה שעה אחת מוקדם מאשר כל יום, ונבוא לבית המדרש לקבלת התורה.

למחרת, קמתי בשעה שבע בבוקר, והתכוננתי ללכת לבית המדרש. כבוד אמי הרבנית פינקה אותי מאד – בן יחיד – ורצתה שאטעם משהו לפני הליכתי לבית המדרש. אך עניתי לה, שלפני מתן תורה אינני רוצה לטעום מאומה, והלכתי לבית המדרש. כל התלמידים התאספו לבית המדרש, והמלמד הוביל אותנו ברחוב חאחלויקע.

ב. פעם היה החינוך באופן אחר לגמרי. הכל היה בתמימות, גם אצל הילדים וגם אצל ההורים, וזה התבטא גם במלמדים וגם בהורים. תמימות זו היא הפשיטות. פעם היה 'דרך ארץ' בפני המלמדים. היום אומרים על 'מלמד', מה הוא מלמד, דברים ישנים? פעם הייתה הפשיטות מורגשת. ידוע פירושו של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי על הפסוק[2]: "תמים תהי' עם הוי' אלקיך":

"על ידי התמימות שלך, אתה יכול להגיע לתמימות הוי', ותמימות הוי' היא פשיטות העצמות".

ג. החסיד ר' פרץ מבישניקוביץ' היה מלמד[3], והיה נוסע לכל חג שבועות לליובאוויטש. הוא היה עני מרוד ורחוק מאד מהתפשטות. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה מקרב אותו בגלל היחוס שלו, שכן סבו היה מקורב גדול אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'.

פעם אחת בא לליובאוויטש לחג השבועות, והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש הבחין בו כשנסע לטייל מחוץ לעיר.

לאותו חג, הגיעו הרבה אורחים לליובאוויטש, ובשעת ה'יחידות' היה קהל הנכנסים גדול מאוד. הגבאי ר' לויק לא חשב כלל להכניס את ר' פרץ ל'יחידות', ואף הוא עצמו לא חשב שיוכל להיכנס ל'יחידות'.

פתאום קרא ר' לויק לר' פרץ, בשם הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש שייכנס ל'יחידות'.

ר' פרץ התאונן באותה 'יחידות' בפני הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, שהוא "כלי ריקן מלא בושה וכלימה".

אמר לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש: זאת צריכים לדעת להרגיש, האם אתה אומר תהלים בבכיות?

כן – ענה ר' פרץ.

המשיך הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש ואמר לו: "כל יום במשך כל ימי חייך, תאמר שני פרקי תהלים בבכיות – וסיים – אבל לקבלת התורה צריכים ללכת בשמחה".

כעבור שנים, היה ר' פרץ מספר, שבכל חג שבועות הוא נזכר על אותה 'יחידות' אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, הוא רואה את הרבי ומצייר לעצמו את הירידה וההשפלה שהרבי בא אליו מגן־עדן העליון לעולם־הזה.

בלילה הראשון של חג השבועות תרמ"ז, התגנבתי מדלת אחורית בביתנו, והלכתי לבית המדרש, והבחנתי בין הקהל הרב שאמר 'תיקון ליל שבועות', בשני יהודים, שהחזיקו 'סידורים' – הייתי אז ילד קטן ולא ידעתי שאלה הם 'תיקון ליל שבועות' – בידיהם, ודמעות זלגו על לחייהם. אחד מהם היה יהודי גבוה עם זקן ארוך, היה זה ר' פרץ מבישנקוביץ'.

וזו הייתה 'קבלת התורה' שלו בשמחה.

ד. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נכנס פעם בערב חג השבועות ל'יחידות' אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, ושאל: מהי עבודת ההכנה של ליל שבועות?

ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש:

ב'מתן תורה' ניתנו שלשה ענינים: גליא שבתורה, סתרי תורה, והכוח ל'עבודה'. גליא שבתורה יש לכל אחד, סתרי תורה גם־כן ידעו הרבה, אך הכוח ל'עבודה' נותנים רק למי שרוצה בכך. ומה נקרא לרצות? – 'געגועים עצמיים'. הרבי – הוד כ"ק רבינו הזקן – אומר: כתוב[4] "אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו", לא כתוב "אין מגלין" אלא "אין

1) שמות יט, יז.
2) דברים יח, יג.
3) ראה מביא לקונטרס ומעין ע' 36.
4) ראה חגיגה יג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוסרין". "מוסרין" משמעה מ'עצמות אין־סוף' לעצמות הנשמה, וזהו 'רזין דרזין', וכאשר שומעים תורה מצדיק בגן־עדן העליון, יכולה להיות ידיעה ב'רזין דרזין'.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר אז להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש: אבא - ברכני.

והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש בירך אותו בכוח של אביו - הוד כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' - בכוח הסבא - הוד כ"ק רבינו הזקן - בכוח מורנו הבעל־שם־טוב, בכוח עצמות הנשמה. כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיפר על כך, סיים: באותו ליל חג שבועות, כבר לא יכולתי לישון.

זה אירע כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה בן שבע־עשרה שנה.

ה. ענין ההתבוננות הוא לא רק בהשגה. התבוננות היא בכל דבר, מחשבה, דיבור, מעשה והנהגה. 'התבוננות' פירושה: הרהור ושיקול הדעת.

כמו מתון ומבוהל. במבוהל, כשהוא חכם - הרי החכמה מבוהלת, כשהוא שוטה - הרי השטות היא מבוהלת. כך גם במדות. מדות טובות או מדות רעות ר"ל, הרי כולן אצלו מבוהלות. ואילו במתון, הרי הכל הוא כפי שצריך להיות, החכמה היא חכמה, והשטות היא שטות. וכך גם במדות.

ישנם שלשה סוגים בהתבוננות: אדעתא דנפשי', אריכות ההתבוננות, והעמקת הדעת. ההתבוננות של העמקת הדעת - איננה שייכת לכל אחד. גם ההתבוננות של אריכות ההתבוננות, איננה שייכת לכל אחד. ואילו ההתבוננות של אדעתא דנפשי' - היא שייכת לכל אחד. כל אחד צריך לשאול את עצמו איך הוא.

כעת בליל חג שבועות, צריכה להיות בכל אחד ההתבוננות של אדעתא דנפשי', וכל אחד צריך לשאול את עצמו: איך הוא, איך הוא צריך להיות, ואיך הוא יכול להיות. בליל חג שבועות, צריכה להיות ההכנה לקבלת הכוח ל'עבודה', וע"י מה 'לוקחים' זאת - על ידי אותיות התורה, שכל התורה היא שמותיו של הקב"ה[5], שזה למעלה אפילו מ'שלילה עצמית'.

ו. בתורה יש הענין של מסירות נפש. מיום שניתנה תורה בהר סיני, יש הענין של מסירות נפש. על הענין של מסירות־נפש בתורה, לא זקוקים לאזהרות ולהתעוררות. וכל הפרצופים העליונים והמלאכים, מלמדים זכות על בני ישראל, על מסירות־נפשם בעד התורה.

אלא שהמסירות־נפש צריכה להיות תורה בשביל תורה, כלומר: תורה ביראת שמים. לא כמו תלמודי־התורה והישיבות של 'טריפה'. צריכים לדבר בכך דברים ברורים ולהסביר, שכל ילד הרי זה נוגע לו ולדורי דורות, וצריכים לדבר בזה, ובאם לאו... לא זו בלבד שבתלמודי־התורה ובישיבות הכשרים יתמלא הדרוש להם בגשמיות וברוחניות, אלא מוכרחים שתהיה המסירות־נפש לבער את תלמודי־התורה של 'טריפה' והישיבות של 'טריפה'. הדין הוא[6] ש"ספר תורה שכתבו מין - ישרף", גם כשאין בו הפסק ונגיעה, הכתב שלו מהודר, אלא אם "כתבו מין - הרי ישרף". ואלה הם המלמדים של 'טריפה' והחדרים של 'טריפה', ועל כך צריכה להיות המסירות־נפש של תורה, על תורה ביראת שמים.

ז. הלילה צריכים לומר לריבונו של עולם: מה שהיה - היה, ומהיום שתהיינה אצל בני ישראל שמחות, ויעזור השי"ת שנקבל את התורה בשמחה ובתום לבב.

ח. (בתחילת הסעודה, כשנכנסו הרמ"ים מהישיבה, אמר:)

ראשי הישיבות, הם היום בעלי השמחה האמיתיים.

- לא היו עשרה שאכלו פת, ולקחו אחדים מהנאספים רביעית יין כדי לצרפם למנין, ואמר כ"ק אדמו"ר, שאלה שצריכים לצרפם - ישבו לשולחן.

- כוס של ברכה מברכת המזון, נתן בעצמו לכל הנאספים. -

ליל א' דחג השבועות, בסעודה

5) רמב"ן בהקדמת פירושו על התורה.

6) ראה גיטין מד, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

האוצר פרק קל"ד

משך למעלה מארבעים שנה החזיקו טעוול ורעייתו חוה דבורה את הישיבה בפינסק במתן בסתר מבלי שאיש ידע מזה. רק לאחר שבראש הישיבה החדש הועמד רבי נפתלי הירץ מפוזנא, ונודע לו על היקף הצדקה של טעוול ורעייתו עמד על כך שיש לגלות ברבים את מעשיהם הגדולים.

רבי נפתלי גם החל לחקור את מוצאם המשפחתי של טעוול וחוה דבורה, והתברר לו כי אביה של חוה דבורה שנפטר עליה בקטנותה היה צדיק נסתר, וכן אביו של טעוול.

"אתם גם בעלי צדקה וגם יחסנים גדולים, ועל הצבור לדעת מכם ולקחת מוסר השכל" — טען הרב כלפיהם.

בני הזוג, שהיו אז כבר באים בימים, הסכימו לכך בתנאי שיעזבו מיד לאחר מכן את הסביבה.

הם מכרו, איפוא, את אחוזתם והחליטו לעבור לקראקא. לפני כן כינס רבי נפתלי אספה בבנין הישיבה והודיע בה כי הישיבה, שזכתה בינתיים לשם עולמי, הוחזקה כל השנים על־ידי טעוול ורעייתו. באספה זו נתקבלה ההחלטה כי הישיבה תיקרא מאז על שמם של טעוול וחוה דבורה. כך החלה להתקיים בפינסק ישיבה הנושאת שם נדיר זה.

ישיבה אחרת בפינסק נקראה על שם ר' שמעון בעל האוצר.

ר' שמעון היה אחיינו של מהרש"ל (רבי שלמה לוריא). אביו ר' ישראל, היה עשיר גדול, למדן ובעל צדקה, ששלח את בנו, כמובן, לישיבת מהרש"ל, עם זאת לא הצטיין ר' שמעון בכשרונותיו. כך שמבחינת הלימוד לא הועילה לו קירבתו המשפחתית לדודו הגדול.

מאידך הצטיין ביראת שמים ומדות טובות. מצעירותו היתה לו נטיה מיוחדת לתמיכת תורה. עוד בהיותו ילד היה חוסך כל פרוטה שהרוויח ונותן למוסדות תורה.

כשהגיע לפרקו שודך עם משפחה עשירה ומיוחסת בפינסק. שם חותנו היה ר' זלמן ברוך. הוא היה חוכר המס על מלח ונרות.

בחתונתו של ר' שמעון בלטה העובדה שאחד המחותנים הראשיים בה היה מהרש"ל.

למרות שהובטחו לו מזונות על שולחן חותנו העדיף ר' שמעון לעסוק במסחר. הוא סחר בתכשיטי כסף וזהב וביהלומים ואבני חן, מסחר שלמד אצל אביו. הוא היה מגיע עם סחורתו לאחוזות האצילים ומרוויח סכומים גדולים.

שמו נודע לתהלה כאדם מהימן ובעל מדות טובות, והוא התחבב על כולם.

ר' שמעון החליט לנצל את היותו סמוך על שולחן חותנו בצורה מקורית. כיוון שעקב עובדה זו לא היו לו בעיות כלכליות החליט להקדיש את כל רווחיו מן המסחר — לצדקה. הצדקה חולקה כך: שלושים אחוז להחזקת ישיבות קיימות, ששים אחוז לייסוד ישיבות חדשות, ועשרה אחוזים לעניני צדקה נוספים שאינם קשורים בהרבצת תורה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

למהרש"ל היה תלמיד מובהק ששמו היה רבי אליעזר שמעון, ואף הוא היה קרוב משפחה. ר' שמעון הציע לו לעבור לפינסק ולייסד בה ישיבה שתוחזק על־ידי ר' שמעון. מובן שהוא הבטיח לספק גם את כל צרכיו של רבי אליעזר שמואל עצמו.

רבי אליעזר שמואל הסכים לכך. הוא עבר לפינסק והקים שם ישיבה חדשה, שאליה נמשכו מיד אברכים מצויינים. ישיבה זו נקראה על שמו של ר' שמעון. אותה עת החלו לקרוא לישיבת ר' טעוול וחוה דבורה בשם "הישיבה הישנה", כדי להבדילה מן הישיבה החדשה שהוקמה על־ידי ר' שמעון.

שתי ישיבות אלה נוהלו ברוח אלה שהיו רחוקים מדרך הקבלה, דרכם של הנסתרים. כיוון שלשתי הישיבות היתה השפעה גדולה על קהלת פינסק הביא הדבר לידי כך שהעיר תהיה לעיר של מתנגדים לאלה שסללו את הדרך לחסידות שהיתה צריכה לבוא בשנים הבאות.

מצב שונה היה בקרלין, שבעבר השני של נהר דווינא, מול פינסק. יהודי קרלין היו נתונים להשפעת המקובלים והנסתרים. הדבר נבע בעיקר מן העובדה שבשעתם התיישבו שם מספר משפחות יהודיות שגורשו מספרד ופורטוגל. גולים אלה הלכו בדרך הקבלה.

ר' שמעון המשיך לעסוק בביסוס הישיבה שהיתה קרויה על שמו ותוך כדי כך התרחבו עסקיו, ועושרו גדל מיום ליום.

נוסף על העיסוק בהרבצת תורה התמסרו ר' שמעון ואשתו למצוות הכנסת אורחים. ביתם היה פתוח לרווחה לאורחים תלמידי־חכמים ואורחים סתם. כל מי שנכנס לביתו התקבל בסבר פנים יפות. ברם, את עיקר יעודם בחיים ראו בסיוע לישיבות, הן בתמיכה למוסדות תורה קיימים והן בייסוד ישיבות חדשות בערים וארצות שונות.

כאשר הסתיימו שנות ה"מזונות" של ר' שמעון בבית חותנו כבר היה עשיר עצום בזכות עצמו. הוא הביא ממרחקים אמן גדול שעיבד עבורו תכשיטים שונים, כך שמסחרו ורווחיו של ר' שמעון התפשטו מאד, ושמעו יצא במדינות רבות.

לרגל צרכי המסחר שלו היה ר' שמעון עורך נסיעות לארצות רבות. בכל מקום שאליו הגיע ביקר את הישיבות שם והשאיר שם סכומים גדולים.

פעם ערך ר' שמעון מסע ממושך ברחבי קהלות פולין וליטא. הוא נוכח לראות את העוני ששרר בערים ועיירות רבות, וכשחזר הביתה דיווח על כך לרעייתו. הוא סיפר לה שיהודי פולין וליטא צמאים מאד לתורה, אך אין להם כסף להקמת ישיבות והחזקתן.

"יודע אתה בעלי מה שעלה בדעתי?" — הגיבה אשתו — "הרי אנו עשירים ב"ה ועסקינו מצליחים, הבה ונתרום את כל הכסף שצברנו עד עתה לייסוד ישיבות במקומות אלה". ר' שמעון הסכים לכך, ומיד החלו להיפתח ישיבות בפולין וליטא, אלא שככל שהרבו ר' שמעון ורעייתו לתת את כספם לתורה כך גדלו רווחיהם, וככל שהרבו לתרום גדלה שאיפתם לתרום עוד יותר.

כאשר הגיעו לשנות זקנה רכשו לעצמם ר' שמעון ורעייתו חלקות קבר בבית הקברות, וקבעו לעצמם מנהג שמדי שנה, ביום הולדתו של ר' שמעון, שחל בקיץ, יבקרו את החלקות הללו. יום זה היה עבורם יום של חשבון הנפש. בבואם למקום התבוננו בעובדה שבחלקת אדמה זו ייקברו בהגיע יומם, והדבר השרה עליהם רוח רצינית שהחדירה בהם רעיונות והרהורי תשובה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בית העלמין של פינסק היה במרחק של מיל בערך מן העיר. הדרך לשם עברה בתוך יער קטן.

פעם, ביום הולדתו של ר' שמעון, עברו בני הזוג ביער בדרכם חזרה מבית הקברות לפתע הבחינו בבעל־חי המתחפר באדמה. כשהסתכלו היטב לכיוון החפירה שנוצרה ראו שם כלי המזדקר מן האדמה. הם התקרבו למקום ומתוך סקרנות החלו לחפור סביב הכלי, ואז התגלה לעיניהם כד חרס גדוש מטבעות זהב. הם המשיכו לחפור ולנגד עיניהם התגלתה שורה של כלי חרס רבים מלאי מטבעות זהב. התברר להם שהם מצאו אוצר עשיר.

"רואה את?" — פנה ר' שמעון לאשתו המשתוממת — "הקב"ה שלח לנו אוצר. האין את חושבת שהוא נתן לנו אותו למטרה מסויימת? הרי אין כוונתו להעשיר אותנו יותר מאשר הננו, שהרי בעושר כבר התברכנו מלפני כן!"

"הצדק אתך, בעלי" — ענתה האשה — "עלינו להקדיש את האוצר כולו לתורה". ר' שמעון הסכים לכך. הם הביאו את האוצר לביתם, ומיד הלכו אל רב העיר וחתמו לו על שטר הקדשה של כל האוצר להרבצת התורה.

מאז נקרא ר' שמעון בפי כל בשם "בעל האוצר". מאות ישיבות נהנו מן האוצר הזה, כתוצאה מכך מצא לימוד התורה אחיזה נרחבת בקהלות רבות בארצות רבות.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מרחשון, תש"ו
ברוקלין

ידידי עוז הנכבד והנעלה, הרה"ג וו"ח
אי"א מוה"ר ישראל שי'

שלום וברכה!

נהניתי מבשורתו הטובה, כי בעזה"י, נגמר בשעה טובה ומוצלחת קנין הבית עבור בתי־הספר "בית רבקה" באיסט נויארק ובראנזוויל, והנני מברך אותו ואת ב"ב יחיו, ואת כל המשתתפים בקנין הבית ובהחזקת בתי ספר, את המורות, את התלמידות ואת הוריהן יחיו בברכת מזל טוב.

יתחזק ידידי שי', יחד עם כל העוסקים בהחזקת בתי הספר בית רבקה, ויוסיפו אומץ להרחיב את בתי הספר "בית רבקה" ולהרבות מספר התלמידות יחיו, והשי"ת יצליחם בעבודתם הק' ויעזור לכולם בכל הדרוש להם בגשמיות וברוחניות.

הדו"ש ומברכם

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

הקדמת נעשה לנשמע היה תנאי מוכרח לקבלת התורה.

ממכתב י"ד מר-חשוון, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

בס"ד, י"ז טבת תשכ"ח
ברוקלין, ניו יורק

למשתתפי הבנקט השנתי השביעי

של המרכז לענייני חינוך

מיאמי ביץ, פלורידה

שלום וברכה:

הבנקט השנה מתקיים בשבוע בו חל היארצייט (בכ"ד טבת) של האלטער רבי, מייסד תנועת חב"ד ליובאוויטש, אשר רוחו חדורה בכל הפעילויות והמוסדות של תנועה זו בכל חלקי העולם, כולל אלו שבאזור מיאמי רבתי.

חייו ופועלו של המייסד משתקפים באורח סמלי בשמו העברי – שניאור זלמן. שכן, כפי שהבעל־שם־טוב ניבא את ייעודו, הוא היה עתיד לאחד את האור הכפול (שני־אור) של התורה, כלומר – נגלה ופנימיות, את הצדדים ה"גלויים" וה"פנימיים" של התורה, בשיטת חב"ד שהוא ייסד.

פירושו של דבר הוא, בקיצור: על אף שחלק הנגלה של התורה, עד לעקרונות היסוד שבו המפורטים בשולחן־ערוך, עוסק בעיקר בצד הגשמי של חיי היום־יום, הרי שייעודו של היהודי הוא לגלות, אפילו בענייני חולין רגילים, את הנשמה הפנימית של הדברים, על־ידי פנימיות התורה.

במונחים פשוטים יותר: ייעודו של היהודי הוא להשיג אחדות מלאה והרמוניה בעיסוקיו היום יומיים עד כדי כך שלא יהיה פיצול בין מה שחווה בשעה שעסוק באכילה ושתיה וכו' לבין חווייתו בשעת עיסוקו בתפילה, לימוד תורה או עשיית כל מצווה אחרת. בדרך זו, אור הנגלה של אידישקייט מתמזג בצורה הרמונית עם האור המוסתר בעולם שסביב, מכיוון שה' אחד "ברא הכל לכבודו".

לחנך ילד יהודי לקראת השגת כזו אחדות והרמוניה – עם עצמו, עם הקב"ה ועם העולם הסובב אותו – זו אחת הפעולות הבסיסיות של המרכז לענייני חינוך. הילד המחונך בצורה זו מבין שההרגשה הבאה מ"בנים אתם לה' אלוקיכם" אינה חוויה מזדמנת בשעה שעוסקים בעיסוקים של ה' בלבד, אלא חוויה כוללת, החובקת את כללות חייו היום יומיים.

אני תקווה ותפילה שכל המשתתפים בבנקט, וכל היהודים שחשוב להם וקרוב ללבם עתיד עמינו, יצטרפו בשותפות עם המרכז לענייני חינוך לעזור לעוד ילדים יהודים (כולל מבוגרים שהם עדיין בגדר "ילדים" ביחס לאידישקייט) להשיג כזו אחדות והרמוניה כפי שהוזכר לעיל.

וזה יזרז את קיום הנבואה בפרשת השבוע "והבאתי אתכם אל הארץ (המובטחת) ונתתי אתה לכם מורשה" – באמצעות משיח צדקנו.

בברכת הצלחה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת וירא

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב
פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ
לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה: ג וַיֹּאמַר
אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר
מֵעַל עַבְדֶּךָ: ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ
רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ: ה וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם
וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם
עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
(לוי) ו וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר
מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת:
ז וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב
וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ח וַיִּקַּח
חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן
לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ:
(ישראל) ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר
הִנֵּה בָאֹהֶל: י וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת
חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת
פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו: יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה
זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח
כַּנָּשִׁים: יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי
בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף
אֶמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי: יד הֲיִפָּלֵא מֵיהוָה דָּבָר
לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 105)

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' (יח, א)

מְסֻפָּר עַל הָרַבִּי הָרַשַׁ"ב, שֶׁבְּיַלְדוּתוֹ (בֶּן אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ) נִכְנַס פַּעַם לְזִקְנוֹ, הַ'צְּמַח צֶדֶק', וּפָרַץ בִּבְכִי: מַדּוּעַ אֵין ה' נִרְאֶה אֵלָיו, כְּשֵׁם שֶׁנִּרְאָה אֶל אַבְרָהָם? סִפּוּר זֶה מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁכָּל יְהוּדִי, אִישׁ אִשָּׁה וָטַף, שַׁיָּךְ לִבְכּוֹת וְלִתְבֹּעַ שֶׁהַקָּבָּ"ה יִתְגַּלֶּה אֵלָיו. אַבְרָהָם אָבִינוּ נוֹתֵן אֶת הַכֹּחַ, וְעַל יְדֵי בְּכִיָּה וּתְבִיעָה אֲמִתִּית נִתָּן לְהַגִּיעַ לְכָךְ בְּפֹעַל.

שני טו וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה | לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי |
יָרֵאָה וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צָחָקְתְּ: טו וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם
הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ
עִמָּם לְשַׁלְּחָם: יז וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי
מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: יח וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה
לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:
יט כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־
בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת
אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם
וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:
כא אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי
עָשׂוּ | כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה: כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם
הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי
יהוָה: כג וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק
עִם־רָשָׁע: כד אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ
הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן
חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: כה חָלִלָה לְךָ
מֵעֲשֹׂת | כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע
וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ
לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא
בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי
לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם: כז וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר
הִנֵּה־נָּא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר
וָאֵפֶר: כח אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה
הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא
אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה:
כט וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם
אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:
ל וַיֹּאמֶר אַל־נָא יֶחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי
יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־
אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים: לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָּא הוֹאַלְתִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְדַבֵּר אֶל־אַדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר
לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים: לב וַיֹּאמֶר אַל־נָא
יֶחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן
שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:
לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם
וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה ענ׳ 155)

וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה׳ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (יח, יט)

יֵשׁ לְהַמְתִּיק אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין "לַעֲשׂוֹת צְדָקָה" לְפָרָשַׁת סְדוֹם, שֶׁכֵּן לֹא נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָהּ שֶׁל סְדוֹם אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נָתְנוּ צְדָקָה, כַּכָּתוּב (יחזקאל טז, מט) "זֶה הָיָה עֲוֹן סְדוֹם . . וְיַד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה". וּמַה שֶּׁכָּתוּב לְהַלָּן "הַכְּצַעֲקָתָהּ . . עָשׂוּ", "צַעֲקַת רִיבָה אַחַת" - הָעִקָּר בָּזֶה הוּא לֹא הַחֵטְא שֶׁל שְׁפִיכוּת דָּמִים, אֶלָּא הֶעְדֵּר נְתִינַת צְדָקָה בְּאֹפֶן קִיצוֹנִי וּמַבְהִיל, הַנְהָגָה שֶׁהֵבִיאָה לִשְׁפִיכוּת דָּמִים.

שלישי **יט** א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב
וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם
לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה
נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ
רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ
לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין: ג וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ
אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת
אָפָה וַיֹּאכֵלוּ: ד טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי
סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם
מִקָּצֶה: ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ
וְנֵדְעָה אֹתָם: ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה
וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: ז וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ:
ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ
אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב
בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר
כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי: ט וַיֹּאמְרוּ | גֶּשׁ־
הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט
עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד
וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת: י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם
וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת
סָגָרוּ: יא וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ
בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח:
יב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לְךָ פֹּה חָתָן
וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־
הַמָּקוֹם: יג כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה
כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה
לְשַׁחֲתָהּ: יד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר | אֶל־חֲתָנָיו | לֹקְחֵי
בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־
מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי
חֲתָנָיו: טו וּכְמוֹ הַשַّחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים
בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי
בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר:
טז וַיִּתְמַהְמָהּ | וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־
אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו
וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר: יז וַיְהִי
כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־
תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה
הִמָّלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה: יח וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא
אֲדֹנָי: יט הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל
חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי
וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָّלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי
הָרָעָה וָמַתִּי: כ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה
לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָّלְטָה נָּא שָׁמָּה הֲלֹא
מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל ענ׳ 244)

לוֹקְחֵי בְנוֹתָיו (יט, יד)

שֶׁאוֹתָן שֶׁבַּבַּיִת אֲרוּסוֹת לָהֶם (רש״י)

אֵין כַּוָּנָתוֹ לְדִין אֲרוּסָה וְחָלוּת גֶּדֶר אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁהֲרֵי מִסְתַּבְּרָא שֶׁדִּין זֶה הִתְחַדֵּשׁ רַק בְּמַתַּן תּוֹרָה. וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ״ם (רֵישׁ הִלְכוֹת אִישׁוּת): "קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בַּשּׁוּק . . מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ . . וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה" (וּבְלַאו־הָכִי תְּמוּהַּ לוֹמַר שֶׁאַנְשֵׁי סְדוֹם הִתְנַהֲגוּ עַל־פִּי דִּין תּוֹרָה). אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ לְשַׁדּוּכִין וּזְמַן שֶׁל הֲכָנָה לַחֲתֻנָּה, וּכְפִי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁמָּצִינוּ בְּרִבְקָה אִמֵּנוּ, שֶׁ"נּוֹתְנִין לִבְתוּלָה י"ב חֹדֶשׁ לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ בְּתַכְשִׁיטִים".

רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר
הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
כב מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר
עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר:
כג הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה:
כד וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית
וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם: כה וַיַּהֲפֹךְ אֶת־
הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי
הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה: כו וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו
וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח: כז וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כח וַיַּשְׁקֵף
עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר
וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן:
כט וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר
אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ
הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט:
ל וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ
כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי
בְנֹתָיו: לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ
זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־
הָאָרֶץ: לב לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה
עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע: לג וַתַּשְׁקֶיָן אֶת־אֲבִיהֶן
יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־
אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ: לד וַיְהִי
מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־
שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה
וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע: לה וַתַּשְׁקֶיָן
גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה
וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ:
לו וַתַּהֲרֶיָן שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן: לז וַתֵּלֶד
הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב
עַד־הַיּוֹם: לח וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: ס
כ א וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב
בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר: ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ
מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה: ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת
עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל:
ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי
גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג: ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא
וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתָם־לְבָבִי
וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת: ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים
בַּחֲלוֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ
זֹאת וָאֶחְשָׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן
לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ: ז וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־
הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־
אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־
לָךְ: ח וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו
וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ
הָאֲנָשִׁים מְאֹד: ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־
הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים
אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי: י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה: יא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת
אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:
יב וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־
אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי
אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר
תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה
אִמְרִי־לִי אָחִי הִוא: יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֶת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי
לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב: טז וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה
נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת
עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת:
יז וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים
אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וַאֲמָהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ: יח כִּי־
עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ
עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם: ס **כא** א וַיהוָה
פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה
כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן
לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים: ג וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ
שָׂרָה יִצְחָק: ד וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ
בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ' 141)

וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר . . וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם (כ, יד)

כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו (רש"י)

מַשְׁמַע, שֶׁאֲבִימֶלֶךְ בִּקֵּשׁ מִחִילָה מֵאַבְרָהָם, וְאַבְרָהָם מָחַל לוֹ. וְכֵן מוּבָן מִכָּךְ שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁאַבְרָהָם סֵרֵב לְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ. וְאַף שֶׁאֲבִימֶלֶךְ טָעַן שֶׁנְּהַג בְּתֹם לֵב, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ צֹרֶךְ בְּבַקָּשַׁת מְחִילָה, שֶׁכֵּן סוֹף־סוֹף חָטָא חֵטְא חָמוּר בְּיוֹתֵר כְּלַפֵּי אַבְרָהָם, וְכַוָּנָתוֹ אֵינָהּ מְשֻׁנָּה עֲבֻדָּה זוֹ.

חמישי ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֶת
יִצְחָק בְּנוֹ: ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים
כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי: ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל
לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן
לִזְקֻנָיו: ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם
מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק: ט וַתֵּרֶא
שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה
לְאַבְרָהָם מְצַחֵק: י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ
הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה
הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק: יא וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד
בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ: יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־
אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ
כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע: יג וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה
לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא: יד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם |
בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם
עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע
בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע: טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת
וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם: טז וַתֵּלֶךְ
וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֹק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה
אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא
אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ: יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קול
הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים | אֶל־הָגָר מִן־
הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי
כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קול הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־
שָׁם: יח קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ
בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ: יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים
אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא
אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־הַנַּעַר: כ וַיְהִי
אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי
רֹבֶה קַשָּׁת: כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ
אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 104)

צְחוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים, כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחַק לִי (כא, ו)

מִדָּתוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא גְּבוּרָה, יִרְאָה וּפַחַד; וְאַף עַל פִּי כֵן, שְׂמוֹ מוֹרֶה עַל צְחוֹק וְשִׂמְחָה. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיִּרְאָה וּבִטּוּל הֵם הֲכָנָה וְהַכְשָׁרָה לְשִׂמְחָה וּפְתִיחַת הַלֵּב בַּעֲבוֹדַת ה'. וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ מְבַקְּשִׁים: "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה (וְעַל יְדֵי זֶה) פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ".

ששי כב וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל
אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: כג וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים
הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־
עָשִׂיתִי עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
גַּרְתָּה בָּהּ: כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כח וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר
הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ: כט וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי
בִּלְתִּי הַיּוֹם: ל וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: לא וַיַּצֵּב
אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כְּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדָּהֶן:
לב וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע
כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה: לג וַיֹּאמֶר כִּי
אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי
לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת: לד עַל־כֵּן
קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ
שְׁנֵיהֶם: לה וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים: לו וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם
בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: לז וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ ב עמ' 681)

וַיִּטַּע אֵשֶׁל (כא, לג)

רֶמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ נָטַע בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדַּת הַכְנָסַת אוֹרְחִים, לְהַעֲנִיק לָאוֹרֵחַ אֲכִילָה, שְׁתִיָּה, לִינָה (רש"י סוטה י, א). וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (לעיל יח, יט): כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו.

שביעי **כב** א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ
אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־
אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד
הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: ג וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם
בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו
אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים: ד בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־
הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־
לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה
וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־
עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי
וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה
הַשֶּׂה לְעֹלָה: ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ
הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ט וַיָּבֹאוּ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם
אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד
אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל
לָעֵצִים: י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־
הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ: יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ
יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: יב וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר
וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי | עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא
אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ
מִמֶּנִּי: יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל
אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח
אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ: יד וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה | יִרְאֶה אֲשֶׁר
יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה: טו וַיִּקְרָא מַלְאַךְ
יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם: טז וַיֹּאמֶר
בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־
יְחִידֶךָ: יז כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־
זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת
הַיָּם וְיָרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו: יח וְהִתְבָּרְכוּ
בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי:
יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו
אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שָׁבַע: פ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם־הִוא בָנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ: כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם: כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם: כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם־הִוא בָנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ: כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם: כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם: כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לה, עמוד 76 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קִיּוּם מִצְוַת הָעֲקֵדָה בִּשְׁלֵמוּת

וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי

| עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה

אַל תִּשְׁלַח – לִשְׁחֹט. אָמַר לוֹ: אִם־כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם, אָמַר לוֹ: אַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה, אַל תַּעַשׂ בּוֹ מוּם.

כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי – אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר לוֹ אַבְרָהָם, אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי, אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי "בְּיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ "קַח־נָא אֶת בִּנְךָ", עַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר לִי "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר". אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה, לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ קַח - מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁחַטֵּהוּ אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, אַסַּקְתִּיהּ אַחְתִּיהּ (כב, יב. ובפירוש רש"י)

וְלִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ (כְּמוֹ שֶׁהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים): מַדּוּעַ תָּמַהּ אַבְרָהָם רַק כַּאֲשֶׁר נִצְטַוָּה "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר" וְלֹא לִפְנֵי־זֶה תֵּכֶף כְּשֶׁנִּצְטַוָּה "קַח־נָא אֶת בִּנְךָ"?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבִּדְבָרָיו אֵלּוּ לֹא בָּא אַבְרָהָם לְהַרְהֵר חַס־וְשָׁלוֹם אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, (וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י לְהַלָּן (סוֹף פרשת שמות) שֶׁאָמַר הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה "הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי. לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְאַחַר־כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה וְלֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתַי"), אֶלָּא דְּבָזֶה בָּא לְפָרֵשׁ דְּבָרָיו הַקּוֹדְמִים:

לְאַחֲרֵי שֶׁאָמַר אַבְרָהָם "אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה" כּוּ', וְנַעֲנָה עַל כָּךְ בִּשְׁלִילָה, חָשַׁב אַבְרָהָם, שֶׁמָּא לִבּוֹ אֵינוֹ שָׁלֵם עִמּוֹ בְּמַעֲשֵׂה הָעֲקֵדָה, וְאֵינוֹ רָאוּי לְקִיּוּם מִצְוָה זוֹ, וּמִשּׁוּם־הָכִי אֵין מַנִּיחִים אוֹתוֹ לְקַיֵּם צִוּוּי זֶה, וְלָכֵן - חָשַׁב אַבְרָהָם – לֹא נִתְקַבְּלָה בַּקָּשָׁתוֹ דְּ"אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה", כִּי בָּזֶה הוֹדָה שֶׁאֵינוֹ שָׁלֵם עִם מַעֲשֵׂה זֶה וּמְבַקֵּשׁ לְקַיֵּם הַצִּוּוּי רַק בְּמִקְצָתוֹ;

וּכְדֵי לִשְׁלֹל קָסַלְקָא־דַעְתָּךְ זוֹ, הִמְשִׁיךְ אַבְרָהָם לִטְעֹן - "אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי", שֶׁבַּקָּשָׁתוֹ "אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה" הָיְתָה – לֹא לִגְרֹעַ מִצִּוּוּי ה', אֶלָּא – לְקַיֵּם הַצִּוּוּי "קַח נָא אֶת בִּנְךָ", כִּי עַל־יְדֵי־זֶה תִּתְרַץ הַסְתִּירָה בֵּין הַצִּוּוּי "קַח נָא", לְבֵין הַהַבְטָחָה "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע". דְּבִתְחִלָּה לֹא הֵבִין אַבְרָהָם כֵּיצַד יְכוֹלִים לְהִתְקַיֵּם שְׁנֵי דִּבּוּרִים אֵלּוּ - הַסּוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה (וּמִכֵּיוָן שֶׁנִּצְטַוָּה בְּפֵרוּשׁ "קַח נָא" וְגוֹ', קִיֵּם הַצִּוּוּי מִבְּלִי לְהַרְהֵר אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה); אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁנִּצְטַוָּה לֹא לִשְׁחֹט, אִם כֵּן אֶפְשָׁר לְהַכְרִיעַ בֵּין שְׁנֵי הַכְּתוּבִים וּלְקַיֵּם שְׁנֵיהֶם – עַל־יְדֵי עֲשִׂיַּת חֲבָלָה וְהוֹצָאַת דָּם (וּזְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ).

וְעַל זֶה נַעֲנָה: "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה גוֹ'", כְּלוֹמַר, קִיּוּם הַמִּצְוָה הָיָה בִּשְׁלֵמוּת וְאֵין בָּהּ שׁוּם חִסָּרוֹן, וְלֹא נִמְנַע מִמֶּנּוּ לְקַיֵּם הַצִּוּוּי, שֶׁהֲרֵי מִלְּכַתְּחִלָּה "לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁחַטֵּהוּ אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, אַסַּקְתִּיהּ אַחְתִּיהּ" (וּבָזֶה תִּתְרַץ גַּם הַסְתִּירָה בֵּין שְׁנֵי הַצִּוּוּיִים).

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וְאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים אֵשֶׁת עוֹבַדְיָה (שֶׁהָיָה עִם אַחְאָב, (חו"ל). צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע (נָבִיא אַחַר אֵלִיָּהוּ) לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנּשֶׁה הוּא יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים: **ב** וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָךְ בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹּל בַּבַּיִת כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן כְּלִי קָטָן לְשֶׁמֶן: **ג** וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מִן אֲנָשַׁיִךְ שָׁחוּץ לְבֵיתֵךְ מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי אַל תִּשְׁאֲלִי מְעַט כִּי־אִם הַרְבֵּה כֵּלִים: **ד** וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד־בָּנַיִךְ כְּבוֹר הַנֵּס הוּא לָבֹא בְּהִצְנֵעַ וְיָצַקְתְּ מֵאָסוּךְ

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים ב פרק ד

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵשֵׁי בְּנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים: ב וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָךְ בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹּל בַּבַּיִת כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי: ד וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ

שי למורא

א) מִבְּנֵשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים, אֵשֶׁת עוֹבַדְיָה הָיְתָה. וְהַנּוֹשֶׁה, הוּא יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב, שֶׁהָיָה מַלְוֶהוּ בְּרִבִּית מַה שֶּׁזֵּן עוֹבַדְיָה אֶת מֵאָה הַנְּבִיאִים בִּימֵי אַחְאָב. **ב)** אָסוּךְ, הוּא שֵׁם כְּלִי הַשֶּׁמֶן. וְנִקְרָא כָּךְ עַל שֵׁם שֶׁמַּמְנוּ לוֹקְחִים שֶׁמֶן לְסִיכָה. **ד)** וְהַמְּלֵא תַּסִּיעִי, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא

שי למורא

תְּזוּז מִמְּקוֹמָהּ עִם הָאֶסוּף. כִּי מַעֲשֵׂה הַנֵּס יַמְשִׁיךְ בַּמָּקוֹם שֶׁהִתְחִיל בּוֹ. ז) וְשַׁלְּמִי אֶת נִשְׁיֶךָ, וּפִרְעִי אֶת חוֹבָךְ. ח) אִשָּׁה גְדוֹלָה, אֲחוֹתָהּ שֶׁל אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית הָיְתָה, אִמּוֹ שֶׁל עִדּוֹא הַנָּבִיא. יג) בְּתוֹךְ עַמִּי, כְּלוֹמַר, אֵין אָדָם מַזִּיק לִי וְאֵינִי צְרִיכָה לַמֶּלֶךְ וְלֹא לְשַׂר הַצָּבָא. וּרְאֵה פֵּרוּשׁ אַחֵר, בְּשֵׁי לַמּוֹרֶא בְּרֵאשִׁית כג,ו בְּשֵׁם "הַבְּנֹת הַמִּקְרָא". טז) אַל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ, כְּלוֹמַר, אַל תִּתֵּן לִי

עטרת מרים

הַשֶּׁמֶן עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי וְהֶאֱסוּף שֶׁמֶן לֹא תְּזִיז מִמְּקוֹמוֹ, לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה אוֹתוֹ כְּמַעְיָן, וְאֵין דֶּרֶךְ מַעְיָן לָזוּז מִמְּקוֹמוֹ:

ה וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מוֹצֶקֶת: ו וַיְהִי | כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָّמֶן: ז וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשָّמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת־נִשְׁיֶךָ וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיִי בַּנּוֹתָר: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֵק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם: ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ | אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֶּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת: יד וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח: טז וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ: יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה כַּאֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע:

וּבְעַד־בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי: ה וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מוֹצֶקֶת: ו וַיְהִי | כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָّמֶן: ז וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשָّמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת־נִשְׁיֶךָ וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיִי בַּנּוֹתָר: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֵק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם: ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ | אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֶּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת: יד וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח: טז וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ: יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה כַּאֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע:

רָעָה עִמָּדִי: יד אַחַר שֶׁהָלְכָה מִפָּנָיו וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וּמַהוּ הַגְּמוּל שֶׁאֶעֱשֶׂה לָהּ, וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן וּבִדְרֶךְ הַטֶּבַע לֹא תֵּלֵד עוֹד: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח הִנֵּה זֶה הַמַּאֲמָר מִפְּנֵי שֶׁהוּא נְבוּאָה רָצָה אֱלִישָׁע בְּעַצְמוֹ לְאָמְרוֹ לָהּ: טז וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה לַזְּמַן הַבָּא כָּעֵת הָרְאוּיָה לִהְיוֹת חַיָּה יוֹלֶדֶת, וְהוּא כִּכְלוֹת תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן לְשַׁעֲשׁוּעַ מָה, וְלֹא הִבְטִיחָהּ שֶׁיִּתְקַיֵּם וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ אַל תְּשַׁמְּחֵנִי בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם: יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה כְּפִי אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

יח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם בָּא הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו כְּשֶׁהָיָה עוֹמֵד אֶל־עַל הַקְּצִרִים: יט וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי | רֹאשִׁי יֵשׁ לִי כְּאֵב בְּרֹאשׁ וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ: כ וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת: כא וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים חָשְׁבָה שֶׁבּוֹכוּת הַנְּבִיא יִהְיֶה הַיֶּלֶד יוֹתֵר נִשְׁמָר וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: כב וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה: כג וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת כִּי אִז הָיְתָה רְגִילָה לְקַבֵּל פְּנֵיו וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם אין דָּבָר רָע שֶׁאֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא, וְלֹא רָצְתָה לְגַלּוֹת הַדָּבָר לְבַעְלָהּ, כִּי חָשְׁבָה מוּטָב שֶׁיַּעֲשֶׂה הַנֵּס בְּצִנְעָה: כד וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן חָבְשָׁה הָאָתוֹן בְּעַצְמָהּ לְזֵרוּז הַדָּבָר, וּבְמַר לְבָבָהּ הָלְכָה רַגְלֵי וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ מַהֵר אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב אַל תְּעַכֵּב עַל יְדֵי אֶת הָרְכִיבָה כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ כַּאֲשֶׁר אוֹמַר לְךָ עֲמוֹד, אָז תַּעֲמוֹד: כה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מֻגָּדָד מֵרָחוֹק וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּזוֹ הוֹאִת, בָּאָה: כו עַתָּה רוּץ־נָא לִקְרָאתָהּ וֶאֱמַר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיֶּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם הכל שָׁלוֹם. וְלֹא רָצְתָה לְגַלּוֹת גַּם אֵלָיו: כז וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַנָּבִיא, וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה לָהּ תֵּן לָהּ רִפְיוֹן, וְאַל תַּהַרְפֶּנָּה, כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָּהּ בַּעֲבוּר מְרִירוּת נַפְשָׁהּ הִיא מַחֲזִיקָה בְּרַגְלֵי וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי עַד עַתָּה וְלֹא הִגִּיד לִי: כח וַתֹּאמֶר הַשָּׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי בְּעֵת הַהַבְטָחָה לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי אַל תַּטְעֶה אוֹתִי, לְהַבְטִיחַ לִי דָּבָר הַנִּפְסָק: כט וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ לֵלֶכֶת מְהֵרָה וּבְזְרִיזוּת וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדֶךָ וָלֵךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ בִּכְדֵי שֶׁלֹּא תִשְׁהֶה בַּדֶּרֶךְ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר: ל וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֱזָבֶךָ לְבַל תֵּלֵךְ בְּעַצְמְךָ עִמָּדִי וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: לא וְגֵיחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם הַקְּדִים אוֹתָם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין

שי למורא

אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע: יח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקְּצִרִים: יט וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי | רֹאשִׁי יַשׁ וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ: כ וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת: כא וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: כב וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה: כג וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כד וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ: כה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מֻגָּדָד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּזוֹ: כו עַתָּה רוּץ־נָא לִקְרָאתָהּ וֶאֱמַר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיֶּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כז וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָּהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: כח וַתֹּאמֶר הַשָּׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי: כט וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדֶךָ וָלֵךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר: ל וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֱזָבֶךָ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: לא וְגֵיחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם הַקְּדִים אוֹתָם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין

אֶלָּא בֵּן שֶׁל קְיָמָא. כד) נְהַג וָלֵךְ, כְּלוֹמַר, בִּזְרִיזוּת. אַל תַּעֲצָר לִי לִרְכֹּב, אַל תַּפְצִיר שֶׁאֶרְכַּב. כִּי בְּמַר נַפְשָׁהּ הָיְתָה הוֹלֶכֶת בְּרֶגֶל. כח) לֹא תַשְׁלֶה, כְּמוֹ לֹא תַטְעֶה. וְהוּא לְשׁוֹן "שְׁגָגָה", שֶׁתַּרְגּוּמוֹ "שָׁלוּ". כט) מִשְׁעַנְתִּי, הַמַּטֶּה אֲשֶׁר הָיָה נִשְׁעָן עָלָיו. לֹא תְבָרְכֶנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְבֶּה דְּבָרִים, וְיִשְׁאָלוּהוּ לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְהוּא יֹאמַר לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת, וְאֵין זֶה כְּבוֹד הַנֵּס לְהִתְהַלֵּל בּוֹ מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ. אֲבָל הוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, אֶלָּא לְכָל הַשּׁוֹאֲלוֹ, אָמַר: רַבִּי שְׁלָחַנִי לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת.

עטרת מרים

קָשֶׁב (יְרוּשַׁלְמִי סַנְהֶדְרִין י ב): גַּחֲזִי לֹא שָׁמַע לְדִבְרֵי הַנָּבִיא, וְהָיָה עוֹד מְלַגְלֵג בַּדֶּרֶךְ, לוֹמַר שֶׁהוֹלֵךְ לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת וַיָּשֶׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר: לב וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ: לג וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם כִּי לֹא רָצָה שֶׁיִּהְיֶה שָׁם שׁוּם אָדָם, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תְּפִלָּתוֹ יוֹתֵר שְׁלֵמָה, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶה אָדָם מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: לד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיֶּחֱם בְּשַׂר הַיֶּלֶד: לה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו: לו וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ: לז וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

שי למורא

לד) וַיִּגְהַר, הִשְׁתַּטַּח.

לה) וַיְזוֹרֵר, הִתְעַטֵּשׁ.

עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־
פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב
לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר: לב וַיָּבֹא אֱלִישָׁע
הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ: לג וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר
הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: לד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו
וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיֶּחֱם בְּשַׂר הַיֶּלֶד: לה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת
אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר
אֶת־עֵינָיו: לו וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו
וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ: לז וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן,
אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם,
כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כג א וַיְהִיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: ב וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת
אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם
לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ: ג וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי
מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר: ד גֵּר־וְתוֹשָׁב
אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה
מֵתִי מִלְּפָנָי: ה וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר
לוֹ: ו שְׁמָעֵנוּ | אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ
בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־
קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ: ז וַיָּקָם
אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת: (לוי)
ח וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר
אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־
צֹחַר: ט וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ
אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי
בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר: י וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־
חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־
חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר: יא לֹא־אֲדֹנִי
שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ
נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ:
יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ: (ישראל)
יג וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ
אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי
וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה: יד וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־
אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: טו אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע
מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ
קְבֹר: טו וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל
אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי
בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר:

אגרות קודש

ב״ה, י״ז מ״ח, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מלאכתו מלאכת שמים
מוה״ר אהרן שי׳

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מי״א חשון, בו כותב אשר מבקר הוא בכפרים בשליחותו של הרה״ג והרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ באמונה כו׳ וכו׳ מוה״ר שלמה שי׳ מתוסאף. וגודל הזכות אשר בזה - אין די באר, וידוע פתגם הבעש״ט (אשר שמענוהו כמה פעמים מכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע) שכל אחד ואחת מישראל חביב אצל הקב״ה באין ערוך יותר מחביבות של בן יחיד אצל הורים שנולד להם לעת זקנתם, ומעתה יש לשער מה גדול הזכות כשמקרב את לבו של בן יחיד זה לאביו שבשמים, וביחוד שהוא כותב שקשור זה ג״כ עם טרחה גופנית כי צריך לרכוב על הבהמה וכו׳ הנה לפום צערא אגרא.

ויהי רצון מהשי״ת שיראה גם בעיני בשר הצלחה בעבודתו בקדש זו, אשר זהו השכר היותר גדול, וכפסק המשנה שכר מצוה - מצוה, ויומשך זה ג״כ בהצלחה בעניניו הפרטיים, ובודאי כפסק רז״ל מעלין בקדש - יוסיף אומץ בכל הנ״ל וכל המוסיף מוסיפין לו מן השמים בהמצטרך לו בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:00	6:05	8:06	8:08	8:40	8:43	9:36	9:38	11:54	11:55	16:48	16:44	17:15	17:11	16:25	17:22
חיפה (ח)	6:02	6:07	8:06	8:08	8:41	8:44	9:36	9:38	11:54	11:54	16:48	16:44	17:12	17:08	16:11	17:19
ירושלים (ח)	5:59	6:05	8:04	8:07	8:39	8:42	9:35	9:37	11:53	11:53	16:51	16:47	17:13	17:09	16:07	17:20
תל אביב (ח)	6:02	6:07	8:06	8:09	8:41	8:44	9:37	9:39	11:55	11:55	16:47	16:43	17:14	17:10	16:21	17:21
אוסטריה, וינה (ח)	6:47	6:57	8:25	8:30	9:11	9:16	10:01	10:05	12:08	12:09	16:28	16:20	17:03	16:56	16:03	17:10
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:08	6:03	8:52	8:49	9:34	9:32	10:45	10:44	13:38	13:39	20:01	20:07	20:30	20:37	19:47	20:50
אוקראינה, אודסה (ח)	6:46	6:54	8:27	8:31	9:11	9:16	10:02	10:05	12:11	12:11	16:35	16:28	17:09	17:02	16:11	17:15
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:21	6:30	8:00	8:04	8:45	8:49	9:35	9:39	11:42	11:43	16:03	15:55	16:38	16:31	15:38	16:44
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:33	6:43	8:11	8:15	8:56	9:01	9:47	9:50	11:53	11:54	16:13	16:05	16:48	16:41	15:48	16:55
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:04	7:14	8:37	8:41	9:24	9:29	10:14	10:17	12:19	12:19	16:34	16:25	17:10	17:02	16:08	17:17
אוקראינה, קייב (ח)	6:57	7:07	8:30	8:34	9:17	9:22	10:06	10:10	12:12	12:12	16:26	16:16	17:03	16:54	16:00	17:09
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:32	6:36	8:45	8:47	9:17	9:19	10:15	10:16	12:36	12:37	17:40	17:37	18:05	18:02	17:17	18:12
איטליה, מילאנו (ח)	7:09	7:18	8:53	8:57	9:36	9:40	10:28	10:31	12:37	12:37	17:06	16:59	17:37	17:30	16:40	17:43
אקוואדור, קיטו (ח)	5:54	5:54	8:24	8:24	8:54	8:54	9:56	9:57	12:28	12:29	18:01	18:02	18:24	18:25	17:44	18:34
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:47	5:43	8:31	8:28	9:10	9:08	10:21	10:20	13:11	13:12	19:29	19:35	19:57	20:03	19:15	20:15
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:26	6:20	9:11	9:06	9:56	9:53	11:08	11:06	14:04	14:05	20:32	20:40	21:05	21:13	20:21	21:26
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:40	6:47	8:34	8:38	9:13	9:17	10:07	10:09	12:20	12:21	17:00	16:54	17:30	17:24	16:37	17:36
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:32	6:39	8:24	8:28	9:04	9:07	9:57	9:59	12:09	12:10	16:46	16:40	17:17	17:11	16:23	17:23
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:33	6:40	8:25	8:28	9:04	9:08	9:57	10:00	12:10	12:10	16:47	16:41	17:17	17:12	16:24	17:24
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:12	7:19	9:01	9:05	9:42	9:46	10:34	10:37	12:46	12:46	17:19	17:13	17:51	17:45	16:56	17:57
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:39	6:44	8:46	8:48	9:20	9:23	10:16	10:18	12:35	12:36	17:32	17:28	17:57	17:54	17:10	18:04
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:16	6:22	8:18	8:21	8:54	8:57	9:49	9:51	12:06	12:06	16:55	16:50	17:23	17:18	16:33	17:29
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:33	6:37	8:44	8:46	9:16	9:19	10:14	10:15	12:34	12:35	17:36	17:33	18:02	17:59	17:16	18:09
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:29	6:36	8:20	8:24	9:00	9:04	9:53	9:56	12:05	12:06	16:41	16:35	17:12	17:06	16:18	17:18
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	6:56	7:03	8:48	8:52	9:28	9:31	10:21	10:23	12:34	12:34	17:11	17:05	17:41	17:36	16:48	17:48
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:29	6:37	8:19	8:23	9:00	9:03	9:52	9:55	12:04	12:05	16:39	16:32	17:10	17:04	16:15	17:16
בוליביה, לה-פס (ח)	5:53	5:51	8:31	8:30	9:03	9:02	10:09	10:08	12:48	12:49	18:40	18:42	19:04	19:07	18:24	19:16
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:44	7:54	9:14	9:19	10:03	10:08	10:52	10:55	12:56	12:56	17:08	16:58	17:45	17:37	16:42	17:51
בלגיה, בריסל (ח)	7:43	7:53	9:14	9:19	10:02	10:08	10:51	10:55	12:56	12:57	17:09	17:00	17:46	17:38	16:43	17:52
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:18	5:15	7:58	7:57	8:32	8:31	9:39	9:39	12:23	12:24	18:28	18:32	18:49	18:53	18:08	19:03
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:07	5:04	7:47	7:46	8:21	8:20	9:28	9:27	12:11	12:12	18:10	18:14	18:36	18:40	17:55	18:50
בריטניה, לונדון (ח)	7:03	7:13	8:32	8:37	9:21	9:27	10:10	10:14	12:14	12:15	16:26	16:17	17:03	16:54	16:02	17:09
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:17	7:29	8:42	8:47	9:33	9:39	10:21	10:25	12:23	12:23	16:27	16:17	17:07	16:58	16:03	17:13
גרמניה, ברלין (ח)	7:12	7:23	8:39	8:44	9:29	9:34	10:17	10:21	12:20	12:21	16:29	16:19	17:07	16:58	16:02	17:13
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:23	7:33	8:57	9:01	9:44	9:49	10:34	10:37	12:39	12:40	16:54	16:45	17:31	17:23	16:28	17:37
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:14	5:11	7:56	7:54	8:31	8:29	9:39	9:38	12:24	12:25	18:34	18:39	18:54	18:58	18:13	19:09
הודו, מומבאי (ח)	6:41	6:44	8:58	9:00	9:30	9:31	10:28	10:30	12:52	12:53	18:03	18:01	18:27	18:25	17:43	18:35
הודו, פונה (ח)	6:36	6:39	8:54	8:56	9:25	9:27	10:24	10:26	12:48	12:49	18:00	17:58	18:24	18:22	17:40	18:32
הונגריה, בודפשט (ח)	6:35	6:44	8:14	8:19	8:59	9:04	9:50	9:53	11:57	11:58	16:19	16:11	16:54	16:47	15:55	17:00
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:37	6:44	8:29	8:32	9:08	9:12	10:01	10:04	12:14	12:14	16:51	16:44	17:21	17:16	16:27	17:28
יוון, אתונה (ח)	6:56	7:02	8:53	8:56	9:30	9:34	10:24	10:27	12:39	12:39	17:21	17:16	17:50	17:45	16:59	17:57

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ח)	6:54	7:03	8:35	8:39	9:19	9:24	10:10	10:13	12:18	12:19	16:41	16:34	17:16	17:09	16:17	17:22
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:39	6:42	8:56	8:58	9:27	9:29	10:26	10:27	12:49	12:50	18:00	17:58	18:24	18:22	17:40	18:32
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	5:01	4:53	7:45	7:39	8:35	8:31	9:49	9:47	12:49	12:50	19:26	19:35	20:02	20:11	19:15	20:26
נפאל, קטמנדו (ח)	6:18	6:22	8:27	8:29	9:00	9:03	9:57	9:59	12:17	12:18	17:16	17:13	17:42	17:39	16:56	17:49
סין, בייג'ין (ח)	6:48	6:55	8:42	8:45	9:21	9:25	10:15	10:17	12:28	12:28	17:07	17:01	17:37	17:32	16:42	17:43
סינגפור, סינגפור (ח)	6:46	6:47	9:16	9:16	9:45	9:46	10:48	10:48	13:18	13:19	18:50	18:51	19:13	19:14	18:32	19:23
פולין, ורשא (ח)	6:40	6:51	8:08	8:13	8:58	9:03	9:46	9:50	11:50	11:50	15:58	15:48	16:37	16:28	15:32	16:43
פרו, לימה (ח)	5:34	5:33	8:10	8:10	8:41	8:41	9:46	9:46	12:23	12:24	18:10	18:12	18:33	18:36	17:53	18:45
צרפת, ליאון (ח)	7:28	7:36	9:11	9:15	9:54	9:58	10:45	10:48	12:54	12:55	17:20	17:13	17:54	17:47	16:56	18:00
צרפת, פריז (ח)	7:45	7:55	9:22	9:26	10:08	10:13	10:58	11:01	13:04	13:05	17:24	17:16	17:58	17:51	16:57	18:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:43	8:09	8:10	8:39	8:40	9:41	9:41	12:10	12:11	17:38	17:38	18:01	18:01	17:20	18:10
קנדה, טורונטו (ח)	7:00	7:08	8:47	8:51	9:28	9:33	10:21	10:24	12:31	12:32	17:05	16:58	17:34	17:28	16:38	17:40
קנדה, מונטריאול (ח)	6:41	6:49	8:24	8:28	9:07	9:12	9:59	10:02	12:08	12:08	16:35	16:28	17:08	17:01	16:10	17:14
קפריסין, לרנקה (ח)	6:11	6:17	8:12	8:15	8:48	8:51	9:43	9:45	11:59	12:00	16:47	16:42	17:15	17:11	16:25	17:22
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:09	8:21	9:29	9:35	10:22	10:29	11:09	11:14	13:10	13:10	17:10	16:59	17:51	17:41	16:42	17:57
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:46	7:58	9:03	9:08	9:57	10:04	10:44	10:48	12:43	12:44	16:43	16:32	17:22	17:12	16:12	17:29
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:11	7:20	8:52	8:56	9:36	9:41	10:27	10:30	12:35	12:35	16:57	16:50	17:32	17:25	16:33	17:38
שוויץ, צירך (ח)	7:17	7:26	8:56	9:01	9:41	9:46	10:32	10:35	12:39	12:40	17:06	16:58	17:36	17:29	16:37	17:42
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:14	6:16	8:36	8:37	9:06	9:07	10:06	10:07	12:32	12:32	17:49	17:48	18:13	18:12	17:30	18:21

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00860
06/10/2022

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים